

॥ नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

मज्झिमनिकाये

मज्झिमपण्णासपाळि

१. गहपतिवग्गो

१. कन्दरकसुत्तं

१. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा चम्पायं विहरति गग्गराय पोक्खरणिा तीरे महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं । अथ खो पेस्सो [पेयो (क०)] च हत्थारोहपुत्तो कन्दरको च परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा पेस्सो हत्थारोहपुत्तो भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । कन्दरको पन परिब्बाजको भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं [सारणीयं (सी० स्या० कं पी०)] वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो कन्दरको परिब्बाजको तुण्हीभूतं तुण्हीभूतं भिक्खुसङ्घं अनुविलोकेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “अच्छरियं, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम, यावज्जिदं भोता गोतमेन सम्मा भिक्खुसङ्घो पटिपादितो! येपि ते, भो गोतम, अहेसुं अतीतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा तेपि भगवन्तो एतपरमंयेव सम्मा भिक्खुसङ्घं पटिपादेसुं — सेय्यथापि एतरहि भोता गोतमेन सम्मा भिक्खुसङ्घो पटिपादितो । येपि ते, भो गोतम, भविस्सन्ति अनागतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा तेपि भगवन्तो एतपरमंयेव सम्मा भिक्खुसङ्घं पटिपादेस्सन्ति — सेय्यथापि एतरहि भोता गोतमेन सम्मा भिक्खुसङ्घो पटिपादितो”ति ।

२. “एवमेतं, कन्दरक, एवमेतं, कन्दरक । येपि ते, कन्दरक, अहेसुं अतीतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा तेपि भगवन्तो एतपरमंयेव सम्मा भिक्खुसङ्घं पटिपादेसुं — सेय्यथापि एतरहि मया सम्मा भिक्खुसङ्घो पटिपादितो । येपि ते, कन्दरक, भविस्सन्ति अनागतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा तेपि भगवन्तो एतपरमंयेव सम्मा भिक्खुसङ्घं पटिपादेस्सन्ति — सेय्यथापि एतरहि मया सम्मा भिक्खुसङ्घो पटिपादितो ।

“सन्ति हि, कन्दरक, भिक्खू इमस्मिं भिक्खुसङ्घे अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिकखीणभवसंयोजना सम्मदज्जा विमुत्ता । सन्ति हि, कन्दरक, भिक्खू इमस्मिं भिक्खुसङ्घे सेक्खा सन्ततसीला सन्ततवुत्तिनो निपका निपकवुत्तिनो; ते चतूसु [निपकवुत्तिनो चतूसु (सी०)] सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता [सुपट्ठितचित्ता (सी० पी० क०)] विहरन्ति । कतमेसु चतूसु? इध, कन्दरक, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु वेदानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं”न्ति ।

३. एवं वुत्ते, पेस्सो हत्थारोहपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! याव सुपज्जत्ता चिमे, भन्ते, भगवता चत्तारो सतिपट्टाना सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं [सोकपरिदेवानं (सी० पी०)] समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय । मयम्पि हि, भन्ते, गिही ओदातवसना कालेन कालं इमेसु

चतूसु सतिपट्टानेषु सुप्पतिट्ठितचित्ता विहराम । इध मयं, भन्ते, काये कायानुपस्सिनो विहराम आतापिनो सम्पजाना सतिमन्तो, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु वेदानुपस्सिनो विहराम आतापिनो सम्पजाना सतिमन्तो, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; चित्ते चित्तानुपस्सिनो विहराम आतापिनो सम्पजाना सतिमन्तो, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; धम्मेसु धम्मानुपस्सिनो विहराम आतापिनो सम्पजाना सतिमन्तो, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! यावज्जिदं, भन्ते, भगवा एवं मनुस्सगहने एवं मनुस्सकसटे एवं मनुस्ससाठेय्ये वत्तमाने सत्तानं हिताहितं जानाति । गहनज्हेतं, भन्ते, यदिदं मनुस्सा; उत्तानकज्हेतं, भन्ते, यदिदं पसवो । अहज्झि, भन्ते, प्होमि हत्थिदम्मं सारेतुं । यावतकेन अन्तरेन चम्पं गतागतं करिस्सति सब्बानि तानि साठेय्यानि कूटेय्यानि वट्ठेय्यानि जिम्हेय्यानि पातुकरिस्सति । अम्हाकं पन, भन्ते, दासाति वा पेस्साति वा कम्मकराति वा अज्जथाव कायेन समुदाचरन्ति अज्जथाव वाचाय अज्जथाव नेसं चित्तं होति । अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! यावज्जिदं, भन्ते, भगवा एवं मनुस्सगहने एवं मनुस्सकसटे एवं मनुस्ससाठेय्ये वत्तमाने सत्तानं हिताहितं जानाति । गहनज्हेतं, भन्ते, यदिदं मनुस्सा; उत्तानकज्हेतं, भन्ते, यदिदं पसवो”ति ।

४. “एवमेतं, पेस्स, एवमेतं, पेस्स । गहनज्हेतं, पेस्स, यदिदं मनुस्सा; उत्तानकज्हेतं, पेस्स, यदिदं पसवो । चत्तारोमे, पेस्स, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, पेस्स, एकच्चो पुग्गलो अत्तन्तपो होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो; इध पन, पेस्स, एकच्चो पुग्गलो परन्तपो होति परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो; इध पन, पेस्स, एकच्चो पुग्गलो अत्तन्तपो च होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो; इध पन, पेस्स, एकच्चो पुग्गलो नेवत्तन्तपो होति नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो [सीतिभूतो (सी० पी० क०)] सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति । इमेसं, पेस्स, चतुन्नं पुग्गलानं कतमो ते पुग्गलो चित्तं आराधेती”ति?

“व्यायं, भन्ते, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, अयं मे पुग्गलो चित्तं नाराधेति । योपायं, भन्ते, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, अयम्पि मे पुग्गलो चित्तं नाराधेति । योपायं, भन्ते, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, अयम्पि मे पुग्गलो चित्तं नाराधेति । यो च खो अयं, भन्ते, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति — अयमेव [अयं (सी० स्या० कं० पी०)] मे पुग्गलो चित्तं आराधेती”ति ।

५. “कस्मा पन ते, पेस्स, इमे तयो पुग्गला चित्तं नाराधेन्ती”ति? “व्यायं, भन्ते, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अत्तानं सुखकामं दुक्खपटिक्कूलं आतापेति परितापेति — इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं नाराधेति । योपायं, भन्ते, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो परं सुखकामं दुक्खपटिक्कूलं आतापेति परितापेति — इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं नाराधेति । योपायं, भन्ते, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अत्तानज्ज परज्ज सुखकामं दुक्खपटिक्कूलं [सुखकामे दुक्खपटिक्कूले (सी० पी०)] आतापेति परितापेति — इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं नाराधेति । यो च खो अयं, भन्ते, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना [विहरति । इमिना (सी० स्या० कं० पी०)] विहरति; सो अत्तानज्ज परज्ज सुखकामं दुक्खपटिक्कूलं नेव आतापेति न परितापेति — इमिना [विहरति । इमिना (सी० स्या० कं० पी०)] मे अयं पुग्गलो चित्तं आराधेति । हन्द, च दानि मयं, भन्ते, गच्छाम; बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया”ति । “यस्सदानि त्वं, पेस्स, कालं

मञ्जसी'ति । अथ खो पेस्सो हत्थारोहपुत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

६. अथ खो भगवा अचिरपक्वन्ते पेस्से हत्थारोहपुत्ते भिक्खू आमन्तेसि — “पण्डितो, भिक्खवे, पेस्सो हत्थारोहपुत्तो; महापञ्जो, भिक्खवे, पेस्सो हत्थारोहपुत्तो । सचे, भिक्खवे, पेस्सो हत्थारोहपुत्तो मुहुत्तं निसीदेय्य यावस्साहं इमे चत्तारो पुग्गले वित्थारेन विभजिस्सामि [विभजामि (सी० पी०)], महता अत्थेन संयुत्तो अभविस्स । अपि च, भिक्खवे, एत्तावतापि पेस्सो हत्थारोहपुत्तो महता अत्थेन संयुत्तो”ति । “एतस्स, भगवा, कालो, एतस्स, सुगत, कालो, यं भगवा इमे चत्तारो पुग्गले वित्थारेन विभजेय्य । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती”ति । “तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

७. “कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अचेलको होति मुत्ताचारो हत्थापलेखनो [हत्थावलेखनो (स्या० कं०)] नएहिभदन्तिको नतिट्ठभदन्तिको [नएहिभदन्तिको, नतिट्ठभदन्तिको (सी० स्या० कं० पी०)]; नाभिहटं न उद्विस्सकत्तं न निमन्तनं सादियति; सो न कुम्भिमुखा पटिगण्हाति न कळोपिमुखा [खळोपिमुखो (सी०)] पटिगण्हाति न एळकमन्तरं न दण्डमन्तरं न मुसलमन्तरं न द्विन्नं भुञ्जमानानं न गब्भिनिया न पायमानाय न पुरिसन्तरगताय न सङ्कित्तीसु न यत्थ सा उपट्ठितो होति न यत्थ मक्खिका सण्डसण्डचारिनी; न मच्छं न मंसं न सुरं न मेरयं न थुसोदकं पिवति । सो एकागारिको वा होति एकालोपिको, द्वागारिको वा होति द्वालोपिको... पे०... सत्तागारिको वा होति सत्तालोपिको; एकस्सापि दत्तिया यापेति, द्वीहिपि दत्तीहि यापेति... पे०... सत्तहिपि दत्तीहि यापेति; एकाहिकम्पि आहारं आहारेति, द्वीहिकम्पि आहारं आहारेति... पे०... सत्ताहिकम्पि आहारं आहारेति — इति एवरूपं अङ्गमासिकं परियायभत्तभोजनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । सो साकभक्खो वा होति, सामाकभक्खो वा होति, नीवारभक्खो वा होति, ददुलभक्खो वा होति, हटभक्खो वा होति, कणभक्खो वा होति, आचामभक्खो वा होति, पिञ्जाकभक्खो वा होति, तिणभक्खो वा होति, गोमयभक्खो वा होति; वनमूलफलाहारो यापेति पवत्तफलभोजी । सो साणानिपि धारेति, मसाणानिपि धारेति, छवदुस्सानिपि धारेति, पंसुकूलानिपि धारेति, तिरीटानिपि धारेति, अजिनम्पि धारेति, अजिनक्खिपम्पि धारेति, कुसचीरम्पि धारेति, वाकचीरम्पि धारेति, फलकचीरम्पि धारेति, केसकम्बलम्पि धारेति, वाळकम्बलम्पि धारेति, उलूकपक्खम्पि धारेति; केसमस्सुलोचकोपि होति, केसमस्सुलोचनानुयोगमनुयुत्तो, उब्भट्ठकोपि होति आसनपटिक्खित्तो, उक्कुटिकोपि होति उक्कुटिकप्पधानमनुयुत्तो, कण्टकापस्सयिकोपि होति कण्टकापस्सये सेय्यं कप्पेति [पस्स म० नि० १.१५५ महासीहनादसुत्ते]; सायततियकम्पि उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरति — इति एवरूपं अनेकविहितं कायस्स आतापनपरितापनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

८. “कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ओरब्भिको होति सूकरिको साकुणिको मागविको लुद्धो मच्छघातको चोरो चोरघातको गोघातको बन्धनागारिको ये वा पनञ्जेपि केचि कुरुरकम्मन्ता । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

९. “कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो राजा वा होति खत्तियो मुद्दावसित्तो ब्राह्मणो वा महासालो । सो पुरत्थिमेन नगरस्स नवं सन्थागारं [सन्थागारं (टीका)] कारापेत्वा केसमस्सुं ओहारेत्वा खराजिनं निवासेत्वा सप्पितेलेन कायं अब्भज्जित्वा मगविसाणेन पिट्ठिं कण्डुवमानो नवं सन्थागारं पविसति सद्धिं महेसिया ब्राह्मणेन च पुरोहितेन । सो तत्थ अनन्तरहिताय

भूमिया हरितुपलित्ताय सेय्यं कप्पेति । एकस्साय गाविया सरूपवच्छाय यं एकस्मिं थने खीरं होति तेन राजा यापेति, यं दुतियस्मिं थने खीरं होति तेन महेसी यापेति, यं ततियस्मिं थने खीरं होति तेन ब्राह्मणो पुरोहितो यापेति, यं चतुत्थस्मिं थने खीरं होति तेन अग्गिं जुहति, अवसेसेन वच्छको यापेति । सो एवमाह — ‘एत्तका उसभा हज्जन्तु यज्जत्थाय, एत्तका वच्छतरा हज्जन्तु यज्जत्थाय, एत्तका वच्छतरियो हज्जन्तु यज्जत्थाय, एत्तका अजा हज्जन्तु यज्जत्थाय, एत्तका उरब्भा हज्जन्तु यज्जत्थाय, (एत्तका अस्सा हज्जन्तु यज्जत्थाय) [( ) नत्थि सी० पी० पोत्थकेसु], एत्तका रुक्खा छिज्जन्तु यूपत्थाय, एत्तका दब्भा लूयन्तु बरिहिसत्थाया’ति [परिहिं सत्थाय (क०)] । येपिस्स ते होन्ति दासाति वा पेस्साति वा कम्मकराति वा तेपि दण्डतज्जिता भयतज्जिता अस्सुमुखा रुदमाना परिकम्मानि करोन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

१०. “कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति? इध, भिक्खवे, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यज्जनं, केवलपरिपुणं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । तं धम्मं सुणाति गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अज्जतरस्मिं वा कुले पच्चाजातो । सो तं धम्मं सुत्वा तथागते सद्धं पटिलभति । सो तेन सद्धापटिलाभेन समन्नागतो इति पटिसज्जिक्खति — ‘सम्बाधो घरावासो रजापथो, अब्भोकासो पब्बज्जा । नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुणं एकन्तपरिसुद्धं सङ्खलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं । यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यन्ति । सो अपरेन समयेन अप्पं वा भोगक्खन्धं पहाय, महन्तं वा भोगक्खन्धं पहाय, अप्पं वा जातिपरिवट्टं पहाय, महन्तं वा जातिपरिवट्टं पहाय, केसमस्सुं ओहारेत्वा, कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजति ।

११. “सो एवं पब्बजितो समानो भिक्खूनं सिक्खासाजीवसमापन्नो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति निहितदण्डो निहितसत्थो, लज्जी दयापन्नो सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति । अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति दिन्नादायी दिन्नपाटिकङ्घी, अथेनेन सुचिभूतेन अत्तना विहरति । अब्रह्मचरियं पहाय ब्रह्मचारी होति आराचारी विरतो मेथुना गामधम्मा । मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति सच्चवादी सच्चसन्धो थेतो पच्चयिको अविसंवादको लोकस्स । पिसुणं वाचं पहाय पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, इतो सुत्वा न अमुत्र अक्खाता इमेसं भेदाय, अमुत्र वा सुत्वा न इमेसं अक्खाता अमूसं भेदाय — इति भिन्नानं वा सन्धाता सहितानं वा अनुप्पदाता समगगारामो समगगरतो समगगनन्दी समगगकरणिं वाचं भासिता होति । फरुसं वाचं पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, या सा वाचा नेला कण्णसुखा पेमनीया हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा तथारूपिं वाचं भासिता होति । सम्फप्पलापं पहाय सम्फप्पलापा पटिविरतो होति कालवादी भूतवादी अत्थवादी धम्मवादी विनयवादी, निधानवतिं वाचं भासिता कालेन सापदेसं परियन्तवतिं अत्थसंहितं । सो बीजगामभूतगामसमारम्भा पटिविरतो होति, एकभक्तिको होति रत्तूपरतो विरतो विकालभोजना; नच्चगीतवादितविसूकदस्सना पटिविरतो होति; मालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनड्डाना पटिविरतो होति; उच्चासयनमहासयना पटिविरतो होति; जातरूपरजतपटिग्गहणा पटिविरतो होति; आमकधज्जपटिग्गहणा पटिविरतो होति; आमकमंसपटिग्गहणा पटिविरतो होति; इत्थिकुमारिकपटिग्गहणा पटिविरतो होति; दासिदासपटिग्गहणा पटिविरतो होति; अजेळकपटिग्गहणा पटिविरतो होति; कुक्कुटसूकरपटिग्गहणा पटिविरतो होति; हत्थिगवस्सवळवपटिग्गहणा पटिविरतो होति; खेत्तवत्थुपटिग्गहणा पटिविरतो होति; दूतेय्यपहिणगमनानुयोगा पटिविरतो

होति; कयविककया पटिविरतो होति; तुलाकूटकंसकूटमानकूटा पटिविरतो होति; उक्कोटनवञ्चननिकतिसाचियोगा [सावियोगा (स्या० कं० क०) साचि कुटिलपरियायो] पटिविरतो होति; छेदनवधबन्धनविपरामोसआलोपसहसाकारा पटिविरतो होति [पस्स म० नि० १.२९३ चूळहत्थिपदोपमे] ।

“सो सन्तुडो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन कुच्छिपरिहारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति, समादायेव पक्कमति । सेय्यथापि नाम पक्खी सकुणो येन येनेव डेति, सपत्तभारोव डेति; एवमेव भिक्खु सन्तुडो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन कुच्छिपरिहारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति, समादायेव पक्कमति । सो इमिना अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो अज्झत्तं अनवज्जसुखं पटिसंवेदेति ।

१२. “सो चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जति । सोतेन सद्दं सुत्वा...पे०... घानेन गन्धं घायित्वा...पे०... जिह्वाय रसं सायित्वा...पे०... कायेन फोडुब्बं फुसित्वा...पे०... मनसा धम्मं विज्जाय न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये संवरं आपज्जति । सो इमिना अरियेन इन्द्रियसंवरेन समन्नागतो अज्झत्तं अब्यासेकसुखं पटिसंवेदेति ।

“सो अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति, आलोकिते विलोकिते सम्पजानकारी होति, समिज्जिते पसारिते सम्पजानकारी होति, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी होति, असिते पीते खायिते सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी होति, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति ।

१३. “सो इमिना च अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो, (इमाय च अरियाय सन्तुडिया समन्नागतो,) [पस्स म० नि० १.२९६ चूळहत्थिपदोपमे] इमिना च अरियेन इन्द्रियसंवरेन समन्नागतो, इमिना च अरियेन सतिसम्पजञ्जेन समन्नागतो विवित्तं सेनासनं भजति अरज्जं रुक्खमूलं पब्बतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुज्जं । सो पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सतिं उपट्टपेत्वा । सो अभिज्झं लोके पहाय विगताभिज्झेन चेतसा विहरति, अभिज्झाय चित्तं परिसोधेति, ब्यापादपदोसं पहाय अब्यापन्नचित्तो विहरति सव्वपाणभूतहितानुकम्पी, ब्यापादपदोसा चित्तं परिसोधेति; थीनमिद्धं पहाय विगतथीनमिद्धो विहरति आलोकसज्जी सतो सम्पजानो, थीनमिद्धा चित्तं परिसोधेति; उद्धच्यकुक्कुच्चं पहाय अनुद्धतो विहरति अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो, उद्धच्यकुक्कुच्चा चित्तं परिसोधेति; विचिकिच्छं पहाय तिण्णविचिकिच्छो विहरति अकथंकथी कुसलेसु धम्मेषु, विचिकिच्छाय चित्तं परिसोधेति ।

“सो इमे पज्ज नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पज्जाय दुब्बलीकरणे, विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेषु सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।

१४. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो तिस्सोपि जातियो चतस्सोपि जातियो पञ्चपि जातियो दसपि जातियो वीसम्पि जातियो तिसम्पि जातियो चत्तालीसम्पि जातियो पञ्चासम्पि जातियो जातिसतम्पि जातिसहस्सम्पि जातिसतसहस्सम्पि अनेकेपि संवट्टकप्पे अनेकेपि विवट्टकप्पे अनेकेपि संवट्टिविवट्टकप्पे — ‘अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति ।

१५. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपातजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति — ‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना; इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना’ति । इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

१६. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानाति । ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति । ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति । ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । ‘इमे आसवा’ति यथाभूतं पजानाति । ‘अयं आसवसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति । ‘अयं आसवनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति । ‘अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवापि चित्तं विमुच्चति, भवासवापि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवापि चित्तं विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुगलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । सो अत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरती’ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति ।

कन्दरकसुत्तं निद्धितं पठमं ।

२. अट्टकनागरसुत्तं

१७. एवं मे सुतं — एकं समयं आयस्मा आनन्दो वेसालियं विहरति बेलुवगामके [वेळुवगामके (स्या० कं० क०)] । तेन खो पन समयेन दसमो गहपति अट्टकनागरो पाटलिपुत्तं अनुप्पत्तो होति केनचिदेव करणीयेन । अथ खो दसमो गहपति अट्टकनागरो येन कुक्कुटारामो येन अज्जतरो भिक्खु तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं भिक्खुं अभिवादेत्वा एकमन्तं

निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो दसमो गहपति अट्टकनागरो तं भिक्खुं एतदवोच — “कहं नु खो, भन्ते, आयस्मा आनन्दो एतरहि विहरति? दस्सनकामा हि मयं तं आयस्मन्तं आनन्द”न्ति । “एसो, गहपति, आयस्मा आनन्दो वेसालियं विहरति बेलुवगामके”ति । अथ खो दसमो गहपति अट्टकनागरो पाटलिपुत्ते तं करणीयं तीरेत्वा येन वेसाली येन बेलुवगामको येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

१८. एकमन्तं निसिन्नो खो दसमो गहपति अट्टकनागरो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “अत्थि नु खो, भन्ते आनन्द, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन एकधम्मो अक्खातो यत्थ भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो अविमुत्तज्जेव चित्तं विमुच्चति, अपरिक्खीणा च आसवा परिक्खयं गच्छन्ति, अननुप्पत्तज्ज अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाती”ति?

“अत्थि खो, गहपति, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन एकधम्मो अक्खातो यत्थ भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो अविमुत्तज्जेव चित्तं विमुच्चति, अपरिक्खीणा च आसवा परिक्खयं गच्छन्ति, अननुप्पत्तज्ज अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाती”ति ।

“कतमो पन, भन्ते आनन्द, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन एकधम्मो अक्खातो यत्थ भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो अविमुत्तज्जेव चित्तं विमुच्चति, अपरिक्खीणा च आसवा परिक्खयं गच्छन्ति, अननुप्पत्तज्ज अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाती”ति?

१९. “इध, गहपति, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘इदम्पि पठमं ज्ञानं अभिसङ्खतं अभिसज्जेतयितं । यं खो पन किञ्चि अभिसङ्खतं अभिसज्जेतयितं तदनिच्चं निरोधधम्म’न्ति पजानाति । सो तत्थ ठितो आसवानं खयं पापुणाति । नो चे आसवानं खयं पापुणाति, तेनेव धम्मरागेन ताय धम्मनन्दिया पज्जन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । अयम्पि खो, गहपति, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन एकधम्मो अक्खातो यत्थ भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो अविमुत्तज्जेव चित्तं विमुच्चति, अपरिक्खीणा च आसवा परिक्खयं गच्छन्ति, अननुप्पत्तज्ज अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

२०. “पुन चपरं, गहपति, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं... पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘इदम्पि खो दुतियं ज्ञानं अभिसङ्खतं अभिसज्जेतयितं... अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

“पुन चपरं, गहपति, भिक्खु पीतिया च विरागा... पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘इदम्पि खो ततियं ज्ञानं अभिसङ्खतं अभिसज्जेतयितं... पे०... अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

“पुन चपरं, गहपति, भिक्खु सुखस्स च पहाना ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘इदम्पि खो चतुत्थं ज्ञानं अभिसङ्खतं अभिसज्जेतयितं... अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

“पुन चपरं, गहपति, भिक्खु मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं

[चतुर्थिं (सी० पी०)] । इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महगगतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बाबज्जेन [अब्बापज्जेन (सी० स्या० पी०), अब्बापज्जेन (क०) अङ्गुत्तरतिकनिपातटीका ओलोकेतब्बा] फरित्वा विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयम्पि खो मेत्ताचेतोविमुत्ति अभिसङ्खता अभिसञ्चेतयिता । यं खो पन किञ्चि अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं तदनिच्चं निरोधधम्मं’न्ति पजानाति । सो तत्थ ठितो... पे०... अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

“पुन चपरं, गहपति, भिक्खु करुणासहगतेन चेतसा...पे०... मुदितासहगतेन चेतसा...पे०... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं । इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महगगतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बाबज्जेन फरित्वा विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयम्पि खो उपेक्खाचेतोविमुत्ति अभिसङ्खता अभिसञ्चेतयिता । यं खो पन किञ्चि अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं तदनिच्चं निरोधधम्मं’न्ति पजानाति । सो तत्थ ठितो... अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

“पुन चपरं, गहपति, भिक्खु सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयम्पि खो आकासानञ्चायतनसमापत्ति अभिसङ्खता अभिसञ्चेतयिता । यं खो पन किञ्चि अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं तदनिच्चं निरोधधम्मं’न्ति पजानाति । सो तत्थ ठितो...पे०... अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

“पुन चपरं, गहपति, भिक्खु सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाण’न्ति विज्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयम्पि खो विज्जाणञ्चायतनसमापत्ति अभिसङ्खता अभिसञ्चेतयिता । यं खो पन किञ्चि अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं तदनिच्चं निरोधधम्मं’न्ति पजानाति । सो तत्थ ठितो... पे०... अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाति ।

“पुन चपरं, गहपति, भिक्खु सब्बसो विज्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अयम्पि खो आकिञ्चञ्चायतनसमापत्ति अभिसङ्खता अभिसञ्चेतयिता । यं खो पन किञ्चि अभिसङ्खतं अभिसञ्चेतयितं तदनिच्चं निरोधधम्मं’न्ति पजानाति । सो तत्थ ठितो आसवानं खयं पापुणाति । नो चे आसवानं खयं पापुणाति, तेनेव धम्मरागेन ताय धम्मनन्दिया पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । अयम्पि खो, गहपति, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन एकधम्मो अक्खातो यत्थ भिक्खुनो अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो अविमुत्तञ्चेव चित्तं विमुच्चति, अपरिक्खीणा च आसवा परिक्खयं गच्छन्ति, अननुप्पत्तञ्च अनुत्तरं योगक्खेमं अनुपापुणाती’ति ।

२१. एवं वुत्ते, दसमो गहपति अट्टकनागरो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “सेय्यथापि, भन्ते आनन्द, पुरिसो एकं व निधिमुखं गवेसन्तो सकिदेव एकादस निधिमुखानि अधिगच्छेय्य; एवमेव खो अहं, भन्ते, एकं अमतद्वारं गवेसन्तो सकिदेव [सकिं देव (क०)] एकादस अमतद्वारानि अलत्थं भावनाय । सेय्यथापि, भन्ते, पुरिसस्स अगारं एकादसद्वारं, सो तस्मिं अगारे आदित्ते एकमेकेनपि द्वारेन सक्कुणेय्य अत्तानं सोत्थिं कातुं; एवमेव खो अहं, भन्ते, इमेसं एकादसन्नं अमतद्वारानं एकमेकेनपि अमतद्वारेन सक्कुणिस्सामि अत्तानं सोत्थिं कातुं । इमेहि नाम, भन्ते, अज्जतित्थिया आचरियस्स आचरियधनं परियेसिस्सन्ति, किमङ्गं [किं (सी० पी०)] पनाहं आयस्मतो आनन्दस्स पूजं न करिस्सामी’ति! अथ खो दसमो गहपति

अट्टकनागरो पाटलिपुत्तकञ्च वेसालिकञ्च भिक्षुसङ्घं सन्निपातेत्वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्वा सन्तप्पेसि सम्पवारेसि, एकमेकञ्च भिक्षुं पच्चेकं दुस्सयुगेन अच्छादेसि, आयस्मन्तञ्च आनन्दं तिचीवरेन अच्छादेसि, आयस्मतो च आनन्दस्स पञ्चसतविहारं कारापेसीति ।

अट्टकनागरसुत्तं निद्धितं दुतियं ।

३. सेखसुत्तं

२२. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं निग्रोधारामे । तेन खो पन समयेन कपिलवत्थवानं [कपिलवत्थुवासीनं (क०)] सक्क्यानं नवं सन्थागारं अचिरकारितं होति अनज्झावुट्ठं [अनज्झावुत्थं (सी० स्या० कं० पी०)] समणेन वा ब्राह्मणेन वा केनचि वा मनुस्सभूतेन । अथ खो कपिलवत्थवा सक्क्या येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो कपिलवत्थवा सक्क्या भगवन्तं एतदवोचुं — “इध, भन्ते, कपिलवत्थवानं सक्क्यानं नवं सन्थागारं अचिरकारितं [अचिरकारितं होति (स्या० कं० क०)] अनज्झावुट्ठं समणेन वा ब्राह्मणेन वा केनचि वा मनुस्सभूतेन । तं, भन्ते, भगवा पठमं परिभुज्जतु । भगवता पठमं परिभुत्तं पच्छा कपिलवत्थवा सक्क्या परिभुज्जिस्सन्ति । तदस्स कपिलवत्थवानं सक्क्यानं दीघरत्तं हिताय सुखाया”ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो कपिलवत्थवा सक्क्या भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन नवं सन्थागारं तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा सब्बसन्थरिं सन्थागारं [सब्बसन्थरिं सन्थतं (क०)] सन्थरित्वा आसनानि पज्जपेत्वा उदकमणिकं उपट्टपेत्वा तेलप्पदीपं आरोपेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो कपिलवत्थवा सक्क्या भगवन्तं एतदवोचुं — “सब्बसन्थरिं सन्थतं, भन्ते, सन्थागारं, आसनानि पज्जत्तानि, उदकमणिको उपट्ठापितो, तेलप्पदीपो आरोपितो । यस्सदानि, भन्ते, भगवा कालं मज्जती”ति । अथ खो भगवा निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सद्धिं भिक्षुसङ्घेन येन सन्थागारं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पादे पक्खालेत्वा सन्थागारं पविसित्वा मज्झिमं थम्भं निस्साय पुरत्थाभिमुखो निसीदि । भिक्षुसङ्घोपि खो पादे पक्खालेत्वा सन्थागारं पविसित्वा पच्छिमं भित्तिं निस्साय पुरत्थाभिमुखो निसीदि, भगवन्तंयेव पुरक्खत्वा । कपिलवत्थवापि खो सक्क्या पादे पक्खालेत्वा सन्थागारं पविसित्वा पुरत्थिमं भित्तिं निस्साय पच्छिमाभिमुखा निसीदिसु, भगवन्तंयेव पुरक्खत्वा । अथ खो भगवा कपिलवत्थवे सक्क्ये बहुदेव रत्तिं धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “पटिभातु तं, आनन्द, कपिलवत्थवानं सक्क्यानं सेखो पाटिपदो [पटिपदो (स्या० कं० क०)] । पिट्ठि मे आगिलायति; तमहं आयमिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि । अथ खो भगवा चतुग्गुणं सङ्घाटिं पज्जापेत्वा दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेसि, पादे पादं अच्छाधाय, सतो सम्पजानो, उट्ठानसज्जं मनसि करित्वा ।

२३. अथ खो आयस्मा आनन्दो महानामं सक्कं आमन्तेसि — “इध, महानाम, अरियसावको सीलसम्पन्नो होति, इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति, भोजने मत्तज्जू होति, जागरियं अनुयुतो होति, सत्तहि सद्धम्ममेहि समन्नागतो होति, चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी ।

२४. “कथञ्च, महानाम, अरियसावको सीलसम्पन्नो होति? इध, महानाम, अरियसावको सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । एवं खो, महानाम, अरियसावको सीलसम्पन्नो होति ।

“कथञ्च, महानाम, अरियसावको इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति? इध, महानाम, अरियसावको चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तगाही होति नानुब्यञ्जनगाही । यत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यं तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जति । सोतेन सद्दं सुत्वा...पे०... घानेन गन्धं घायित्वा...पे०... जिह्वाय रसं सायित्वा...पे०... कायेन फोडुब्बं फुसित्वा...पे०... मनसा धम्मं विज्जाय न निमित्तगाही होति नानुब्यञ्जनगाही । यत्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यं तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये संवरं आपज्जति । एवं खो, महानाम, अरियसावको इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ।

“कथञ्च, महानाम, अरियसावको भोजने मत्तञ्जू होति? इध, महानाम, अरियसावको पटिसङ्घा योनिसो आहारं आहारेति — ‘नेव दवाय न मदाय न मण्डनाय न विभूसनाय; यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया यापनाय विहिंसूपरतिया ब्रह्मचरियानुगहाय । इति पुराणञ्च वेदनं पटिहङ्गामि, नवञ्च वेदनं न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे भविस्सति अनवज्जता च फासुविहारो चांति । एवं खो, महानाम, अरियसावको भोजने मत्तञ्जू होति ।

“कथञ्च, महानाम, अरियसावको जागरियं अनुयुत्तो होति? इध, महानाम, अरियसावको दिवसं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेति, रत्तिया पठमं यामं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेति, रत्तिया मज्झिमं यामं दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेति, पादे पादं अच्चाधाय, सतो सम्पजानो, उट्ठानसज्जं मनसि करित्वा, रत्तिया पच्छिमं यामं पच्चुट्ठाय चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेति । एवं खो, महानाम, अरियसावको जागरियं अनुयुत्तो होति ।

२५. “कथञ्च, महानाम, अरियसावको सत्तहि सद्धम्मेहि समन्नागतो होति? इध, महानाम, अरियसावको सद्धो होति, सद्धति तथागतस्स बोधिं — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । हिरिमा होति, हिरीयति कायदुच्चरितेन वचीदुच्चरितेन मनोदुच्चरितेन, हिरीयति पापकानं अकुसलानं धम्मानं समापत्तिया । ओत्तप्पी होति, ओत्तप्पति कायदुच्चरितेन वचीदुच्चरितेन मनोदुच्चरितेन, ओत्तप्पति पापकानं अकुसलानं धम्मानं समापत्तिया । बहुस्सुतो होति सुतधरो सुतसन्निचयो । ये ते धम्मा आदिकल्याणा मज्जेकल्याणा परियोसानकल्याणा सात्था सब्यञ्जना केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं अभिवदन्ति तथारूपास्स धम्मा बहुस्सुता [बहू सुता (?)] होन्ति धाता [धता (सी० स्या० कं० पी०)] वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा । आरद्धवीरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्ढपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु । सतिमा होति, परमेन सतिनेपक्केन समन्नागतो, चिरकतम्पि चिरभासितम्पि सरिता अनुस्सरिता । पज्जवा होति, उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो, अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया । एवं खो, महानाम, अरियसावको सत्तहि सद्धम्मेहि समन्नागतो होति ।

२६. “कथञ्च, महानाम, अरियसावको चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी? इध, महानाम, अरियसावको विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि, सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं...पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; पीतिया च विरागा...पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एवं खो, महानाम, अरियसावको चतुन्नं

ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी ।

२७. “यतो खो, महानाम, अरियसावको एवं सीलसम्पन्नो होति, एवं इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति, एवं भोजने मत्तञ्जू होति, एवं जागरियं अनुयुत्तो होति, एवं सत्तहि सद्धम्ममेहि समन्नागतो होति, एवं चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, अयं वुच्चति, महानाम, अरियसावको सेखो पाटिपदो अपुच्चण्डताय समापन्नो, भब्बो अभिनिब्भिदाय, भब्बो सम्बोधाय, भब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय । सेय्यथापि, महानाम, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा तानास्सु कुक्कुटिया सम्मा अधिसयितानि सम्मा परिसेदितानि सम्मा परिभावितानि, किञ्चापि तस्सा कुक्कुटिया न एवं इच्छा उपपज्जेय्य — ‘अहो वतिमे कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भिज्जेय्यु’न्ति, अथ खो भब्बाव ते कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भिज्जितुं । एवमेव खो, महानाम, यतो अरियसावको एवं सीलसम्पन्नो होति, एवं इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति, एवं भोजने मत्तञ्जू होति, एवं जागरियं अनुयुत्तो होति, एवं सत्तहि सद्धम्ममेहि समन्नागतो होति, एवं चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, अयं वुच्चति, महानाम, अरियसावको सेखो पाटिपदो अपुच्चण्डताय समापन्नो, भब्बो अभिनिब्भिदाय, भब्बो सम्बोधाय, भब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय ।

२८. “स खो सो, महानाम, अरियसावको इमंयेव अनुत्तरं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं आगम्म अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, अयमस्स पठमाभिनिब्भिदा होति कुक्कुटच्छापकस्सेव अण्डकोसम्हा ।

“स खो सो, महानाम, अरियसावको इमंयेव अनुत्तरं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं आगम्म दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति, अयमस्स दुतियाभिनिब्भिदा होति कुक्कुटच्छापकस्सेव अण्डकोसम्हा ।

“स खो सो, महानाम, अरियसावको इमंयेव अनुत्तरं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं आगम्म आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति, अयमस्स ततियाभिनिब्भिदा होति कुक्कुटच्छापकस्सेव अण्डकोसम्हा ।

२९. “यम्पि [यम्पि खो (क०)], महानाम, अरियसावको सीलसम्पन्नो होति, इदम्पिस्स होति चरणस्मिं; यम्पि, महानाम, अरियसावको इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति, इदम्पिस्स होति चरणस्मिं; यम्पि, महानाम, अरियसावको भोजने मत्तञ्जू होति, इदम्पिस्स होति चरणस्मिं; यम्पि, महानाम, अरियसावको जागरियं अनुयुत्तो होति, इदम्पिस्स होति चरणस्मिं; यम्पि, महानाम, अरियसावको सत्तहि सद्धम्ममेहि समन्नागतो होति, इदम्पिस्स होति चरणस्मिं; यम्पि, महानाम, अरियसावको चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, इदम्पिस्स होति चरणस्मिं ।

“यज्ज खो, महानाम, अरियसावको अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो... पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, इदम्पिस्स होति विज्जाय; यम्पि, महानाम, अरियसावको दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते

दुग्गते...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति, इदम्पिस्स होति विज्जाय। यम्पि, महानाम, अरियसावको आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति, इदम्पिस्स होति विज्जाय।

“अयं वुच्चति, महानाम, अरियसावको विज्जासम्पन्नो इतिपि चरणसम्पन्नो इतिपि विज्जाचरणसम्पन्नो इतिपि।

३०. “ब्रह्मनापेसा, महानाम, सनङ्कुमारेन गाथा भासिता —

‘खत्तियो सेट्ठो जनेतस्मिं, ये गोत्तपटिसारिनो।
विज्जाचरणसम्पन्नो, सो सेट्ठो देवमानुसे’ति॥

“सा खो पनेसा, महानाम, ब्रह्मना सनङ्कुमारेन गाथा सुगीता नो दुग्गीता, सुभासिता नो दुब्भासिता, अत्थसंहिता नो अनत्थसंहिता, अनुमता भगवता”ति।

अथ खो भगवा उट्ठित्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “साधु साधु, आनन्द, साधु खो त्वं, आनन्द, कापिलवत्थवानं सक्क्यानं सेखं पाटिपदं अभासी”ति।

इदमवोचायस्मा आनन्दो। समनुज्जो सत्था अहोसि। अत्तमना कापिलवत्थवा सक्क्या आयस्मतो आनन्दस्स भासितं अभिनन्दुन्ति।

सेखसुत्तं निट्ठितं ततियं।

४. पोतलियसुत्तं

३१. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा अङ्गुत्तरापेसु विहरति आपणं नाम अङ्गुत्तरापानं निगमो। अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय आपणं पिण्डाय पाविसि। आपणे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येनज्जतरो वनसण्डो तेनुपसङ्कमि दिवाविहाराय। तं वनसण्डं अज्झोगाहेत्वा [अज्झोगाहेत्वा (सी० स्या० कं०), अज्झोगाहित्वा (पी० कं०)] अज्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि। पोतलियोपि खो गहपति सम्पन्ननिवासनपावुरणो [पापुरणो (सी० स्या० कं०)] छत्तुपाहनहि [छत्तुपाहनो (कं०)] जङ्घाविहारं अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो येन सो वनसण्डो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तं वनसण्डं अज्झोगाहेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठासि। एकमन्तं ठितं खो पोतलियं गहपतिं भगवा एतदवोच — “संविज्जन्ति खो, गहपति, आसनानि; सचे आकङ्खसि निसीदा”ति। एवं वुत्ते, पोतलियो गहपति “गहपतिवादेन मं समणो गोतमो समुदाचरती”ति कुपितो अनत्तमनो तुण्ही अहोसि। दुतियम्पि खो भगवा...पे०... ततियम्पि खो भगवा पोतलियं गहपतिं एतदवोच — “संविज्जन्ति खो, गहपति, आसनानि; सचे आकङ्खसि निसीदा”ति। “एवं वुत्ते, पोतलियो गहपति गहपतिवादेन मं समणो गोतमो समुदाचरती”ति कुपितो अनत्तमनो भगवन्तं एतदवोच — “तयिदं, भो गोतम, नच्छन्नं, तयिदं नप्पतिरूपं, यं मं त्वं गहपतिवादेन समुदाचरसी”ति। “ते हि ते, गहपति, आकारा, ते लिङ्गा, ते निमित्ता यथा तं गहपतिस्सा”ति। “तथा हि पन मे, भो गोतम, सब्बे कम्मन्ता पटिक्खत्ता, सब्बे वोहारा समुच्छिन्ना”ति। “यथा कथं पन ते, गहपति, सब्बे कम्मन्ता पटिक्खत्ता, सब्बे वोहारा समुच्छिन्ना”ति? “इध मे, भो गोतम, यं अहोसि धनं वा धज्जं वा रजतं वा जातरूपं वा सब्बं तं पुत्तानं दायज्जं निव्यातं, तत्थाहं अनोवादी अनुपवादी

घासच्छादनपरमो विहरामि । एवं खो मे [एवञ्च मे (स्या०), एवं मे (क०)], भो गोतम, सब्बे कम्मन्ता पटिक्खित्ता, सब्बे वोहारा समुच्छिन्ना”ति । “अञ्जथा खो त्वं, गहपति, वोहारसमुच्छेदं वदसि, अञ्जथा च पन अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदो होती”ति । “यथा कथं पन, भन्ते, अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदो होति? साधु मे, भन्ते, भगवा तथा धम्मं देसेतु यथा अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदो होती”ति । “तेन हि, गहपति, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि, भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो पोतलियो गहपति भगवतो पच्चस्सोसि ।

३२. भगवा एतदवोच — “अट्ठ खो इमे, गहपति, धम्मा अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदाय संवत्तन्ति । कतमे अट्ठ? अपाणातिपातं निस्साय पाणातिपातो पहातब्बो; दिन्नादानं निस्साय अदिन्नादानं पहातब्बं; सच्चवाचं [सच्चं वाचं (स्या०)] निस्साय मुसावादो पहातब्बो; अपिसुणं वाचं निस्साय पिसुणा वाचा पहातब्बा; अगिद्धिलोभं निस्साय गिद्धिलोभो पहातब्बो; अनिन्दारोसं निस्साय निन्दारोसो पहातब्बो; अक्कोधूपायासं निस्साय कोधूपायासो पहातब्बो; अनतिमानं निस्साय अतिमानो पहातब्बो । इमे खो, गहपति, अट्ठ धम्मा संखित्तेन वुत्ता, वित्थारेन अविभत्ता, अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदाय संवत्तन्ती”ति । “ये मे [ये मे पन (स्या० क०)], भन्ते, भगवता अट्ठ धम्मा संखित्तेन वुत्ता, वित्थारेन अविभत्ता, अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदाय संवत्तन्ति, साधु मे, भन्ते, भगवा इमे अट्ठ धम्मे वित्थारेन [वित्थारेत्वा (क०)] विभजतु अनुकम्पं उपादाया”ति । “तेन हि, गहपति, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि, भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो पोतलियो गहपति भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

३३. “‘अपाणातिपातं निस्साय पाणातिपातो पहातब्बो’ति इति खो पनेतं वुत्तं किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येसं खो अहं संयोजनानं हेतु पाणातिपाती अस्सं, तेसाहं संयोजनानं पहानाय समुच्छेदाय पटिप्पन्नो । अहञ्चेव [अहञ्चे (?)] खो पन पाणातिपाती अस्सं, अत्तापि मं उपवदेय्य पाणातिपातपच्चया, अनुविच्चापि मं विञ्जू [अनुविच्च विञ्जू (सी० स्या० पी०)] गरहेय्युं पाणातिपातपच्चया, कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्का पाणातिपातपच्चया । एतदेव खो पन संयोजनं एतं नीवरणं यदिदं पाणातिपातो । ये च पाणातिपातपच्चया उप्पज्जेय्युं आसवा विघातपरिळाहा, पाणातिपाता पटिविरतस्स एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति’ । ‘अपाणातिपातं निस्साय पाणातिपातो पहातब्बो’ति — इति यन्तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

३४. “‘दिन्नादानं निस्साय अदिन्नादानं पहातब्बं’ति इति खो पनेतं वुत्तं, किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येसं खो अहं संयोजनानं हेतु अदिन्नादायी अस्सं, तेसाहं संयोजनानं पहानाय समुच्छेदाय पटिप्पन्नो । अहञ्चेव खो पन अदिन्नादायी अस्सं, अत्तापि मं उपवदेय्य अदिन्नादानपच्चया, अनुविच्चापि मं विञ्जू गरहेय्युं अदिन्नादानपच्चया, कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्का अदिन्नादानपच्चया । एतदेव खो पन संयोजनं एतं नीवरणं यदिदं अदिन्नादानं । ये च अदिन्नादानपच्चया उप्पज्जेय्युं आसवा विघातपरिळाहा अदिन्नादाना पटिविरतस्स एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति’ । ‘दिन्नादानं निस्साय अदिन्नादानं पहातब्बं’ति — इति यन्तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

३५. “‘सच्चवाचं निस्साय मुसावादो पहातब्बो’ति इति खो पनेतं वुत्तं किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येसं खो अहं संयोजनानं हेतु मुसावादी अस्सं, तेसाहं संयोजनानं पहानाय समुच्छेदाय पटिप्पन्नो । अहञ्चेव खो पन मुसावादी अस्सं, अत्तापि मं उपवदेय्य मुसावादपच्चया, अनुविच्चापि मं विञ्जू गरहेय्युं मुसावादपच्चया, कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्का मुसावादपच्चया । एतदेव खो पन संयोजनं एतं नीवरणं

यदिदं मुसावादो। ये च मुसावादपच्चया उप्पज्जेयुं आसवा विघातपरिळाहा, मुसावादा पटिविरतस्स एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति’। ‘सच्चवाचं निस्साय मुसावादो पहातब्बो’ति — इति यन्तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

३६. “‘अपिसुणं वाचं निस्साय पिसुणा वाचा पहातब्बो’ति इति खो पनेतं वुत्तं किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येसं खो अहं संयोजनानं हेतु पिसुणवाचो अस्सं, तेसाहं संयोजनानं पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो। अहञ्चेव खो पन पिसुणवाचो अस्सं, अत्तापि मं उपवदेय्य पिसुणवाचापच्चया, अनुविच्चापि मं विञ्जू गरहेय्युं पिसुणवाचापच्चया, कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्का पिसुणवाचापच्चया। एतदेव खो पन संयोजनं एतं नीवरणं यदिदं पिसुणा वाचा। ये च पिसुणवाचापच्चया उप्पज्जेयुं आसवा विघातपरिळाहा, पिसुणाय वाचाय पटिविरतस्स एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति’। ‘अपिसुणं वाचं निस्साय पिसुणा वाचा पहातब्बो’ति — इति यन्तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

३७. “‘अगिद्धिलोभं निस्साय गिद्धिलोभो पहातब्बो’ति इति खो पनेतं वुत्तं, किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येसं खो अहं संयोजनानं हेतु गिद्धिलोभी अस्सं, तेसाहं संयोजनानं पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो। अहञ्चेव खो पन गिद्धिलोभी अस्सं, अत्तापि मं उपवदेय्य गिद्धिलोभपच्चया, अनुविच्चापि मं विञ्जू गरहेय्युं गिद्धिलोभपच्चया, कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्का गिद्धिलोभपच्चया। एतदेव खो पन संयोजनं एतं नीवरणं यदिदं गिद्धिलोभो। ये च गिद्धिलोभपच्चया उप्पज्जेयुं आसवा विघातपरिळाहा, गिद्धिलोभा पटिविरतस्स एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति’। ‘अगिद्धिलोभं निस्साय गिद्धिलोभो पहातब्बो’ति — इति यन्तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

३८. “‘अनिन्दारोसं निस्साय निन्दारोसो पहातब्बो’ति इति खो पनेतं वुत्तं, किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येसं खो अहं संयोजनानं हेतु निन्दारोसी अस्सं, तेसाहं संयोजनानं पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो। अहञ्चेव खो पन निन्दारोसी अस्सं, अत्तापि मं उपवदेय्य निन्दारोसपच्चया, अनुविच्चापि मं विञ्जू गरहेय्युं निन्दारोसपच्चया, कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्का निन्दारोसपच्चया। एतदेव खो पन संयोजनं एतं नीवरणं यदिदं निन्दारोसो। ये च निन्दारोसपच्चया उप्पज्जेयुं आसवा विघातपरिळाहा, अनिन्दारोसिस्स एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति’। ‘अनिन्दारोसं निस्साय निन्दारोसो पहातब्बो’ति — इति यन्तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

३९. “‘अक्कोधूपायासं निस्साय कोधूपायासो पहातब्बो’ति इति खो पनेतं वुत्तं, किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येसं खो अहं संयोजनानं हेतु कोधूपायासी अस्सं, तेसाहं संयोजनानं पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो। अहञ्चेव खो पन कोधूपायासी अस्सं, अत्तापि मं उपवदेय्य कोधूपायासपच्चया, अनुविच्चापि मं विञ्जू गरहेय्युं कोधूपायासपच्चया, कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्का कोधूपायासपच्चया। एतदेव खो पन संयोजनं एतं नीवरणं यदिदं कोधूपायासो। ये च कोधूपायासपच्चया उप्पज्जेयुं आसवा विघातपरिळाहा, अक्कोधूपायासिस्स एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति’। ‘अक्कोधूपायासं निस्साय कोधूपायासो पहातब्बो’ति — इति यन्तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

४०. “‘अतिमानं निस्साय अतिमानो पहातब्बो’ति इति खो पनेतं वुत्तं, किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘येसं खो अहं संयोजनानं हेतु अतिमानी अस्सं, तेसाहं संयोजनानं पहानाय समुच्छेदाय पटिपन्नो। अहञ्चेव खो पन अतिमानी अस्सं, अत्तापि मं उपवदेय्य अतिमानपच्चया, अनुविच्चापि मं विञ्जू गरहेय्युं अतिमानपच्चया, कायस्स भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्का अतिमानपच्चया। एतदेव खो पन संयोजनं एतं

नीवरणं यदिदं अतिमानो । ये च अतिमानपच्चया उप्पज्जेय्युं आसवा विघातपरिळाहा, अनतिमानिस्स एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । ‘अनतिमानं निस्साय अतिमानो पहातब्बो’ति — इति यन्तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

४१. “इमे खो, गहपति, अट्ठ धम्मा संखित्तेन वुत्ता, वित्थारेन विभत्ता [अविभत्ता (स्या० क०)], ये अरियस्स विनये वोहारसमुच्छेदाय संवत्तन्ति; न त्वेव ताव अरियस्स विनये सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं वोहारसमुच्छेदो होती”ति ।

“यथा कथं पन, भन्ते, अरियस्स विनये सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं वोहारसमुच्छेदो होति? साधु मे, भन्ते, भगवा तथा धम्मं देसेतु यथा अरियस्स विनये सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं वोहारसमुच्छेदो होती”ति । “तेन हि, गहपति, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि, भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो पोतलियो गहपति भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

कामादीनवकथा

४२. “सेय्यथापि, गहपति, कुक्कुरो जिघच्छादुब्बल्यपरेतो गोघातकसूनं पच्चुपट्ठितो अस्स । तमेनं दक्खो गोघातको वा गोघातकन्तेवासी वा अट्ठिकङ्कलं सुनिक्कन्तं निक्कन्तं निम्मंसं लोहितमक्खितं उपसुम्भेय्य [उपच्छुम्भेय्य (सी० पी०), उपच्छुम्भेय्य (स्या० कं०), उपच्छुम्भेय्य (क०)] । तं किं मज्जसि, गहपति, अपि नु खो सो कुक्कुरो अमुं अट्ठिकङ्कलं सुनिक्कन्तं निक्कन्तं निम्मंसं लोहितमक्खितं पलेहन्तो जिघच्छादुब्बल्यं पटिविनेय्या”ति?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किस्स हेतु”?

“अदुज्झि, भन्ते, अट्ठिकङ्कलं सुनिक्कन्तं निक्कन्तं निम्मंसं लोहितमक्खितं । यावदेव पन सो कुक्कुरो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्साति । एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसज्चिक्खति — ‘अट्ठिकङ्कलूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा [बहुपायासा (सी० स्या० कं० पी०)], आदीनवो एत्थ भिय्यो’ति । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दिस्वा यायं उपेक्खा नानत्ता नानत्तसिता तं अभिनिवज्जेत्वा, यायं उपेक्खा एकत्ता एकत्तसिता यत्थ सब्बसो लोकाभिसूपादाना अपरिसेसा निरुज्झन्ति तमेवूपेक्खं भावेति ।

४३. “सेय्यथापि, गहपति, गिज्झो वा कङ्को वा कुललो वा मंसपेसिं आदाय उट्ठीयेय्य [उट्ठीयेय्य (स्या० पी०)] । तमेनं गिज्झापि कङ्कापि कुललापि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेय्युं विस्सज्जेय्युं [विराजेय्युं (सी० स्या० कं० पी०)] । तं किं मज्जसि, गहपति, सचे सो गिज्झो वा कङ्को वा कुललो वा तं मंसपेसिं न खिप्पमेव पटिनिस्सज्जेय्य, सो ततोनिदानं मरणं वा निगच्छेय्य मरणमत्तं वा दुक्खं”न्ति?

“एवं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसज्चिक्खति — ‘मंसपेसूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो’ति । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दिस्वा यायं उपेक्खा नानत्ता नानत्तसिता तं अभिनिवज्जेत्वा यायं उपेक्खा एकत्ता एकत्तसिता यत्थ सब्बसो लोकाभिसूपादाना अपरिसेसा निरुज्झन्ति तमेवूपेक्खं भावेति ।

४४. “सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो आदित्तं तिणुक्कं आदाय पटिवातं गच्छेय्य । तं किं मज्जसि, गहपति, सचे सो पुरिसो तं आदित्तं तिणुक्कं न खिप्पमेव पटिनिस्सज्जेय्य तस्स सा आदिता तिणुक्का हत्थं वा दहेय्य बाहुं वा दहेय्य अज्जतरं वा अज्जतरं वा अङ्गपच्चङ्गं [दहेय्य । अज्जतरं वा अङ्गपच्चङ्गं (सी० पी०)] दहेय्य, सो ततोनिदानं मरणं वा निगच्छेय्य मरणमत्तं वा दुक्खं”न्ति?

“एवं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसज्जिक्खति — ‘तिणुक्कूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो’ति । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दिस्वा... पे०... तमेवूपेक्खं भावेति ।

४५. “सेय्यथापि, गहपति, अङ्गारकासु साधिकपोरिसा, पूरा अङ्गारानं वीतच्चिकानं वीतधूमानं । अथ पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खप्पटिक्कूलो । तमेनं द्वे बलवन्तो पुरिसा नानाबाहासु गहेत्वा अङ्गारकासुं उपकट्ठेय्युं । तं किं मज्जसि, गहपति, अपि नु सो पुरिसो इतिचित्तिचेव कायं सन्नामेय्या”ति?

“एवं, भन्ते” ।

“तं किस्स हेतु”?

“विदितज्झि, भन्ते, तस्स पुरिसस्स इमज्जाहं अङ्गारकासुं पपतिस्सामि, ततोनिदानं मरणं वा निगच्छिस्सामि मरणमत्तं वा दुक्खं”न्ति । “एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसज्जिक्खति — ‘अङ्गारकासूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो’ति । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दिस्वा... पे०... तमेवूपेक्खं भावेति ।

४६. “सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो सुपिनकं पस्सेय्य आरामरामणेय्यकं वनरामणेय्यकं भूमिरामणेय्यकं पोक्खरणिरामणेय्यकं । सो पटिबुद्धो न किञ्चि पटिपस्सेय्य [पस्सेय्य (सी० स्या० कं० पी०)] । एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसज्जिक्खति — ‘सुपिनकूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो’ति... पे०... तमेवूपेक्खं भावेति ।

४७. “सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो याचितकं भोगं याचित्वा यानं वा [यानं (स्या० कं० पी०)] पोरिसेय्यं [पोरोसेय्यं (सी० पी० कं०), ओरोपेय्य (स्या० कं०)] पवरमणिकुण्डलं । सो तेहि याचितकेहि भोगेहि पुरक्खतो परिवुतो अन्तरापणं पटिपज्जेय्य । तमेनं जनो दिस्वा एवं वदेय्य — ‘भोगी वत, भो, पुरिसो, एवं किर भोगिनो भोगानि भुज्जन्ती’ति । तमेनं सामिका यत्थ यत्थेव पस्सेय्युं तत्थ तत्थेव सानि हरेय्युं । तं किं मज्जसि, गहपति, अलं नु खो तस्स पुरिसस्स अज्जथत्ताया”ति?

“एवं, भन्ते” ।

“तं किस्स हेतु”?

“सामिनो हि, भन्ते, सानि हरन्ती”ति । “एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसज्जिक्खति — ‘याचितकूपमा

कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो'ति...पे०... तमेवूपेक्खं भावेति ।

४८. “सेय्यथापि, गहपति, गामस्स वा निगमस्स वा अविदूरे तिब्बो वनसण्डो । तत्रस्स रुक्खो सम्पन्नफलो च उपपन्नफलो [उपपन्नफलो (स्या०)] च, न चस्सु कानिचि फलानि भूमियं पतितानि । अथ पुरिसो आगच्छेय्य फलत्थिको फलगवेसी फलपरियेसनं चरमानो । सो तं वनसण्डं अज्झोगाहेत्वा तं रुक्खं पस्सेय्य सम्पन्नफलञ्च उपपन्नफलञ्च । तस्स एवमस्स — ‘अयं खो रुक्खो सम्पन्नफलो च उपपन्नफलो च, नत्थि च कानिचि फलानि भूमियं पतितानि । जानामि खो पनाहं रुक्खं आरोहितुं [आरुहितुं (सी०)] । यंनूनाहं इमं रुक्खं आरोहित्वा यावदत्थञ्च खादेय्यं उच्छङ्गञ्च पूरेय्यं’न्ति । सो तं रुक्खं आरोहित्वा यावदत्थञ्च खादेय्य उच्छङ्गञ्च पूरेय्य । अथ दुतियो पुरिसो आगच्छेय्य फलत्थिको फलगवेसी फलपरियेसनं चरमानो तिण्हं कुठारिं [कुठारिं (स्या० कं० क०)] आदाय । सो तं वनसण्डं अज्झोगाहेत्वा तं रुक्खं पस्सेय्य सम्पन्नफलञ्च उपपन्नफलञ्च । तस्स एवमस्स — ‘अयं खो रुक्खो सम्पन्नफलो च उपपन्नफलो च, नत्थि च कानिचि फलानि भूमियं पतितानि । न खो पनाहं जानामि रुक्खं आरोहितुं । यंनूनाहं इमं रुक्खं मूलतो छेत्वा यावदत्थञ्च खादेय्यं उच्छङ्गञ्च पूरेय्यं’न्ति । सो तं रुक्खं मूलतोव छिन्देय्य । तं किं मज्जसि, गहपति, अमुको [असु (सी० पी०)] यो सो पुरिसो पठमं रुक्खं आरूढो सचे सो न खिप्पमेव ओरोहेय्य तस्स सो रुक्खो पपतन्तो हत्थं वा भज्जेय्य पादं वा भज्जेय्य अज्जतरं वा अज्जतरं वा अङ्गपच्चङ्गं भज्जेय्य, सो ततोनिदानं मरणं वा निगच्छेय्य मरणमत्तं वा दुक्खं’न्ति?

“एवं, भन्ते” ।

“एवमेव खो, गहपति, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘रुक्खफलूपमा कामा वुत्ता भगवता बहुदुक्खा बहुपायासा, आदीनवो एत्थ भिय्यो’ति । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्यज्जाय दिस्वा यायं उपेक्खा नानत्ता नानत्तसिता तं अभिनिवज्जेत्वा यायं उपेक्खा एकत्ता एकत्तसिता यत्थ सब्बसो लोकामिसूपादाना अपरिसेसा निरुज्झन्ति तमेवूपेक्खं भावेति ।

४९. “स खो सो, गहपति, अरियसावको इमंयेव अनुत्तरं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं आगम्म अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति ।

“स खो सो, गहपति, अरियसावको इमंयेव अनुत्तरं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं आगम्म दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

“स खो सो, गहपति, अरियसावको इमंयेव अनुत्तरं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं आगम्म आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्मज्ज विहरति । एत्तावता खो, गहपति, अरियस्स विनये सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं वोहारसमुच्छेदो होति ।

५०. “तं किं मज्जसि, गहपति, यथा अरियस्स विनये सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं वोहारसमुच्छेदो होति, अपि नु त्वं एवरूपं वोहारसमुच्छेदं अत्तनि समनुपस्ससी’ति? “को चाहं, भन्ते, को च अरियस्स विनये सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं वोहारसमुच्छेदो! आरका अहं, भन्ते, अरियस्स विनये सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं वोहारसमुच्छेदा । मयज्झि, भन्ते, पुब्बे अज्जतित्थिये परिब्बाजके अनाजानीयेव समाने आजानीयाति अमज्झिह, अनाजानीयेव समाने आजानीयभोजनं

भोजिम्ह, अनाजानीयेव समाने आजानीयठाने ठपिम्ह; भिक्खू पन मयं, भन्ते, आजानीयेव समाने अनाजानीयाति अमज्झिम्ह, आजानीयेव समाने अनाजानीयभोजनं भोजिम्ह, आजानीयेव समाने अनाजानीयठाने ठपिम्ह; इदानी पन मयं, भन्ते, अज्जतित्थिये परिब्बाजके अनाजानीयेव समाने अनाजानीयाति जानिस्साम, अनाजानीयेव समाने अनाजानीयभोजनं भोजेस्साम, अनाजानीयेव समाने अनाजानीयठाने ठपेस्साम । भिक्खू पन मयं, भन्ते, आजानीयेव समाने आजानीयाति जानिस्साम आजानीयेव समाने आजानीयभोजनं भोजेस्साम, आजानीयेव समाने आजानीयठाने ठपेस्साम । अजनेसि वत मे, भन्ते, भगवा समणेषु समणप्पेमं, समणेषु समणप्पसादं, समणेषु समणगारवं । अभिक्कन्तं, भन्ते, अभिक्कन्तं, भन्ते! सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मगं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य, चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति; एवमेवं खो, भन्ते, भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं, भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं'न्ति ।

पोतलियसुतं निद्धितं चतुत्थं ।

५. जीवकसुतं

५१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति जीवकस्स कोमारभच्चस्स अम्बवने । अथ खो जीवको कोमारभच्चो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो जीवको कोमारभच्चो भगवन्तं एतदवोच — “सुतं मेतं, भन्ते — ‘समणं गोतमं उद्दिस्स पाणं आरभन्ति [आरम्भन्ति (क०)], तं समणो गोतमो जानं उद्दिस्सकतं [उद्दिस्सकटं (सी० पी०)] मंसं परिभुज्जति पटिच्चकम्म'न्ति । ये ते, भन्ते, एवमाहंसु — ‘समणं गोतमं उद्दिस्स पाणं आरभन्ति, तं समणो गोतमो जानं उद्दिस्सकतं मंसं परिभुज्जति पटिच्चकम्म'न्ति, कच्चि ते, भन्ते, भगवतो वुत्तवादिनो, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्मं व्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्हं ठानं आगच्छती'ति?

५२. “ये ते, जीवक, एवमाहंसु — ‘समणं गोतमं उद्दिस्स पाणं आरभन्ति, तं समणो गोतमो जानं उद्दिस्सकतं मंसं परिभुज्जति पटिच्चकम्म'न्ति न मे ते वुत्तवादिनो, अब्भाचिक्खन्ति च मं ते असता अभूतेन । तीहि खो अहं, जीवक, ठानेहि मंसं अपरिभोगन्ति वदामि । दिट्ठं, सुतं, परिसङ्कितं — इमेहि खो अहं, जीवक, तीहि ठानेहि मंसं अपरिभोगन्ति वदामि । तीहि खो अहं, जीवक, ठानेहि मंसं परिभोगन्ति वदामि । अदिट्ठं, असुतं, अपरिसङ्कितं — इमेहि खो अहं, जीवक, तीहि ठानेहि मंसं परिभोगन्ति वदामि ।

५३. “इध, जीवक, भिक्खु अज्जतरं गामं वा निगमं वा उपनिस्साय विहरति । सो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं । इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बाबज्जेन फरित्वा विहरति । तमेनं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपसङ्गमित्वा स्वातनाय भत्तेन निमन्तेति । आकङ्खमानोव [आकङ्खमानो (स्या० कं०)], जीवक, भिक्खु अधिवासेति । सो तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन तस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा निवेसनं तेनुपसङ्गमति; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदति । तमेनं सो गहपति वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन पिण्डपातेन परिविसति । तस्स न एवं होति — ‘साधु वत मायं [मं + अयं = मायं] गहपति वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन पिण्डपातेन परिविसेय्याति! अहो वत मायं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा आयतिम्पि एवरूपेन पणीतेन पिण्डपातेन परिविसेय्या'ति —

एवम्पिस्स न होति । सो तं पिण्डपातं अगथितो [अगथितो (स्या० कं० क०)] अमुच्छित्तो अनज्झोपन्नो [अनज्झोपन्नो (स्या० कं० क०)] आदीनवदस्सावी निस्सरणपज्जो परिभुज्जति । तं किं मज्जसि, जीवक, अपि नु सो भिक्खु तस्मिं समये अत्तब्याबाधाय वा चेतेति, परब्याबाधाय वा चेतेति, उभयब्याबाधाय वा चेतेती”ति?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“ननु सो, जीवक, भिक्खु तस्मिं समये अनवज्जंयेव आहारं आहारेती”ति?

“एवं, भन्ते । सुतं मेतं, भन्ते — ‘ब्रह्मा मेत्ताविहारी’ति । तं मे इदं, भन्ते, भगवा सक्खिदिट्ठो; भगवा हि, भन्ते, मेत्ताविहारी”ति । “येन खो, जीवक, रागेन येन दोसेन येन मोहेन ब्यापादवा अस्स सो रागो सो दोसो सो मोहो तथागतस्स पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावंकतो [अनभावकतो (सी० पी०), अनभावंगतो (स्या० कं०)] आयतिं अनुप्पादधम्मो । सचे खो ते, जीवक, इदं सन्धाय भासितं अनुजानामि ते एत”न्ति । “एतदेव खो पन मे, भन्ते, सन्धाय भासितं” [भासितन्ति (स्या०)] ।

५४. “इध, जीवक, भिक्खु अज्जतरं गामं वा निगमं वा उपनिस्साय विहरति । सो करुणासहगतेन चेतसा...पे०... मुदितासहगतेन चेतसा...पे०... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं । इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महगतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्जेन फरित्वा विहरति । तमेनं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपसङ्कमित्वा स्वातनाय भत्तेन निमन्तेति । आकङ्खमानोव, जीवक, भिक्खु अधिवासेति । सो तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा निवेसनं तेनुपसङ्कमति; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदति । तमेनं सो गहपति वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन पिण्डपातेन परिविसति । तस्स न एवं होति — ‘साधु वत मायं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन पिण्डपातेन परिविसेय्याति! अहो वत मायं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा आयतिम्पि एवरूपेन पणीतेन पिण्डपातेन परिविसेय्या’ति — एवम्पिस्स न होति । सो तं पिण्डपातं अगथितो अमुच्छित्तो अनज्झोपन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपज्जो परिभुज्जति । तं किं मज्जसि, जीवक, अपि नु सो भिक्खु तस्मिं समये अत्तब्याबाधाय वा चेतेति, परब्याबाधाय वा चेतेति, उभयब्याबाधाय वा चेतेती”ति?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“ननु सो, जीवक, भिक्खु तस्मिं समये अनवज्जंयेव आहारं आहारेती”ति?

“एवं, भन्ते । सुतं मेतं, भन्ते — ‘ब्रह्मा उपेक्खाविहारी’ति । तं मे इदं, भन्ते, भगवा सक्खिदिट्ठो; भगवा हि, भन्ते, उपेक्खाविहारी”ति । “येन खो, जीवक, रागेन येन दोसेन येन मोहेन विहेसवा अस्स अरतिवा अस्स पटिघवा अस्स सो रागो सो दोसो सो मोहो तथागतस्स पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावंकतो आयतिं अनुप्पादधम्मो । सचे खो ते, जीवक, इदं सन्धाय भासितं, अनुजानामि ते एत”न्ति । “एतदेव खो पन मे, भन्ते, सन्धाय भासितं” ।

५५. “यो खो, जीवक, तथागतं वा तथागतसावकं वा उद्दिस्स पाणं आरभति सो पज्जहि ठानेहि बहुं अपुज्जं पसवति । यम्पि सो, गहपति, एवमाह — ‘गच्छथ, अमुकं नाम पाणं आनेथा’ति, इमिना पठमेन ठानेन बहुं अपुज्जं पसवति ।

यम्पि सो पाणो गलप्पवेठकेन [गलप्पवेधकेन (बहूसु)] आनीयमानो दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति, इमिना दुतियेन ठानेन बहुं अपुज्जं पसवति । यम्पि सो एवमाह — ‘गच्छथ इमं पाणं आरभथा’ति, इमिना ततियेन ठानेन बहुं अपुज्जं पसवति । यम्पि सो पाणो आरभियमानो दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति, इमिना चतुत्थेन ठानेन बहुं अपुज्जं पसवति । यम्पि सो तथागतं वा तथागतसावकं वा अकप्पियेन आसादेति, इमिना पच्चमेन ठानेन बहुं अपुज्जं पसवति । यो खो, जीवक, तथागतं वा तथागतसावकं वा उद्दिस्स पाणं आरभति सो इमेहि पच्चहि ठानेहि बहुं अपुज्जं पसवती’ति ।

एवं वुत्ते, जीवको कोमारभच्चो भगवन्तं एतदवोच — “अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! कप्पियं वत, भन्ते, भिक्खू आहारं आहारेन्ति; अनवज्जं वत, भन्ते, भिक्खू आहारं आहारेन्ति । अभिक्कन्तं, भन्ते, अभिक्कन्तं, भन्ते...पे०... उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं”न्ति ।

जीवकसुत्तं निद्धितं पच्चमं ।

६. उपालिसुत्तं

५६. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा नाळन्दायं विहरति पावारिकम्बवने । तेन खो पन समयेन निगण्ठो नाटपुत्तो [नाथपुत्तो (सी०), नातपुत्तो (पी०)] नाळन्दायं पटिवसति महत्तिया निगण्ठपरिसाय सद्धिं । अथ खो दीघतपस्सी निगण्ठो नाळन्दायं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन पावारिकम्बवनं येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितं खो दीघतपस्सिं निगण्ठं भगवा एतदवोच — “संविज्जन्ति खो, तपस्सि [दीघतपस्सि (स्या० कं० क०)], आसनानि; सचे आकङ्खसि निसीदा”ति । एवं वुत्ते, दीघतपस्सी निगण्ठो अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो दीघतपस्सिं निगण्ठं भगवा एतदवोच — “कति पन, तपस्सि, निगण्ठो नाटपुत्तो कम्मनि पज्जपेति पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया”ति?

“न खो, आवुसो गोतम, आचिण्णं निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स ‘कम्मं, कम्म’न्ति पज्जपेतुं; ‘दण्डं, दण्ड’न्ति खो, आवुसो गोतम, आचिण्णं निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स पज्जपेतुं”न्ति ।

“कति पन, तपस्सि, निगण्ठो नाटपुत्तो दण्डानि पज्जपेति पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया”ति?

“तीणि खो, आवुसो गोतम, निगण्ठो नाटपुत्तो दण्डानि पज्जपेति पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तियाति, सेय्यथिदं — कायदण्डं, वचीदण्डं, मनोदण्डं”न्ति ।

“किं पन, तपस्सि, अज्जदेव कायदण्डं, अज्जं वचीदण्डं, अज्जं मनोदण्डं”न्ति?

“अज्जदेव, आवुसो गोतम, कायदण्डं, अज्जं वचीदण्डं, अज्जं मनोदण्डं”न्ति ।

“इमेसं पन, तपस्सि, तिण्णं दण्डानं एवं पटिविभत्तानं एवं पटिविसिद्धानं कतमं दण्डं निगण्ठो नाटपुत्तो महासावज्जतरं पज्जपेति पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, यदि वा कायदण्डं, यदि वा वचीदण्डं, यदि वा मनोदण्डं”न्ति?

“इमेसं खो, आवुसो गोतम, तिण्णं दण्डानं एवं पटिविभत्तानं एवं पटिविसिद्धानं कायदण्डं निगण्ठो नाटपुत्तो महासावज्जतरं पज्जपेति पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा वचीदण्डं, नो तथा मनोदण्ड”न्ति ।

“कायदण्डन्ति, तपस्सि, वदेसि”?

“कायदण्डन्ति, आवुसो गोतम, वदामि” ।

“कायदण्डन्ति, तपस्सि, वदेसि”?

“कायदण्डन्ति, आवुसो गोतम, वदामि” ।

“कायदण्डन्ति, तपस्सि, वदेसि”?

“कायदण्डन्ति, आवुसो गोतम, वदामी”ति ।

इतिह भगवा दीघतपस्सिं निगण्ठं इमस्मिं कथावत्थुस्मिं यावततियकं पतिट्ठापेसि ।

५७. एवं वुत्ते, दीघतपस्सी निगण्ठो भगवन्तं एतदवोच — “त्वं पनावुसो गोतम, कति दण्डानि पज्जपेसि पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया”ति?

“न खो, तपस्सि, आचिण्णं तथागतस्स ‘दण्डं, दण्ड’न्ति पज्जपेतुं; ‘कम्मं, कम्म’न्ति खो, तपस्सि, आचिण्णं तथागतस्स पज्जपेतु”न्ति?

“त्वं पनावुसो गोतम, कति कम्मानी पज्जपेसि पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया”ति?

“तीणि खो अहं, तपस्सि, कम्मानी पज्जपेमि पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, सेय्यथिदं — कायकम्मं, वचीकम्मं, मनोकम्म”न्ति ।

“किं पनावुसो गोतम, अज्जदेव कायकम्मं, अज्जं वचीकम्मं, अज्जं मनोकम्म”न्ति?

“अज्जदेव, तपस्सि, कायकम्मं, अज्जं वचीकम्मं, अज्जं मनोकम्म”न्ति ।

“इमेसं पनावुसो गोतम, तिण्णं कम्मनं एवं पटिविभत्तानं एवं पटिविसिद्धानं कतमं कम्मं महासावज्जतरं पज्जपेसि पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, यदि वा कायकम्मं, यदि वा वचीकम्मं, यदि वा मनोकम्म”न्ति?

“इमेसं खो अहं, तपस्सि, तिण्णं कम्मनं एवं पटिविभत्तानं एवं पटिविसिद्धानं मनोकम्मं महासावज्जतरं पज्जपेमि पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा कायकम्मं, नो तथा वचीकम्म”न्ति ।

“मनोकम्मन्ति, आवुसो गोतम, वदेसि”?

“मनोकम्मन्ति, तपस्सि, वदामि” ।

“मनोकम्मन्ति, आवुसो गोतम, वदेसि”?

“मनोकम्मन्ति, तपस्सि, वदामि” ।

“मनोकम्मन्ति, आवुसो गोतम, वदेसि”?

“मनोकम्मन्ति, तपस्सि, वदामी”ति ।

इतिह दीघतपस्सी निगण्ठो भगवन्तं इमस्मिं कथावत्थुस्मिं यावततियकं पतिट्ठापेत्वा उट्ठायासना येन निगण्ठो नाटपुत्तो तेनुपसङ्गमि ।

५८. तेन खो पन समयेन निगण्ठो नाटपुत्तो महतिया गिहिपरिसाय सद्धिं निसिन्नो होति बालकिनिया परिसाय उपालिपमुखाय । अहसा खो निगण्ठो नाटपुत्तो दीघतपस्सिं निगण्ठं दूरतोव आगच्छन्तं; दिस्वान दीघतपस्सिं निगण्ठं एतदवोच — “हन्द, कुतो नु त्वं, तपस्सि, आगच्छसि दिवा दिवस्सा”ति? “इतो हि खो अहं, भन्ते, आगच्छामि समणस्स गोतमस्स सन्तिका”ति । “अहु पन ते, तपस्सि, समणेन गोतमेन सद्धिं कोचिदेव कथासल्लापो”ति? “अहु खो मे, भन्ते, समणेन गोतमेन सद्धिं कोचिदेव कथासल्लापो”ति । “यथा कथं पन ते, तपस्सि, अहु समणेन गोतमेन सद्धिं कोचिदेव कथासल्लापो”ति? अथ खो दीघतपस्सी निगण्ठो यावतको अहोसि भगवता सद्धिं कथासल्लापो तं सब्बं निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स आरोचेसि । एवं वुत्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो दीघतपस्सिं निगण्ठं एतदवोच — “साधु साधु, तपस्सि! यथा तं सुतवता सावकेन सम्मदेव सत्थुसासनं आजानन्तेन एवमेव दीघतपस्सिना निगण्ठेन समणस्स गोतमस्स ब्याकतं । किञ्चि सोभति छवो मनोदण्डो इमस्स एवं ओळारिकस्स कायदण्डस्स उपनिधाय! अथ खो कायदण्डोव महासावज्जतरो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो”ति ।

५९. एवं वुत्ते, उपालि गहपति निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोच — “साधु साधु, भन्ते दीघतपस्सी [तपस्सी (सी० पी०)]! यथा तं सुतवता सावकेन सम्मदेव सत्थुसासनं आजानन्तेन एवमेवं भदन्तेन तपस्सिना समणस्स गोतमस्स ब्याकतं । किञ्चि सोभति छवो मनोदण्डो इमस्स एवं ओळारिकस्स कायदण्डस्स उपनिधाय! अथ खो कायदण्डोव महासावज्जतरो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो । हन्द चाहं, भन्ते, गच्छामि समणस्स गोतमस्स इमस्मिं कथावत्थुस्मिं वादं आरोपेस्सामि । सचे मे समणो गोतमो तथा पतिट्ठहिस्सति यथा भदन्तेन तपस्सिना पतिट्ठापितं; सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो दीघलोमिकं एळकं लोमेसु गहेत्वा आकट्ठेय्य परिकट्ठेय्य सम्परिकट्ठेय्य, एवमेवाहं समणं गोतमं वादेन वादं आकट्ठिस्सामि परिकट्ठिस्सामि सम्परिकट्ठिस्सामि । सेय्यथापि नाम बलवा सोण्डिकाकम्मकारो महन्तं सोण्डिकाकिलज्जं गम्भीरे उदकरहदे पक्खिपित्वा कण्णे गहेत्वा आकट्ठेय्य परिकट्ठेय्य सम्परिकट्ठेय्य, एवमेवाहं समणं गोतमं वादेन वादं आकट्ठिस्सामि परिकट्ठिस्सामि सम्परिकट्ठिस्सामि । सेय्यथापि नाम बलवा सोण्डिकाधुत्तो वालं [थालं (क०)] कण्णे गहेत्वा ओधुनेय्य निद्धुनेय्य निष्फोटेय्य [निच्छादेय्य (सी० पी० क०), निच्चोटेय्य (क०), निष्फोटेय्य (स्या० कं०)], एवमेवाहं समणं गोतमं वादेन वादं ओधुनिस्सामि निद्धुनिस्सामि निष्फोटेस्सामि ।

सेय्यथापि नाम कुञ्जरो सट्ठिहायनो गम्भीरं पोक्खरणिं ओगाहेत्वा साणधोविकं नाम कीळितजातं कीळति, एवमेवाहं समणं गोतमं साणधोविकं मज्जे कीळितजातं कीळिस्सामि। हन्द चाहं, भन्ते, गच्छामि समणस्स गोतमस्स इमस्मिं कथावत्थुस्मिं वादं आरोपेस्सामी”ति। “गच्छ त्वं, गहपति, समणस्स गोतमस्स इमस्मिं कथावत्थुस्मिं वादं आरोपेहि। अहं वा हि, गहपति, समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेय्यं, दीघतपस्सी वा निगण्ठो, त्वं वा”ति।

६०. एवं वुत्ते, दीघतपस्सी निगण्ठो निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोच — “न खो मेतं, भन्ते, रुच्चति यं उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेय्यं। समणो हि, भन्ते, गोतमो मायावी आवट्टुनिं मायं जानाति याय अज्जतित्थियानं सावके आवट्टेती”ति। “अट्टानं खो एतं, तपस्सि, अनवकासो यं उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगच्छेय्यं। ठानज्ज खो एतं विज्जति यं समणो गोतमो उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्तं उपगच्छेय्यं। गच्छ, त्वं, गहपति, समणस्स गोतमस्स इमस्मिं कथावत्थुस्मिं वादं आरोपेहि। अहं वा हि, गहपति, समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेय्यं, दीघतपस्सी वा निगण्ठो, त्वं वा”ति। दुतियम्पि खो दीघतपस्सी...पे०... ततियम्पि खो दीघतपस्सी निगण्ठो निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोच — “न खो मेतं, भन्ते, रुच्चति यं उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेय्यं। समणो हि, भन्ते, गोतमो मायावी आवट्टुनिं मायं जानाति याय अज्जतित्थियानं सावके आवट्टेती”ति। “अट्टानं खो एतं, तपस्सि, अनवकासो यं उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगच्छेय्यं। ठानज्ज खो एतं विज्जति यं समणो गोतमो उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्तं उपगच्छेय्यं। गच्छ त्वं, गहपति, समणस्स गोतमस्स इमस्मिं कथावत्थुस्मिं वादं आरोपेहि। अहं वा हि, गहपति, समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेय्यं, दीघतपस्सी वा निगण्ठो, त्वं वा”ति। “एवं, भन्ते”ति खो उपालि गहपति निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना निगण्ठं नाटपुत्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन पावारिकम्बवनं येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो उपालि गहपति भगवन्तं एतदवोच — “आगमा नु ख्विध, भन्ते, दीघतपस्सी निगण्ठो”ति?

“आगमा ख्विध, गहपति, दीघतपस्सी निगण्ठो”ति।

“अहु खो पन ते, भन्ते, दीघतपस्सिना निगण्ठेन सट्ठिं कोचिदेव कथासल्लापो”ति?

“अहु खो मे, गहपति, दीघतपस्सिना निगण्ठेन सट्ठिं कोचिदेव कथासल्लापो”ति।

“यथा कथं पन ते, भन्ते, अहु दीघतपस्सिना निगण्ठेन सट्ठिं कोचिदेव कथासल्लापो”ति?

अथ खो भगवा यावतको अहोसि दीघतपस्सिना निगण्ठेन सट्ठिं कथासल्लापो तं सब्बं उपालिस्स गहपतिस्स आरोचेसि।

६१. एवं वुत्ते, उपालि गहपति भगवन्तं एतदवोच — “साधु साधु, भन्ते तपस्सी! यथा तं सुतवता सावकेन सम्मदेव सत्थुसासनं आजानन्तेन एवमेवं दीघतपस्सिना निगण्ठेन भगवतो व्याकतं। किञ्चि सोभति छवो मनोदण्डो इमस्स एवं ओळारिकस्स कायदण्डस्स उपनिधाय? अथ खो कायदण्डोव महासावज्जतरो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो”ति। “सचे खो त्वं, गहपति, सच्चे पतिट्ठाय मन्तेय्यासि सिया नो एत्थ कथासल्लापो”ति। “सच्चे अहं, भन्ते, पतिट्ठाय मन्तेस्सामि; होतु नो एत्थ कथासल्लापो”ति।

६२. “तं किं मज्झसि, गहपति, इधस्स निगण्ठो आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो सीतोदकपटिक्खितो उण्होदकपटिसेवी । सो सीतोदकं अलभमानो कालङ्कुरेय्य । इमस्स पन, गहपति, निगण्ठो नाटपुत्तो कत्थूपपत्तिं पज्जपेती”ति?

“अत्थि, भन्ते, मनोसत्ता नाम देवा तत्थ सो उपपज्जति” ।

“तं किस्स हेतु”?

“असु हि, भन्ते, मनोपटिबद्धो कालङ्कुरोती”ति ।

“मनसि करोहि, गहपति [गहपति गहपति मनसि करोहि (सी० स्या० कं०), गहपति मनसि करोहि (क०), गहपति गहपति (पी०)], मनसि करित्वा खो, गहपति, व्याकरोहि । न खो ते सन्धियति पुरिमेन वा पच्छिमं, पच्छिमेन वा पुरिमं । भासिता खो पन ते, गहपति, एसा वाचा — ‘सच्चे अहं, भन्ते, पतिट्ठाय मन्तेस्सामि, होतु नो एत्थ कथासल्लापो’”ति । “किञ्चापि, भन्ते, भगवा एवमाह, अथ खो कायदण्डोव महासावज्जतरो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो”ति ।

६३. “तं किं मज्झसि, गहपति, इधस्स निगण्ठो नाटपुत्तो चातुयामसंवरसंवृतो सब्बवारिवारितो सब्बवारियुत्तो सब्बवारिधुतो सब्बवारिफुटो । सो अभिक्कमन्तो पटिक्कमन्तो बहू खुद्दके पाणे सङ्घातं आपादेति । इमस्स पन, गहपति, निगण्ठो नाटपुत्तो कं विपाकं पज्जपेती”ति?

“असज्जेतनिकं, भन्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो नो महासावज्जं पज्जपेती”ति ।

“सचे पन, गहपति, चेतती”ति?

“महासावज्जं, भन्ते, होती”ति ।

“चेतनं पन, गहपति, निगण्ठो नाटपुत्तो किस्मिं पज्जपेती”ति?

“मनोदण्डस्मिं, भन्ते”ति ।

“मनसि करोहि, गहपति, मनसि करित्वा खो, गहपति, व्याकरोहि । न खो ते सन्धियति पुरिमेन वा पच्छिमं, पच्छिमेन वा पुरिमं । भासिता खो पन ते, गहपति, एसा वाचा — ‘सच्चे अहं, भन्ते, पतिट्ठाय मन्तेस्सामि; होतु नो एत्थ कथासल्लापो’”ति । “किञ्चापि, भन्ते, भगवा एवमाह, अथ खो कायदण्डोव महासावज्जतरो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो”ति ।

६४. “तं किं मज्झसि, गहपति, अयं नाळन्दा इद्धा चेव फीता च बहुजना आकिण्णमनुस्सा”ति?

“एवं, भन्ते, अयं नाळन्दा इद्धा चेव फीता च बहुजना आकिण्णमनुस्सा”ति ।

“तं किं मज्जसि, गहपति, इध पुरिसो आगच्छेय्य उक्खित्तसिको । सो एवं वदेय्य — ‘अहं यावतिका इमिस्सा नाळन्दाय पाणा ते एकेन खणेन एकेन मुहुत्तेन एकं मंसखलं एकं मंसपुज्जं करिस्सामी’ति । तं किं मज्जसि, गहपति, प्होति नु खो सो पुरिसो यावतिका इमिस्सा नाळन्दाय पाणा ते एकेन खणेन एकेन मुहुत्तेन एकं मंसखलं एकं मंसपुज्जं कातुं’न्ति?

“दसपि, भन्ते, पुरिसा, वीसम्पि, भन्ते, पुरिसा, तिसम्पि, भन्ते, पुरिसा, चत्तारीसम्पि, भन्ते, पुरिसा, पज्जासम्पि, भन्ते, पुरिसा नप्पहोन्ति यावतिका इमिस्सा नाळन्दाय पाणा ते एकेन खणेन एकेन मुहुत्तेन एकं मंसखलं एकं मंसपुज्जं कातुं । किञ्चि सोभति एको छवो पुरिसो’ति!

“तं किं मज्जसि, गहपति, इध आगच्छेय्य समणो वा ब्राह्मणो वा इद्धिमा चेतोवसिप्पत्तो । सो एवं वदेय्य — ‘अहं इमं नाळन्दं एकेन मनोपदोसेन भस्मं करिस्सामी’ति । तं किं मज्जसि, गहपति, प्होति नु खो सो समणो वा ब्राह्मणो वा इद्धिमा चेतोवसिप्पत्तो इमं नाळन्दं एकेन मनोपदोसेन भस्मं कातुं’न्ति?

“दसपि, भन्ते, नाळन्दा, वीसम्पि नाळन्दा, तिसम्पि नाळन्दा, चत्तारीसम्पि नाळन्दा, पज्जासम्पि नाळन्दा प्होति सो समणो वा ब्राह्मणो वा इद्धिमा चेतोवसिप्पत्तो एकेन मनोपदोसेन भस्मं कातुं । किञ्चि सोभति एका छवा नाळन्दा’ति!

“मनसि करोहि, गहपति, मनसि करित्वा खो, गहपति, व्याकरोहि । न खो ते सन्धियति पुरिमेन वा पच्छिमं, पच्छिमेन वा पुरिमं । भासिता खो पन ते, गहपति, एसा वाचा — ‘सच्चे अहं, भन्ते, पतिट्ठाय मन्तेस्सामि; होतु नो एत्थ कथासल्लापो’”ति ।

“किञ्चापि, भन्ते, भगवा एवमाह, अथ खो कायदण्डोव महासावज्जतरो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा वचीदण्डो, नो तथा मनोदण्डो’ति ।

६५. “तं किं मज्जसि, गहपति, सुतं ते दण्डकीरज्जं [दण्डकारज्जं (सी० पी०)] कालिङ्गारज्जं मज्झारज्जं [मेज्झारज्जं (सी० स्या० कं० पी०)] मातङ्गारज्जं अरज्जं अरज्जभूत’न्ति?

“एवं, भन्ते, सुतं मे दण्डकीरज्जं कालिङ्गारज्जं मज्झारज्जं मातङ्गारज्जं अरज्जं अरज्जभूत’न्ति ।

“तं किं मज्जसि, गहपति, किन्ति ते सुतं केन तं दण्डकीरज्जं कालिङ्गारज्जं मज्झारज्जं मातङ्गारज्जं अरज्जं अरज्जभूत’न्ति?

“सुतं मेतं, भन्ते, इसीनं मनोपदोसेन तं दण्डकीरज्जं कालिङ्गारज्जं मज्झारज्जं मातङ्गारज्जं अरज्जं अरज्जभूत’न्ति ।

“मनसि करोहि, गहपति, मनसि करित्वा खो, गहपति, व्याकरोहि । न खो ते सन्धियति पुरिमेन वा पच्छिमं, पच्छिमेन वा पुरिमं । भासिता खो पन ते, गहपति, एसा वाचा — ‘सच्चे अहं, भन्ते, पतिट्ठाय मन्तेस्सामि; होतु नो एत्थ कथासल्लापो’”ति ।

६६. “पुरिमेनेवाहं, भन्ते, ओपम्मेन भगवतो अत्तमनो अभिरद्धो । अपि चाहं इमानि भगवतो विचित्रानि पज्जपटिभानानि सोतुकामो, एवाहं भगवन्तं पच्चनीकं कातब्बं अमज्जिस्सं । अभिक्कन्तं, भन्ते, अभिक्कन्तं, भन्ते!

सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति; एवमेवं भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो। एसाहं, भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च। उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं”न्ति।

६७. “अनुविच्चकारं खो, गहपति, करोहि, अनुविच्चकारो तुम्हादिसानं जातमनुस्सानं साधु होती”ति। “इमिनापाहं, भन्ते, भगवतो भिय्योसोमत्ताय अत्तमनो अभिरद्धो यं मं भगवा एवमाह — ‘अनुविच्चकारं खो, गहपति, करोहि, अनुविच्चकारो तुम्हादिसानं जातमनुस्सानं साधु होती’ति। मज्झि, भन्ते, अज्जतिथिया सावकं लभित्वा केवलकप्पं नाळन्दं पटाकं परिहरेय्युं — ‘उपालि अम्हाकं गहपति सावकत्तं उपगतो’ति। अथ च पन मं भगवा एवमाह — ‘अनुविच्चकारं खो, गहपति, करोहि, अनुविच्चकारो तुम्हादिसानं जातमनुस्सानं साधु होती’ति। एसाहं, भन्ते, दुतियम्पि भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च। उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं”न्ति।

६८. “दीघरत्तं खो ते, गहपति, निगण्ठानं ओपानभूतं कुलं येन नेसं उपगतानं पिण्डकं दातब्बं मज्जेय्यासी”ति। “इमिनापाहं, भन्ते, भगवतो भिय्योसोमत्ताय अत्तमनो अभिरद्धो यं मं भगवा एवमाह — ‘दीघरत्तं खो ते, गहपति, निगण्ठानं ओपानभूतं कुलं येन नेसं उपगतानं पिण्डकं दातब्बं मज्जेय्यासी’ति। सुतं मेतं, भन्ते, समणो गोतमो एवमाह — ‘मय्हमेव दानं दातब्बं, नाज्जेसं दानं दातब्बं; मय्हमेव सावकानं दानं दातब्बं, नाज्जेसं सावकानं दानं दातब्बं; मय्हमेव दिन्नं महप्फलं, नाज्जेसं दिन्नं महप्फलं; मय्हमेव सावकानं दिन्नं महप्फलं, नाज्जेसं सावकानं दिन्नं महप्फलं”न्ति। अथ च पन मं भगवा निगण्ठेसुपि दाने समादपेति। अपि च, भन्ते, मयमेत्थ कालं जानिस्साम। एसाहं, भन्ते, ततियम्पि भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च। उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं”न्ति।

६९. अथ खो भगवा उपालिस्स गहपतिस्स अनुपुब्बिं कथं [आनुपुब्बिकथं (सी०), आनुपुब्बिकथं (पी०), अनुपुब्बिकथं (स्या० कं० क०)] कथेसि, सेय्यथिदं — दानकथं सीलकथं सग्गकथं, कामानं आदीनवं ओकारं संकिलेसं, नेक्खम्मो आनिसंसं पकासेसि। यदा भगवा अज्जासि उपालिं गहपतिं कल्लचित्तं मुदुचित्तं विनीवरणचित्तं उदग्गचित्तं पसन्नचित्तं, अथ या बुद्धानं सामुक्कंसिका धम्मदेसना तं पकासेसि — दुक्खं, समुदयं, निरोधं, मग्गं। सेय्यथापि नाम सुद्धं वत्थं अपगतकाळकं सम्मदेव रजनं पटिग्गहेय्य, एवमेव उपालिस्स गहपतिस्स तस्मिंयेव आसने विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादि — ‘यं किञ्चि समुदयधम्मं सब्बं तं निरोधधम्मं”न्ति। अथ खो उपालि गहपति दिट्ठधम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो परियोगाळहधम्मो तिण्णविचिकिच्छो विगतकथंकथो वेसारज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो सत्थुसासने भगवन्तं एतदवोच — “हन्द च दानि मयं, भन्ते, गच्छाम, बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया”ति। “यस्सदानि त्वं, गहपति, कालं मज्जसी”ति।

७०. अथ खो उपालि गहपति भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन सकं निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा दोवारिकं आमन्तेसि — “अज्जतग्गे, सम्म दोवारिक, आवरामि द्वारं निगण्ठानं निगण्ठीनं, अनावटं द्वारं भगवतो भिक्खूनां भिक्खुनीनां उपासकानं उपासिकानं। सचे कोचि निगण्ठो आगच्छति तमेनं त्वं एवं वदेय्यासि — ‘तिट्ठ, भन्ते, मा पाविसि। अज्जतग्गे उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगतो। आवटं द्वारं निगण्ठानं निगण्ठीनं, अनावटं द्वारं भगवतो भिक्खूनां भिक्खुनीनां उपासकानं उपासिकानं। सचे ते, भन्ते, पिण्डकेन अत्थो, एत्थेव तिट्ठ, एत्थेव ते आहरिस्सन्ती”ति। “एवं, भन्ते”ति खो दोवारिको उपालिस्स गहपतिस्स पच्चस्सोसि।

७१. अस्सोसि खो दीघतपस्सी निगण्ठो — “उपालि किर गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगतो”ति । अथ खो दीघतपस्सी निगण्ठो येन निगण्ठो नाटपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोच — “सुतं मेतं, भन्ते, उपालि किर गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगतो”ति । “अट्ठानं खो एतं, तपस्सि, अनवकासो यं उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगच्छेय्य । ठानञ्च खो एतं विज्जति यं समणो गोतमो उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्तं उपगच्छेय्या”ति । दुतियम्पि खो दीघतपस्सी निगण्ठो...पे०... ततियम्पि खो दीघतपस्सी निगण्ठो निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोच — “सुतं मेतं, भन्ते ...पे०... उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्तं उपगच्छेय्या”ति । “हन्दाहं, भन्ते, गच्छामि याव जानामि यदि वा उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगतो यदि वा नो”ति । “गच्छ त्वं, तपस्सि, जानाहि यदि वा उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगतो यदि वा नो”ति ।

७२. अथ खो दीघतपस्सी निगण्ठो येन उपालिस्स गहपतिस्स निवेसनं तेनुपसङ्गमि । अट्ठसा खो दोवारिको दीघतपस्सिं निगण्ठं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान दीघतपस्सिं निगण्ठं एतदवोच — “तिट्ठ, भन्ते, मा पाविसि । अज्जतगो उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगतो । आवटं द्वारं निगण्ठानं निगण्ठीनं, अनावटं द्वारं भगवतो भिक्खूनं भिक्खुनीनं उपासकानं उपासिकानं । सचे ते, भन्ते, पिण्डकेन अत्थो, एत्थेव तिट्ठ, एत्थेव ते आहरिस्सन्ती”ति । “न मे, आवुसो, पिण्डकेन अत्थो”ति वत्वा ततो पटिनिवत्तित्वा येन निगण्ठो नाटपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोच — “सच्चंयेव खो, भन्ते, यं उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगतो । एतं खो ते अहं, भन्ते, नालत्थं न खो मे, भन्ते, रुच्चति यं उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेय्य । समणो हि, भन्ते, गोतमो मायावी आवट्टनिं मायं जानाति याय अज्जतित्थियानं सावके आवट्टेतीति । आवट्टो खो ते, भन्ते, उपालि गहपति समणेन गोतमेन आवट्टनिया मायाया”ति । “अट्ठानं खो एतं, तपस्सि, अनवकासो यं उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगच्छेय्य । ठानञ्च खो एतं विज्जति यं समणो गोतमो उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्तं उपगच्छेय्या”ति । दुतियम्पि खो दीघतपस्सी निगण्ठो निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोच — “सच्चंयेव, भन्ते...पे०... उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्तं उपगच्छेय्या”ति । ततियम्पि खो दीघतपस्सी निगण्ठो निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोच — “सच्चंयेव खो, भन्ते...पे०... उपालिस्स गहपतिस्स सावकत्तं उपगच्छेय्या”ति । “हन्द चाहं, तपस्सि, गच्छामि याव चाहं सामंयेव जानामि यदि वा उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगतो यदि वा नो”ति ।

अथ खो निगण्ठो नाटपुत्तो महतिया निगण्ठपरिसाय सङ्घिं येन उपालिस्स गहपतिस्स निवेसनं तेनुपसङ्गमि । अट्ठसा खो दोवारिको निगण्ठं नाटपुत्तं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोच — “तिट्ठ, भन्ते, मा पाविसि । अज्जतगो उपालि गहपति समणस्स गोतमस्स सावकत्तं उपगतो । आवटं द्वारं निगण्ठानं निगण्ठीनं, अनावटं द्वारं भगवतो भिक्खूनं भिक्खुनीनं उपासकानं उपासिकानं । सचे ते, भन्ते, पिण्डकेन अत्थो, एत्थेव तिट्ठ, एत्थेव ते आहरिस्सन्ती”ति । “तेन हि, सम्म दोवारिक, येन उपालि गहपति तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा उपालिं गहपतिं एवं वदेहि — ‘निगण्ठो, भन्ते, नाटपुत्तो महतिया निगण्ठपरिसाय सङ्घिं बहिद्वारकोट्टके ठितो; सो ते दस्सनकामो’”ति । “एवं, भन्ते”ति खो दोवारिको निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स पटिस्सुत्वा येन उपालि गहपति तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा उपालिं गहपतिं एतदवोच — “निगण्ठो, भन्ते, नाटपुत्तो महतिया निगण्ठपरिसाय सङ्घिं बहिद्वारकोट्टके ठितो; सो ते दस्सनकामो”ति । “तेन हि, सम्म दोवारिक, मज्झिमाय द्वारसालाय आसनानि पज्जपेही”ति । “एवं, भन्ते”ति खो दोवारिको उपालिस्स गहपतिस्स पटिस्सुत्वा मज्झिमाय द्वारसालाय आसनानि पज्जपेत्वा येन उपालि गहपति तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा उपालिं गहपतिं एतदवोच — “पज्जत्तानि खो, भन्ते, मज्झिमाय द्वारसालाय आसनानि । यस्सदानि कालं मज्जसी”ति ।

७३. अथ खो उपालि गहपति येन मज्झिमा द्वारसाला तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा यं तत्थ आसनं अगगञ्च सेट्ठञ्च उत्तमञ्च पणीतञ्च तत्थ सामं निसीदित्वा दोवारिकं आमन्तेसि — “तेन हि, सम्म दोवारिक, येन निगण्ठो नाटपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा निगण्ठं नाटपुत्तं एवं वदेहि — ‘उपालि, भन्ते, गहपति एवमाह — पविस किर, भन्ते, सचे आकङ्खसी’”ति । “एवं, भन्ते”ति खो दोवारिको उपालिस्स गहपतिस्स पटिस्सुत्वा येन निगण्ठो नाटपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोच — “उपालि, भन्ते, गहपति एवमाह — ‘पविस किर, भन्ते, सचे आकङ्खसी’”ति । अथ खो निगण्ठो नाटपुत्तो महतिया निगण्ठपरिसाय सद्धि येन मज्झिमा द्वारसाला तेनुपसङ्कमि । अथ खो उपालि गहपति — यं सुदं पुब्बे यतो पस्सति निगण्ठं नाटपुत्तं दूरतोव आगच्छन्तं दिस्वान ततो पच्चुगन्त्वा यं तत्थ आसनं अगगञ्च सेट्ठञ्च उत्तमञ्च पणीतञ्च तं उत्तरासङ्गेन सम्मज्जित्वा [पमज्जित्वा (सी० पी०)] परिगगहेत्वा निसीदापेति सो — दानि यं तत्थ आसनं अगगञ्च सेट्ठञ्च उत्तमञ्च पणीतञ्च तत्थ सामं निसीदित्वा निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोच — “संविज्जन्ति खो, भन्ते, आसनानि; सचे आकङ्खसि, निसीदा”ति । एवं वुत्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो उपालिं गहपतिं एतदवोच — “उम्मत्तोसि त्वं, गहपति, दत्तोसि त्वं, गहपति! ‘गच्छामहं, भन्ते, समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेस्सामी’ति गन्त्वा महतासि वादसङ्घाटेन पटिमुक्को आगतो । सेय्यथापि, गहपति, पुरिसो अण्डहारको गन्त्वा उब्भतेहि अण्डेहि आगच्छेय्य, सेय्यथा वा पन गहपति पुरिसो अक्खिक्कहारको गन्त्वा उब्भतेहि अक्खीहि आगच्छेय्य; एवमेव खो त्वं, गहपति, ‘गच्छामहं, भन्ते, समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेस्सामी’ति गन्त्वा महतासि वादसङ्घाटेन पटिमुक्को आगतो । आवट्ठोसि खो त्वं, गहपति, समणेन गोतमेन आवट्ठनिया मायाया”ति ।

७४. “भदिका, भन्ते, आवट्ठनी माया; कल्याणी, भन्ते, आवट्ठनी माया; पिया मे, भन्ते, जातिसालोहिता इमाय आवट्ठनिया आवट्ठेय्युं; पियानम्पि मे अस्स जातिसालोहितानं दीघरत्तं हिताय सुखाय; सब्बे चेपि, भन्ते, खत्तिया इमाय आवट्ठनिया आवट्ठेय्युं; सब्बेसानम्पिस्स खत्तियानं दीघरत्तं हिताय सुखाय; सब्बे चेपि, भन्ते, ब्राह्मणा...पे०... वेस्सा...पे०... सुद्धा इमाय आवट्ठनिया आवट्ठेय्युं; सब्बेसानम्पिस्स सुद्धानं दीघरत्तं हिताय सुखाय; सदेवको चेपि, भन्ते, लोको समारको सब्रह्मको सस्समणब्राह्मणी पजा सदेवमनुस्सा इमाय आवट्ठनिया आवट्ठेय्युं; सदेवकस्सपिस्स लोकस्स समारकस्स सब्रह्मकस्स सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय दीघरत्तं हिताय सुखायाति । तेन हि, भन्ते, उपमं ते करिस्सामि । उपमाय पिधेकच्चे विज्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति ।

७५. “भूतपुब्बं, भन्ते, अज्जतरस्स ब्राह्मणस्स जिण्णस्स वुड्ढस्स महल्लकस्स दहरा माणविका पजापती अहोसि गब्भिनी उपविज्ज्या । अथ खो, भन्ते, सा माणविका तं ब्राह्मणं एतदवोच — ‘गच्छ त्वं, ब्राह्मण, आपणा मक्कटच्छापकं किणित्वा आनेहि, यो मे कुमारकस्स कीळापनको भविस्सती’ति । एवं वुत्ते, सो ब्राह्मणो तं माणविकं एतदवोच — ‘आगमेहि ताव, भोति, याव विजायति । सचे त्वं, भोति, कुमारकं विजायिस्ससि, तस्सा ते अहं आपणा मक्कटच्छापकं किणित्वा आनेस्सामि, यो ते कुमारकस्स कीळापनको भविस्सति । सचे पन त्वं, भोति, कुमारिकं विजायिस्ससि, तस्सा ते अहं आपणा मक्कटच्छापिकं किणित्वा आनेस्सामि, या ते कुमारिकाय कीळापनिका भविस्सती’ति । दुतियम्पि खो, भन्ते, सा माणविका...पे०... ततियम्पि खो, भन्ते, सा माणविका तं ब्राह्मणं एतदवोच — ‘गच्छ त्वं, ब्राह्मण, आपणा मक्कटच्छापकं किणित्वा आनेहि, यो मे कुमारकस्स कीळापनको भविस्सती’ति । अथ खो, भन्ते, सो ब्राह्मणो तस्सा माणविकाय सारत्तो पटिबद्धचित्तो आपणा मक्कटच्छापकं किणित्वा आनेत्वा तं माणविकं एतदवोच — ‘अयं ते, भोति, आपणा मक्कटच्छापको किणित्वा आनीतो, यो ते कुमारकस्स कीळापनको भविस्सती’ति । एवं वुत्ते, भन्ते, सा माणविका तं ब्राह्मणं एतदवोच — ‘गच्छ त्वं, ब्राह्मण, इमं मक्कटच्छापकं आदाय येन रत्तपाणि रजतपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा रत्तपाणिं रजकपुत्तं एवं वदेहि — इच्छामहं, सम्म रत्तपाणि, इमं मक्कटच्छापकं पीतावलेपनं नाम रङ्गजातं रजितं

आकोटितपच्चाकोटितं उभतोभागविमट्टं'न्ति ।

“अथ खो, भन्ते, सो ब्राह्मणो तस्सा माणविकाय सारत्तो पटिबद्धचित्तो तं मक्कटच्छापकं आदाय येन रत्तपाणि रजकपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा रत्तपाणिं रजकपुत्तं एतदवोच — ‘इच्छामहं, सम्म रत्तपाणि, इमं मक्कटच्छापकं पीतावलेपनं नाम रङ्गजातं रजितं आकोटितपच्चाकोटितं उभतोभागविमट्टं'न्ति । एवं वुत्ते, भन्ते, रत्तपाणि रजकपुत्तो तं ब्राह्मणं एतदवोच — ‘अयं खो ते, मक्कटच्छापको रङ्गक्खमो हि खो, नो आकोटनक्खमो, नो विमज्जनक्खमो'ति । एवमेव खो, भन्ते, बालानं निगण्ठानं वादो रङ्गक्खमो हि खो बालानं नो पण्डितानं, नो अनुयोगक्खमो, नो विमज्जनक्खमो । अथ खो, भन्ते, सो ब्राह्मणो अपरेन समयेन नवं दुस्सयुगं आदाय येन रत्तपाणि रजकपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा रत्तपाणिं रजकपुत्तं एतदवोच — ‘इच्छामहं, सम्म रत्तपाणि, इमं नवं दुस्सयुगं पीतावलेपनं नाम रङ्गजातं रजितं आकोटितपच्चाकोटितं उभतोभागविमट्टं'न्ति । एवं वुत्ते, भन्ते, रत्तपाणि रजकपुत्तो तं ब्राह्मणं एतदवोच — ‘इदं खो ते, भन्ते, नवं दुस्सयुगं रङ्गक्खमज्जेव आकोटनक्खमज्जे विमज्जनक्खमज्जा'ति । एवमेव खो, भन्ते, तस्स भगवतो वादो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स रङ्गक्खमो चेव पण्डितानं नो बालानं, अनुयोगक्खमो च विमज्जनक्खमो चा'ति ।

“सराजिका खो, गहपति, परिसा एवं जानाति — ‘उपालि गहपति निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स सावको'ति । कस्स तं, गहपति, सावकं धारेमा'ति? एवं वुत्ते, उपालि गहपति उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोच — ‘तेन हि, भन्ते, सुणोहि यस्साहं सावको'ति —

७६. “धीरस्स विगतमोहस्स, पभिन्नखीलस्स विजितविजयस्स ।

अनीघस्स सुसमचित्तस्स, वुद्धसीलस्स साधुपज्जस्स ।

वेसमन्तरस्स [वेस्सन्तरस्स (सी० पी०)] विमलस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

“अकथंकथिस्स तुसितस्स, वन्तलोकामिस्स मुदितस्स ।

कतसमणस्स मनुजस्स, अन्तिमसारीरस्स नरस्स ।

अनोपमस्स विरजस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

“असंसयस्स कुसलस्स, वेनयिकस्स सारथिवरस्स ।

अनुत्तरस्स रुचिरधम्मस्स, निक्कङ्खस्स पभासकस्स [पभासकरस्स (सी० स्या० पी०)] ।

मानच्छिदस्स वीरस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

“निसभस्स अप्पमेय्यस्स, गम्भीरस्स मोनपत्तस्स ।

खेमङ्करस्स वेदस्स, धम्मट्टस्स संवुत्तस्स ।

सङ्गातिगस्स मुत्तस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

“नागस्स पन्तसेनस्स, खीणसंयोजनस्स मुत्तस्स ।

पटिमन्तकस्स [पटिमन्तस्स (क०)] धोनस्स, पन्नधजस्स वीतरागस्स ।

दन्तस्स निप्पपज्जस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

“इसिसत्तमस्स अकुहस्स, तेविज्जस्स ब्रह्मपत्तस्स ।
 न्हातकस्स [नहातकस्स (सी० स्या० पी०)] पदकस्स, पस्सद्धस्स विदितवेदस्स ।
 पुरिन्ददस्स सक्कस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

“अरियस्स भावितत्तस्स, पत्तिपत्तस्स वेय्याकरणस्स ।
 सतिमतो विपस्सिस्स, अनभिनतस्स नो अपनतस्स ।
 अनेजस्स वसिप्पत्तस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

“समुग्गतस्स [सम्मग्गतस्स (सी० स्या० पी०)] ज्ञायिस्स, अननुगतन्तरस्स सुद्धस्स ।
 असितस्स हितस्स [अप्पहीनस्स (सी० पी०), अप्पभीतस्स (स्या०)], पविवित्तस्स अग्गप्पत्तस्स ।
 तिण्णस्स तारयन्तस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

“सन्तस्स भूरिपञ्चस्स, महापञ्चस्स वीतलोभस्स ।
 तथागतस्स सुगतस्स, अप्पटिपुग्गलस्स असमस्स ।
 विसारदस्स निपुणस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मि ॥

“तण्हच्छिदस्स बुद्धस्स, वीतधूमस्स अनुपलित्तस्स ।
 आहुनेय्यस्स यक्खस्स, उत्तमपुग्गलस्स अतुलस्स ।
 महतो यसग्गपत्तस्स, भगवतो तस्स सावकोहमस्मी”ति ॥

७७. “कदा सज्जूळ्हा पन ते, गहपति, इमे समणस्स गोतमस्स वण्णा”ति? “सेय्यथापि, भन्ते, नानापुप्फानं महापुप्फरासि, तमेनं दक्खो मालाकारो वा मालाकारन्तेवासी वा विचित्तं मालं गन्थेय्य; एवमेव खो, भन्ते, सो भगवा अनेकवण्णो अनेकसतवण्णो । को हि, भन्ते, वण्णारहस्स वण्णं न करिस्सती”ति? अथ खो निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स भगवतो सक्कारं असहमानस्स तत्थेव उण्हं लोहितं मुखतो उग्गच्छीति [उग्गच्छि (सी० स्या० पी०)] ।

उपालिसुत्तं निड्डितं छट्ठं ।

७. कुक्कुरवतिकसुत्तं

७८. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा कोलियेसु विहरति हलिद्ववसनं नाम कोलियानं निगमो । अथ खो पुण्णो च कोलियपुत्तो गोवतिको अचेलो च सेनियो कुक्कुरवतिको येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । अचेलो पन सेनियो कुक्कुरवतिको भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा कुक्कुरोव पलिकुज्जित्वा [पलिकुण्ठित्वा (स्या० कं०), पलिगुण्ठित्वा (क०)] एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको भगवन्तं एतदवोच — “अयं, भन्ते, अचेलो सेनियो कुक्कुरवतिको दुक्करकारको छमानिक्खित्तं भोजनं भुज्जति । तस्स तं कुक्कुरवतं दीघरत्तं समत्तं समादिन्नं । तस्स का गति, को अभिसम्परायो”ति? “अलं, पुण्ण, तिड्ढतेतं; मा मं एतं पुच्छी”ति । दुतियम्पि खो पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको... पे०... ततियम्पि खो पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको भगवन्तं एतदवोच — “अयं, भन्ते, अचेलो सेनियो कुक्कुरवतिको दुक्करकारको छमानिक्खित्तं भोजनं भुज्जति । तस्स तं कुक्कुरवतं दीघरत्तं समत्तं समादिन्नं । तस्स का गति, को

अभिसम्परायो”ति?

७९. “अद्वा खो ते अहं, पुण्ण, न लभामि । अलं, पुण्ण, तिडुतेतं; मा मं एतं पुच्छीति; अपि च त्याहं ब्याकरिस्सामि । इध, पुण्ण, एकच्चो कुक्कुरवतं भावेति परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, कुक्कुरसीलं भावेति परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, कुक्कुरचित्तं भावेति परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, कुक्कुराकप्पं भावेति परिपुण्णं अब्बोकिण्णं । सो कुक्कुरवतं भावेत्वा परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, कुक्कुरसीलं भावेत्वा परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, कुक्कुरचित्तं भावेत्वा परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, कुक्कुराकप्पं भावेत्वा परिपुण्णं अब्बोकिण्णं कायस्स भेदा परं मरणा कुक्कुरानं सहब्यतं उपपज्जति । सचे खो पनस्स एवंदिट्ठि होति — ‘इमिनाहं सीलेन वा वतेन वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा देवो वा भविस्सामि देवज्जतरो वा’ति, सास्स [सायं (क०)] होति मिच्छादिट्ठि । मिच्छादिट्ठिस्स [मिच्छादिट्ठिकस्स (सी०)] खो अहं, पुण्ण, द्विन्नं गतीनं अज्जतरं गतिं वदामि — निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा । इति खो, पुण्ण, सम्पज्जमानं कुक्कुरवतं कुक्कुरानं सहब्यतं उपनेति, विपज्जमानं निरय”न्ति । एवं वुत्ते, अचेलो सेनियो कुक्कुरवतिको परोदि, अस्सूनि पवत्तेसि ।

अथ खो भगवा पुण्णं कोलियपुत्तो गोवतिकं एतदवोच — “एतं खो ते अहं, पुण्ण, नालत्थं । अलं, पुण्ण, तिडुतेतं; मा मं एतं पुच्छी”ति । “नाहं, भन्ते, एतं रोदामि यं मं भगवा एवमाह; अपि च मे इदं, भन्ते, कुक्कुरवतं दीघरत्तं समत्तं समादिन्नं । अयं, भन्ते, पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको । तस्स तं गोवतं दीघरत्तं समत्तं समादिन्नं । तस्स का गति, को अभिसम्परायो”ति? “अलं, सेनिय, तिडुतेतं; मा मं एतं पुच्छी”ति । दुतियम्पि खो अचेलो सेनियो...पे०... ततियम्पि खो अचेलो सेनियो कुक्कुरवतिको भगवन्तं एतदवोच — “अयं, भन्ते, पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको । तस्स तं गोवतं दीघरत्तं समत्तं समादिन्नं । तस्स का गति, को अभिसम्परायो”ति?

८०. “अद्वा खो ते अहं, सेनिय, न लभामि । अलं, सेनिय, तिडुतेतं; मा मं एतं पुच्छीति; अपि च त्याहं ब्याकरिस्सामि । इध, सेनिय, एकच्चो गोवतं भावेति परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, गोसीलं भावेति परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, गोचित्तं भावेति परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, गवाकप्पं [ग्वाकप्पं (क०)] भावेति परिपुण्णं अब्बोकिण्णं । सो गोवतं भावेत्वा परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, गोसीलं भावेत्वा परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, गोचित्तं भावेत्वा परिपुण्णं अब्बोकिण्णं, गवाकप्पं भावेत्वा परिपुण्णं अब्बोकिण्णं कायस्स भेदा परं मरणा गुन्नं सहब्यतं उपपज्जति । सचे खो पनस्स एवंदिट्ठि होति — ‘इमिनाहं सीलेन वा वतेन वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा देवो वा भविस्सामि देवज्जतरो वा’ति, सास्स होति मिच्छादिट्ठि । मिच्छादिट्ठिस्स खो अहं, सेनिय, द्विन्नं गतीनं अज्जतरं गतिं वदामि — निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा । इति खो, सेनिय, सम्पज्जमानं गोवतं गुन्नं सहब्यतं उपनेति, विपज्जमानं निरय”न्ति । एवं वुत्ते, पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको परोदि, अस्सूनि पवत्तेसि ।

अथ खो भगवा अचेलं सेनियं कुक्कुरवतिकं एतदवोच — “एतं खो ते अहं, सेनिय, नालत्थं । अलं, सेनिय, तिडुतेतं; मा मं एतं पुच्छी”ति । “नाहं, भन्ते, एतं रोदामि यं मं भगवा एवमाह; अपि च मे इदं, भन्ते, गोवतं दीघरत्तं समत्तं समादिन्नं । एवं पसन्नो अहं, भन्ते, भगवति; पहाति भगवा तथा धम्मं देसेतुं यथा अहं चेविमं गोवतं पजहेय्यं, अयज्जेव अचेलो सेनियो कुक्कुरवतिको तं कुक्कुरवतं पजहेय्या”ति । “तेन हि, पुण्ण, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि, भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

८१. “चत्तारिमानि, पुण्ण, कम्मनि मया सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदितानि । कतमानि चत्तारि? अत्थि, पुण्ण, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं; अत्थि, पुण्ण, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं; अत्थि, पुण्ण, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं;

अत्थि, पुण्ण, कम्मं अकण्हं असुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं, कम्मक्खयाय संवत्तति ।

“कतमञ्च, पुण्ण, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं? इध, पुण्ण, एकच्चो सब्याबज्झं [सब्यापज्झं (सी० स्या० कं०)] कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सब्याबज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सब्याबज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति । सो सब्याबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सब्याबज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सब्याबज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सब्याबज्झं लोकं उपपज्जति । तमेनं सब्याबज्झं लोकं उपपन्नं समानं सब्याबज्झा फस्सा फुसन्ति । सो सब्याबज्झेहि फस्सेहि फुट्ठो समानो सब्याबज्झं वेदनं वेदेति एकन्तदुक्खं, सेय्यथापि सत्ता नेरयिका । इति खो, पुण्ण, भूता भूतस्स उपपत्ति होति; यं करोति तेन उपपज्जति, उपपन्नमेनं फस्सा फुसन्ति । एवंपाहं, पुण्ण, ‘कम्मदायादा सत्ता’ति वदामि । इदं वुच्चति, पुण्ण, कम्मं कण्हं कण्हविपाकं ।

“कतमञ्च, पुण्ण, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं? इध, पुण्ण, एकच्चो अब्याबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, अब्याबज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, अब्याबज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति । सो अब्याबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, अब्याबज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, अब्याबज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा अब्याबज्झं लोकं उपपज्जति । तमेनं अब्याबज्झं लोकं उपपन्नं समानं अब्याबज्झा फस्सा फुसन्ति । सो अब्याबज्झेहि फस्सेहि फुट्ठो समानो अब्याबज्झं वेदनं वेदेति एकन्तसुखं, सेय्यथापि देवा सुभकिण्हा । इति खो, पुण्ण, भूता भूतस्स उपपत्ति होति; यं करोति तेन उपपज्जति, उपपन्नमेनं फस्सा फुसन्ति । एवंपाहं, पुण्ण, ‘कम्मदायादा सत्ता’ति वदामि । इदं वुच्चति, पुण्ण, कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं ।

“कतमञ्च, पुण्ण, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं? इध, पुण्ण, एकच्चो सब्याबज्झमि अब्याबज्झमि कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सब्याबज्झमि अब्याबज्झमि वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सब्याबज्झमि मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति । सो सब्याबज्झमि अब्याबज्झमि कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सब्याबज्झमि अब्याबज्झमि वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सब्याबज्झमि मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा सब्याबज्झमि अब्याबज्झमि लोकं उपपज्जति । तमेनं सब्याबज्झमि अब्याबज्झमि लोकं उपपन्नं समानं सब्याबज्झापि अब्याबज्झापि फस्सा फुसन्ति । सो सब्याबज्झेहिपि अब्याबज्झेहिपि फस्सेहि फुट्ठो समानो सब्याबज्झमि अब्याबज्झमि वेदनं वेदेति वोकिण्णसुखदुक्खं, सेय्यथापि मनुस्सा एकच्चे च देवा एकच्चे च विनिपातिका । इति खो, पुण्ण, भूता भूतस्स उपपत्ति होति; यं करोति तेन उपपज्जति । उपपन्नमेनं फस्सा फुसन्ति । एवंपाहं, पुण्ण, ‘कम्मदायादा सत्ता’ति वदामि । इदं वुच्चति, पुण्ण, कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं ।

“कतमञ्च, पुण्ण, कम्मं अकण्हं असुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं, कम्मक्खयाय संवत्तति? तत्र, पुण्ण, यमिदं कम्मं कण्हं कण्हविपाकं तस्स पहानाय या चेतना, यमिदं [यम्मिदं (सी० पी०)] कम्मं सुक्कं सुक्कविपाकं तस्स पहानाय या चेतना, यमिदं [यम्मिदं (सी० पी०)] कम्मं कण्हसुक्कं कण्हसुक्कविपाकं तस्स पहानाय या चेतना — इदं वुच्चति, पुण्ण, कम्मं अकण्हं असुक्कं अकण्हअसुक्कविपाकं, कम्मक्खयाय संवत्ततीति । इमानि खो, पुण्ण, चत्तारि कम्मानि मया सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदितानी”ति ।

८२. एवं वुत्ते, पुण्णो कोलियपुत्तो गोवतिको भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भन्ते, अभिवक्कन्तं, भन्ते! सेय्यथापि, भन्ते...पे०... उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतगगे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति । अचेलो पन सेनियो कुक्कुरवतिको भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भन्ते, अभिवक्कन्तं, भन्ते! सेय्यथापि, भन्ते...पे०... पकासितो । एसाहं, भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । लभेय्याहं, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पद”न्ति । “यो खो,

सेनिय, अज्जतिथियपुब्बा इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खति पब्बज्जं, आकङ्खति उपसम्पदं सो चत्तारो मासे परिवसति । चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति, उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय । अपि च मेत्थ पुगलवेमत्तता विदिता”ति ।

“सचे, भन्ते, अज्जतिथियपुब्बा इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खन्ता पब्बज्जं आकङ्खन्ता उपसम्पदं ते चत्तारो मासे परिवसन्ति चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय, अहं चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि । चतुन्नं वस्सानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्तु, उपसम्पादेन्तु भिक्खुभावाया”ति । अलत्थ खो अचेलो सेनियो कुक्कुरवतिको भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं । अचिरूपसम्पन्नो खो पनायस्मा सेनियो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति अब्भज्जासि । अज्जतरो खो पनायस्मा सेनियो अरहतं अहोसीति ।

कुक्कुरवतिकसुत्तं निड्डितं सत्तमं ।

८. अभयराजकुमारसुत्तं

८३. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो अभयो राजकुमारो येन निगण्ठो नाटपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा निगण्ठं नाटपुत्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो अभयं राजकुमारं निगण्ठो नाटपुत्तो एतदवोच — “एहि त्वं, राजकुमार, समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेहि । एवं ते कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुग्गच्छिस्सति — ‘अभयेन राजकुमारेण समणस्स गोतमस्स एवं महिद्धिकस्स एवं महानुभावस्स वादो आरोपितो’”ति । “यथा कथं पनाहं, भन्ते, समणस्स गोतमस्स एवं महिद्धिकस्स एवं महानुभावस्स वादं आरोपेस्सामी”ति? “एहि त्वं, राजकुमार, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा समणं गोतमं एवं वदेहि — ‘भासेय्य नु खो, भन्ते, तथागतो तं वाचं या सा वाचा परेसं अप्पिया अमनापा’ति? सचे ते समणो गोतमो एवं पुट्ठो एवं ब्याकरोति — ‘भासेय्य, राजकुमार, तथागतो तं वाचं या सा वाचा परेसं अप्पिया अमनापा’ति, तमेनं त्वं एवं वदेय्यासि — ‘अथ किञ्चरहि ते, भन्ते, पुथुज्जनेन नानाकरणं? पुथुज्जनोपि हि तं वाचं भासेय्य या सा वाचा परेसं अप्पिया अमनापा’ति । सचे पन ते समणो गोतमो एवं पुट्ठो एवं ब्याकरोति — ‘न, राजकुमार, तथागतो तं वाचं भासेय्य या सा वाचा परेसं अप्पिया अमनापा’ति, तमेनं त्वं एवं वदेय्यासि — ‘अथ किञ्चरहि ते, भन्ते, देवदत्तो ब्याकतो — “आपायिको देवदत्तो, नेरयिको देवदत्तो, कप्पट्ठो देवदत्तो, अतेकिच्छो देवदत्तो’”ति? तां च पन ते वाचाय देवदत्तो कुपितो अहोसि अनत्तमनो’ति । इमं खो ते, राजकुमार, समणो गोतमो उभतोकोटिकं पज्झं पुट्ठो समानो नेव सक्खिति उगिलितुं न सक्खिति ओगिलितुं । सेय्यथापि नाम पुरिसस्स अयोसिङ्घाटकं कण्ठे विलगं, सो नेव सक्कुणेय्य उगिलितुं न सक्कुणेय्य ओगिलितुं; एवमेव खो ते, राजकुमार, समणो गोतमो इमं उभतोकोटिकं पज्झं पुट्ठो समानो नेव सक्खिति उगिलितुं न सक्खिति ओगिलितुं’न्ति । “एवं, भन्ते”ति खो अभयो राजकुमारो निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना निगण्ठं नाटपुत्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

८४. एकमन्तं निसिन्नस्स खो अभयस्स राजकुमारस्स सूरियं [सूरियं (सी० स्या० कं० पी०)] उल्लोकेत्वा एतदहोसि — “अकालो खो अज्ज भगवतो वादं आरोपेतुं । स्वे दानाहं सके निवेसने भगवतो वादं आरोपेस्सामी”ति भगवन्तं एतदवोच — “अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा स्वातनाय अत्तचतुत्थो भत्त”न्ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो

अभयो राजकुमारो भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्टायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो भगवा तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन अभयस्स राजकुमारस्स निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो अभयो राजकुमारो भगवन्तं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ खो अभयो राजकुमारो भगवन्तं भुत्ताविं ओनीतपत्तपाणिं अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

८५. एकमन्तं निसिन्नो खो अभयो राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच — “भासेय्य नु खो, भन्ते, तथागतो तं वाचं या सा वाचा परेसं अप्पिया अमनापा”ति? “न ख्वेत्थ, राजकुमार, एकंसेना”ति । “एत्थ, भन्ते, अनस्सुं निगण्ठा”ति । “किं पन त्वं, राजकुमार, एवं वदेसि — ‘एत्थ, भन्ते, अनस्सुं निगण्ठा’”ति? “इधाहं, भन्ते, येन निगण्ठो नाटपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा निगण्ठं नाटपुत्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो मं, भन्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो एतदवोच — ‘एहि त्वं, राजकुमार, समणस्स गोतमस्स वादं आरोपेहि । एवं ते कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गच्छिस्सति — अभयेन राजकुमारेण समणस्स गोतमस्स एवं महिद्धिकस्स एवं महानुभावस्स वादो आरोपितो”ति । एवं वुत्ते, अहं, भन्ते, निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोचं — ‘यथा कथं पनाहं, भन्ते, समणस्स गोतमस्स एवं महिद्धिकस्स एवं महानुभावस्स वादं आरोपेस्सामी”ति? ‘एहि त्वं, राजकुमार, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा समणं गोतमं एवं वदेहि — भासेय्य नु खो, भन्ते, तथागतो तं वाचं या सा वाचा परेसं अप्पिया अमनापाति? सचे ते समणो गोतमो एवं पुट्ठो एवं ब्याकरोति — भासेय्य, राजकुमार, तथागतो तं वाचं या सा वाचा परेसं अप्पिया अमनापाति, तमेनं त्वं एवं वदेय्यासि — अथ किञ्चरहि ते, भन्ते, पुथुज्जनेन नानाकरणं? पुथुज्जनोपि हि तं वाचं भासेय्य या सा वाचा परेसं अप्पिया अमनापाति । सचे पन ते समणो गोतमो एवं पुट्ठो एवं ब्याकरोति — न, राजकुमार, तथागतो तं वाचं भासेय्य या सा वाचा परेसं अप्पिया अमनापाति, तमेनं त्वं एवं वदेय्यासि — अथ किञ्चरहि ते, भन्ते, देवदत्तो ब्याकतो — आपायिको देवदत्तो, नेरयिको देवदत्तो, कप्पट्ठो देवदत्तो, अतेकिच्छो देवदत्तोति? ताय च पन ते वाचाय देवदत्तो कुपितो अहोसि अनत्तमनोति । इमं खो ते, राजकुमार, समणो गोतमो उभतोकोटिकं पज्जं पुट्ठो समानो नेव सक्खिति उगिलितुं न सक्खिति ओगिलितुं । सेय्यथापि नाम पुरिसस्स अयोसिङ्घाटकं कण्ठे विलगं, सो नेव सक्कुणेय्य उगिलितुं न सक्कुणेय्य ओगिलितुं; एवमेव खो ते, राजकुमार, समणो गोतमो इमं उभतोकोटिकं पज्जं पुट्ठो समानो नेव सक्खिति उगिलितुं न सक्खिति ओगिलितुं”न्ति ।

८६. तेन खो पन समयेन दहरो कुमारो मन्दो उत्तानसेय्यको अभयस्स राजकुमारस्स अङ्के निसिन्नो होति । अथ खो भगवा अभयं राजकुमारं एतदवोच — “तं किं मज्जसि, राजकुमार, सचायं कुमारो तुय्हं वा पमादमन्वाय धातिया वा पमादमन्वाय कट्ठं वा कठलं [कथलं (क०)] वा मुखे आहरेय्य, किन्ति नं करेय्यासी”ति? “आहरेय्यस्साहं, भन्ते । सचे, भन्ते, न सक्कुणेय्यं आदिकेनेव आहत्तुं [आहरितुं (स्या० कं०)], वामेन हत्थेन सीसं परिग्गहेत्वा [पग्गहेत्वा (सी०)] दक्खिणेन हत्थेन वङ्कङ्गुलिं करित्वा सलोहितम्पि आहरेय्यं । तं किस्स हेतु? अत्थि मे, भन्ते, कुमारे अनुकम्पा”ति । “एवमेव खो, राजकुमार, यं तथागतो वाचं जानाति अभूतं अतच्छं अनत्थसंहितं सा च परेसं अप्पिया अमनापा, न तं तथागतो वाचं भासति । यम्पि तथागतो वाचं जानाति भूतं तच्छं अनत्थसंहितं सा च परेसं अप्पिया अमनापा, तम्पि तथागतो वाचं न भासति । यज्ज खो तथागतो वाचं जानाति भूतं तच्छं अत्थसंहितं सा च परेसं अप्पिया अमनापा, तत्र कालज्जू तथागतो होति तस्सा वाचाय वेय्याकरणाय । यं तथागतो वाचं जानाति अभूतं अतच्छं अनत्थसंहितं सा च परेसं पिया मनापा, न तं तथागतो वाचं भासति । यम्पि तथागतो वाचं जानाति भूतं तच्छं अनत्थसंहितं सा च परेसं पिया मनापा, तत्र कालज्जू तथागतो होति तस्सा वाचाय वेय्याकरणाय । तं किस्स हेतु? अत्थि, राजकुमार, तथागतस्स सत्तेसु अनुकम्पा”ति ।

८७. “येमे, भन्ते, खत्तियपण्डितापि ब्राह्मणपण्डितापि गहपतिपण्डितापि समणपण्डितापि पञ्चं अभिसङ्खरित्वा तथागतं उपसङ्कमित्वा पुच्छन्ति, पुब्बेव नु खो, एतं, भन्ते, भगवतो चेतसो परिवितक्कितं होति ‘ये मं उपसङ्कमित्वा एवं पुच्छिस्सन्ति तेसाहं एवं पुट्ठो एवं व्याकरिस्सामी’ति, उदाहु ठानसोवेतं तथागतं पटिभाती”ति?

“तेन हि, राजकुमार, तज्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि, यथा ते खमेय्य तथा नं व्याकरेय्यासि । तं किं मज्जसि, राजकुमार, कुसलो त्वं रथस्स अङ्गपच्चङ्गान”न्ति?

“एवं, भन्ते, कुसलो अहं रथस्स अङ्गपच्चङ्गान”न्ति ।

“तं किं मज्जसि, राजकुमार, ये तं उपसङ्कमित्वा एवं पुच्छेय्युं — ‘किं नामिदं रथस्स अङ्गपच्चङ्गान’न्ति? पुब्बेव नु खो ते एतं चेतसो परिवितक्कितं अस्स ‘ये मं उपसङ्कमित्वा एवं पुच्छिस्सन्ति तेसाहं एवं पुट्ठो एवं व्याकरिस्सामी’ति, उदाहु ठानसोवेतं पटिभासेय्या”ति?

“अहज्झि, भन्ते, रथिको सज्जातो कुसलो रथस्स अङ्गपच्चङ्गानं । सब्बानि मे रथस्स अङ्गपच्चङ्गानि सुविदितानि । ठानसोवेतं मं पटिभासेय्या”ति ।

“एवमेव खो, राजकुमार, ये ते खत्तियपण्डितापि ब्राह्मणपण्डितापि गहपतिपण्डितापि समणपण्डितापि पञ्चं अभिसङ्खरित्वा तथागतं उपसङ्कमित्वा पुच्छन्ति, ठानसोवेतं तथागतं पटिभाति । तं किस्स हेतु? सा हि, राजकुमार, तथागतस्स धम्मधातु सुण्णटिविद्धा यस्सा धम्मधातुया सुण्णटिविद्धत्ता ठानसोवेतं तथागतं पटिभाती”ति ।

एवं वुत्ते, अभयो राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भन्ते, अभिवक्कन्तं, भन्ते...पे०... अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

अभयरजकुमारसुत्तं निद्धितं अट्ठमं ।

९. बहुवेदनीयसुत्तं

८८. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपण्डिकस्स आरामे । अथ खो पञ्चकङ्गो थपति येनायस्मा उदायी तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं उदायिं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्तं उदायिं एतदवोच — “कति नु खो, भन्ते उदायि, वेदना वुत्ता भगवता”ति? “तिस्सो खो, थपति [गहपति (स्या० कं० पी०)], वेदना वुत्ता भगवता । सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा खो, थपति, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता”ति । एवं वुत्ते, पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्तं उदायिं एतदवोच — “न खो, भन्ते उदायि, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता; द्वे वेदना वुत्ता भगवता — सुखा वेदना, दुक्खा वेदना । यायं, भन्ते, अदुक्खमसुखा वेदना सन्तस्मिं एसा पणीते सुखे वुत्ता भगवता”ति । दुतियम्पि खो आयस्मा उदायी पञ्चकङ्गं थपति एतदवोच — “न खो, गहपति, द्वे वेदना वुत्ता भगवता; तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता । सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा खो, थपति, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता”ति । दुतियम्पि खो पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्तं उदायिं एतदवोच — “न खो, भन्ते उदायि, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता; द्वे वेदना वुत्ता भगवता — सुखा वेदना, दुक्खा वेदना । यायं, भन्ते, अदुक्खमसुखा वेदना सन्तस्मिं एसा पणीते सुखे वुत्ता भगवता”ति । ततियम्पि खो आयस्मा उदायी पञ्चकङ्गं थपति एतदवोच — “न खो,

थपति, द्वे वेदना वुत्ता भगवता; तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता । सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना — इमा खो, थपति, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता”ति । ततियम्पि खो पञ्चकङ्को थपति आयस्मन्तं उदायिं एतदवोच — “न खो, भन्ते उदायि, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता, द्वे वेदना वुत्ता भगवता — सुखा वेदना, दुक्खा वेदना । यायं, भन्ते, अदुक्खमसुखा वेदना सन्तस्मिं एसा पणीते सुखे वुत्ता भगवता”ति । नेव खो सक्खि आयस्मा उदायी पञ्चकङ्कं थपतिं सज्जापेतुं न पनासक्खि पञ्चकङ्को थपति आयस्मन्तं उदायिं सज्जापेतुं ।

८९. अस्सोसि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मतो उदायिस्स पञ्चकङ्केन थपतिना सद्धिं इमं कथासल्लापं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो यावतको अहोसि आयस्मतो उदायिस्स पञ्चकङ्केन थपतिना सद्धिं कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि । एवं वुत्ते, भगवा आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “सन्तज्जेव खो, आनन्द, परियायं पञ्चकङ्को थपति उदायिस्स नाब्भनुमोदि, सन्तज्जेव च पन परियायं उदायी पञ्चकङ्कस्स थपतिस्स नाब्भनुमोदि । द्वेपानन्द, वेदना वुत्ता मया परियायेन, तिस्सोपि वेदना वुत्ता मया परियायेन, पञ्चपि वेदना वुत्ता मया परियायेन, छपि वेदना वुत्ता मया परियायेन, अट्टारसपि वेदना वुत्ता मया परियायेन, छत्तिंसपि वेदना वुत्ता मया परियायेन, अट्टसतम्पि वेदना वुत्ता मया परियायेन । एवं परियायदेसितो खो, आनन्द, मया धम्मो । एवं परियायदेसिते खो, आनन्द, मया धम्मे ये अज्जमज्जस्स सुभासितं सुलपितं न समनुजानिस्सन्ति न समनुमज्जिस्सन्ति न समनुमोदिस्सन्ति तेसमेतं पाटिकङ्कं — भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अज्जमज्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरिस्सन्ति । एवं परियायदेसितो खो, आनन्द, मया धम्मो । एवं परियायदेसिते खो, आनन्द, मया धम्मे ये अज्जमज्जस्स सुभासितं सुलपितं समनुजानिस्सन्ति समनुमज्जिस्सन्ति समनुमोदिस्सन्ति तेसमेतं पाटिकङ्कं — समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अज्जमज्जं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरिस्सन्ति” ।

९०. “पञ्च खो इमे, आनन्द, कामगुणा । कतमे पञ्च? चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया, सोतविज्जेय्या सद्दा...पे०... घानविज्जेय्या गन्धा...पे०... जिह्वाविज्जेय्या रसा...पे०... कायविज्जेय्या फोट्ठब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया — इमे खो, आनन्द, पञ्च कामगुणा । यं खो, आनन्द, इमे पञ्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं इदं वुच्चति कामसुखं ।

“यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य — ‘एतपरमं सत्ता सुखं सोमनस्सं पटिसंवेदेन्ती’ति, इदमस्स नानुजानामि । तं किस्स हेतु? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अज्जं सुखं अभिक्कन्ततरज्ज पणीततरज्ज । कतमज्जानन्द, एतम्हा सुखा अज्जं सुखं अभिक्कन्ततरज्ज पणीततरज्ज? इधानन्द, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मोहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अज्जं सुखं अभिक्कन्ततरज्ज पणीततरज्ज ।

“यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य — ‘एतपरमं सत्ता सुखं सोमनस्सं पटिसंवेदेन्ती’ति, इदमस्स नानुजानामि । तं किस्स हेतु? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अज्जं सुखं अभिक्कन्ततरज्ज पणीततरज्ज । कतमज्जानन्द, एतम्हा सुखा अज्जं सुखं अभिक्कन्ततरज्ज पणीततरज्ज? इधानन्द, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अज्जं सुखं अभिक्कन्ततरज्ज पणीततरज्ज ।

“यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य...पे०... । कतमज्जानन्द, एतम्हा सुखा अज्जं सुखं अभिक्कन्ततरज्ज पणीततरज्ज? इधानन्द, भिक्खु पीतिया च विरागा...पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अज्जं सुखं

अभिवक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च ।

“यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य...पे०... । कतमञ्चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिवक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च? इधानन्द, भिक्खु सुखस्स च पहाणा...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिवक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च ।

“यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य...पे०... । कतमञ्चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिवक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो रूपसञ्चानं समतिक्कमा, पटिघसञ्चानं अत्थङ्गमा, नानत्तसञ्चानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिवक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च ।

“यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य...पे०... । कतमञ्चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिवक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाण’न्ति विज्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिवक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च ।

“यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य...पे०... । कतमञ्चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिवक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो विज्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिवक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च ।

“यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य...पे०... । कतमञ्चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिवक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो आकिञ्चञ्चायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्चानासञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिवक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च ।

“यो खो, आनन्द, एवं वदेय्य — ‘एतपरमं सत्ता सुखं सोमनस्सं पटिसंवेदेन्ती’ति, इदमस्स नानुजानामि । तं किस्स हेतु? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिवक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च । कतमञ्चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिवक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो नेवसञ्चानासञ्चायतनं समतिक्कम्म सञ्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति । इदं खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्जं सुखं अभिवक्कन्ततरञ्च पणीततरञ्च ।

११. “ठानं खो पनेतं, आनन्द, विज्जति यं अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एवं वदेय्युं — ‘सञ्जावेदयितनिरोधं समणो गोतमो आह; तञ्च सुखस्मिं पञ्जपेति । तयिदं किंसु, तयिदं कथंसू’ति? एवंवादिनो, आनन्द, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एवमस्सु वचनीया — ‘न खो, आवुसो, भगवा सुखंयेव वेदनं सन्धाय सुखस्मिं पञ्जपेति; अपि च, आवुसो, यत्थ यत्थ सुखं उपलब्धति यहिं यहिं तं तं तथागतो सुखस्मिं पञ्जपेती’”ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दीति ।

बहुवेदनीयसुत्तं निद्धितं नवमं ।

१०. अपण्णकसुत्तं

१२. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन साला नाम कोसलानं ब्राह्मणगामो तदवसरि । अस्सोसुं खो सालेय्यका ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु भो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं सालं अनुप्पत्तो । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्बज्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती”ति । अथ खो सालेय्यका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । अप्पेकच्चे भगवता सद्धिं सम्मोदिसु; सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । अप्पेकच्चे येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । अप्पेकच्चे भगवतो सन्तिके नामगोत्तं सावेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्तं निसीदिसु ।

१३. एकमन्तं निसिन्ने खो सालेय्यके ब्राह्मणगहपतिके भगवा एतदवोच — “अत्थि पन वो, गहपतयो, कोचि मनापो सत्था यस्मिं वो आकारवती सद्धा पटिलद्धा”ति? “नत्थि खो नो, भन्ते, कोचि मनापो सत्था यस्मिं नो आकारवती सद्धा पटिलद्धा”ति । “मनापं वो, गहपतयो, सत्थारं अलभन्तेहि अयं अपण्णको धम्मो समादाय वत्तितब्बो । अपण्णको हि, गहपतयो, धम्मो समत्तो समादिन्नो, सो वो भविस्सति दीघरत्तं हिताय सुखाय । कतमो च, गहपतयो, अपण्णको धम्मो”?

१४. “सन्ति, गहपतयो, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि हुतं; नत्थि सुकतदुक्कटानं [सुकतदुक्कटानं (सी० स्या० कं० पी०)] कम्मानं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि परो लोको; नत्थि माता, नत्थि पिता; नत्थि सत्ता ओपपातिका; नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता [समग्गता (क०)] सम्मा पटिपन्ना ये इमज्च लोकं परज्च लोकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती’ति । तेसंयेव खो, गहपतयो, समणब्राह्मणानं एके समणब्राह्मणा उज्जुविपच्चनीकवादा । ते एवमाहंसु — ‘अत्थि दिन्नं, अत्थि यिट्ठं, अत्थि हुतं; अत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको; अत्थि अयं लोको, अत्थि परो लोको; अत्थि माता, अत्थि पिता; अत्थि सत्ता ओपपातिका; अत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मा पटिपन्ना ये इमज्च लोकं परज्च लोकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती’ति । तं किं मज्जथ, गहपतयो — ‘ननुमे समणब्राह्मणा अज्जमज्जस्स उज्जुविपच्चनीकवादा’”ति? “एवं, भन्ते” ।

१५. “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं... पे०... ये इमज्च लोकं परज्च लोकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती’ति तेसमेतं पाटिकङ्कं? यमिदं [यदिदं (क०)] कायसुचरितं, वचीसुचरितं, मनोसुचरितं — इमे तयो कुसले धम्मे अभिनिवज्जेत्वा [अभिनिवज्जेत्वा (स्या० कं०), अभिनिवज्जित्वा (क०)] यमिदं [यदिदं (क०)] कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरितं, मनोदुच्चरितं — इमे तयो अकुसले धम्मे समादाय वत्तिस्सन्ति । तं किस्स हेतु? न हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा पस्सन्ति अकुसलानं धम्मानं आदीनवं ओकारं संकिलेसं, कुसलानं धम्मानं नेक्खम्मे आनिसंसं वोदानपक्खं । सन्तंयेव पन परं लोकं ‘नत्थि परो लोको’ तिस्स दिट्ठि होति; सास्स होति मिच्छादिट्ठि । सन्तंयेव खो पन परं लोकं ‘नत्थि परो लोको’ति सङ्कप्पेति; स्वास्स होति मिच्छासङ्कप्पो । सन्तंयेव खो पन परं लोकं ‘नत्थि परो लोको’ति वाचं भासति; सास्स होति मिच्छावाचा । सन्तंयेव खो पन परं लोकं ‘नत्थि परो लोको’ति आह; ये ते अरहन्तो परलोकविदुनो तेसमयं पच्चनीकं करोति । सन्तंयेव खो पन परं लोकं ‘नत्थि परो लोको’ति परं सज्जापेति [पज्जापेति (क०)]; सास्स होति असद्धम्मसज्जति [असद्धम्मसज्जति (क०)] । ताय च पन असद्धम्मसज्जतिया अत्तानुक्कंसेति, परं

वम्भेति । इति पुब्बेव खो पनस्स सुसील्यं पहीनं होति, दुस्सील्यं पच्चुपट्ठितं — अयञ्च मिच्छादिट्ठि मिच्छासङ्कप्पो मिच्छावाचा अरियानं पच्चनीकता असद्धम्मसज्जति अत्तुक्कंसना परवम्भना । एवमस्सिमे [एवं‘सि‘मे’ (सी० स्या० कं० पी०)] अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति मिच्छादिट्ठिपच्चया ।

“तत्र, गहपतयो, विज्जू पुरिसो इति पटिसज्जिक्खति — ‘सचे खो नत्थि परो लोको एवमयं भवं पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा सोत्थिमत्तानं करिस्सति; सचे खो अत्थि परो लोको एवमयं भवं पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जिस्सति । कामं खो पन माहु परो लोको, होतु नेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं; अथ च पनायं भवं पुरिसपुग्गलो दिट्ठेव धम्मे विज्जूनं गारहो — दुस्सीलो पुरिसपुग्गलो मिच्छादिट्ठि नत्थिकवादो’ति । सचे खो अत्थेव परो लोको, एवं इमस्स भोतो पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कलिग्गहो — यञ्च दिट्ठेव धम्मे विज्जूनं गारहो, यञ्च कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जिस्सति । एवमस्सायं अपण्णको धम्मो दुस्समतो समादिन्नो, एकंसं फरित्वा तिट्ठति, रिज्जति कुसलं ठानं ।

९६. “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘अत्थि दिन्नं...पे०... ये इमञ्च लोकं परञ्च लोकं सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती’ति तेसमेतं पाटिकङ्कं? यमिदं कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरितं, मनोदुच्चरितं — इमे तयो अकुसले धम्मे अभिनवज्जेत्वा यमिदं कायसुचरितं, वचीसुचरितं, मनोसुचरितं — इमे तयो कुसले धम्मे समादाय वत्तिस्सन्ति । तं किस्स हेतु? पस्सन्ति हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा अकुसलानं धम्मानं आदीनवं ओकारं संकिलेसं, कुसलानं धम्मानं नेक्खम्मे आनिसंसं वोदानपक्खं । सन्तंयेव खो पन परं लोकं ‘अत्थि परो लोको’ तिस्स दिट्ठि होति; सास्स होति सम्मादिट्ठि । सन्तंयेव खो पन परं लोकं ‘अत्थि परो लोको’ति सङ्कप्पेति; स्वास्स होति सम्मासङ्कप्पो । सन्तंयेव खो पन परं लोकं ‘अत्थि परो लोको’ति वाचं भासति; सास्स होति सम्मावाचा । सन्तंयेव खो पन परं लोकं ‘अत्थि परो लोको’ति आह; ये ते अरहन्तो परलोकविदुनो तेसमयं न पच्चनीकं करोति । सन्तंयेव खो पन परं लोकं ‘अत्थि परो लोको’ति परं सज्जापेति; सास्स होति सद्धम्मसज्जति । ताय च पन सद्धम्मसज्जत्तिया नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति । इति पुब्बेव खो पनस्स दुस्सील्यं पहीनं होति, सुसील्यं पच्चुपट्ठितं — अयञ्च सम्मादिट्ठि सम्मासङ्कप्पो सम्मावाचा अरियानं अपच्चनीकता सद्धम्मसज्जति अनत्तुक्कंसना अपरवम्भना । एवमस्सिमे अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति सम्मादिट्ठिपच्चया ।

“तत्र, गहपतयो, विज्जू पुरिसो इति पटिसज्जिक्खति — ‘सचे खो अत्थि परो लोको, एवमयं भवं पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जिस्सति । कामं खो पन माहु परो लोको, होतु नेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं; अथ च पनायं भवं पुरिसपुग्गलो दिट्ठेव धम्मे विज्जूनं पासंसो — सीलवा पुरिसपुग्गलो सम्मादिट्ठि अत्थिकवादो’ति । सचे खो अत्थेव परो लोको, एवं इमस्स भोतो पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कटग्गहो — यञ्च दिट्ठेव धम्मे विज्जूनं पासंसो, यञ्च कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जिस्सति । एवमस्सायं अपण्णको धम्मो सुसमतो समादिन्नो, उभयंसं फरित्वा तिट्ठति, रिज्जति अकुसलं ठानं ।

९७. “सन्ति, गहपतयो, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘करोतो कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो, पचतो पाचापयतो, सोचयतो सोचापयतो, किलमतो किलमापयतो, फन्दतो फन्दापयतो, पाणमतिपातयतो [पाणमतिमापयतो (सी० पी०), पाणमतिपातापयतो (स्या० कं०), पाणमतिपापयतो (क०)], अदिन्नं आदियतो, सन्धिं छिन्दतो, निल्लोपं हरतो, एकागारिकं करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो, परदारं गच्छतो, मुसा भणतो; करोतो न करीयति पापं । खुरपरियन्तेन चेपि चक्केन यो इमिस्सा पथविया पाणे एकं मंसखलं एकं मंसपुज्जं करेय्य, नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो ।

दक्खिणञ्चेपि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो, छिन्दन्तो छेदापेन्तो, पचन्तो पाचेन्तो; नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो । उत्तरञ्चेपि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो, यजन्तो यजापेन्तो; नत्थि ततोनिदानं पुज्जं, नत्थि पुज्जस्स आगमो । दानेन दमेन संयमेन सच्चवज्जेन [सच्चवाचेन (क०)] नत्थि पुज्जं, नत्थि पुज्जस्स आगमो'ति । तेसंयेव खो, गहपतयो, समणब्राह्मणानं एके समणब्राह्मणा उज्जुविपच्चनीकवादा ते एवमाहंसु — 'करोतो कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो, पचतो पाचापयतो, सोचयतो सोचापयतो, किलमतो किलमापयतो, फन्दतो फन्दापयतो, पाणमतिपातयतो, अदिन्नं आदियतो, सन्धिं छिन्दतो, निल्लोपं हरतो, एकागारिकं करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो, परदारं गच्छतो, मुसा भणतो; करोतो करीयति पापं । खुरपरियन्तेन चेपि चक्केन यो इमिस्सा पथविया पाणे एकं मंसखलं एकं मंसपुज्जं करेय्य, अत्थि ततोनिदानं पापं, अत्थि पापस्स आगमो । दक्खिणञ्चेपि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो, छिन्दन्तो छेदापेन्तो, पचन्तो पाचेन्तो; अत्थि ततोनिदानं पापं, अत्थि पापस्स आगमो । उत्तरञ्चेपि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो, यजन्तो यजापेन्तो; अत्थि ततोनिदानं पुज्जं, अत्थि पुज्जस्स आगमो । दानेन दमेन संयमेन सच्चवज्जेन अत्थि पुज्जं, अत्थि पुज्जस्स आगमो'ति । तं किं मज्जथ, गहपतयो, ननुमे समणब्राह्मणा अज्जमज्जस्स उज्जुविपच्चनीकवादा'ति? “एवं, भन्ते” ।

१८. “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘करोतो कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो, पचतो पाचापयतो, सोचयतो सोचापयतो, किलमतो किलमापयतो, फन्दतो फन्दापयतो, पाणमतिपातयतो, अदिन्नं आदियतो, सन्धिं छिन्दतो, निल्लोपं हरतो, एकागारिकं करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो, परदारं गच्छतो, मुसा भणतो; करोतो न करीयति पापं । खुरपरियन्तेन चेपि चक्केन यो इमिस्सा पथविया पाणे एकं मंसखलं एकं मंसपुज्जं करेय्य, नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो । दक्खिणञ्चेपि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो... पे०... दानेन दमेन संयमेन सच्चवज्जेन नत्थि पुज्जं, नत्थि पुज्जस्स आगमो'ति तेसमेतं पाटिकङ्कं? यमिदं कायसुचरितं, वचीसुचरितं, मनोसुचरितं — इमे तयो कुसले धम्मे अभिनिवज्जेत्वा यमिदं कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरितं, मनोदुच्चरितं — इमे तयो अकुसले धम्मे समादाय वत्तिस्सन्ति । तं किस्स हेतु? न हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा पस्सन्ति अकुसलानं धम्मानं आदीनवं ओकारं संकिलेसं, कुसलानं धम्मानं नेक्खम्मे आनिसंसं वोदानपक्खं । सन्तंयेव खो पन किरियं ‘नत्थि किरिया’ तिस्स दिट्ठि होति; सास्स होति मिच्छादिट्ठि । सन्तंयेव खो पन किरियं ‘नत्थि किरिया’ति सङ्कप्पेति; स्वास्स होति मिच्छासङ्कप्पो । सन्तंयेव खो पन किरियं ‘नत्थि किरिया’ति वाचं भासति; सास्स होति मिच्छावाचा । सन्तंयेव खो पन किरियं ‘नत्थि किरिया’ति आह, ये ते अरहन्तो किरियवादा तेसमयं पच्चनीकं करोति । सन्तंयेव खो पन किरियं ‘नत्थि किरिया’ति परं सज्जापेति; सास्स होति असद्धम्मसज्जति । तां च पन असद्धम्मसज्जत्तिया अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति । इति पुब्बेव खो पनस्स सुसील्यं पहीनं होति, दुस्सील्यं पच्चुपट्ठितं — अयञ्च मिच्छादिट्ठि मिच्छासङ्कप्पो मिच्छावाचा अरियानं पच्चनीकता असद्धम्मसज्जति अत्तुक्कंसना परवम्भना । एवमस्सिमे अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति मिच्छादिट्ठिपच्चया ।

“तत्र, गहपतयो, विज्जू पुरिसो इति पटिसज्जिक्खति — ‘सचे खो नत्थि किरिया, एवमयं भवं पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा सोत्थिमत्तानं करिस्सति; सचे खो अत्थि किरिया एवमयं भवं पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जिस्सति । कामं खो पन माहु किरिया, होतु नेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं; अथ च पनायं भवं पुरिसपुग्गलो दिट्ठेव धम्मे विज्जूनं गारहो — दुस्सीलो पुरिसपुग्गलो मिच्छादिट्ठि अकिरियवादो'ति । सचे खो अत्थेव किरिया, एवं इमस्स भोतो पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कलिग्गहो — यञ्च दिट्ठेव धम्मे विज्जूनं गारहो, यञ्च कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जिस्सति । एवमस्सायं अपण्णको धम्मो दुस्समतो समादिन्नो, एकंसं फरित्वा तिट्ठति, रिज्जति कुसलं ठानं ।

१९. “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘करोतो कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो, पचतो पाचापयतो, सोचयतो सोचापयतो, किलमतो किलमापयतो, फन्दतो फन्दापयतो, पाणमतिपातयतो, अदिन्नं आदियतो, सन्धिं छिन्दतो, निल्लोपं हरतो, एकागारिकं करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो, परदारं गच्छतो, मुसा भणतो; करोतो करीयति पापं । खुरपरियन्तेन चेपि चक्केन यो इमिस्सा पथविया पाणे एकं मंसखलं एकं मंसपुज्जं करेय्य, अत्थि ततोनिदानं पापं, अत्थि पापस्स आगमो । दक्खिणञ्चेपि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो, छिन्दन्तो छेदापेन्तो, पचन्तो पाचेन्तो, अत्थि ततोनिदानं पापं, अत्थि पापस्स आगमो । उत्तरञ्चेपि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो, यजन्तो यजापेन्तो, अत्थि ततोनिदानं पुज्जं, अत्थि पुज्जस्स आगमो । दानेन दमेन संयमेन सच्चवज्जेन अत्थि पुज्जं, अत्थि पुज्जस्स आगमो’ति तेसमेतं पाटिकङ्कं? यमिदं कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरितं, मनोदुच्चरितं — इमे तयो अकुसले धम्मे अभिनिवज्जेत्वा यमिदं कायसुचरितं, वचीसुचरितं, मनोसुचरितं — इमे तयो कुसले धम्मे समादाय वत्तिस्सन्ति । तं किस्स हेतु? पस्सन्ति हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा अकुसलानं धम्मानं आदीनवं ओकारं संकिलेसं, कुसलानं धम्मानं नेक्खम्मे आनिसंसं वोदानपक्खं । सन्तंयेव खो पन किरियं ‘अत्थि किरिया’ तिस्स दिट्ठि होति; सास्स होति सम्मादिट्ठि । सन्तंयेव खो पन किरियं ‘अत्थि किरिया’ति सङ्कप्पेति; स्वास्स होति सम्मासङ्कप्पो । सन्तंयेव खो पन किरियं ‘अत्थि किरिया’ति वाचं भासति; सास्स होति सम्मावाचा । सन्तंयेव खो पन किरियं ‘अत्थि किरिया’ति आह; ये ते अरहन्तो किरियवादा तेसमयं न पच्चनीकं करोति । सन्तंयेव खो पन किरियं ‘अत्थि किरिया’ति परं सज्जापेति; सास्स होति सद्धम्मसज्जति । ताय च पन सद्धम्मसज्जत्तिया नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति । इति पुब्बेव खो पनस्स दुस्सील्यं पहीनं होति, सुसील्यं पच्चुपट्ठितं — अयञ्च सम्मादिट्ठि सम्मासङ्कप्पो सम्मावाचा अरियानं अपच्चनीकता सद्धम्मसज्जति अनत्तुक्कंसना अपरवम्भना । एवमस्सिमे अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति सम्मादिट्ठिपच्चया ।

“तत्र, गहपतयो, विज्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘सचे खो अत्थि किरिया, एवमयं भवं पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जिस्सति । कामं खो पन माहु किरिया, होतु नेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं; अथ च पनायं भवं पुरिसपुग्गलो दिट्ठेव धम्मे विज्जूनं पासंसो — सीलवा पुरिसपुग्गलो सम्मादिट्ठि किरियवादो’ति । सचे खो अत्थेव किरिया, एवं इमस्स भोतो पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कटग्गहो — यञ्च दिट्ठेव धम्मे विज्जूनं पासंसो, यञ्च कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जिस्सति । एवमस्सायं अपण्णको धम्मो सुसमत्तो समादिन्नो, उभयंसं फरित्वा तिट्ठति, रिज्जति अकुसलं ठानं ।

१००. “सन्ति, गहपतयो, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं संकिलेसाय; अहेतू अप्पच्चया सत्ता संकिलिस्सन्ति । नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया; अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति । नत्थि बलं, नत्थि वीरियं [विरियं (सी० स्या० कं० पी०)], नत्थि पुरिसथामो, नत्थि पुरिसपरक्कमो; सब्बे सत्ता सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अबला अवीरिया नियतिसंगतिभावपरिणता छस्वेवाभिजातीसु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती’ति । तेसंयेव खो, गहपतयो, समणब्राह्मणानं एके समणब्राह्मणा उज्जुविपच्चनीकवादा । ते एवमाहंसु — ‘अत्थि हेतु, अत्थि पच्चयो सत्तानं संकिलेसाय; सहेतू सप्पच्चया सत्ता संकिलिस्सन्ति । अत्थि हेतु, अत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया; सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति । अत्थि बलं, अत्थि वीरियं, अत्थि पुरिसथामो, अत्थि पुरिसपरक्कमो; न सब्बे सत्ता सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अबला अवीरिया [अत्थि पुरिसपरक्कमो, सब्बे सत्ता... सवसा सबला सवीरिया (स्या० कं० क०)] नियतिसंगतिभावपरिणता छस्वेवाभिजातीसु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती’ति । तं किं मज्जथ, गहपतयो, ननुमे समणब्राह्मणा अज्जमज्जस्स उज्जुविपच्चनीकवादा’ति? ‘एवं, भन्ते’ ।

१०१. “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिद्धिनो — ‘नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं संकिलेसाय; अहेतू अप्पच्चया सत्ता संकिलिस्सन्ति । नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया; अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति । नत्थि बलं, नत्थि वीरियं, नत्थि पुरिसथामो, नत्थि पुरिसपरक्कमो; सब्बे सत्ता सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अबला अवीरिया नियतिसंगतिभावपरिणता छस्वेवाभिजातीसु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती’ति तेसमेतं पाटिकङ्कं? यमिदं कायसुचरितं, वचीसुचरितं, मनोसुचरितं — इमे तयो कुसले धम्मे अभिनिवज्जेत्वा यमिदं कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरितं, मनोदुच्चरितं — इमे तयो अकुसले धम्मे समादाय वत्तिस्सन्ति । तं किस्स हेतु? न हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा पस्सन्ति अकुसलानं धम्मानं आदीनवं ओकारं संकिलेसं, कुसलानं धम्मानं नेक्खम्मे आनिसंसं वोदानपक्खं । सन्तंयेव खो पन हेतुं ‘नत्थि हेतू’ तिस्स दिद्धि होति; सास्स होति मिच्छादिद्धि । सन्तंयेव खो पन हेतुं ‘नत्थि हेतू’ति सङ्कप्पेति; स्वास्स होति मिच्छासङ्कप्पो । सन्तंयेव खो पन हेतुं ‘नत्थि हेतू’ति वाचं भासति; सास्स होति मिच्छावाचा । सन्तंयेव खो पन हेतुं ‘नत्थि हेतू’ति आह; ये ते अरहन्तो हेतुवादा तेसमयं पच्चनीकं करोति । सन्तंयेव खो पन हेतुं ‘नत्थि हेतू’ति परं सज्जापेति; सास्स होति असद्धम्मसज्जति । तां च पन असद्धम्मसज्जत्तिया अत्तानुक्कंसेति, परं वम्भेति । इति पुब्बेव खो पनस्स सुसील्यं पहीनं होति, दुस्सील्यं पच्चुपट्ठितं — अयञ्च मिच्छादिद्धि मिच्छासङ्कप्पो मिच्छावाचा अरियानं पच्चनीकता असद्धम्मसज्जति अत्तानुक्कंसना परवम्भना । एवमस्सिमे अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति मिच्छादिद्धिपच्चया ।

“तत्र, गहपतयो, विज्जू पुरिसो इति पटिसज्जिक्खति — ‘सचे खो नत्थि हेतु, एवमयं भवं पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा परं मरणा सोत्थिमत्तानं करिस्सति; सचे खो अत्थि हेतु, एवमयं भवं पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जिस्सति । कामं खो पन माहु हेतु, होतु नेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं; अथ च पनायं भवं पुरिसपुग्गलो दिट्ठेव धम्मे विज्जूनं गारहो — दुस्सीलो पुरिसपुग्गलो मिच्छादिद्धि अहेतुकवादो’ति । सचे खो अत्थेव हेतु, एवं इमस्स भोतो पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कलिग्गहो — यञ्च दिट्ठेव धम्मे विज्जूनं गारहो, यञ्च कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जिस्सति । एवमस्सायं अपण्णको धम्मो दुस्समतो समादिन्नो, एकंसं फरित्वा तिट्ठति, रिज्जति कुसलं ठानं ।

१०२. “तत्र, गहपतयो, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिद्धिनो — ‘अत्थि हेतु, अत्थि पच्चयो सत्तानं संकिलेसाय; सहेतू सप्पच्चया सत्ता संकिलिस्सन्ति । अत्थि हेतु, अत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया; सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति । अत्थि बलं, अत्थि वीरियं, अत्थि पुरिसथामो, अत्थि पुरिसपरक्कमो; न सब्बे सत्ता सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अबला अवीरिया नियतिसंगतिभावपरिणता छस्वेवाभिजातीसु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती’ति तेसमेतं पाटिकङ्कं? यमिदं कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरितं, मनोदुच्चरितं — इमे तयो अकुसले धम्मे अभिनिवज्जेत्वा यमिदं कायसुचरितं, वचीसुचरितं, मनोसुचरितं — इमे तयो कुसले धम्मे समादाय वत्तिस्सन्ति । तं किस्स हेतु? पस्सन्ति हि ते भोन्तो समणब्राह्मणा अकुसलानं धम्मानं आदीनवं ओकारं संकिलेसं, कुसलानं धम्मानं नेक्खम्मे आनिसंसं वोदानपक्खं । सन्तंयेव खो पन हेतुं ‘अत्थि हेतू’ तिस्स दिद्धि होति; सास्स होति सम्मादिद्धि । सन्तंयेव खो पन हेतुं ‘अत्थि हेतू’ति सङ्कप्पेति; स्वास्स होति सम्मासङ्कप्पो । सन्तंयेव खो पन हेतुं ‘अत्थि हेतू’ति वाचं भासति; सास्स होति सम्मावाचा । सन्तंयेव खो पन हेतुं ‘अत्थि हेतू’ति आह, ये ते अरहन्तो हेतुवादा तेसमयं न पच्चनीकं करोति । सन्तंयेव खो पन हेतुं ‘अत्थि हेतू’ति परं सज्जापेति; सास्स होति सद्धम्मसज्जति । तां च पन सद्धम्मसज्जत्तिया नेवत्तानुक्कंसेति, न परं वम्भेति । इति पुब्बेव खो पनस्स दुस्सील्यं पहीनं होति, सुसील्यं पच्चुपट्ठितं — अयञ्च सम्मादिद्धि सम्मासङ्कप्पो सम्मावाचा अरियानं अपच्चनीकता सद्धम्मसज्जति अनत्तुक्कंसना अपरवम्भना । एवमस्सिमे अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति सम्मादिद्धिपच्चया ।

“तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘सचे खो अत्थि हेतु, एवमयं भवं पुरिसपुग्गलो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जिस्सति । कामं खो पन माहु हेतु, होतु नेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं; अथ च पनायं भवं पुरिसपुग्गलो दिट्ठेव धम्मे विञ्जूनं पासंसो — सीलवा पुरिसपुग्गलो सम्मादिट्ठि हेतुवादो’ति । सचे खो अत्थि हेतु, एवं इमस्स भोतो पुरिसपुग्गलस्स उभयत्थ कटग्गहो — यच्च दिट्ठेव धम्मे विञ्जूनं पासंसो, यच्च कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जिस्सति । एवमस्सायं अपण्णको धम्मो सुसमत्तो समादिन्नो, उभयंसं फरित्वा तिट्ठति, रिञ्जति अकुसलं ठानं ।

१०३. “सन्ति, गहपतयो, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘नत्थि सब्बसो आरुप्पा’ति । तेसंयेव खो, गहपतयो, समणब्राह्मणानं एके समणब्राह्मणा उजुविपच्चनीकवादा । ते एवमाहंसु — ‘अत्थि सब्बसो आरुप्पा’ति । तं किं मज्जथ, गहपतयो, ननुमे समणब्राह्मणा अज्जमज्जस्स उजुविपच्चनीकवादा’ति? “एवं, भन्ते” । “तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — ये खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘नत्थि सब्बसो आरुप्पा’ति, इदं मे अदिट्ठं; येपि ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘अत्थि सब्बसो आरुप्पा’ति, इदं मे अविदितं । अहञ्चेव [अहञ्चे (?)] खो पन अजानन्तो अपस्सन्तो एकंसेन आदाय वोहरेय्यं — इदमेव सच्चं, मोघमज्जन्ति, न मेतं अस्स पतिरूपं । ये खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘नत्थि सब्बसो आरुप्पा’ति, सचे तेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं, ठानमेतं विज्जति — ये ते देवा रूपिनो मनोमया, अपण्णकं मे ततूपपत्ति भविस्सति । ये पन ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘अत्थि सब्बसो आरुप्पा’ति, सचे तेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं, ठानमेतं विज्जति — ये ते देवा अरूपिनो सज्जामया, अपण्णकं मे ततूपपत्ति भविस्सति । दिस्सन्ति खो पन रूपाधिकरणं [रूपकारणा (क०)] दण्डादान-सत्थादान-कलह-विग्गह-विवाद-तुवंतुवं-पेसुज्ज-मुसावादा । ‘नत्थि खो पनेतं सब्बसो अरूपे’”ति । सो इति पटिसङ्खाय रूपानंयेव निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।

१०४. “सन्ति, गहपतयो, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘नत्थि सब्बसो भवनिरोधो’ति । तेसंयेव खो, गहपतयो, समणब्राह्मणानं एके समणब्राह्मणा उजुविपच्चनीकवादा । ते एवमाहंसु — ‘अत्थि सब्बसो भवनिरोधो’ति । तं किं मज्जथ, गहपतयो, ननुमे समणब्राह्मणा अज्जमज्जस्स उजुविपच्चनीकवादा’ति? “एवं, भन्ते” । “तत्र, गहपतयो, विञ्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — ये खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘नत्थि सब्बसो भवनिरोधो’ति, इदं मे अदिट्ठं; येपि ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘अत्थि सब्बसो भवनिरोधो’ति, इदं मे अविदितं । अहञ्चेव खो पन अजानन्तो अपस्सन्तो एकंसेन आदाय वोहरेय्यं — इदमेव सच्चं, मोघमज्जन्ति, न मेतं अस्स पतिरूपं । ये खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘नत्थि सब्बसो भवनिरोधो’ति, सचे तेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं, ठानमेतं विज्जति — ये ते देवा अरूपिनो सज्जामया अपण्णकं मे ततूपपत्ति भविस्सति । ये पन ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘अत्थि सब्बसो भवनिरोधो’ति, सचे तेसं भवतं समणब्राह्मणानं सच्चं वचनं, ठानमेतं विज्जति — यं दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायिस्सामि । ये खो ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘नत्थि सब्बसो भवनिरोधो’ति, तेसमयं दिट्ठि सारागाय [सरागाय (स्या० कं०)] सन्तिके, संयोगाय सन्तिके, अभिनन्दनाय सन्तिके, अज्झोसानाय सन्तिके, उपादानाय सन्तिके । ये पन ते भोन्तो समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘अत्थि सब्बसो भवनिरोधो’ति, तेसमयं दिट्ठि असारागाय सन्तिके, असंयोगाय सन्तिके, अनभिनन्दनाय सन्तिके, अनज्झोसानाय सन्तिके, अनुपादानाय सन्तिके’”ति । सो इति पटिसङ्खाय भवानंयेव निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।

१०५. “चत्तारोमे, गहपतयो, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो

अत्तन्तपो होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो परन्तपो होति परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो अत्तन्तपो च होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो नेवत्तन्तपो होति नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो; सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति ।

१०६. “कतमो च, गहपतयो, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो अचेलको होति मुत्ताचारो हत्थापलेखनो...पे०... [वित्थारो म० नि० २.६-७ कन्दरकसुत्ते] इति एवरूपं अनेकविहितं कायस्स आतापनपरितापनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । अयं वुच्चति, गहपतयो, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

“कतमो च, गहपतयो, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो ओरब्भिको होति सूकरिको...पे०... ये वा पनञ्जेपि केचि कुरूरकम्मन्ता । अयं वुच्चति, गहपतयो, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

“कतमो च, गहपतयो, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? इध, गहपतयो, एकच्चो पुग्गलो राजा वा होति खत्तियो मुद्दावसित्तो...पे०... तेपि दण्डतज्जिता भयतज्जिता अस्सुमुखा रुदमाना परिकम्मानि करोन्ति । अयं वुच्चति, गहपतयो, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

“कतमो च, गहपतयो, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो; सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति? इध, गहपतयो, तथागतो लोके उपपज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो...पे०... सो इमे पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्विलेसे पञ्चाय दुब्बलीकरणे विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं...पे०... ततियं ज्ञानं... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपातजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते... पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति...पे०... ‘अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवापि चित्तं विमुच्चति, भवासवापि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवापि चित्तं विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानाति । अयं वुच्चति, गहपतयो, पुग्गलो नेवत्तन्तपो

नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो; सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मो निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरती”ति ।

एवं वुत्ते, सालेय्यका ब्राह्मणगहपतिका भगवन्तं एतदवोचुं — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ति; एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एते मयं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छाम धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासके नो भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गते”ति ।

अपण्णकसुत्तं निट्ठितं दसमं ।

गहपतिवग्गो निट्ठितो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

कन्दरनागरसेखवतो च, पोतलियो पुन जीवकभच्चो ।

उपालिदमथो कुक्कुरअभयो, बहुवेदनीयापण्णकतो दसमो ॥

२. भिक्खुवग्गो

१. अम्बलट्टिकराहुलोवादसुत्तं

१०७. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा राहुलो अम्बलट्टिकायं विहरति । अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन अम्बलट्टिका येनायस्मा राहुलो तेनुपसङ्गमि । अदसा खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान आसनं पज्जापेसि, उदकञ्च पादानं । निसीदि भगवा पज्जत्ते आसने । निसज्ज पादे पक्खालेसि । आयस्मापि खो राहुलो भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

१०८. अथ खो भगवा परित्तं उदकावसेसं उदकाधाने ठपेत्वा आयस्मन्तं राहुलं आमन्तेसि — “पस्ससि नो त्वं, राहुल, इमं परित्तं उदकावसेसं उदकाधाने ठपितं”न्ति? “एवं, भन्ते” । “एवं परित्तकं खो, राहुल, तेसं सामञ्जं येसं नत्थि सम्पजानमुसावादे लज्जा”ति । अथ खो भगवा परित्तं उदकावसेसं छट्ठेत्वा आयस्मन्तं राहुलं आमन्तेसि — “पस्ससि नो त्वं, राहुल, परित्तं उदकावसेसं छट्ठितं”न्ति? “एवं, भन्ते” । “एवं छट्ठितं खो, राहुल, तेसं सामञ्जं येसं नत्थि सम्पजानमुसावादे लज्जा”ति । अथ खो भगवा तं उदकाधानं निक्कुज्जित्वा आयस्मन्तं राहुलं आमन्तेसि — “पस्ससि नो त्वं, राहुल, इमं उदकाधानं निक्कुज्जितं”न्ति? “एवं, भन्ते” । “एवं निक्कुज्जितं खो, राहुल, तेसं सामञ्जं येसं नत्थि सम्पजानमुसावादे लज्जा”ति । अथ खो भगवा तं उदकाधानं उक्कुज्जित्वा आयस्मन्तं राहुलं आमन्तेसि — “पस्ससि नो त्वं, राहुल, इमं उदकाधानं रिक्तं तुच्छं”न्ति? “एवं, भन्ते” । “एवं रिक्तं तुच्छं खो, राहुल, तेसं सामञ्जं येसं नत्थि सम्पजानमुसावादे लज्जाति । सेय्यथापि, राहुल, रज्जो नागो ईसादन्तो उरूळ्हावा [उब्बूळ्हावा (सी० पी०)] अभिजातो सङ्गामावचरो सङ्गामगतो पुरिमेहिपि पादेहि कम्मं करोति, पच्छिमेहिपि पादेहि कम्मं करोति, पुरिमेनपि कायेन कम्मं करोति, पच्छिमेनपि कायेन कम्मं करोति, सीसेनपि कम्मं करोति, कण्णेहिपि कम्मं करोति, दन्तेहिपि कम्मं करोति,

नङ्गुट्टेनपि कम्मं करोति; रक्खतेव सोण्डं । तत्थ हत्थारोहस्स एवं होति — ‘अयं खो रज्जो नागो ईसादन्तो उरूळहवा अभिजातो सङ्गामावचरो सङ्गामगतो पुरिमेहिपि पादेहि कम्मं करोति, पच्छिमेहिपि पादेहि कम्मं करोति...पे०... नङ्गुट्टेनपि कम्मं करोति; रक्खतेव सोण्डं । अपरिच्चत्तं खो रज्जो नागस्स जीवितं’न्ति । यतो खो, राहुल, रज्जो नागो ईसादन्तो उरूळहवा अभिजातो सङ्गामावचरो सङ्गामगतो पुरिमेहिपि पादेहि कम्मं करोति, पच्छिमेहिपि पादेहि कम्मं करोति...पे०... नङ्गुट्टेनपि कम्मं करोति, सोण्डायपि कम्मं करोति, तत्थ हत्थारोहस्स एवं होति — ‘अयं खो रज्जो नागो ईसादन्तो उरूळहवा अभिजातो सङ्गामावचरो सङ्गामगतो पुरिमेहिपि पादेहि कम्मं करोति, पच्छिमेहिपि पादेहि कम्मं करोति, पुरिमेनपि कायेन कम्मं करोति, पच्छिमेनपि कायेन कम्मं करोति, सीसेनपि कम्मं करोति, कण्णेहिपि कम्मं करोति, दन्तेहिपि कम्मं करोति, नङ्गुट्टेनपि कम्मं करोति, सोण्डायपि कम्मं करोति । परिच्चत्तं खो रज्जो नागस्स जीवितं । नत्थि दानि किञ्चि रज्जो नागस्स अकरणीयं’न्ति । एवमेव खो, राहुल, यस्स कस्सचि सम्पजानमुसावादे नत्थि लज्जा, नाहं तस्स किञ्चि पापं अकरणीयन्ति वदामि । तस्मातिह ते, राहुल, ‘हस्सापि न मुसा भणिस्सामी’ति — एवज्झि ते, राहुल, सिक्खितब्बं ।

१०९. “तं किं मज्जसि, राहुल, किमत्थियो आदासो’ति? “पच्चवेक्खणत्थो, भन्ते’ति । “एवमेव खो, राहुल, पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा कायेन कम्मं कत्तब्बं, पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा वाचाय कम्मं कत्तब्बं, पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा मनसा कम्मं कत्तब्बं । यदेव त्वं, राहुल, कायेन कम्मं कत्तुकामो अहोसि, तदेव ते कायकम्मं पच्चवेक्खित्तब्बं — ‘यं नु खो अहं इदं कायेन कम्मं कत्तुकामो इदं मे कायकम्मं अत्तब्बाबाधायपि संवत्तेय्य, परब्बाबाधायपि संवत्तेय्य, उभयब्बाबाधायपि संवत्तेय्य — अकुसलं इदं कायकम्मं दुक्खुद्रयं [दुक्खुन्द्रयं, दुक्खुदयं (क०)] दुक्खविपाक’न्ति? सचे त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि — ‘यं खो अहं इदं कायेन कम्मं कत्तुकामो इदं मे कायकम्मं अत्तब्बाबाधायपि संवत्तेय्य, परब्बाबाधायपि संवत्तेय्य, उभयब्बाबाधायपि संवत्तेय्य — अकुसलं इदं कायकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाक’न्ति, एवरूपं ते, राहुल, कायेन कम्मं ससक्कं न करणीयं [संसक्कं न च करणीयं (क०)] । सचे पन त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि — ‘यं खो अहं इदं कायेन कम्मं कत्तुकामो इदं मे कायकम्मं नेवत्तब्बाबाधायपि संवत्तेय्य, न परब्बाबाधायपि संवत्तेय्य, न उभयब्बाबाधायपि संवत्तेय्य — कुसलं इदं कायकम्मं सुखुद्रयं सुखविपाक’न्ति, एवरूपं ते, राहुल, कायेन कम्मं करणीयं ।

“करोन्तेनपि ते, राहुल, कायेन कम्मं तदेव ते कायकम्मं पच्चवेक्खित्तब्बं — ‘यं नु खो अहं इदं कायेन कम्मं करोमि इदं मे कायकम्मं अत्तब्बाबाधायपि संवत्तति, परब्बाबाधायपि संवत्तति, उभयब्बाबाधायपि संवत्तति — अकुसलं इदं कायकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाक’न्ति? सचे पन त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि — ‘यं खो अहं इदं कायेन कम्मं करोमि इदं मे कायकम्मं अत्तब्बाबाधायपि संवत्तति, परब्बाबाधायपि संवत्तति, उभयब्बाबाधायपि संवत्तति — अकुसलं इदं कायकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाक’न्ति, पटिसंहरेय्यासि त्वं, राहुल, एवरूपं कायकम्मं । सचे पन त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि — ‘यं खो अहं इदं कायेन कम्मं करोमि इदं मे कायकम्मं नेवत्तब्बाबाधायपि संवत्तति, न परब्बाबाधायपि संवत्तति, न उभयब्बाबाधायपि संवत्तति — कुसलं इदं कायकम्मं सुखुद्रयं सुखविपाक’न्ति, अनुपदज्जेय्यासि त्वं, राहुल, एवरूपं कायकम्मं ।

“कत्वापि ते, राहुल, कायेन कम्मं तदेव ते कायकम्मं पच्चवेक्खित्तब्बं — ‘यं नु खो अहं इदं कायेन कम्मं अकासिं इदं मे कायकम्मं अत्तब्बाबाधायपि संवत्तति [संवत्ति (पी०)], परब्बाबाधायपि संवत्तति, उभयब्बाबाधायपि संवत्तति — अकुसलं इदं कायकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाक’न्ति? सचे खो त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि — ‘यं खो अहं

मनसा कम्मं कत्तुकामो इदं मे मनोकम्मं अत्तब्बाबाधायपि संवत्तेय्य, परब्बाबाधायपि संवत्तेय्य, उभयब्बाबाधायपि संवत्तेय्य — अकुसलं इदं मनोकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं'न्ति? सचे त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि — ‘यं खो अहं इदं मनसा कम्मं कत्तुकामो इदं मे मनोकम्मं अत्तब्बाबाधायपि संवत्तेय्य, परब्बाबाधायपि संवत्तेय्य, उभयब्बाबाधायपि संवत्तेय्य — अकुसलं इदं मनोकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं'न्ति, एवरूपं ते, राहुल, मनसा कम्मं ससक्कं न करणीयं । सचे पन त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि — ‘यं खो अहं इदं मनसा कम्मं कत्तुकामो इदं मे मनोकम्मं नेवत्तब्बाबाधायपि संवत्तेय्य, न परब्बाबाधायपि संवत्तेय्य, न उभयब्बाबाधायपि संवत्तेय्य — कुसलं इदं मनोकम्मं सुखुद्रयं सुखविपाकं'न्ति, एवरूपं ते, राहुल, मनसा कम्मं करणीयं ।

“करोन्तेनपि ते, राहुल, मनसा कम्मं तदेव ते मनोकम्मं पच्चवेक्खितब्बं — ‘यं नु खो अहं इदं मनसा कम्मं करोमि इदं मे मनोकम्मं अत्तब्बाबाधायपि संवत्तति, परब्बाबाधायपि संवत्तति, उभयब्बाबाधायपि संवत्तति — अकुसलं इदं मनोकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं'न्ति? सचे पन त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि — ‘यं खो अहं इदं मनसा कम्मं करोमि इदं मे मनोकम्मं अत्तब्बाबाधायपि संवत्तति, परब्बाबाधायपि संवत्तति, उभयब्बाबाधायपि संवत्तति — अकुसलं इदं मनोकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं'न्ति, पटिसंहरय्यासि त्वं, राहुल, एवरूपं मनोकम्मं । सचे पन त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि — ‘यं खो अहं इदं मनसा कम्मं करोमि इदं मे मनोकम्मं नेवत्तब्बाबाधायपि संवत्तति, न परब्बाबाधायपि संवत्तति, न उभयब्बाबाधायपि संवत्तति — कुसलं इदं मनोकम्मं सुखुद्रयं सुखविपाकं'न्ति, अनुपदज्जेय्यासि त्वं, राहुल, एवरूपं मनोकम्मं ।

“कत्वापि ते, राहुल, मनसा कम्मं तदेव ते मनोकम्मं पच्चवेक्खितब्बं — ‘यं नु खो अहं इदं मनसा कम्मं अकासिं इदं मे मनोकम्मं अत्तब्बाबाधायपि संवत्तति [संवत्ति (सी० पी०)], परब्बाबाधायपि संवत्तति, उभयब्बाबाधायपि संवत्तति — अकुसलं इदं मनोकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं'न्ति? सचे खो त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि — ‘यं खो अहं इदं मनसा कम्मं अकासिं इदं मे मनोकम्मं अत्तब्बाबाधायपि संवत्तति, परब्बाबाधायपि संवत्तति, उभयब्बाबाधायपि संवत्तति — अकुसलं इदं मनोकम्मं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं'न्ति, एवरूपं पन [एवरूपे (सी० पी०), एवरूपे पन (स्या० कं०)] ते, राहुल, मनोकम्मं [मनोकम्मे (सी० स्या० कं० पी०)] अट्ठीयितब्बं हरायितब्बं जिगुच्छितब्बं; अट्ठीयित्वा हरायित्वा जिगुच्छित्वा आयतिं संवरं आपज्जितब्बं । सचे पन त्वं, राहुल, पच्चवेक्खमानो एवं जानेय्यासि — ‘यं खो अहं इदं मनसा कम्मं अकासिं इदं मे मनोकम्मं नेवत्तब्बाबाधायपि संवत्तति, न परब्बाबाधायपि संवत्तति, न उभयब्बाबाधायपि संवत्तति — कुसलं इदं मनोकम्मं सुखुद्रयं सुखविपाकं'न्ति, तेनेव त्वं, राहुल, पीतिपामोज्जेन विहरय्यासि अहोरत्तानुसिक्खी कुसलेसु धम्मेसु ।

११२. “ये हि केचि, राहुल, अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा कायकम्मं परिसोधेसुं, वचीकम्मं परिसोधेसुं, मनोकम्मं परिसोधेसुं, सब्बे ते एवमेवं पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा कायकम्मं परिसोधेसुं, पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा वचीकम्मं परिसोधेसुं, पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा मनोकम्मं परिसोधेसुं । येपि हि केचि, राहुल, अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा कायकम्मं परिसोधेस्सन्ति, वचीकम्मं परिसोधेस्सन्ति, मनोकम्मं परिसोधेस्सन्ति, सब्बे ते एवमेवं पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा कायकम्मं परिसोधेस्सन्ति, पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा वचीकम्मं परिसोधेस्सन्ति, पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा मनोकम्मं परिसोधेस्सन्ति । येपि हि केचि, राहुल, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा कायकम्मं परिसोधेन्ति, वचीकम्मं परिसोधेन्ति, मनोकम्मं परिसोधेन्ति, सब्बे ते एवमेवं पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा कायकम्मं परिसोधेन्ति, पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा वचीकम्मं परिसोधेन्ति, पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा मनोकम्मं

परिसोधेन्ति । तस्मातिह, राहुल, ‘पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा कायकम्मं परिसोधेस्सामि, पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा वचीकम्मं परिसोधेस्सामि, पच्चवेक्खित्वा पच्चवेक्खित्वा मनोकम्मं परिसोधेस्सामी’ति — एवञ्च ते, राहुल, सिक्खितब्ब”न्ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा राहुलो भगवतो भासितं अभिनन्दीति ।

अम्बलट्टिकराहुलोवादसुत्तं निद्धितं पठमं ।

२. महाराहुलोवादसुत्तं

११३. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि । आयस्मापि खो राहुलो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय भगवन्तं पिडितो पिडितो अनुबन्धि । अथ खो भगवा अपलोकेत्वा आयस्मन्तं राहुलं आमन्तेसि — “यं किञ्चि, राहुल, रूपं — अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्वा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा — सब्बं रूपं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दट्ठब्ब”न्ति । “रूपमेव नु खो, भगवा, रूपमेव नु खो, सुगता”ति? “रूपम्पि, राहुल, वेदनापि, राहुल, सज्जापि, राहुल, सङ्खारापि, राहुल, विज्जाणम्पि, राहुला”ति । अथ खो आयस्मा राहुलो “को नज्ज [को नुज्ज (स्या० कं०)] भगवता सम्मुखा ओवादेन ओवदितो गामं पिण्डाय पविसिस्सती”ति ततो पटिनिवत्तित्वा अज्जतरस्मिं रुक्खमूले निसीदि पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा । अदसा खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं राहुलं अज्जतरस्मिं रुक्खमूले निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा । दिस्वान आयस्मन्तं राहुलं आमन्तेसि — “आनापानस्सति, राहुल, भावनं भावेहि । आनापानस्सति, राहुल, भावना भाविता बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा”ति ।

११४. अथ खो आयस्मा राहुलो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुड्डितो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्तं एतदवोच — “कथं भाविता नु खो, भन्ते, आनापानस्सति, कथं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा”ति? “यं किञ्चि, राहुल, अज्झत्तं पच्चत्तं कक्खळं खरिगतं उपादिन्नं, सेय्यथिदं — केसा लोमा नखा दन्ता तचो मंसं न्हारु [न्हारु (सी० स्या० कं० पी०)] अट्ठि अट्ठिमिज्जं वक्कं हदयं यकनं किलोमकं पिहकं पप्फासं अन्तं अन्तगुणं उदरियं करीसं, यं वा पनज्जम्पि किञ्चि अज्झत्तं पच्चत्तं कक्खळं खरिगतं उपादिन्नं — अयं वुच्चति, राहुल, अज्झत्तिका पथवीधातु [पठवीधातु (सी० स्या० कं० पी०)] । या चेव खो पन अज्झत्तिका पथवीधातु या च बाहिरा पथवीधातु, पथवीधातुरेवेसा । तं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ति — एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दट्ठब्बं । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दिस्वा पथवीधातुया निब्बिन्दति, पथवीधातुया चित्तं विराजेति” ।

११५. “कतमा च, राहुल, आपोधातु? आपोधातु सिया अज्झत्तिका, सिया बाहिरा । कतमा च, राहुल, अज्झत्तिका आपोधातु? यं अज्झत्तं पच्चत्तं आपो आपोगतं उपादिन्नं, सेय्यथिदं — पित्तं सेम्हं पुब्बो लोहितं सेदो मेदो अस्सु वसा खेळो सिङ्घाणिका लसिका मुत्तं, यं वा पनज्जम्पि किञ्चि अज्झत्तं पच्चत्तं आपो आपोगतं उपादिन्नं — अयं वुच्चति, राहुल, अज्झत्तिका आपोधातु । या चेव खो पन अज्झत्तिका आपोधातु या च बाहिरा आपोधातु आपोधातुरेवेसा । तं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ति — एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दट्ठब्बं । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दिस्वा आपोधातुया

निब्बिन्दति, आपोधातुया चित्तं विराजेति ।

११६. “कतमा च, राहुल, तेजोधातु? तेजोधातु सिया अज्झत्तिका, सिया बाहिरा । कतमा च, राहुल, अज्झत्तिका तेजोधातु? यं अज्झत्तं पच्चत्तं तेजो तेजोगतं उपादिन्नं, सेय्यथिदं — येन च सन्तप्पति येन च जीरीयति येन च परिडय्हति येन च असितपीतखायितसायितं सम्मा परिणामं गच्छति, यं वा पनञ्जम्पि किञ्चि अज्झत्तं पच्चत्तं तेजो तेजोगतं उपादिन्नं — अयं वुच्चति, राहुल, अज्झत्तिका तेजोधातु । या चेव खो पन अज्झत्तिका तेजोधातु या च बाहिरा तेजोधातु तेजोधातुरेवेसा । तं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ति — एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दट्ठब्बं । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दिस्वा तेजोधातुया निब्बिन्दति, तेजोधातुया चित्तं विराजेति ।

११७. “कतमा च, राहुल, वायोधातु? वायोधातु सिया अज्झत्तिका, सिया बाहिरा । कतमा च, राहुल, अज्झत्तिका वायोधातु? यं अज्झत्तं पच्चत्तं वायो वायोगतं उपादिन्नं, सेय्यथिदं — उद्धङ्गमा वाता, अधोगमा वाता, कुच्छिसया वाता, कोट्टासया [कोट्टसया (सी० पी०)] वाता, अङ्गमङ्गानुसारिनो वाता, अस्सासो पस्सासो, इति यं वा पनञ्जम्पि किञ्चि अज्झत्तं पच्चत्तं वायो वायोगतं उपादिन्नं — अयं वुच्चति, राहुल, अज्झत्तिका वायोधातु । या चेव खो पन अज्झत्तिका वायोधातु या च बाहिरा वायोधातु वायोधातुरेवेसा । तं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ति — एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दट्ठब्बं । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दिस्वा वायोधातुया निब्बिन्दति, वायोधातुया चित्तं विराजेति ।

११८. “कतमा च, राहुल, आकासधातु? आकासधातु सिया अज्झत्तिका, सिया बाहिरा । कतमा च, राहुल, अज्झत्तिका आकासधातु? यं अज्झत्तं पच्चत्तं आकासं आकासगतं उपादिन्नं, सेय्यथिदं — कण्णच्छिदं नासच्छिदं मुखद्वारं, येन च असितपीतखायितसायितं अज्झोहरति, यत्थ च असितपीतखायितसायितं सन्तिट्ठति, येन च असितपीतखायितसायितं अधोभागं [अधोभागा (सी० स्या० कं० पी०)] निक्खमति, यं वा पनञ्जम्पि किञ्चि अज्झत्तं पच्चत्तं आकासं आकासगतं, अघं अघगतं, विवरं विवरगतं, असम्फुट्ठं, मंसलोहितेहि उपादिन्नं [आकासगतं उपादिन्नं (सी० पी०)] — अयं वुच्चति, राहुल, अज्झत्तिका आकासधातु । या चेव खो पन अज्झत्तिका आकासधातु या च बाहिरा आकासधातु आकासधातुरेवेसा । तं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ति — एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दट्ठब्बं । एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय दिस्वा आकासधातुया चित्तं निब्बिन्दति, आकासधातुया चित्तं विराजेति ।

११९. “पथवीसमं, राहुल, भावनं भावेहि । पथवीसमज्झि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति । सेय्यथापि, राहुल, पथविया सुचिम्पि निक्खिपन्ति, असुचिम्पि निक्खिपन्ति, गूथगतम्पि निक्खिपन्ति, मुत्तगतम्पि निक्खिपन्ति, खेळगतम्पि निक्खिपन्ति, पुब्बगतम्पि निक्खिपन्ति, लोहितगतम्पि निक्खिपन्ति, न च तेन पथवी अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा; एवमेव खो त्वं, राहुल, पथवीसमं भावनं भावेहि । पथवीसमज्झि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति ।

“आपोसमं, राहुल, भावनं भावेहि । आपोसमज्झि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति । सेय्यथापि, राहुल, आपस्मिं सुचिम्पि धोवन्ति, असुचिम्पि धोवन्ति, गूथगतम्पि धोवन्ति, मुत्तगतम्पि धोवन्ति, खेळगतम्पि धोवन्ति, पुब्बगतम्पि धोवन्ति, लोहितगतम्पि धोवन्ति, न च तेन आपो अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा; एवमेव खो त्वं, राहुल, आपोसमं भावनं भावेहि । आपोसमज्झि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति ।

“तेजोसमं, राहुल, भावनं भावेहि । तेजोसमज्झि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति । सेय्यथापि, राहुल, तेजो सुचिमि दहति, असुचिमि दहति, गूथगतमि दहति, मुत्तगतमि दहति, खेळगतमि दहति, पुब्बगतमि दहति, लोहितगतमि दहति, न च तेन तेजो अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा; एवमेव खो त्वं, राहुल, तेजोसमं भावनं भावेहि । तेजोसमज्झि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति ।

“वायोसमं, राहुल, भावनं भावेहि । वायोसमज्झि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति । सेय्यथापि, राहुल, वायो सुचिमि उपवायति, असुचिमि उपवायति, गूथगतमि उपवायति, मुत्तगतमि उपवायति, खेळगतमि उपवायति, पुब्बगतमि उपवायति, लोहितगतमि उपवायति, न च तेन वायो अट्ठीयति वा हरायति वा जिगुच्छति वा; एवमेव खो त्वं, राहुल, वायोसमं भावनं भावेहि । वायोसमज्झि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति ।

“आकाससमं, राहुल, भावनं भावेहि । आकाससमज्झि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति । सेय्यथापि, राहुल, आकासो न कत्थचि पतिट्ठितो; एवमेव खो त्वं, राहुल, आकाससमं भावनं भावेहि । आकाससमज्झि ते, राहुल, भावनं भावयतो उप्पन्ना मनापामनापा फस्सा चित्तं न परियादाय ठस्सन्ति ।

१२०. “मेत्तं, राहुल, भावनं भावेहि । मेत्तज्झि ते, राहुल, भावनं भावयतो यो ब्यापादो सो पहीयिस्सति । करुणं, राहुल, भावनं भावेहि । करुणज्झि ते, राहुल, भावनं भावयतो या विहेसा सा पहीयिस्सति । मुदितं, राहुल, भावनं भावेहि । मुदितज्झि ते, राहुल, भावनं भावयतो या अरति सा पहीयिस्सति । उपेक्खं, राहुल, भावनं भावेहि । उपेक्खज्झि ते, राहुल, भावनं भावयतो यो पटिघो सो पहीयिस्सति । असुभं, राहुल, भावनं भावेहि । असुभज्झि ते, राहुल, भावनं भावयतो यो रागो सो पहीयिस्सति । अनिच्चसज्जं, राहुल, भावनं भावेहि । अनिच्चसज्जज्झि ते, राहुल, भावनं भावयतो यो अस्मिमानो सो पहीयिस्सति ।

१२१. “आनापानस्सति, राहुल, भावनं भावेहि । आनापानस्सति हि ते, राहुल, भाविता बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा । कथं भाविता च, राहुल, आनापानस्सति, कथं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा? इध, राहुल, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुज्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । सो सतोव अस्ससति सतोव [सतो (सी० स्या० कं० पी०)] पस्ससति ।

“दीघं वा अस्ससन्तो ‘दीघं अस्ससामी’ति पजानाति, दीघं वा पस्ससन्तो ‘दीघं पस्ससामी’ति पजानाति; रस्सं वा अस्ससन्तो ‘रस्सं अस्ससामी’ति पजानाति, रस्सं वा पस्ससन्तो ‘रस्सं पस्ससामी’ति पजानाति । ‘सब्बकायप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘सब्बकायप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति ।

“पीतिप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘पीतिप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘सुखप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘सुखप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘चित्तसङ्खारप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘चित्तसङ्खारप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति ।

“‘चित्तप्पटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘चित्तप्पटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘अभिप्पमोदयं चित्तं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘अभिप्पमोदयं चित्तं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘समादहं चित्तं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘समादहं चित्तं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘विमोचयं चित्तं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘विमोचयं चित्तं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति ।

“‘अनिच्चानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘अनिच्चानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘विरागानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘विरागानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘निरोधानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘निरोधानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति; ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति ।

“एवं भाविता खो, राहुल, आनापानस्सति, एवं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा । एवं भाविताय, राहुल, आनापानस्सतिया, एवं बहुलीकताय येपि ते चरिमका अस्सासा तेपि विदिताव निरुज्झन्ति नो अविदिता”ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा राहुलो भगवतो भासितं अभिनन्दीति ।

महाराहुलोवादसुत्तं निद्धितं दुतियं ।

३. चूलमालुक्यसुत्तं

१२२. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मतो मालुक्यपुत्तस्स [मालुङ्क्यपुत्तस्स (सी० स्या० कं० पी०)] रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “यानिमानि दिट्ठिगतानि भगवता अब्याकतानि ठपितानि पटिक्खित्तानि — ‘सस्सतो लोको’तिपि, ‘असस्सतो लोको’तिपि, ‘अन्तवा लोको’तिपि, ‘अनन्तवा लोको’तिपि, ‘तं जीवं तं सरीर’न्तिपि, ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीर’न्तिपि, ‘होति तथागतो परं मरणा’तिपि, ‘न होति तथागतो परं मरणा’तिपि, ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’तिपि, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’तिपि — तानि मे भगवा न ब्याकरोति । यानि मे भगवा न ब्याकरोति तं मे न रुच्चति, तं मे नक्खमति । सोहं भगवन्तं उपसङ्गमित्वा एतमत्थं पुच्छिस्सामि । सचे मे भगवा ब्याकरिस्सति — ‘सस्सतो लोको’ति वा ‘असस्सतो लोको’ति वा...पे०... ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वा — एवाहं भगवति ब्रह्मचरियं चरिस्सामि; नो चे मे भगवा ब्याकरिस्सति — ‘सस्सतो लोको’ति वा ‘असस्सतो लोको’ति वा...पे०... ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वा — एवाहं सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सामी’ति ।

१२३. अथ खो आयस्मा मालुक्यपुत्तो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा मालुक्यपुत्तो भगवन्तं एतदवोच —

१२४. “इध मय्हं, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — यानिमानि दिट्ठिगतानि भगवता अब्याकतानि ठपितानि पटिक्खित्तानि — ‘सस्सतो लोको’तिपि, ‘असस्सतो लोको’तिपि...पे०... ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’तिपि — तानि मे भगवा न ब्याकरोति । यानि मे भगवा न ब्याकरोति तं मे न रुच्चति, तं मे नक्खमति । सोहं भगवन्तं उपसङ्गमित्वा एतमत्थं पुच्छिस्सामि । सचे मे भगवा ब्याकरिस्सति — ‘सस्सतो लोको’ति वा, ‘असस्सतो लोको’ति वा...पे०... ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वा — एवाहं भगवति, ब्रह्मचरियं चरिस्सामि ।

नो चे मे भगवा ब्याकरिस्सति — ‘सस्सतो लोको’ति वा, ‘असस्सतो लोको’ति वा...पे०... ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वा — एवाहं सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सामीति । सचे भगवा जानाति — ‘सस्सतो लोको’ति, ‘सस्सतो लोको’ति मे भगवा ब्याकरोतु; सचे भगवा जानाति — ‘असस्सतो लोको’ति, ‘असस्सतो लोको’ति मे भगवा ब्याकरोतु । नो चे भगवा जानाति — ‘सस्सतो लोको’ति वा, ‘असस्सतो लोको’ति वा, अजानतो खो पन अपस्सतो एतदेव उजुकं होति यदिदं — ‘न जानामि, न पस्सामी’ति । सचे भगवा जानाति — ‘अन्तवा लोको’ति, ‘अनन्तवा लोको’ति मे भगवा ब्याकरोतु; सचे भगवा जानाति — ‘अनन्तवा लोको’ति, ‘अनन्तवा लोको’ति मे भगवा ब्याकरोतु । नो चे भगवा जानाति — ‘अन्तवा लोको’ति वा, ‘अनन्तवा लोको’ति वा, अजानतो खो पन अपस्सतो एतदेव उजुकं होति यदिदं — ‘न जानामि, न पस्सामी’ति । सचे भगवा जानाति — ‘तं जीवं तं सरीर’न्ति, ‘तं जीवं तं सरीर’न्ति मे भगवा ब्याकरोतु; सचे भगवा जानाति — ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीर’न्ति, ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीर’न्ति मे भगवा ब्याकरोतु । नो चे भगवा जानाति — ‘तं जीवं तं सरीर’न्ति वा, ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीर’न्ति वा, अजानतो खो पन अपस्सतो एतदेव उजुकं होति यदिदं — ‘न जानामि, न पस्सामी’ति । सचे भगवा जानाति — ‘होति तथागतो परं मरणा’ति, ‘होति तथागतो परं मरणा’ति मे भगवा ब्याकरोतु; सचे भगवा जानाति — ‘न होति तथागतो परं मरणा’ति, ‘न होति तथागतो परं मरणा’ति मे भगवा ब्याकरोतु । नो चे भगवा जानाति — ‘होति तथागतो परं मरणा’ति वा, ‘न होति तथागतो परं मरणा’ति वा, अजानतो खो पन अपस्सतो एतदेव उजुकं होति यदिदं — ‘न जानामि न पस्सामी’ति । सचे भगवा जानाति — ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ति, ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ति मे भगवा ब्याकरोतु; सचे भगवा जानाति — ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति मे भगवा ब्याकरोतु । नो चे भगवा जानाति — ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ति वा, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वा, अजानतो खो पन अपस्सतो एतदेव उजुकं होति यदिदं — ‘न जानामि, न पस्सामी’ति ।

१२५. “किं नु [किं नु खो (स्या० कं० क०)] ताहं, मालुक्यपुत्त, एवं अवचं — ‘एहि त्वं, मालुक्यपुत्त, मयि ब्रह्मचरियं चर, अहं ते ब्याकरिस्सामि — ‘सस्सतो लोको’ति वा, ‘असस्सतो लोको’ति वा, ‘अन्तवा लोको’ति वा, ‘अनन्तवा लोको’ति वा, ‘तं जीवं तं सरीर’न्ति वा, ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीर’न्ति वा, ‘होति तथागतो परं मरणा’ति वा, ‘न होति तथागतो परं मरणा’ति वा, ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ति वा, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वा’ति? “नो हेतं, भन्ते” । “त्वं वा पन मं एवं अवच — अहं, भन्ते, भगवति ब्रह्मचरियं चरिस्सामि, भगवा मे ब्याकरिस्सति — ‘सस्सतो लोको’ति वा, ‘असस्सतो लोको’ति वा, ‘अन्तवा लोको’ति वा, ‘अनन्तवा लोको’ति वा, ‘तं जीवं तं सरीर’न्ति वा, ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीर’न्ति वा, ‘होति तथागतो परं मरणा’ति वा, ‘न होति तथागतो परं मरणा’ति वा, ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ति वा, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वा’ति? “नो हेतं, भन्ते” । “इति किर, मालुक्यपुत्त, नेवाहं तं वदामि — एहि त्वं, मालुक्यपुत्त, मयि ब्रह्मचरियं चर, अहं ते ब्याकरिस्सामि — ‘सस्सतो लोको’ति वा, ‘असस्सतो लोको’ति वा...पे०... ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वा’ति; नपि किर मं त्वं वदेसि — अहं, भन्ते, भगवति ब्रह्मचरियं चरिस्सामि, भगवा मे ब्याकरिस्सति — ‘सस्सतो लोको’ति वा ‘असस्सतो लोको’ति वा... पे०... ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वा’ति । एवं सन्ते, मोघपुरिस, को सन्तो कं पच्चाचिक्खसि?

१२६. “यो खो, मालुक्यपुत्त, एवं वदेय्य — ‘न तावाहं भगवति ब्रह्मचरियं चरिस्सामि याव मे भगवा न ब्याकरिस्सति — “सस्सतो लोको’ति वा, “असस्सतो लोको’ति वा...पे०... ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वाति, अब्बाकतमेव तं, मालुक्यपुत्त, तथागतेन अस्स, अथ सो पुगलो कालं करेय्य । सेय्यथापि, मालुक्यपुत्त, पुरिसो सल्लेन विद्धो अस्स सविसेन गाळहपलेपनेन । तस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता भिसक्कं सल्लकत्तं उपट्ठपेय्युं । सो एवं वदेय्य —

‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं पुरिसं जानामि येनमि विद्धो, खत्तियो वा ब्राह्मणो वा वेस्सो वा सुद्धो वा’ति; सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं पुरिसं जानामि येनमि विद्धो, एवंनामो एवंगोत्तो इति वा’ति; सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं पुरिसं जानामि येनमि विद्धो, दीघो वा रस्सो वा मज्झिमो वा’ति; सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं पुरिसं जानामि येनमि विद्धो, काळो वा सामो वा मङ्गुरच्छवी वा’ति; सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं पुरिसं जानामि येनमि विद्धो, अमुकस्मिं गामे वा निगमे वा नगरे वा’ति; सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं धनुं जानामि येनमि विद्धो, यदि वा चापो यदि वा कोदण्डो’ति; सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं जियं जानामि यायमि विद्धो, यदि वा अक्कस्स यदि वा सण्हस्स [सण्हस्स (सी० स्या० कं० पी०)] यदि वा न्हारुस्स यदि वा मरुवाय यदि वा खीरपण्णिनो’ति; सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं कण्डं जानामि येनमि विद्धो, यदि वा गच्छं यदि वा रोपिमं’ति; सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं कण्डं जानामि येनमि विद्धो, यस्स पत्तेहि वाजितं [वाखितं (क०)] यदि वा गिज्झस्स यदि वा कङ्कस्स यदि वा कुललस्स यदि वा मोरस्स यदि वा सिथिलहनूनो’ति; सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं कण्डं जानामि येनमि विद्धो, यस्स न्हारुना परिक्खितं यदि वा गवस्स यदि वा महिसस्स यदि वा भेरवस्स [रोरुवस्स (सी० स्या० कं० पी०)] यदि वा सेम्हारस्सा’ति; सो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं इमं सल्लं आहरिस्सामि याव न तं सल्लं जानामि येनमि विद्धो, यदि वा सल्लं यदि वा खुरप्पं यदि वा वेकण्डं यदि वा नाराचं यदि वा वच्छदन्तं यदि वा करवीरपत्तं’ति — अज्जातमेव तं, मालुक्यपुत्त, तेन पुरिसेन अस्स, अथ सो पुरिसो कालं करेय्य । एवमेव खो, मालुक्यपुत्त, यो एवं वदेय्य — ‘न तावाहं भगवति ब्रह्मचरियं चरिस्सामि याव मे भगवा न ब्याकरिस्सति — “सस्सतो लोको”ति वा “असस्सतो लोको”ति वा...पे०... “नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा”ति वाति — अब्याकतमेव तं, मालुक्यपुत्त, तथागतेन अस्स, अथ सो पुगलो कालङ्करेय्य ।

१२७. “सस्सतो लोको”ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्साति, एवं ‘नो असस्सतो लोको’ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्साति, एवम्पि ‘नो सस्सतो लोको’ति वा, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति, ‘असस्सतो लोको’ति वा दिट्ठिया सति अत्थेव जाति, अत्थि जरा, अत्थि मरणं, सन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा; येसाहं दिट्ठेव धम्मे निघातं पज्जपेमि । ‘अन्तवा लोको’ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्साति, एवं ‘नो अनन्तवा लोको’ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्साति, एवम्पि ‘नो अनन्तवा लोको’ति वा, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति, ‘अनन्तवा लोको’ति वा दिट्ठिया सति अत्थेव जाति, अत्थि जरा, अत्थि मरणं, सन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा; येसाहं दिट्ठेव धम्मे निघातं पज्जपेमि । ‘तं जीवं तं सरीरं’ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्साति, एवं ‘नो अज्जं जीवं अज्जं सरीरं’ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्साति, एवम्पि ‘नो तं जीवं तं सरीरं’ति वा, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति, ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीरं’ति वा दिट्ठिया सति अत्थेव जाति...पे०... निघातं पज्जपेमि । ‘होति तथागतो परं मरणा’ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्साति, एवं ‘नो न होति तथागतो परं मरणा’ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्साति, एवम्पि ‘नो होति तथागतो परं मरणा’ति वा, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति, ‘न होति तथागतो परं मरणा’ति वा दिट्ठिया सति अत्थेव जाति...पे०... येसाहं दिट्ठेव धम्मे निघातं पज्जपेमि । ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्साति, एवं ‘नो नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो अभविस्साति, एवम्पि ‘नो होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ति, मालुक्यपुत्त, दिट्ठिया सति, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वा दिट्ठिया सति अत्थेव जाति...पे०... येसाहं दिट्ठेव धम्मे निघातं पज्जपेमि ।

१२८. “तस्मातिह, मालुक्यपुत्त, अब्याकतञ्च मे अब्याकततो धारेथ; ब्याकतञ्च मे ब्याकततो धारेथ। किञ्च, मालुक्यपुत्त, मया अब्याकतं? ‘सस्सतो लोको’ति मालुक्यपुत्त, मया अब्याकतं; ‘असस्सतो लोको’ति — मया अब्याकतं; ‘अन्तवा लोको’ति — मया अब्याकतं; ‘अनन्तवा लोको’ति — मया अब्याकतं; ‘तं जीवं तं सरीरं’न्ति — मया अब्याकतं; ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीरं’न्ति — मया अब्याकतं; ‘होति तथागतो परं मरणा’ति — मया अब्याकतं; ‘न होति तथागतो परं मरणा’ति — मया अब्याकतं; ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ति — मया अब्याकतं; ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति — मया अब्याकतं। कस्मा चेत्तं, मालुक्यपुत्त, मया अब्याकतं? न हेत्तं, मालुक्यपुत्त, अत्थसंहितं न आदिब्रह्मचरियकं न [नेत्तं (सी०)] निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति। तस्मा तं मया अब्याकतं। किञ्च, मालुक्यपुत्त, मया ब्याकतं? ‘इदं दुक्खं’न्ति, मालुक्यपुत्त, मया ब्याकतं; ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति — मया ब्याकतं; ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति — मया ब्याकतं; ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति — मया ब्याकतं। कस्मा चेत्तं, मालुक्यपुत्त, मया ब्याकतं? एतज्झि, मालुक्यपुत्त, अत्थसंहितं एत्तं आदिब्रह्मचरियकं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति। तस्मा तं मया ब्याकतं। तस्मातिह, मालुक्यपुत्त, अब्याकतञ्च मे अब्याकततो धारेथ; ब्याकतञ्च मे ब्याकततो धारेथा’ति।

इदमवोच भगवा। अत्तमनो आयस्मा मालुक्यपुत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दीति।

चूळमालुक्यसुत्तं निद्धितं ततियं।

४. महामालुक्यसुत्तं

१२९. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति। “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच — “धारेथ नो तुम्हे, भिक्खवे, मया देसितानि पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानी”ति?

एवं वुत्ते, आयस्मा मालुक्यपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “अहं खो, भन्ते, धारेमि भगवता देसितानि पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानी”ति। “यथा कथं पन त्वं, मालुक्यपुत्त, धारेसि मया देसितानि पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानी”ति? “सक्कायदिट्ठिं खो अहं, भन्ते, भगवता ओरम्भागियं संयोजनं देसितं धारेमि; विचिकिच्छं खो अहं, भन्ते, भगवता ओरम्भागियं संयोजनं देसितं धारेमि; सीलब्बतपरामासं खो अहं, भन्ते, भगवता ओरम्भागियं संयोजनं देसितं धारेमि; कामच्छन्दं खो अहं, भन्ते, भगवता ओरम्भागियं संयोजनं देसितं धारेमि; ब्यापादं खो अहं, भन्ते, भगवता ओरम्भागियं संयोजनं देसितं धारेमि। एवं खो अहं, भन्ते, धारेमि भगवता देसितानि पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानी”ति।

“कस्स खो नाम त्वं, मालुक्यपुत्त, इमानि एवं पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि देसितानि धारेसि? ननु, मालुक्यपुत्त, अज्जतित्थिया परिब्बाजका इमिना तरुणूपमेन उपारम्भेन उपारम्भिस्सन्ति? दहरस्स हि, मालुक्यपुत्त, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स सक्कायोतिपि न होति, कुतो पनस्स उप्पज्जिस्सति सक्कायदिट्ठि? अनुसेत्वेवस्स [अनुसेति त्वेवस्स (सी० पी०)] सक्कायदिट्ठानुसयो। दहरस्स हि, मालुक्यपुत्त, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स धम्मातिपि न होति, कुतो पनस्स उप्पज्जिस्सति धम्मेसु विचिकिच्छा? अनुसेत्वेवस्स विचिकिच्छानुसयो। दहरस्स हि, मालुक्यपुत्त, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स सीलातिपि न होति, कुतो पनस्स उप्पज्जिस्सति सीलेसु सीलब्बतपरामासो? अनुसेत्वेवस्स सीलब्बतपरामासानुसयो। दहरस्स हि, मालुक्यपुत्त, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स कामातिपि न होति, कुतो पनस्स

उष्पज्जिस्सति कामेसु कामच्छन्दो? अनुसेत्वेवस्स कामरागानुसयो। दहरस्स हि, मालुक्यपुत्त, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स सत्तातिपि न होति, कुतो पनस्स उष्पज्जिस्सति सत्तेसु ब्यापादो? अनुसेत्वेवस्स ब्यापादानुसयो। ननु, मालुक्यपुत्त, अज्जतिथिया परिब्बाजका इमिना तरुणूपमेन उपारम्भेन उपारम्भिस्सन्ती’ति? एवं वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “एतस्स, भगवा, कालो, एतस्स, सुगत, कालो यं भगवा पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि देसेय्य। भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती’ति। “तेन हानन्द, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी’ति। “एवं, भन्ते’ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि। भगवा एतदवोच —

१३०. “इधानन्द, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो, सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो सक्कायदिट्ठिपरियुट्ठितेन चेतसा विहरति सक्कायदिट्ठिपरेतेन; उप्पन्नाय च सक्कायदिट्ठिया निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति। तस्स सा सक्कायदिट्ठि थामगता अप्पटिविनीता ओरम्भागियं संयोजनं। विचिकिच्छापरियुट्ठितेन चेतसा विहरति विचिकिच्छापरेतेन; उप्पन्नाय च विचिकिच्छाय निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति। तस्स सा विचिकिच्छा थामगता अप्पटिविनीता ओरम्भागियं संयोजनं। सीलब्बतपरामासपरियुट्ठितेन चेतसा विहरति सीलब्बतपरामासपरेतेन; उप्पन्नस्स च सीलब्बतपरामासस्स निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति। तस्स सो सीलब्बतपरामासो थामगतो अप्पटिविनीतो ओरम्भागियं संयोजनं। कामरागपरियुट्ठितेन चेतसा विहरति कामरागपरेतेन; उप्पन्नस्स च कामरागस्स निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति। तस्स सो कामरागो थामगतो अप्पटिविनीतो ओरम्भागियं संयोजनं। ब्यापादपरियुट्ठितेन चेतसा विहरति ब्यापादपरेतेन; उप्पन्नस्स च ब्यापादस्स निस्सरणं यथाभूतं नप्पजानाति। तस्स सो ब्यापादो थामगतो अप्पटिविनीतो ओरम्भागियं संयोजनं।

१३१. “सुतवा च खो, आनन्द, अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो, सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न सक्कायदिट्ठिपरियुट्ठितेन चेतसा विहरति न सक्कायदिट्ठिपरेतेन; उप्पन्नाय च सक्कायदिट्ठिया निस्सरणं यथाभूतं पजानाति। तस्स सा सक्कायदिट्ठि सानुसया पहीयति। न विचिकिच्छापरियुट्ठितेन चेतसा विहरति न विचिकिच्छापरेतेन; उप्पन्नाय च विचिकिच्छाय निस्सरणं यथाभूतं पजानाति। तस्स सा विचिकिच्छा सानुसया पहीयति। न सीलब्बतपरामासपरियुट्ठितेन चेतसा विहरति न सीलब्बतपरामासपरेतेन; उप्पन्नस्स च सीलब्बतपरामासस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति। तस्स सो सीलब्बतपरामासो सानुसयो पहीयति। न कामरागपरियुट्ठितेन चेतसा विहरति न कामरागपरेतेन; उप्पन्नस्स च कामरागस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति। तस्स सो कामरागो सानुसयो पहीयति। न ब्यापादपरियुट्ठितेन चेतसा विहरति न ब्यापादपरेतेन; उप्पन्नस्स च ब्यापादस्स निस्सरणं यथाभूतं पजानाति। तस्स सो ब्यापादो सानुसयो पहीयति।

१३२. “यो, आनन्द, मग्गो या पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाय तं मग्गं तं पटिपदं अनागम्म पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि जस्सति वा दक्खति वा पजहिस्सति वाति — नेतं ठानं विज्जति। सेय्यथापि, आनन्द, महतो रुक्खस्स तिट्ठतो सारवतो तचं अच्छेत्वा फेगुं अच्छेत्वा सारच्छेदो भविस्सतीति — नेतं ठानं विज्जति; एवमेव खो, आनन्द, यो मग्गो या पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाय तं मग्गं तं पटिपदं अनागम्म पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि जस्सति वा दक्खति वा पजहिस्सति वाति — नेतं ठानं विज्जति।

“यो च खो, आनन्द, मग्गो या पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाय तं मग्गं तं पटिपदं आगम्म पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि जस्सति वा दक्खति वा पजहिस्सति वाति — ठानमेतं विज्जति। सेय्यथापि, आनन्द, महतो

रुक्खस्स तिट्ठतो सारवतो तचं छेत्वा फेगुं छेत्वा सारच्छेदो भविस्सतीति — ठानमेतं विज्जति; एवमेव खो, आनन्द, यो मग्गो या पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाय तं मग्गं तं पटिपदं आगम्म पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि जस्सति वा दक्खति वा पजहिस्सति वाति — ठानमेतं विज्जति । सेय्यथापि, आनन्द, गङ्गा नदी पूरा उदकस्स समतित्तिका काकपेय्या । अथ दुब्बलको पुरिसो आगच्छेय्य — ‘अहं इमिस्सा गङ्गाय नदिया तिरियं बाहाय सोतं छेत्वा सोत्थिना पारं गच्छिस्सामी’ति [गच्छामीति (सी० पी०)]; सो न सक्कुणेय्य गङ्गाय नदिया तिरियं बाहाय सोतं छेत्वा सोत्थिना पारं गन्तुं । एवमेव खो, आनन्द, येसं केसज्जि [यस्स कस्सचि (सब्बत्थ)] सक्कायनिरोधाय धम्मे देसियमाने चित्तं न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति न विमुच्चति; सेय्यथापि सो दुब्बलको पुरिसो एवमेते दट्ठब्बा । सेय्यथापि, आनन्द, गङ्गा नदी पूरा उदकस्स समतित्तिका काकपेय्या । अथ बलवा पुरिसो आगच्छेय्य — ‘अहं इमिस्सा गङ्गाय नदिया तिरियं बाहाय सोतं छेत्वा सोत्थिना पारं गच्छिस्सामी’ति; सो सक्कुणेय्य गङ्गाय नदिया तिरियं बाहाय सोतं छेत्वा सोत्थिना पारं गन्तुं । एवमेव खो, आनन्द, येसं केसज्जि सक्कायनिरोधाय धम्मे देसियमाने चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति विमुच्चति; सेय्यथापि सो बलवा पुरिसो एवमेते दट्ठब्बा ।

१३३. “कतमो चानन्द, मग्गो, कतमा पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाय? इधानन्द, भिक्खु उपधिविवेका अकुसलानं धम्मानं पहाना सब्बसो कायदुदुल्लानं पटिप्पस्सद्भिया विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति रूपगतं वेदनागतं सज्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं ते धम्मे अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुज्जतो अनत्ततो समनुपस्सति । सो तेहि धम्मेहि चित्तं पटिवापेति [पटिपापेति (स्या०), पतिट्ठापेति (क०)] । सो तेहि धम्मेहि चित्तं पटिवापेत्वा अमताय धातुया चित्तं उपसंहरति — ‘एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बानं’ति । सो तत्थ ठितो आसवानं खयं पापुणाति; नो चे आसवानं खयं पापुणाति तेनेव धम्मरागेन ताय धम्मनन्दिया पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति, तत्थ परिनिब्बायी, अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । अयम्पि खो, आनन्द, मग्गो अयं पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाय ।

“पुन चपरं, आनन्द, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा... पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति... ततियं ज्ञानं... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति रूपगतं वेदनागतं सज्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं... अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । अयम्पि खो, आनन्द, मग्गो अयं पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाय ।

“पुन चपरं, आनन्द, भिक्खु सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति वेदनागतं सज्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं... पे०... अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । अयम्पि खो, आनन्द, मग्गो अयं पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाय ।

“पुन चपरं, आनन्द, भिक्खु सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाणं’ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति वेदनागतं सज्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं... पे०... अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । अयम्पि खो, आनन्द, मग्गो अयं पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाय ।

“पुन चपरं, आनन्द, भिक्खु सब्बसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किज्जी’ति आकिज्जज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो यदेव तत्थ होति वेदनागतं सज्जागतं सङ्खारगतं विज्जाणगतं... पे०... अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका ।

अयम्पि खो, आनन्द, मग्गो अयं पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाया”ति ।

“एसो चे, भन्ते, मग्गो एसा पटिपदा पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं पहानाय, अथ किञ्चरहि इधेकच्चे भिक्खू चेतोविमुत्तिनो एकच्चे भिक्खू पज्जाविमुत्तिनो”ति? “एत्थ खो पनेसाहं [एत्थ खो तेसाहं (सी० स्या० कं० पी०)], आनन्द, इन्द्रियवेमत्तं वदामी”ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दीति ।

महामालुक्यसुत्तं निद्धितं चतुत्थं ।

५. भद्दालिसुत्तं

१३४. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच — “अहं खो, भिक्खवे, एकासनभोजनं भुज्जामि; एकासनभोजनं खो, अहं, भिक्खवे, भुज्जमानो अप्पाबाधतञ्च सज्जानामि अप्पातङ्कतञ्च लहुट्टानञ्च बलञ्च फासुविहारञ्च । एथ, तुम्हेपि, भिक्खवे, एकासनभोजनं भुज्जथ; एकासनभोजनं खो, भिक्खवे, तुम्हेपि भुज्जमाना अप्पाबाधतञ्च सज्जानिस्सथ अप्पातङ्कतञ्च लहुट्टानञ्च बलञ्च फासुविहारञ्चा”ति । एवं वुत्ते, आयस्मा भद्दालि भगवन्तं एतदवोच — “अहं खो, भन्ते, न उस्सहामि एकासनभोजनं भुज्जितुं; एकासनभोजनञ्चि मे, भन्ते, भुज्जतो सिया कुक्कुच्चं, सिया विप्पटिसारो”ति । “तेन हि त्वं, भद्दालि, यत्थ निमन्तितो अस्ससि तत्थ एकदेसं भुज्जित्वा एकदेसं नीहरित्वापि भुज्जेय्यासि । एवम्पि खो त्वं, भद्दालि, भुज्जमानो एकासनो यापेस्ससी”ति [भुज्जमानो यापेस्ससीति (सी० स्या० कं० पी०)] । “एवम्पि खो अहं, भन्ते, न उस्सहामि भुज्जितुं; एवम्पि हि मे, भन्ते, भुज्जतो सिया कुक्कुच्चं, सिया विप्पटिसारो”ति । अथ खो आयस्मा भद्दालि भगवता सिक्खापदे पज्जापियमाने भिक्खुसङ्घे सिक्खं समादियमाने अनुस्साहं पवेदेसि । अथ खो आयस्मा भद्दालि सब्बं तं तेमासं न भगवतो सम्मुखीभावं अदासि, यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी ।

१३५. तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू भगवतो चीवरकम्मं करोन्ति — निद्धितचीवरो भगवा तेमासच्चयेन चारिकं पक्कमिस्सतीति । अथ खो आयस्मा भद्दालि येन ते भिक्खू तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तेहि भिक्खूहि सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं भद्दालि ते भिक्खू एतदवोचुं — “इदं खो, आवुसो भद्दालि, भगवतो चीवरकम्मं करीयति [करणीयं (क०)] । निद्धितचीवरो भगवा तेमासच्चयेन चारिकं पक्कमिस्सति । इद्धावुसो भद्दालि, एतं दोसकं साधुकं मनसि करोहि, मा ते पच्छा दुक्करतरं अहोसी”ति । “एवमावुसो”ति खो आयस्मा भद्दालि तेसं भिक्खून् पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा भद्दालि भगवन्तं एतदवोच — “अच्चयो मं, भन्ते, अच्चगमा यथाबालं यथामूळं यथाअकुसलं, योहं भगवता सिक्खापदे पज्जापियमाने भिक्खुसङ्घे सिक्खं समादियमाने अनुस्साहं पवेदेसि । तस्स मे, भन्ते, भगवा अच्चयं अच्चयतो पटिग्गण्हातु आयति संवराया”ति ।

“तग्घ त्वं, भद्दालि, अच्चयो अच्चगमा यथाबालं यथामूळं यथाअकुसलं, यं त्वं मया सिक्खापदे पज्जापियमाने भिक्खुसङ्घे सिक्खं समादियमाने अनुस्साहं पवेदेसि । समयोपि खो ते, भद्दालि, अप्पटिविद्धो अहोसि — “भगवा खो

सावत्थियं विहरति, भगवापि मं जानिस्सति — भद्दालि नाम भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी’ति । अयम्पि खो ते, भद्दालि, समयो अप्पटिविद्धो अहोसि । समयोपि खो ते, भद्दालि, अप्पटिविद्धो अहोसि — ‘सम्बहुला खो भिक्खु सावत्थियं वस्सं उपगता, तेपि मं जानिस्सन्ति — भद्दालि नाम भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी’ति । अयम्पि खो ते, भद्दालि, समयो अप्पटिविद्धो अहोसि । समयोपि खो ते, भद्दालि, अप्पटिविद्धो अहोसि — ‘सम्बहुला खो भिक्खुनियो सावत्थियं वस्सं उपगता, तापि मं जानिस्सन्ति — भद्दालि नाम भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी’ति । अयम्पि खो ते, भद्दालि, समयो अप्पटिविद्धो अहोसि । समयोपि खो ते, भद्दालि, अप्पटिविद्धो अहोसि — ‘सम्बहुला खो उपासका सावत्थियं पटिवसन्ति, तेपि मं जानिस्सन्ति — भद्दालि नाम भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी’ति । अयम्पि खो ते, भद्दालि, समयो अप्पटिविद्धो अहोसि । समयोपि खो ते, भद्दालि, अप्पटिविद्धो अहोसि — ‘सम्बहुला खो उपासिका सावत्थियं पटिवसन्ति, तापि मं जानिस्सन्ति — भद्दालि नाम भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी’ति । अयम्पि खो ते, भद्दालि, समयो अप्पटिविद्धो अहोसि । समयोपि खो ते, भद्दालि, अप्पटिविद्धो अहोसि — ‘सम्बहुला खो नानातिथिया समणब्राह्मणा सावत्थियं वस्सं उपगता, तेपि मं जानिस्सन्ति — भद्दालि नाम भिक्खु समणस्स गोतमस्स सावको थेरज्जतरो भिक्खु सासने सिक्खाय अपरिपूरकारी’ति । अयम्पि खो ते, भद्दालि, समयो अप्पटिविद्धो अहोसी’ति ।

“अच्चयो मं, भन्ते, अच्चगमा यथाबालं यथामूळं यथाअकुसलं, योहं भगवता सिक्खापदे पज्जापियमाने भिक्खुसङ्घे सिक्खं समादियमाने अनुस्साहं पवेदेसिं । तस्स मे, भन्ते, भगवा अच्चयं अच्चयतो पटिगगणातु आयतिं संवराया’ति । “तग्घ त्वं, भद्दालि, अच्चयो अच्चगमा यथाबालं यथामूळं यथाअकुसलं, यं त्वं मया सिक्खापदे पज्जापियमाने भिक्खुसङ्घे सिक्खं समादियमाने अनुस्साहं पवेदेसिं” ।

१३६. “तं किं मज्जसि, भद्दालि, इधस्स भिक्खु उभतोभागविमुत्तो, तमहं एवं वदेय्यं — ‘एहि मे त्वं, भिक्खु, पङ्के सङ्कमो होही’ति, अपि नु खो सो सङ्कमेय्य वा अज्जेन वा कायं सन्नामेय्य, ‘नो’ति वा वदेय्या’ति?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मज्जसि, भद्दालि, इधस्स भिक्खु पज्जाविमुत्तो... कायसक्खि... दिट्ठिप्पत्तो... सद्धानुसारी... धम्मनुसारी... सद्धानुसारी, तमहं एवं वदेय्यं — ‘एहि मे त्वं, भिक्खु, पङ्के सङ्कमो होही’ति, अपि नु खो सो सङ्कमेय्य वा अज्जेन वा कायं सन्नामेय्य, ‘नो’ति वा वदेय्या’ति?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किं मज्जसि, भद्दालि, अपि नु त्वं, भद्दालि, तस्मिं समये उभतोभागविमुत्तो वा होसि पज्जाविमुत्तो वा कायसक्खि वा दिट्ठिप्पत्तो वा सद्धानुसारी वा धम्मनुसारी वा सद्धानुसारी वा’ति?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“ननु त्वं, भद्दालि, तस्मिं समये रिक्तो तुच्छो अपरिद्धो’ति?

“एवं, भन्ते । अच्चयो मं, भन्ते, अच्चगमा यथाबालं यथामूळं यथाअकुसलं, योहं भगवता सिक्खापदे पज्जापियमाने भिक्खुसङ्घे सिक्खं समादियमाने अनुस्साहं पवेदेसिं । तस्स मे, भन्ते, भगवा अच्चयं अच्चयतो पटिगगणातु

आयतिं संवराया'ति । “तग्घ त्वं, भद्दालि, अच्चयो अच्चगमा यथाबालं यथामूळं यथाअकुसलं, यं त्वं मया सिक्खापदे पज्जापियमाने भिक्खुसङ्घे सिक्खं समादियमाने अनुस्साहं पवेदेसि । यतो च खो त्वं, भद्दालि, अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोसि, तं ते मयं पटिग्गण्हाम । वुद्धिहेसा, भद्दालि, अरियस्स विनये यो अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोति, आयतिं संवरं आपज्जति” ।

१३७. “इध, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी होति । तस्स एवं होति — ‘यंनूनाहं विवित्तं सेनासनं भजेय्यं अरज्जं रुक्खमूलं पब्बतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुज्जं । अप्पेव नामाहं उत्तरि [उत्तरिं (सी० स्या० कं० पी०)] मनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं सच्छिकरेय्य’न्ति । सो विवित्तं सेनासनं भजति अरज्जं रुक्खमूलं पब्बतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुज्जं । तस्स तथावूपकट्टस्स विहरतो सत्थापि उपवदति, अनुविच्चपि विज्जू सन्नह्यचारी उपवदन्ति, देवतापि उपवदन्ति, अत्तापि अत्तानं उपवदति । सो सत्थारापि उपवदितो, अनुविच्चपि विज्जूहि सन्नह्यचारीहि उपवदितो, देवताहिपि उपवदितो, अत्तनापि अत्तानं उपवदितो न उत्तरि मनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं सच्छिकरोति । तं किस्स हेतु? एवज्झि तं, भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारिस्स ।

१३८. “इध पन, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारी होति । तस्स एवं होति — ‘यंनूनाहं विवित्तं सेनासनं भजेय्यं अरज्जं रुक्खमूलं पब्बतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुज्जं । अप्पेव नामाहं उत्तरि मनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं सच्छिकरेय्य’न्ति । सो विवित्तं सेनासनं भजति अरज्जं रुक्खमूलं पब्बतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुज्जं । तस्स तथावूपकट्टस्स विहरतो सत्थापि न उपवदति, अनुविच्चपि विज्जू सन्नह्यचारी न उपवदन्ति, देवतापि न उपवदन्ति, अत्तापि अत्तानं न उपवदति । सो सत्थारापि अनुपवदितो, अनुविच्चपि विज्जूहि सन्नह्यचारीहि अनुपवदितो, देवताहिपि अनुपवदितो, अत्तनापि अत्तानं अनुपवदितो उत्तरि मनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं सच्छिकरोति । सो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तं किस्स हेतु? एवज्झि तं, भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स ।

१३९. “पुन चपरं, भद्दालि, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तं किस्स हेतु? एवज्झि तं, भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स ।

“पुन चपरं, भद्दालि, भिक्खु पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति, सतो च सम्पजानो सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तं किस्स हेतु? एवज्झि तं, भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स ।

“पुन चपरं, भद्दालि, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तं किस्स हेतु? एवज्झि तं, भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते

पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकप्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । तं किस्स हेतु? एवञ्चि तं, भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपातजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति — ‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता...पे०... विनिपातं निरयं उपपन्ना; इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता...पे०... सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना’ति इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । तं किस्स हेतु? एवञ्चि तं, भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्स ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति; ‘इमे आसवा’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवापि चित्तं विमुच्चति, भवासवापि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवापि चित्तं विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानाति । तं किस्स हेतु? एवञ्चि तं, भद्दालि, होति यथा तं सत्थुसासने सिक्खाय परिपूरकारिस्सा’ति ।

१४०. एवं वुत्ते, आयस्मा भद्दालि भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो येन मिधेकच्चं भिक्खुं पसय्ह पसय्ह [पवय्ह पवय्ह (सी० स्या० कं० पी०)] कारणं करोन्ति? को पन, भन्ते, हेतु, को पच्चयो येन मिधेकच्चं भिक्खुं नो तथा पसय्ह पसय्ह कारणं करोन्ती’ति? “इध, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु अभिण्हापत्तिको होति आपत्तिबहुलो । सो भिक्खूहि वुच्चमानो अज्जेनज्जं पटिचरति, बहिद्भा कथं अपनामेति, कोपज्च दोसज्च अप्पच्चयज्च पातुकरोति, न सम्मा वत्तति, न लोमं पातेति, न नेत्थारं वत्तति, ‘येन सङ्गो अत्तमनो होति तं करोमी’ति नाह । तत्र, भद्दालि, भिक्खूनं एवं होति — अयं खो, आवुसो, भिक्खु अभिण्हापत्तिको आपत्तिबहुलो । सो भिक्खूहि वुच्चमानो अज्जेनज्जं पटिचरति, बहिद्भा कथं अपनामेति, कोपज्च दोसज्च अप्पच्चयज्च पातुकरोति, न सम्मा वत्तति, न लोमं पातेति, न नेत्थारं वत्तति, ‘येन सङ्गो अत्तमनो होति तं करोमी’ति नाह । साधु वतायस्मन्तो इमस्स भिक्खुनो तथा तथा उपपरिक्खथ यथास्सिदं [यथयिदं (स्या० कं० क०)] अधिकरणं न खिप्पमेव वूपसमेय्याति । तस्स खो एवं, भद्दालि, भिक्खुनो भिक्खू तथा तथा उपपरिक्खन्ति यथास्सिदं अधिकरणं न खिप्पमेव वूपसम्मति ।

१४१. “इध पन, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु अभिण्हापत्तिको होति आपत्तिबहुलो । सो भिक्खूहि वुच्चमानो नाज्जेनज्जं पटिचरति, बहिद्भा कथं न अपनामेति, न कोपज्च दोसज्च अप्पच्चयज्च पातुकरोति, सम्मा वत्तति, लोमं पातेति, नेत्थारं वत्तति, ‘येन सङ्गो अत्तमनो होति तं करोमी’ति आह । तत्र, भद्दालि, भिक्खूनं एवं होति — अयं खो, आवुसो, भिक्खु अभिण्हापत्तिको आपत्तिबहुलो । सो भिक्खूहि वुच्चमानो नाज्जेनज्जं पटिचरति, बहिद्भा कथं न अपनामेति, न कोपज्च दोसज्च अप्पच्चयज्च पातुकरोति, सम्मा वत्तति, लोमं पातेति, नेत्थारं वत्तति, ‘येन सङ्गो अत्तमनो होति तं करोमी’ति

आह । साधु वतायस्मन्तो, इमस्स भिक्खुनो तथा तथा उपपरिक्खथ यथास्सिदं अधिकरणं खिप्पमेव वूपसमेय्याति । तस्स खो एवं, भद्दालि, भिक्खुनो भिक्खू तथा तथा उपपरिक्खन्ति यथास्सिदं अधिकरणं खिप्पमेव वूपसम्मति ।

१४२. “इध, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु अधिच्चापत्तिको होति अनापत्तिबहुलो । सो भिक्खूहि वुच्चमानो अज्जेनज्जं पटिचरति, बहिद्दु कथं अपनामेति, कोपज्ज दोसज्ज अप्पच्चयज्ज पातुकरोति, न सम्मा वत्तति, न लोमं पातेति, न नेत्थारं वत्तति, ‘येन सङ्गो अत्तमनो होति तं करोमी’ति नाह । तत्र, भद्दालि, भिक्खूनं एवं होति — अयं खो, आवुसो, भिक्खु अधिच्चापत्तिको अनापत्तिबहुलो । सो भिक्खूहि वुच्चमानो अज्जेनज्जं पटिचरति, बहिद्दु कथं अपनामेति, कोपज्ज दोसज्ज अप्पच्चयज्ज पातुकरोति, न सम्मा वत्तति, न लोमं पातेति, न नेत्थारं वत्तति, ‘येन सङ्गो अत्तमनो होति तं करोमी’ति नाह । साधु वतायस्मन्तो, इमस्स भिक्खुनो तथा तथा उपपरिक्खथ यथास्सिदं अधिकरणं न खिप्पमेव वूपसमेय्याति । तस्स खो एवं, भद्दालि, भिक्खुनो भिक्खू तथा तथा उपपरिक्खन्ति यथास्सिदं अधिकरणं न खिप्पमेव वूपसम्मति ।

१४३. “इध पन, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु अधिच्चापत्तिको होति अनापत्तिबहुलो । सो भिक्खूहि वुच्चमानो नाज्जेनज्जं पटिचरति, न बहिद्दु कथं अपनामेति, न कोपज्ज दोसज्ज अप्पच्चयज्ज पातुकरोति, सम्मा वत्तति, लोमं पातेति, नेत्थारं वत्तति, ‘येन सङ्गो अत्तमनो होति तं करोमी’ति आह । तत्र, भद्दालि, भिक्खूनं एवं होति — अयं खो, आवुसो, भिक्खु अधिच्चापत्तिको अनापत्तिबहुलो । सो भिक्खूहि वुच्चमानो नाज्जेनज्जं पटिचरति, न बहिद्दु कथं अपनामेति, न कोपज्ज दोसज्ज अप्पच्चयज्ज पातुकरोति, सम्मा वत्तति, लोमं पातेति, नेत्थारं वत्तति, ‘येन सङ्गो अत्तमनो होति तं करोमी’ति आह । साधु वतायस्मन्तो, इमस्स भिक्खुनो तथा तथा उपपरिक्खथ यथास्सिदं अधिकरणं खिप्पमेव वूपसमेय्याति । तस्स खो एवं, भद्दालि, भिक्खुनो भिक्खू तथा तथा उपपरिक्खन्ति यथास्सिदं अधिकरणं खिप्पमेव वूपसम्मति ।

१४४. “इध, भद्दालि, एकच्चो भिक्खु सद्धामत्तकेन वहति पेममत्तकेन । तत्र, भद्दालि, भिक्खूनं एवं होति — ‘अयं खो, आवुसो, भिक्खु सद्धामत्तकेन वहति पेममत्तकेन । सचे मयं इमं भिक्खुं पसय्ह पसय्ह कारणं करिस्साम — मा यम्पिस्स तं सद्धामत्तकं पेममत्तकं तम्हापि परिहायी’ति । सेय्यथापि, भद्दालि, पुरिसस्स एकं चक्खुं, तस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता तं एकं चक्खुं रक्खेय्युं — ‘मा यम्पिस्स तं एकं चक्खुं तम्हापि परिहायी’ति; एवमेव खो, भद्दालि, इधेकच्चो भिक्खु सद्धामत्तकेन वहति पेममत्तकेन । तत्र, भद्दालि, भिक्खूनं एवं होति — ‘अयं खो, आवुसो, भिक्खु सद्धामत्तकेन वहति पेममत्तकेन । सचे मयं इमं भिक्खुं पसय्ह पसय्ह कारणं करिस्साम — मा यम्पिस्स तं सद्धामत्तकं पेममत्तकं तम्हापि परिहायी’ति । अयं खो, भद्दालि, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चं भिक्खुं पसय्ह पसय्ह कारणं करोन्ति । अयं पन, भद्दालि, हेतु अयं पच्चयो, येन मिधेकच्चं भिक्खुं नो तथा पसय्ह पसय्ह कारणं करोन्ती’ति ।

१४५. “‘को नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो येन पुब्बे अप्पतरानि चेव सिक्खापदानि अहेसुं बहुतरा च भिक्खू अज्जाय सण्ठहिंसु? को पन, भन्ते, हेतु, को पच्चयो येन एतरहि बहुतरानि चेव सिक्खापदानि होन्ति अप्पतरा च भिक्खू अज्जाय सण्ठहन्ती’ति? ‘एवमेतं, भद्दालि, होति सत्तेसु हायमानेसु, सद्धम्मे अन्तरधायमाने, बहुतरानि चेव सिक्खापदानि होन्ति अप्पतरा च भिक्खू अज्जाय सण्ठहन्तीति । न ताव, भद्दालि, सत्था सावकानं सिक्खापदं पज्जापेति याव न इधेकच्चे आसवट्ठानीया धम्मा सङ्गे पातुभवन्ति । यतो च खो, भद्दालि, इधेकच्चे आसवट्ठानीया धम्मा सङ्गे पातुभवन्ति, अथ सत्था सावकानं सिक्खापदं पज्जापेति तेसंयेव आसवट्ठानीयानं धम्मानं पटिघाताय । न ताव, भद्दालि, इधेकच्चे आसवट्ठानीया

धम्मा सङ्गे पातुभवन्ति याव न सङ्गो महत्तं पत्तो होति । यतो च खो, भद्दालि, सङ्गो महत्तं पत्तो होति, अथ इधेकच्चे आसवट्टानीया धम्मा सङ्गे पातुभवन्ति । अथ सत्था सावकानं सिक्खापदं पज्जापेति तेसंयेव आसवट्टानीयानं धम्मानं पटिघाताय । न ताव, भद्दालि, इधेकच्चे आसवट्टानीया धम्मा सङ्गे पातुभवन्ति याव न सङ्गो लाभगं पत्तो होति, यसगं पत्तो होति, बाहुसच्चं पत्तो होति, रत्तञ्जुतं पत्तो होति । यतो च खो, भद्दालि, सङ्गो रत्तञ्जुतं पत्तो होति, अथ इधेकच्चे आसवट्टानीया धम्मा सङ्गे पातुभवन्ति, अथ सत्था सावकानं सिक्खापदं पज्जापेति तेसंयेव आसवट्टानीयानं धम्मानं पटिघाताय ।

१४६. “अप्पका खो तुम्हे, भद्दालि, तेन समयेन अहुवत्थ यदा वो अहं आजानीयसुसूपमं धम्मपरियायं देसेसिं । तं सरसि [सरसि त्वं (सी० पी०), सरसि तं (?)] भद्दाली”ति?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तत्र, भद्दालि, कं हेतुं पच्चेसी”ति?

“सो हि नूनाहं, भन्ते, दीघरत्तं सत्थुसासने सिक्खाय अपरिपूरकारी अहोसि”न्ति ।

“न खो, भद्दालि, एसेव हेतु, एस पच्चयो । अपि च मे त्वं, भद्दालि, दीघरत्तं चेतसा चेतोपरिच्च विदितो — ‘न चायं मोघपुरिसो मया धम्मे देसियमाने अट्ठिं कत्वा मनसि कत्वा सब्बचेतसो [सब्बं चेतसो (क०)] समन्नाहरित्वा ओहितसोतो धम्मं सुणाती”ति । अपि च ते अहं, भद्दालि, आजानीयसुसूपमं धम्मपरियायं देसेस्सामि । तं सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा भद्दालि भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

१४७. “सेय्यथापि, भद्दालि, दक्खो अस्सदमको भद्रं अस्साजानीयं लभित्वा पठमेनेव मुखाधाने कारणं कारेति । तस्स मुखाधाने कारणं कारियमानस्स होन्तियेव विसूकायितानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि, यथा तं अकारितपुब्बं कारणं कारियमानस्स । सो अभिण्हकारणा अनुपुब्बकारणा तस्मिं ठाने परिनिब्बायति । यतो खो, भद्दालि, भद्रो अस्साजानीयो अभिण्हकारणा अनुपुब्बकारणा तस्मिं ठाने परिनिब्बुतो होति, तमेनं अस्सदमको उत्तरि कारणं कारेति युगाधाने । तस्स युगाधाने कारणं कारियमानस्स होन्तियेव विसूकायितानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि, यथा तं अकारितपुब्बं कारणं कारियमानस्स । सो अभिण्हकारणा अनुपुब्बकारणा तस्मिं ठाने परिनिब्बायति । यतो खो, भद्दालि, भद्रो अस्साजानीयो अभिण्हकारणा अनुपुब्बकारणा तस्मिं ठाने परिनिब्बुतो होति, तमेनं अस्सदमको उत्तरि कारणं कारेति अनुक्कमे मण्डले खुरकासे [खुरकाये (सी० पी०)] धावे दवत्ते [रवत्थे (सी० स्या० कं० पी०)] राजगुणे राजवंसे उत्तमे जवे उत्तमे हये उत्तमे साखल्ये । तस्स उत्तमे जवे उत्तमे हये उत्तमे साखल्ये कारणं कारियमानस्स होन्तियेव विसूकायितानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि, यथा तं अकारितपुब्बं कारणं कारियमानस्स । सो अभिण्हकारणा अनुपुब्बकारणा तस्मिं ठाने परिनिब्बायति । यतो खो, भद्दालि, भद्रो अस्साजानीयो अभिण्हकारणा अनुपुब्बकारणा तस्मिं ठाने परिनिब्बुतो होति, तमेनं अस्सदमको उत्तरि वणिण्यञ्च पाणियञ्च [वलियञ्च (सी० पी०), बलियञ्च (स्या० कं०)] अनुप्पवेच्छति । इमेहि खो, भद्दालि, दसहङ्गेहि समन्नागतो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो रज्जो अङ्गन्तेव सङ्ख्यं गच्छति ।

“एवमेव खो, भद्दालि, दसहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिण्यो अज्जलिकरणीयो

अनुत्तरं पुञ्जक्खेत्तं लोकस्स । कतमेहि दसहि? इध, भद्दालि, भिक्खु असेखाय सम्मादिट्ठिया समन्नागतो होति, असेखेन सम्मासङ्कप्पेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्मावाचाय समन्नागतो होति, असेखेन सम्माकम्मन्तेन समन्नागतो होति, असेखेन सम्माआजीवेन समन्नागतो होति, असेखेन सम्मावायामेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्मासतिया समन्नागतो होति, असेखेन सम्मासमाधिना समन्नागतो होति, असेखेन सम्माजाणेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्माविमुत्तिया समन्नागतो होति — इमेहि खो, भद्दालि, दसहि धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अज्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्जक्खेत्तं लोकस्सा’ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा भद्दालि भगवतो भासितं अभिनन्दीति ।

भद्दालिसुत्तं निट्ठितं पञ्चमं ।

६. लटुकिकोपमसुत्तं

१४८. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा अङ्गुत्तरापेसु विहरति आपणं नाम अङ्गुत्तरापानं निगमो । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय आपणं पिण्डाय पाविसि । आपणे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येनज्जतरो वनसण्डो तेनुपसङ्गमि दिवाविहाराय । तं वनसण्डं अज्झोगाहेत्वा अज्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि । आयस्मापि खो उदायी पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय आपणं पिण्डाय पाविसि । आपणे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन सो वनसण्डो तेनुपसङ्गमि दिवाविहाराय । तं वनसण्डं अज्झोगाहेत्वा अज्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि । अथ खो आयस्मतो उदायिस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “बहून् [बहुन्नं (सी० स्या० कं० पी०) एवमीदिसे अविज्जाणकप्पकरणे] वत नो भगवा दुक्खधम्मानं अपहत्ता, बहून् वत नो भगवा सुखधम्मानं उपहत्ता; बहून् वत नो भगवा अकुसलानं धम्मानं अपहत्ता, बहून् वत नो भगवा कुसलानं धम्मानं उपहत्ता’ति । अथ खो आयस्मा उदायी सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

१४९. एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा उदायी भगवन्तं एतदवोच — “इध मय्हं, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — ‘बहून् वत नो भगवा दुक्खधम्मानं अपहत्ता, बहून् वत नो भगवा सुखधम्मानं उपहत्ता; बहून् वत नो भगवा अकुसलानं धम्मानं अपहत्ता, बहून् वत नो भगवा कुसलानं धम्मानं उपहत्ता’ति । मयज्झि, भन्ते, पुब्बे सायज्जेव भुज्जाम पातो च दिवा च विकाले । अहु खो सो, भन्ते, समयो यं भगवा भिक्खू आमन्तेसि — ‘इङ्ग तुम्हे, भिक्खवे, एतं दिवाविकालभोजनं पजहथा’ति । तस्स मय्हं, भन्ते, अहुदेव अज्जथत्तं, अहुदेव [अहु (सी० पी०)] दोमनस्सं — ‘यम्पि नो सद्धा गहपतिका दिवा विकाले पणीतं खादनीयं भोजनीयं देन्ति तस्सपि नो भगवा पहानमाह, तस्सपि नो सुगतो पटिनिस्सग्गमाहा’ति । ते मयं, भन्ते, भगवति पेमज्ज गारवज्ज हिरिज्ज ओत्तप्पज्ज सम्पस्समाना एवं तं दिवाविकालभोजनं पजहिम्हा । ते मयं, भन्ते, सायज्जेव भुज्जाम पातो च । अहु खो सो, भन्ते, समयो यं भगवा भिक्खू आमन्तेसि — ‘इङ्ग तुम्हे, भिक्खवे, एतं रत्तिविकालभोजनं पजहथा’ति । तस्स मय्हं, भन्ते, अहुदेव अज्जथत्तं अहुदेव दोमनस्सं — ‘यम्पि नो इमेसं द्विन्नं भत्तानं पणीतसङ्घाततरं तस्सपि नो भगवा पहानमाह, तस्सपि नो सुगतो पटिनिस्सग्गमाहा’ति । भूतपुब्बं, भन्ते, अज्जतरो पुरिसो दिवा सूपेय्यं लभित्वा एवमाह — ‘हन्द च इमं निक्खिपथ, सायं सब्बेव समग्गा भुज्जिस्सामा’ति । या काचि, भन्ते, सङ्घतियो सब्बा ता रत्तिं, अप्पा दिवा । ते मयं, भन्ते, भगवति पेमज्ज गारवज्ज हिरिज्ज ओत्तप्पज्ज सम्पस्समाना एवं तं रत्तिविकालभोजनं पजहिम्हा । भूतपुब्बं, भन्ते, भिक्खू

रत्तन्धकारतिमिसायं पिण्डाय चरन्ता चन्दनिकम्पि पविसन्ति, ओलिगल्लेपि पपतन्ति, कण्टकावाटम्पि [कण्टकवत्तम्पि (सी० पी०), कण्टकराजिम्पि (स्या० कं०)] आरोहन्ति, सुत्तम्पि गाविं आरोहन्ति, माणवेहिपि समागच्छन्ति कतकम्मोहिपि अकतकम्मोहिपि, मातुगामोपि ते [तेन (क०)] असद्धम्मेन निमन्तेति । भूतपुब्बाहं, भन्ते, रत्तन्धकारतिमिसायं पिण्डाय चरामि । अहसा खो मं, भन्ते, अज्जतरा इत्थी विज्जन्तरिकाय भाजनं धोवन्ती । दिस्वा मं भीता विस्सरमकासि — ‘अभुम्मे [अब्भुम्मे (सी० पी०)] पिसाचो वत मंन्ति! एवं वुत्ते, अहं, भन्ते, तं इत्थिं एतदवोचं — ‘नाहं, भगिनि, पिसाचो; भिक्खु पिण्डाय ठितो’ति । ‘भिक्खुस्स आतुमारी, भिक्खुस्स मातुमारी [ठितो’ति । भिक्खुस्स आतुमातुमारी (क०)]! वरं ते, भिक्खु, तिण्हेन गोविकन्तनेन कुच्छि परिकन्तो, न त्वेव वरं यं [न त्वेव या (सी० पी०)] रत्तन्धकारतिमिसायं कुच्छिहेतु पिण्डाय चरसी’ति [चरसाति (सी० पी०)] । तस्स मय्हं, भन्ते, तदनुस्सरतो एवं होति — ‘बहून् वत नो भगवा दुक्खधम्मानं अपहत्ता, बहून् वत नो भगवा सुक्खधम्मानं उपहत्ता; बहून् वत नो भगवा अकुसलानं धम्मानं अपहत्ता, बहून् वत नो भगवा कुसलानं धम्मानं उपहत्ता’”ति ।

१५०. “एवमेव पनुदायि, इधेकच्चे मोघपुरिसा ‘इदं पजहथा’ति मया वुच्चमाना ते एवमाहंसु — ‘किं पनिमस्स अप्पमत्तकस्स ओरमत्तकस्स अधिसल्लिखतेवायं समणो’ति । ते तज्जेव नप्पजहन्ति, मयि च अप्पच्चयं उपट्ठापेन्ति । ये च भिक्खू सिक्खाकामा तेसं तं, उदायि, होति बलवं बन्धनं, दळ्हं बन्धनं, थिरं बन्धनं, अपूतिकं बन्धनं, थूलो, कलिङ्गरो — सेय्यथापि, उदायि, लटुकिा सकुणिका पूतिलताय बन्धनेन बद्धा तत्थेव वधं वा बन्धं वा मरणं वा आगमेति । यो नु खो, उदायि, एवं वदेय्य — ‘येन सा लटुकिा सकुणिका पूतिलताय बन्धनेन बद्धा तत्थेव वधं वा बन्धं वा मरणं वा आगमेति, तज्जि तस्सा अबलं बन्धनं, दुब्बलं बन्धनं, पूतिकं बन्धनं, असारकं बन्धनं’न्ति; सम्मा नु खो सो, उदायि, वदमानो वदेय्या’ति? “नो हेतं, भन्ते । येन सा, भन्ते, लटुकिा सकुणिका पूतिलताय बन्धनेन बद्धा तत्थेव वधं वा बन्धं वा मरणं वा आगमेति, तज्जि तस्सा बलवं बन्धनं, दळ्हं बन्धनं, थिरं बन्धनं अपूतिकं बन्धनं, थूलो, कलिङ्गरो’ति । ‘एवमेव खो, उदायि, इधेकच्चे मोघपुरिसा ‘इदं पजहथा’ति मया वुच्चमाना ते एवमाहंसु — ‘किं पनिमस्स अप्पमत्तकस्स ओरमत्तकस्स अधिसल्लिखतेवायं समणो’ति? ते तज्जेव नप्पजहन्ति, मयि च अप्पच्चयं उपट्ठापेन्ति । ये च भिक्खू सिक्खाकामा तेसं तं, उदायि, होति बलवं बन्धनं, दळ्हं बन्धनं, थिरं बन्धनं, अपूतिकं बन्धनं, थूलो, कलिङ्गरो’ ।

१५१. “इध पनुदायि, एकच्चे कुलपुत्ता ‘इदं पजहथा’ति मया वुच्चमाना ते एवमाहंसु — ‘किं पनिमस्स अप्पमत्तकस्स ओरमत्तकस्स पहातब्बस्स यस्स नो भगवा पहानमाह, यस्स नो सुगतो पटिनिस्सग्गमाहा’ति? ते तज्जेव पजहन्ति, मयि च न अप्पच्चयं उपट्ठापेन्ति । ये च भिक्खू सिक्खाकामा ते तं पहाय अप्पोस्सुक्का पन्नलोमा परदत्तवुत्ता [परदवुत्ता (सी० स्या० कं० पी०)] मिगभूतेन चेतसा विहरन्ति । तेसं तं, उदायि, होति अबलं बन्धनं, दुब्बलं बन्धनं, पूतिकं बन्धनं, असारकं बन्धनं — सेय्यथापि, उदायि, रज्जो नागो ईसादन्तो उरूळ्हवा अभिजातो सङ्गामावचरो दळ्हेहि वरत्तेहि बन्धनेहि बद्धो ईसकंयेव कायं सन्नामेत्वा तानि बन्धनानि संछिन्दित्वा संपदालेत्वा येन कामं पक्कमति । यो नु खो, उदायि, एवं वदेय्य — ‘येहि सो रज्जो नागो ईसादन्तो उरूळ्हवा अभिजातो सङ्गामावचरो दळ्हेहि वरत्तेहि बन्धनेहि बद्धो ईसकंयेव कायं सन्नामेत्वा तानि बन्धनानि संछिन्दित्वा संपदालेत्वा येन कामं पक्कमति, तज्जि तस्स बलवं बन्धनं, दळ्हं बन्धनं, थिरं बन्धनं, अपूतिकं बन्धनं, थूलो, कलिङ्गरो’ति; सम्मा नु खो सो, उदायि, वदमानो वदेय्या’ति? “नो हेतं, भन्ते । येहि सो, भन्ते, रज्जो नागो ईसादन्तो उरूळ्हवा अभिजातो सङ्गामावचरो दळ्हेहि वरत्तेहि बन्धनेहि बद्धो ईसकंयेव कायं सन्नामेत्वा तानि बन्धनानि संछिन्दित्वा संपदालेत्वा येन कामं पक्कमति, तज्जि तस्स अबलं बन्धनं...पे०... असारकं बन्धनं’न्ति । ‘एवमेव खो, उदायि, इधेकच्चे कुलपुत्ता ‘इदं पजहथा’ति मया वुच्चमाना ते एवमाहंसु — ‘किं पनिमस्स अप्पमत्तकस्स ओरमत्तकस्स पहातब्बस्स यस्स नो भगवा पहानमाह, यस्स नो सुगतो पटिनिस्सग्गमाहा’ति? ते तज्जेव पजहन्ति, मयि च

न अप्पच्चयं उपट्ठापेन्ति । ये च भिक्खू सिक्खाकामा ते तं पहाय अप्पोस्सुक्का पन्नलोमा परदत्तवुत्ता मिगभूतेन चेतसा विहरन्ति । तेसं तं, उदायि, होति अबलं बन्धनं, दुब्बलं बन्धनं, पूतिकं बन्धनं, असारकं बन्धनं” ।

१५२. “सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो दल्लिहो अस्सको अनाळ्हियो; तस्स’स्स एकं अगारकं ओलुगगविलुगं काकातिदायिं [काकातिडायिं (?)] नपरमरूपं, एका खटोपिका [कळोपिका (क०)] ओलुगगविलुगं नपरमरूपा, एकस्सा कुम्भिया धज्जसमवापकं नपरमरूपं, एका जायिका नपरमरूपा । सो आरामगतं भिक्खुं पस्सेय्य सुधोतहत्थपादं मनुज्जं भोजनं भुत्ताविं सीताय छायाय निसिन्नं अधिचित्ते युत्तं । तस्स एवमस्स — ‘सुखं वत, भो, सामज्जं, आरोग्यं वत, भो, सामज्जं! सो वतस्सं [सो वतस्स (क०)] योहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्य’न्ति । सो न सक्कुणेय्य एकं अगारकं ओलुगगविलुगं काकातिदायिं नपरमरूपं पहाय, एकं खटोपिकं ओलुगगविलुगं नपरमरूपं पहाय, एकस्सा कुम्भिया धज्जसमवापकं नपरमरूपं पहाय, एकं जायिकं नपरमरूपं पहाय केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं । यो नु खो, उदायि, एवं वदेय्य — ‘येहि सो पुरिसो बन्धनेहि बद्धो न सक्कोति एकं अगारकं ओलुगगविलुगं काकातिदायिं नपरमरूपं पहाय, एकं खटोपिकं ओलुगगविलुगं नपरमरूपं पहाय, एकस्सा कुम्भिया धज्जसमवापकं नपरमरूपं पहाय, एकं जायिकं नपरमरूपं पहाय केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं; तज्झि तस्स अबलं बन्धनं, दुब्बलं बन्धनं, पूतिकं बन्धनं, असारकं बन्धनं’न्ति; सम्मा नु खो सो, उदायि, वदमानो वदेय्या’ति? “नो हेतं, भन्ते । येहि सो, भन्ते, पुरिसो बन्धनेहि बद्धो, न सक्कोति एकं अगारकं ओलुगगविलुगं काकातिदायिं नपरमरूपं पहाय, एकं खटोपिकं ओलुगगविलुगं नपरमरूपं पहाय, एकस्सा कुम्भिया धज्जसमवापकं नपरमरूपं पहाय, एकं जायिकं नपरमरूपं पहाय केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं; तज्झि तस्स बलवं बन्धनं, दळ्हं बन्धनं, थिरं बन्धनं, अपूतिकं बन्धनं, थूलो, कलिङ्गरो’ति । “एवमेव खो, उदायि, इधेक्कच्चे मोघपुरिसा ‘इदं पजहथा’ति मया वुच्चमाना ते एवमाहंसु — ‘किं पनिमस्स अप्पमत्तकस्स ओरमत्तकस्स अधिसल्लिखतेवायं समणो’ति? ते तज्जेव नप्पजहन्ति, मयि च अप्पच्चयं उपट्ठापेन्ति । ये च भिक्खू सिक्खाकामा तेसं तं, उदायि, होति बलवं बन्धनं, दळ्हं बन्धनं, थिरं बन्धनं, अपूतिकं बन्धनं, थूलो, कलिङ्गरो’” ।

१५३. “सेय्यथापि, उदायि, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अट्ठो महद्धनो महाभोगो, नेकानं निक्खगणानं चयो, नेकानं धज्जगणानं चयो, नेकानं खेत्तगणानं चयो, नेकानं वत्थुगणानं चयो, नेकानं भरियगणानं चयो, नेकानं दासगणानं चयो, नेकानं दासिगणानं चयो; सो आरामगतं भिक्खुं पस्सेय्य सुधोतहत्थपादं मनुज्जं भोजनं भुत्ताविं सीताय छायाय निसिन्नं अधिचित्ते युत्तं । तस्स एवमस्स — ‘सुखं वत, भो, सामज्जं, आरोग्यं वत, भो, सामज्जं! सो वतस्सं योहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्य’न्ति । सो सक्कुणेय्य नेकानि निक्खगणानि पहाय, नेकानि धज्जगणानि पहाय, नेकानि खेत्तगणानि पहाय, नेकानि वत्थुगणानि पहाय, नेकानि भरियगणानि पहाय, नेकानि दासगणानि पहाय, नेकानि दासिगणानि पहाय केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं । यो नु खो, उदायि, एवं वदेय्य — ‘येहि सो गहपति वा गहपतिपुत्तो वा बन्धनेहि बद्धो, सक्कोति नेकानि निक्खगणानि पहाय, नेकानि धज्जगणानि पहाय, नेकानि खेत्तगणानि पहाय, नेकानि वत्थुगणानि पहाय, नेकानि भरियगणानि पहाय, नेकानि दासगणानि पहाय, नेकानि दासिगणानि पहाय केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं, तज्झि तस्स बलवं बन्धनं, दळ्हं बन्धनं, थिरं बन्धनं, अपूतिकं बन्धनं, थूलो, कलिङ्गरो’ति; सम्मा नु खो सो, उदायि, वदमानो वदेय्या’ति? “नो हेतं, भन्ते । येहि सो, भन्ते, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा बन्धनेहि बद्धो, सक्कोति नेकानि निक्खगणानि पहाय, नेकानि धज्जगणानि पहाय, नेकानि खेत्तगणानि पहाय, नेकानि

वत्थुगणानि पहाय, नेकानि भरियगणानि पहाय, नेकानि दासगणानि पहाय, नेकानि दासिगणानि पहाय केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं; तज्झि तस्स अबलं बन्धनं, दुब्बलं बन्धनं, पूतिकं बन्धनं, असारकं बन्धनं”न्ति । “एवमेव खो, उदायि, इधेकच्चे कुलपुत्ता ‘इदं पजहथा’ति मया वुच्चमाना ते एवमाहंसु — ‘किं पनिमस्स अप्पमत्तकस्स ओरमत्तकस्स पहातब्बस्स यस्स नो भगवा पहानमाह यस्स, नो सुगतो पटिनिस्सग्गमाहा’ति? ते तज्जेव पजहन्ति, मयि च न अप्पच्चयं उपट्ठापेन्ति । ये च भिक्खू सिक्खाकामा ते तं पहाय अप्पोस्सुक्का पन्नलोमा परदत्तवुत्ता मिगभूतेन चेतसा विहरन्ति । तेसं तं, उदायि, होति अबलं बन्धनं, दुब्बलं बन्धनं, पूतिकं बन्धनं, असारकं बन्धनं” ।

१५४. “चत्तारोमे, उदायि, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इधुदायि, एकच्चो पुग्गलो उपधिपहानाय पटिपन्नो होति उपधिपटिनिस्सग्गाय । तमेनं उपधिपहानाय पटिपन्नं उपधिपटिनिस्सग्गाय उपधिपटिसंयुत्ता सरसङ्कप्पा समुदाचरन्ति । सो ते अधिवासेति, नप्पजहति, न विनोदेति, न ब्यन्तीकरोति, न अनभावं गमेति । इमं खो अहं, उदायि, पुग्गलं ‘संयुत्तो’ति वदामि नो ‘विसंयुत्तो’ । तं किस्स हेतु? इन्द्रियवेमत्तता हि मे, उदायि, इमस्मिं पुग्गले विदिता ।

“इध पनुदायि, एकच्चो पुग्गलो उपधिपहानाय पटिपन्नो होति उपधिपटिनिस्सग्गाय । तमेनं उपधिपहानाय पटिपन्नं उपधिपटिनिस्सग्गाय उपधिपटिसंयुत्ता सरसङ्कप्पा समुदाचरन्ति । सो ते नाधिवासेति, पजहति, विनोदेति, ब्यन्तीकरोति, अनभावं गमेति । इमप्पि खो अहं, उदायि, पुग्गलं ‘संयुत्तो’ति वदामि नो ‘विसंयुत्तो’ । तं किस्स हेतु? इन्द्रियवेमत्तता हि मे, उदायि, इमस्मिं पुग्गले विदिता ।

“इध पनुदायि, एकच्चो पुग्गलो उपधिपहानाय पटिपन्नो होति उपधिपटिनिस्सग्गाय । तमेनं उपधिपहानाय पटिपन्नं उपधिपटिनिस्सग्गाय कदाचि करहचि सतिसम्मोसा उपधिपटिसंयुत्ता सरसङ्कप्पा समुदाचरन्ति; दन्धो, उदायि, सतुप्पादो । अथ खो नं खिप्पमेव पजहति, विनोदेति, ब्यन्तीकरोति, अनभावं गमेति । सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो दिवसंसन्तत्ते [दिवससन्तत्ते (सी० स्या० कं० पी०)] अयोकटाहे द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि निपातेय्य; दन्धो, उदायि, उदकफुसितानं निपातो । अथ खो नं खिप्पमेव परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य । एवमेव खो, उदायि, इधेकच्चो पुग्गलो उपधिपहानाय पटिपन्नो होति उपधिपटिनिस्सग्गाय । तमेनं उपधिपहानाय पटिपन्नं उपधिपटिनिस्सग्गाय कदाचि करहचि सतिसम्मोसा उपधिपटिसंयुत्ता सरसङ्कप्पा समुदाचरन्ति; दन्धो, उदायि, सतुप्पादो । अथ खो नं खिप्पमेव पजहति, विनोदेति, ब्यन्तीकरोति, अनभावं गमेति । इमप्पि खो अहं, उदायि, पुग्गलं ‘संयुत्तो’ति वदामि नो ‘विसंयुत्तो’ । तं किस्स हेतु? इन्द्रियवेमत्तता हि मे, उदायि, इमस्मिं पुग्गले विदिता ।

“इध पनुदायि, एकच्चो पुग्गलो ‘उपधि दुक्खस्स मूल’न्ति — इति विदित्वा निरुपधि होति, उपधिसङ्खये विमुत्तो । इमं खो अहं, उदायि, पुग्गलं ‘विसंयुत्तो’ति वदामि नो ‘संयुत्तो’ति । तं किस्स हेतु? इन्द्रियवेमत्तता हि मे, उदायि, इमस्मिं पुग्गले विदिता । इमे खो, उदायि, चत्तारो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं ।

१५५. “पच्च खो इमे, उदायि, कामगुणा । कतमे पच्च? चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया, सोतविज्जेय्या सद्दा...पे०... घानविज्जेय्या गन्धा... जिक्काविज्जेय्या रसा... कायविज्जेय्या फोटुब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया । इमे खो, उदायि, पच्च कामगुणा । यं खो, उदायि, इमे पच्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं इदं वुच्चति कामसुखं मिळ्हसुखं [मीळ्हसुखं (सी० पी०)] पुत्थुज्जनसुखं अनरियसुखं, न सेवितब्बं, न भावेतब्बं, न बहुलीकातब्बं; ‘भायितब्बं एतस्स सुखस्सा’ति वदामि ।

१५६. “इधुदायि, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, वितक्कविचारानं वूपसमा... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, पीतिया च विरागा... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, सुखस्स च पहाना... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इदं वुच्चति नेक्खम्मसुखं पविवेकसुखं उपसमसुखं सम्बोधसुखं, आसेवितब्बं, भावेतब्बं, बहुलीकातब्बं; ‘न भायितब्बं एतस्स सुखस्सा’ति वदामि ।

“इधुदायि, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; इदं खो अहं, उदायि, इज्जितस्मिं वदामि । किञ्च तत्थ इज्जितस्मिं? यदेव तत्थ वितक्कविचारा अनिरुद्धा होन्ति इदं तत्थ इज्जितस्मिं । इधुदायि, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; इदम्पि खो अहं, उदायि, इज्जितस्मिं वदामि । किञ्च तत्थ इज्जितस्मिं? यदेव तत्थ पीतिसुखं अनिरुद्धं होति इदं तत्थ इज्जितस्मिं । इधुदायि, भिक्खु पीतिया च विरागा...पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; इदम्पि खो अहं, उदायि, इज्जितस्मिं वदामि । किञ्च तत्थ इज्जितस्मिं? यदेव तत्थ उपेक्खासुखं अनिरुद्धं होति इदं तत्थ इज्जितस्मिं । इधुदायि, भिक्खु सुखस्स च पहाना...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; इदं खो अहं, उदायि, अनिज्जितस्मिं वदामि ।

“इधुदायि, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; इदं खो अहं, उदायि, ‘अनल’न्ति वदामि, ‘पजहथा’ति वदामि, ‘समतिक्कमथा’ति वदामि । को च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो; इदम्पि खो अहं, उदायि, ‘अनल’न्ति वदामि, ‘पजहथा’ति वदामि, ‘समतिक्कमथा’ति वदामि । को च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु पीतिया च विरागा... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो; इदम्पि खो अहं, उदायि, ‘अनल’न्ति वदामि, ‘पजहथा’ति वदामि, ‘समतिक्कमथा’ति वदामि । को च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु सुखस्स च पहाना... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो; इदम्पि खो अहं, उदायि, ‘अनल’न्ति वदामि, ‘पजहथा’ति वदामि, ‘समतिक्कमथा’ति वदामि । को च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु सव्वसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो; इदम्पि खो अहं, उदायि, ‘अनल’न्ति वदामि, ‘पजहथा’ति वदामि, ‘समतिक्कमथा’ति वदामि । को च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु सव्वसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाण’न्ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो; इदम्पि खो अहं, उदायि, ‘अनल’न्ति वदामि, ‘पजहथा’ति वदामि, ‘समतिक्कमथा’ति वदामि । को च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु सव्वसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो; इदम्पि खो अहं, उदायि, ‘अनल’न्ति वदामि, ‘पजहथा’ति वदामि, ‘समतिक्कमथा’ति वदामि । को च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु सव्वसो आकिञ्चज्जायतनं समतिक्कम्म नेवसज्जानासज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो; इदम्पि खो अहं, उदायि, ‘अनल’न्ति वदामि, ‘पजहथा’ति वदामि, ‘समतिक्कमथा’ति वदामि । को च तस्स समतिक्कमो? इधुदायि, भिक्खु सव्वसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, अयं तस्स समतिक्कमो; इति खो अहं, उदायि, नेवसज्जानासज्जायतनस्सपि पहानं वदामि । पस्ससि नो त्वं, उदायि, तं संयोजनं अणुं वा थूलं वा यस्साहं नो पहानं वदामी’ति? “नो हेतं, भन्ते”ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा उदायी भगवतो भासितं अभिनन्दीति ।

लटुक्किपोमसुत्तं निद्धितं छट्ठं ।

७. चातुमसुत्तं

१५७. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा चातुमायं विहरति आमलकीवने । तेन खो पन समयेन सारिपुत्तमोगल्लानप्पमुखानि पञ्चमत्तानि भिक्खुसतानि चातुमं अनुप्पत्तानि होन्ति भगवन्तं दस्सनाय । ते च आगन्तुका भिक्खू नेवासिकेहि भिक्खूहि सद्धिं पटिसम्मोदमाना सेनासनानि पज्जापयमाना पत्तचीवरानि पटिसामयमाना उच्चासद्वा महासद्वा अहेसुं । अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “के पनेते, आनन्द, उच्चासद्वा महासद्वा, केवट्टा मज्जे मच्छविलोपे”ति? “एतानि, भन्ते, सारिपुत्तमोगल्लानप्पमुखानि पञ्चमत्तानि भिक्खुसतानि चातुमं अनुप्पत्तानि भगवन्तं दस्सनाय । ते आगन्तुका भिक्खू नेवासिकेहि भिक्खूहि सद्धिं पटिसम्मोदमाना सेनासनानि पज्जापयमाना पत्तचीवरानि पटिसामयमाना उच्चासद्वा महासद्वा”ति । “तेनहानन्द, मम वचनेन ते भिक्खू आमन्तेहि — ‘सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती’”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा येन ते भिक्खू तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा ते भिक्खू एतदवोच — “सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती”ति । “एवमावुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा एतदवोच — “किं नु तुम्हे, भिक्खवे, उच्चासद्वा महासद्वा, केवट्टा मज्जे मच्छविलोपे”ति? “इमानि, भन्ते, सारिपुत्तमोगल्लानप्पमुखानि पञ्चमत्तानि भिक्खुसतानि चातुमं अनुप्पत्तानि भगवन्तं दस्सनाय । तेमे आगन्तुका भिक्खू नेवासिकेहि भिक्खूहि सद्धिं पटिसम्मोदमाना सेनासनानि पज्जापयमाना पत्तचीवरानि पटिसामयमाना उच्चासद्वा महासद्वा”ति । “गच्छथ, भिक्खवे, पणामेमि वो, न वो मम सन्तिके वत्थब्ब”न्ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय पक्कमिंसु ।

१५८. तेन खो पन समयेन चातुमेय्यका सक्या सन्थागारे [सन्थागारे (क०)] सन्निपतिता होन्ति केनचिदेव करणीयेन । अदसंसु खो चातुमेय्यका सक्या ते भिक्खू दूरतोव आगच्छन्ते; दिस्वान येन ते भिक्खू तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा ते भिक्खू एतदवोचुं — “हन्द, कहं पन तुम्हे आयस्मन्तो गच्छथा”ति? “भगवता खो, आवुसो, भिक्खुसङ्घो पणामितो”ति । “तेनहायस्मन्तो मुहुत्तं निसीदथ, अप्पेव नाम मयं सककुण्य्याम भगवन्तं पसादेतु”न्ति । “एवमावुसो”ति खो ते भिक्खू चातुमेय्यकानं सक्यानं पच्चस्सोसुं । अथ खो चातुमेय्यका सक्या येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो चातुमेय्यका सक्या भगवन्तं एतदवोचुं — “अभिनन्दतु, भन्ते, भगवा भिक्खुसङ्घं; अभिवदतु, भन्ते, भगवा भिक्खुसङ्घं । सेय्यथापि, भन्ते, भगवता पुब्बे भिक्खुसङ्घो अनुगगहितो, एवमेव भगवा एतरहि अनुगगणहातु भिक्खुसङ्घं । सन्तेत्थ, भन्ते, भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं । तेसं भगवन्तं दस्सनाय अलभन्तानं सिया अज्जथत्तं, सिया विपरिणामो । सेय्यथापि, भन्ते, बीजानं तरुणानं उदकं अलभन्तानं सिया अज्जथत्तं सिया विपरिणामो; एवमेव खो, भन्ते, सन्तेत्थ भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं, तेसं भगवन्तं दस्सनाय अलभन्तानं सिया अज्जथत्तं, सिया विपरिणामो । सेय्यथापि, भन्ते, वच्छस्स तरुणस्स मातरं अपस्सन्तस्स सिया अज्जथत्तं, सिया विपरिणामो; एवमेव खो, भन्ते, सन्तेत्थ भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं, तेसं भगवन्तं अपस्सन्तानं सिया अज्जथत्तं, सिया विपरिणामो । अभिनन्दतु, भन्ते, भगवा भिक्खुसङ्घं; अभिवदतु, भन्ते, भगवा भिक्खुसङ्घं । सेय्यथापि, भन्ते, भगवता पुब्बे भिक्खुसङ्घो अनुगगहितो; एवमेव भगवा एतरहि अनुगगणहातु भिक्खुसङ्घं”न्ति ।

१५९. अथ खो ब्रह्मा सहम्पति भगवतो चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं [सम्मिज्जितं (सी० स्या० कं० पी०)] वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेव — ब्रह्मलोके अन्तरहितो भगवतो पुरतो पातुरहोसि । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “अभिनन्दतु, भन्ते, भगवा भिक्खुसङ्घं; अभिवदतु, भन्ते, भगवा भिक्खुसङ्घं । सेय्यथापि, भन्ते, भगवता पुब्बे भिक्खुसङ्घो अनुगगहितो; एवमेव भगवा एतरहि अनुगगणातु भिक्खुसङ्घं । सन्तेत्थ, भन्ते, भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं, तेसं भगवन्तं दस्सनाय अलभन्तानं सिया अज्जथत्तं, सिया विपरिणामो । सेय्यथापि, भन्ते, बीजानं तरुणानं उदकं अलभन्तानं सिया अज्जथत्तं, सिया विपरिणामो; एवमेव खो, भन्ते, सन्तेत्थ भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं, तेसं भगवन्तं दस्सनाय अलभन्तानं सिया अज्जथत्तं, सिया विपरिणामो । सेय्यथापि भन्ते, वच्छस्स तरुणस्स मातरं अपस्सन्तस्स सिया अज्जथत्तं, सिया विपरिणामो; एवमेव खो, भन्ते, सन्तेत्थ भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं, तेसं भगवन्तं अपस्सन्तानं सिया अज्जथत्तं, सिया विपरिणामो । अभिनन्दतु, भन्ते, भगवा भिक्खुसङ्घं; अभिवदतु, भन्ते, भगवा भिक्खुसङ्घं । सेय्यथापि, भन्ते, भगवता पुब्बे भिक्खुसङ्घो अनुगगहितो; एवमेव भगवा एतरहि अनुगगणातु भिक्खुसङ्घं”न्ति ।

१६०. असक्खिंसु खो चातुमेय्यका च सक्या ब्रह्मा च सहम्पति भगवन्तं पसादेतुं बीजूपमेन च तरुणूपमेन च । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो भिक्खू आमन्तेसि — “उट्ठेथावुसो, गणहथ पत्तचीवरं । पसादितो भगवा चातुमेय्यकेहि च सक्येहि ब्रह्मना च सहम्पतिना बीजूपमेन च तरुणूपमेन चा”ति । “एवमावुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना पत्तचीवरमादाय येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं सारिपुत्तं भगवा एतदवोच — “किन्ति ते, सारिपुत्त, अहोसि मया भिक्खुसङ्घे पणामिते”ति? “एवं खो मे, भन्ते, अहोसि — ‘भगवता भिक्खुसङ्घो पणामितो । अप्पोस्सुक्को दानि भगवा दिट्ठधम्मसुखविहारं अनुयुत्तो विहरिस्सति, मयम्पि दानि अप्पोस्सुक्का दिट्ठधम्मसुखविहारमनुयुत्ता विहरिस्सामा”ति । “आगमेहि त्वं, सारिपुत्त, आगमेहि त्वं, सारिपुत्त, दिट्ठधम्मसुखविहार”न्ति । अथ खो भगवा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं आमन्तेसि — “किन्ति ते, मोग्गल्लान, अहोसि मया भिक्खुसङ्घे पणामिते”ति? “एवं खो मे, भन्ते, अहोसि — ‘भगवता भिक्खुसङ्घो पणामितो । अप्पोस्सुक्को दानि भगवा दिट्ठधम्मसुखविहारं अनुयुत्तो विहरिस्सति, अहञ्च दानि आयस्मा च सारिपुत्तो भिक्खुसङ्घं परिहरिस्सामा”ति । “साधु साधु, मोग्गल्लान! अहं वा हि, मोग्गल्लान, भिक्खुसङ्घं परिहरेय्यं सारिपुत्तमोग्गल्लाना वा”ति ।

१६१. अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “चत्तारिमानि, भिक्खवे, भयानि उदकोरोहन्ते पाटिकङ्घितब्बानि । कतमानि चत्तारि? ऊमिभयं [उम्मीभयं (स्या० कं०)], कुम्भीलभयं, आवट्टभयं, सुसुकाभयं — इमानि, भिक्खवे, चत्तारि भयानि उदकोरोहन्ते पाटिकङ्घितब्बानि । एवमेव खो, भिक्खवे, चत्तारिमानि भयानि इधेकच्चे पुगले इमस्मिं धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बजिते पाटिकङ्घितब्बानि । कतमानि चत्तारि? ऊमिभयं, कुम्भीलभयं, आवट्टभयं, सुसुकाभयं ।

१६२. “कतमज्ज, भिक्खवे, ऊमिभयं? इध, भिक्खवे, एकच्चो कुलपुत्तो सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति — ‘ओतिण्णोमि जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो; अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पज्जायेथा”ति । तमेनं तथा पब्बजितं समानं सब्रह्मचारी ओवदन्ति, अनुसासन्ति — ‘एवं ते अभिक्कमितब्बं, एवं ते पटिक्कमितब्बं, एवं ते आलोकितब्बं, एवं ते विलोकितब्बं, एवं ते समिज्जितब्बं, एवं ते पसारितब्बं, एवं ते सङ्घाटिपत्तचीवरं धारेतब्बं”न्ति । तस्स एवं होति — ‘मयं खो पुब्बे

अगारियभूता समाना अज्जे ओवदाम, अनुसासाम [ओवदामपि अनुसासामपि (सी० स्या० कं० पी०)] । इमे पनम्हाकं पुत्तमत्ता मज्जे, नत्तमत्ता मज्जे, अम्हे [एवं (क०)] ओवदितब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्तीति । सो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, ऊमिभयस्स भीतो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तो । ‘ऊमिभय’न्ति खो, भिक्खवे, कोधुपायासस्सेतं अधिवचनं ।

१६३. “कतमज्ज, भिक्खवे, कुम्भीलभयं? इध, भिक्खवे, एकच्चो कुलपुत्तो सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति — ‘ओतिण्णोम्हि जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो; अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पज्जायेथा’ति । तमेनं तथा पब्बजितं समानं सब्रह्मचारी ओवदन्ति अनुसासन्ति — ‘इदं ते खादितब्बं, इदं ते न खादितब्बं; इदं ते भुज्जितब्बं, इदं ते न भुज्जितब्बं; इदं ते सायितब्बं, इदं ते न सायितब्बं; इदं ते पातब्बं, इदं ते न पातब्बं; कप्पियं ते खादितब्बं, अकप्पियं ते न खादितब्बं; कप्पियं ते भुज्जितब्बं, अकप्पियं ते न भुज्जितब्बं; कप्पियं ते सायितब्बं, अकप्पियं ते न सायितब्बं; कप्पियं ते पातब्बं, अकप्पियं ते न पातब्बं; काले ते खादितब्बं, विकाले ते न खादितब्बं; काले ते भुज्जितब्बं, विकाले ते न भुज्जितब्बं; काले ते सायितब्बं, विकाले ते न सायितब्बं; काले ते पातब्बं, विकाले ते न पातब्बं’न्ति । तस्स एवं होति — ‘मयं खो पुब्बे अगारियभूता समाना यं इच्छाम तं खादाम, यं न इच्छाम न तं खादाम; यं इच्छाम तं भुज्जाम, यं न इच्छाम न तं भुज्जाम; यं इच्छाम तं सायाम, यं न इच्छाम न तं सायाम; यं इच्छाम तं पिवाम [पिपाम (सी० पी०)], यं न इच्छाम न तं पिवाम; कप्पियम्पि खादाम, अकप्पियम्पि खादाम; कप्पियम्पि भुज्जाम, अकप्पियम्पि भुज्जाम; कप्पियम्पि सायाम, अकप्पियम्पि सायाम; कप्पियम्पि पिवाम, अकप्पियम्पि पिवाम; कालेपि खादाम, विकालेपि खादाम; कालेपि भुज्जाम विकालेपि भुज्जाम; कालेपि सायाम, विकालेपि सायाम; कालेपि पिवाम, विकालेपि पिवाम । यम्पि नो सद्धा गहपतिका दिवा विकाले पणीतं खादनीयं भोजनीयं देन्ति तत्थपिमे मुखावरणं मज्जे करोन्तीति । सो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कुम्भीलभयस्स भीतो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तो । ‘कुम्भीलभय’न्ति खो, भिक्खवे, ओदरिकत्तस्सेतं अधिवचनं ।

१६४. “कतमज्ज, भिक्खवे, आवट्टभयं? इध, भिक्खवे, एकच्चो कुलपुत्तो सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति — ‘ओतिण्णोम्हि जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो; अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पज्जायेथा’ति । सो एवं पब्बजितो समानो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति । अरक्खितेनेव कायेन अरक्खिताय वाचाय अनुपट्ठिताय सति या असंवुतेहि इन्द्रियेहि सो तत्थ पस्सति गहपतिं वा गहपतिपुत्तं वा पज्चहि कामगुणेहि समप्पितं समङ्गीभूतं परिचारयमानं [परिचारियमानं (स्या० कं० क०)] । तस्स एवं होति — ‘मयं खो पुब्बे अगारियभूता समाना पज्चहि कामगुणेहि समप्पिता समङ्गीभूता परिचारिम्हा । संविज्जन्ति खो पन मे कुले [संविज्जन्ति खो कुले (सी० स्या० कं० पी०)] भोगा । सक्का भोगे च भुज्जितुं पुज्जानि च कातु’न्ति । सो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, आवट्टभयस्स भीतो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तो । ‘आवट्टभय’न्ति खो, भिक्खवे, पज्चन्नेतं कामगुणानं अधिवचनं ।

१६५. “कतमज्ज, भिक्खवे, सुसुकाभयं? इध, भिक्खवे, एकच्चो कुलपुत्तो सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति — ‘ओतिण्णोम्हि जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो; अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पज्जायेथा’ति । सो एवं पब्बजितो समानो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति । अरक्खितेनेव कायेन अरक्खिताय वाचाय अनुपट्ठिताय सति या असंवुतेहि इन्द्रियेहि सो तत्थ पस्सति मातुगामं दुन्निवत्थं वा दुप्पारुतं वा । तस्स मातुगामं दिस्वा दुन्निवत्थं वा

दुष्पारुतं वा रागो चित्तं अनुद्धंसेति । सो रागानुद्धंसेन [अनुद्धस्तेन (सी० पी०)] चित्तेन सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सुसुकाभयस्स भीतो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तो । ‘सुसुकाभय’न्ति खो, भिक्खवे, मातुगामस्सेतं अधिवचनं । इमानि खो, भिक्खवे, चत्तारि भयानि, इधेक्कच्चे पुग्गले इमस्मिं धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बजिते पाटिकङ्खितब्बानी’ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति ।

चातुमसुत्तं निद्धितं सत्तमं ।

८. नळकपानसुत्तं

१६६. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा कोसलेसु विहरति नळकपाने पलासवने । तेन खो पन समयेन सम्बहुला अभिज्जाता अभिज्जाता कुलपुत्ता भगवन्तं उद्दिस्स सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता होन्ति — आयस्मा च अनुरुद्धो, आयस्मा च भद्दियो [नन्दियो (सी० पी०) विनये च म० नि० १ चूळगोसिङ्गे च], आयस्मा च किमिलो [किम्बिलो (सी० स्या० कं० पी०)], आयस्मा च भग्गु, आयस्मा च कोण्डज्जो [कुण्डधानो (सी० पी०)], आयस्मा च रेवतो, आयस्मा च आनन्दो, अज्जे च अभिज्जाता अभिज्जाता कुलपुत्ता । तेन खो पन समयेन भगवा भिक्खुसङ्घपरिवुतो अब्भोकासे निसिन्नो होति । अथ खो भगवा ते कुलपुत्ते आरब्ध भिक्खू आमन्तेसि — “ये ते, भिक्खवे, कुलपुत्ता ममं उद्दिस्स सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता, कच्चि ते, भिक्खवे, भिक्खू अभिरता ब्रह्मचरिये”ति? एवं वुत्ते, ते भिक्खू तुण्ही अहेसुं । दुतियम्पि खो भगवा ते कुलपुत्ते आरब्ध भिक्खू आमन्तेसि — “ये ते, भिक्खवे, कुलपुत्ता ममं उद्दिस्स सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता, कच्चि ते, भिक्खवे, भिक्खू अभिरता ब्रह्मचरिये”ति? दुतियम्पि खो ते भिक्खू तुण्ही अहेसुं । ततियम्पि खो भगवा ते कुलपुत्ते आरब्ध भिक्खू आमन्तेसि — “ये ते, भिक्खवे, कुलपुत्ता ममं उद्दिस्स सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता, कच्चि ते, भिक्खवे, भिक्खू अभिरता ब्रह्मचरिये”ति? ततियम्पि खो ते भिक्खू तुण्ही अहेसुं ।

१६७. अथ खो भगवतो एतदहोसि — “यंनूनाहं ते कुलपुत्ते पुच्छेय्य”न्ति! अथ खो भगवा आयस्मन्तं अनुरुद्धं आमन्तेसि — “कच्चि तुम्हे, अनुरुद्धा, अभिरता ब्रह्मचरिये”ति? “तग्घ मयं, भन्ते, अभिरता ब्रह्मचरिये”ति । “साधु साधु, अनुरुद्धा! एतं खो, अनुरुद्धा, तुम्हाकं पतिरूपं कुलपुत्तानं सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितानं यं तुम्हे अभिरमेय्याथ ब्रह्मचरिये । येन तुम्हे अनुरुद्धा, भद्रेन योब्बनेन समन्नागता पठमेन वयसा सुसुकाळकेसा कामे परिभुज्जेय्याथ तेन तुम्हे, अनुरुद्धा, भद्रेनपि योब्बनेन समन्नागता पठमेन वयसा सुसुकाळकेसा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता । ते च खो पन तुम्हे, अनुरुद्धा, नेव राजाभिनीता अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता, न चोराभिनीता अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता, न इण्डा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता, न भयट्टा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता, नाजीविकापकता अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता । अपि च खोम्हि ओतिण्णो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो; अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पज्जायेथाति — ननु तुम्हे, अनुरुद्धा, एवं सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता”ति? “एवं, भन्ते” । “एवं पब्बजितेन च पन, अनुरुद्धा, कुलपुत्तेन किमस्स करणीयं? विवेकं, अनुरुद्धा, कामेहि विवेकं अकुसलेहि धम्मेहि पीतिसुखं नाधिगच्छति अज्जं वा [अज्जं च (क०)] ततो सन्ततरं, तस्स अभिज्झापि चित्तं परियादाय तिड्ढति, ब्यापादोपि चित्तं परियादाय तिड्ढति, थीनमिद्धम्पि [थीनमिद्धम्पि (सी० स्या० कं० पी०)] चित्तं परियादाय तिड्ढति उद्धच्चकुक्कुच्चम्पि चित्तं परियादाय तिड्ढति, विचिकिच्छापि चित्तं परियादाय तिड्ढति, अरतीपि चित्तं परियादाय तिड्ढति, तन्दीपि चित्तं परियादाय तिड्ढति । विवेकं, अनुरुद्धा, कामेहि विवेकं अकुसलेहि

धम्मोहि पीतिसुखं नाधिगच्छति अज्जं वा ततो सन्ततरं” ।

“विवेकं, अनुरुद्धा, कामेहि विवेकं अकुसलेहि धम्मोहि पीतिसुखं अधिगच्छति अज्जं वा ततो सन्ततरं, तस्स अभिज्झापि चित्तं न परियादाय तिष्ठति, ब्यापादोपि चित्तं न परियादाय तिष्ठति, थीनमिद्धम्पि चित्तं न परियादाय तिष्ठति, उद्धच्चकुक्कुच्चम्पि चित्तं न परियादाय तिष्ठति, विचिकिच्छापि चित्तं न परियादाय तिष्ठति, अरतीपि चित्तं न परियादाय तिष्ठति, तन्दीपि चित्तं न परियादाय तिष्ठति । विवेकं, अनुरुद्धा, कामेहि विवेकं अकुसलेहि धम्मोहि पीतिसुखं अधिगच्छति अज्जं वा ततो सन्ततरं ।

१६८. “किन्ति वो, अनुरुद्धा, मयि होति — ‘ये आसवा संकिलेसिका पोनोब्भविका [पोनोभविका (सी० पी०)] सदरा दुक्खविपाका आयतिं जातिजरामरणिआ, अप्पहीना ते तथागतस्स; तस्मा तथागतो सङ्घायेकं पटिसेवति, सङ्घायेकं अधिवासेति, सङ्घायेकं परिवज्जेति, सङ्घायेकं विनोदेती”ति? “न खो नो, भन्ते, भगवति एवं होति — ‘ये आसवा संकिलेसिका पोनोब्भविका सदरा दुक्खविपाका आयतिं जातिजरामरणिआ, अप्पहीना ते तथागतस्स; तस्मा तथागतो सङ्घायेकं पटिसेवति, सङ्घायेकं अधिवासेति, सङ्घायेकं परिवज्जेति, सङ्घायेकं विनोदेती”ति । एवं खो नो, भन्ते, भगवति होति — ‘ये आसवा संकिलेसिका पोनोब्भविका सदरा दुक्खविपाका आयतिं जातिजरामरणिआ, पहीना ते तथागतस्स; तस्मा तथागतो सङ्घायेकं पटिसेवति, सङ्घायेकं अधिवासेति, सङ्घायेकं परिवज्जेति, सङ्घायेकं विनोदेती”ति । “साधु साधु, अनुरुद्धा! तथागतस्स, अनुरुद्धा, ये आसवा संकिलेसिका पोनोब्भविका सदरा दुक्खविपाका आयतिं जातिजरामरणिआ, पहीना ते उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता आयतिं अनुप्पादधम्मा । सेय्यथापि, अनुरुद्धा, तालो मत्थकच्छिन्नो अभब्बो पुनविस्सुहया; एवमेव खो, अनुरुद्धा, तथागतस्स ये आसवा संकिलेसिका पोनोब्भविका सदरा दुक्खविपाका आयतिं जातिजरामरणिआ, पहीना ते उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता आयतिं अनुप्पादधम्मा; तस्मा तथागतो सङ्घायेकं पटिसेवति, सङ्घायेकं अधिवासेति, सङ्घायेकं परिवज्जेति, सङ्घायेकं विनोदेति” ।

“तं किं मज्जसि, अनुरुद्धा, कं अत्थवसं सम्पस्समानो तथागतो सावके अब्भतीते कालङ्कते उपपत्तीसु ब्याकरोति — ‘असु अमुत्र उपपन्नो; असु अमुत्र उपपन्नो”ति? “भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवंनेत्तिका भगवंपटिसरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तयेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती”ति । “न खो, अनुरुद्धा, तथागतो जनकुहनत्थं न जनलपनत्थं न लाभसक्कारसिलोकानिसंसत्थं न ‘इति मं जनो जानातू”ति सावके अब्भतीते कालङ्कते उपपत्तीसु ब्याकरोति — ‘असु अमुत्र उपपन्नो, असु अमुत्र उपपन्नो”ति । सन्ति च खो, अनुरुद्धा, कुलपुत्ता सद्धा उळारवेदा उळारपामोज्जा । ते तं सुत्वा तदत्थाय चित्तं उपसंहरन्ति । तेसं तं, अनुरुद्धा, होति दीघरत्तं हिताय सुखाय” ।

१६९. “इधानुरुद्धा, भिक्खु सुणाति — ‘इत्थन्नामो भिक्खु कालङ्कतो [कालकतो (सी० स्या० कं० पी०)]; सो भगवता ब्याकतो — अज्जाय सण्ठही”ति । सो खो पनस्स आयस्सा सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा — ‘एवंसीलो सो आयस्सा अहोसि इतिपि, एवंधम्मो सो आयस्सा अहोसि इतिपि, एवंपज्जो सो आयस्सा अहोसि इतिपि, एवंविहारी सो आयस्सा अहोसि इतिपि, एवंविमुत्तो सो आयस्सा अहोसि इतिपी”ति । सो तस्स सद्धज्ज सीलज्ज सुतज्ज चागज्ज पज्जज्ज अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्तं उपसंहरन्ति । एवम्पि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनो फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, भिक्खु सुणाति — ‘इत्थन्नामो भिक्खु कालङ्कतो; सो भगवता ब्याकतो — पज्जन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका”ति । सो खो पनस्स आयस्सा सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा — ‘एवंसीलो सो आयस्सा अहोसि इतिपि, एवंधम्मो...पे०... एवंपज्जो... एवंविहारी... एवंविमुत्तो

सो आयस्मा अहोसि इतिपी'ति । सो तस्स सद्धञ्च सीलञ्च सुतञ्च चागञ्च पञ्चञ्च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवमि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनो फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, भिक्खु सुणाति — ‘इत्थन्नामो भिक्खु कालङ्कतो; सो भगवता ब्याकतो — तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामी सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सती’ति । सो खो पनस्स आयस्मा सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा — ‘एवंसीलो सो आयस्मा अहोसि इतिपि, एवंधम्मो...पे०... एवंपञ्जो... एवंविहारी... एवंविमुत्तो सो आयस्मा अहोसि इतिपी’ति । सो तस्स सद्धञ्च सीलञ्च सुतञ्च चागञ्च पञ्चञ्च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवमि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनो फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, भिक्खु सुणाति — ‘इत्थन्नामो भिक्खु कालङ्कतो; सो भगवता ब्याकतो — तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ति । सो खो पनस्स आयस्मा सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा — ‘एवंसीलो सो आयस्मा अहोसि इतिपि, एवंधम्मो...पे०... एवंपञ्जो... एवंविहारी... एवंविमुत्तो सो आयस्मा अहोसि इतिपी’ति । सो तस्स सद्धञ्च सीलञ्च सुतञ्च चागञ्च पञ्चञ्च अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवमि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनो फासुविहारो होति ।

१७०. “इधानुरुद्धा, भिक्खुनी सुणाति — ‘इत्थन्नामा भिक्खुनी कालङ्कता; सा भगवता ब्याकता — अज्जाय सण्ठही’ति । सा खो पनस्सा भगिनी सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुता वा — ‘एवंसीला सा भगिनी अहोसि इतिपि, एवंधम्मा सा भगिनी अहोसि इतिपि, एवंपञ्जा सा भगिनी अहोसि इतिपि, एवंविहारिनी सा भगिनी अहोसि इतिपि, एवंविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इतिपी’ति । सा तस्सा सद्धञ्च सीलञ्च सुतञ्च चागञ्च पञ्चञ्च अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवमि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनिया फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, भिक्खुनी सुणाति — ‘इत्थन्नामा भिक्खुनी कालङ्कता; सा भगवता ब्याकता — पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनी अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका’ति । सा खो पनस्सा भगिनी सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुता वा — ‘एवंसीला सा भगिनी अहोसि इतिपि, एवंधम्मा...पे०... एवंपञ्जा... एवंविहारिनी... एवंविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इतिपी’ति । सा तस्सा सद्धञ्च सीलञ्च सुतञ्च चागञ्च पञ्चञ्च अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवमि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनिया फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, भिक्खुनी सुणाति — ‘इत्थन्नामा भिक्खुनी कालङ्कता; सा भगवता ब्याकता — तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामिनी सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सती’ति । सा खो पनस्सा भगिनी सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुता वा — ‘एवंसीला सा भगिनी अहोसि इतिपि, एवंधम्मो...पे०... एवंपञ्जा... एवंविहारिनी... एवंविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इतिपी’ति । सा तस्सा सद्धञ्च सीलञ्च सुतञ्च चागञ्च पञ्चञ्च अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवमि खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनिया फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, भिक्खुनी सुणाति — ‘इत्थन्नामा भिक्खुनी कालङ्कता; सा भगवता ब्याकता — तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा’ति । सा खो पनस्सा भगिनी सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुता वा — ‘एवंसीला सा भगिनी अहोसि इतिपि, एवंधम्मो... एवंपञ्जा... एवंविहारिनी... एवंविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इतिपी’ति । सा तस्सा सद्धञ्च सीलञ्च सुतञ्च चागञ्च पञ्चञ्च अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवमि

खो, अनुरुद्धा, भिक्खुनिया फासुविहारो होति ।

१७१. “इधानुरुद्धा, उपासको सुणाति — ‘इत्थन्नामो उपासको कालङ्कतो; सो भगवता ब्याकतो — पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका’ति । सो खो पनस्स आयस्मा सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा — ‘एवंसीलो सो आयस्मा अहोसि इतिपि, एवंधम्मो सो आयस्मा अहोसि इतिपि, एवंपञ्जो सो आयस्मा अहोसि इतिपि, एवंविहारी सो आयस्मा अहोसि इतिपि, एवंविमुत्तो सो आयस्मा अहोसि इतिपी’ति । सो तस्स सद्भञ्ज सुतञ्ज चागञ्ज पञ्जञ्ज अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवम्पि खो, अनुरुद्धा, उपासकस्स फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, उपासको सुणाति — ‘इत्थन्नामो उपासको कालङ्कतो; सो भगवता ब्याकतो — तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामी सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सती’ति । सो खो पनस्स आयस्मा सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा — ‘एवंसीलो सो आयस्मा अहोसि इतिपि, एवंधम्मो... एवंपञ्जो... एवंविहारी... एवंविमुत्तो सो आयस्मा अहोसि इतिपी’ति । सो तस्स सद्भञ्ज सीलञ्ज सुतञ्ज चागञ्ज पञ्जञ्ज अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवम्पि खो, अनुरुद्धा, उपासकस्स फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, उपासको सुणाति — ‘इत्थन्नामो उपासको कालङ्कतो; सो भगवता ब्याकतो — तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ति । सो खो पनस्स आयस्मा सामं दिट्ठो वा होति अनुस्सवस्सुतो वा — ‘एवंसीलो सो आयस्मा अहोसि इतिपि, एवंधम्मो... पे०... एवंपञ्जो... एवंविहारी... एवंविमुत्तो सो आयस्मा अहोसि इतिपी’ति । सो तस्स सद्भञ्ज सीलञ्ज सुतञ्ज चागञ्ज पञ्जञ्ज अनुस्सरन्तो तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवम्पि खो, अनुरुद्धा उपासकस्स फासुविहारो होति ।

१७२. “इधानुरुद्धा, उपासिका सुणाति — ‘इत्थन्नामा उपासिका कालङ्कता; सा भगवता ब्याकता — पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनी अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका’ति । सा खो पनस्सा भगिनी सामं दिट्ठा वा होति अनुस्सवस्सुता वा — ‘एवंसीला सा भगिनी अहोसि इतिपि, एवंधम्मा... एवंपञ्जा... एवंविहारिनी... एवंविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इतिपी’ति । सा तस्सा सद्भञ्ज सीलञ्ज सुतञ्ज चागञ्ज पञ्जञ्ज अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवम्पि खो, अनुरुद्धा, उपासिकाय फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, उपासिका सुणाति — ‘इत्थन्नामा उपासिका कालङ्कता; सा भगवता ब्याकता — तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामिनी सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सती’ति । सा खो पनस्सा भगिनी सामं दिट्ठा वा होति अनुस्सवस्सुता वा — ‘एवंसीला सा भगिनी अहोसि इतिपि, एवंधम्मा... एवंपञ्जा... एवंविहारिनी... एवंविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इतिपी’ति । सा तस्सा सद्भञ्ज सीलञ्ज सुतञ्ज चागञ्ज पञ्जञ्ज अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवम्पि खो, अनुरुद्धा, उपासिकाय फासुविहारो होति ।

“इधानुरुद्धा, उपासिका सुणाति — ‘इत्थन्नामा उपासिका कालङ्कता; सा भगवता ब्याकता — तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्ना अविनिपातधम्मा नियता सम्बोधिपरायणा’ति । सा खो पनस्सा भगिनी सामं दिट्ठा वा होति अनुस्सवस्सुता वा — ‘एवंसीला सा भगिनी अहोसि इतिपि, एवंधम्मा सा भगिनी अहोसि इतिपि, एवंपञ्जा सा भगिनी अहोसि इतिपि, एवंविहारिनी सा भगिनी अहोसि इतिपि, एवंविमुत्ता सा भगिनी अहोसि इतिपी’ति । सा तस्सा सद्भञ्ज

सीलञ्च सुतञ्च चागञ्च पञ्चञ्च अनुस्सरन्ती तदत्थाय चित्तं उपसंहरति । एवम्पि खो, अनुरुद्धा, उपासिकाय फासुविहारो होति ।

“इति खो, अनुरुद्धा, तथागतो न जनकुहनत्थं न जनलपनत्थं न लाभसक्कारसिलोकानिसंसत्थं न ‘इति मं जनो जानातू’ति सावके अब्भतीते कालङ्कते उपपत्तीसु ब्याकरोति — ‘असु अमुत्र उपपन्नो, असु अमुत्र उपपन्नो’ति । सन्ति च खो, अनुरुद्धा, कुलपुत्ता सद्धा उळारवेदा उळारपामोज्जा । ते तं सुत्वा तदत्थाय चित्तं उपसंहरन्ति । तेसं तं, अनुरुद्धा, होति दीघरत्तं हिताय सुखाया’ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा अनुरुद्धो भगवतो भासितं अभिनन्दीति ।

नळकपानसुत्तं निद्धितं अट्टमं ।

९. गोलियानिसुत्तं

१७३. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन गोलियानि [गुलिस्सानि (सी० पी०), गोलिस्सानि (स्या० कं०)] नाम भिक्खु आरज्जिको [आरज्जिको (सब्बत्थ)] पदसमाचारो [पदरसमाचारो (सी० स्या० कं० पी०)] सङ्गमज्झे ओसटो होति केनचिदेव करणीयेन । तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो गोलियानिं भिक्खुं आरब्ध भिक्खू आमन्तेसि —

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्गगतेन सङ्गे विहरन्तेन सब्रह्मचारीसु सगारवेन भवितब्बं सप्पतिस्सेन । सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु सङ्गगतो सङ्गे विहरन्तो सब्रह्मचारीसु अगारवो होति अप्पतिस्सो, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन, यो अयमायस्मा सब्रह्मचारीसु अगारवो होति अप्पतिस्सो’ति — तस्स [अप्पतिस्सोतिस्स (सी० पी०)] भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना सङ्गगतेन सङ्गे विहरन्तेन सब्रह्मचारीसु सगारवेन भवितब्बं सप्पतिस्सेन ।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्गगतेन सङ्गे विहरन्तेन आसनकुसलेन भवितब्बं — ‘इति थेरे च भिक्खू नानुपखज्ज निसीदिस्सामि नवे च भिक्खू न आसनेन पटिबाहिस्सामी’ति । सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु सङ्गगतो सङ्गे विहरन्तो न आसनकुसलो होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन, यो अयमायस्मा आसनकुसलो न होती’ति [यो अयमायस्मा आभिसमाचारिकम्पि धम्मं न जानातीति (सी० स्या० कं० पी०)] — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना सङ्गगतेन सङ्गे विहरन्तेन आसनकुसलेन भवितब्बं ।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्गगतेन सङ्गे विहरन्तेन आभिसमाचारिकोपि धम्मो जानितब्बो । सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु सङ्गगतो सङ्गे विहरन्तो आभिसमाचारिकम्पि धम्मं न जानाति, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा आभिसमाचारिकम्पि धम्मं न जानाती’ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना सङ्गगतेन सङ्गे विहरन्तेन आभिसमाचारिकोपि धम्मो जानितब्बो [अयं आभिसमाचारिकततियवारो सी० स्या० कं० पी० पोत्थकेसु न दिस्सति] ।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्गगतेन सङ्गे विहरन्तेन नातिकालेन गामो पविसितब्बो नातिदिवा [न दिवा (स्या०

कं० पी० क०)] पटिक्कमितब्बं । सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु सङ्गगतो सङ्गे विहरन्तो अतिकालेन गामं पविसति अतिदिवा पटिक्कमति, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा अतिकालेन गामं पविसति अतिदिवा पटिक्कमती’ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना सङ्गगतेन सङ्गे विहरन्तेन नातिकालेन गामो पविसितब्बो, नातिदिवा पटिक्कमितब्बं ।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्गगतेन सङ्गे विहरन्तेन न पुरेभत्तं पच्छाभत्तं कुलेसु चारित्तं आपज्जितब्बं । सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु सङ्गगतो सङ्गे विहरन्तो पुरेभत्तं पच्छाभत्तं कुलेसु चारित्तं आपज्जति, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘अयं नूनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन विहरतो विकालचरिया बहुलीकता, तमेनं सङ्गगतम्पि समुदाचरती’ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना सङ्गगतेन सङ्गे विहरन्तेन न पुरेभत्तं पच्छाभत्तं कुलेसु चारित्तं आपज्जितब्बं ।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्गगतेन सङ्गे विहरन्तेन अनुद्धतेन भवितब्बं अचपलेन । सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु सङ्गगतो सङ्गे विहरन्तो उद्धतो होति चपलो, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘इदं नूनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन विहरतो उद्धच्चं चापल्यं बहुलीकतं, तमेनं सङ्गगतम्पि समुदाचरती’ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना सङ्गगतेन सङ्गे विहरन्तेन अनुद्धतेन भवितब्बं अचपलेन ।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्गगतेन सङ्गे विहरन्तेन अमुखरेन भवितब्बं अविकिण्णवाचेन । सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु सङ्गगतो सङ्गे विहरन्तो मुखरो होति विकिण्णवाचो, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा मुखरो विकिण्णवाचो’ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना सङ्गगतेन सङ्गे विहरन्तेन अमुखरेन भवितब्बं अविकिण्णवाचेन ।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना सङ्गगतेन सङ्गे विहरन्तेन सुवचेन [सुब्बचेन (सी० क०)] भवितब्बं कल्याणमित्तेन । सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु सङ्गगतो सङ्गे विहरन्तो दुब्बचो होति पापमित्तो, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा दुब्बचो पापमित्तो’ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना सङ्गगतेन सङ्गे विहरन्तेन सुवचेन भवितब्बं कल्याणमित्तेन ।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना इन्द्रियेसु गुत्तद्वारेन भवितब्बं । सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारो होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारो’ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना इन्द्रियेसु गुत्तद्वारेन भवितब्बं ।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना भोजने मत्तज्जुना भवितब्बं । सचे, आवुसो, आरज्जिको भोजने अमत्तज्जू होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा भोजने अमत्तज्जू’ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना भोजने मत्तज्जुना भवितब्बं ।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना जागरियं अनुयुत्तेन भवितब्बं । सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु जागरियं अननुयुत्तो होति, तस्स भवन्ति वत्तारो । ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा जागरियं अननुयुत्तो’ति — तस्स भवन्ति वत्तारो । तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना जागरियं अनुयुत्तेन भवितब्बं ।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना आरद्धवीरियेन भवितब्बं। सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु कुसीतो होति, तस्स भवन्ति वत्तारो। ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा कुसीतो’ति — तस्स भवन्ति वत्तारो। तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना आरद्धवीरियेन भवितब्बं।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना उपट्ठितस्सतिना भवितब्बं। सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु मुट्ठस्सती होति, तस्स भवन्ति वत्तारो। ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा मुट्ठस्सती’ति — तस्स भवन्ति वत्तारो। तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना उपट्ठितस्सतिना भवितब्बं।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना समाहितेन भवितब्बं। सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु असमाहितो होति, तस्स भवन्ति वत्तारो। ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा असमाहितो’ति — तस्स भवन्ति वत्तारो। तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना समाहितेन भवितब्बं।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना पज्जवता भवितब्बं। सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु दुप्पज्जो होति, तस्स भवन्ति वत्तारो। ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा दुप्पज्जो’ति — तस्स भवन्ति वत्तारो। तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना पज्जवता भवितब्बं।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना अभिधम्मे अभिविनये योगो करणीयो। सन्तावुसो, आरज्जिकं भिक्खुं अभिधम्मे अभिविनये पज्हं पुच्छितारो। सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु अभिधम्मे अभिविनये पज्हं पुट्ठो न सम्पायति, तस्स भवन्ति वत्तारो। ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा अभिधम्मे अभिविनये पज्हं पुट्ठो न सम्पायती’ति — तस्स भवन्ति वत्तारो। तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना अभिधम्मे अभिविनये योगो करणीयो।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा तत्थ योगो करणीयो। सन्तावुसो, आरज्जिकं भिक्खुं ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा तत्थ पज्हं पुच्छितारो। सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा तत्थ पज्हं पुट्ठो न सम्पायति, तस्स भवन्ति वत्तारो। ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा तत्थ पज्हं पुट्ठो न सम्पायती’ति — तस्स भवन्ति वत्तारो। तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा तत्थ योगो करणीयो।

“आरज्जिकेनावुसो, भिक्खुना उत्तरि मनुस्सधम्मे योगो करणीयो। सन्तावुसो, आरज्जिकं भिक्खुं उत्तरि मनुस्सधम्मे पज्हं पुच्छितारो। सचे, आवुसो, आरज्जिको भिक्खु उत्तरि मनुस्सधम्मे पज्हं पुट्ठो न सम्पायति, तस्स भवन्ति वत्तारो। ‘किं पनिमस्सायस्मतो आरज्जिकस्स एकस्सारज्जे सेरिविहारेन यो अयमायस्मा यस्सत्थाय पब्बजितो तमत्थं न जानाती’ति — तस्स भवन्ति वत्तारो। तस्मा आरज्जिकेन भिक्खुना उत्तरि मनुस्सधम्मे योगो करणीयो’ति।

एवं वुत्ते, आयस्मा महामोगल्लानो [महामोगल्लानो (क०)] आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — “आरज्जिकेनेव नु खो, आवुसो सारिपुत्त, भिक्खुना इमे धम्मा समादाय वत्तितब्बा उदाहु गामन्तविहारिनापी”ति? “आरज्जिकेनापि खो, आवुसो मोगल्लान, भिक्खुना इमे धम्मा समादाय वत्तितब्बा पगेव गामन्तविहारिना”ति।

गोलियानिसुत्तं निद्धितं नवमं ।

१०. कीटागिरिसुत्तं

१७४. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा कासीसु चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “अहं खो, भिक्खवे, अज्जत्रेव रत्तिभोजना [रत्तिभोजनं (क०)] भुज्जामि । अज्जत्र खो पनाहं, भिक्खवे, रत्तिभोजना भुज्जमानो अप्पाबाधतज्ज सज्जानामि अप्पातङ्कतज्ज लहुट्टानज्ज बलज्ज फासुविहारज्ज । एथ, तुम्हेपि, भिक्खवे, अज्जत्रेव रत्तिभोजना भुज्जथ । अज्जत्र खो पन, भिक्खवे, तुम्हेपि रत्तिभोजना भुज्जमाना अप्पाबाधतज्ज सज्जानिस्सथ अप्पातङ्कतज्ज लहुट्टानज्ज बलज्ज फासुविहारज्जा”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । अथ खो भगवा कासीसु अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन कीटागिरि नाम कासीनं निगमो तदवसरि । तत्र सुदं भगवा कीटागिरिस्मिं विहरति कासीनं निगमे ।

१७५. तेन खो पन समयेन अस्सजिपुनब्बसुका नाम भिक्खू कीटागिरिस्मिं आवासिका होन्ति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन अस्सजिपुनब्बसुका भिक्खू तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू एतदवोचुं — “भगवा खो, आवुसो, अज्जत्रेव रत्तिभोजना भुज्जति भिक्खुसङ्घो च । अज्जत्र खो पनावुसो, रत्तिभोजना भुज्जमाना अप्पाबाधतज्ज सज्जानन्ति अप्पातङ्कतज्ज लहुट्टानज्ज बलज्ज फासुविहारज्ज । एथ, तुम्हेपि, आवुसो, अज्जत्रेव रत्तिभोजना भुज्जथ । अज्जत्र खो पनावुसो, तुम्हेपि रत्तिभोजना भुज्जमाना अप्पाबाधतज्ज सज्जानिस्सथ अप्पातङ्कतज्ज लहुट्टानज्ज बलज्ज फासुविहारज्जा”ति । एवं वुत्ते, अस्सजिपुनब्बसुका भिक्खू ते भिक्खू एतदवोचुं — “मयं खो, आवुसो, सायज्जेव भुज्जाम पातो च दिवा च विकाले । ते मयं सायज्जेव भुज्जमाना पातो च दिवा च विकाले अप्पाबाधतज्ज सज्जानाम अप्पातङ्कतज्ज लहुट्टानज्ज बलज्ज फासुविहारज्ज । ते मयं किं सन्दिद्धिकं हित्वा कालिकं अनुधाविस्साम? सायज्जेव मयं भुज्जिस्साम पातो च दिवा च विकाले”ति ।

यतो खो ते भिक्खू नासक्खिंसु अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू सज्जापेतुं, अथ येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “इध मयं, भन्ते, येन अस्सजिपुनब्बसुका भिक्खू तेनुपसङ्कमिम्ह; उपसङ्कमित्वा अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू एतदवोचुम्ह — “भगवा खो, आवुसो, अज्जत्रेव रत्तिभोजना भुज्जति भिक्खुसङ्घो च; अज्जत्र खो पनावुसो, रत्तिभोजना भुज्जमाना अप्पाबाधतज्ज सज्जानन्ति अप्पातङ्कतज्ज लहुट्टानज्ज बलज्ज फासुविहारज्ज । एथ, तुम्हेपि, आवुसो, अज्जत्रेव रत्तिभोजना भुज्जथ । अज्जत्र खो पनावुसो, तुम्हेपि रत्तिभोजना भुज्जमाना अप्पाबाधतज्ज सज्जानिस्सथ अप्पातङ्कतज्ज लहुट्टानज्ज बलज्ज फासुविहारज्जा”ति । एवं वुत्ते, भन्ते, अस्सजिपुनब्बसुका भिक्खू अम्हे एतदवोचुं — “मयं खो, आवुसो, सायज्जेव भुज्जाम पातो च दिवा च विकाले । ते मयं सायज्जेव भुज्जमाना पातो च दिवा च विकाले अप्पाबाधतज्ज सज्जानाम अप्पातङ्कतज्ज लहुट्टानज्ज बलज्ज फासुविहारज्ज । ते मयं किं सन्दिद्धिकं हित्वा कालिकं अनुधाविस्साम? सायज्जेव मयं भुज्जिस्साम पातो च दिवा च विकाले”ति । यतो खो मयं, भन्ते, नासक्खिम्ह अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू सज्जापेतुं, अथ मयं एतमत्थं भगवतो आरोचेमा”ति ।

१७६. अथ खो भगवा अज्जतरं भिक्खुं आमन्तेसि — “एहि त्वं, भिक्खु, मम वचनेन अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू आमन्तेहि — “सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती””ति । “एवं, भन्ते”ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येन अस्सजिपुनब्बसुका भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू एतदवोच — “सत्था आयस्मन्ते

आमन्तेती”ति । “एवमावुसो”ति खो अस्सजिपुनब्बसुका भिक्खू तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो अस्सजिपुनब्बसुके भिक्खू भगवा एतदवोच — “सच्चं किर, भिक्खवे, सम्बहुला भिक्खू तुम्हे उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं — ‘भगवा खो, आवुसो, अज्जत्रेव रत्तिभोजना भुज्जति भिक्खुसङ्घो च । अज्जत्र खो पनावुसो, रत्तिभोजना भुज्जमाना अप्पाबाधतज्ज सज्जानन्ति अप्पातङ्कतज्ज लहुट्टानज्ज बलज्ज फासुविहारज्ज । एथ, तुम्हेपि, आवुसो, अज्जत्रेव रत्तिभोजना भुज्जथ । अज्जत्र खो पनावुसो, तुम्हेपि रत्तिभोजना भुज्जमाना अप्पाबाधतज्ज सज्जानिस्सथ अप्पातङ्कतज्ज लहुट्टानज्ज बलज्ज फासुविहारज्जा”ति । एवं वुत्ते किर [किं नु (क०)], भिक्खवे, तुम्हे ते भिक्खू एवं अवचुत्थ — ‘मयं खो पनावुसो, सायज्जेव भुज्जाम पातो च दिवा च विकाले । ते मयं सायज्जेव भुज्जमाना पातो च दिवा च विकाले अप्पाबाधतज्ज सज्जानाम अप्पातङ्कतज्ज लहुट्टानज्ज बलज्ज फासुविहारज्ज । ते मयं किं सन्दिट्ठिकं हित्वा कालिकं अनुधाविस्साम? सायज्जेव मयं भुज्जिस्साम पातो च दिवा च विकाले”ति । “एवं, भन्ते” ।

१७७. “किं नु मे तुम्हे, भिक्खवे, एवं धम्मं देसितं आजानाथ यं किज्जायं पुरिसपुगलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तस्स अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती”ति? “नो हेतं, भन्ते” । “ननु मे तुम्हे, भिक्खवे, एवं धम्मं देसितं आजानाथ इधेकच्चस्स यं एवरूपं सुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ति, इध पनेकच्चस्स एवरूपं सुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, इधेकच्चस्स एवरूपं दुक्खं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ति, इध पनेकच्चस्स एवरूपं दुक्खं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, इधेकच्चस्स एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, इध पनेकच्चस्स एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती”ति? “एवं, भन्ते” ।

१७८. “साधु, भिक्खवे! मया चेतं, भिक्खवे, अज्जातं अभविस्स अदिट्ठं अविदितं असच्छिकतं अफस्सितं पज्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं सुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती”ति, एवाहं अजानन्तो ‘एवरूपं सुखं वेदनं पजहथा”ति वदेय्यं; अपि नु मे एतं, भिक्खवे, पतिरूपं अभविस्सा”ति? “नो हेतं, भन्ते” । “यस्मा च खो एतं, भिक्खवे, मया जातं दिट्ठं विदितं सच्छिकतं फस्सितं पज्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं सुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती”ति, तस्माहं ‘एवरूपं सुखं वेदनं पजहथा”ति वदामि । मया चेतं, भिक्खवे, अज्जातं अभविस्स अदिट्ठं अविदितं असच्छिकतं अफस्सितं पज्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं सुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती”ति, एवाहं अजानन्तो ‘एवरूपं सुखं वेदनं उपसम्पज्ज विहरथा”ति वदेय्यं; अपि नु मे एतं, भिक्खवे, पतिरूपं अभविस्सा”ति? “नो हेतं, भन्ते” । “यस्मा च खो एतं, भिक्खवे, मया जातं दिट्ठं विदितं सच्छिकतं फस्सितं पज्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं सुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती”ति, तस्माहं ‘एवरूपं सुखं वेदनं उपसम्पज्ज विहरथा”ति वदामि ।

१७९. “मया चेतं, भिक्खवे, अज्जातं अभविस्स अदिट्ठं अविदितं असच्छिकतं अफस्सितं पज्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं दुक्खं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती”ति, एवाहं अजानन्तो ‘एवरूपं दुक्खं वेदनं पजहथा”ति वदेय्यं; अपि नु मे एतं, भिक्खवे, पतिरूपं अभविस्सा”ति? “नो हेतं, भन्ते” । “यस्मा च खो एतं, भिक्खवे, मया जातं दिट्ठं विदितं सच्छिकतं फस्सितं पज्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं दुक्खं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती”ति, तस्माहं ‘एवरूपं दुक्खं वेदनं पजहथा”ति वदामि । मया चेतं, भिक्खवे, अज्जातं

अभविस्स अदिट्ठं अविदितं असच्छिकतं अफस्सितं पज्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं दुक्खं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ति, एवाहं अजानन्तो ‘एवरूपं दुक्खं वेदनं उपसम्पज्ज विहरथा’ति वदेय्यं; अपि नु मे एतं, भिक्खवे, पतिरूपं अभविस्सा’ति? “नो हेतं, भन्ते” । “यस्मा च खो एतं, भिक्खवे, मया जातं दिट्ठं विदितं सच्छिकतं फस्सितं पज्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं दुक्खं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ति, तस्माहं ‘एवरूपं दुक्खं वेदनं उपसम्पज्ज विहरथा’ति वदामि ।

१८०. “मया चेतं, भिक्खवे, अज्जातं अभविस्स अदिट्ठं अविदितं असच्छिकतं अफस्सितं पज्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती’ति, एवाहं अजानन्तो ‘एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं पजहथा’ति वदेय्यं; अपि नु मे एतं, भिक्खवे, पतिरूपं अभविस्सा’ति? “नो हेतं, भन्ते” । “यस्मा च खो एतं, भिक्खवे, मया जातं दिट्ठं विदितं सच्छिकतं फस्सितं पज्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ती’ति, तस्माहं ‘एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं पजहथा’ति वदामि” । मया चेतं, भिक्खवे, अज्जातं अभविस्स अदिट्ठं अविदितं असच्छिकतं अफस्सितं पज्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ति, एवाहं अजानन्तो ‘एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं उपसम्पज्ज विहरथा’ति वदेय्यं; अपि नु मे एतं, भिक्खवे, पतिरूपं अभविस्सा’ति? “नो हेतं, भन्ते” । “यस्मा च खो एतं, भिक्खवे, मया जातं दिट्ठं विदितं सच्छिकतं फस्सितं पज्जाय — ‘इधेकच्चस्स एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं वेदयतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ति, तस्माहं ‘एवरूपं अदुक्खमसुखं वेदनं उपसम्पज्ज विहरथा’ति वदामि ।

१८१. “नाहं, भिक्खवे, सब्बेसंयेव भिक्खून् ‘अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि; न पनाहं, भिक्खवे, सब्बेसंयेव भिक्खून् ‘न अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि । ये ते, भिक्खवे, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिकखीणभवसंयोजना सम्मदज्जा विमुत्ता, तथारूपानाहं, भिक्खवे, भिक्खून् ‘न अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि । तं किस्स हेतु? कतं तेसं अप्पमादेन । अभब्बा ते पमज्जितुं । ये च खो ते, भिक्खवे, भिक्खू सेक्खा अप्पत्तमानसा अनुत्तरं योगक्खेमं पत्थयमाना विहरन्ति, तथारूपानाहं, भिक्खवे, भिक्खून् ‘अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि । तं किस्स हेतु? अप्पेव नामिमे आयस्मन्तो अनुलोमिकानि सेनासनानि पटिसेवमाना कल्याणमित्ते भजमाना इन्द्रियानि समन्नानयमाना — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्यन्ति! इमं खो अहं, भिक्खवे, इमेसं भिक्खून् अप्पमादफलं सम्पस्समानो ‘अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि ।

१८२. “सत्तिमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे सत्त? उभतोभागविमुत्तो, पज्जाविमुत्तो, कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्भावमुत्तो, धम्मानुसारी, सद्धानुसारी ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो उभतोभागविमुत्तो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा [फस्सित्वा (सी० पी०)] विहरति पज्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिकखीणा होन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो उभतोभागविमुत्तो इमस्स खो अहं, भिक्खवे, भिक्खुनो ‘न अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि । तं किस्स हेतु? कतं तस्स अप्पमादेन । अभब्बो सो पमज्जितुं ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो पज्जाविमुत्तो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे

आरुप्पा ते न कायेन फुसित्वा विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिकखीणा होन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो पज्जाविमुत्तो । इमस्सपि खो अहं, भिक्खवे, भिक्खुनो ‘न अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि । तं किस्स हेतु? कतं तस्स अप्पमादेन । अभब्बो सो पमज्जितुं ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो कायसक्खि? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा एकच्चे आसवा परिकखीणा होन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो कायसक्खि । इमस्स खो अहं, भिक्खवे, भिक्खुनो ‘अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि । तं किस्स हेतु? अप्पेव नाम अयमायस्मा अनुलोमिकानि सेनासनानि पटिसेवमानो कल्याणमित्ते भजमानो इन्द्रियानि समन्नानयमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्याति! इमं खो अहं, भिक्खवे, इमस्स भिक्खुनो अप्पमादफलं सम्पस्समानो ‘अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो दिट्ठिप्पत्तो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते न कायेन फुसित्वा विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा एकच्चे आसवा परिकखीणा होन्ति, तथागतप्पवेदिता चस्स धम्मा पज्जाय वोदिट्ठा होन्ति वोचरिता । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो दिट्ठिप्पत्तो । इमस्सपि खो अहं, भिक्खवे, भिक्खुनो ‘अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि । तं किस्स हेतु? अप्पेव नाम अयमायस्मा अनुलोमिकानि सेनासनानि पटिसेवमानो कल्याणमित्ते भजमानो इन्द्रियानि समन्नानयमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्याति! इमं खो अहं, भिक्खवे, इमस्स भिक्खुनो अप्पमादफलं सम्पस्समानो ‘अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो सद्धाविमुत्तो । इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते न कायेन फुसित्वा विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा एकच्चे आसवा परिकखीणा होन्ति, तथागते चस्स सद्धा निविट्ठा होति मूलजाता पतिट्ठिता । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो सद्धाविमुत्तो । इमस्सपि खो अहं, भिक्खवे, भिक्खुनो ‘अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि । तं किस्स हेतु? अप्पेव नाम अयमायस्मा अनुलोमिकानि सेनासनानि पटिसेवमानो कल्याणमित्ते भजमानो इन्द्रियानि समन्नानयमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्याति! इमं खो अहं, भिक्खवे, इमस्स भिक्खुनो अप्पमादफलं सम्पस्समानो ‘अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो धम्मनुसारी? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते न कायेन फुसित्वा विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा एकच्चे आसवा परिकखीणा [दिस्वा आसवा अपरिकखीणा (सी० पी०)] होन्ति, तथागतप्पवेदिता चस्स धम्मा पज्जाय मत्तसो निज्झानं खमन्ति, अपि चस्स इमे धम्मा होन्ति, सेय्यथिदं — सद्धिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पज्जिन्द्रियं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो धम्मनुसारी । इमस्सपि खो अहं, भिक्खवे, भिक्खुनो ‘अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि । तं किस्स हेतु? अप्पेव नाम अयमायस्मा अनुलोमिकानि सेनासनानि पटिसेवमानो कल्याणमित्ते भजमानो इन्द्रियानि समन्नानयमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्याति! इमं खो अहं, भिक्खवे, इमस्स भिक्खुनो अप्पमादफलं सम्पस्समानो ‘अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो सद्धानुसारी? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते न कायेन फुसित्वा विहरति, पज्जाय चस्स दिस्वा एकच्चे आसवा परिकखीणा [दिस्वा आसवा अपरिकखीणा (सी० पी०)] होन्ति, तथागते चस्स सद्दामत्तं होति पेम्मत्तं, अपि चस्स इमे धम्मा होन्ति, सेय्यथिदं — सद्धिन्द्रियं, वीरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पज्जिन्द्रियं। अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो सद्धानुसारी। इमस्सपि खो अहं, भिक्खवे, भिक्खुनो ‘अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि। तं किस्स हेतु? अप्पेव नाम अयमायस्मा अनुलोमिकानि सेनासनानि पटिसेवमानो कल्याणमित्ते भजमानो इन्द्रियानि समन्नानयमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्याति! इमं खो अहं, भिक्खवे, इमस्स भिक्खुनो अप्पमादफलं सम्पस्समानो ‘अप्पमादेन करणीय’न्ति वदामि।

१८३. “नाहं, भिक्खवे, आदिकेनेव अज्जाराधनं वदामि; अपि च, भिक्खवे, अनुपुब्बसिक्खा अनुपुब्बकिरिया अनुपुब्बपटिपदा अज्जाराधना होति। कथञ्च, भिक्खवे, अनुपुब्बसिक्खा अनुपुब्बकिरिया अनुपुब्बपटिपदा अज्जाराधना होति? इध, भिक्खवे, सद्दजातो उपसङ्कमति, उपसङ्कमन्तो पयिरुपासति, पयिरुपासन्तो सोतं ओदहति, ओहितसोतो धम्मं सुणाति, सुत्वा धम्मं धारेति, धतानं [धातानं (क०)] धम्मनं अत्थं उपपरिक्खति, अत्थं उपपरिक्खतो धम्मा निज्झानं खमन्ति, धम्मनिज्झानक्खन्ति सति छन्दो जायति, छन्दजातो उस्सहति, उस्साहेत्वा तुलेति, तुलयित्वा पदहति, पहितत्तो समानो कायेन चेव परमसच्चं सच्छिकरोति, पज्जाय च नं अतिविज्झ पस्सति। सापि नाम, भिक्खवे, सद्दा नाहोसि; तम्पि नाम, भिक्खवे, उपसङ्कमनं नाहोसि; सापि नाम, भिक्खवे, पयिरुपासना नाहोसि; तम्पि नाम, भिक्खवे, सोतावधानं नाहोसि; तम्पि नाम, भिक्खवे, धम्मस्सवनं नाहोसि; सापि नाम, भिक्खवे, धम्मधारणा नाहोसि; सापि नाम, भिक्खवे, अत्थूपपरिक्खा नाहोसि; सापि नाम, भिक्खवे, धम्मनिज्झानक्खन्ति नाहोसि; सोपि नाम, भिक्खवे, छन्दो नाहोसि; सोपि नाम, भिक्खवे, उस्साहो नाहोसि; सापि नाम, भिक्खवे, तुलना नाहोसि; तम्पि नाम, भिक्खवे, पधानं नाहोसि। विप्पटिपन्नात्थ, भिक्खवे, मिच्छापटिपन्नात्थ, भिक्खवे। कीव दूरेविमे, भिक्खवे, मोघपुरिसा अपक्कन्ता इमम्हा धम्मविनया।

१८४. “अत्थि, भिक्खवे, चतुप्पदं वेय्याकरणं यस्सुद्धिद्वस्स विज्जू पुरिसो नचिरस्सेव पज्जायत्थं आजानेय्य। उद्धिसिस्सामि वो [उद्धिद्वस्सापि (क०)], भिक्खवे, आजानिस्सथ मे तं’न्ति? “के च मयं, भन्ते, के च धम्मस्स अज्जातारो’ति? योपि सो, भिक्खवे, सत्था आमिसगरु आमिसदायादो आमिसेहि संसट्ठो विहरति तस्स पायं एवरूपी पणोपणविया न उपेति — ‘एवञ्च नो अस्स अथ नं करेय्याम, न च नो एवमस्स न नं करेय्यामा’ति, किं पन, भिक्खवे, यं तथागतो सब्बसो आमिसेहि विसंसट्ठो विहरति। सद्धस्स, भिक्खवे, सावकस्स सत्थुसासने परियोगाहिय [परियोगाय (सी० पी० क०), परियोगय्ह (स्या० कं०)] वत्ततो अयमनुधम्मो होति — ‘सत्था भगवा, सावकोहमस्मि; जानाति भगवा, नाहं जानामी’ति। सद्धस्स, भिक्खवे, सावकस्स सत्थुसासने परियोगाहिय वत्ततो रुळ्हनीयं [रुळ्हनीयं (सी० पी०)] सत्थुसासनं होति ओजवन्तं। सद्धस्स, भिक्खवे, सावकस्स सत्थुसासने परियोगाहिय वत्ततो अयमनुधम्मो होति — ‘कामं तचो च न्हारु च अट्ठि च अवसिस्सतु, सरीरे उपसुस्सतु [उपसुस्सतु सरीरे (सी०), सरीरे अवसुस्सतु (क०)] मंसलोहितं, यं तं पुरिसथामेन पुरिसवीरियेन पुरिसपरक्कमेन पत्तब्बं न तं अपापुणित्वा वीरियस्स सण्ठानं [सन्थानं (सी० स्या० पी०)] भविस्सती’ति। सद्धस्स, भिक्खवे, सावकस्स सत्थुसासने परियोगाहिय वत्ततो द्विन्नं फलानं अज्जतरं फलं पाटिकङ्कं — दिट्ठेव धम्मे अज्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता’ति।

इदमवोच भगवा। अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दन्ति।

कीटागिरिसुत्तं निद्धितं दसमं ।

भिक्षुवग्गो निद्धितो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

कुञ्जर-राहुल-सस्सतलोको, मालुक्यपुत्तो च भद्दालि-नामो ।

खुद्द-दिजाथ-सहम्पतियाचं, नाळक-रञ्जिकिटागिरिनामो ॥

३. परिब्बाजकवग्गो

१. तेविज्जवच्छसुत्तं

१८५. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । तेन खो पन समयेन वच्छगोत्तो परिब्बाजको एकपुण्डरीके परिब्बाजकारामे पटिवसति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय वेसालिं पिण्डाय पाविसि । अथ खो भगवतो एतदहोसि — “अतिप्पगो खो ताव वेसालियं पिण्डाय चरितुं; यंनूनाहं येन एकपुण्डरीको परिब्बाजकारामो येन वच्छगोत्तो परिब्बाजको तेनुपसङ्गमेय्य”न्ति । अथ खो भगवा येन एकपुण्डरीको परिब्बाजकारामो येन वच्छगोत्तो परिब्बाजको तेनुपसङ्गमि । अदसा खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान भगवन्तं एतदवोच — “एतु खो, भन्ते, भगवा । स्वागतं [सागतं (सी० पी०)], भन्ते, भगवतो । चिरस्सं खो, भन्ते, भगवा इमं परियायमकासि यदिदं इधागमनाय । निसीदतु, भन्ते, भगवा इदमासनं पञ्जत्त”न्ति । निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने । वच्छगोत्तोपि खो परिब्बाजको अञ्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “सुत्तं मेतं, भन्ते — ‘समणो गोतमो सब्बञ्जू सब्बदस्सावी, अपरिसे+सं जाणदस्सनं पटिजानाति, चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं जाणदस्सनं पच्चुपट्ठित’न्ति । ये ते, भन्ते, एवमाहंसु — ‘समणो गोतमो सब्बञ्जू सब्बदस्सावी, अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानाति, चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं जाणदस्सनं पच्चुपट्ठित’न्ति, कच्चि ते, भन्ते, भगवतो वुत्तवादिनो, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारहं ठानं आगच्छती’ति? “ये ते, वच्छ, एवमाहंसु — ‘समणो गोतमो सब्बञ्जू सब्बदस्सावी, अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानाति, चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं जाणदस्सनं पच्चुपट्ठित’न्ति, न मे ते वुत्तवादिनो, अब्भाचिक्खन्ति च पन मं असता अभूतेना’ति ।

१८६. “कथं ब्याकरमाना पन मयं, भन्ते, वुत्तवादिनो चेव भगवतो अस्साम, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारहं ठानं आगच्छेय्या”ति?

“तेविज्जो समणो गोतमो”ति खो, वच्छ, ब्याकरमानो वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च मं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारहं ठानं आगच्छेय्य । अहज्झि, वच्छ, यावदेव आकङ्खामि अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि । अहज्झि, वच्छ, यावदेव आकङ्खामि दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन

अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते...पे०...
यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामि । अहज्झि, वच्छ, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं
अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामि ।

“तेविज्जो समणो गोतमो”ति खो, वच्छ, ब्याकरमानो वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च मं अभूतेन अब्भाचिकखेय्य,
धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारहं ठानं आगच्छेय्या”ति ।

एवं वुत्ते, वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “अत्थि नु खो, भो गोतम, कोचि गिही गिहिसंयोजनं
अप्पहाय कायस्स भेदा दुक्खस्सन्तकरो”ति? “नत्थि खो, वच्छ, कोचि गिही गिहिसंयोजनं अप्पहाय कायस्स भेदा
दुक्खस्सन्तकरो”ति ।

“अत्थि पन, भो गोतम, कोचि गिही गिहिसंयोजनं अप्पहाय कायस्स भेदा सग्गूपगो”ति? “न खो, वच्छ, एकंयेव सतं
न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पच्च सतानि, अथ खो भिय्योव ये गिही गिहिसंयोजनं अप्पहाय कायस्स
भेदा सग्गूपगा”ति [“अत्थि खो वच्छ कोचि गिही गिहिसंयोजनं अप्पहाय कायस्स भेदा सग्गूपगोति” । (क०)] ।

“अत्थि नु खो, भो गोतम, कोचि आजीवको [आजीविको (क०)] कायस्स भेदा दुक्खस्सन्तकरो”ति? “नत्थि खो,
वच्छ, कोचि आजीवको कायस्स भेदा दुक्खस्सन्तकरो”ति ।

“अत्थि पन, भो गोतम, कोचि आजीवको कायस्स भेदा सग्गूपगो”ति? “इतो खो सो, वच्छ, एकनवुतो कप्पो [इतो
को वच्छ एकनवुते कप्पे (क०)] यमहं अनुस्सरामि, नाभिजानामि कज्जि आजीवकं सग्गूपगं अज्जत्र एकेन; सोपासि
कम्मवादी किरियवादी”ति । “एवं सन्ते, भो गोतम, सुज्जं अदुं तित्थायतनं अन्तमसो सग्गूपगेनपी”ति? “एवं, वच्छ,
सुज्जं अदुं तित्थायतनं अन्तमसो सग्गूपगेनपी”ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमनो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवतो भासितं अभिनन्दीति ।

तेविज्जवच्छसुत्तं निट्ठितं पठमं ।

२. अगिवच्छसुत्तं

१८७. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो वच्छगोत्तो
परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा
एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच —

“किं नु खो, भो गोतम, ‘सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’न्ति — एवंदिट्ठि [एवंदिट्ठि (सी० स्या० कं० क०)]
भवं गोतमो”ति? “न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि — ‘सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’”न्ति ।

“किं पन, भो गोतम, ‘असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’न्ति — एवंदिट्ठि भवं गोतमो”ति? “न खो अहं,
वच्छ, एवंदिट्ठि — ‘असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’”न्ति ।

“किं पन, भो गोतम, न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति — एवंदिट्ठि भवं गोतमो’ति इति पुट्ठो समानो ‘न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि — न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति वदेसि । ‘किं नु खो, भो गोतम, होति च न च होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति — एवंदिट्ठि भवं गोतमो’ति इति पुट्ठो समानो ‘न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि — होति च न च होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति वदेसि । ‘किं पन, भो गोतम, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति — एवंदिट्ठि भवं गोतमो’ति इति पुट्ठो समानो ‘न खो अहं, वच्छ, एवंदिट्ठि — नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति वदेसि ।

“किं पन भो गोतमो आदीनवं सम्पस्समानो एवं इमानि सब्बसो दिट्ठिगतानि अनुपगतो’ति?

१८९. “सस्सतो लोको’ति खो, वच्छ, दिट्ठिगतमेतं दिट्ठिगहनं दिट्ठिकन्तारो [दिट्ठिकन्तारं (सी० पी०)] दिट्ठिविसूकं दिट्ठिविप्फन्दितं दिट्ठिसंयोजनं सदुक्खं सविघातं सउपायासं सपरिळाहं, न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति । ‘असस्सतो लोको’ति खो, वच्छ...पे०... ‘अन्तवा लोको’ति खो, वच्छ... पे०... ‘अनन्तवा लोको’ति खो, वच्छ...पे०... ‘तं जीवं तं सरीरं’न्ति खो, वच्छ...पे०... ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीरं’न्ति खो, वच्छ...पे०... ‘होति तथागतो परं मरणा’ति खो, वच्छ...पे०... ‘न होति तथागतो परं मरणा’ति खो, वच्छ...पे०... ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ति खो, वच्छ...पे०... ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति खो, वच्छ, दिट्ठिगतमेतं दिट्ठिगहनं दिट्ठिकन्तारो दिट्ठिविसूकं दिट्ठिविप्फन्दितं दिट्ठिसंयोजनं सदुक्खं सविघातं सउपायासं सपरिळाहं, न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति । इमं खो अहं, वच्छ, आदीनवं सम्पस्समानो एवं इमानि सब्बसो दिट्ठिगतानि अनुपगतो’ति ।

“अत्थि पन भोतो गोतमस्स किञ्चि दिट्ठिगतं’न्ति? “दिट्ठिगतन्ति खो, वच्छ, अपनीतमेतं तथागतस्स । दिट्ठज्हेतं, वच्छ, तथागतेन — ‘इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो; इति वेदना, इति वेदनाय समुदयो, इति वेदनाय अत्थङ्गमो; इति सज्जा, इति सज्जाय समुदयो, इति सज्जाय अत्थङ्गमो; इति सङ्खारा, इति सङ्खारानं समुदयो, इति सङ्खारानं अत्थङ्गमो; इति विज्जाणं, इति विज्जाणस्स समुदयो, इति विज्जाणस्स अत्थङ्गमो’ति । तस्मा तथागतो सब्बमज्जितानं सब्बमथितानं सब्बअहंकारममंकारमानानुसयानं खया विरागा निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा अनुपादा विमुत्तोति वदामी’ति ।

१९०. “एवं विमुत्तचित्तो पन, भो गोतम, भिक्खु कुहिं उपपज्जती’ति? “उपपज्जतीति खो, वच्छ, न उपेति” । “तेन हि, भो गोतम, न उपपज्जती’ति? “न उपपज्जतीति खो, वच्छ, न उपेति” । “तेन हि, भो गोतम, उपपज्जति च न च उपपज्जती’ति? “उपपज्जति च न च उपपज्जतीति खो, वच्छ, न उपेति” । “तेन हि, भो गोतम, नेव उपपज्जति न न उपपज्जती’ति? “नेव उपपज्जति न न उपपज्जतीति खो, वच्छ, न उपेति” ।

“एवं विमुत्तचित्तो पन, भो गोतम, भिक्खु कुहिं उपपज्जती’ति इति पुट्ठो समानो ‘उपपज्जतीति खो, वच्छ, न उपेती’ति वदेसि । ‘तेन हि, भो गोतम, न उपपज्जती’ति इति पुट्ठो समानो ‘न उपपज्जतीति खो, वच्छ, न उपेती’ति वदेसि । ‘तेन हि, भो गोतम, उपपज्जति च न च उपपज्जती’ति इति पुट्ठो समानो ‘उपपज्जति च न च उपपज्जतीति खो, वच्छ, न उपेती’ति वदेसि । ‘तेन हि, भो गोतम, नेव उपपज्जति न न उपपज्जती’ति इति पुट्ठो समानो ‘नेव उपपज्जति न न उपपज्जतीति खो, वच्छ, न उपेती’ति वदेसि । एत्थाहं, भो गोतम, अज्जाणमापादिं, एत्थ सम्मोहमापादिं । यापि मे एसा भोतो गोतमस्स पुरिमेन कथासल्लापेन अहु पसादमत्ता सापि मे एतरहि अन्तरहिता’ति । “अलज्जि ते, वच्छ, अज्जाणाय, अलं

सम्मोहाय । गम्भीरो हायं, वच्छ, धम्मो दुद्दसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो निपुणो पण्डितवेदनीयो । सो तथा दुज्जानो अज्जदिट्ठिकेन अज्जखन्तिकेन अज्जरुचिकेन अज्जत्रयोगेन [अज्जत्रयोगेन (दी० नि० १.४२०)] अज्जत्राचरियकेन” [अज्जत्थाचरियकेन (सी० स्या० कं० पी०)] ।

१९१. “तेन हि, वच्छ, तज्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि; यथा ते खमेय्य तथा नं ब्याकरेय्यासि । तं किं मज्जसि, वच्छ, सचे ते पुरतो अग्नि जलेय्य, जानेय्यासि त्वं — ‘अयं मे पुरतो अग्नि जलती’”ति? “सचे मे, भो गोतम, पुरतो अग्नि जलेय्य, जानेय्याहं — ‘अयं मे पुरतो अग्नि जलती’”ति ।

“सचे पन तं, वच्छ, एवं पुच्छेय्य — ‘यो ते अयं पुरतो अग्नि जलति अयं अग्नि किं पटिच्च जलती’ति, एवं पुट्ठो त्वं, वच्छ, किन्ति ब्याकरेय्यासी’”ति? “सचे मं, भो गोतम, एवं पुच्छेय्य — ‘यो ते अयं पुरतो अग्नि जलति अयं अग्नि किं पटिच्च जलती’ति, एवं पुट्ठो अहं, भो गोतम, एवं ब्याकरेय्यं — ‘यो मे अयं पुरतो अग्नि जलति अयं अग्नि तिणकट्ठुपादानं पटिच्च जलती’”ति ।

“सचे ते, वच्छ, पुरतो सो अग्नि निब्बायेय्य, जानेय्यासि त्वं — ‘अयं मे पुरतो अग्नि निब्बुतो’”ति? “सचे मे, भो गोतम, पुरतो सो अग्नि निब्बायेय्य, जानेय्याहं — ‘अयं मे पुरतो अग्नि निब्बुतो’”ति ।

“सचे पन तं, वच्छ, एवं पुच्छेय्य — ‘यो ते अयं पुरतो अग्नि निब्बुतो सो अग्नि इतो कतमं दिसं गतो — पुरत्थिमं वा दक्खिणं वा पच्छिमं वा उत्तरं वा’ति, एवं पुट्ठो त्वं, वच्छ, किन्ति ब्याकरेय्यासी’”ति? “न उपेति, भो गोतम, यज्झि सो, भो गोतम, अग्नि तिणकट्ठुपादानं पटिच्च अजलि [जलति (स्या० कं० क०)] तस्स च परियादाना अज्जस्स च अनुपहारा अनाहारो निब्बुतो त्वेव सङ्ख्यं गच्छती’”ति ।

१९२. “एवमेव खो, वच्छ, येन रूपेण तथागतं पज्जापयमानो पज्जापेय्य तं रूपं तथागतस्स पहीनं उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावकतं आयतिं अनुप्पादधम्मं । रूपसङ्ख्यविमुत्तो [रूपसङ्ख्याविमुत्तो (सी० स्या० कं० पी०)] एवं वेदनासङ्ख्यादीसुपि] खो, वच्छ, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाळ्हो — सेय्यथापि महासमुद्दो । उपपज्जतीति न उपेति, न उपपज्जतीति न उपेति, उपपज्जति च न च उपपज्जतीति न उपेति, नेव उपपज्जति न न उपपज्जतीति न उपेति ।

“याय वेदनाय तथागतं पज्जापयमानो पज्जापेय्य सा वेदना तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावकता आयतिं अनुप्पादधम्मा । वेदनासङ्ख्यविमुत्तो खो, वच्छ, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाळ्हो — सेय्यथापि महासमुद्दो । उपपज्जतीति न उपेति, न उपपज्जतीति न उपेति, उपपज्जति च न च उपपज्जतीति न उपेति, नेव उपपज्जति न न उपपज्जतीति न उपेति ।

“याय सज्जाय तथागतं पज्जापयमानो पज्जापेय्य सा सज्जा तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावकता आयतिं अनुप्पादधम्मा । सज्जासङ्ख्यविमुत्तो खो, वच्छ, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाळ्हो — सेय्यथापि महासमुद्दो । उपपज्जतीति न उपेति, न उपपज्जतीति न उपेति, उपपज्जति च न च उपपज्जतीति न उपेति, नेव उपपज्जति न न उपपज्जतीति न उपेति ।

“येहि सङ्खारेहि तथागतं पज्जापयमानो पज्जापेय्य ते सङ्खारा तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता

अनभावंकता आयति अनुप्पादधम्मा । सङ्खारसङ्खयविमुत्तो खो, वच्छ, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाळ्हो — सेय्यथापि महासमुद्धो । उपपज्जतीति न उपेति, न उपपज्जतीति न उपेति, उपपज्जति च न च उपपज्जतीति न उपेति, नेव उपपज्जति न न उपपज्जतीति न उपेति ।

“येन विज्जाणेन तथागतं पज्जापयमानो पज्जापेय्य तं विज्जाणं तथागतस्स पहीनं उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावंकतं आयति अनुप्पादधम्मं । विज्जाणसङ्खयविमुत्तो खो, वच्छ, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाळ्हो — सेय्यथापि महासमुद्धो । उपपज्जतीति न उपेति, न उपपज्जतीति न उपेति, उपपज्जति च न च उपपज्जतीति न उपेति, नेव उपपज्जति न न उपपज्जतीति न उपेति” ।

एवं वुत्ते, वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “सेय्यथापि, भो गोतम, गामस्स वा निगमस्स वा अविदूरे महासालरुक्खो । तस्स अनिच्चता साखापलासा पलुज्जेय्युं [साखापलासं पलुज्जेय्य], तचपपटिका पलुज्जेय्युं, फेगू पलुज्जेय्युं [फेगू पलुज्जेय्य (सी० स्या० कं० पी०)]; सो अपरेन समयेन अपगतसाखापलासो अपगततचपपटिको अपगतफेगुको सुद्धो अस्स, सारे पतिट्ठितो; एवमेव भोतो गोतमस्स पावचनं अपगतसाखापलासं अपगततचपपटिकं अपगतफेगुकं सुद्धं, सारे पतिट्ठितं । अभिक्कन्तं, भो गोतम... पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” न्ति ।

अग्गिवच्छसुत्तं निट्ठितं दुतियं ।

३. महावच्छसुत्तं

१९३. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “दीघरत्ताहं भोता गोतमेन सहकथी । साधु मे भवं गोतमो संखित्तेन कुसलाकुसलं देसेतू” ति । “संखित्तेनपि खो ते अहं, वच्छ, कुसलाकुसलं देसेय्यं, वित्थारेनपि खो ते अहं, वच्छ, कुसलाकुसलं देसेय्यं; अपि च ते अहं, वच्छ, संखित्तेन कुसलाकुसलं देसेस्सामि । तं सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि, भासिस्सामी” ति । “एवं, भो” ति खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

१९४. “लोभो खो, वच्छ, अकुसलं, अलोभो कुसलं; दोसो खो, वच्छ, अकुसलं, अदोसो कुसलं; मोहो खो, वच्छ, अकुसलं, अमोहो कुसलं । इति खो, वच्छ, इमे तयो धम्मा अकुसला, तयो धम्मा कुसला ।

“पाणातिपातो खो, वच्छ, अकुसलं, पाणातिपाता वेरमणी कुसलं; अदिन्नादानं खो, वच्छ, अकुसलं, अदिन्नादाना वेरमणी कुसलं; कामेसुमिच्छाचारो खो, वच्छ, अकुसलं, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणी कुसलं; मुसावादो खो, वच्छ, अकुसलं, मुसावादा वेरमणी कुसलं; पिसुणा वाचा खो, वच्छ, अकुसलं, पिसुणाय वाचाय वेरमणी कुसलं; फरुसा वाचा खो, वच्छ, अकुसलं, फरुसाय वाचाय वेरमणी कुसलं; सम्फप्पलापो खो, वच्छ, अकुसलं, सम्फप्पलापा वेरमणी कुसलं; अभिज्झा खो, वच्छ, अकुसलं, अनभिज्झा कुसलं; ब्यापादो खो, वच्छ, अकुसलं, अब्यापादो कुसलं; मिच्छादिट्ठि खो, वच्छ, अकुसलं, मिच्छादिट्ठि कुसलं । इति खो, वच्छ, इमे दस धम्मा अकुसला, दस धम्मा कुसला ।

“यतो खो, वच्छ, भिक्खुनो तण्हा पहीना होति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता आयति अनुप्पादधम्मा,

सो होति भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसंयोजनो सम्मदज्जा विमुत्तो”ति ।

१९५. “तिट्ठतु भवं गोतमो । अत्थि पन ते भोतो गोतमस्स एकभिक्खुपि सावको यो आसवानं खया [सावको आसवानं खया (सी० स्या० कं० पी०) एवमुपरिपि] अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती”ति? “न खो, वच्छ, एकंयेव सतं न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्योव ये भिक्खू मम सावका आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती”ति ।

“तिट्ठतु भवं गोतमो, तिट्ठन्तु भिक्खू । अत्थि पन भोतो गोतमस्स एका भिक्खुनीपि साविका या आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती”ति? “न खो, वच्छ, एकंयेव सतं न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्योव या भिक्खुनियो मम साविका आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती”ति ।

“तिट्ठतु भवं गोतमो, तिट्ठन्तु भिक्खू, तिट्ठन्तु भिक्खुनियो । अत्थि पन भोतो गोतमस्स एकुपासकोपि सावको गिही ओदातवसनो ब्रह्मचारी यो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया ओपपातिको तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका”ति? “न खो, वच्छ, एकंयेव सतं न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्योव ये उपासका मम सावका गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनो अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका”ति ।

“तिट्ठतु भवं गोतमो, तिट्ठन्तु भिक्खू, तिट्ठन्तु भिक्खुनियो, तिट्ठन्तु उपासका गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो । अत्थि पन भोतो गोतमस्स एकुपासकोपि सावको गिही ओदातवसनो कामभोगी सासनकरो ओवादप्पटिकरो यो तिण्णविचिकिच्छो विगतकथंकथा वेसारज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो सत्थुसासने विहरती”ति? “न खो, वच्छ, एकंयेव सतं न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्योव ये उपासका मम सावका गिही ओदातवसना कामभोगिनो सासनकरा ओवादप्पटिकरा तिण्णविचिकिच्छा विगतकथंकथा वेसारज्जप्पत्ता अपरप्पच्चया सत्थुसासने विहरन्ती”ति ।

“तिट्ठतु भवं गोतमो, तिट्ठन्तु भिक्खू, तिट्ठन्तु भिक्खुनियो, तिट्ठन्तु उपासका गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो, तिट्ठन्तु उपासका गिही ओदातवसना कामभोगिनो । अत्थि पन भोतो गोतमस्स एकुपासिकापि साविका गिहिनी ओदातवसना ब्रह्मचारिनी या पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनी अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका”ति? “न खो, वच्छ, एकंयेव सतं न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्योव या उपासिका मम साविका गिहिनियो ओदातवसना ब्रह्मचारिनियो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया ओपपातिका तत्थ परिनिब्बायिनियो अनावत्तिधम्मा तस्मा लोका”ति ।

“तिट्ठतु भवं गोतमो, तिट्ठन्तु भिक्खू, तिट्ठन्तु भिक्खुनियो, तिट्ठन्तु उपासका गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो, तिट्ठन्तु उपासका गिही ओदातवसना कामभोगिनो, तिट्ठन्तु उपासिका गिहिनियो ओदातवसना ब्रह्मचारिनियो । अत्थि पन भोतो गोतमस्स एकुपासिकापि साविका गिहिनी ओदातवसना कामभोगिनी सासनकरा ओवादप्पटिकरा या तिण्णविचिकिच्छा

अभविस्संसु, नो च खो उपासिका गिहिनियो ओदातवसना कामभोगिनियो आराधिका अभविस्संसु; एवमिदं ब्रह्मचरियं अपरिपूरं अभविस्स तेनङ्गेन । यस्मा च खो, भो गोतम, इमं धम्मं भवज्जेव गोतमो आराधको, भिक्खू च आराधका, भिक्खुनियो च आराधिका, उपासका च गिही ओदातवसना ब्रह्मचारिनो आराधका, उपासका च गिही ओदातवसना कामभोगिनो आराधका, उपासिका च गिहिनियो ओदातवसना ब्रह्मचारिनियो आराधिका, उपासिका च गिहिनियो ओदातवसना कामभोगिनियो आराधिका; एवमिदं ब्रह्मचरियं परिपूरं तेनङ्गेन ।

१९७. “सेय्यथापि, भो गोतम, गङ्गा नदी समुद्दिनिन्ना समुद्दपोणा समुद्दपम्भारा समुद्दं आहच्च तिड्ढति, एवमेवायं भोतो गोतमस्स परिसा सगहट्टपब्बजिता निब्बाननिन्ना निब्बानपोणा निब्बानपम्भारा निब्बानं आहच्च तिड्ढति । अभिक्कन्तं, भो गोतम...पे०... एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । लभेय्याहं भोतो गोतमस्स सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पदं”न्ति । “यो खो, वच्छ, अज्जतिथियपुब्बो इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खति पब्बज्जं, आकङ्खति उपसम्पदं, सो चत्तारो मासे परिवसति । चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय; अपि च मेत्थ पुग्गलवेमत्तता विदिता”ति । “सचे, भन्ते, अज्जतिथियपुब्बा इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खन्ता पब्बज्जं, आकङ्खन्ता उपसम्पदं चत्तारो मासे परिवसन्ति, चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय; अहं चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि । चतुन्नं वस्सानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्तु उपसम्पादेन्तु भिक्खुभावाया”ति । अलत्थ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवतो सन्तिके पब्बज्जं अलत्थ उपसम्पदं ।

अचिरूपसम्पन्नो खो पनायस्मा वच्छगोत्तो अद्धमासूपसम्पन्नो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा वच्छगोत्तो भगवन्तं एतदवोच — “यावतकं, भन्ते, सेखेन जाणेन सेखाय विज्जाय पत्तब्बं, अनुप्पत्तं तं मया; उत्तरि च मे [उत्तरिं मे (सी० स्या० कं० पी०)] भगवा धम्मं देसेतू”ति । “तेन हि त्वं, वच्छ, द्वे धम्मे उत्तरि भावेहि — समथञ्च विपस्सनञ्च । इमे खो ते, वच्छ, द्वे धम्मा उत्तरि भाविता — समथो च विपस्सना च — अनेकधातुपटिवेधाय संवत्तिस्सन्ति ।

१९८. “सो त्वं, वच्छ, यावदेव [यावदे (पी०)] आकङ्खिस्ससि — ‘अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभवेय्यं — एकोपि हुत्वा बहुधा अस्सं, बहुधापि हुत्वा एको अस्सं; आविभावं, तिरोभावं; तिरोकुट्टं तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमानो गच्छेय्यं, सेय्यथापि आकासे; पथवियापि उम्मुज्जनिमुज्जं करेय्यं, सेय्यथापि उदके; उदकेपि अभिज्जमाने गच्छेय्यं, सेय्यथापि पथवियं; आकासेपि पल्लङ्केन कमेय्यं, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमेपि चन्दिमसूरिये एवमहिद्धिके एवमहानुभावे पाणिना परिमसेय्यं, परिमज्जेय्यं; यावब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेय्यन्ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणिस्ससि, सति सतिआयतने ।

“सो त्वं, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि — ‘दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय उभो सहे सुणेय्यं — दिब्बे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके चा”ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणिस्ससि, सति सतिआयतने ।

“सो त्वं, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि — ‘परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानेय्यं — सरागं वा चित्तं सरागं चित्तन्ति पजानेय्यं, वीतरागं वा चित्तं वीतरागं चित्तन्ति पजानेय्यं; सदोसं वा चित्तं सदोसं चित्तन्ति पजानेय्यं, वीतदोसं वा चित्तं वीतदोसं चित्तन्ति पजानेय्यं; समोहं वा चित्तं समोहं चित्तन्ति पजानेय्यं, वीतमोहं वा चित्तं वीतमोहं चित्तन्ति पजानेय्यं; संखित्तं वा चित्तं संखित्तं चित्तन्ति पजानेय्यं, विक्खित्तं वा चित्तं विक्खित्तं चित्तन्ति पजानेय्यं; महग्गतं वा चित्तं महग्गतं चित्तन्ति पजानेय्यं, अमहग्गतं वा चित्तं अमहग्गतं चित्तन्ति पजानेय्यं; सउत्तरं वा चित्तं सउत्तरं चित्तन्ति पजानेय्यं,

अनुत्तरं वा चित्तं अनुत्तरं चित्तन्ति पजानेय्यं; समाहितं वा चित्तं समाहितं चित्तन्ति पजानेय्यं, असमाहितं वा चित्तं असमाहितं चित्तन्ति पजानेय्यं; विमुत्तं वा चित्तं विमुत्तं चित्तन्ति पजानेय्यं, अविमुत्तं वा चित्तं अविमुत्तं चित्तन्ति पजानेय्यन्ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणिस्ससि, सति सतिआयतने ।

“सो त्वं, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि — ‘अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरेय्यं, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो तिस्सोपि जातियो चतस्सोपि जातियो पञ्चपि जातियो दसपि जातियो वीसम्पि जातियो तिसम्पि जातियो चत्तालीसम्पि जातियो पञ्जासम्पि जातियो जातिसतम्पि जातिसहस्सम्पि जातिसतसहस्सम्पि; अनेकेपि संवट्टकप्पे अनेकेपि विवट्टकप्पे अनेकेपि संवट्टविवट्टकप्पे — अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नोति; इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरेय्यन्ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणिस्ससि, सति सतिआयतने ।

“सो त्वं, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि — ‘दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सेय्यं चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानेय्यं — इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना; इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्नाति; इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सेय्यं चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानेय्यन्ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणिस्ससि, सति सतिआयतने ।

“सो त्वं, वच्छ, यावदेव आकङ्खिस्ससि — ‘आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्यन्ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणिस्ससि, सति सतिआयतने’ति ।

१९९. अथ खो आयस्मा वच्छगोत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो आयस्मा वच्छगोत्तो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति अब्भज्जासि । अज्जतरो खो पनायस्मा वच्छगोत्तो अरहतं अहोसि ।

२००. तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू भगवन्तं दस्सनाय गच्छन्ति । अद्वसा खो आयस्मा वच्छगोत्तो ते भिक्खू दूरतोव आगच्छन्ते । दिस्वान येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच — “हन्द! कहां पन तुम्हे आयस्मन्तो गच्छथा”ति? “भगवन्तं खो मयं, आवुसो, दस्सनाय गच्छामा”ति । “तेनहायस्मन्तो मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दथ, एवञ्च वदेथ — ‘वच्छगोत्तो, भन्ते, भिक्खु भगवतो पादे सिरसा वन्दति, एवञ्च वदेति — परिचिण्णो मे भगवा, परिचिण्णो मे सुगतो’”ति । “एवमावुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वच्छगोत्तस्स पच्चस्सोसुं । अथ खो ते भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “आयस्मा, भन्ते, वच्छगोत्तो भगवतो पादे सिरसा वन्दति, एवञ्च वदेति — ‘परिचिण्णो मे भगवा,

परिचिण्णो मे सुगतो””ति । “पुब्बेव मे, भिक्खवे, वच्छगोत्तो भिक्खु चेतसा चेतो परिच्च विदितो — ‘तेविज्जो वच्छगोत्तो भिक्खु महिद्धिको महानुभावो’”ति । देवतापि मे एतमत्थं आरोचेसुं — ‘तेविज्जो, भन्ते, वच्छगोत्तो भिक्खु महिद्धिको महानुभावो’”ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति ।

महावच्छसुत्तं निद्धितं ततियं ।

४. दीघनखसुत्तं

२०१. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते सूकरखतायं । अथ खो दीघनखो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सङ्घि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो दीघनखो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “अहज्झि, भो गोतम, एवंवादी एवंदिट्ठि — ‘सब्बं मे नक्खमती’”ति । “यापि खो ते एसा, अग्गिवेस्सन, दिट्ठि — ‘सब्बं मे नक्खमती’ति, एसापि ते दिट्ठि नक्खमती’ति? “एसा चे [एसापि (क०)] मे, भो गोतम, दिट्ठि खमेय्य, तंपस्स तादिसमेव, तंपस्स तादिसमेव”ति । “अतो खो ते, अग्गिवेस्सन, बहू हि बहुतरा लोकस्मिं ये एवमाहंसु — ‘तंपस्स तादिसमेव, तंपस्स तादिसमेव’ति । ते तज्जेव दिट्ठि नप्पजहन्ति अज्जज्ज दिट्ठि उपादियन्ति । अतो खो ते, अग्गिवेस्सन, तनू हि तनुतरा लोकस्मिं ये एवमाहंसु — ‘तंपस्स तादिसमेव, तंपस्स तादिसमेव’ति । ते तज्जेव दिट्ठि पजहन्ति अज्जज्ज दिट्ठि न उपादियन्ति । सन्तग्गिवेस्सन, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘सब्बं मे खमती’ति; सन्तग्गिवेस्सन, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘सब्बं मे नक्खमती’ति; सन्तग्गिवेस्सन, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘एकच्चं मे खमति, एकच्चं मे नक्खमती’ति । तत्रग्गिवेस्सन, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘सब्बं मे खमती’ति तेसमयं दिट्ठि सारागाय सन्तिके, सज्जोगाय सन्तिके, अभिनन्दनाय सन्तिके अज्झोसानाय सन्तिके उपादानाय सन्तिके; तत्रग्गिवेस्सन ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘सब्बं मे नक्खमती’ति तेसमयं दिट्ठि असारागाय सन्तिके, असज्जोगाय सन्तिके, अनभिनन्दनाय सन्तिके, अनज्झोसानाय सन्तिके, अनुपादानाय सन्तिके’”ति ।

२०२. एवं वुत्ते, दीघनखो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “उक्कंसेति [उक्कंसति (सी० पी० क०)] मे भवं गोतमो दिट्ठिगतं, समुक्कंसेति [सम्पहंसति (क०)] मे भवं गोतमो दिट्ठिगतं”न्ति । “तत्रग्गिवेस्सन, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘एकच्चं मे खमति, एकच्चं मे नक्खमती’ति । या हि तेसं खमति सायं दिट्ठि सारागाय सन्तिके, सज्जोगाय सन्तिके, अभिनन्दनाय सन्तिके, अज्झोसानाय सन्तिके, उपादानाय सन्तिके; या हि तेसं नक्खमति सायं दिट्ठि असारागाय सन्तिके, असज्जोगाय सन्तिके, अनभिनन्दनाय सन्तिके, अनज्झोसानाय सन्तिके, अनुपादानाय सन्तिके । तत्रग्गिवेस्सन, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘सब्बं मे खमती’ति तत्थ विज्जू पुरिसो इति पटिसज्जिक्खति — ‘या खो मे अयं दिट्ठि — सब्बं मे खमतीति, इमज्जे अहं दिट्ठि थामसा परामासा अभिनिविस्स वोहरेय्यं — इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति; द्वीहि मे अस्स विग्गहो — यो चायं समणो वा ब्राह्मणो वा एवंवादी एवंदिट्ठि — सब्बं मे नक्खमतीति, यो चायं समणो वा ब्राह्मणो वा एवंवादी एवंदिट्ठि — एकच्चं मे खमति, एकच्चं मे नक्खमतीति — इमेहि अस्स द्वीहि विग्गहो । इति विग्गहे सति विवादो, विवादे सति विघातो, विघाते सति विहेसा’ । इति सो विग्गहज्ज विवादज्ज विघातज्ज विहेसज्ज अत्तनि सम्पस्समानो तज्जेव दिट्ठि पजहति अज्जज्ज दिट्ठि न उपादियति । एवमेतासं दिट्ठिनं पहानं होति, एवमेतासं दिट्ठिनं पटिनिस्सगो होति ।

२०३. “तत्रगिवेस्सन, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘सब्बं मे नक्खमती’ति तत्थ विज्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘या खो मे अयं दिट्ठि — सब्बं मे नक्खमती’ति, इमञ्चे अहं दिट्ठिं थामसा परामासा अभिनिविस्स वोहरेय्यं — इदमेव सच्चं मोघमञ्जन्ति; द्वीहि मे अस्स विग्गहो — यो चायं समणो वा ब्राह्मणो वा एवंवादी एवंदिट्ठि — सब्बं मे खमतीति, यो चायं समणो वा ब्राह्मणो वा एवंवादी एवंदिट्ठि — एकच्चं मे खमति एकच्चं मे नक्खमतीति — इमेहि अस्स द्वीहि विग्गहो । इति विग्गहे सति विवादो, विवादे सति विघातो, विघाते सति विहेसा’ । इति सो विग्गहञ्च विवादञ्च विघातञ्च विहेसञ्च अत्तनि सम्पस्समानो तञ्चेव दिट्ठिं पजहति अञ्जञ्च दिट्ठिं न उपादियति । एवमेतासं दिट्ठिनं पटिनिस्सग्गो होति ।

२०४. “तत्रगिवेस्सन, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘एकच्चं मे खमति, एकच्चं मे नक्खमती’ति तत्थ विज्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘या खो मे अयं दिट्ठि — एकच्चं मे खमति, एकच्चं मे नक्खमतीति, इमञ्चे अहं दिट्ठिं थामसा परामासा अभिनिविस्स वोहरेय्यं — इदमेव सच्चं मोघमञ्जन्ति; द्वीहि मे अस्स विग्गहो — यो चायं समणो वा ब्राह्मणो वा एवंवादी एवंदिट्ठि — सब्बं मे खमतीति, यो चायं समणो वा ब्राह्मणो वा एवंवादी एवंदिट्ठि — सब्बं मे नक्खमतीति — इमेहि अस्स द्वीहि विग्गहो । इति विग्गहे सति विवादो, विवादे सति विघातो, विघाते सति विहेसा’ । इति सो विग्गहञ्च विवादञ्च विघातञ्च विहेसञ्च अत्तनि सम्पस्समानो तञ्चेव दिट्ठिं पजहति अञ्जञ्च दिट्ठिं न उपादियति । एवमेतासं दिट्ठिनं पटिनिस्सग्गो होति ।

२०५. “अयं खो पनगिवेस्सन, कायो रूपी चातुमहाभूतिको [चातुम्महाभूतिको (सी० स्या०)] मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासुपचयो अनिच्चुच्छादनपरिमद्दनभेदनविद्धंसनधम्मो, अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुज्जतो अनत्ततो समनुपस्सितब्बो । तस्सिमं कायं अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुज्जतो अनत्ततो समनुपस्सतो यो कायस्मिं कायछन्दो कायस्नेहो कायन्वयता सा पहीयति ।

“तिस्सो खो इमा, अगिवेस्सन, वेदना — सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । यस्मिं, अगिवेस्सन, समये सुखं वेदनं वेदेति, नेव तस्मिं समये दुक्खं वेदनं वेदेति, न अदुक्खमसुखं वेदनं वेदेति; सुखंयेव तस्मिं समये वेदनं वेदेति । यस्मिं, अगिवेस्सन, समये दुक्खं वेदनं वेदेति, नेव तस्मिं समये सुखं वेदनं वेदेति, न अदुक्खमसुखं वेदनं वेदेति; दुक्खंयेव तस्मिं समये वेदनं वेदेति । यस्मिं, अगिवेस्सन, समये अदुक्खमसुखं वेदनं वेदेति, नेव तस्मिं समये सुखं वेदनं वेदेति, न दुक्खं वेदनं वेदेति; अदुक्खमसुखंयेव तस्मिं समये वेदनं वेदेति । सुखापि खो, अगिवेस्सन, वेदना अनिच्चा सङ्गता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा; दुक्खापि खो, अगिवेस्सन, वेदना अनिच्चा सङ्गता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा; अदुक्खमसुखापि खो, अगिवेस्सन, वेदना अनिच्चा सङ्गता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा । एवं पस्सं, अगिवेस्सन, सुतवा अरियसावको सुखायपि वेदनाय निब्बिन्दति, दुक्खायपि वेदनाय निब्बिन्दति, अदुक्खमसुखायपि वेदनाय निब्बिन्दति; निब्बिन्दं विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं, विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानाति । एं विमुत्तचित्तो खो, अगिवेस्सन, भिक्खु न केनचि संवदति, न केनचि विवदति, यञ्च लोके वुत्तं तेन वोहरति, अपरामस’न्ति ।

२०६. तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो पिट्ठितो ठितो होति भगवन्तं बीजयमानो [बीजयमानो (सी०

पी०]] । अथ खो आयस्मतो सारिपुत्तस्स एतदहोसि — “तेसं तेसं किर नो भगवा धम्मनं अभिज्जा पहानमाह, तेसं तेसं किर नो सुगतो धम्मनं अभिज्जा पटिनिस्सग्गमाहा”ति । इति हिदं आयस्मतो सारिपुत्तस्स पटिसज्चिक्खतो अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चि । दीघनखस्स पन परिब्बाजकस्स विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादि — “यं किञ्चि समुदयधम्मं सब्बं तं निरोधधम्म”न्ति । अथ खो दीघनखो परिब्बाजको दिट्ठधम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो परियोगाळ्हधम्मो तिण्णविचिकिच्छो विगतकथं कथो वेसारज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो सत्थुसासने भगवन्तं एतदवोच — “अभिककन्तं, भो गोतम, अभिककन्तं, भो गोतम! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति — एवमेव खो भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

दीघनखसुत्तं निद्धितं चतुत्थं ।

५. मागण्डियसुत्तं

२०७. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा कुरूसु विहरति कम्मासधम्मं नाम कुरूनं निगमो, भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स अग्यागारे तिणसन्थारके [तिणसन्थारके (सी० स्या० कं० पी०)] । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय कम्मासधम्मं पिण्डाय पाविसि । कम्मासधम्मं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन अज्जतरो वनसण्डो तेनुपसङ्गमि दिवाविहाराय । तं वनसण्डं अज्झोगाहेत्वा अज्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि । अथ खो मागण्डियो [मागण्डियो (सी० पी०)] परिब्बाजको जङ्घाविहारं अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो येन भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स अग्यागारं तेनुपसङ्गमि । अदसा खो मागण्डियो परिब्बाजको भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स अग्यागारे तिणसन्थारकं पज्जत्तं । दिस्वान भारद्वाजगोत्तं ब्राह्मणं एतदवोच — “कस्स न्वयं भोतो भारद्वाजस्स अग्यागारे तिणसन्थारको पज्जत्तो, समणसेय्यानुरूपं [समणसेय्यानुरूपं (सी० पी०)] मज्जे”ति? “अत्थि, भो मागण्डिय, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसदो अब्भुगतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । तस्सेसा भोतो गोतमस्स सेय्या पज्जत्ता”ति । “दुद्धिदं वत, भो भारद्वाज, अदसाम; दुद्धिदं वत, भो भारद्वाज, अदसाम! ये मयं तस्स भोतो गोतमस्स भूनहनो [भूनहनस्स (स्या० कं०)] सेय्यं अदसामा”ति । “रक्खस्सेतं, मागण्डिय, वाचं; रक्खस्सेतं, मागण्डिय, वाचं । बहू हि तस्स भोतो गोतमस्स खत्तिपण्डितापि ब्राह्मणपण्डितापि गहपतिपण्डितापि समणपण्डितापि अभिप्पसन्ना विनीता अरिये जाये धम्मे कुसले”ति । “सम्मूखा चेपि मयं, भो भारद्वाज, तं भवन्तं गोतमं पस्सेय्याम, सम्मूखापि नं वदेय्याम — ‘भूनहु [भूनहनो (स्या० कं०)] समणो गोतमो’ति । तं किस्स हेतु? एवहि नो सुत्ते ओचरती”ति । “सचे तं भोतो मागण्डियस्स अगरु आरोचेय्यामि तं [आरोचेय्यमेतं (सी० पी०), आरोचेस्सामि तस्स (स्या० कं०)] समणस्स गोतमस्सा”ति । “अप्पोस्सुक्को भवं भारद्वाजो वुत्तोव नं वदेय्या”ति ।

२०८. अस्सोसि खो भगवा दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स मागण्डियेन परिब्बाजकेन सद्धिं इमं कथासल्लापं । अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुद्धितो येन भारद्वाजगोत्तस्स ब्राह्मणस्स अग्यागारं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा निसीदि भगवा पज्जत्ते तिणसन्थारके । अथ खो भारद्वाजगोत्तो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

एकमन्तं निसिन्नं खो भारद्वाजगोतं ब्राह्मणं भगवा एतदवोच — “अहु पन ते, भारद्वाज, मागण्डियेन परिब्बाजकेन सद्धि इमंयेव तिणसन्धारकं आरब्भ कोचिदेव कथासल्लापो”ति? एवं वुत्ते, भारद्वाजगोतो ब्राह्मणो संविग्गो लोमहट्टजातो भगवन्तं एतदवोच — “एतदेव खो पन मयं भोतो गोतमस्स आरोचेतुकामा। अथ च पन भवं गोतमो अनक्खातंयेव अक्खासी”ति। अयञ्च हि [अयञ्च हिदं (सी० स्या० कं० पी०)] भगवतो भारद्वाजगोत्तेन ब्राह्मणेन सद्धि अन्तराकथा विप्पकता होति। अथ खो मागण्डियो परिब्बाजको जङ्घाविहारं अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो येन भारद्वाजगोतस्स ब्राह्मणस्स अग्यागारं येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो मागण्डियं परिब्बाजकं भगवा एतदवोच —

२०९. “चक्खुं खो, मागण्डिय, रूपारामं रूपरतं रूपसम्मुदितं। तं तथागतस्स दन्तं गुत्तं रक्खितं संवुतं, तस्स च संवराय धम्मं देसेति। इदं नु ते एतं, मागण्डिय, सन्धाय भासितं — “भूनहु समणो गोतमो”ति? “एतदेव खो पन मे, भो गोतम, सन्धाय भासितं — “भूनहु समणो गोतमो”ति। तं किस्स हेतु? एवञ्चि नो सुत्ते ओचरती”ति। “सोतं खो, मागण्डिय, सद्धारामं...पे०... घानं. २०२७३ खो, मागण्डिय गन्धारामं... जिक्का खो, मागण्डिय, रसारां रसरता रससम्मुदिता। सा तथागतस्स दन्ता गुत्ता रक्खिता संवुता, तस्सा च संवराय धम्मं देसेति। इदं नु ते एतं, मागण्डिय, सन्धाय भासितं — “भूनहु समणो गोतमो”ति? “एतदेव खो पन मे, भो गोतम, सन्धाय भासितं — “भूनहु समणो गोतमो”ति। तं किस्स हेतु? एवञ्चि नो सुत्ते ओचरती”ति। “कायो खो, मागण्डिय, फोटुब्बारामो फोटुब्बरतो...पे०... मनो खो, मागण्डिय, धम्मारामो धम्मरतो धम्मसम्मुदितो। सो तथागतस्स दन्तो गुत्तो रक्खितो संवुतो, तस्स च संवराय धम्मं देसेति। इदं नु ते एतं, मागण्डिय, सन्धाय भासितं — “भूनहु समणो गोतमो”ति? “एतदेव खो पन मे, भो गोतम, सन्धाय भासितं — “भूनहु समणो गोतमो”ति। तं किस्स हेतु? एवञ्चि नो सुत्ते ओचरती”ति।

२१०. “तं किं मज्जसि, मागण्डिय — ‘इधेकच्चो चक्खुविज्जेय्येहि रूपेहि परिचारितपुब्बो अस्स इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि, सो अपरेन समयेन रूपानंयेव समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं विदित्वा रूपतण्हं पहाय रूपपरिळाहं पटिविनोदेत्वा विगतपिपासो अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो विहरेय्य। इमस्स पन ते, मागण्डिय, किमस्स वचनीय”न्ति? “न किञ्चि, भो गोतम”। “तं किं मज्जसि, मागण्डिय — ‘इधेकच्चो सोतविज्जेय्येहि सद्देहि...पे०... घानविज्जेय्येहि गन्धेहि... जिक्काविज्जेय्येहि रसेहि... कायविज्जेय्येहि फोटुब्बेहि परिचारितपुब्बो अस्स इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि, सो अपरेन समयेन फोटुब्बानंयेव समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं विदित्वा फोटुब्बतण्हं पहाय फोटुब्बपरिळाहं पटिविनोदेत्वा विगतपिपासो अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो विहरेय्य। इमस्स पन ते, मागण्डिय, किमस्स वचनीय”न्ति? “न किञ्चि, भो गोतम”।

२११. “अहं खो पन, मागण्डिय, पुब्बे अगारियभूतो समानो पज्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेसिं चक्खुविज्जेय्येहि रूपेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि, सोतविज्जेय्येहि सद्देहि...पे०... घानविज्जेय्येहि गन्धेहि... जिक्काविज्जेय्येहि रसेहि... कायविज्जेय्येहि फोटुब्बेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि। तस्स मय्हं, मागण्डिय, तयो पासादा अहेसुं — एको वस्सिको, एको हेमन्तिको, एको गिम्हिको। सो खो अहं, मागण्डिय, वस्सिके पासादे वस्सिके चत्तारो [वस्सिके पासादे चत्तारो (स्या० कं०)] मासे निप्पुरिसेहि तूरियेहि [तूरियेहि (सी० स्या० कं० पी०)] परिचारयमानो [परिचारयमानो (सब्बत्थ)] न हेट्ठापासादं ओरोहामि। सो अपरेन समयेन कामानंयेव समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं विदित्वा कामतण्हं पहाय

कामपरिळाहं पटिविनोदेत्वा विगतपिपासो अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो विहरामि । सो अज्जे सत्ते पस्सामि कामेसु अवीतरागे कामतण्हाहि खज्जमाने कामपरिळाहेन परिडह्माने कामे पटिसेवन्ते । सो तेसं न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि । तं किस्स हेतु? याहयं, मागण्डिय, रति, अज्जत्रेव कामेहि अज्जत्र अकुसलेहि धम्मोहि — अपि दिब्बं सुखं समधिगह्म तिड्ढति — ताय रतिया रममानो हीनस्स न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि ।

२१२. “सेय्यथापि, मागण्डिय, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अड्ढो महद्धनो महाभोगो पज्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेय्य चक्खुविज्जेय्येहि रूपेहि...पे०... फोट्ठब्बेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि । सो कायेन सुचरितं चरित्वा वाचाय सुचरितं चरित्वा मनसा सुचरितं चरित्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य देवानं तावतिसानं सहब्यतं । सो तत्थ नन्दने वने अच्छरासङ्गपरिवुतो दिब्बेहि पज्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेय्य । सो पस्सेय्य गहपतिं वा गहपतिपुत्तं वा पज्चहि कामगुणेहि समप्पितं समङ्गीभूतं परिचारयमानं ।

“तं किं मज्जसि, मागण्डिय, अपि नु सो देवपुत्तो नन्दने वने अच्छरासङ्गपरिवुतो दिब्बेहि पज्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारयमानो अमुस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा पिहेय्य, मानुसकानं वा पज्चन्नं कामगुणानं मानुसकेहि वा कामेहि आवट्टेय्या’ति? “नो हिदं, भो गोतम” । तं किस्स हेतु? मानुसकेहि, भो गोतम, कामेहि दिब्बकामा अभिक्कन्ततरा च पणीततरा चा’ति । “एवमेव खो अहं, मागण्डिय, पुब्बे अगारियभूतो समानो पज्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेसिं चक्खुविज्जेय्येहि रूपेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि, सोतविज्जेय्येहि सद्देहि...पे०... धानविज्जेय्येहि गन्धेहि... जिह्वाविज्जेय्येहि रसेहि... कायविज्जेय्येहि फोट्ठब्बेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि । सो अपरेन समयेन कामानंयेव समुदयज्च अत्थङ्गमज्च अस्सादज्च आदीनवज्च निस्सरणज्च यथाभूतं विदित्वा कामतण्हं पहाय कामपरिळाहं पटिविनोदेत्वा विगतपिपासो अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो विहरामि । सो अज्जे सत्ते पस्सामि कामेसु अवीतरागे कामतण्हाहि खज्जमाने कामपरिळाहेन परिडह्माने कामे पटिसेवन्ते, सो तेसं न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि । तं किस्स हेतु? याहयं, मागण्डिय, रति अज्जत्रेव कामेहि अज्जत्र अकुसलेहि धम्मोहि — अपि दिब्बं सुखं समधिगह्म तिड्ढति — ताय रतिया रममानो हीनस्स न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि ।

२१३. “सेय्यथापि, मागण्डिय, कुट्ठी पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो किमीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि विप्पतच्छमानो अङ्गारकासुया कायं परितापेय्य । तस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता भिसक्कं सल्लकत्तं उपट्ठापेय्युं । तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो भेसज्जं करेय्य । सो तं भेसज्जं आगम्म कुट्ठेहि परिमुच्चेय्य, अरोगो अस्स सुखी सेरी सयंवसी येन कामं गमो । सो अज्जं कुट्ठिं पुरिसं पस्सेय्य अरुगत्तं पक्कगत्तं किमीहि खज्जमानं नखेहि वणमुखानि विप्पतच्छमानं अङ्गारकासुया कायं परितापेय्य ।

“तं किं मज्जसि, मागण्डिय, अपि नु सो पुरिसो अमुस्स कुट्ठिस्स पुरिसस्स पिहेय्य अङ्गारकासुया वा भेसज्जं पटिसेवनाय वा’ति? “नो हिदं, भो गोतम । तं किस्स हेतु? रोगे हि, भो गोतम, सति भेसज्जेन करणीयं होति, रोगे असति न भेसज्जेन करणीयं होती”ति । “एवमेव खो अहं, मागण्डिय, पुब्बे अगारियभूतो समानो पज्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेसिं, चक्खुविज्जेय्येहि रूपेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि, सोतविज्जेय्येहि सद्देहि...पे०... धानविज्जेय्येहि गन्धेहि... जिह्वाविज्जेय्येहि रसेहि... कायविज्जेय्येहि फोट्ठब्बेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि । सो अपरेन समयेन कामानंयेव समुदयज्च अत्थङ्गमज्च अस्सादज्च

आदीनवच्च निस्सरणञ्च यथाभूतं विदित्वा कामतण्हं पहाय कामपरिळाहं पटिविनोदेत्वा विगतपिपासो अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो विहरामि । सो अज्जे सत्ते पस्सामि कामेसु अवीतरागे कामतण्हाहि खज्जमाने कामपरिळाहेन परिडहमाने कामे पटिसेवन्ते । सो तेसं न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि । तं किस्स हेतु? याहयं, मागण्डिय, रति, अज्जत्रेव कामेहि अज्जत्र अकुसलेहि धम्मेहि — अपि दिब्बं सुखं समधिगह्ण तिड्ढति — तां रतिया रममानो हीनस्स न पिहेमि, न तत्थ अभिरमामि ।

२१४. “सेय्यथापि, मागण्डिय, कुट्टी पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो किमीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि विप्पतच्छमानो अङ्गारकासुया कायं परितापेय्य । तस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता भिसक्कं सल्लकत्तं उपट्ठापेय्युं । तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो भेसज्जं करेय्य । सो तं भेसज्जं आगम्म कुट्टेहि परिमुच्चेय्य, अरोगो अस्स सुखी सेरी सयंवसी येन कामं गमो । तमेनं द्वे बलवन्तो पुरिसा नानाबाहासु गहेत्वा अङ्गारकासुं उपकट्ठेय्युं ।

“तं किं मज्जसि, मागण्डिय, अपि नु सो पुरिसो इति चित्तिचेव कायं सन्नामेय्या”ति? “एवं, भो गोतम” । “तं किस्स हेतु”? “असु हि, भो गोतम, अग्गि दुक्खसम्फस्सो चेव महाभितापो च महापरिळाहो च”ति । “तं किं मज्जसि, मागण्डिय, इदानीं नु खो सो अग्गि दुक्खसम्फस्सो चेव महाभितापो च महापरिळाहो च उदाहु पुब्बेपि सो अग्गि दुक्खसम्फस्सो चेव महाभितापो च महापरिळाहो च”ति? “इदानीं चेव, भो गोतम, सो अग्गि दुक्खसम्फस्सो चेव महाभितापो च महापरिळाहो च, पुब्बेपि सो अग्गि दुक्खसम्फस्सो चेव महाभितापो च महापरिळाहो च । असु च [असु हि च (सी० पी०)], भो गोतम, कुट्टी पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो किमीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि विप्पतच्छमानो उपहतिन्द्रियो दुक्खसम्फस्सेयेव अग्गिस्मिं सुखमिति विपरीतसज्जं पच्चलत्था”ति । “एवमेव खो, मागण्डिय, अतीतम्पि अद्धानं कामा दुक्खसम्फस्सा चेव महाभितापा च महापरिळाहा च, अनागतम्पि अद्धानं कामा दुक्खसम्फस्सा चेव महाभितापा च महापरिळाहा च, एतरहिपि पच्चुप्पन्नं अद्धानं कामा दुक्खसम्फस्सा चेव महाभितापा च महापरिळाहा च । इमे च, मागण्डिय, सत्ता कामेसु अवीतरागा कामतण्हाहि खज्जमाना कामपरिळाहेन परिडहमाना उपहतिन्द्रिया दुक्खसम्फस्सेसुयेव कामेसु सुखमिति विपरीतसज्जं पच्चलत्थुं ।

२१५. “सेय्यथापि, मागण्डिय, कुट्टी पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो किमीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि विप्पतच्छमानो अङ्गारकासुया कायं परितापेति । यथा यथा खो, मागण्डिय, असु कुट्टी पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो किमीहि खज्जमानो नखेहि वणमुखानि विप्पतच्छमानो अङ्गारकासुया कायं परितापेति तथा तथा”स्स [तथा तथा तस्सेव (स्या० कं० क०)] तानि वणमुखानि असुचितरानि चेव होन्ति दुग्गन्धतरानि च पूतिकतरानि च, होति चेव काचि सातमत्ता अस्सादमत्ता — यदिदं वणमुखानं कण्डूवनहेतु; एवमेव खो, मागण्डिय, सत्ता कामेसु अवीतरागा कामतण्हाहि खज्जमाना कामपरिळाहेन च परिडहमाना कामे पटिसेवन्ति । यथा यथा खो, मागण्डिय, सत्ता कामेसु अवीतरागा कामतण्हाहि खज्जमाना कामपरिळाहेन च परिडहमाना कामे पटिसेवन्ति तथा तथा तेसं तेसं सत्तानं कामतण्हा चेव पवट्ठति, कामपरिळाहेन च परिडहन्ति, होति चेव सातमत्ता अस्सादमत्ता — यदिदं पञ्चकामगुणे पटिच्च ।

“तं किं मज्जसि, मागण्डिय, अपि नु ते दिट्ठो वा सुतो वा राजा वा राजमहामत्तो वा पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारयमानो कामतण्हं अप्पहाय कामपरिळाहं अप्पटिविनोदेत्वा विगतपिपासो अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो विहासि वा विहरति वा विहरिस्सति वा”ति? “नो हिदं, भो गोतम” । “साधु, मागण्डिय! मयापि खो एतं, मागण्डिय, नेव दिट्ठं न सुतं राजा वा राजमहामत्तो वा पञ्चहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारयमानो कामतण्हं अप्पहाय

कामपरिळाहं अप्पटिविनोदेत्वा विगतपिपासो अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो विहासि वा विहरति वा विहरिस्सति वा । अथ खो, मागण्डिय, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा विगतपिपासा अज्झत्तं वूपसन्तचित्ता विहासुं वा विहरन्ति वा विहरिस्सन्ति वा सब्बे ते कामानयेव समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं विदित्वा कामतण्हं पहाय कामपरिळाहं पटिविनोदेत्वा विगतपिपासा अज्झत्तं वूपसन्तचित्ता विहासुं वा विहरन्ति वा विहरिस्सन्ति वा”ति । अथ खो भगवा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“आरोग्यपरमा लाभा, निब्बानं परमं सुखं ।
अट्टङ्गिको च मग्गानं, खेमं अमतगामिन”न्ति ॥

२१६. एवं वुत्ते, मागण्डियो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “अच्छरियं, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम! याव सुभासितं चिदं भोता गोतमेन — ‘आरोग्यपरमा लाभा, निब्बानं परमं सुख’न्ति । मयापि खो एतं, भो गोतम, सुतं पुब्बकानं परिब्बाजकानं आचरियपाचरियानं भासमानानं — ‘आरोग्यपरमा लाभा, निब्बानं परमं सुख’न्ति; तयिदं, भो गोतम, समेती”ति । “यं पन ते एतं, मागण्डिय, सुतं पुब्बकानं परिब्बाजकानं आचरियपाचरियानं भासमानानं — ‘आरोग्यपरमा लाभा, निब्बानं परमं सुख’न्ति, कतमं तं आरोग्यं, कतमं तं निब्बानं”न्ति? एवं वुत्ते, मागण्डियो परिब्बाजको सकानेव सुदं गत्तानि पाणिना अनोमज्जति — “इदन्तं, भो गोतम, आरोग्यं, इदन्तं निब्बानं । अहज्झि, भो गोतम, एतरहि अरोगो सुखी, न मं किञ्चि आबाधती”ति ।

२१७. “सेय्यथापि, मागण्डिय, जच्चन्धो पुरिसो; सो न पस्सेय्य कण्हसुक्कानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि, न पस्सेय्य पीतकानि रूपानि, न पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य मज्जिट्टुकानि [मज्जेट्टुकानि (सी० स्या० कं० पी०)], मज्जेट्टुकानि (क०)] रूपानि, न पस्सेय्य समविसमं, न पस्सेय्य तारकरूपानि, न पस्सेय्य चन्दिमसूरिये । सो सुणेय्य चक्खुमतो भासमानस्स — ‘छेकं वत, भो, ओदातं वत्थं अभिरूपं निम्मलं सुची’ति! सो ओदातपरियेसनं चरेय्य । तमेनं अज्जतरो पुरिसो तेलमलिकतेन साहुळिचीरेन [तेलमसिकतेन साहुळिचीवरेन (सी० स्या० कं० पी०)] वञ्चेय्य — ‘इदं ते, अम्भो पुरिस, ओदातं वत्थं अभिरूपं निम्मलं सुची’ति । सो तं पटिग्गणेय्य, पटिग्गहेत्वा पारुपेय्य, पारुपेत्वा अत्तमनो अत्तमनवाचं निच्छारेय्य — ‘छेकं वत, भो, ओदातं वत्थं अभिरूपं निम्मलं सुची’ति!

“तं किं मज्जसि, मागण्डिय, अपि नु सो जच्चन्धो पुरिसो जानन्तो पस्सन्तो अमुं तेलमलिकतं साहुळिचीरं पटिग्गणेय्य, पटिग्गहेत्वा पारुपेय्य, पारुपेत्वा अत्तमनो अत्तमनवाचं निच्छारेय्य — ‘छेकं वत, भो, ओदातं वत्थं अभिरूपं निम्मलं सुची’ति उदाहु चक्खुमतो सद्भाया”ति? “अजानन्तो हि, भो गोतम, अपस्सन्तो सो जच्चन्धो पुरिसो अमुं तेलमलिकतं साहुळिचीरं पटिग्गणेय्य, पटिग्गहेत्वा पारुपेय्य, पारुपेत्वा अत्तमनो अत्तमनवाचं निच्छारेय्य — ‘छेकं वत, भो, ओदातं वत्थं अभिरूपं निम्मलं सुची’ति, चक्खुमतो सद्भाया”ति । “एवमेव खो, मागण्डिय, अज्जतित्थिया परिब्बाजका अन्था अचक्खुका अजानन्ता आरोग्यं, अपस्सन्ता निब्बानं, अथ च पनिमं गाथं भासन्ति — ‘आरोग्यपरमा लाभा, निब्बानं परमं सुख’न्ति । पुब्बकेहेसा, मागण्डिय, अरहन्तेहि सम्मासम्बुद्धेहि गाथा भासिता —

‘आरोग्यपरमा लाभा, निब्बानं परमं सुखं ।
अट्टङ्गिको च मग्गानं, खेमं अमतगामिन”न्ति ॥

२१८. “सा एतरहि अनुपुब्बेन पुथुज्जनगाथा [पुथुज्जनगता (सी० पी०)] । अयं खो पन, मागण्डिय, कायो रोगभूतो

गण्डभूतो सल्लभूतो अघभूतो आबाधभूतो, सो त्वं इमं कायं रोगभूतं गण्डभूतं सल्लभूतं अघभूतं आबाधभूतं — ‘इदन्तं, भो गोतम, आरोग्यं, इदन्तं निब्बानं’न्ति वदेसि । तज्जि ते, मागण्डिय, अरियं चक्खुं नत्थि येन त्वं अरियेन चक्खुना आरोग्यं जानेय्यासि, निब्बानं पस्सेय्यासी’ति । “एवं पसन्नो अहं भोतो गोतमस्स! पहोति मे भवं गोतमो तथा धम्मं देसेतुं यथाहं आरोग्यं जानेय्यं, निब्बानं पस्सेय्यं”न्ति ।

२१९. “सेय्यथापि, मागण्डिय, जच्चन्धो पुरिसो; सो न पस्सेय्य कण्हसुक्कानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि, न पस्सेय्य पीतकानि रूपानि, न पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य मज्जिद्वकानि रूपानि, न पस्सेय्य समविसमं, न पस्सेय्य तारकरूपानि, न पस्सेय्य चन्दिमसूरिये । तस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता भिसक्कं सल्लकत्तं उपट्ठापेय्युं । तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो भेसज्जं करेय्य । सो तं भेसज्जं आगम्म न चक्खूनि उप्पादेय्य, न चक्खूनि विसोधेय्य । तं किं मज्जसि, मागण्डिय, ननु सो वेज्जो यावदेव किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा”ति? “एवं, भो गोतम” । “एवमेव खो, मागण्डिय, अहज्जे ते धम्मं देसेय्यं — ‘इदन्तं आरोग्यं, इदन्तं निब्बानं’न्ति, सो त्वं आरोग्यं न जानेय्यासि, निब्बानं न पस्सेय्यासि । सो ममस्स किलमथो, सा ममस्स विहेसा”ति । “एवं पसन्नो अहं भोतो गोतमस्स । पहोति मे भवं गोतमो तथा धम्मं देसेतुं यथाहं आरोग्यं जानेय्यं, निब्बानं पस्सेय्यं”न्ति ।

२२०. “सेय्यथापि, मागण्डिय, जच्चन्धो पुरिसो; सो न पस्सेय्य कण्हसुक्कानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि, न पस्सेय्य पीतकानि रूपानि, न पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य मज्जिद्वकानि रूपानि, न पस्सेय्य समविसमं, न पस्सेय्य तारकरूपानि, न पस्सेय्य चन्दिमसूरिये । सो सुणेय्य चक्खुमतो भासमानस्स — ‘छेकं वत, भो, ओदातं वत्थं अभिरूपं निम्मलं सुची’ति! सो ओदातपरियेसनं चरेय्य । तमेनं अज्जतरो पुरिसो तेलमलिकतेन साहुळिचीरेन वज्जेय्य — ‘इदं ते, अम्भो पुरिस, ओदातं वत्थं अभिरूपं निम्मलं सुची’ति । सो तं पटिग्गहेय्य, पटिग्गहेत्वा पारुपेय्य । तस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता भिसक्कं सल्लकत्तं उपट्ठापेय्युं । तस्स सो भिसक्को सल्लकत्तो भेसज्जं करेय्य — उद्धंविरेचनं अधोविरेचनं अज्जनं पच्चज्जनं नत्थुकम्मं । सो तं भेसज्जं आगम्म चक्खूनि उप्पादेय्य, चक्खूनि विसोधेय्य । तस्स सह चक्खुप्पादा यो अमुस्मिं तेलमलिकते साहुळिचीरे छन्दरागो सो पहीयेथ । तज्ज नं पुरिसं अमित्ततोपि दहेय्य, पच्चत्थिकतोपि दहेय्य, अपि च जीविता वोरोपेतब्बं मज्जेय्य — ‘दीघरत्तं वत, भो, अहं इमिना पुरिसेन तेलमलिकतेन साहुळिचीरेन निकतो वज्जितो पलुद्धो — इदं ते, अम्भो पुरिस, ओदातं वत्थं अभिरूपं निम्मलं सुची’ति । एवमेव खो, मागण्डिय, अहज्जे ते धम्मं देसेय्यं — ‘इदन्तं आरोग्यं, इदन्तं निब्बानं’न्ति । सो त्वं आरोग्यं जानेय्यासि, निब्बानं पस्सेय्यासि । तस्स ते सह चक्खुप्पादा यो पच्चसुपादानक्खन्धेसु छन्दरागो सो पहीयेथ; अपि च ते एवमस्स — ‘दीघरत्तं वत, भो, अहं इमिना चित्तेन निकतो वज्जितो पलुद्धो [पलुद्धो (सी० पी०)] । अहज्जि रूपंयेव उपादियमानो उपादियं, वेदनंयेव उपादियमानो उपादियं, सज्जंयेव उपादियमानो उपादियं, सङ्खारेयेव उपादियमानो उपादियं, विज्जाणंयेव उपादियमानो उपादियं । तस्स मे उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति; एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती’”ति । “एवं पसन्नो अहं भोतो गोतमस्स! पहोति मे भवं गोतमो तथा धम्मं देसेतुं यथाहं इमम्हा आसना अनन्धो वुट्ठहेय्य”न्ति ।

२२१. “तेन हि त्वं, मागण्डिय, सप्पुरिसे भजेय्यासि । यतो खो त्वं, मागण्डिय, सप्पुरिसे भजिस्ससि ततो त्वं, मागण्डिय, सद्धम्मं सोस्ससि; यतो खो त्वं, मागण्डिय, सद्धम्मं सोस्ससि ततो त्वं, मागण्डिय, धम्मानुधम्मं पटिपज्जिस्ससि; यतो खो त्वं, मागण्डिय, धम्मानुधम्मं पटिपज्जिस्ससि ततो त्वं, मागण्डिय, सामंयेव जस्ससि, सामं दक्खिस्ससि — इमे रोगा गण्डा सल्ला; इध रोगा गण्डा सल्ला अपरिसेसा निरुज्झन्ति । तस्स मे उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा

जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति; एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती”ति ।

२२२. एवं वुत्ते, मागण्डियो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति; एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मज्ज भिक्खुसङ्गज्ज । लभेय्याहं भोतो गोतमस्स सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पद”न्ति । “यो खो, मागण्डिय, अज्जतिथियपुब्बो इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खति पब्बज्जं, आकङ्खति उपसम्पदं, सो चत्तारो मासे परिवसति; चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति, उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय । अपि च मेत्थ पुग्गलवेमत्तता विदिता”ति । “सचे, भन्ते, अज्जतिथियपुब्बा इमस्मिं धम्मविनये आकङ्खन्ता पब्बज्जं, आकङ्खन्ता उपसम्पदं चत्तारो मासे परिवसन्ति, चतुन्नं मासानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय; अहं चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि, चतुन्नं वस्सानं अच्चयेन आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्तु, उपसम्पादेन्तु भिक्खुभावाय”ति । अलत्थ खो मागण्डियो परिब्बाजको भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं । अचिरूपसम्पन्नो खो पनायस्मा मागण्डियो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति अब्भज्जासि । अज्जतरो खो पनायस्मा मागण्डियो अरहतं अहोसीति ।

मागण्डियसुत्तं निडितं पञ्चमं ।

६. सन्दकसुत्तं

२२३. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । तेन खो पन समयेन सन्दको परिब्बाजको पिलक्खगुहायं पटिवसति महितया परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं पञ्चमत्तेहि परिब्बाजकसतेहि । अथ खो आयस्मा आनन्दो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो भिक्खू आमन्तेसि — “आयामावुसो, येन देवकतसोब्भो तेनुपसङ्गमिस्साम गुहादस्सनाया”ति । “एवमावुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसुं । अथ खो आयस्मा आनन्दो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं येन देवकतसोब्भो तेनुपसङ्गमि । तेन खो पन समयेन सन्दको परिब्बाजको महितया परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं निसिन्नो होति उन्नादिनया उच्चासदमहासद्दाय अनेकविहितं तिरच्छानकथं कथेन्तिया, सेय्यथिदं — राजकथं चोरकथं महामत्तकथं सेनाकथं भयकथं युद्धकथं अन्नकथं पानकथं वत्थकथं सयनकथं मालाकथं गन्धकथं जातिकथं यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं इत्थिकथं सूरकथं विसिखाकथं कुम्भट्टानकथं पुब्बपेतकथं नानत्तकथं लोकक्खायिकं समुद्दक्खायिकं इतिभवाभवकथं इति वा । अद्दसा खो सन्दको परिब्बाजको आयस्मन्तं आनन्दं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान सकं परिसं सण्ठापेसि — “अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सदमकत्थ; अयं समणस्स गोतमस्स सावको आगच्छति समणो आनन्दो । यावता खो पन समणस्स गोतमस्स सावका कोसम्बियं पटिवसन्ति, अयं तेसं अज्जतरो समणो आनन्दो । अप्पसद्दकामा खो पन ते आयस्मन्तो अप्पसद्दविनीता अप्पसद्दस्स वण्णवादिनो; अप्पेव नाम अप्पसद्दं परिसं विदित्वा उपसङ्गमितब्बं मज्जेय्या”ति । अथ खो ते परिब्बाजका तुण्ही अहेसुं ।

२२४. अथ खो आयस्मा आनन्दो येन सन्दको परिब्बाजको तेनुपसङ्गमि । अथ खो सन्दको परिब्बाजको आयस्मन्तं

आनन्दं एतदवोच — “एतु खो भवं आनन्दो, स्वागतं भोतो आनन्दस्स । चिरस्सं खो भवं आनन्दो इमं परियायमकासि यदिदं इधागमनाय । निसीदतु भवं आनन्दो, इदमासनं पज्जत्तं”न्ति । निसीदि खो आयस्मा आनन्दो पज्जत्ते आसने । सन्दकोपि खो परिब्बाजको अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो सन्दकं परिब्बाजकं आयस्मा आनन्दो एतदवोच — “कायनुत्थ, सन्दक, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता”ति? “तिट्ठतेसा, भो आनन्द, कथा याय मयं एतरहि कथाय सन्निसिन्ना । नेसा भोतो आनन्दस्स कथा दुल्लभा भविस्सति पच्छापि सवनाय । साधु वत भवन्तंयेव आनन्दं पटिभातु सके आचरियके धम्मीकथा”ति । “तेन हि, सन्दक, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि, भासिस्सामी”ति । “एवं भो”ति खो सन्दको परिब्बाजको आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसि । आयस्मा आनन्दो एतदवोच — “चत्तारोमे, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन अब्रह्मचरियवासा अक्खाता चत्तारि च अनस्सासिकानि ब्रह्मचरियानि अक्खातानि, यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च [वसन्तो वा (सी० पी०) एवमुपरिपि अनाराधनपक्खे] नाराधेय्य जायं धम्मं कुसल”न्ति । “कतमे पन ते, भो आनन्द, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो अब्रह्मचरियवासा अक्खाता, यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसल”न्ति?

२२५. “इध, सन्दक, एकच्चो सत्था एवंवादी होति एवंदिट्ठि — ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि हुतं, नत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि परोलोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमञ्च लोकं परञ्च लोकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ति । चातुमहाभूतिको अयं पुरिसो यदा कालङ्करोति, पथवी पथवीकायं अनुपेति अनुपगच्छति, आपो आपोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, तेजो तेजोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, वायो वायोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, आकासं इन्द्रियानि सङ्गमन्ति । आसन्दिपज्चमा पुरिसा मतं आदाय गच्छन्ति, यावाळाहना पदानि पज्जायन्ति । कापोतकानि अट्ठीनि भवन्ति । भस्सन्ता आहुतियो; दत्तुपज्जत्तं यदिदं दानं । तेसं तुच्छा मुसा विलापो ये केचि अत्थिकवादां वदन्ति । बाले च पण्डिते च कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा”ति ।

“तत्र, सन्दक, विज्जू पुरिसो इति पटिसज्जिक्खति — ‘अयं खो भवं सत्था एवंवादी एवंदिट्ठि — नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि हुतं, नत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि परोलोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमञ्च लोकं परञ्च लोकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ति । चातुमहाभूतिको अयं पुरिसो यदा कालङ्करोति, पथवी पथवीकायं अनुपेति अनुपगच्छति, आपो आपोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, तेजो तेजोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, वायो वायोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, आकासं इन्द्रियानि सङ्गमन्ति । आसन्दिपज्चमा पुरिसा मतं आदाय गच्छन्ति, यावाळाहना पदानि पज्जायन्ति । कापोतकानि अट्ठीनि भवन्ति । भस्सन्ता आहुतियो; दत्तुपज्जत्तं यदिदं दानं । तेसं तुच्छा मुसा विलापो ये केचि अत्थिकवादां वदन्ति । बाले च पण्डिते च कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति परं मरणा”ति । सचे इमस्स भोतो सत्थुनो सच्चं वचनं, अकतेन मे एत्थ कतं, अवुसितेन मे एत्थ वुसितं । उभोपि मयं एत्थ समसमा सामज्जं पत्ता, यो चाहं न वदामि ‘उभो कायस्स भेदा उच्छिज्जिस्साम, विनस्सिस्साम, न भविस्साम परं मरणा”ति । अतिरेकं खो पनिमस्स भोतो सत्थुनो नगियं मुण्डियं उक्कुटिकप्पधानं केसमस्सुलोचनं योहं पुत्तसम्बाधसयनं [पुत्तसम्बाधवसनं (सी०)] अज्झावसन्तो कासिकचन्दनं पच्चनुभोन्तो मालागन्धविलेपनं धारेन्तो जातरूपरजतं सादियन्तो इमिना भोता सत्थारा समसमगतिको भविस्सामि । अभिसम्परायं सोहं किं जानन्तो किं पस्सन्तो इमस्मिं सत्थरि ब्रह्मचरियं चरिस्सामि? ‘सो अब्रह्मचरियवासो अयं”न्ति — इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज पक्कमति [निब्बिज्जापक्कमति (सी०)] । अयं खो, सन्दक, तेन भगवता जानता

पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन पठमो अब्रह्मचरियवासो अक्खातो यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

२२६. “पुन चपरं, सन्दक, इधेकच्चो सत्था एवंवादी होति एवंदिट्ठि — ‘करोतो कारयतो छिन्दतो छेदापयतो पचतो पाचापयतो सोचयतो सोचापयतो किलमतो किलमापयतो फन्दतो फन्दापयतो पाणमतिपातयतो अदिन्नं आदियतो सन्धिं छिन्दतो निल्लोपं हरतो एकागारिकं करोतो परिपन्थे तिट्ठतो परदारं गच्छतो मुसा भणतो करोतो न करीयति पापं । खुरपरियन्तेन चेपि चक्केन यो इमस्सा पथविया पाणे एकं मंसखलं एकं मंसपुज्जं करेय्य, नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो । दक्खिणज्चेपि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो छिन्दन्तो छेदापेन्तो पचन्तो पचापेन्तो, नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो । उत्तरज्चेपि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो यजन्तो यजापेन्तो, नत्थि ततोनिदानं पुज्जं, नत्थि पुज्जस्स आगमो । दानेन दमेन संयमेन सच्चवज्जेन नत्थि पुज्जं, नत्थि पुज्जस्स आगमो’ति ।

“तत्र, सन्दक, विज्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिकखति — ‘अयं खो भवं सत्था एवंवादी एवंदिट्ठि — करोतो कारयतो छिन्दतो छेदापयतो पचतो पाचापयतो सोचतो सोचापयतो किलमतो किलमापयतो फन्दतो फन्दापयतो पाणमतिपातयतो अदिन्नं आदियतो सन्धिं छिन्दतो निल्लोपं हरतो एकागारिकं करोतो परिपन्थे तिट्ठतो परदारं गच्छतो मुसा भणतो करोतो न करीयति पापं खुरपरियन्तेन चेपि चक्केन यो इमस्सा पथविया पाणे एकं मंसखलं एकं मंसपुज्जं करेय्य, नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो । दक्खिणज्चेपि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो छिन्दन्तो छेदापेन्तो पचन्तो पचापेन्तो, नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो । उत्तरज्चेपि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो यजन्तो यजापेन्तो, नत्थि ततोनिदानं पुज्जं, नत्थि पुज्जस्स आगमो । दानेन दमेन संयमेन सच्चवज्जेन नत्थि पुज्जं, नत्थि पुज्जस्स आगमो’ति । सचे इमस्स भोतो सत्थुनो सच्चं वचनं, अकतेन मे एत्थ कतं, अवुसितेन मे एत्थ वुसितं । उभोपि मयं एत्थ समसमा सामज्जं पत्ता, यो चाहं न वदामि ‘उभिन्नं कुरुतं न करीयति पाप’न्ति । अतिरेकं खो पनिमस्स भोतो सत्थुनो नगियं मुण्डियं उक्कुटिकप्पधानं केसमस्सुलोचनं योहं पुत्तसम्बाधसयनं अज्झावसन्तो कासिकचन्दनं पच्चनुभोन्तो मालागन्धविलेपनं धारेन्तो जातरूपरजतं सादियन्तो इमिना भोता सत्थारा समसमगतिको भविस्सामि । अभिसम्परायं सोहं किं जानन्तो किं पस्सन्तो इमस्मिं सत्थरि ब्रह्मचरियं चरिस्सामि? ‘सो अब्रह्मचरियवासो अयं’न्ति इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज पक्कमति । अयं खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन दुतियो अब्रह्मचरियवासो अक्खातो यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

२२७. “पुन चपरं, सन्दक, इधेकच्चो सत्था एवंवादी होति एवंदिट्ठि — ‘नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं संकिलेसाय; अहेतू अप्पच्चया सत्ता संकिलिस्सन्ति; नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया; अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति; नत्थि बलं, नत्थि वीरियं, नत्थि पुरिसथामो, नत्थि पुरिसपरक्कमो; सब्बे सत्ता सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अबला अवीरिया नियतिसङ्गतिभावपरिणता छस्वेवाभिजातीसु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती’ति ।

“तत्र, सन्दक, विज्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिकखति — ‘अयं खो भवं सत्था एवंवादी एवंदिट्ठि — नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं संकिलेसाय, अहेतू अप्पच्चया सत्ता संकिलिस्सन्ति । नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया, अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति । नत्थि बलं, नत्थि वीरियं, नत्थि पुरिसथामो, नत्थि पुरिसपरक्कमो, सब्बे सत्ता सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अबला अवीरिया नियतिसङ्गतिभावपरिणता छस्वेवाभिजातीसु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती’ति । सचे इमस्स भोतो सत्थुनो सच्चं वचनं, अकतेन मे एत्थ कतं, अवुसितेन मे एत्थ वुसितं । उभोपि मयं एत्थ समसमा

सामञ्जं पत्ता, यो चाहं न वदामि ‘उभो अहेतू अप्पच्चया विसुञ्जिस्सामा’ति । अतिरेकं खो पनिमस्स भोतो सत्थुनो नगियं मुण्डियं उक्कुटिकप्पधानं केसमस्सुलोचनं योहं पुत्तसम्बाधसयनं अञ्जावसन्तो कासिकचन्दनं पच्चनुभोन्तो मालागन्धविलेपनं धारेन्तो जातरूपरजतं सादियन्तो इमिना भोता सत्थारा समसमगतिको भविस्सामि । अभिसम्परायं सोहं किं जानन्तो किं पस्सन्तो इमस्मिं सत्थरि ब्रह्मचरियं चरिस्सामि? ‘सो अब्रह्मचरियवासो अयं’न्ति — इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज पक्कमति । अयं खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन ततियो अब्रह्मचरियवासो अक्खातो यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

२२८. “पुन चपरं, सन्दक, इधेकच्चो सत्था एवंवादी होति एवंदिट्ठि — ‘सत्तिमे काया अकटा अकटविधा अनिम्मिता अनिम्माता वज्झा कूटट्ठा एसिकट्ठायिट्ठिता, ते न इज्जन्ति न विपरिणमन्ति न अज्जमज्जं ब्याबाधेन्ति नालं अज्जमज्जस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा । कतमे सत्त? पथवीकायो आपोकायो तेजोकायो वायोकायो सुखे दुक्खे जीवे सत्तमे — इमे सत्तकाया अकटा अकटविधा अनिम्मिता अनिम्माता वज्झा कूटट्ठा एसिकट्ठायिट्ठिता । ते न इज्जन्ति न विपरिणमन्ति न अज्जमज्जं ब्याबाधेन्ति । नालं अज्जमज्जस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा । तत्थ नत्थि हन्ता वा घातेता वा सोता वा सावेता वा विज्जाता वा विज्जापेता वा । योपि तिण्हेन सत्थेन सीसं छिन्दति, न कोचि कज्जि [किज्जि (क०)] जीविता वोरोपेति । सत्तन्नन्त्वेव कायानमन्तरेण सत्थं विवरमनुपतति । चुद्दस खो पनिमानि योनिपमुखसतसहस्सानि सट्ठि च सतानि छ च सतानि पच्च च कम्मुनो सतानि पच्च च कम्मानि तीणि च कम्मानि, कम्मे च अट्ठकम्मे च, द्वट्ठिपटिपदा, द्वट्ठन्तरकप्पा, छळाभिजातियो, अट्ठ पुरिसभूमियो, एकूनपज्जास आजीवकसते, एकूनपज्जास परिब्बाजकसते, एकूनपज्जास नागावाससते, वीसे इन्द्रियसते, तिसे निरयसते, छत्तिस रजोधातुयो, सत्त सज्जीगब्भा, सत्त असज्जीगब्भा, सत्त निगण्ठिगब्भा, सत्त देवा, सत्त मानुसा, सत्त पेसाचा, सत्त सरा, सत्त पवुटा, सत्त पपाता, सत्त पपातसतानि, सत्त सुपिना, सत्त सुपिनसतानि, चुल्लासीति [चूळासीति (सी० स्या० कं० पी०)] महाकप्पिनो [महाकप्पुनो (सी० पी०)] सतसहस्सानि, यानि बाले च पण्डिते च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सन्ति । तत्थ नत्थि इमिनाहं सीलेन वा वतेन वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा अपरिपक्कं वा कम्मं परिपाचेस्सामि, परिपक्कं वा कम्मं फुस्स फुस्स ब्यन्तिं करिस्सामीति । हेवं नत्थि दोणमिते सुखदुक्खे परियन्तकते संसारे, नत्थि हायनवट्ठुने, नत्थि उक्कंसावकंसे । सेय्यथापि नाम सुत्तगुळे खित्ते निब्बेठियमानमेव पलेति, एवमेव बाले च पण्डिते च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सन्तीति ।

“तत्र, सन्दक, विज्जू पुरिसो इति पटिसञ्चिकखति — ‘अयं खो भवं सत्था एवंवादी एवंदिट्ठि — सत्तिमे काया अकटा अकटविधा अनिम्मिता अनिम्माता वज्झा कूटट्ठा एसिकट्ठायिट्ठिता । ते न इज्जन्ति न विपरिणमन्ति न अज्जमज्जं ब्याबाधेन्ति । नालं अज्जमज्जस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा । कतमे सत्त? पथवीकायो आपोकायो तेजोकायो वायोकायो सुखे दुक्खे जीवे सत्तमे — इमे सत्त काया अकटा अकटविधा अनिम्मिता अनिम्माता वज्झा कूटट्ठा एसिकट्ठायिट्ठिता । ते न इज्जन्ति न विपरिणमन्ति न अज्जमज्जं ब्याबाधेन्ति । नालं अज्जमज्जस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा । तत्थ नत्थि हन्ता वा घातेता वा सोता वा सावेता वा विज्जाता वा विज्जापेता वा । योपि तिण्हेन सत्थेन सीसं छिन्दति, न कोचि कज्जि जीविता वोरोपेति । सत्तन्नन्त्वेव कायानमन्तरेण सत्थं विवरमनुपतति । चुद्दस खो पनिमानि योनिपमुखसतसहस्सानि सट्ठि च सतानि छ च सतानि पच्च च कम्मुनो सतानि पच्च च कम्मानि तीणि च कम्मानि, कम्मे च अट्ठकम्मे च, द्वट्ठिपटिपदा, द्वट्ठन्तरकप्पा, छळाभिजातियो, अट्ठ पुरिसभूमियो, एकूनपज्जास आजीवकसते, एकूनपज्जास परिब्बाजकसते, एकूनपज्जास नागावाससते, वीसे इन्द्रियसते, तिसे निरयसते, छत्तिस रजोधातुयो, सत्त सज्जीगब्भा, सत्त असज्जीगब्भा, सत्त निगण्ठिगब्भा, सत्त देवा, सत्त मानुसा, सत्त पेसाचा, सत्त सरा, सत्त पवुटा, सत्त

पपाता, सत्त पपातसतानि, सत्त सुपिना, सत्त सुपिनसतानि, चुल्लासीति महाकप्पिनो सतसहस्सानि, यानि बाले च पण्डिते च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सन्ति । तत्थ नत्थि इमिनाहं सीलेन वा वतेन वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा अपरिपक्कं वा कम्मं परिपाचेस्सामि, परिपक्कं वा कम्मं फुस्स फुस्स ब्यन्तिं करिस्सामीति, हेवं नत्थि दोणमिते सुखदुक्खे परियन्तकते संसारे, नत्थि हायनवड्डने, नत्थि उक्कंसावकंसे । सेय्यथापि नाम सुत्तगुळे खित्ते निब्बेठियमानमेव पलेति, एवमेव बाले च पण्डिते च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सन्तीति । सचे पन इमस्स भोतो सत्थुनो सच्चं वचनं, अकतेन मे एत्थ कतं, अवुसितेन मे एत्थ वुसितं । उभोपि मयं एत्थ समसमा सामज्जं पत्ता, यो चाहं न वदामि । ‘उभो सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सामा’ति । अतिरेकं खो पनिमस्स भोतो सत्थुनो नगियं मुण्डियं उक्कुटिकप्पधानं केसमस्सुलोचनं योहं पुत्तसम्बाधसयनं अज्झावसन्तो कासिकचन्दनं पच्चनुभोन्तो मालागन्धविलेपनं धारेन्तो जातरूपरजतं सादियन्तो इमिना भोता सत्थारा समसमगतिको भविस्सामि । अभिसम्परायं सोहं किं जानन्तो किं पस्सन्तो इमस्मिं सत्थरि ब्रह्मचरियं चरिस्सामि? ‘सो अब्रह्मचरियवासो अयं’न्ति — इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज पक्कमति । अयं खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चतुत्थो अब्रह्मचरियवासो अक्खातो यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

“इमे खो ते, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो अब्रह्मचरियवासा अक्खाता यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं”न्ति ।

“अच्छरियं, भो आनन्द, अब्भुतं, भो आनन्द! यावज्जिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो अब्रह्मचरियवासाव समाना ‘अब्रह्मचरियवासा’ति अक्खाता यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलन्ति । कतमानि पन तानि, भो आनन्द, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारि अनस्सासिकानि ब्रह्मचरियानि अक्खातानि यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं”न्ति?

२२९. “इध, सन्दक, एकच्चो सत्था सब्बज्जू सब्बदस्सावी अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानाति — ‘चरतो च मे तिड्डतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं जाणदस्सनं पच्चुपट्ठितं’न्ति । सो सुज्जम्पि अगारं पविसति, पिण्डम्पि न लभति, कुक्कुरोपि डंसति, चण्डेनपि हत्थिना समागच्छति, चण्डेनपि अस्सेन समागच्छति, चण्डेनपि गोणेन समागच्छति, इत्थियापि पुरिसस्सपि नामम्पि गोत्तम्पि पुच्छति, गामस्सपि निगमस्सपि नामम्पि मग्गम्पि पुच्छति । सो ‘किमिदं’न्ति पुट्ठो समानो ‘सुज्जं मे अगारं पविसितब्बं अहोसि’, तेन पाविसिं; ‘पिण्डम्पि अलद्धब्बं अहोसि’, तेन नालत्थं; ‘कुक्कुरेन डंसितब्बं अहोसि’, तेनमिह [तेन (क०), तेनासिं (?)] दट्ठो; ‘चण्डेन हत्थिना समागन्तब्बं अहोसि’, तेन समागमिं; ‘चण्डेन अस्सेन समागन्तब्बं अहोसि’, तेन समागमिं; ‘चण्डेन गोणेन समागन्तब्बं अहोसि’, तेन समागमिं; ‘इत्थियापि पुरिसस्सपि नामम्पि गोत्तम्पि पुच्छितब्बं अहोसि’, तेन पुच्छिं; ‘गामस्सपि निगमस्सपि नामम्पि मग्गम्पि पुच्छितब्बं अहोसि’, तेन पुच्छन्ति । तत्र, सन्दक, विज्जू पुरिसो इति पटिसज्जिक्खति — ‘अयं खो भवं सत्था सब्बज्जू सब्बदस्सावी अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानाति...पे०... ‘गामस्सपि निगमस्सपि नामम्पि मग्गम्पि पुच्छितब्बं अहोसि, तेन पुच्छिं’न्ति । सो ‘अनस्सासिकं इदं ब्रह्मचरियं’न्ति — इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज पक्कमति । इदं खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन पठमं अनस्सासिकं ब्रह्मचरियं अक्खातं यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

२३०. “पुन चपरं, सन्दक, इधेकच्चो सत्था अनुस्सविको होति अनुस्सवसच्चो । सो अनुस्सवेन इतिहितहपरम्पराय पिटकसम्पदाय धम्मं देसेति । अनुस्सविकस्स खो पन, सन्दक, सत्थुनो अनुस्सवसच्चस्स सुस्सुतम्पि होति दुस्सुतम्पि होति तथापि होति अज्जथापि होति । तत्र, सन्दक, विज्जू पुरिसो इति पटिसज्जिक्खति — ‘अयं खो भवं सत्था अनुस्सविको अनुस्सवसच्चो सो अनुस्सवेन इतिहितहपरम्पराय पिटकसम्पदाय धम्मं देसेति । अनुस्सविकस्स खो पन सत्थुनो अनुस्सवसच्चस्स सुस्सुतम्पि होति दुस्सुतम्पि होति तथापि होति अज्जथापि होति’ । सो ‘अनस्सासिकं इदं ब्रह्मचरियं’न्ति — इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज पक्कमति । इदं खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन दुतियं अनस्सासिकं ब्रह्मचरियं अक्खातं यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

२३१. “पुन चपरं, सन्दक, इधेकच्चो सत्था तक्की होति वीमंसी । सो तक्कपरियाहतं वीमंसानुचरितं सयंपटिभानं धम्मं देसेति । तक्किस्स खो पन, सन्दक, सत्थुनो वीमंसिस्स सुतक्कितम्पि होति दुत्तक्कितम्पि होति तथापि होति अज्जथापि होति । तत्र, सन्दक, विज्जू पुरिसो इति पटिसज्जिक्खति — ‘अयं खो भवं सत्था तक्की वीमंसी । सो तक्कपरियाहतं वीमंसानुचरितं सयंपटिभानं धम्मं देसेति । तक्किस्स खो पन सत्थुनो वीमंसिस्स सुतक्कितम्पि होति दुत्तक्कितम्पि होति तथापि होति अज्जथापि होति’ । सो ‘अनस्सासिकं इदं ब्रह्मचरियं’न्ति — इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज पक्कमति । इदं खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन ततियं अनस्सासिकं ब्रह्मचरियं अक्खातं यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

२३२. “पुन चपरं, सन्दक, इधेकच्चो सत्था मन्दो होति मोमूहो । सो मन्दत्ता मोमूहत्ता तत्थ तत्थ [तथा तथा (सी० स्या० कं० पी०)] प्हं पुट्ठो समानो वाचाविक्खेपं आपज्जति अमराविक्खेपं — ‘एवन्तिपि [एवम्पि (सी० पी०)] मे नो, तथातिपि [तथापि (सी० पी०)] मे नो, अज्जथातिपि [अज्जथापि (सी० पी०) ( ) सब्बत्थ नत्थि] मे नो, नोतिपि मे नो, नो नोतिपि मे नो’ति । तत्र, सन्दक, विज्जू पुरिसो इति पटिसज्जिक्खति — ‘अयं खो भवं सत्था मन्दो मोमूहो । सो मन्दत्ता मोमूहत्ता तत्थ तत्थ प्हं पुट्ठो समानो वाचाविक्खेपं आपज्जति अमराविक्खेपं — एवन्तिपि मे नो, तथातिपि मे नो, अज्जथातिपि मे नो, नोतिपि मे नो, नो नोतिपि मे नो’ति । सो ‘अनस्सासिकं इदं ब्रह्मचरियं’न्ति — इति विदित्वा तस्मा ब्रह्मचरिया निब्बिज्ज पक्कमति । इदं खो, सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चतुत्थं अनस्सासिकं ब्रह्मचरियं अक्खातं यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

“इमानि खो, (तानि सन्दक, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारि अनस्सासिकानि ब्रह्मचरियानि अक्खातानि यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं”न्ति ।

“अच्छरियं, भो आनन्द, अब्भुतं, भो आनन्द! यावज्जिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारि अनस्सासिकानेव ब्रह्मचरियानि अनस्सासिकानि ब्रह्मचरियानीति अक्खातानि यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं न वसेय्य, वसन्तो च नाराधेय्य जायं धम्मं कुसलं । सो पन, भो आनन्द, सत्था किं वादी किं अक्खायी यत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जायं धम्मं कुसलं”न्ति ।

२३३. “इध, सन्दक, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा...पे०... [वित्थारो म० नि० २.९-१० कन्दरकसुत्ते] सो इमे पञ्च नीवरणे

पहाय चेतसो उपविकलेसे पञ्जाय दुब्बलीकरणे विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मोहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । यस्मिं खो [यस्मिं खो पन (स्या० कं० क०)], सन्दक, सत्थरि सावको एवरूपं उल्लारविसेसं अधिगच्छति तत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

“पुन चपरं, सन्दक, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । यस्मिं खो, सन्दक, सत्थरि सावको एवरूपं उल्लारविसेसं अधिगच्छति तत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

“पुन चपरं, सन्दक, भिक्खु पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति...पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । यस्मिं खो, सन्दक, सत्थरि सावको एवरूपं उल्लारविसेसं अधिगच्छति तत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

“पुन चपरं, सन्दक, भिक्खु सुखस्स च पहाना...पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । यस्मिं खो, सन्दक, सत्थरि सावको एवरूपं उल्लारविसेसं अधिगच्छति तत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपविकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । यस्मिं खो, सन्दक, सत्थरि सावको एवरूपं उल्लारविसेसं अधिगच्छति तत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपविकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपातजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । यस्मिं खो, सन्दक, सत्थरि सावको एवरूपं उल्लारविसेसं अधिगच्छति तत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जायं धम्मं कुसलं ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपविकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति; ‘इमे आसवा’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवापि चित्तं विमुच्चति, भवासवापि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवापि चित्तं विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानाति । यस्मिं खो, सन्दक, सत्थरि सावको एवरूपं उल्लारविसेसं अधिगच्छति तत्थ विज्जू पुरिसो ससक्कं ब्रह्मचरियं वसेय्य, वसन्तो च आराधेय्य जायं धम्मं कुसलं’न्ति ।

२३४. “यो पन सो, भो आनन्द, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो

परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदज्जा विमुत्तो परिभुज्जेय्य सो कामे”ति? “यो सो, सन्दक, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदज्जा विमुत्तो अभब्बो सो पञ्चट्टानानि अज्झाचरितुं। अभब्बो खीणासवो भिक्खु सञ्चिच्च पाणं जीविता वोरपेतुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु अदिन्नं थेय्यसङ्घातं आदातुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु मेथुनं धम्मं पटिसेवेतुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु सम्पजानमुसा भासितुं, अभब्बो खीणासवो भिक्खु सन्निधिकारकं कामे परिभुज्जितुं, सेय्यथापि पुब्बे अगारियभूतो। यो सो, सन्दक, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदज्जा विमुत्तो अभब्बो सो इमानि पञ्चट्टानानि अज्झाचरितुं”न्ति।

२३५. “यो पन सो, भो आनन्द, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदज्जा विमुत्तो तस्स चरतो चेव तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं जाणदस्सनं पच्चुपट्ठितं — ‘खीणा मे आसवा’”ति? “तेन हि, सन्दक, उपमं ते करिस्सामि; उपमायपिधेकच्चे विज्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति। सेय्यथापि, सन्दक, पुरिसस्स हत्थपादा छिन्ना; तस्स चरतो चेव तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं (जानाति — ‘छिन्ना मे हत्थपादा’ति, उदाहु पच्चवेक्खमानो जानाति — ‘छिन्ना मे हत्थपादा’”ति? “न खो, भो आनन्द, सो पुरिसो सततं समितं जानाति — ‘छिन्ना मे हत्थपादा’ ति।) [(छिन्नाव हत्थपादा,) (सी० स्या० कं० पी०)] अपि च खो पन नं पच्चवेक्खमानो जानाति — ‘छिन्ना मे हत्थपादा’”ति। “एवमेव खो, सन्दक, यो सो भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदज्जा विमुत्तो तस्स चरतो चेव तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं (जाणदस्सनं न पच्चुपट्ठितं — ‘खीणा मे आसवा’ति;) [(खीणाव आसवा,) (सी० स्या० कं० पी०)] अपि च खो पन नं पच्चवेक्खमानो जानाति — ‘खीणा मे आसवा’”ति।

२३६. “कीवबहुका पन, भो आनन्द, इमस्मिं धम्मविनये निव्यातारो”ति? “न खो, सन्दक, एकंयेव सतं न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्योव ये इमस्मिं धम्मविनये निव्यातारो”ति। “अच्छरियं, भो आनन्द, अब्भुतं, भो आनन्द! न च नाम सधम्मोक्कंसना भविस्सति, न परधम्मवम्भना, आयतने च धम्मदेसना ताव बहुका च निव्यातारो पज्जायिस्सन्ति। इमे पनाजीवका पुत्तमताय पुत्ता अत्तानज्जेव उक्कंसेन्ति, परे च वम्भेन्ति तयो चेव निव्यातारो पज्जपेन्ति, सेय्यथिदं — नन्दं वच्छं, किसं संकिच्चं, मक्खलिं गोसाल”न्ति। अथ खो सन्दको परिब्बाजको सकं परिसं आमन्तेसि — “चरन्तु भोन्तो समणे गोतमे ब्रह्मचरियवासो। न दानि सुकरं अम्हेहि लाभसक्कारसिलोके परिच्चजितुं”न्ति। इति हिदं सन्दको परिब्बाजको सकं परिसं उय्योजेसि भगवति ब्रह्मचरियेति।

सन्दकसुत्तं निट्ठितं छट्ठं।

७. महासकुलुदायिसुत्तं

२३७. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। तेन खो पन समयेन सम्बहुला अभिज्जाता अभिज्जाता परिब्बाजका मोरनिवापे परिब्बाजकारामे पटिवसन्ति, सेय्यथिदं — अन्नभारो वरधरो सकुलुदायी च परिब्बाजको अज्जे च अभिज्जाता अभिज्जाता परिब्बाजका। अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि। अथ खो भगवतो एतदहोसि — “अतिप्पगो खो ताव राजगहे पिण्डाय चरितुं। यंनूनाहं येन मोरनिवापो परिब्बाजकारामो येन सकुलुदायी परिब्बाजको तेनुपसङ्गमेय्य”न्ति। अथ खो भगवा येन मोरनिवापो परिब्बाजकारामो तेनुपसङ्गमि। तेन खो पन समयेन सकुलुदायी परिब्बाजको महतिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं निसिन्नो

होति उन्नादिनया उच्चासदमहासदाय अनेकविहितं तिरच्छानकथं कथेन्तिया, सेय्यथिदं — राजकथं चोरकथं महामत्तकथं सेनाकथं भयकथं युद्धकथं अन्नकथं पानकथं वत्थकथं सयनकथं मालाकथं गन्धकथं जातिकथं यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं इत्थिकथं सूरकथं विसिखाकथं कुम्भट्टानकथं पुब्बपेतकथं नानत्तकथं लोकक्खायिकं समुद्धक्खायिकं इतिभवाभवकथं इति वा । अदसा खो सकुलुदायी परिब्बाजको भगवन्तं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान सकं परिसं सण्ठापेति — “अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु; मा भोन्तो सदमकत्थ । अयं समणो गोतमो आगच्छति; अप्पसद्दकामो खो पन सो आयस्मा अप्पसद्दस्स वण्णवादी । अप्पेव नाम अप्पसद्दं परिसं विदित्वा उपसङ्गमितब्बं मज्जेय्या”ति । अथ खो ते परिब्बाजका तुण्ही अहेसुं । अथ खो भगवा येन सकुलुदायी परिब्बाजको तेनुपसङ्गमि । अथ खो सकुलुदायी परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “एतु खो, भन्ते, भगवा । स्वागतं, भन्ते, भगवतो । चिरस्सं खो, भन्ते, भगवा इमं परियायमकासि यदिदं इधागमनाय । निसीदतु, भन्ते, भगवा; इदमासनं पज्जत्ते”न्ति । निसीदि भगवा पज्जत्ते आसने । सकुलुदायीपि खो परिब्बाजको अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो सकुलुदायिं परिब्बाजकं भगवा एतदवोच —

२३८. “कायनुत्थ, उदायि, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता”ति? “तिट्ठतेसा, भन्ते, कथा याय मयं एतरहि कथाय सन्निसिन्ना । नेसा, भन्ते, कथा भगवतो दुल्लभा भविस्सति पच्छापि सवनाय । पुरिमानि, भन्ते, दिवसानि पुरिमतरानि नानातित्थियानं समणब्राह्मणानं कुतूहलसालायं सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अयमन्तराकथा उदपादि — ‘लाभा वत, भो, अङ्गमगधानं, सुलद्धलाभा वत, भो, अङ्गमगधानं! तत्रिमे [यत्थिमे (सी०)] समणब्राह्मणा सङ्घिनो गणिनो गणाचरिया जाता यसस्सिनो तित्थकरा साधुसम्मता बहुजनस्स राजगहं वस्सावासं ओसटा । अयम्पि खो पूरणो कस्सपो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स; सोपि राजगहं वस्सावासं ओसटो । अयम्पि खो मक्खलि गोसालो...पे०... अजितो केसकम्बलो... पकुधो कच्चायनो... सज्जयो बेलडुपुत्तो... निगण्ठो नाटपुत्तो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स; सोपि राजगहं वस्सावासं ओसटो । अयम्पि खो समणो गोतमो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स; सोपि राजगहं वस्सावासं ओसटो । को नु खो इमेसं भवतं समणब्राह्मणानं सङ्घीनं गणीनं गणाचरियानं जातानं यसस्सीनं तित्थकरानं साधुसम्मतानं बहुजनस्स सावकानं सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो, कज्ज पन सावका सक्कत्वा गरुं कत्वा [गरुकत्वा (सी० स्या० कं० पी०)] उपनिस्साय विहरन्ती”ति?

२३९. “तत्रेकच्चे एवमाहंसु — ‘अयं खो पूरणो कस्सपो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स; सो च खो सावकानं न सक्कतो न गरुकतो न मानितो न पूजितो, न च पन पूरणं कस्सपं सावका सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति । भूतपुब्बं पूरणो कस्सपो अनेकसताय परिसाय धम्मं देसेति । तत्रज्जतरो पूरणस्स कस्सपस्स सावको सदमकासि — “मा भोन्तो पूरणं कस्सपं एतमत्थं पुच्छित्थ; नेसो एतं जानाति; मयमेतं जानाम, अम्हे एतमत्थं पुच्छथ; मयमेतं भवन्तानं व्याकरिस्सामा”ति । भूतपुब्बं पूरणो कस्सपो बाहा पग्गह् कन्दन्तो न लभति — “अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सदमकत्थ । नेते, भवन्ते, पुच्छन्ति, अम्हे एते पुच्छन्ति; मयमेतेसं व्याकरिस्सामा”ति । बहू खो पन पूरणस्स कस्सपस्स सावका वादं आरोपेत्वा अपक्कन्ता — “न त्वं इमं धम्मविनयं आजानासि, अहं इमं धम्मविनयं आजानामि, किं त्वं इमं धम्मविनयं आजानिस्ससि? मिच्छापटिपन्नो त्वमसि, अहमस्मि सम्मापटिपन्नो, सहितं मे, असहितं ते, पुरेवचनीयं पच्छा अवच, पच्छावचनीयं पुरे अवच, अधिचिण्णं ते विपरावत्तं, आरोपितो ते वादो, निग्गहितोसि, चर वादप्पमोक्खाय, निब्बेठेहि वा सचे पहासी”ति । इति पूरणो कस्सपो सावकानं न सक्कतो न गरुकतो न मानितो न पूजितो, न च पन पूरणं कस्सपं सावका सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

अक्कुट्ठो च पन पूरणो कस्सपो धम्मक्कोसेना”ति ।

“एकच्चे एवमाहंसु — ‘अयम्पि खो मक्खलि गोसालो...पे०... अजितो केसकम्बलो... पकुधो कच्चायनो... सज्जयो बेलट्टुपुत्तो... निगण्ठो नाटपुत्तो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स; सो च खो सावकानं न सक्कतो न गरुकतो न मानितो न पूजितो, न च पन निगण्ठं नाटपुत्तं सावका सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति । भूतपुब्बं निगण्ठो नाटपुत्तो अनेकसताय परिसाय धम्मं देसेति । तत्रज्जतरो निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स सावको सद्धमकासि — मा भोन्तो निगण्ठं नाटपुत्तं एतमत्थं पुच्छित्थ; नेसो एतं जानाति; मयमेतं जानाम, अम्हे एतमत्थं पुच्छथ; मयमेतं भवन्तानं ब्याकरिस्सामाति । भूतपुब्बं निगण्ठो नाटपुत्तो बाहा पग्गह् कन्दन्तो न लभति — “अप्पसद्वा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सद्धमकत्थ । नेते भवन्ते पुच्छन्ति, अम्हे एते पुच्छन्ति; मयमेतेसं ब्याकरिस्सामा”ति । बहू खो पन निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स सावका वादं आरोपेत्वा अपक्कन्ता — “न त्वं इमं धम्मविनयं आजानासि, अहं इमं धम्मविनयं आजानामि । किं त्वं इमं धम्मविनयं आजानिस्ससि? मिच्छापटिपन्नो त्वमसि । अहमस्मि सम्मापटिपन्नो । सहितं मे असहितं ते, पुरेवचनीयं पच्छा अवच, पच्छावचनीयं पुरे अवच, अधिचिण्णं ते विपरावत्तं, आरोपितो ते वादो, निग्गहितोसि, चर वादप्पमोक्खाय, निब्बेठेहि वा सचे पहासी”ति । इति निगण्ठो नाटपुत्तो सावकानं न सक्कतो न गरुकतो न मानितो न पूजितो, न च पन निगण्ठं नाटपुत्तं सावका सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति । अक्कुट्ठो च पन निगण्ठो नाटपुत्तो धम्मक्कोसेना”ति ।

२४०. “एकच्चे एवमाहंसु — ‘अयम्पि खो समणो गोतमो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च जातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स; सो च खो सावकानं सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो, समणज्च पन गोतमं सावका सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति । भूतपुब्बं समणो गोतमो अनेकसताय परिसाय धम्मं देसेति । तत्रज्जतरो समणस्स गोतमस्स सावको उक्कासि । तमेनाज्जतरो सब्रह्मचारी जण्णुकेन [जण्णुके (सी०)] घट्टेसि — “अप्पसद्दो आयस्मा होतु, मायस्मा सद्धमकासि, सत्था नो भगवा धम्मं देसेसी”ति । यस्मिं समये समणो गोतमो अनेकसताय परिसाय धम्मं देसेति, नेव तस्मिं समये समणस्स गोतमस्स सावकानं खिपितसद्दो वा होति उक्कासितसद्दो वा । तमेनं महाजनकायो पच्चासीसमानरूपो [पच्चासिं समानरूपो (सी० स्या० कं० पी०)] पच्चुपट्ठितो होति — “यं नो भगवा धम्मं भासिस्सति तं नो सोस्सामा”ति । सेय्यथापि नाम पुरिसो चातुम्महापथे खुह्मधुं [खुह्मं मधुं (सी० स्या० कं० पी०)] अनेलकं पीळेय्य [उप्पीळेय्य (सी०)] । तमेनं महाजनकायो पच्चासीसमानरूपो पच्चुपट्ठितो अस्स । एवमेव यस्मिं समये समणो गोतमो अनेकसताय परिसाय धम्मं देसेति, नेव तस्मिं समये समणस्स गोतमस्स सावकानं खिपितसद्दो वा होति उक्कासितसद्दो वा । तमेनं महाजनकायो पच्चासीसमानरूपो पच्चुपट्ठितो होति — “यं नो भगवा धम्मं भासिस्सति तं नो सोस्सामा”ति । येपि समणस्स गोतमस्स सावका सब्रह्मचारीहि सम्पयोजेत्वा सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तन्ति तेपि सत्थु चेव वण्णवादिनो होन्ति, धम्मस्स च वण्णवादिनो होन्ति, सङ्घस्स च वण्णवादिनो होन्ति, अत्तगरहिनोयेव होन्ति अनज्जगरहिनो, “मयमेवम्हा अलक्खिका मयं अप्पपुज्जा ते मयं एवं स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजित्वा नासक्खिम्हा यावजीवं परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं चरितु”न्ति । ते आरामिकभूता वा उपासकभूता वा पच्चसिक्खापदे समादाय वत्तन्ति । इति समणो गोतमो सावकानं सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो, समणज्च पन गोतमं सावका सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ती”ति ।

२४१. “कति पन त्वं, उदायि, मयि धम्मे समनुपस्ससि, येहि ममं [मम (सब्बत्थ)] सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति [गरुकरोन्ति (सी० स्या० कं० पी०)] मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ती”ति? “पज्ज खो अहं,

भन्ते, भगवति धम्मं समनुपस्सामि येहि भगवन्तं सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति । कतमे पञ्च? भगवा हि, भन्ते, अप्पाहारो, अप्पाहारताय च वण्णवादी । यम्पि, भन्ते, भगवा अप्पाहारो, अप्पाहारताय च वण्णवादी इमं खो अहं, भन्ते, भगवति पठमं धम्मं समनुपस्सामि येन भगवन्तं सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो इतरीतरेन चीवरेन, इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादी । यम्पि, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो इतरीतरेन चीवरेन, इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादी, इमं खो अहं, भन्ते, भगवति दुतियं धम्मं समनुपस्सामि येन भगवन्तं सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो इतरीतरेन पिण्डपातेन, इतरीतरपिण्डपातसन्तुट्ठिया च वण्णवादी । यम्पि, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो इतरीतरेन पिण्डपातेन, इतरीतरपिण्डपातसन्तुट्ठिया च वण्णवादी, इमं खो अहं, भन्ते, भगवति ततियं धम्मं समनुपस्सामि येन भगवन्तं सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो इतरीतरेन सेनासनेन, इतरीतरसेनासनसन्तुट्ठिया च वण्णवादी । यम्पि, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो इतरीतरेन सेनासनेन, इतरीतरसेनासनसन्तुट्ठिया च वण्णवादी, इमं खो अहं, भन्ते, भगवति चतुत्थं धम्मं समनुपस्सामि येन भगवन्तं सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, भगवा पविवित्तो, पविवेकस्स च वण्णवादी । यम्पि, भन्ते, भगवा पविवित्तो, पविवेकस्स च वण्णवादी, इमं खो अहं, भन्ते, भगवति पञ्चमं धम्मं समनुपस्सामि येन भगवन्तं सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

“इमे खो अहं, भन्ते, भगवति पञ्च धम्मं समनुपस्सामि येहि भगवन्तं सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ती”ति ।

२४२. “अप्पाहारो समणो गोतमो, अप्पाहारताय च वण्णवादी”ति, इति चे मं, उदायि, सावका सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं, सन्ति खो पन मे, उदायि, सावका कोसकाहारापि अट्ठकोसकाहारापि बेलुवाहारापि अट्ठबेलुवाहारापि । अहं खो पन, उदायि, अप्पेकदा इमिना पत्तेन समतित्तिकम्पि भुज्जामि भिय्योपि भुज्जामि । ‘अप्पाहारो समणो गोतमो, अप्पाहारताय च वण्णवादी’ति, इति चे मं, उदायि, सावका सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं, ये ते, उदायि, मम सावका कोसकाहारापि अट्ठकोसकाहारापि बेलुवाहारापि अट्ठबेलुवाहारापि न मं ते इमिना धम्मेन सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं ।

“सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन चीवरेन, इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादी”ति, इति चे मं, उदायि, सावका सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं, सन्ति खो पन मे, उदायि, सावका पंसुकूलिका लूखचीवरधरा ते सुसाना वा सङ्कारकूटा वा पापणिका वा नन्तकानि [पापणिकानि वा नन्तकानि वा (सी०)] उच्चिनित्वा [उच्छिन्दित्वा (क०)] सङ्घाटिं करित्वा धारेन्ति । अहं खो पनुदायि, अप्पेकदा गहपतिचीवरानि धारेमि दळ्ळानि सत्थलूखानि अलाबुलोमसानि । ‘सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन चीवरेन, इतरीतरचीवरसन्तुट्ठिया च वण्णवादी’ति, इति

चे मं, उदायि, सावका सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं, ये ते, उदायि, मम सावका पंसुकूलिका लूखचीवरधरा ते सुसाना वा सङ्कारकूटा वा पापणिका वा नन्तकानि उच्चिनित्वा सङ्घाटिं करित्वा धारेन्ति, न मं ते इमिना धम्मेन सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं।

“सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन पिण्डपातेन, इतरीतरपिण्डपातसन्तुट्ठिया च वण्णवादी”ति, इति चे मं, उदायि, सावका सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं, सन्ति खो पन मे, उदायि, सावका पिण्डपातिका सपदानचारिनो उज्झासके वते रता, ते अन्तरघरं पविट्ठा समाना आसनेनपि निमन्तियमाना न सादियन्ति। अहं खो पनुदायि, अप्पेकदा निमन्तनेपि [निमन्तनस्सापि (क०)] भुज्जामि सालीनं ओदनं विचितकाळकं अनेकसूपं अनेकब्यञ्जनं। ‘सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन पिण्डपातेन, इतरीतरपिण्डपातसन्तुट्ठिया च वण्णवादी’ति, इति चे मं, उदायि, सावका सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं, ये ते, उदायि, मम सावका पिण्डपातिका सपदानचारिनो उज्झासके वते रता ते अन्तरघरं पविट्ठा समाना आसनेनपि निमन्तियमाना न सादियन्ति, न मं ते इमिना धम्मेन सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं।

“सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन सेनासनेन, इतरीतरसेनासनसन्तुट्ठिया च वण्णवादी”ति, इति चे मं, उदायि, सावका सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं, सन्ति खो पन मे, उदायि, सावका रुक्खमूलिका अब्भोकासिका, ते अट्टमासे छन्नं न उपेन्ति। अहं खो पनुदायि, अप्पेकदा कूटागारेसुपि विहरामि उल्लित्तावलित्तेसु निवातेसु फुसितगळेसु [फुस्सितगळेसु (सी० पी०)] पिहितवातपानेसु। ‘सन्तुट्ठो समणो गोतमो इतरीतरेन सेनासनेन, इतरीतरसेनासनसन्तुट्ठिया च वण्णवादी’ति, इति चे मं, उदायि, सावका सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं, ये ते, उदायि, मम सावका रुक्खमूलिका अब्भोकासिका ते अट्टमासे छन्नं न उपेन्ति, न मं ते इमिना धम्मेन सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं।

“पविवित्तो समणो गोतमो, पविवेकस्स च वण्णवादी”ति, इति चे मं, उदायि, सावका सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं, सन्ति खो पन मे, उदायि, सावका आरज्जिका पन्तसेनासना अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि अज्झोगाहेत्वा विहरन्ति, ते अन्वद्धमासं सङ्गमज्झे ओसरन्ति पातिमोक्खुद्देसाय। अहं खो पनुदायि, अप्पेकदा आकिण्णो विहरामि भिक्खूहि भिक्खुनीहि उपासकेहि उपासिकाहि रज्जा राजमहामत्तेहि तित्थियेहि तित्थियसावकेहि। ‘पविवित्तो समणो गोतमो, पविवेकस्स च वण्णवादी’ति, इति चे मं, उदायि, सावका सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं, ये ते, उदायि, मम सावका आरज्जिका पन्तसेनासना अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि अज्झोगाहेत्वा विहरन्ति ते अन्वद्धमासं सङ्गमज्झे ओसरन्ति पातिमोक्खुद्देसाय, न मं ते इमिना धम्मेन सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरेय्युं।

“इति खो, उदायि, न ममं सावका इमेहि पज्चहि धम्मेहि सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति।

२४३. “अत्थि खो, उदायि, अज्जे च पज्च धम्मा येहि पज्चहि धम्मेहि ममं सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति। कतमे पज्च? इधुदायि, ममं सावका अधिसीले सम्भावेन्ति — ‘सीलवा समणो गोतमो परमेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो’ति। यम्पुदायि [यमुदायि (स्या० क०)], ममं सावका अधिसीले

सम्भावेन्ति — ‘सीलवा समणो गोतमो परमेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो’ति, अयं खो, उदायि, पठमो धम्मो येन मम सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

२४४. “पुन चपरं, उदायि, मम सावका अभिक्कन्ते जाणदस्सने सम्भावेन्ति — ‘जानंयेवाह समणो गोतमो — जानामीति, पस्संयेवाह समणो गोतमो — पस्सामीति; अभिज्जाय समणो गोतमो धम्मं देसेति नो अनभिज्जाय; सनिदानं समणो गोतमो धम्मं देसेति नो अनिदानं; सप्पाटिहारियं समणो गोतमो धम्मं देसेति नो अप्पाटिहारियं’न्ति । यम्पुदायि, मम सावका अभिक्कन्ते जाणदस्सने सम्भावेन्ति — ‘जानंयेवाह समणो गोतमो — जानामीति, पस्संयेवाह समणो गोतमो — पस्सामीति; अभिज्जाय समणो गोतमो धम्मं देसेति नो अनभिज्जाय; सनिदानं समणो गोतमो धम्मं देसेति नो अनिदानं; सप्पाटिहारियं समणो गोतमो धम्मं देसेति नो अप्पाटिहारियं’न्ति, अयं खो, उदायि, दुतियो धम्मो येन मम सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

२४५. “पुन चपरं, उदायि, मम सावका अधिपज्जाय सम्भावेन्ति — ‘पज्जवा समणो गोतमो परमेन पज्जाक्खन्धेन समन्नागतो; तं वत अनागतं वादपथं न दक्खति, उप्पन्नं वा परप्पवादं न सहधम्मेन सुनिग्गहितं निग्गण्हिस्सतीति — नेतं ठानं विज्जति’ । तं किं मज्जसि, उदायि, अपि नु मे सावका एवं जानन्ता एवं पस्सन्ता अन्तरन्तरा कथं ओपातेय्यु’न्ति?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“न खो पनाहं, उदायि, सावकेसु अनुसासनिं पच्चासीसामि [पच्चासिंसामि (सी० स्या० कं० पी०)]; अज्जदत्थु ममयेव सावका अनुसासनिं पच्चासीसन्ति ।

“यम्पुदायि, मम सावका अधिपज्जाय सम्भावेन्ति — ‘पज्जवा समणो गोतमो परमेन पज्जाक्खन्धेन समन्नागतो; तं वत अनागतं वादपथं न दक्खति, उप्पन्नं वा परप्पवादं न सहधम्मेन निग्गण्हितं निग्गण्हिस्सतीति — नेतं ठानं विज्जति’ । अयं खो, उदायि, ततियो धम्मो येन मम सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

२४६. “पुन चपरं, उदायि, मम सावका येन दुक्खेन दुक्खोतिण्णा दुक्खपरेता ते मं उपसङ्गमित्वा दुक्खं अरियसच्चं पुच्छन्ति, तेसाहं दुक्खं अरियसच्चं पुट्ठो ब्याकरोमि, तेसाहं चित्तं आराधेमि पज्हस्स वेय्याकरणेन; ते मं दुक्खसमुदयं... दुक्खनिरोधं... दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं अरियसच्चं पुच्छन्ति, तेसाहं दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं अरियसच्चं पुट्ठो ब्याकरोमि, तेसाहं चित्तं आराधेमि पज्हस्स वेय्याकरणेन । यम्पुदायि, मम सावका येन दुक्खेन दुक्खोतिण्णा दुक्खपरेता ते मं उपसङ्गमित्वा दुक्खं अरियसच्चं पुच्छन्ति, तेसाहं दुक्खं अरियसच्चं पुट्ठो ब्याकरोमि, तेसाहं चित्तं आराधेमि पज्हस्स वेय्याकरणेन । ते मं दुक्खसमुदयं ... दुक्खनिरोधं... दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं अरियसच्चं पुच्छन्ति । तेसाहं दुक्खनिरोधगामिनिं पटिपदं अरियसच्चं पुट्ठो ब्याकरोमि । तेसाहं चित्तं आराधेमि पज्हस्स वेय्याकरणेन । अयं खो, उदायि, चतुत्थो धम्मो येन मम सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

२४७. “पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका चत्तारो सतिपट्टाने भावेन्ति । इधुदायि, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति... चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य

लोके अभिज्झादोमनस्सं । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

“पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका चत्तारो सम्मप्पधाने भावेन्ति । इधुदायि, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति, वायमति, वीरियं आरभति, चित्तं पग्गण्हाति, पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय छन्दं जनेति, वायमति, वीरियं आरभति, चित्तं पग्गण्हाति, पदहति; अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति, वायमति, वीरियं आरभति, चित्तं पग्गण्हाति, पदहति; उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाया भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति, वायमति, वीरियं आरभति, चित्तं पग्गण्हाति, पदहति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

“पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका चत्तारो इद्धिपादे भावेन्ति । इधुदायि, भिक्खु छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीरियसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, चित्तसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति, वीमंसासमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

“पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका पञ्चिन्द्रियाणि भावेन्ति । इधुदायि, भिक्खु सद्धिन्द्रियं भावेति उपसमगामिं सम्बोधगामिं; वीरियिन्द्रियं भावेति...पे०... सतिन्द्रियं भावेति... समाधिन्द्रियं भावेति... पञ्चिन्द्रियं भावेति उपसमगामिं सम्बोधगामिं । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

“पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका पञ्च बलानि भावेन्ति । इधुदायि, भिक्खु सद्भाबलं भावेति उपसमगामिं सम्बोधगामिं; वीरियबलं भावेति...पे०... सतिबलं भावेति... समाधिबलं भावेति... पञ्चाबलं भावेति उपसमगामिं सम्बोधगामिं । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

“पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका सत्तबोज्झङ्गे भावेन्ति । इधुदायि, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं; धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति...पे०... वीरियसम्बोज्झङ्गं भावेति... पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति... पस्सद्धिसम्बोज्झङ्गं भावेति... समाधिसम्बोज्झङ्गं भावेति... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामिं । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

“पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका अरियं अट्ठङ्गिकं मगं भावेन्ति । इधुदायि, भिक्खु सम्मादिट्ठिं भावेति, सम्मासङ्कप्पं भावेति, सम्मावाचं भावेति, सम्माकम्मन्तं भावेति, सम्माआजीवं भावेति, सम्मावायामं भावेति, सम्मासतिं भावेति, सम्मासमार्धिं भावेति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

२४८. “पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका अट्ठ विमोक्खे भावेन्ति । रूपी रूपानि पस्सति, अयं पठमो विमोक्खो; अज्झत्तं अरूपसज्जी बहिद्भा रूपानि पस्सति, अयं दुतियो विमोक्खो; सुभन्तेव अधिमुत्तो होति, अयं ततियो विमोक्खो; सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति, अयं चतुत्थो विमोक्खो; सब्बसो

आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाण’न्ति विज्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति, अयं पञ्चमो विमोक्खो; सब्बसो विज्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति, अयं छट्ठो विमोक्खो; सब्बसो आकिञ्चञ्चायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति, अयं सत्तमो विमोक्खो; सब्बसो नेवसञ्जानासञ्चायतनं समतिक्कम्म सञ्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति, अयं अट्ठमो विमोक्खो। तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति।

२४९. “पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका अट्ठ अभिभायतनानि भावेन्ति। अज्झत्तं रूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि। ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ति एवं सञ्जी होति। इदं पठमं अभिभायतनं।

“अज्झत्तं रूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति अप्पमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि। ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ति एवं सञ्जी होति। इदं दुतियं अभिभायतनं।

“अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि। ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ति एवं सञ्जी होति। इदं ततियं अभिभायतनं।

“अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति अप्पमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि। ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ति एवं सञ्जी होति। इदं चतुत्थं अभिभायतनं।

“अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि। सेय्यथापि नाम उमापुप्फं नीलं नीलवण्णं नीलनिदस्सनं नीलनिभासं, सेय्यथापि वा पन तं वत्थं बाराणसेय्यकं उभतोभागविमट्ठं नीलं नीलवण्णं नीलनिदस्सनं नीलनिभासं; एवमेव अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि। ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ति एवं सञ्जी होति। इदं पञ्चमं अभिभायतनं।

“अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति पीतानि पीतवण्णानि पीतनिदस्सनानि पीतनिभासानि। सेय्यथापि नाम कणिकारपुप्फं पीतं पीतवण्णं पीतनिदस्सनं पीतनिभासं, सेय्यथापि वा पन तं वत्थं बाराणसेय्यकं उभतोभागविमट्ठं पीतं पीतवण्णं पीतनिदस्सनं पीतनिभासं; एवमेव अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति पीतानि पीतवण्णानि पीतनिदस्सनानि पीतनिभासानि। ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ति एवं सञ्जी होति। इदं छट्ठं अभिभायतनं।

“अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति लोहितकानि लोहितकवण्णानि लोहितकनिदस्सनानि लोहितकनिभासानि। सेय्यथापि नाम बन्धुजीवकपुप्फं लोहितकं लोहितकवण्णं लोहितकनिदस्सनं लोहितकनिभासं, सेय्यथापि वा पन तं वत्थं बाराणसेय्यकं उभतोभागविमट्ठं लोहितकं लोहितकवण्णं लोहितकनिदस्सनं लोहितकनिभासं; एवमेव अज्झत्तं अरूपसञ्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति लोहितकानि लोहितकवण्णानि लोहितकनिदस्सनानि लोहितकनिभासानि। ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ति एवं सञ्जी होति। इदं सत्तमं अभिभायतनं।

“अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति ओदातानि ओदातवण्णानि ओदातनिदस्सनानि ओदातनिभासानि । सेय्यथापि नाम ओसधितारका ओदाता ओदातवण्णा ओदातनिदस्सना ओदातनिभासा, सेय्यथापि वा पन तं वत्थं बाराणसेय्यकं उभतोभागविमट्ठं ओदातं ओदातवण्णं ओदातनिदस्सनं ओदातनिभासं; एवमेव अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति ओदातानि ओदातवण्णानि ओदातनिदस्सनानि ओदातनिभासानि । ‘तानि अभिभुय्य जानामि, पस्सामी’ति एवंसज्जी होति । इदं अट्ठमं अभिभायतनं । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

२५०. “पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका दस कसिणायतनानि भावेन्ति । पथवीकसिणमेको सज्जानाति उद्धमधो तिरियं अद्वयं अप्पमाणं; आपोकसिणमेको सज्जानाति... पे०... तेजोकसिणमेको सज्जानाति... वायोकसिणमेको सज्जानाति... नीलकसिणमेको सज्जानाति... पीतकसिणमेको सज्जानाति... लोहितकसिणमेको सज्जानाति... ओदातकसिणमेको सज्जानाति... आकासकसिणमेको सज्जानाति ... विज्जाणकसिणमेको सज्जानाति उद्धमधो तिरियं अद्वयं अप्पमाणं । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

२५१. “पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका चत्तारि ज्ञानानि भावेन्ति । इधुदायि, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मोहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं विवेकजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स विवेकजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति । सेय्यथापि, उदायि, दक्खो न्हापको [नहापको (सी० पी०)] वा न्हापकन्तेवासी वा कंसथाले न्हानीयचुण्णानि [नहानीयचुण्णानि (सी० पी०)] आकिरित्वा उदकेन परिप्फोसकं परिप्फोसकं सन्नेय्य, सायं न्हानीयपिण्डि [सास्स नहानीयपिण्डी (सी० स्या० कं०)] स्नेहानुगता स्नेहपरेतो सन्तरबाहिरा फुटा स्नेहेन न च पग्घरिणी; एवमेव खो, उदायि, भिक्खु इममेव कायं विवेकजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स विवेकजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति ।

“पुन चपरं, उदायि, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं... पे०... दूतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं समाधिजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स समाधिजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति । सेय्यथापि, उदायि, उदकरहदो गम्भीरो उब्भितोदको [उब्भितोदको (स्या० कं० क०)] । तस्स नेवस्स पुरत्थिमाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न पच्छिमाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न उत्तराय दिसाय उदकस्स आयमुखं, न दक्खिणाय दिसाय उदकस्स आयमुखं, देवो च न कालेन कालं सम्मा धारं अनुप्पवेच्छेय्य; अथ खो तम्हाव उदकरहदा सीता वारिधारा उब्भिज्जित्वा तमेव उदकरहदं सीतेन वारिना अभिसन्देय्य परिसन्देय्य परिपूरेय्य परिप्फरेय्य, नास्स [न नेसं (सी०)] किञ्चि सब्बावतो उदकरहदस्स सीतेन वारिना अप्फुटं अस्स । एवमेव खो, उदायि, भिक्खु इममेव कायं समाधिजेन पीतिसुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स समाधिजेन पीतिसुखेन अप्फुटं होति ।

“पुन चपरं, उदायि, भिक्खु पीतिया च विरागा... पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं निप्पीतिकेन सुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स निप्पीतिकेन सुखेन अप्फुटं होति । सेय्यथापि, उदायि, उप्पलिनियं वा पदुमिनियं वा पुण्डरीकिनियं वा अप्पेक्कच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा

उदके जातानि उदके संवट्टानि उदकानुगगतानि अन्तो निमुग्गपोसीनि, तानि याव चग्गा याव च मूला सीतेन वारिना अभिसन्नानि परिसन्नानि परिपूरानि परिप्फुटानि, नास्स किञ्चि सब्बावतं, उप्पलानं वा पदुमानं वा पुण्डरीकानं वा सीतेन वारिना अप्फुटं अस्स; एवमेव खो, उदायि, भिक्खु इममेव कायं निप्पीतिकेन सुखेन अभिसन्देति परिसन्देति परिपूरेति परिप्फरति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स निप्पीतिकेन सुखेन अप्फुटं होति ।

“पुन चपरं, उदायि, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो इममेव कायं परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन फरित्वा निसिन्नो होति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन अप्फुटं होति । सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो ओदातेन वत्थेन ससीसं पारुपित्वा निसिन्नो अस्स, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स ओदातेन वत्थेन अप्फुटं अस्स; एवमेव खो, उदायि, भिक्खु इममेव कायं परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन फरित्वा निसिन्नो होति, नास्स किञ्चि सब्बावतो कायस्स परिसुद्धेन चेतसा परियोदातेन अप्फुटं होति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

२५२. “पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका एवं पजानन्ति — ‘अयं खो मे कायो रूपी चातुमहाभूतिको मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपचयो अनिच्चुच्छादनपरिमद्दनभेदनविद्धंसनधम्मो; इदञ्च पन मे विज्जाणं एत्थ सितं एत्थ पटिबद्धं’ । सेय्यथापि, उदायि, मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अट्ठंसो सुपरिकम्मकतो अच्छो विप्पसन्नो सब्बाकारसम्पन्नो; तत्रिदं सुत्तं आवुत्तं नीलं वा पीतं वा लोहितं वा ओदातं वा पण्डुसुत्तं वा । तमेनं चक्खुमा पुरिसो हत्थे करित्वा पच्चवेक्खेय्य — ‘अयं खो मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अट्ठंसो सुपरिकम्मकतो अच्छो विप्पसन्नो सब्बाकारसम्पन्नो; तत्रिदं सुत्तं आवुत्तं नीलं वा पीतं वा लोहितं वा ओदातं वा पण्डुसुत्तं वा’ति । एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका एवं पजानन्ति — ‘अयं खो मे कायो रूपी चातुमहाभूतिको मातापेत्तिकसम्भवो ओदनकुम्मासूपचयो अनिच्चुच्छादनपरिमद्दनभेदनविद्धंसनधम्मो; इदञ्च पन मे विज्जाणं एत्थ सितं एत्थ पटिबद्धं’ति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

२५३. “पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका इमम्हा काया अज्जं कायं अभिनिम्मिनन्ति रूपिं मनोमयं सब्बङ्गपच्चङ्गिं अहीनिन्द्रियं । सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो मुज्जम्हा ईसिकं पब्बाहेय्य; तस्स एवमस्स — ‘अयं मुज्जो, अयं ईसिका; अज्जो मुज्जो, अज्जा ईसिका; मुज्जम्हात्वेव ईसिका पब्बाळ्हा’ति । सेय्यथा वा पनुदायि, पुरिसो असिं कोसिया पब्बाहेय्य; तस्स एवमस्स — ‘अयं असि, अयं कोसि; अज्जो असि अज्जा कोसि; कोसियात्वेव असि पब्बाळ्हा’ति । सेय्यथा वा, पनुदायि, पुरिसो अहिं करण्डा उद्धरेय्य; तस्स एवमस्स — ‘अयं अहि, अयं करण्डो; अज्जो अहि, अज्जो करण्डो; करण्डात्वेव अहि उब्भतो’ति । एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका इमम्हा काया अज्जं कायं अभिनिम्मिनन्ति रूपिं मनोमयं सब्बङ्गपच्चङ्गिं अहीनिन्द्रियं । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

२५४. “पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोन्ति — एकोपि हुत्वा बहुधा होन्ति, बहुधापि हुत्वा एको होति; आविभावं, तिरोभावं; तिरोकुट्टं तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमाना गच्छन्ति, सेय्यथापि आकासे; पथवियापि उम्मुज्जनिमुज्जं करोन्ति, सेय्यथापि उदके; उदकेपि अभिज्जमाने [अभिज्जमाना (क०)] गच्छन्ति, सेय्यथापि पथवियं; आकासेपि पल्लङ्गेन कमन्ति, सेय्यथापि पक्खी

सकुणो; इमेपि चन्दिमसूरिये एवंमहिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना परिमसन्ति परिमज्जन्ति, याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेन्ति । सेय्यथापि, उदायि, दक्खो कुम्भकारो वा कुम्भकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकताय मत्तिकाय यं यदेव भाजनविकतिं आकङ्खेय्य तं तदेव करेय्य अभिनिष्फादेय्य; सेय्यथा वा पनुदायि, दक्खो दन्तकारो वा दन्तकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकतस्मिं दन्तस्मिं यं यदेव दन्तविकतिं आकङ्खेय्य तं तदेव करेय्य अभिनिष्फादेय्य; सेय्यथा वा पनुदायि, दक्खो सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा सुपरिकम्मकतस्मिं सुवण्णस्मिं यं यदेव सुवण्णविकतिं आकङ्खेय्य तं तदेव करेय्य अभिनिष्फादेय्य । एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोन्ति — एकोपि हुत्वा बहुधा होन्ति, बहुधापि हुत्वा एको होति; आविभावं, तिरोभावं; तिरोकुट्टं तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमाना गच्छन्ति, सेय्यथापि आकासे; पथवियापि उम्मुज्जनिमुज्जं करोन्ति, सेय्यथापि उदके; उदकेपि अभिज्जमाने गच्छन्ति, सेय्यथापि पथवियं; आकासेपि पल्लङ्गेन कमन्ति, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमेपि चन्दिमसूरिये एवंमहिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना परिमसन्ति परिमज्जन्ति, याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेन्ति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

२५५. “पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणन्ति — दिब्बे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके च । सेय्यथापि, उदायि, बलवा सङ्खधमो अप्पकसिरेनेव चातुहिसा विज्जापेय्य; एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणन्ति — दिब्बे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके च । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

२५६. “पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानन्ति — सरागं वा चित्तं ‘सरागं चित्तं’न्ति पजानन्ति, वीतरागं वा चित्तं ‘वीतरागं चित्तं’न्ति पजानन्ति; सदोसं वा चित्तं ‘सदोसं चित्तं’न्ति पजानन्ति, वीतदोसं वा चित्तं ‘वीतदोसं चित्तं’न्ति पजानन्ति; समोहं वा चित्तं ‘समोहं चित्तं’न्ति पजानन्ति, वीतमोहं वा चित्तं ‘वीतमोहं चित्तं’न्ति पजानन्ति; संखित्तं वा चित्तं ‘सङ्खित्तं चित्तं’न्ति पजानन्ति, विक्खित्तं वा चित्तं ‘विक्खित्तं चित्तं’न्ति पजानन्ति; महग्गतं वा चित्तं ‘महग्गतं चित्तं’न्ति पजानन्ति, अमहग्गतं वा चित्तं ‘अमहग्गतं चित्तं’न्ति पजानन्ति; सउत्तरं वा चित्तं ‘सउत्तरं चित्तं’न्ति पजानन्ति, अनुत्तरं वा चित्तं ‘अनुत्तरं चित्तं’न्ति पजानन्ति; समाहितं वा चित्तं ‘समाहितं चित्तं’न्ति पजानन्ति, असमाहितं वा चित्तं ‘असमाहितं चित्तं’न्ति पजानन्ति; विमुत्तं वा चित्तं ‘विमुत्तं चित्तं’न्ति पजानन्ति, अविमुत्तं वा चित्तं ‘अविमुत्तं चित्तं’न्ति पजानन्ति । सेय्यथापि, उदायि, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा मण्डनकजातिको आदासे वा परिसुद्धे परियोदाते अच्छे वा उदकपत्ते सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो सकणिकं वा ‘सकणिकं’न्ति [सकणिकङ्गं वा सकणिकङ्गन्ति (सी०)] जानेय्य, अकणिकं वा ‘अकणिकं’न्ति [अकणिकङ्गं वा अकणिकङ्गन्ति (सी०)] जानेय्य; एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानन्ति — सरागं वा चित्तं ‘सरागं चित्तं’न्ति पजानन्ति, वीतरागं वा चित्तं... पे०... सदोसं वा चित्तं... वीतदोसं वा चित्तं... समोहं वा चित्तं... वीतमोहं वा चित्तं... सङ्खित्तं वा चित्तं... विक्खित्तं वा चित्तं... महग्गतं वा चित्तं... अमहग्गतं वा चित्तं... सउत्तरं वा चित्तं... अनुत्तरं वा चित्तं... समाहितं वा चित्तं... असमाहितं वा चित्तं... विमुत्तं वा चित्तं... अविमुत्तं वा चित्तं ‘अविमुत्तं चित्तं’न्ति पजानन्ति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

२५७. “पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका अनेकविहितं पुब्बेनिवासं

अनुस्सरन्ति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो तिस्सोपि जातियो चतस्सोपि जातियो पञ्चपि जातियो दसपि जातियो वीसम्पि जातियो तिसम्पि जातियो चत्तालीसम्पि जातियो पञ्चासम्पि जातियो जातिसतम्पि जातिसहस्सम्पि जातिसतसहस्सम्पि, अनेकेपि संवट्टकप्पे अनेकेपि विवट्टकप्पे अनेकेपि संवट्टविवट्टकप्पे — ‘अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्ति । सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो सकम्हा गामा अज्जं गामं गच्छेय्य, तम्हापि गामा अज्जं गामं गच्छेय्य; सो तम्हा गामा सकंयेव गामं पच्चागच्छेय्य; तस्स एवमस्स — ‘अहं खो सकम्हा गामा अज्जं गामं अगच्छिं, तत्र एवं अट्ठासिं एवं निसीदिं एवं अभ्रासिं एवं तुण्ही अहोसिं; तम्हापि गामा अमुं गामं अगच्छिं, तत्रापि एवं अट्ठासिं एवं निसीदिं एवं अभ्रासिं एवं तुण्ही अहोसिं, सोम्हि तम्हा गामा सकंयेव गामं पच्चागतो’ति । एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्ति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्ति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

२५८. “पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सन्ति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानन्ति — ‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना; इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना’ति । इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सन्ति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानन्ति । सेय्यथापि, उदायि, द्वे अगारा सद्दारा [सन्नद्वारा (क०)] । तत्र चक्खुमा पुरिसो मज्झे ठितो पस्सेय्य मनुस्से गेहं पविसन्तेपि निक्खमन्तेपि अनुचङ्कमन्तेपि अनुविचरन्तेपि; एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सन्ति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानन्ति...पे०... तत्र च प मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति ।

२५९. “पुन चपरं, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । सेय्यथापि, उदायि, पब्बतसङ्घेपे उदकरहदो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो, तत्थ चक्खुमा पुरिसो तीरे ठितो पस्सेय्य सिप्पिसम्बुकम्पि [सिप्पिकसम्बुकम्पि (स्या० कं० क०)] सक्खरकठलम्पि मच्छगुम्बम्पि चरन्तम्पि तिट्ठन्तम्पि । तस्स एवमस्स — ‘अयं खो उदकरहदो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो, तत्रिमे सिप्पिसम्बुकापि सक्खरकठलापि मच्छगुम्बापि चरन्तिपि तिट्ठन्तिपी’ति । एवमेव खो, उदायि, अक्खाता मया सावकानं पटिपदा, यथापटिपन्ना मे सावका आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । तत्र च पन मे सावका बहू अभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता विहरन्ति । अयं खो, उदायि, पञ्चमो धम्मो येन मम सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ति ।

“इमे खो, उदायि, पञ्च धम्मा येहि ममं सावका सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, सक्कत्वा गरुं कत्वा उपनिस्साय विहरन्ती”ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमनो सकुलुदायी परिब्बाजको भगवतो भासितं अभिनन्दीति ।

महासकुलुदायिसुत्तं निद्धितं सत्तमं ।

८. समणमुण्डिकसुत्तं

२६०. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो [समणमुण्डिकापुत्तो (सी० पी०)] समयप्पवादके तिन्दुकाचीरे एकसालके मल्लिकाय आरामे पटिवसति महतिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं पञ्चमत्तेहि परिब्बाजकसत्तेहि । अथ खो पञ्चकङ्गो थपति सावत्थिया निक्खमि दिवा दिवस्स भगवन्तं दस्सनाय । अथ खो पञ्चकङ्गस्स थपतिस्स एतदहोसि — “अकालो खो ताव भगवन्तं दस्सनाय; पटिसल्लीनो भगवा । मनोभावनियानम्पि भिक्खून् असमयो दस्सनाय; पटिसल्लीना मनोभावनिया भिक्खू । यंनूनाहं येन समयप्पवादको तिन्दुकाचीरो एकसालको मल्लिकाय आरामो येन उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो तेनुपसङ्कमेय्य”न्ति । अथ खो पञ्चकङ्गो थपति येन समयप्पवादको तिन्दुकाचीरो एकसालको मल्लिकाय आरामो येन उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो तेनुपसङ्कमि ।

तेन खो पन समयेन उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो महतिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं निसिन्नो होति उन्नादिनया उच्चासद्दमहासद्दाय अनेकविहितं तिरच्छानकथं कथेन्तिया, सेय्यथिदं — राजकथं चोरकथं महामत्तकथं सेनाकथं भयकथं युद्धकथं अन्नकथं पानकथं वत्थकथं सयनकथं मालाकथं गन्धकथं जातिकथं यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं इत्थिकथं सूरकथं विसिखाकथं कुम्भट्टानकथं पुब्बपेतकथं नानत्तकथं लोकक्खायिकं समुद्दक्खायिकं इति भवाभवकथं इति वा ।

अदसा खो उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो पञ्चकङ्गं थपतिं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान सकं परिसं सण्ठापेसि — “अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सद्दमकत्थ; अयं समणस्स गोतमस्स सावको आगच्छति पञ्चकङ्गो थपति । यावता खो पन समणस्स गोतमस्स सावका गिही ओदातवसना सावत्थियं पटिवसन्ति अयं तेसं अज्जतरो पञ्चकङ्गो थपति । अप्पसद्दकामा खो पन ते आयस्सन्तो अप्पसद्दविनीता अप्पसद्दस्स वण्णवादिनो; अप्पेव नाम अप्पसद्दं परिसं विदित्वा उपसङ्कमितब्बं मज्जेय्या”ति । अथ खो ते परिब्बाजका तुण्ही अहेसुं ।

२६१. अथ खो पञ्चकङ्गो थपति येन उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा उग्गाहमानेन परिब्बाजकेन समणमुण्डिकापुत्तेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो पञ्चकङ्गं थपतिं उग्गाहमानो परिब्बाजको समणमुण्डिकापुत्तो एतदवोच — “चतूहि खो अहं, गहपति, धम्मेहि समन्नागतं पुरिसपुग्गलं पज्जपेमि सम्पन्नकुसलं परमकुसलं उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्झं । कतमेहि चतूहि? इध, गहपति, न कायेन पापकम्मं करोति, न पापकं वाचं भासति, न पापकं सङ्कप्पं सङ्कप्पेति, न पापकं आजीवं आजीवति — इमेहि खो अहं, गहपति, चतूहि धम्मेहि समन्नागतं पुरिसपुग्गलं पज्जपेमि सम्पन्नकुसलं परमकुसलं उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्झं”न्ति ।

अथ खो पञ्चकङ्गो थपति उग्गाहमानस्स परिब्बाजकस्स समणमुण्डिकापुत्तस्स भासितं नेव अभिनन्दि नप्पटिक्कोसि । अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना पक्कामि — “भगवतो सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थं आजानिस्सामी”ति । अथ खो पञ्चकङ्गो थपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो पञ्चकङ्गो थपति यावतको अहोसि उग्गाहमानेन परिब्बाजकेन समणमुण्डिकापुत्तेन सद्धिं कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि ।

२६२. एवं वुत्ते, भगवा पञ्चकङ्गं थपति एतदवोच — “एवं सन्ते खो, थपति, दहरो कुमारो मन्दो उत्तानसेय्यको सम्पन्नकुसलो भविस्सति परमकुसलो उत्तमपत्तिपत्तो समणो अयोज्झो, यथा उग्गाहमानस्स परिब्बाजकस्स समणमुण्डिकापुत्तस्स वचनं । दहरस्स हि, थपति, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स कायोतिपि न होति, कुतो पन कायेन पापकम्मं करिस्सति, अज्जत्र फन्दितमत्ता! दहरस्स हि, थपति, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स वाचातिपि न होति, कुतो पन पापकं वाचं भासिस्सति, अज्जत्र रोदितमत्ता! दहरस्स हि, थपति, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स सङ्कप्पोतिपि न होति, कुतो पन पापकं सङ्कप्पं सङ्कप्पिस्सति, अज्जत्र विकूजितमत्ता [विकुज्जितमत्ता (सी० स्या० कं० पी०)]! दहरस्स हि, थपति, कुमारस्स मन्दस्स उत्तानसेय्यकस्स आजीवोतिपि न होति, कुतो पन पापकं आजीवं आजीविस्सति, अज्जत्र मातुथज्जा! एवं सन्ते खो, थपति, दहरो कुमारो मन्दो उत्तानसेय्यको सम्पन्नकुसलो भविस्सति परमकुसलो उत्तमपत्तिपत्तो समणो अयोज्झो, यथा उग्गाहमानस्स परिब्बाजकस्स समणमुण्डिकापुत्तस्स वचनं ।

२६३. “चतूहि खो अहं, थपति, धम्मोहि समन्नागतं पुरिसपुग्गलं पज्जपेमि न चेव सम्पन्नकुसलं न परमकुसलं न उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्झं, अपि चिमं दहरं कुमारं मन्दं उत्तानसेय्यकं समधिगह्म तिट्ठति । कतमेहि चतूहि? इध, थपति, न कायेन पापकम्मं करोति, न पापकं वाचं भासति, न पापकं सङ्कप्पं सङ्कप्पेति, न पापकं आजीवं आजीवति — इमेहि खो अहं, थपति, चतूहि धम्मोहि समन्नागतं पुरिसपुग्गलं पज्जपेमि न चेव सम्पन्नकुसलं न परमकुसलं न उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्झं, अपि चिमं दहरं कुमारं मन्दं उत्तानसेय्यकं समधिगह्म तिट्ठति ।

“दसहि खो अहं, थपति, धम्मोहि समन्नागतं पुरिसपुग्गलं पज्जपेमि सम्पन्नकुसलं परमकुसलं उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्झं । इमे अकुसला सीला; तमहं [कहं (सी०), तहं (पी०)], थपति, वेदितब्बन्ति वदामि । इतोसमुट्ठाना अकुसला सीला; तमहं, थपति, वेदितब्बन्ति वदामि । इध अकुसला सीला अपरिसेसा निरुज्झन्ति; तमहं, थपति, वेदितब्बन्ति वदामि । एवं पटिपन्नो अकुसलानं सीलानं निरोधाय पटिपन्नो होति; तमहं, थपति, वेदितब्बन्ति वदामि ।

“इमे कुसला सीला; तमहं, थपति, वेदितब्बन्ति वदामि । इतोसमुट्ठाना कुसला सीला; तमहं, थपति, वेदितब्बन्ति वदामि । इध कुसला सीला अपरिसेसा निरुज्झन्ति; तमहं, थपति, वेदितब्बन्ति वदामि । एवं पटिपन्नो कुसलानं सीलानं निरोधाय पटिपन्नो होति; तमहं, थपति, वेदितब्बन्ति वदामि ।

“इमे अकुसला सङ्कप्पा; तमहं, थपति, वेदितब्बन्ति वदामि । इतोसमुट्ठाना अकुसला सङ्कप्पा; तमहं, थपति, वेदितब्बन्ति वदामि । इध अकुसला सङ्कप्पा अपरिसेसा निरुज्झन्ति; तमहं, थपति, वेदितब्बन्ति वदामि । एवं पटिपन्नो अकुसलानं सङ्कप्पानं निरोधाय पटिपन्नो होति; तमहं, थपति, वेदितब्बन्ति वदामि ।

“इमे कुसला सङ्कप्पा; तमहं, थपति, वेदितब्बन्ति वदामि । इतोसमुट्ठाना कुसला सङ्कप्पा; तमहं, थपति, वेदितब्बन्ति वदामि । इध कुसला सङ्कप्पा अपरिसेसा निरुज्झन्ति; तमहं, थपति, वेदितब्बन्ति वदामि । एवं पटिपन्नो कुसलानं सङ्कप्पानं

निरोधाय पटिपन्नो होति; तमहं, थपति, वेदितब्बन्ति वदामि ।

२६४. “कतमे च, थपति, अकुसला सीला? अकुसलं कायकम्मं, अकुसलं वचीकम्मं, पापको आजीवो — इमे वुच्चन्ति, थपति, अकुसला सीला ।

“इमे च, थपति, अकुसला सीला किंसमुद्धाना? समुद्धानम्पि नेसं वुत्तं । ‘चित्तसमुद्धाना’तिस्स वचनीयं । कतमं चित्तं? चित्तम्पि हि बहं अनेकविधं नानप्पकारकं । यं चित्तं सरागं सदोसं समोहं, इतोसमुद्धाना अकुसला सीला ।

“इमे च, थपति, अकुसला सीला कुहिं अपरिसेसा निरुज्झन्ति? निरोधोपि नेसं वुत्तो । इध, थपति, भिक्खु कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, मिच्छाजीवं पहाय सम्माजीवेन जीवितं कप्पेति — एत्थेते अकुसला सीला अपरिसेसा निरुज्झन्ति ।

“कथं पटिपन्नो, थपति, अकुसलानं सीलानं निरोधाय पटिपन्नो होति? इध, थपति, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । एवं पटिपन्नो खो, थपति, अकुसलानं सीलानं निरोधाय पटिपन्नो होति ।

२६५. “कतमे च, थपति, कुसला सीला? कुसलं कायकम्मं, कुसलं वचीकम्मं, आजीवपरिसुद्धम्पि खो अहं, थपति, सीलस्मिं वदामि । इमे वुच्चन्ति, थपति, कुसला सीला ।

“इमे च, थपति, कुसला सीला किंसमुद्धाना? समुद्धानम्पि नेसं वुत्तं । ‘चित्तसमुद्धाना’तिस्स वचनीयं । कतमं चित्तं? चित्तम्पि हि बहं अनेकविधं नानप्पकारकं । यं चित्तं वीतरागं वीतदोसं वीतमोहं, इतोसमुद्धाना कुसला सीला ।

“इमे च, थपति, कुसला सीला कुहिं अपरिसेसा निरुज्झन्ति? निरोधोपि नेसं वुत्तो । इध, थपति, भिक्खु सीलवा होति नो च सीलमयो, तज्ज चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं यथाभूतं पजानाति; यत्थस्स ते कुसला सीला अपरिसेसा निरुज्झन्ति ।

“कथं पटिपन्नो च, थपति, कुसलानं सीलानं निरोधाय पटिपन्नो होति? इध, थपति, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय...पे०... अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय...पे०... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । एवं पटिपन्नो खो, थपति, कुसलानं सीलानं निरोधाय पटिपन्नो होति ।

२६६. “कतमे च, थपति, अकुसला सङ्कप्पा? कामसङ्कप्पो, ब्यापादसङ्कप्पो, विहिंसासङ्कप्पो — इमे वुच्चन्ति, थपति, अकुसला सङ्कप्पा ।

“इमे च, थपति, अकुसला सङ्कप्पा किंसमुद्धाना? समुद्धानम्पि नेसं वुत्तं । ‘सज्जासमुद्धाना’तिस्स वचनीयं । कतमा

सज्जा? सज्जापि हि बहू अनेकविधा नानप्पकारका । कामसज्जा, ब्यापादसज्जा, विहिंसासज्जा — इतोसमुद्धाना अकुसला सङ्कप्पा ।

“इमे च, थपति, अकुसला सङ्कप्पा कुहिं अपरिसेसा निरुज्झन्ति? निरोधोपि नेसं वुत्तो । इध, थपति, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; एत्थेते अकुसला सङ्कप्पा अपरिसेसा निरुज्झन्ति ।

“कथं पटिपन्नो च, थपति, अकुसलानं सङ्कप्पानं निरोधाय पटिपन्नो होति? इध, थपति, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहाणाय...पे०... अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय...पे०... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । एवं पटिपन्नो खो, थपति, अकुसलानं सङ्कप्पानं निरोधाय पटिपन्नो होति ।

२६७. “कतमे च, थपति, कुसला सङ्कप्पा? नेक्खम्मसङ्कप्पो, अब्यापादसङ्कप्पो, अविहिंसासङ्कप्पो — इमे वुच्चन्ति, थपति, कुसला सङ्कप्पा ।

“इमे च, थपति, कुसला सङ्कप्पा किंसमुद्धाना? समुद्धानम्पि नेसं वुत्तं । ‘सज्जासमुद्धाना’तिस्स वचनीयं । कतमा सज्जा? सज्जापि हि बहू अनेकविधा नानप्पकारका । नेक्खम्मसज्जा, अब्यापादसज्जा, अविहिंसासज्जा — इतोसमुद्धाना कुसला सङ्कप्पा ।

“इमे च, थपति, कुसला सङ्कप्पा कुहिं अपरिसेसा निरुज्झन्ति? निरोधोपि नेसं वुत्तो । इध, थपति, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; एत्थेते कुसला सङ्कप्पा अपरिसेसा निरुज्झन्ति ।

“कथं पटिपन्नो च, थपति, कुसलानं सङ्कप्पानं निरोधाय पटिपन्नो होति? इध, थपति, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहाणाय...पे०... अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय...पे०... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति वीरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति । एवं पटिपन्नो खो, थपति, कुसलानं सङ्कप्पानं निरोधाय पटिपन्नो होति ।

२६८. “कतमेहि चाहं, थपति, दसहि धम्मेहि समन्नागतं पुरिसपुगलं पज्जपेमि सम्पन्नकुसलं परमकुसलं उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्झं? इध, थपति, भिक्खु असेखाय सम्मादिट्ठिया समन्नागतो होति, असेखेन सम्मासङ्कप्पेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्मावाचाय समन्नागतो होति, असेखेन सम्माकम्मन्तेन समन्नागतो होति, असेखेन सम्माआजीवेन समन्नागतो होति, असेखेन सम्मावायामेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्मासतिया समन्नागतो होति, असेखेन सम्मासमाधिना समन्नागतो होति, असेखेन सम्माजाणेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्माविमुत्तिया समन्नागतो होति — इमेहि खो अहं, थपति, दसहि धम्मेहि समन्नागतं पुरिसपुगलं पज्जपेमि सम्पन्नकुसलं परमकुसलं उत्तमपत्तिपत्तं समणं अयोज्झं’न्ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमनो पज्जकङ्गो थपति भगवतो भासितं अभिनन्दीति ।

समणमुण्डिकसुत्तं निद्धितं अट्टमं ।

९. चूलसकुलुदायिसुत्तं

२६९. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन सकुलुदायी परिब्बाजको मोरनिवापे परिब्बाजकारामे पटिवसति महतिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि । अथ खो भगवतो एतदहोसि — “अतिप्पगो खो ताव राजगहे पिण्डाय चरितुं । यंनूनाहं येन मोरनिवापो परिब्बाजकारामो येन सकुलुदायी परिब्बाजको तेनुपसङ्कमेय्य”न्ति । अथ खो भगवा येन मोरनिवापो परिब्बाजकारामो तेनुपसङ्कमि ।

तेन खो पन समयेन सकुलुदायी परिब्बाजको महतिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं निसिन्नो होति उन्नादिनिया उच्चासदमहासद्दाय अनेकविहितं तिरच्छानकथं कथेन्तिया, सेय्यथिदं — राजकथं चोरकथं महामत्तकथं सेनाकथं भयकथं युद्धकथं अन्नकथं पानकथं वत्थकथं सयनकथं मालाकथं गन्धकथं जातिकथं यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं इत्थिकथं सूरकथं विसिखाकथं कुम्भट्टानकथं पुब्बपेतकथं नानत्तकथं लोकक्खायिकं समुद्धक्खायिकं इतिभवाभवकथं इति वा । अदसा खो सकुलुदायी परिब्बाजको भगवन्तं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान सकं परिसं सण्ठापेसि — “अप्पसद्दा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सद्दमकत्थ । अयं समणो गोतमो आगच्छति; अप्पसद्दकामो खो पन सो आयस्मा अप्पसद्दस्स वण्णवादी । अप्पेव नाम अप्पसद्दं परिसं विदित्वा उपसङ्कमितब्बं मज्जेय्या”ति । अथ खो ते परिब्बाजका तुण्ही अहेसुं ।

२७०. अथ खो भगवा येन सकुलुदायी परिब्बाजको तेनुपसङ्कमि । अथ खो सकुलुदायी परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “एतु खो, भन्ते, भगवा । स्वागतं, भन्ते, भगवतो । चिरस्सं खो, भन्ते, भगवा इमं परियायमकासि यदिदं इधागमनाय । निसीदतु, भन्ते, भगवा; इदमासनं पज्जत्त”न्ति । निसीदि भगवा पज्जत्ते आसने । सकुलुदायीपि खो परिब्बाजको अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो सकुलुदायिं परिब्बाजकं भगवा एतदवोच — “काय नुत्थ, उदायि, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता”ति? “तिट्ठतेसा, भन्ते, कथा याय मयं एतरहि कथाय सन्निसिन्ना । नेसा, भन्ते, कथा भगवतो दुल्लभा भविस्सति पच्छापि सवनाय । यदाहं, भन्ते, इमं परिसं अनुपसङ्कन्तो होमि अथायं परिसा अनेकविहितं तिरच्छानकथं कथेन्ती निसिन्ना होति; यदा च खो अहं, भन्ते, इमं परिसं उपसङ्कन्तो होमि अथायं परिसा ममज्जेव मुखं उल्लोकेन्ती निसिन्ना होति — ‘यं नो समणो उदायी धम्मं भासिस्सति तं [तं नो (सी० स्या० कं० पी०)] सोस्सामा”ति; यदा पन, भन्ते, भगवा इमं परिसं उपसङ्कन्तो होति अथाहज्जेव अयज्ज परिसा भगवतो मुखं उल्लोकेन्ता [ओलोकेन्ती (स्या० कं० क०)] निसिन्ना होम — ‘यं नो भगवा धम्मं भासिस्सति तं सोस्सामा”ति ।

२७१. “तेनहुदायि, तंयेवेत्थ पटिभातु यथा मं पटिभासेय्या”सि । “पुरिमानि, भन्ते, दिवसानि पुरिमतरानि सब्बज्जू सब्बदस्सावी अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानमानो ‘चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं जाणदस्सनं पच्चुपट्ठित”न्ति । सो मया [पच्चुपट्ठित”न्ति मया (?)] पुब्बन्तं आरब्भ पज्जं पुट्ठो समानो अज्जेनज्जं पटिचरि, बहिद्दा कथं अपनामेसि, कोपज्ज दोसज्ज अप्पच्चयज्ज पात्वाकासि । तस्स मय्हं, भन्ते, भगवन्तंयेव आरब्भ सति उदपादि — ‘अहो नून भगवा, अहो नून सुगतो! यो इमेसं धम्मानं सुकुसलो”ति । “को पन सो, उदायि, सब्बज्जू सब्बदस्सावी अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानमानो ‘चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं जाणदस्सनं पच्चुपट्ठित”न्ति, यो तथा

पुब्बन्तं आरब्ध पज्जं पुट्ठो समानो अज्जेनज्जं पटिचरि, बहिद्वा कथं अपनामेसि कोपज्ज दोसज्ज अप्पच्चयज्ज पात्वाकासी”ति? “निगण्ठो, भन्ते, नाटपुत्तो”ति ।

“यो खो, उदायि, अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरेय्य, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरेय्य, सो वा मं पुब्बन्तं आरब्ध पज्जं पुच्छेय्य, तं वाहं पुब्बन्तं आरब्ध पज्जं पुच्छेय्य; सो वा मे पुब्बन्तं आरब्ध पज्जस्स वेय्याकरणेन चित्तं आराधेय्य, तस्स वाहं पुब्बन्तं आरब्ध पज्जस्स वेय्याकरणेन चित्तं आराधेय्यं ।

“यो [सो (सी० पी०)] खो, उदायि, दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सेय्य चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानेय्य, सो वा मं अपरन्तं आरब्ध पज्जं पुच्छेय्य, तं वाहं अपरन्तं आरब्ध पज्जं पुच्छेय्य; सो वा मे अपरन्तं आरब्ध पज्जस्स वेय्याकरणेन चित्तं आराधेय्य, तस्स वाहं अपरन्तं आरब्ध पज्जस्स वेय्याकरणेन चित्तं आराधेय्यं ।

“अपि च, उदायि, तिट्ठतु पुब्बन्तो, तिट्ठतु अपरन्तो । धम्मं ते देसेस्सामि — इमस्मिं सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति; इमस्मिं असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झती”ति ।

“अहज्झि, भन्ते, यावतकम्पि मे इमिना अत्तभावेन पच्चनुभूतं तम्पि नप्पहोमि साकारं सउद्देसं अनुस्सरितुं, कुतो पनाहं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरिस्सामि, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरिस्सामि, सेय्यथापि भगवा? अहज्झि, भन्ते, एतरहि पंसुपिसाचकम्पि न पस्सामि, कुतो पनाहं दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सिस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानिस्सामि, सेय्यथापि भगवा? यं पन मं, भन्ते, भगवा एवमाह — ‘अपि च, उदायि, तिट्ठतु पुब्बन्तो, तिट्ठतु अपरन्तो; धम्मं ते देसेस्सामि — इमस्मिं सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति; इमस्मिं असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झती’ति तज्ज पन मे भिय्योसोमत्ताय न पक्खायति । अप्पेव नामाहं, भन्ते, सके आचरियके भगवतो चित्तं आराधेय्यं पज्जस्स वेय्याकरणेना”ति ।

२७२. “किन्ति पन ते, उदायि, सके आचरियके होती”ति? “अम्हाकं, भन्ते, सके आचरियके एवं होति — ‘अयं परमो वण्णो, अयं परमो वण्णो’”ति ।

“यं पन ते एतं, उदायि, सके आचरियके एवं होति — ‘अयं परमो वण्णो, अयं परमो वण्णो’ति, कतमो सो परमो वण्णो”ति? “यस्मा, भन्ते, वण्णा अज्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो”ति ।

“कतमो पन सो परमो वण्णो यस्मा वण्णा अज्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थी”ति? “यस्मा, भन्ते, वण्णा अज्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो”ति ।

“दीघापि खो ते एसा, उदायि, फरेय्य — ‘यस्मा, भन्ते, वण्णा अज्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो’ति वदेसि, तज्ज वण्णं न पज्जपेसि । सेय्यथापि, उदायि, पुरिसो एवं वदेय्य — ‘अहं या इमस्मिं जनपदे जनपदकल्याणी तं इच्छामि, तं कामेमी’ति । तमेनं एवं वदेय्युं — ‘अम्भो पुरिस, यं त्वं जनपदकल्याणिं इच्छसि कामेसि,

जानासि तं जनपदकल्याणिं — खत्तियी वा ब्राह्मणी वा वेस्सी वा सुद्धी वा’ति? इति पुट्टो ‘नो’ति वदेय्य । तमेनं एवं वदेय्युं — ‘अम्भो पुरिस, यं त्वं जनपदकल्याणिं इच्छसि कामेसि, जानासि तं जनपदकल्याणिं — एवंनामा एवंगोत्ताति वाति... पे०... दीघा वा रस्सा वा मज्झिमा वा काळी वा सामा वा मङ्गुरच्छवी वाति... अमुकस्मिं गामे वा निगमे वा नगरे वा’ति? इति पुट्टो ‘नो’ति वदेय्य । तमेनं एवं वदेय्युं — ‘अम्भो पुरिस, यं त्वं न जानासि न पस्ससि, तं त्वं इच्छसि कामेसी’ति? इति पुट्टो ‘आमा’ति वदेय्य ।

“तं किं मज्जसि, उदायि — ननु एवं सन्ते, तस्स पुरिसस्स अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति? “अद्धा खो, भन्ते, एवं सन्ते तस्स पुरिसस्स अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति ।

“एवमेव खो त्वं, उदायि, ‘यस्मा, भन्ते, वण्णा अज्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो’ति वदेसि, तज्ज वण्णं न पज्जपेसी”ति ।

“सेय्यथापि, भन्ते, मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अट्ठंसो सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भासते च तपते च विरोचति च, एवं वण्णो अत्ता होति अरोगो परं मरणा”ति ।

२७३. “तं किं मज्जसि, उदायि, यो वा मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अट्ठंसो सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भासते च तपते च विरोचति च, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय किमि खज्जोपनको — इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’ति? “य्वायं, भन्ते, रत्तन्धकारतिमिसाय किमि खज्जोपनको — अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’ति ।

“तं किं मज्जसि, उदायि, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय किमि खज्जोपनको, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय तेलप्पदीपो — इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’ति? “य्वायं, भन्ते, रत्तन्धकारतिमिसाय तेलप्पदीपो — अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’ति ।

“तं किं मज्जसि, उदायि, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय तेलप्पदीपो, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय महाअग्गिक्खन्धो — इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’ति? “य्वायं, भन्ते, रत्तन्धकारतिमिसाय महाअग्गिक्खन्धो — अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’ति ।

“तं किं मज्जसि, उदायि, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय महाअग्गिक्खन्धो, या वा रत्तिया पच्चूससमयं विद्धे विगतवलाहके देवे ओसधितारका — इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’ति? “य्वायं, भन्ते, रत्तिया पच्चूससमयं विद्धे विगतवलाहके देवे ओसधितारका — अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’ति ।

“तं किं मज्जसि, उदायि, या वा रत्तिया पच्चूससमयं विद्धे विगतवलाहके देवे ओसधितारका, यो वा तदहुपोसथे पन्नरसे विद्धे विगतवलाहके देवे अभिदो [अभिदे (क० सी०), अभिदोसं (क०) अभिदोति अभिसद्देन समानत्थनिपातपदं (छक्कङ्कुत्तरटीका महावग्ग अट्ठमसुत्तवण्णना)] अट्ठरत्तसमयं चन्दो — इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’ति? “य्वायं, भन्ते, तदहुपोसथे पन्नरसे विद्धे विगतवलाहके देवे अभिदो अट्ठरत्तसमयं

चन्दो — अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा”ति ।

“तं किं मज्जसि, उदायि, यो वा तदहुपोसथे पन्नरसे विद्धे विगतवलाहके देवे अभिदो अट्टरत्तसमयं चन्दो, यो वा वस्सानं पच्छिमे मासे सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे अभिदो मज्झन्हिकसमयं सूरियो — इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा”ति? “य्वायं, भन्ते, वस्सानं पच्छिमे मासे सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे अभिदो मज्झन्हिकसमयं सूरियो — अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा”ति ।

“अतो खो ते, उदायि, बहू हि बहुतरा देवा ये इमेसं चन्दिमसूरियानं आभा नानुभोन्ति, त्याहं पजानामि । अथ च पनाहं न वदामि — ‘यस्मा वण्णा अज्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थी”ति । अथ च पन त्वं, उदायि, ‘य्वायं वण्णो किमिना खज्जोपनकेन निहीनतरो [हीनतरो (सी० पी०)] च पतिकिडुतरो च सो परमो वण्णो”ति वदेसि, तज्च वण्णं न पज्जपेसी”ति । “अच्छिदं [अच्छिर (क०), अच्छिद (?)] भगवा कथं, अच्छिदं सुगतो कथं”न्ति!

“किं पन त्वं, उदायि, एवं वदेसि — ‘अच्छिदं भगवा कथं, अच्छिदं सुगतो कथं””ति? “अम्हाकं, भन्ते, सके आचरियके एवं होति — ‘अयं परमो वण्णो, अयं परमो वण्णो”ति । ते मयं, भन्ते, भगवता सके आचरियके समनुयुज्जियमाना समनुगाहियमाना समनुभासियमाना रिक्ता तुच्छा अपरद्धा”ति ।

२७४. “किं पनुदायि, अत्थि एकन्तसुखो लोको, अत्थि आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया”ति? “अम्हाकं, भन्ते, सके आचरियके एवं होति — ‘अत्थि एकन्तसुखो लोको, अत्थि आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया””ति ।

“कतमा पन सा, उदायि, आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया”ति? “इध, भन्ते, एकच्चो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारं पहाय कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति, अज्जतरं वा पन तपोगुणं समादाय वत्तति । अयं खो सा, भन्ते, आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया”ति ।

“तं किं मज्जसि, उदायि, यस्मिं समये पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति, एकन्तसुखी वा तस्मिं समये अत्ता होति सुखदुक्खी वा”ति? “सुखदुक्खी, भन्ते” ।

“तं किं मज्जसि, उदायि, यस्मिं समये अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति, एकन्तसुखी वा तस्मिं समये अत्ता होति सुखदुक्खी वा”ति? “सुखदुक्खी, भन्ते” ।

“तं किं मज्जसि, उदायि, यस्मिं समये कामेसुमिच्छाचारं पहाय कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, एकन्तसुखी वा तस्मिं समये अत्ता होति सुखदुक्खी वा”ति? “सुखदुक्खी, भन्ते” ।

“तं किं मज्जसि, उदायि, यस्मिं समये मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति, एकन्तसुखी वा तस्मिं समये अत्ता होति सुखदुक्खी वा”ति? “सुखदुक्खी, भन्ते” ।

“तं किं मज्जसि, उदायि, यस्मिं समये अज्जतरं तपोगुणं समादाय वत्तति, एकन्तसुखी वा तस्मिं समये अत्ता होति

सुखदुखी वा'ति? “सुखदुखी, भन्ते” ।

“तं किं मज्जसि, उदायि, अपि नु खो वोकिणसुखदुखं पटिपदं आगम्म एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरिया होती'ति [सच्छिकिरियायाति (क०)]? “अच्छिदं भगवा कथं, अच्छिदं सुगतो कथं'न्ति!

“किं पन त्वं, उदायि, वदेसि — ‘अच्छिदं भगवा कथं, अच्छिदं सुगतो कथं'’ति? “अम्हाकं, भन्ते, सके आचरियके एवं होति — ‘अत्थि एकन्तसुखो लोको, अत्थि आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया'ति । ते मयं, भन्ते, भगवता सके आचरियके समनुयुज्जियमाना समनुग्गाहियमाना समनुभासियमाना रिक्ता तुच्छा अपरद्धा'ति [अपरद्धा (सी०), अपरद्धापि (स्या० कं० पी०)] ।

२७५. “किं पन, भन्ते, अत्थि एकन्तसुखो लोको, अत्थि आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया'ति? “अत्थि खो, उदायि, एकन्तसुखो लोको, अत्थि आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया'ति ।

“कतमा पन सा, भन्ते, आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया'ति? “इधुदायि, भिक्खु विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; वितक्कविचारानं वूपसमा... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; पीतिया च विरागा... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति — अयं खो सा, उदायि, आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया'ति ।

“न [किं नु (स्या० कं० क०)] खो सा, भन्ते, आकारवती पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया, सच्छिकतो हिस्स, भन्ते, एत्तावता एकन्तसुखो लोको होती'ति । “न ख्वास्स, उदायि, एत्तावता एकन्तसुखो लोको सच्छिकतो होति; आकारवतीत्वेव सा पटिपदा एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाया'ति ।

एवं वुत्ते, सकुलुदायिस्स परिब्बाजकस्स परिसा उन्नादिनी उच्चासदमहासद्वा अहोसि — “एत्थ मयं अनस्साम साचरियका, एत्थ मयं अनस्साम [पनस्साम (सी०)] साचरियका! न मयं इतो भिय्यो उत्तरितरं पजानामा'ति ।

अथ खो सकुलुदायी परिब्बाजको ते परिब्बाजके अप्पसद्दे कत्वा भगवन्तं एतदवोच — “कित्तावता पनास्स, भन्ते, एकन्तसुखो लोको सच्छिकतो होती'ति? “इधुदायि, भिक्खु सुखस्स च पहाना...पे०... चतुत्थं ज्ञानं... उपसम्पज्ज विहरति । या ता देवता एकन्तसुखं लोकं उपपन्ना ताहि देवताहि सद्धिं सन्तिट्ठति सल्लपति साकच्छं समापज्जति । एत्तावता ख्वास्स, उदायि, एकन्तसुखो लोको सच्छिकतो होती'ति ।

२७६. “एतस्स नून, भन्ते, एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू भगवति ब्रह्मचरियं चरन्ती'ति? “न खो, उदायि, एकन्तसुखस्स लोकस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति । अत्थि खो, उदायि, अज्जेव धम्मा उत्तरितरा च पणीततरा च येसं सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ती'ति ।

“कतमे पन ते, भन्ते, धम्मा उत्तरितरा च पणीततरा च येसं सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू भगवति ब्रह्मचरियं चरन्ती'ति? “इधुदायि, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा...पे०... सो इमे पज्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्विलेसे पज्जाय दुब्बलीकरणे विविच्चेव

कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयम्पि खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति” ।

“पुन चपरं, उदायि, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं... ततियं ज्ञानं... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयम्पि खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउदेसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । अयम्पि खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपातजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । अयम्पि खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति... ‘इमे आसवा’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवसमुदयो’ति... ‘अयं आसवनिरोधो’ति... ‘अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवापि चित्तं विमुच्चति, भवासवापि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवापि चित्तं विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानाति । अयम्पि खो, उदायि, धम्मो उत्तरितरो च पणीततरो च यस्स सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ति । इमे खो, उदायि, धम्मा उत्तरितरा च पणीततरा च येसं सच्छिकिरियाहेतु भिक्खू मयि ब्रह्मचरियं चरन्ती’ति ।

२७७. एवं वुत्ते, सकुलुदायी परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भन्ते, अभिवक्कन्तं, भन्ते! सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ति; एवमेवं भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं, भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च । लभेय्याहं, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पद”न्ति ।

एवं वुत्ते, सकुलुदायिस्स परिब्बाजकस्स परिसा सकुलुदायिं परिब्बाजकं एतदवोचुं — “मा भवं, उदायि, समणे गोतमे ब्रह्मचरियं चरि; मा भवं, उदायि, आचरियो हुत्वा अन्तेवासीवासं वसि । सेय्यथापि नाम उदकमणिको [मणिको (सी० पी० क०)] हुत्वा उदञ्चनिको [उद्वेकनिको (सी० स्या० कं० पी०)] अस्स, एवं सम्पदमिदं [एवं सम्पदमेतं (सी० पी०)] भोतो उदायिस्स भविस्सति । मा भवं, उदायि, समणे गोतमे ब्रह्मचरियं चरि; मा भवं, उदायि, आचरियो हुत्वा अन्तेवासीवासं वसी’ति । इति हिदं सकुलुदायिस्स परिब्बाजकस्स परिसा सकुलुदायिं परिब्बाजकं अन्तरायमकासि भगवति ब्रह्मचरियेति ।

चूळसकुलुदायिसुत्तं निड्डितं नवमं ।

१०. वेखनससुत्तं

२७८. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो वेखनसो [वेखनस्सो (सी० पी०)] परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो वेखनसो परिब्बाजको भगवतो सन्तिके उदानं उदानेसि — “अयं परमो वण्णो, अयं परमो वण्णो”ति ।

“किं पन त्वं, कच्चान, एवं वदेसि — ‘अयं परमो वण्णो, अयं परमो वण्णो’ति? कतमो, कच्चान, सो परमो वण्णो”ति?

“यस्मा, भो गोतम, वण्णा अज्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो”ति ।

“कतमो पन सो, कच्चान, वण्णो यस्मा वण्णा अज्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थी”ति?

“यस्मा, भो गोतम, वण्णा अज्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो”ति ।

“दीघापि खो ते एसा, कच्चान, फरेय्य — ‘यस्मा, भो गोतम, वण्णा अज्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो’ति वदेसि, तज्च वण्णं न पज्जपेसि । सेय्यथापि, कच्चान, पुरिसो एवं वदेय्य — ‘अहं या इमस्मिं जनपदे जनपदकल्याणी, तं इच्छामि तं कामेमी’ति । तमेनं एवं वदेय्युं — ‘अम्भो पुरिस, यं त्वं जनपदकल्याणिं इच्छसि कामेसि, जानासि तं जनपदकल्याणिं — खत्तियी वा ब्राह्मणी वा वेस्सी वा सुद्धी वा’ति? इति पुट्ठो ‘नो’ति वदेय्य । तमेनं एवं वदेय्युं — ‘अम्भो पुरिस, यं त्वं जनपदकल्याणिं इच्छसि कामेसि, जानासि तं जनपदकल्याणिं ‘एवंनामा एवंगोत्ताति वाति... पे०... दीघा वा रस्सा वा मज्झिमा वा काळी वा सामा वा मङ्गुरच्छवी वाति... अमुकस्मिं गामे वा निगमे वा नगरे वा’ति? इति पुट्ठो ‘नो’ति वदेय्य । तमेनं एवं वदेय्युं — ‘अम्भो पुरिस, यं त्वं न जानासि न पस्ससि, तं त्वं इच्छसि कामेसी’”ति? इति पुट्ठो ‘आमा’ति वदेय्य ।

“तं किं मज्जसि, कच्चान, ननु एवं सन्ते तस्स पुरिसस्स अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति? “अद्धा खो, भो गोतम, एवं सन्ते तस्स पुरिसस्स अप्पाटिहीरकतं भासितं सम्पज्जती”ति । “एवमेव खो त्वं, कच्चान, ‘यस्मा, भो गोतम, वण्णा अज्जो वण्णो उत्तरितरो वा पणीततरो वा नत्थि सो परमो वण्णो’ति वदेसि; तज्च वण्णं न पज्जपेसी”ति । “सेय्यथापि, भो गोतम, मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अट्ठंसो सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भासते च तपते च विरोचति च, एवं वण्णो अत्ता होति अरोगो परं मरणा”ति ।

२७९. “तं किं मज्जसि, कच्चान, यो वा मणि वेळुरियो सुभो जातिमा अट्ठंसो सुपरिकम्मकतो पण्डुकम्बले निक्खित्तो भासते च तपते च विरोचति च, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय किमि खज्जोपनको इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा”ति? “य्वायं, भो गोतम, रत्तन्धकारतिमिसाय किमि खज्जोपनको, अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा”ति ।

“तं किं मज्जसि, कच्चान, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय किमि खज्जोपनको, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय तेलप्पदीपो, इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा”ति? “य्वायं, भो गोतम, रत्तन्धकारतिमिसाय

तेलप्पदीपो, अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा”ति ।

“तं किं मज्जसि, कच्चान, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय तेलप्पदीपो, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय महाअग्गिक्खन्धो, इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा”ति? “व्वायं, भो गोतम, रत्तन्धकारतिमिसाय महाअग्गिक्खन्धो, अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा”ति ।

“तं किं मज्जसि, कच्चान, यो वा रत्तन्धकारतिमिसाय महाअग्गिक्खन्धो, या वा रत्तिया पच्चूससमयं विद्धे विगतवलाहके देवे ओसधितारका, इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा”ति? “व्वायं, भो गोतम, रत्तिया पच्चूससमयं विद्धे विगतवलाहके देवे ओसधितारका, अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा”ति । “तं किं मज्जसि, कच्चान, या वा रत्तिया पच्चूससमयं विद्धे विगतवलाहके देवे ओसधितारका, यो वा तदहुपोसथे पन्नरसे विद्धे विगतवलाहके देवे अभिदो अट्टरत्तसमयं चन्दो, इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा”ति? “व्वायं, भो गोतम, तदहुपोसथे पन्नरसे विद्धे विगतवलाहके देवे अभिदो अट्टरत्तसमयं चन्दो, अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा”ति । “तं किं मज्जसि, कच्चान, यो वा तदहुपोसथे पन्नरसे विद्धे विगतवलाहके देवे अभिदो अट्टरत्तसमयं चन्दो, यो वा वस्सानं पच्छिमे मासे सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे अभिदो मज्झन्हिकसमयं सूरियो, इमेसं उभिन्नं वण्णानं कतमो वण्णो अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा”ति? “व्वायं, भो गोतम, वस्सानं पच्छिमे मासे सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे अभिदो मज्झन्हिकसमयं सूरियो — अयं इमेसं उभिन्नं वण्णानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा”ति । “अतो खो ते, कच्चान, बहू हि बहुतरा देवा ये इमेसं चन्दिमसूरियानं आभा नानुभोन्ति, त्याहं पजानामि । अथ च पनाहं न वदामि — ‘यस्मा वण्णा अज्जो वण्णो उत्तरितरो च पणीततरो च नत्थी’ति । अथ च पन त्वं, कच्चान, ‘व्वायं वण्णो किमिना खज्जोपनकेन निहीनतरो च पतिकिडुतरो च सो परमो वण्णो’ति वदेसि; तज्ज वण्णं न पज्जपेसि” ।

२८०. “पज्ज खो इमे, कच्चान, कामगुणा । कतमे पज्ज? चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया, सोतविज्जेय्या सद्दा...पे... घानविज्जेय्या गन्धा... जिक्काविज्जेय्या रसा... कायविज्जेय्या फोडुब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया — इमे खो, कच्चान, पज्ज कामगुणा । यं खो, कच्चान, इमे पज्ज कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं इदं वुच्चति कामसुखं । इति कामेहि कामसुखं, कामसुखा कामग्गसुखं तत्थ अग्गमक्खायती”ति ।

एवं वुत्ते, वेखनसो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “अच्छरियं, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम! याव सुभासितं चिदं भोता गोतमेन — ‘कामेहि कामसुखं, कामसुखा कामग्गसुखं तत्थ अग्गमक्खायती’ति । (‘कामेहि, भो गोतम, कामसुखं, कामसुखा कामग्गसुखं, तत्थ अग्गमक्खायती’ति) [( ) सी० स्या० कं० पी० पोत्थकेसु नत्थि] — “दुज्जानं खो एतं, कच्चान, तथा अज्जदिट्ठिकेन अज्जखन्तिकेन अज्जरुचिकेन अज्जत्रयोगेन अज्जत्राचरियकेन — कामा [कामं (सी० स्या० कं० पी०)] वा कामसुखं वा कामग्गसुखं वा । ये खो ते, कच्चान, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कतकरणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिकखीणभवसंयोजना सम्मदज्जा विमुत्ता ते खो एतं जानेय्युं — कामा वा कामसुखं वा कामग्गसुखं वा”ति ।

२८१. एवं वुत्ते, वेखनसो परिब्बाजको कुपितो अनत्तमनो भगवन्तंयेव खुंसेन्तो भगवन्तंयेव वम्भेन्तो भगवन्तंयेव वदमानो “समणो [समणो च (सी० पी०)] गोतमो पापितो भविस्सती”ति भगवन्तं एतदवोच — “एवमेव पनिधेक्कचे

[पनिधेके (सी० पी०), पनिमेके (उपरिसुभसुत्ते)] समणब्राह्मणा अजानन्ता पुब्बन्तं, अपस्सन्ता अपरन्तं अथ च पन 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्तायाति — पजानामा'ति — पटिजानन्ति [इत्थत्तायाति पटिजानन्ति (पी०)] । तेसमिदं भासितं हस्सकंयेव सम्पज्जति, नामकंयेव सम्पज्जति, रिक्तकंयेव सम्पज्जति, तुच्छकंयेव सम्पज्जती'ति । “ये खो ते, कच्चान, समणब्राह्मणा अजानन्ता पुब्बन्तं, अपस्सन्ता अपरन्तं, 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्तायाति — पजानामा'ति — पटिजानन्ति; तेसं सोयेव [तेसं तेसायं (सी०), तेसंयेव सो (?)] सहधम्मिको निग्गहो होति । अपि च, कच्चान, तिड्डतु पुब्बन्तो, तिड्डतु अपरन्तो । एतु विज्जू पुरिसो असठो अमायावी उजुजातिको, अहमनुसासामि अहं धम्मं देसेमि । यथानुसिद्धं तथा पटिपज्जमानो [यथानुसिद्धं पटिपज्जमानो (?)] नचिरस्सेव सामज्जेव जस्सति सामं दक्खिति — एवं किर सम्मा [एवं किरायस्मा (स्या० क०)] बन्धना विप्पमोक्खो होति, यदिदं अविज्जा बन्धना । सेय्यथापि, कच्चान, दहरो कुमारो मन्दो उत्तानसेय्यको कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि बद्धो अस्स सुत्तबन्धनेहि; तस्स वुद्धिमन्वाय इन्द्रियानं परिपाकमन्वाय तानि बन्धनानि मुच्चेय्युं; सो मोक्खोम्हीति खो जानेय्य नो च बन्धनं । एवमेव खो, कच्चान, एतु विज्जू पुरिसो असठो अमायावी उजुजातिको, अहमनुसासामि, अहं धम्मं देसेमि; यथानुसिद्धं तथा पटिपज्जमानो नचिरस्सेव सामज्जेव जस्सति, सामं दक्खिति — ‘एवं किर सम्मा बन्धना विप्पमोक्खो होति, यदिदं अविज्जा बन्धना’”ति ।

एवं वुत्ते, वेखनसो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतगो पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

वेखनससुत्तं निद्धितं दसमं ।

परिब्बाजकवग्गो निद्धितो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

पुण्डरी-अगिसह-कथिनामो, दीघनखो पुन भारद्वाजगोत्तो ।
सन्दकउदायिमुण्डिकपुत्तो, मणिको तथाकच्चानो वरवग्गो ॥

४. राजवग्गो

१. घटिकारसुत्तं

२८२. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं । अथ खो भगवा मग्गा ओक्कम्म अज्जतरस्मिं पदेसे सितं पात्वाकासि । अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि — “को नु खो हेतु, को पच्चयो भगवतो सितस्स पातुकम्माय? न अकारणेन [न अकारणे (सी०)] तथागता सितं पातुकरोन्ती'ति । अथ खो आयस्मा आनन्दो एकंसं चीवरं [उत्तरासङ्ग (स्या० कं०)] कत्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो भगवतो सितस्स पातुकम्माय? न अकारणेन तथागता सितं पातुकरोन्ती'ति । “भूतपुब्बं, आनन्द, इमस्मिं पदेसे वेगळिङ्गं [वेहलिङ्गं (सी०), वेभलिंगं (स्या० कं०), वेभलिङ्गं (पी०)] नाम गामनिगमो अहोसि इद्धो चेव फीतो च बहुजनो आकिण्णमनुस्सो । वेगळिङ्गं खो, आनन्द, गामनिगमं कस्सपो भगवा अरहं

सम्मासम्बुद्धो उपनिस्साय विहासि । इध सुदं, आनन्द, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स आरामो अहोसि । इध सुदं, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो निसिन्नको भिक्खुसङ्गं ओवदती”ति । अथ खो आयस्मा आनन्दो चतुग्गुणं सङ्घाटिं पञ्जपेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “तेन हि, भन्ते, भगवा निसीदतु एत्थ । अयं भूमिपदेसो द्वीहि अरहन्तोहि सम्मासम्बुद्धेहि परिभुत्तो भविस्सती”ति । निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने । निसज्ज खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि —

“भूतपुब्बं, आनन्द, इमस्मिं पदेसे वेगळिङ्गं नाम गामनिगमो अहोसि इद्धो चेव फीतो च बहुजनो आकिण्णमनुस्सो । वेगळिङ्गं खो, आनन्द, गामनिगमं कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो उपनिस्साय विहासि । इध सुदं, आनन्द, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स आरामो अहोसि । इध सुदं, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो निसिन्नको भिक्खुसङ्गं ओवदति ।

२८३. “वेगळिङ्गे खो, आनन्द, गामनिगमे घटिकारो [घटीकारो (सी० पी०)] नाम कुम्भकारो कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स उपट्ठाको अहोसि अग्गुपट्ठाको । घटिकारस्स खो, आनन्द, कुम्भकारस्स जोतिपालो नाम माणवो सहायो अहोसि पियसहायो । अथ खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं माणवं आमन्तेसि — ‘आयाम, सम्म जोतिपाल, कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्कमिस्साम । साधुसम्मत्तज्झि मे तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा’ति । एवं वुत्ते, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकारं कुम्भकारं एतदवोच — ‘अलं, सम्म घटिकार । किं पन तेन मुण्डकेन समणकेन दिट्ठेना’ति? दुतियम्पि खो, आनन्द...पे०... ततियम्पि खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं माणवं एतदवोच — ‘आयाम, सम्म जोतिपाल, कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्कमिस्साम । साधुसम्मत्तज्झि मे तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा’ति । ततियम्पि खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकारं कुम्भकारं एतदवोच — ‘अलं, सम्म घटिकार । किं पन तेन मुण्डकेन समणकेन दिट्ठेना’ति? ‘तेन हि, सम्म जोतिपाल, सोत्तिसिनानि [सोत्तिं सिनानि (सी० पी०), सोत्तिसिनानं (स्या० कं० क०)] आदाय [आहर (क०)] नदिं गमिस्साम सिनायितुं’ति । ‘एवं सम्मा’ति खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकारस्स कुम्भकारस्स पच्चस्सोसि । अथ खो, आनन्द, घटिकारो च कुम्भकारो जोतिपालो च माणवो सोत्तिसिनानि आदाय नदिं अगमंसु सिनायितुं ।

२८४. “अथ खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं माणवं आमन्तेसि — ‘अयं, सम्म जोतिपाल, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अविदूरे आरामो । आयाम, सम्म जोतिपाल, कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्कमिस्साम । साधुसम्मत्तज्झि मे तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा’ति । एवं वुत्ते, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकारं कुम्भकारं एतदवोच — ‘अलं, सम्म घटिकार । किं पन तेन मुण्डकेन समणकेन दिट्ठेना’ति? दुतियम्पि खो, आनन्द...पे०... ततियम्पि खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं माणवं एतदवोच — ‘अयं, सम्म जोतिपाल, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अविदूरे आरामो । आयाम, सम्म जोतिपाल, कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्कमिस्साम । साधुसम्मत्तज्झि मे तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा’ति । ततियम्पि खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकारं कुम्भकारं एतदवोच — ‘अलं, सम्म घटिकार । किं पन तेन मुण्डकेन समणकेन दिट्ठेना’ति? अथ खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं माणवं ओवट्ठिकायं परामसित्वा एतदवोच — ‘अयं, सम्म जोतिपाल, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अविदूरे आरामो । आयाम, सम्म जोतिपाल, कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्कमिस्साम । साधुसम्मत्तज्झि मे तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा’ति । अथ खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो ओवट्ठिकं विनिवट्ठेत्वा [विनिवेठेत्वा (सी० स्या० कं० पी०)]

घटिकारं कुम्भकारं एतदवोच — ‘अलं, सम्म घटिकार । किं पन तेन मुण्डकेन समणकेन दिट्ठेना’ति? अथ खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो जोतिपालं माणवं सीसंन्हातं [ससीसं नहातं (सी०), सीसन्हातं (स्या० कं०)] केसेसु परामसित्वा एतदवोच — ‘अयं, सम्म जोतिपाल, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अविदूरे आरामो । आयाम, सम्म जोतिपाल, कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय उपसङ्कमिस्साम । साधुसम्मत्तज्झि मे तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा’ति । अथ खो, आनन्द, जोतिपालस्स माणवस्स एतदहोसि — ‘अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो! यत्र हि नामायं घटिकारो कुम्भकारो इतरजच्चो समानो अम्हाकं सीसंन्हातानं केसेसु परामसितब्बं मज्झिस्सति; न वतिदं किर ओरकं मज्जे भविस्सती’ति; घटिकारं कुम्भकारं एतदवोच — ‘यावतादोहिपि [यावेतदोहिपि (सी० स्या० कं० पी०)], सम्म घटिकारा’ति? ‘यावतादोहिपि, सम्म जोतिपाल । तथा हि पन मे साधुसम्मत्तं तस्स भगवतो दस्सनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा’ति । ‘तेन हि, सम्म घटिकार, मुज्ज; गमिस्सामा’ति ।

२८५. “अथ खो, आनन्द, घटिकारो च कुम्भकारो जोतिपालो च माणवो येन कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा घटिकारो कुम्भकारो कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । जोतिपालो पन माणवो कस्सपेन भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच — ‘अयं मे, भन्ते, जोतिपालो माणवो सहायो पियसहायो । इमस्स भगवा धम्मं देसेतू’ति । अथ खो, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो घटिकारञ्च कुम्भकारं जोतिपालञ्च माणवं धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । अथ खो, आनन्द, घटिकारो च कुम्भकारो जोतिपालो च माणवो कस्सपेन भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समादपिता समुत्तेजिता सम्पहंसिता कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कमिंसु ।

२८६. “अथ खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो घटिकारं कुम्भकारं एतदवोच — ‘इमं नु त्वं, सम्म घटिकार, धम्मं सुणन्तो अथ च पन अगारस्मा अनगारियं न पब्बजिस्ससी’ति? ‘ननु मं, सम्म जोतिपाल, जानासि, अन्धे जिण्णे मातापितरो पोसेमी’ति? ‘तेन हि, सम्म घटिकार, अहं अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सामी’ति । अथ खो, आनन्द, घटिकारो च कुम्भकारो जोतिपालो च माणवो येन कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्नो खो, आनन्द, घटिकारो कुम्भकारो कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच — ‘अयं मे, भन्ते, जोतिपालो माणवो सहायो पियसहायो । इमं भगवा पब्बाजेतू’ति । अलत्थ खो, आनन्द, जोतिपालो माणवो कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं ।

२८७. “अथ खो, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अचिरूपसम्पन्ने जोतिपाले माणवे अट्ठमासुपसम्पन्ने वेगळिङ्गे यथाभिरन्तं विहरित्वा येन बाराणसी तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन बाराणसी तदवसरि । तत्र सुदं, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो बाराणसियं विहरति इसिपतने मिगदाये । अस्सोसि खो, आनन्द, किकी कासिराजा — ‘कस्सपो किर भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो बाराणसिं अनुप्पत्तो बाराणसियं विहरति इसिपतने मिगदाये’ति । अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा भद्रं [भद्रं भद्रं (क०)] यानं अभिरुहित्वा भद्रेहि भद्रेहि यानेहि बाराणसिया निय्यासि महच्चराजानुभावेन [महच्चा राजानुभावेन (सी०), महता राजानुभावेन (पी०)] कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं दस्सनाय । यावतिका यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना

पच्चोरोहित्वा पत्तिकोव येन कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो, आनन्द, किं कसिराजानं कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि। अथ खो, आनन्द, किं कसिराजा कस्सपेन भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहंसितो कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच — ‘अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना’ति। अधिवासेसि खो, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो तुण्हीभावेन। अथ खो, आनन्द, किं कसिराजा कस्सपस्स भगवतो सम्मासम्बुद्धस्स अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि। अथ खो, आनन्द, किं कसिराजा तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा पण्डुपुटकस्स [पण्डुमुटीकस्स (सी० पी०), पण्डुमुदिकस्स (स्या० कं०)] सालिनो विगतकाळकं अनेकसूपं अनेकव्यञ्जनं, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स कालं आरोचापेसि — ‘कालो, भन्ते, निद्रितं भत्तं’ति।

२८८. “अथ खो, आनन्द, कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन किं कस्स कसिरज्जो निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि सद्धिं भिक्खुसङ्घेन। अथ खो, आनन्द, किं कसिराजा बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि। अथ खो, आनन्द, किं कसिराजा कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं भुत्ताविं ओनीतपत्तपाणिं अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो, आनन्द, किं कसिराजा कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच — ‘अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा बाराणसियं वस्सावासं; एवरूपं सङ्गस्स उपट्ठानं भविस्सती’ति। ‘अलं, महाराज। अधिवुत्थो मे वस्सावासो’ति। दुतियम्पि खो, आनन्द... ततियम्पि खो, आनन्द, किं कसिराजा कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच — ‘अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा बाराणसियं वस्सावासं; एवरूपं सङ्गस्स उपट्ठानं भविस्सती’ति। ‘अलं, महाराज। अधिवुत्थो मे वस्सावासो’ति। अथ खो, आनन्द, किं कस्स कसिरज्जो ‘न मे कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अधिवासेति बाराणसियं वस्सावासं’ति अहुदेव अज्जथत्तं, अहु दोमनस्सं। अथ खो, आनन्द, किं कसिराजा कस्सपं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं एतदवोच — ‘अत्थि नु खो, भन्ते, अज्जो कोचि मया उपट्ठाकतरो’ति?

“अत्थि, महाराज, वेगळिङ्गं नाम गामनिगमो। तत्थ घटिकारो नाम कुम्भकारो; सो मे उपट्ठाको अग्गुपट्ठाको। तुय्हं खो पन, महाराज, न मे कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अधिवासेति बाराणसियं वस्सावासन्ति अत्थेव [अत्थि (सी० पी०)] अज्जथत्तं, अत्थि दोमनस्सं। तयिदं घटिकारस्स कुम्भकारस्स [घटिकारे कुम्भकारे (सी० स्या० कं० पी०)] नत्थि च न च भविस्सति। घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो बुद्धं सरणं गतो, धम्मं सरणं गतो, सङ्गं सरणं गतो। घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो पाणातिपाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो, मुसावादा पटिविरतो, सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो। घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो, सङ्गे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो। घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो दुक्खे निक्कङ्खो, दुक्खसमुदये निक्कङ्खो, दुक्खनिरोधे निक्कङ्खो, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय निक्कङ्खो। घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो एकभत्तिको ब्रह्मचारी सीलवा कल्याणधम्मो। घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो निक्खित्तमणिसुवण्णो अपेतजातरूपरजतो। घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो पन्नमुसलो न सहत्था पथविं खणति [कुम्भकारो न मुसलेन न सहत्था पठविं खणति (स्या० कं० पी०), कुम्भकारो न मुसलेन सहत्था पथविज्ज खणति (कं०)]। यं होति कूलपलुगं वा मूसिकुक्करो [मूसिकुक्करो (सी० स्या० कं० पी०)] वा तं काजेन आहरित्वा भाजनं करित्वा एवमाह — ‘एत्थ यो इच्छति तण्डुलपटिभस्तानि [तण्डुल पभिवत्तानि (सी० पी०)] वा मुग्गपटिभस्तानि वा

कळायपटिभस्तानि वा निक्खिपित्वा यं इच्छति तं हरतू'ति । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो अन्धे जिण्णे मातापितरो पोसेति । घटिकारो खो, महाराज, कुम्भकारो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका ।

२८९. “एकमिदाहं, महाराज, समयं वेगळिङ्गे नाम गामनिगमे विहरामि । अथ ख्वाहं, महाराज, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो तेनुपसङ्गमिं; उपसङ्गमित्वा घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो एतदवोचं — “हन्द, को नु खो अयं भगवो गतो'ति? “निक्खन्तो खो ते, भन्ते, उपट्ठाको अन्तोकुम्भिया ओदनं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुज्जा'ति । अथ ख्वाहं, महाराज, कुम्भिया ओदनं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुज्जित्वा उट्ठायासना पक्कमिं [पक्कमिं (स्या० कं० पी०)] । अथ खो, महाराज, घटिकारो कुम्भकारो येन मातापितरो तेनुपसङ्गमिं; उपसङ्गमित्वा मातापितरो एतदवोच — “को कुम्भिया ओदनं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुज्जित्वा उट्ठायासना पक्कन्तो'ति? “कस्सपो, तात, भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो कुम्भिया ओदनं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुज्जित्वा उट्ठायासना पक्कन्तो'ति? अथ खो, महाराज, घटिकारस्स कुम्भकारस्स एतदहोसि — “लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, यस्स मे कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो एवं अभिविस्सत्थो'ति । अथ खो, महाराज, घटिकारं कुम्भकारं अट्ठमासं पीतिसुखं न विजहति [न विजहि (सी० स्या० कं० पी०)], सत्ताहं मातापितूनं ।

२९०. “एकमिदाहं, महाराज, समयं तत्थेव वेगळिङ्गे नाम गामनिगमे विहरामि । अथ ख्वाहं, महाराज, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो तेनुपसङ्गमिं; उपसङ्गमित्वा घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो एतदवोचं — “हन्द, को नु खो अयं भगवो गतो'ति? “निक्खन्तो खो ते, भन्ते, उपट्ठाको अन्तो कळोपिया कुम्मासं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुज्जा'ति । अथ ख्वाहं, महाराज, कळोपिया कुम्मासं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुज्जित्वा उट्ठायासना पक्कमिं । अथ खो, महाराज, घटिकारो कुम्भकारो येन मातापितरो तेनुपसङ्गमिं; उपसङ्गमित्वा मातापितरो एतदवोच — “को कळोपिया कुम्मासं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुज्जित्वा उट्ठायासना पक्कन्तो'ति? “कस्सपो, तात, भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो कळोपिया कुम्मासं गहेत्वा परियोगा सूपं गहेत्वा परिभुज्जित्वा उट्ठायासना पक्कन्तो'ति । अथ खो, महाराज, घटिकारस्स कुम्भकारस्स एतदहोसि — “लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, यस्स मे कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो एवं अभिविस्सत्थो'ति । अथ खो, महाराज, घटिकारं कुम्भकारं अट्ठमासं पीतिसुखं न विजहति, सत्ताहं मातापितूनं ।

२९१. “एकमिदाहं, महाराज, समयं तत्थेव वेगळिङ्गे नाम गामनिगमे विहरामि । तेन खो पन समयेन कुटि [गन्धकुटि (सी०)] ओवस्सति । अथ ख्वाहं, महाराज, भिक्खू आमन्तेसिं — “गच्छथ, भिक्खवे, घटिकारस्स कुम्भकारस्स निवेसने तिणं जानाथा'ति । एवं वुत्ते, महाराज, ते भिक्खू मं एतदवोचुं — “नत्थि खो, भन्ते, घटिकारस्स कुम्भकारस्स निवेसने तिणं, अत्थि च ख्वास्स आवेसने [आवेसनं (सी० स्या० कं० पी०)] तिणच्छदनं [नवच्छदनं (सी०)] न्ति । “गच्छथ, भिक्खवे, घटिकारस्स कुम्भकारस्स आवेसनं उत्तिणं करोथा'ति । अथ खो ते, महाराज, भिक्खू घटिकारस्स कुम्भकारस्स आवेसनं उत्तिणमकंसु । अथ खो, महाराज, घटिकारस्स कुम्भकारस्स मातापितरो ते भिक्खू एतदवोचुं — “के आवेसनं उत्तिणं करोन्ती'ति? “भिक्खू, भगिनि, कस्सपस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स कुटि ओवस्सती'ति । “हरथ, भन्ते, हरथ, भद्रमुखा'ति । अथ खो, महाराज, घटिकारो कुम्भकारो येन मातापितरो तेनुपसङ्गमिं; उपसङ्गमित्वा मातापितरो एतदवोच — “के आवेसनं उत्तिणमकंसू'ति? “भिक्खू, तात, कस्सपस्स किर भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स कुटि ओवस्सती'ति । अथ खो, महाराज, घटिकारस्स कुम्भकारस्स एतदहोसि — “लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, यस्स मे

कस्सपो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो एवं अभिविस्सत्थो”ति । अथ खो, महाराज घटिकारं कुम्भकारं अट्टमासं पीतिसुखं न विजहति, सत्ताहं मातापितूनं । अथ खो, महाराज, आवेसनं सब्बन्तं तेमासं आकासच्छदनं अट्टासि, न देवोतिवस्सि [न चातिवस्सि (सी० स्या० कं० पी०)] । एवरूपो च, महाराज, घटिकारो कुम्भकारो”ति । ‘लाभा, भन्ते, घटिकारस्स कुम्भकारस्स, सुलद्धा, भन्ते, घटिकारस्स कुम्भकारस्स यस्स भगवा एवं अभिविस्सत्थो”ति ।

२९२. “अथ खो, आनन्द, किकी कासिराजा घटिकारस्स कुम्भकारस्स पञ्चमत्तानि तण्डुलवाहसतानि पाहेसि पण्डुपुटकस्स सालिनो तदुपियञ्च सूपेय्यं । अथ खो ते, आनन्द, राजपुरिसा घटिकारं कुम्भकारं उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं — ‘इमानि खो, भन्ते, पञ्चमत्तानि तण्डुलवाहसतानि किकिना कासिराजेन पहितानि पण्डुपुटकस्स सालिनो तदुपियञ्च सूपेय्यं । तानि, भन्ते, पटिग्गण्हा”ति [पटिग्गण्हातूति (सी० पी०), पटिग्गण्हातूति (स्या० कं०)] । ‘राजा खो बहुकिच्चो बहुकरणीयो । अलं मे! रज्जोव होतू”ति । सिया खो पन ते, आनन्द, एवमस्स — ‘अज्जो नून तेन समयेन जोतिपालो माणवो अहोसी”ति । न खो पनेतं, आनन्द, एवं दट्ठब्बं । अहं तेन समयेन जोतिपालो माणवो अहोसि”न्ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दीति ।

घटिकारसुत्तं निद्धितं पठमं ।

२. रट्टपालसुत्तं

२९३. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा कुरूसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन थुल्लकोट्टिकं [थूलकोट्टिकं (सी० स्या० कं० पी०)] नाम कुरूनं निगमो तदवसरि । अस्सोसुं खो थुल्लकोट्टिका [थूलकोट्टिका (सी० स्या० कं० पी०)] ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो कुरूसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं थुल्लकोट्टिकं अनुप्पत्तो । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुगगतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा”ति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्बज्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती”ति । अथ खो थुल्लकोट्टिका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे भगवता सद्धिं सम्मोदिसु, सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे भगवतो सन्तिके नामगोत्तं सावेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो थुल्लकोट्टिके ब्राह्मणगहपतिके भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि ।

२९४. तेन खो पन समयेन रट्टपालो नाम कुलपुत्तो तस्मिंयेव थुल्लकोट्टिके अगगकुलस्स [अगगकुलिकस्स (सी० स्या० कं० पी०)] पुत्तो तिस्सं परिसायं निसिन्नो होति । अथ खो रट्टपालस्स कुलपुत्तस्स एतदहोसि — “यथा यथा ख्वाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि [यथा यथा खो भगवा धम्मं देसेति (सी०)], नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्खलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं । यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्य”न्ति । अथ खो थुल्लकोट्टिका ब्राह्मणगहपतिका भगवता धम्मिया कथाय

सन्दस्सिता समादपिता समुत्तेजिता सम्पहंसिता भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कमिंसु। अथ खो रट्ठपालो कुलपुत्तो अचिरपक्कन्तेसु थुल्लकोट्टिकेसु ब्राह्मणगहपतिकेसु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो रट्ठपालो कुलपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “यथा यथाहं, भन्ते, भगवता धम्मं देसितं आजानामि, नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्खलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं। इच्छामहं, भन्ते, केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं। लभेय्याहं, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पदं। पब्बाजेतु मं भगवा”ति [एत्थ “लभेय्याहं...पे०... उपसम्पदं”ति वाक्यद्वयं सब्बेसुपि मूलपोत्थकेसु दिस्सति, पाराजिकपाळियं पन सुदिन्नभाणवारे एतं नत्थि। “पब्बाजेतु मं भगवा”ति इदं पन वाक्यं मरम्मपोत्थके येव दिस्सति, पाराजिकपाळियञ्च तदेव अत्थि]। “अनुज्जातोसि पन त्वं, रट्ठपाल, मातापितूहि अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया”ति? “न खोहं, भन्ते, अनुज्जातो मातापितूहि अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया”ति। “न खो, रट्ठपाल, तथागता अननुज्जातं मातापितूहि पुत्तं पब्बाजेन्ती”ति। “स्वाहं, भन्ते, तथा करिस्सामि यथा मं मातापितरो अनुजानिस्सन्ति अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया”ति।

२९५. अथ खो रट्ठपालो कुलपुत्तो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन मातापितरो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मातापितरो एतदवोच — “अम्मताता, यथा यथाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि, नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्खलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं। इच्छामहं केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं। अनुजानाथ मं अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया”ति। एवं वुत्ते, रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो रट्ठपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं — “त्वं खोसि, तात रट्ठपाल, अम्हाकं एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो सुखपरिभतो [सुखपरिहतो (स्या० कं० क०) (एहि त्वं तात रट्ठपाल भुज्ज च पिव च परिचारे हि च, भुज्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो कामे परिभुज्जन्तो पुज्जानि करोन्तो अभिरमस्सु, न तं मयं अनुजानाम अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय,) सब्बत्थ दिस्सति, सुदिन्नकण्डे पन नत्थि, अट्ठकथासुपि न दिस्सति]। न त्वं, तात रट्ठपाल, कस्सचि दुक्खस्स जानासि। मरणेनपि ते मयं अकामका विना भविस्साम। किं पन मयं तं जीवन्तं अनुजानिस्साम अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया”ति? दुतियम्मि खो रट्ठपालो कुलपुत्तो...पे०... ततियम्मि खो रट्ठपालो कुलपुत्तो मातापितरो एतदवोच — “अम्मताता, यथा यथाहं भगवता धम्मं देसितं आजानामि, नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्खलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं। इच्छामहं केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितुं। अनुजानाथ मं अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया”ति। ततियम्मि खो रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो रट्ठपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं — “त्वं खोसि, तात रट्ठपाल, अम्हाकं एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो सुखपरिभतो। न त्वं, तात रट्ठपाल, कस्सचि दुक्खस्स जानासि। मरणेनपि ते मयं अकामका विना भविस्साम। किं पन मयं तं जीवन्तं अनुजानिस्साम अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया”ति?

२९६. अथ खो रट्ठपालो कुलपुत्तो — “न मं मातापितरो अनुजानन्ति अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया”ति तत्थेव अनन्तरहिताय भूमिया निपज्जि — “इधेव मे मरणं भविस्सति पब्बज्जा वा”ति। अथ खो रट्ठपालो कुलपुत्तो एकम्मि भत्तं न भुज्जि, द्वेपि भत्तानि न भुज्जि, तीणिपि भत्तानि न भुज्जि, चत्तारिपि भत्तानि न भुज्जि, पञ्चपि भत्तानि न भुज्जि, छपि भत्तानि न भुज्जि, सत्तपि भत्तानि न भुज्जि। अथ खो रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो रट्ठपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं — “त्वं खोसि, तात रट्ठपाल, अम्हाकं एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो सुखपरिभतो। न त्वं, तात रट्ठपाल, कस्सचि, दुक्खस्स जानासि [“मरणेनपि ते...पे०... पब्बज्जाया”ति वाक्यद्वयं सी० स्या० कं० पी० पोत्थकेसु दुतियट्ठाने येव दिस्सति,

पाराजिकपाळियं पन पठमद्वाने येव दिस्सति । तस्मा इध दुतियद्वाने पुनागतं अधिकं विय दिस्सति] । मरणेनपि ते मयं अकामका विना भविस्साम । किं पन मयं तं जीवन्तं अनुजानिस्साम अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय । उट्ठेहि, तात रट्ठपाल, भुज्ज च पिव च परिचारेहि च; भुज्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो कामे परिभुज्जन्तो पुज्जानि करोन्तो अभिरमस्सु । न तं मयं अनुजानाम अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय [“मरणेनपि ते...पे... पब्बजाया”ति वाक्यद्वयं सी० स्या० कं० पी० पोत्थकेसु दुतियद्वाने येव दिस्सति, पाराजिकपाळियं पन पठमद्वाने येव दिस्सति । तस्मा इध दुतियद्वाने पुनागतं अधिकं विय दिस्सति] । मरणेनपि ते मयं अकामका विना भविस्साम । किं पन मयं तं जीवन्तं अनुजानिस्साम अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया”ति? एवं वुत्ते, रट्ठपालो कुलपुत्तो तुण्ही अहोसि । दुतियम्पि खो रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो रट्ठपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं...पे... दुतियम्पि खो रट्ठपालो कुलपुत्तो तुण्ही अहोसि । ततियम्पि खो रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो रट्ठपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं — “त्वं खोसि, तात रट्ठपाल, अम्हाकं एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो सुखपरिभतो । न त्वं, तात रट्ठपाल, कस्सचि दुक्खस्स जानासि । मरणेनपि ते मयं अकामका विना भविस्साम, किं पन मयं तं जीवन्तं अनुजानिस्साम अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय । उट्ठेहि, तात रट्ठपाल, भुज्ज च पिव च परिचारेहि च; भुज्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो कामे परिभुज्जन्तो पुज्जानि करोन्तो अभिरमस्सु । न तं मयं अनुजानाम अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय । मरणेनपि ते मयं अकामका विना भविस्साम । किं पन मयं तं जीवन्तं अनुजानिस्साम अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया”ति? ततियम्पि खो रट्ठपालो कुलपुत्तो तुण्ही अहोसि ।

२९७. अथ खो रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स सहायका येन रट्ठपालो कुलपुत्तो तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा रट्ठपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं — “त्वं खोसि [त्वं खो (सी० पी०)], सम्म रट्ठपाल, मातापितूनं एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो सुखपरिभतो । न त्वं, सम्म रट्ठपाल, कस्सचि दुक्खस्स जानासि । मरणेनपि ते मातापितरो अकामका विना भविस्सन्ति । किं पन ते तं जीवन्तं अनुजानिस्सन्ति अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय । उट्ठेहि, सम्म रट्ठपाल, भुज्ज च पिव च परिचारेहि च; भुज्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो कामे परिभुज्जन्तो पुज्जानि करोन्तो अभिरमस्सु । न तं मातापितरो अनुजानिस्सन्ति [अनुजानन्ति (सी० स्या० कं० पी०)] अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय । मरणेनपि ते मातापितरो अकामका विना भविस्सन्ति । किं पन ते तं जीवन्तं अनुजानिस्सन्ति अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया”ति? एवं वुत्ते, रट्ठपालो कुलपुत्तो तुण्ही अहोसि । दुतियम्पि खो... ततियम्पि खो रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स सहायका रट्ठपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं — “त्वं खोसि, सम्म रट्ठपाल, मातापितूनं एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो सुखपरिभतो, न त्वं, सम्म रट्ठपाल, कस्सचि दुक्खस्स जानासि, मरणेनपि ते मातापितरो अकामका विना भविस्सन्ति । किं पन ते तं जीवन्तं अनुजानिस्सन्ति अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय? उट्ठेहि, सम्म रट्ठपाल, भुज्ज च पिव च परिचारेहि च, भुज्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो कामे परिभुज्जन्तो पुज्जानि करोन्तो अभिरमस्सु । न तं मातापितरो अनुजानिस्सन्ति अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय, मरणेनपि ते मातापितरो अकामका विना भविस्सन्ति । किं पन ते तं जीवन्तं अनुजानिस्सन्ति अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया”ति? ततियम्पि खो रट्ठपालो कुलपुत्तो तुण्ही अहोसि ।

२९८. अथ खो रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स सहायका येन रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा रट्ठपालस्स कुलपुत्तस्स मातापितरो एतदवोचुं — “अम्माता, एसो रट्ठपालो कुलपुत्तो तत्थेव अनन्तरहिताय भूमिया निपन्नो — ‘इधेव मे मरणं भविस्सति पब्बज्जा वा’ति । सचे तुम्हे रट्ठपालं कुलपुत्तं नानुजानिस्सथ अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय, तत्थेव [तत्थेवस्स (सी०)] मरणं आगमिस्सति । सचे पन तुम्हे रट्ठपालं कुलपुत्तं अनुजानिस्सथ अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय, पब्बजितम्पि नं दक्खिस्सथ । सचे रट्ठपालो कुलपुत्तो नाभिरमिस्सति अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय, का तस्स [का चस्स (सी०)] अज्जा गति भविस्सति? इधेव पच्चागमिस्सति । अनुजानाथ रट्ठपालं

कुलपुत्तं अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाया”ति । “अनुजानाम, ताता, रट्टपालं कुलपुत्तं अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय । पब्बजितेन च पन [पन ते (स्या० कं० क०)] मातापितरो उदस्सेतब्बा”ति । अथ खो रट्टपालस्स कुलपुत्तस्स सहायका येन रट्टपालो कुलपुत्तो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा रट्टपालं कुलपुत्तं एतदवोचुं — “उट्ठेहि, सम्म रट्टपाल [“त्वं खोसि सम्म रट्टपाल मातापितूनं एकपुत्तको पियो मनापो सुखेधितो सुखपरिहतो, न त्वं सम्म रट्टपाल कस्सचि दुक्खस्स जानासि, उट्ठेहि सम्म रट्टपाल भुञ्ज च पिव च परिचारेहि च, भुञ्जन्तो पिवन्तो परिचारेन्तो कामे परिभुञ्जन्तो पुञ्जानि करोन्तो अभिरमस्सु, (सी० पी० क०)], अनुज्जातोसि मातापितूहि अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय । पब्बजितेन च पन ते मातापितरो उदस्सेतब्बा”ति ।

२९९. अथ खो रट्टपालो कुलपुत्तो उट्ठित्वा बलं गाहेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो रट्टपालो कुलपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “अनुज्जातो अहं, भन्ते, मातापितूहि अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय । पब्बाजेतु मं भगवा”ति । अलत्थ खो रट्टपालो कुलपुत्तो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं । अथ खो भगवा अचिरूपसम्पन्ने आयस्मन्ते रट्टपाले अट्ठमासूपसम्पन्ने थुल्लकोट्टिके यथाभिरन्तं विहरित्वा येन सावत्थि तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन सावत्थि तदवसरि । तत्र सुदं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा रट्टपालो एको वूपकट्ठो अप्पमतो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया”ति अब्भज्जासि । अज्जतरो खो पनायस्मा रट्टपालो अरहतं अहोसि ।

अथ खो आयस्मा रट्टपालो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा रट्टपालो भगवन्तं एतदवोच — “इच्छामहं, भन्ते, मातापितरो उदस्सेतुं, सचे मं भगवा अनुजानाती”ति । अथ खो भगवा आयस्मतो रट्टपालस्स चेतसा चेतो परिच्च [चेतोपरिवितक्कं (सी० पी०)] मनसाकासि । यथा [यदा (सी० पी०)] भगवा अज्जासि — “अभब्बो खो रट्टपालो कुलपुत्तो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तितु”न्ति, अथ खो भगवा आयस्मन्तं रट्टपालं एतदवोच — “यस्सदानि त्वं, रट्टपाल, कालं मज्जसी”ति । अथ खो आयस्मा रट्टपालो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन थुल्लकोट्टिकं तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन थुल्लकोट्टिको तदवसरि । तत्र सुदं आयस्मा रट्टपालो थुल्लकोट्टिके विहरति रज्जो कोरब्बस्स मिगचीरे । अथ खो आयस्मा रट्टपालो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय थुल्लकोट्टिकं पिण्डाय पाविसि । थुल्लकोट्टिके सपदानं पिण्डाय चरमानो येन सकपितु निवेसनं तेनुपसङ्कमि । तेन खो पन समयेन आयस्मतो रट्टपालस्स पिता मज्झिमाय द्वारसालाय उल्लिखापेति । अदसा खो आयस्मतो रट्टपालस्स पिता आयस्मन्तं रट्टपालं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान एतदवोच — “इमेहि मुण्डकेहि समणकेहि अम्हाकं एकपुत्तको पियो मनापो पब्बाजितो”ति । अथ खो आयस्मा रट्टपालो सकपितु निवेसने नेव दानं अलत्थ न पच्चक्खानं; अज्जदत्थु अक्कोसमेव अलत्थ । तेन खो पन समयेन आयस्मतो रट्टपालस्स जातिदासी आभिदोसिकं कुम्मासं छट्ठेतुकामा होति । अथ खो आयस्मा रट्टपालो तं जातिदासिं एतदवोच — “सचेतं, भगिनि, छट्ठनीयधम्मं, इध मे पत्ते आकिरा”ति । अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स जातिदासी तं आभिदोसिकं कुम्मासं आयस्मतो रट्टपालस्स पत्ते आकिरन्ती हत्थानज्च पादानज्च सरस्स च निमित्तं अगहेसि ।

३००. अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स जातिदासी येनायस्मतो रट्टपालस्स माता तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा

आयस्मतो रट्टपालस्स मातरं एतदवोच — “यग्घेय्ये, जानेय्यासि — ‘अय्यपुत्तो रट्टपालो अनुप्पत्तो’”ति । “सचे, जे, सच्चं भणसि, अदासिं तं करोमी”ति [सच्चं वदसि, अदासी भवसीति (सी० पी०), सच्चं वदसि, अदासी भविस्ससि (क०)] । अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स माता येनायस्मतो रट्टपालस्स पिता तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मतो रट्टपालस्स पितरं एतदवोच — “यग्घे, गहपति, जानेय्यासि — ‘रट्टपालो किर कुलपुत्तो अनुप्पत्तो’”ति? तेन खो पन समयेन आयस्मा रट्टपालो तं आभिदोसिकं कुम्मासं अज्जतरं कुट्टमूलं [कुट्टं (सी० स्या० कं० पी०)] निस्साय परिभुज्जति । अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स पिता येनायस्मा रट्टपालो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं रट्टपालं एतदवोच — “अत्थि नाम, तात रट्टपाल, आभिदोसिकं कुम्मासं परिभुज्जिस्ससि? ननु, तात रट्टपाल, सकं गेहं गन्तब्ब”न्ति? “कुतो नो, गहपति, अम्हाकं गेहं अगारस्मा अनगारियं पब्बजितानं? अनगारा मयं, गहपति । अगमम्ह खो ते, गहपति, गेहं, तत्थ नेव दानं अलत्थम्ह न पच्चक्खानं; अज्जदत्थु अक्कोसमेव अलत्थम्हा”ति । “एहि, तात रट्टपाल, घरं गमिस्सामा”ति । “अलं, गहपति, कतं मे अज्ज भत्तकिच्चं” । “तेन हि, तात रट्टपाल, अधिवासेहि स्वातनाय भत्त”न्ति । अधिवासेसि खो आयस्मा रट्टपालो तुण्हीभावेन । अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स पिता आयस्मतो रट्टपालस्स अधिवासनं विदित्वा येन सकं निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा महन्तं हिरज्जसुवण्णस्स पुज्जं कारापेत्वा किलज्जेहि पटिच्छादेत्वा आयस्मतो रट्टपालस्स पुराणदुतियिका आमन्तेसि — “एथ तुम्हे, वधुयो, येन अलङ्कारेन अलङ्कता पुब्बे रट्टपालस्स कुलपुत्तस्स पिया होथ मनापा तेन अलङ्कारेन अलङ्करोथा”ति ।

३०१. अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स पिता तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा आयस्मतो रट्टपालस्स कालं आरोचेसि — “कालो, तात रट्टपाल, निट्ठितं भत्त”न्ति । अथ खो आयस्मा रट्टपालो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन सकपितु निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स पिता तं हिरज्जसुवण्णस्स पुज्जं विवरापेत्वा आयस्मन्तं रट्टपालं एतदवोच — “इदं ते, तात रट्टपाल, मातु मत्तिकं धनं, अज्जं पेत्तिकं, अज्जं पितामहं । सक्का, तात रट्टपाल, भोगे च भुज्जितुं पुज्जानि च कातुं । एहि त्वं, तात रट्टपाल [रट्टपाल सिक्खं पच्चक्खाय (सब्बत्थ)], हीनायावत्तित्वा भोगे च भुज्जस्सु पुज्जानि च करोही”ति । “सचे मे त्वं, गहपति, वचनं करेय्यासि, इमं हिरज्जसुवण्णस्स पुज्जं सकटे आरोपेत्वा निब्बाहापेत्वा मज्झेगङ्गाय नदिया सोते ओपिलापेय्यासि । तं किस्स हेतु? ये उप्पज्जिस्सन्ति हि ते, गहपति, ततोनिदानं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा”ति । अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स पुराणदुतियिका पच्चेकं पादेसु गहेत्वा आयस्मन्तं रट्टपालं एतदवोचुं — “कीदिसा नाम ता, अय्यपुत्त, अच्छरायो यासं त्वं हेतु ब्रह्मचरियं चरसी”ति? “न खो मयं, भगिनी, अच्छरानं हेतु ब्रह्मचरियं चरामा”ति । “भगिनिवादेन नो अय्यपुत्तो रट्टपालो समुदाचरती”ति ता तत्थेव मुच्छिता पपत्तिंसु । अथ खो आयस्मा रट्टपालो पितरं एतदवोच — “सचे, गहपति, भोजनं दातब्बं, देथ; मा नो विहेठेथा”ति । “भुज्ज, तात रट्टपाल, निट्ठितं भत्त”न्ति । अथ खो आयस्मतो रट्टपालस्स पिता आयस्मन्तं रट्टपालं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि ।

३०२. अथ खो आयस्मा रट्टपालो भुत्तावी ओनीतपत्तपाणी ठितकोव इमा गाथा अभसि —

“पस्स चित्तीकतं बिम्बं, अरुकायं समुस्सितं ।

आतुरं बहुसङ्कप्पं, यस्स नत्थि धुवं ठिति ॥

“पस्स चित्तीकतं रूपं, मणिना कुण्डलेन च ।

अट्टि तचेन ओनद्धं, सह वत्थेभि सोभति ॥

“अलत्तककता पादा, मुखं चुण्णकमक्खितं ।
अलं बालस्स मोहाय, नो च पारगवेसिनो ॥

“अट्टापदकता केसा, नेत्ता अज्जनमक्खिता ।
अलं बालस्स मोहाय, नो च पारगवेसिनो ॥

“अज्जनीव नवा [अज्जनीवण्णवा (क०)] चित्ता, पूतिकायो अलङ्कृतो ।
अलं बालस्स मोहाय, नो च पारगवेसिनो ॥

“ओदहि मिगवो पासं, नासदा वाकरं मिगो ।
भुत्वा निवापं गच्छाम [गच्छामि (स्या० क०)], कन्दन्ते मिगबन्धके”ति ॥

अथ खो आयस्मा रट्टपालो ठितकोव इमा गाथा भासित्वा येन रज्जो कोरब्बस्स मिगचीरं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा अज्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि ।

३०३. अथ खो राजा कोरब्बो मिगवं आमन्तेसि — “सोधेहि, सम्म मिगव, मिगचीरं उय्यानभूमिं; गच्छाम सुभूमिं दस्सनाया”ति । “एवं, देवा”ति खो मिगवो रज्जो कोरब्बस्स पटिस्सुत्वा मिगचीरं सोधेन्तो अद्दस आयस्मन्तं रट्टपालं अज्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसिन्तं । दिस्वान येन राजा कोरब्बो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा राजानं कोरब्बं एतदवोच — “सुद्धं खो ते, देव, मिगचीरं । अत्थि चेत्थ रट्टपालो नाम कुलपुत्तो इमस्मिंयेव थुल्लकोट्टिके अग्गकुलस्स पुत्तो यस्स त्वं अभिण्हं कित्तयमानो अहोसि, सो अज्जतरस्मिं रुक्खमूले दिवाविहारं निसिन्नो”ति । “तेन हि, सम्म मिगव, अलं दानज्ज उय्यानभूमिया । तमेव दानि मयं भवन्तं रट्टपालं पयिरुपासिस्सामा”ति । अथ खो राजा कोरब्बो “यं तत्थ खादनीयं भोजनीयं पटियत्तं तं सब्बं विस्सज्जेथा”ति वत्वा भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा भद्रं यानं अभिरुहित्वा भद्रेहि भद्रेहि यानेहि थुल्लकोट्टिकम्हा निव्यासि महच्चराजानुभावेन [महच्चा राजानुभावेन (सी०)] आयस्मन्तं रट्टपालं दस्सनाय । यावतिका यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिकोव उस्सटाय उस्सटाय परिसाय येनायस्मा रट्टपालो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता रट्टपालेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्टासि । एकमन्तं ठितो खो राजा कोरब्बो आयस्मन्तं रट्टपालं एतदवोच — “इध भवं रट्टपाल हत्थत्थरे [कट्ठत्थरे (स्या० कं०)] निसीदतू”ति । “अलं, महाराज, निसीद त्वं; निसिन्नो अहं सके आसने”ति । निसीदि राजा कोरब्बो पज्जत्ते आसने । निसज्ज खो राजा कोरब्बो आयस्मन्तं रट्टपालं एतदवोच —

३०४. “चत्तारिमानि, भो रट्टपाल, पारिजुज्जानि येहि पारिजुज्जेहि समन्नागता इधेकच्चे केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति । कतमानि चत्तारि? जरापारिजुज्जं, ब्याधिपारिजुज्जं, भोगपारिजुज्जं, जातिपारिजुज्जं । कतमज्ज, भो रट्टपाल, जरापारिजुज्जं? इध, भो रट्टपाल, एकच्चो जिण्णो होति वुड्ढो महल्लको अद्धगतो वयोअनुपत्तो । सो इति पटिसज्जिक्खति — ‘अहं खोम्हि एतरहि जिण्णो वुड्ढो महल्लको अद्धगतो वयोअनुपत्तो । न खो पन मया सुकरं अनधिगतं वा भोगं अधिगन्तुं अधिगतं वा भोगं फातिं कातुं [फातिकत्तुं (सी०)] । यंनूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यन्ति । सो तेन

जरापारिजुञ्जेन समन्नागतो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । इदं वुच्चति, भो रट्टपाल, जरापारिजुञ्जं । भवं खो पन रट्टपालो एतरहि दहरो युवा सुसुकाळकेसो भद्रेन योब्बनेन समन्नागतो पठमेन वयसा । तं भोतो रट्टपालस्स जरापारिजुञ्जं नत्थि । किं भवं रट्टपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो?

“कतमञ्च, भो रट्टपाल, ब्याधिपारिजुञ्जं? इध, भो रट्टपाल, एकच्चो आबाधिको होति दुक्खितो बाळ्हगिलानो । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अहं खोम्हि एतरहि आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो । न खो पन मया सुकरं अनधिगतं वा भोगं अधिगन्तुं अधिगतं वा भोगं फातिं कातुं । यंनूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्य’न्ति । सो तेन ब्याधिपारिजुञ्जेन समन्नागतो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । इदं वुच्चति, भो रट्टपाल, ब्याधिपारिजुञ्जं । भवं खो पन रट्टपालो एतरहि अप्पाबाधो अप्पातङ्को समवेपाकिनिया गहणिया समन्नागतो नातिसीताय नाच्चुण्हाय । तं भोतो रट्टपालस्स ब्याधिपारिजुञ्जं नत्थि । किं भवं रट्टपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो?

“कतमञ्च, भो रट्टपाल, भोगपारिजुञ्जं? इध, भो रट्टपाल, एकच्चो अट्ठो होति महद्धनो महाभोगो । तस्स ते भोगा अनुपुब्बेन परिक्खयं गच्छन्ति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अहं खो पुब्बे अट्ठो अहोसिं महद्धनो महाभोगो । तस्स मे ते भोगा अनुपुब्बेन परिक्खयं गता । न खो पन मया सुकरं अनधिगतं वा भोगं अधिगन्तुं अधिगतं वा भोगं फातिं कातुं । यंनूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्य’न्ति । सो तेन भोगपारिजुञ्जेन समन्नागतो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । इदं वुच्चति, भो रट्टपाल, भोगपारिजुञ्जं । भवं खो पन रट्टपालो इमस्मियेव थुल्लकोट्टिके अगगकुलस्स पुत्तो । तं भोतो रट्टपालस्स भोगपारिजुञ्जं नत्थि । किं भवं रट्टपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो?

“कतमञ्च, भो रट्टपाल, जातिपारिजुञ्जं? इध, भो रट्टपाल, एकच्चस्स बहू होन्ति मित्तामच्चा जातिसालोहिता । तस्स ते जातका अनुपुब्बेन परिक्खयं गच्छन्ति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘ममं खो पुब्बे बहू अहेसुं मित्तामच्चा जातिसालोहिता । तस्स मे ते अनुपुब्बेन परिक्खयं गता । न खो पन मया सुकरं अनधिगतं वा भोगं अधिगन्तुं अधिगतं वा भोगं फातिं कातुं । यंनूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्य’न्ति । सो तेन जातिपारिजुञ्जेन समन्नागतो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । इदं वुच्चति, भो रट्टपाल, जातिपारिजुञ्जं । भोतो खो पन रट्टपालस्स इमस्मियेव थुल्लकोट्टिके बहू मित्तामच्चा जातिसालोहिता । तं भोतो रट्टपालस्स जातिपारिजुञ्जं नत्थि । किं भवं रट्टपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो?

“इमानि खो, भो रट्टपाल, चत्तारि पारिजुञ्जानि, येहि पारिजुञ्जेहि समन्नागता इधेकच्चे केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति । तानि भोतो रट्टपालस्स नत्थि । किं भवं रट्टपालो जत्वा वा दिस्वा वा सुत्वा वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो”ति?

३०५. “अत्थि खो, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो धम्मुद्देसा उद्दिट्ठा, ये अहं [यमहं (स्या० कं० क०)] जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । कतमे चत्तारो? ‘उपनिव्यति लोको अब्हुवो’ति खो, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन पठमो धम्मुद्देसो उद्दिट्ठो, यमहं जत्वा च

दिस्वा सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । ‘अताणो लोको अनभिस्सरो’ति खो, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन दुतियो धम्मुद्देसो उद्दिट्ठो, यमहं जत्वा च दिस्वा सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । ‘अस्सको लोको, सब्बं पहाय गमनीय’न्ति खो, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन ततियो धम्मुद्देसो उद्दिट्ठो, यमहं जत्वा च दिस्वा सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । ‘ऊनो लोको अतित्तो तण्हादासो’ति खो, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चतुत्थो धम्मुद्देसो उद्दिट्ठो, यमहं जत्वा च दिस्वा सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । इमे खो, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन चत्तारो धम्मुद्देसा उद्दिट्ठा, ये अहं जत्वा च दिस्वा सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो’ति ।

३०६. “‘उपनिव्यति लोको अद्भुवो’ति — भवं रट्टपालो आह । इमस्स, भो रट्टपाल, भासितस्स कथं अत्थो दट्ठब्बो’ति? “तं किं मज्जसि, महाराज, त्वं वीसतिवस्सुद्देसिकोपि पण्णवीसतिवस्सुद्देसिकोपि हत्थिस्मिम्पि कतावी अस्सस्मिम्पि कतावी रथस्मिम्पि कतावी धनुस्मिम्पि कतावी थरुस्मिम्पि कतावी ऊरुबली बाहुबली अलमत्तो सङ्गामावचरो’ति? “अहोसिं अहं, भो रट्टपाल, वीसतिवस्सुद्देसिकोपि पण्णवीसतिवस्सुद्देसिकोपि हत्थिस्मिम्पि कतावी अस्सस्मिम्पि कतावी रथस्मिम्पि कतावी धनुस्मिम्पि कतावी थरुस्मिम्पि कतावी ऊरुबली बाहुबली अलमत्तो सङ्गामावचरो । अप्पेकदाहं, भो रट्टपाल, इद्धिमाव मज्जे न [इद्धिमा मज्जे न (स्या० कं०), इद्धिमा च मज्जे (सी०), न विय मज्जे (क०)] अत्तनो बलेन समसमं समनुपस्सामी’ति । “तं किं मज्जसि, महाराज, एवमेव त्वं एतरहि ऊरुबली बाहुबली अलमत्तो सङ्गामावचरो’ति? “नो हिदं, भो रट्टपाल । एतरहि जिण्णो वुट्ठो महल्लको अद्भुगतो वयोअनुप्पत्तो आसीतिको मे वयो वत्तति । अप्पेकदाहं, भो रट्टपाल, ‘इध पादं करिस्सामी’ति अज्जेनेव पादं करोमी’ति । “इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं — ‘उपनिव्यति लोको अद्भुवो’ति, यमहं जत्वा च दिस्वा सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो’ति । “अच्छरियं, भो रट्टपाल, अब्भुतं, भो रट्टपाल! याव सुभासितं चिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन — ‘उपनिव्यति लोको अद्भुवो’ति । उपनिव्यति हि, भो रट्टपाल, लोको अद्भुवो ।

“संविज्जन्ते खो, भो रट्टपाल, इमस्मिं राजकुले हत्थिकायापि अस्सकायापि रथकायापि पत्तिकायापि, अम्हाकं आपदासु परियोधाय वत्तिस्सन्ति । ‘अताणो लोको अनभिस्सरो’ति — भवं रट्टपालो आह । इमस्स पन, भो रट्टपाल, भासितस्स कथं अत्थो दट्ठब्बो’ति? “तं किं मज्जसि, महाराज, अत्थि ते कोचि अनुसायिको आबाधो’ति? “अत्थि मे, भो रट्टपाल, अनुसायिको आबाधो । अप्पेकदा मं, भो रट्टपाल, मित्तामच्चा जातिसालोहिता परिवारेत्वा ठिता होन्ति — ‘इदानि राजा कोरब्बो कालं करिस्सति, इदानि राजा कोरब्बो कालं करिस्सती’”ति । “तं किं मज्जसि, महाराज, लभसि त्वं ते मित्तामच्चे जातिसालोहिते — ‘आयन्तु मे भोन्तो मित्तामच्चा जातिसालोहिता, सब्बेव सन्ता इमं वेदनं संविभजथ, यथाहं लहुकतरिकं वेदनं वेदियेय्य’न्ति — उदाहु त्वंयेव तं वेदनं वेदियसी’ति? “नाहं, भो रट्टपाल, लभामि ते मित्तामच्चे जातिसालोहिते — ‘आयन्तु मे भोन्तो मित्तामच्चा जातिसालोहिता, सब्बेव सन्ता इमं वेदनं संविभजथ, यथाहं लहुकतरिकं वेदनं वेदियेय्य’न्ति । अथ खो अहमेव तं वेदनं वेदियामी’ति । “इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं — ‘अताणो लोको अनभिस्सरो’ति, यमहं जत्वा च दिस्वा सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो’ति । “अच्छरियं, भो रट्टपाल, अब्भुतं, भो रट्टपाल! याव सुभासितं चिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन — ‘अताणो लोको अनभिस्सरो’ति । अताणो हि, भो रट्टपाल, लोको अनभिस्सरो ।

“संविज्जति खो, भो रट्टपाल, इमस्मिं राजकुले पहुतं हिरज्जसुवण्णं भूमिगतज्ज वेहासगतज्ज । ‘अस्सको लोको,

सब्बं पहाय गमनीयं'न्ति — भवं रट्टपालो आह । इमस्स पन, भो रट्टपाल, भासितस्स कथं अत्थो दट्टब्बो'ति? “तं किं मज्जसि, महाराज, यथा त्वं एतरहि पज्जहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेसि, लच्छसि त्वं परत्थापि — ‘एवमेवाहं इमेहेव पज्जहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेमी’ति, उदाहु अज्जे इमं भोगं पटिपज्जिस्सन्ति, त्वं पन यथाकम्मं गमिस्ससी’ति? “यथाहं, भो रट्टपाल, एतरहि पज्जहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेमि, नाहं लच्छामि परत्थापि — ‘एवमेव इमेहेव पज्जहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेमी’ति । अथ खो अज्जे इमं भोगं पटिपज्जिस्सन्ति; अहं पन यथाकम्मं गमिस्सामी’ति । “इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं — ‘अस्सको लोको, सब्बं पहाय गमनीयं'न्ति, यमहं जत्वा च दिस्वा च सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो’ति । “अच्छरियं, भो रट्टपाल, अब्भुतं, भो रट्टपाल! याव सुभासितं चिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन — ‘अस्सको लोको, सब्बं पहाय गमनीयं'न्ति । अस्सको हि, भो रट्टपाल, लोको सब्बं पहाय गमनीयं ।

“ऊनो लोको अतित्तो तण्हादासो’ति — भवं रट्टपालो आह । इमस्स, भो रट्टपाल, भासितस्स कथं अत्थो दट्टब्बो’ति? “तं किं मज्जसि, महाराज, फीतं कुरुं अज्झावससी’ति? “एवं, भो रट्टपाल, फीतं कुरुं अज्झावसामी’ति । “तं किं मज्जसि, महाराज, इध पुरिसो आगच्छेय्य पुरत्थिमाय दिसाय सद्भाविको पच्चयिको । सो तं उपसङ्गमित्वा एवं वदेय्य — ‘यग्घे, महाराज, जानेय्यासि, अहं आगच्छामि पुरत्थिमाय दिसाय? तत्थद्वसं महन्तं जनपदं इद्धज्जेव फीतज्ज बहुजनं आकिण्णमनुस्सं । बहू तत्थ हत्थिकाया अस्सकाया रथकाया पत्तिकाया; बहु तत्थ धनधज्जं [दन्ताजिनं (सी० स्या० कं० पी०)]; बहु तत्थ हिरज्जसुवण्णं अकतज्जेव कतज्ज; बहु तत्थ इत्थिपरिग्गहो । सक्का च तावतकेनेव बलमत्तेन [बलत्थेन (सी० स्या० कं० पी०), बहलत्थेन (क०)] अभिविजिनितुं । अभिविजिन, महाराजा’ति, किन्ति नं करेय्यासी’ति? “तम्पि मयं, भो रट्टपाल, अभिविजिय अज्झावसेय्यामा’ति । “तं किं मज्जसि, महाराज, इध पुरिसो आगच्छेय्य पच्छिमाय दिसाय... उत्तराय दिसाय... दक्खिणाय दिसाय... परसमुद्धतो सद्भाविको पच्चयिको । सो तं उपसङ्गमित्वा एवं वदेय्य — ‘यग्घे, महाराज, जानेय्यासि, अहं आगच्छामि परसमुद्धतो? तत्थद्वसं महन्तं जनपदं इद्धज्जेव फीतज्ज बहुजनं आकिण्णमनुस्सं । बहू तत्थ हत्थिकाया अस्सकाया रथकाया पत्तिकाया; बहु तत्थ धनधज्जं; बहु तत्थ हिरज्जसुवण्णं अकतज्जेव कतज्ज; बहु तत्थ इत्थिपरिग्गहो । सक्का च तावतकेनेव बलमत्तेन अभिविजिनितुं । अभिविजिन, महाराजा’ति, किन्ति नं करेय्यासी’ति? “तम्पि मयं, भो रट्टपाल, अभिविजिय अज्झावसेय्यामा’ति । “इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं — ‘ऊनो लोको अतित्तो तण्हादासो’ति, यमहं जत्वा च दिस्वा सुत्वा च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो’ति । “अच्छरियं, भो रट्टपाल, अब्भुतं, भो रट्टपाल! याव सुभासितं चिदं तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन — ‘ऊनो लोको अतित्तो तण्हादासो’ति । ऊनो हि, भो रट्टपाल, लोको अतित्तो तण्हादासो’ति ।

इदमवोच आयस्मा रट्टपालो । इदं वत्वा अथापरं एतदवोच —

३०७. “पस्सामि लोके सधने मनुस्से,

लद्धान वित्तं न ददन्ति मोहा ।

लुद्धा धनं [लद्धा धनं (क०)] सन्निचयं करोन्ति,

भिय्योव कामे अभिपत्थयन्ति ॥

“राजा पसय्हा पथविं विजित्वा,
ससागरन्तं महिमावसन्तो [महिया वसन्तो (सी० क०)] ।
ओरं समुद्दस्स अतित्तरूपो,
पारं समुद्दस्सपि पत्थयेथ ॥

“राजा च अज्जे च बहू मनुस्सा,
अवीततण्हा [अतित्ततण्हा (क०)] मरणं उपेन्ति ।
ऊनाव हुत्वान जहन्ति देहं,
कामेहि लोकम्हि न हत्थि तित्ति ॥

“कन्दन्ति नं जाती पकिरिय केसे,
अहोवता नो अमराति चाहु ।
वत्थेन नं पारुतं नीहरित्वा,
चित्तं समादाय [समाधाय (सी०)] ततोडहन्ति ॥

“सो डय्हति सूलेहि तुज्जमानो,
एकेन वत्थेन पहाय भोगे ।
न मीयमानस्स भवन्ति ताणा,
जातीध मित्ता अथ वा सहाया ॥

“दायादका तस्स धनं हरन्ति,
सत्तो पन गच्छति येन कम्मं ।
न मीयमानं धनमन्वेति किञ्चि,
पुत्ता च दारा च धनञ्च रट्ठं ॥

“न दीघमायुं लभते धनेन, न चापि वित्तेन जरं विहन्ति ।
अप्पं हिदं जीवितमाहु धीरा, असस्सतं विप्परिणामधम्मं ॥

“अट्ठा दलिद्दा च फुसन्ति फस्सं,
बालो च धीरो च तथेव फुट्ठो ।
बालो च बाल्या वधितोव सेति,
धीरो च [धीरोव (क०)] न वेधति फस्सफुट्ठो ॥

“तस्मा हि पज्जाव धनेन सेय्यो,
याय वोसानमिधाधिगच्छति ।
अव्योसितत्ता [असोसितत्ता (सी० पी०)] हि भवाभवेसु,
पापानि कम्मनि करोन्ति मोहा ॥

“उपेति गब्भञ्च परञ्च लोकं,
संसारमापज्ज परम्पराय ।
तस्सप्पपज्जो अभिसद्वहन्तो,
उपेति गब्भञ्च परञ्च लोकं ॥

“चोरो यथा सन्धिमुखे गहितो,
सकम्मुना हज्जति पापधम्मो ।
एवं पजा पेच्च परम्हि लोके,
सकम्मुना हज्जति पापधम्मो ॥

“कामाहि चित्रा मधुरा मनोरमा,
विरूपरूपेण मथेन्ति चित्तं ।
आदीनवं कामगुणेषु दिस्वा,
तस्मा अहं पब्बजितोमिह राज ॥

“दुमप्फलानेव पतन्ति माणवा,
दहरा च वुड्ढा च सरीरभेदा ।
एतम्पि दिस्वा [एवम्पि दिस्वा (सी०), एतं विदित्वा (स्या० कं०)] पब्बजितोमिह राज,
अपण्णकं सामञ्जमेव सेय्यो’ति ॥

रट्टपालसुत्तं निड्डितं दित्तियं ।

३. मघदेवसुत्तं

३०८. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा मिथिलायं विहरति मघदेवअम्बवने [मखादेवअम्बवने (सी० पी०), मग्घदेवअम्बवने (कं०)] । अथ खो भगवा अज्जतरस्मिं पदेसे सितं पात्वाकासि । अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि — “को नु खो हेतु, को पच्चयो भगवतो सितस्स पातुकम्माय? न अकारणेन तथागता सितं पातुकरोन्ती’ति । अथ खो आयस्मा आनन्दो एकंसं चीवरं कत्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो भगवतो सितस्स पातुकम्माय? न अकारणेन तथागता सितं पातुकरोन्ती’ति । “भूतपुब्बं, आनन्द, इमिस्सायेव मिथिलायं राजा अहोसि मघदेवो नाम धम्मिको धम्मराजा धम्मे ठितो महाराजा; धम्मं चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चैव जानपदेसु च; उपोसथञ्च उपवसति चातुद्वसिं पञ्चदसिं अट्टमिञ्च पक्खस्स । अथ खो, आनन्द, राजा मघदेवो बहूनां वस्सानं बहूनां वस्ससतानं बहूनां वस्ससहस्सानं अच्चयेन कप्पकं आमन्तेसि — ‘यदा मे, सम्म कप्पक, पस्सेय्यासि सिरस्मिं पलितानि जातानि, अथ मे आरोचेय्यासी’ति । ‘एवं, देवा’ति खो, आनन्द, कप्पको रज्जो मघदेवस्स पच्चस्सोसि । अद्वसा खो, आनन्द, कप्पको बहूनां वस्सानं बहूनां वस्ससतानं बहूनां वस्ससहस्सानं अच्चयेन रज्जो मघदेवस्स सिरस्मिं पलितानि जातानि । दिस्वान राजानं मघदेवं एतदवोच — ‘पातुभूता खो देवस्स देवदूता, दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जातानी’ति । ‘तेन हि, सम्म कप्पक, तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन उद्धरित्वा मम अज्जलिस्मिं पटिद्वापेही’ति । ‘एवं, देवा’ति खो, आनन्द, कप्पको रज्जो मघदेवस्स पटिस्सुत्वा तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन उद्धरित्वा रज्जो मघदेवस्स

अञ्जलिस्मिं पतिट्ठापेसि ।

३०९. “अथ खो, आनन्द, राजा मघदेवो कप्पकस्स गामवरं दत्त्वा जेट्ठपुत्तं कुमारं आमन्तापेत्वा एतदवोच — ‘पातुभूता खो मे, तात कुमार, देवदूता; दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जातानि; भुत्ता खो पन मे मानुसका कामा; समयो दिब्बे कामे परियेसितुं । एहि त्वं, तात कुमार, इमं रज्जं पटिपज्ज । अहं पन केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सामि । तेन हि, तात कुमार, यदा त्वम्पि पस्सेय्यासि सिरस्मिं पलितानि जातानि, अथ कप्पकस्स गामवरं दत्त्वा जेट्ठपुत्तं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यासि । येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं अन्तिमपुरिसो अहोसि । यस्मिं खो, तात कुमार, पुरिसयुगे वत्तमाने एवरूपस्स कल्याणस्स वत्तस्स समुच्छेदो होति सो तेसं अन्तिमपुरिसो होति । तं ताहं, तात कुमार, एवं वदामि — येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं अन्तिमपुरिसो अहोसी’ति । अथ खो, आनन्द, राजा मघदेवो कप्पकस्स गामवरं दत्त्वा जेट्ठपुत्तं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा इमस्मिंयेव मघदेवअम्बवने केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजि । सो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बाबज्जेन [अब्बापज्जेन (सी० स्या० कं० पी०), अब्बापज्जेन (क०)] फरित्वा विहासि । करुणासहगतेन चेतसा... मुदितासहगतेन चेतसा... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बाबज्जेन फरित्वा विहासि ।

“राजा खो पनानन्द, मघदेवो चतुरासीतिवस्ससहस्सानि कुमारकीळितं कीळि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि ओपरज्जं कारेसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि रज्जं कारेसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि इमस्मिंयेव मघदेवअम्बवने अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो ब्रह्मचरियमचरि । सो चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा ब्रह्मलोकूपगो अहोसि ।

३१०. “अथ खो रज्जो, आनन्द, मघदेवस्स पुत्तो बहूनां वस्सानं बहूनां वस्ससतानं बहूनां वस्ससहस्सानं अच्चयेन कप्पकं आमन्तेसि — ‘यदा मे, सम्म कप्पक, पस्सेय्यासि सिरस्मिं पलितानि जातानि, अथ खो आरोचेय्यासी’ति । ‘एवं, देवा’ति खो, आनन्द, कप्पको रज्जो मघदेवस्स पुत्तस्स पच्चस्सोसि । अदसा खो, आनन्द, कप्पको बहूनां वस्सानं बहूनां वस्ससतानं बहूनां वस्ससहस्सानं अच्चयेन रज्जो मघदेवस्स पुत्तस्स सिरस्मिं पलितानि जातानि । दिस्वान रज्जो मघदेवस्स पुत्तं एतदवोच — ‘पातुभूता खो देवस्स देवदूता; दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जातानी’ति । ‘तेन हि, सम्म कप्पक, तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन उद्धरित्वा मम अञ्जलिस्मिं पतिट्ठापेही’ति । ‘एवं, देवा’ति खो, आनन्द, कप्पको रज्जो मघदेवस्स पुत्तस्स पटिस्सुत्वा तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन उद्धरित्वा रज्जो मघदेवस्स पुत्तस्स अञ्जलिस्मिं पतिट्ठापेसि ।

“अथ खो, आनन्द, रज्जो मघदेवस्स पुत्तो कप्पकस्स गामवरं दत्त्वा जेट्ठपुत्तं कुमारं आमन्तापेत्वा एतदवोच — ‘पातुभूता खो, मे, तात कुमार, देवदूता; दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जातानि; भुत्ता खो पन मे मानुसका कामा; समयो दिब्बे कामे परियेसितुं । एहि त्वं, तात कुमार, इमं रज्जं पटिपज्ज । अहं पन केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सामि । तेन हि, तात कुमार, यदा त्वम्पि पस्सेय्यासि सिरस्मिं पलितानि जातानि,

अथ कप्पकस्स गामवरं दत्त्वा जेट्ठपुत्तं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यासि। येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं अन्तिमपुरिसो अहोसि। यस्मिं खो, तात कुमार, पुरिसयुगे वत्तमाने एवरूपस्स कल्याणस्स वत्तस्स समुच्छेदो होति सो तेसं अन्तिमपुरिसो होति। तं ताहं, तात कुमार, एवं वदामि — येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं अन्तिमपुरिसो अहोसीति। अथ खो, आनन्द, रज्जो मघदेवस्स पुत्तो कप्पकस्स गामवरं दत्त्वा जेट्ठपुत्तं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा इमस्मियेव मघदेवअम्बवने केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजि। सो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बाबज्जेन फरित्वा विहासि। करुणासहगतेन चेतसा... मुदितासहगतेन चेतसा... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बाबज्जेन फरित्वा विहासि। रज्जो खो पनानन्द, मघदेवस्स पुत्तो चतुरासीतिवस्ससहस्सानि कुमारकीळितं कीळि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि ओपरज्जं कारेसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि रज्जं कारेसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि इमस्मियेव मघदेवअम्बवने अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो ब्रह्मचरियमचरि। सो चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा ब्रह्मलोकूपगो अहोसि।

३११. “रज्जो खो पनानन्द, मघदेवस्स पुत्तपुत्तका तस्स परम्परा चतुरासीतिराजसहस्सानि [चतुरासीतिखत्तियसहस्सानि (सी० पी०), चतुरासीतिसहस्सानि (स्या० कं०)] इमस्मियेव मघदेवअम्बवने केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिंसु। ते मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरिंसु, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बाबज्जेन फरित्वा विहरिंसु। करुणासहगतेन चेतसा... मुदितासहगतेन चेतसा... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरिंसु, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बाबज्जेन फरित्वा विहरिंसु। चतुरासीतिवस्ससहस्सानि कुमारकीळितं कीळिंसु, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि ओपरज्जं कारेसु, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि रज्जं कारेसु, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि इमस्मियेव मघदेवअम्बवने अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता ब्रह्मचरियमचरिंसु। ते चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा ब्रह्मलोकूपगा अहेसु। निमि तेसं राजा [राजानं (सी० पी०)] पच्छिमको अहोसि धम्मिको धम्मराजा धम्मे ठितो महाराजा; धम्मं चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चेव जानपदेसु च; उपोसथञ्च उपवसति चातुदसिं पञ्चदसिं अट्ठमिञ्च पक्खस्स।

३१२. “भूतपुब्बं, आनन्द, देवानं तावत्तिसानं सुधम्मायं सभायं सन्निसिन्नानं सन्नपतितानं अयमन्तराकथा उदपादि — ‘लाभा वत, भो, विदेहानं, सुलद्धं वत, भो, विदेहानं, येसं निमि राजा धम्मिको धम्मराजा धम्मे ठितो महाराजा; धम्मं चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चेव जानपदेसु च; उपोसथञ्च उपवसति चातुदसिं पञ्चदसिं अट्ठमिञ्च पक्खस्सा’ति। अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो देवे तावत्तिसे आमन्तेसि — ‘इच्छेय्याथ नो तुम्हे, मारिसा, निमिं राजानं दट्ठु’न्ति? ‘इच्छाम मयं, मारिस, निमिं राजानं दट्ठु’न्ति। तेन खो पन, आनन्द, समयेन निमि राजा तदहुपोसथे पन्नरसे सीसन्हातो [ससीसं नहातो (सी०), सीसन्हातो (स्या० कं०)] उपोसथिको उपरिपासादवरगतो निसिन्नो होति। अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेव — देवेसु तावत्तिसेसु अन्तरहितो निमिस्स रज्जो पमुखे पातुरहोसि। अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो निमिं राजानं

एतदवोच — ‘लाभा ते, महाराज, सुलद्धं ते, महाराज । देवा, महाराज, तावतिसा सुधम्मायं सभायं कित्तयमानरूपा सन्निसिन्ना — “लाभा वत, भो, विदेहानं, सुलद्धं वत, भो, विदेहानं, येसं निमि राजा धम्मिको धम्मराजा धम्मे ठितो महाराजा; धम्मं चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चेव जानपदेसु च; उपोसथञ्च उपवसति चातुद्वसिं पञ्चदसिं अट्टमिञ्च पक्खस्सा”’ति । देवा ते, महाराज, तावतिसा दस्सनकामा । तस्स ते अहं, महाराज, सहस्सयुत्तं आजञ्जरथं पहिणिस्सामि; अभिरुहेय्यासि, महाराज, दिब्बं यानं अविकम्पमानो’ति । अधिवासेसि खो, आनन्द, निमि राजा तुण्हीभावेन ।

३१३. “अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो निमिस्स रज्जो अधिवासनं विदित्वा — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिञ्जेय्य, एवमेव — निमिस्स रज्जो पमुखे अन्तरहितो देवेसु तावतिसेसु पातुरहोसि । अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो मातलिं सङ्गाहकं आमन्तेसि — ‘एहि त्वं, सम्म मातलि, सहस्सयुत्तं आजञ्जरथं योजेत्वा निमिं राजानं उपसङ्कमित्वा एवं वदेहि — अयं ते, महाराज, सहस्सयुत्तो आजञ्जरथो सक्केन देवानमिन्देन पेसितो; अभिरुहेय्यासि, महाराज, दिब्बं यानं अविकम्पमानो’ति । ‘एवं, भदन्तवा’ति खो, आनन्द, मातलि सङ्गाहको सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिस्सुत्वा सहस्सयुत्तं आजञ्जरथं योजेत्वा निमिं राजानं उपसङ्कमित्वा एतदवोच — ‘अयं ते, महाराज, सहस्सयुत्तो आजञ्जरथो सक्केन देवानमिन्देन पेसितो; अभिरुह, महाराज, दिब्बं यानं अविकम्पमानो । अपि च, महाराज, कतमेन तं नेमि, येन वा पापकम्मा पापकानं कम्मानं विपाकं पटिसंवेदेन्ति, येन वा कल्याणकम्मा कल्याणकम्मानं विपाकं पटिसंवेदेन्ती’ति? ‘उभयेनेव मं, मातलि, नेही’ति । सम्पवेसेसि [सम्पापेसि (सी० पी०)] खो, आनन्द, मातलि, सङ्गाहको निमिं राजानं सुधम्मं सभं । अद्वसा खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो निमिं राजानं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान निमिं राजानं एतदवोच — ‘एहि खो, महाराज । स्वागतं, महाराज । देवा ते दस्सनकामा, महाराज, तावतिसा सुधम्मायं सभायं कित्तयमानरूपा सन्निसिन्ना — “लाभा वत, भो, विदेहानं, सुलद्धं वत, भो, विदेहानं, येसं निमि राजा धम्मिको धम्मराजा धम्मे ठितो महाराजा; धम्मं चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चेव जानपदेसु च; उपोसथञ्च उपवसति चातुद्वसिं पञ्चदसिं अट्टमिञ्च पक्खस्सा”’ति । देवा ते, महाराज, तावतिसा दस्सनकामा । अभिरम, महाराज, देवेसु देवानुभावेना’ति । ‘अलं, मारिस, तत्थेव मं मिथिलं पटिनेतु । तथाहं धम्मं चरिस्सामि ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चेव जानपदेसु च; उपोसथञ्च उपवसामि चातुद्वसिं पञ्चदसिं अट्टमिञ्च पक्खस्सा’ति ।

३१४. “अथ खो, आनन्द, सक्को देवानमिन्दो मातलिं सङ्गाहकं आमन्तेसि — ‘एहि त्वं, सम्म मातलि, सहस्सयुत्तं आजञ्जरथं योजेत्वा निमिं राजानं तत्थेव मिथिलं पटिनेही’ति । ‘एवं, भदन्तवा’ति खो, आनन्द, मातलि सङ्गाहको सक्कस्स देवानमिन्दस्स पटिस्सुत्वा सहस्सयुत्तं आजञ्जरथं योजेत्वा निमिं राजानं तत्थेव मिथिलं पटिनेसि । तत्र सुदं, आनन्द, निमि राजा धम्मं चरति ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमेसु चेव जानपदेसु च, उपोसथञ्च उपवसति चातुद्वसिं पञ्चदसिं अट्टमिञ्च पक्खस्साति । अथ खो, आनन्द, निमि राजा बहूनां वस्सानं बहूनां वस्ससतानं बहूनां वस्ससहस्सानं अच्चयेन कप्पकं आमन्तेसि — ‘यदा मे, सम्म कप्पक, पस्सेय्यासि सिरस्मिं पलितानि जातानि, अथ मे आरोचेय्यासी’ति । ‘एवं, देवा’ति खो, आनन्द, कप्पको निमिस्स रज्जो पच्चस्सोसि । अद्वसा खो, आनन्द, कप्पको बहूनां वस्सानं बहूनां वस्ससतानं बहूनां वस्ससहस्सानं अच्चयेन निमिस्स रज्जो सिरस्मिं पलितानि जातानि । दिस्वान निमिं राजानं एतदवोच — ‘पातुभूता खो देवस्स देवदूता; दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जातानी’ति । ‘तेन हि, सम्म कप्पक, तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन उद्धरित्वा मम अञ्जलिस्मिं पटिद्वापेही’ति । ‘एवं, देवा’ति खो, आनन्द, कप्पको निमिस्स रज्जो पटिस्सुत्वा तानि पलितानि साधुकं सण्डासेन उद्धरित्वा निमिस्स रज्जो अञ्जलिस्मिं पटिद्वापेसि । अथ खो, आनन्द, निमि राजा कप्पकस्स गामवरं दत्त्वा जेट्ठपुतं कुमारं आमन्तापेत्वा एतदवोच — ‘पातुभूता खो मे, तात कुमार, देवदूता; दिस्सन्ति सिरस्मिं पलितानि जातानि; भुत्ता खो पन मे मानुसका कामा; समयो दिब्बे कामे परियेसितुं । एहि त्वं, तात कुमार, इमं रज्जं पटिपज्ज । अहं

पन केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिस्सामि । तेन हि, तात कुमार, यदा त्वम्पि पस्सेय्यासि सिरस्मिं पलितानि जातानि, अथ कप्पकस्स गामवरं दत्वा जेट्ठपुत्तं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यासि । येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं अन्तिमपुरिसो अहोसि । यस्मिं खो, तात कुमार, पुरिसयुगे वत्तमाने एवरूपस्स कल्याणस्स वत्तस्स समुच्छेदो होति सो तेसं अन्तिमपुरिसो होति । तं ताहं, तात कुमार, एवं वदामि — ‘येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्यासि, मा खो मे त्वं अन्तिमपुरिसो अहोसी’ति ।

३१५. “अथ खो, आनन्द, निमि राजा कप्पकस्स गामवरं दत्वा जेट्ठपुत्तं कुमारं साधुकं रज्जे समनुसासित्वा इमस्मिंयेव मघदेवाम्बवने केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजि । सो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बाबज्जेन फरित्वा विहासि । करुणासहगतेन चेतसा... मुदितासहगतेन चेतसा... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहासि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बाबज्जेन फरित्वा विहासि । निमि खो, पनानन्द, राजा चतुरासीतिवस्ससहस्सानि कुमारकीळितं कीळि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि ओपरज्जं कारेसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि रज्जं कारेसि, चतुरासीतिवस्ससहस्सानि इमस्मिंयेव मघदेवाम्बवने अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो ब्रह्मचरियमचरि । सो चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा कायस्स भेदा परं मरणा ब्रह्मलोकूपगो अहोसि । निमिस्स खो पनानन्द, रज्जो कळारजनको नाम पुत्तो अहोसि । न सो अगारस्मा अनगारियं पब्बजि । सो तं कल्याणं वत्तं समुच्छिन्दि । सो तेसं अन्तिमपुरिसो अहोसि ।

३१६. “सिया खो पन ते, आनन्द, एवमस्स — ‘अज्जो नून तेन समयेन राजा मघदेवो अहोसि, येन तं कल्याणं वत्तं निहितं’न्ति [यो तं कल्याणं वत्तं निहिनीति (सी०)] । न खो पनेतं, आनन्द, एवं दट्ठब्बं । अहं तेन समयेन राजा मघदेवो अहोसिं । (अहं तं कल्याणं वत्तं निहिनिं,) [( ) नत्थि (क०)] मया तं कल्याणं वत्तं निहितं; पच्छिमा जनता अनुप्पवत्तेसि । तं खो पनानन्द, कल्याणं वत्तं न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति, यावदेव ब्रह्मलोकूपपत्तिया । इदं खो पनानन्द, एतरहि मया कल्याणं वत्तं निहितं एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति । कतमज्जानन्द, एतरहि मया कल्याणं वत्तं निहितं एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि । इदं खो, आनन्द, एतरहि मया कल्याणं वत्तं निहितं एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति । तं वो अहं, आनन्द, एवं वदामि — ‘येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्याथ, मा खो मे तुम्हे अन्तिमपुरिसा अहुवत्थ’ । यस्मिं खो, आनन्द, पुरिसयुगे वत्तमाने एवरूपस्स कल्याणस्स वत्तस्स समुच्छेदो होति सो तेसं अन्तिमपुरिसो होति । तं वो अहं, आनन्द, एवं वदामि — ‘येन मे इदं कल्याणं वत्तं निहितं अनुप्पवत्तेय्याथ, मा खो मे तुम्हे अन्तिमपुरिसा अहुवत्था’”ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा आनन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दीति ।

मघदेवसुत्तं निद्धितं ततियं ।

४. मधुरसुत्तं

३१७. एवं मे सुतं — एकं समयं आयस्मा महाकच्चानो मधुरायं विहरति गुन्दावने । अस्सोसि खो राजा माधुरो अवन्तिपुत्तो — “समणो खलु, भो, कच्चानो मधुरायं [मधुरायं (टीका)] विहरति गुन्दावने । तं खो पन भवन्तं कच्चानं एवं कल्याणो कित्तिसद्वो अब्भुगगतो — ‘पण्डितो वियत्तो मेधावी बहुस्सुतो चित्तकथी कल्याणपटिभानो वुद्धो चेव अरहा च’ । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती”ति । अथ खो राजा माधुरो अवन्तिपुत्तो भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा भद्रं यानं अभिरुहित्वा भद्रेहि भद्रेहि यानेहि मधुराय निय्यासि महच्चराजानुभावेन आयस्मन्तं महाकच्चानं दस्सनाय । यावतिका यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिकोव येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता महाकच्चानेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा माधुरो अवन्तिपुत्तो आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच — “ब्राह्मणा, भो कच्चान, एवमाहंसु — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणोव सुक्को वण्णो, कण्हो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणाव सुज्झन्ति, नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणाव ब्रह्मणो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा’ति । इध भवं कच्चानो किमक्खायी”ति? “घोसोयेव खो एसो, महाराज, लोकस्मिं — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणोव सुक्को वण्णो, कण्हो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणाव सुज्झन्ति, नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणाव ब्रह्मणो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा’ति । तदमिनापेतं, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा घोसोयेवेसो लोकस्मिं — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो... पे०... ब्रह्मदायादा’”ति ।

३१८. “तं किं मज्जसि, महाराज, खत्तियस्स चेपि इज्जेय्य धनेन वा धज्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा खत्तियोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किंकारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी... ब्राह्मणोपिस्सास्स... वेस्सोपिस्सास्स... सुट्ठोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किंकारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी”ति? “खत्तियस्स चेपि, भो कच्चान, इज्जेय्य धनेन वा धज्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा खत्तियोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किंकारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी... ब्राह्मणोपिस्सास्स... वेस्सोपिस्सास्स... सुट्ठोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किंकारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी”ति ।

“तं किं मज्जसि, महाराज, ब्राह्मणस्स चेपि इज्जेय्य धनेन वा धज्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा ब्राह्मणोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किंकारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी... वेस्सोपिस्सास्स... सुट्ठोपिस्सास्स ... खत्तियोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किंकारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी”ति? “ब्राह्मणस्स चेपि, भो कच्चान, इज्जेय्य धनेन वा धज्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा ब्राह्मणोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किंकारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी... वेस्सोपिस्सास्स... सुट्ठोपिस्सास्स ... खत्तियोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किंकारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी”ति ।

“तं किं मज्जसि, महाराज, वेस्सस्स चेपि इज्जेय्य धनेन वा धज्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा वेस्सोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किंकारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी... सुट्ठोपिस्सास्स... खत्तियोपिस्सास्स... ब्राह्मणोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किंकारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी”ति? “वेस्सस्स चेपि, भो कच्चान, इज्जेय्य धनेन वा धज्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा वेस्सोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किंकारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी... सुट्ठोपिस्सास्स... खत्तियोपिस्सास्स... ब्राह्मणोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किंकारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी”ति ।

“तं किं मज्जसि, महाराज, सुट्ठस्स चेपि इज्जेय्य धनेन वा धज्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा सुट्ठोपिस्सास्स

पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किंकारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी... खत्तियोपिस्सास्स... ब्राह्मणोपिस्सास्स... वेस्सोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किंकारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी’ति? “सुद्धस्स चेपि, भो कच्चान, इज्जेय्य धनेन वा धज्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा सुद्धोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किंकारपटिस्सावी मनापचारी पियवादीति... खत्तियोपिस्सास्स... ब्राह्मणोपिस्सास्स... वेस्सोपिस्सास्स पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किंकारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी’ति ।

“तं किं मञ्जसि, महाराज, यदि एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा? कथं वा ते एत्थ होती”ति?
 “अद्धा खो, भो कच्चान, एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति । नेसं [नासं (सी०), नाहं (स्या० कं०)] एत्थ किञ्चि
 नानाकरणं समनुपस्सामी”ति । “इमिनापि खो एतं, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा घोसो येवेसो लोकस्मिं — ‘ब्राह्मणोव
 सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो...पे०... ब्रह्मदायादा’”ति ।

३१९. “तं किं मज्जसि, महाराज, इधस्स खत्तियो पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी अभिज्झालु ब्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठि [मिच्छादिट्ठी (सब्बत्थ)] कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य नो वा? कथं वा ते एत्थ होती”ति? “खत्तियोपि हि, भो कच्चान, पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी अभिज्झालु ब्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य । एवं मे एत्थ होति, एवञ्च पन मे एतं अरहतं सत’न्ति ।

“साधु साधु, महाराज! साधु खो ते एतं, महाराज, एवं होति, साधु च पन ते एतं अरहतं सुतं । तं किं मञ्जसि, महाराज, इधस्स ब्राह्मणो...पे०... इधस्स वेस्सो...पे०... इधस्स सुद्धो पाणातिपाती अदिन्नादायी...पे०... मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य नो वा? कथं वा ते एत्थ होती”ति? “सुद्धोपि हि, भो कच्चान, पाणातिपाती अदिन्नादायी...पे०... मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य । एवं मे एत्थ होति, एवञ्च पन मे एतं अरहतं सुत”न्ति ।

“साधु साधु, महाराज! साधु खो ते एतं, महाराज, एवं होति, साधु च पन ते एतं अरहतं सुतं । तं किं मञ्जसि, महाराज, यदि एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा? कथं वा ते एत्थ होती”ति? “अद्धा खो, भो कच्चान, एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति । नेसं एत्थ किञ्चि नानाकरणं समनुपस्सामी”ति । “इमिनापि खो एतं, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा घोसो येवेसो लोकस्मिं — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अञ्जो वण्णो...पे०... ब्रह्मदायादा’”ति ।

३२०. “तं किं मज्जसि, महाराज, इधस्स खत्तियो पाणातिपाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो, मुसावादा पटिविरतो, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो, फरुसाय वाचाय पटिविरतो, सम्फप्पलापा पटिविरतो, अनभिज्झालु अब्यापन्नचित्तो सम्मादिट्ठि [सम्मादिट्ठी (स्या० कं० पी० क०)] कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य नो वा? कथं वा ते एत्थ होती”ति? “खत्तियोपि हि, भो कच्चान, पाणातिपाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो, मुसावादा पटिविरतो, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो, फरुसाय वाचाय पटिविरतो, सम्फप्पलापा पटिविरतो, अनभिज्झालु अब्यापन्नचित्तो सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य । एवं मे एत्थ होति, एवञ्च पन मे एतं अरहतं सुत”न्ति ।

“साधु साधु, महाराज! साधु खो ते एतं, महाराज, एवं होति, साधु च पन ते एतं अरहतं सुतं । तं किं मज्जसि, महाराज, इधस्स ब्राह्मणो, इधस्स वेस्सो, इधस्स सुद्धो पाणातिपाता पटिविरतो अदिन्नादाना पटिविरतो...पे०... सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य नो वा? कथं वा ते एत्थ होती”ति? “सुद्धोपि हि, भो कच्चान, पाणातिपाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो...पे०... सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य । एवं मे एत्थ होति, एवञ्च पन मे एतं अरहतं सुतं”न्ति ।

“साधु साधु, महाराज! साधु खो ते एतं, महाराज, एवं होति, साधु च पन ते एतं अरहतं सुतं । तं किं मज्जसि, महाराज, यदि एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा? कथं वा ते एत्थ होती”ति? “अद्धा खो, भो कच्चान, एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति । नेसं एत्थ किञ्चि नानाकरणं समनुपस्सामी”ति । “इमिनापि खो एतं, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा घोसो येवेसो लोकस्मिं — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो...पे०... ब्रह्मदायादा’”ति ।

३२१. “तं किं मज्जसि, महाराज, इध खत्तियो सन्धिं वा छिन्देय्य, निल्लोपं वा हरेय्य, एकागारिकं वा करेय्य, परिपन्थे वा तिट्ठेय्य, परदारं वा गच्छेय्य, तज्जे ते पुरिसा गहेत्वा दस्सेय्युं — ‘अयं ते, देव, चोरो आगुचारी । इमस्स यं इच्छसि तं दण्डं पणेही”ति । किन्ति नं करेय्यासी”ति? “घातेय्याम वा, भो कच्चान, जापेय्याम वा पब्बाजेय्याम वा यथापच्चयं वा करेय्याम । तं किस्स हेतु? या हिस्स, भो कच्चान, पुब्बे ‘खत्तियो’ति समज्जा सास्स अन्तरहिता; चोरोत्वेव सङ्ख्यं [सङ्खं (सी० स्या० कं० पी०)] गच्छती”ति ।

“तं किं मज्जसि, महाराज, इध ब्राह्मणो, इध वेस्सो, इध सुद्धो सन्धिं वा छिन्देय्य, निल्लोपं वा हरेय्य, एकागारिकं वा करेय्य, परिपन्थे वा तिट्ठेय्य, परदारं वा गच्छेय्य, तज्जे ते पुरिसा गहेत्वा दस्सेय्युं — ‘अयं ते, देव, चोरो आगुचारी । इमस्स यं इच्छसि तं दण्डं पणेही”ति । किन्ति नं करेय्यासी”ति? “घातेय्याम वा, भो कच्चान, जापेय्याम वा पब्बाजेय्याम वा यथापच्चयं वा करेय्याम । तं किस्स हेतु? या हिस्स, भो कच्चान, पुब्बे ‘सुद्धो’ति समज्जा सास्स अन्तरहिता; चोरोत्वेव सङ्ख्यं गच्छती”ति ।

“तं किं मज्जसि, महाराज, यदि एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा? कथं वा ते एत्थ होती”ति? “अद्धा खो, भो कच्चान, एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति । नेसं एत्थ किञ्चि नानाकरणं समनुपस्सामी”ति । “इमिनापि खो एतं, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा घोसो येवेसो लोकस्मिं — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो...पे०... ब्रह्मदायादा’”ति ।

३२२. “तं किं मज्जसि, महाराज, इध खत्तियो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो अस्स विरतो पाणातिपाता, विरतो अदिन्नादाना, विरतो मुसावादा, रत्तूपरतो, एकभक्तिको, ब्रह्मचारी, सीलवा, कल्याणधम्मो? किन्ति नं करेय्यासी”ति? “अभिवादेय्याम वा [पि (दी० नि० १.१८४, १८७ सामज्जफले)], भो कच्चान, पच्चुट्ठेय्याम वा आसनेन वा निमन्तेय्याम अभिनिमन्तेय्याम वा नं चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेहि धम्मिकं वा अस्स रक्खावरणगुत्तिं संविदहेय्याम । तं किस्स हेतु? या हिस्स, भो कच्चान, पुब्बे ‘खत्तियो’ति समज्जा सास्स अन्तरहिता; समणोत्वेव सङ्ख्यं गच्छती”ति ।

“तं किं मज्जसि, महाराज, इध ब्राह्मणो, इध वेस्सो, इध सुद्धो केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा

अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो अस्स विरतो पाणातिपाता, विरतो अदिन्नादाना विरतो मुसावादा, रत्तूपरतो, एकभत्तिको, ब्रह्मचारी, सीलवा, कल्याणधम्मो? किन्ति नं करेय्यासी'ति? “अभिवादेय्याम वा, भो कच्चान, पच्चुट्टेय्याम वा आसनेन वा निमन्तेय्याम अभिनिमन्तेय्याम वा नं चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेहि धम्मिकं वा अस्स रक्खावरणगुत्तिं संविदहेय्याम । तं किस्स हेतु? या हिस्स, भो कच्चान, पुब्बे ‘सुद्धो’ति समज्जा सास्स अन्तरहिता; समणोत्वेव सङ्ख्यं गच्छती’ति ।

“तं किं मज्जसि, महाराज, यदि एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति नो वा? कथं वा ते एत्थ होती’ति? “अद्धा खो, भो कच्चान, एवं सन्ते, इमे चत्तारो वण्णा समसमा होन्ति । नेसं एत्थ किञ्चि नानाकरणं समनुपस्सामी’ति । “इमिनापि खो एतं, महाराज, परियायेन वेदितब्बं यथा घोसो येवेसो लोकस्मिं — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणोव सुक्को वण्णो, कण्हो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणाव सुज्झन्ति, नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणाव ब्रह्मणो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा’”ति ।

३२३. एवं वुत्ते, राजा माधुरो अवन्तिपुत्तो आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो कच्चान, अभिवक्कन्तं, भो कच्चान! सेय्यथापि, भो कच्चान, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ति; एवमेवं भोता कच्चानेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं कच्चानं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासकं मं भवं कच्चानो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत’न्ति । “मा खो मं त्वं, महाराज, सरणं अगमासि । तमेव त्वं [तमेतं त्वं (स्या० कं०), तमेतं (क०)] भगवन्तं सरणं गच्छ यमहं सरणं गतो’ति । “कहं पन, भो कच्चान, एतरहि सो भगवा विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो’ति? “परिनिब्बुतो खो, महाराज, एतरहि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो’ति । “सचेपि मयं, भो कच्चान, सुणेय्याम तं भगवन्तं दससु योजनेसु, दसपि मयं योजनानि गच्छेय्याम तं भगवन्तं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं । सचेपि मयं, भो कच्चान, सुणेय्याम तं भगवन्तं वीसतिया योजनेसु, तिसाय योजनेसु, चत्तारीसाय योजनेसु, पज्जासाय योजनेसु, पज्जासम्पि मयं योजनानि गच्छेय्याम तं भगवन्तं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं । योजनसते चेपि मयं भो कच्चान, सुणेय्याम तं भगवन्तं, योजनसतम्पि मयं गच्छेय्याम तं भगवन्तं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं । यतो च, भो कच्चान, परिनिब्बुतो सो भगवा, परिनिब्बुतम्पि मयं भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासकं मं भवं कच्चानो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत’न्ति ।

मधुरसुत्तं निद्धितं चतुत्थं ।

५. बोधिराजकुमारसुत्तं

३२४. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा भग्गेसु विहरति सुसुमारगिरे भेसकळावने मिगदाये । तेन खो पन समयेन बोधिस्स राजकुमारस्स कोकनदो [कोकनुदो (स्या० कं० क०)] नाम पासादो अचिरकारितो होति अनज्झावुट्ठो समणेन वा ब्राह्मणेन वा केनचि वा मनुस्सभूतेन । अथ खो बोधि राजकुमारो सज्जिकापुत्तं माणवं आमन्तेसि — “एहि त्वं, सम्म सज्जिकापुत्त, येन भगवा तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्द, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छ — ‘बोधि, भन्ते, राजकुमारो भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छती’ति । एवञ्च वदेहि — ‘अधिवासेतु किर, भन्ते, भगवा बोधिस्स राजकुमारस्स स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्केना’”ति । “एवं, भो’ति खो सज्जिकापुत्तो माणवो बोधिस्स राजकुमारस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि;

उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सज्जिकापुत्तो माणवो भगवन्तं एतदवोच — “बोधि खो [बोधि भो गोतम (सी० स्या० कं० पी०)] राजकुमारो भोतो गोतमस्स पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छति । एवञ्च वदेति — ‘अधिवासेतु किर भवं गोतमो बोधिस्स राजकुमारस्स स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्गेना’”ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो सज्जिकापुत्तो माणवो भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना येन बोधि राजकुमारो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा बोधिं राजकुमारं एतदवोच — “अवोचुम्ह भोतो वचनेन तं भवन्तं गोतमं — ‘बोधि खो राजकुमारो भोतो गोतमस्स पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छति । एवञ्च वदेति — अधिवासेतु किर भवं गोतमो बोधिस्स राजकुमारस्स स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्गेना’”ति । अधिवुट्ठञ्च पन समणेन गोतमेना’”ति ।

३२५. अथ खो बोधि राजकुमारो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा, कोकनदञ्च पासादं ओदातेहि दुस्सेहि सन्थरापेत्वा याव पच्छिमसोपानकळेवरा [कळेवरा (सी०)], सज्जिकापुत्तं माणवं आमन्तेसि — “एहि त्वं, सम्म सज्जिकापुत्त, येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवतो कालं आरोचेहि — ‘कालो, भन्ते, निट्ठितं भत्त’”न्ति । “एवं, भो”ति खो सज्जिकापुत्तो माणवो बोधिस्स राजकुमारस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवतो कालं आरोचेसि — “कालो, भो गोतम, निट्ठितं भत्त’”न्ति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन बोधिस्स राजकुमारस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि । तेन खो पन समयेन बोधि राजकुमारो बहिद्वारकोट्टके ठितो होति भगवन्तं आगमयमानो । अदसा खो बोधि राजकुमारो भगवन्तं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान पच्चुगन्त्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा पुरक्खत्वा येन कोकनदो पासादो तेनुपसङ्कमि । अथ खो भगवा पच्छिमं सोपानकळेवरं निस्साय अट्ठासि । अथ खो बोधि राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच — “अभिरुहतु [अभिरुहतु (स्या० कं० पी०)] अक्कमतु (चूळव० २६८)], भन्ते, भगवा दुस्सानि, अभिरुहतु सुगतो दुस्सानि; यं मम अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया’”ति । एवं वुत्ते, भगवा तुण्ही अहोसि । दुतियम्पि खो... पे०... ततियम्पि खो बोधि राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच — “अभिरुहतु, भन्ते, भगवा । दुस्सानि, अभिरुहतु सुगतो दुस्सानि; यं मम अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया’”ति ।

३२६. अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं अपलोकेसि । अथ खो आयस्मा आनन्दो बोधिं राजकुमारं एतदवोच — “संहरतु, राजकुमार, दुस्सानि; न भगवा चेलपटिकं [चेलपटिकं (सी० पी०)] अक्कमिस्सति । पच्छिमं जनतं तथागतो अनुकम्पती”ति [अपलोकेतीति (सब्बत्थ)] । अथ खो बोधि राजकुमारो दुस्सानि संहरापेत्वा उपरिकोकनदपासादे [उपरिकोकनदे पासादे (सी० पी० विनयेच), उपरिकोकनदे (स्या० कं०)] आसनानि पज्जपेसि । अथ खो भगवा कोकनदं पासादं अभिरुहित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि सद्धिं भिक्खुसङ्गेन । अथ खो बोधि राजकुमारो बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्गं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ खो बोधि राजकुमारो भगवन्तं भुत्ताविं ओनीतपत्तपाणिं अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो बोधि राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच — “महं खो, भन्ते, एवं होति — ‘न खो सुखेन सुखं अधिगन्तब्बं, दुक्खेन खो सुखं अधिगन्तब्ब’”न्ति ।

३२७. “महम्मि खो, राजकुमार, पुब्बेव सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘न खो सुखेन सुखं अधिगन्तब्बं, दुक्खेन खो सुखं अधिगन्तब्ब’”न्ति । सो खो अहं, राजकुमार, अपरेन समयेन दहरोव समानो सुसुकाळकेसो भद्रेन योब्बनेन समन्नागतो पठमेन वयसा अकामकानं मातापितूनं अस्सुमुखानं रुदन्तानं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिं । सो एवं पब्बजितो समानो किंकुसलगवेसी [किंकुसलगवेसी (क०)] अनुत्तरं सन्तिवरपदं परियेसमानो येन आळारो कालामो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आळारं

कालामं एतदवोचं — ‘इच्छामहं, आवुसो कालाम, इमस्मिं धम्मविनये ब्रह्मचरियं चरितुं’न्ति । एवं वुत्ते, राजकुमार, आळारो कालामो मं एतदवोच — ‘विहरतायस्मा, तादिसो अयं धम्मो यत्थ विज्जू पुरिसो नचिरस्सेव सकं आचरियकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या’ति । सो खो अहं, राजकुमार, नचिरस्सेव खिप्पमेव तं धम्मं परियापुणिं । सो खो अहं, राजकुमार, तावतकेनेव ओट्टपहतमत्तेन लपितलापनमत्तेन जाणवादच्च वदामि, थेरवादच्च जानामि पस्सामीति च पटिजानामि, अहञ्चेव अज्जे च । तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘न खो आळारो कालामो इमं धम्मं केवलं सद्धामत्तकेन सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामीति पवेदेति; अद्धा आळारो कालामो इमं धम्मं जानं पस्सं विहरती’ति ।

“अथ ख्वाहं, राजकुमार, येन आळारो कालामो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा आळारं कालामं एतदवोचं — ‘कित्तावता नो, आवुसो कालाम, इमं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामीति पवेदेसी’ति [उपसम्पज्ज पवेदेसीति (सी० स्या० कं० पी०)]? एवं वुत्ते, राजकुमार, आळारो कालामो आकिञ्चज्जायतनं पवेदेसि । तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘न खो आळारस्सेव कालामस्स अत्थि सद्धा, मय्हंपत्थि सद्धा; न खो आळारस्सेव कालामस्स अत्थि वीरियं...पे० ... सति... समाधि... पज्जा, मय्हंपत्थि पज्जा । यंनूनाहं यं धम्मं आळारो कालामो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामीति पवेदेति तस्स धम्मस्स सच्छिकिरियाय पदहेय्य’न्ति । सो खो अहं, राजकुमार, नचिरस्सेव खिप्पमेव तं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासिं । अथ ख्वाहं, राजकुमार, येन आळारो कालामो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा आळारं कालामं एतदवोचं — ‘एत्तावता नो, आवुसो कालाम, इमं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी’ति? ‘एत्तावता खो अहं, आवुसो, इमं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेमी’ति । ‘अहमि खो, आवुसो, एत्तावता इमं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी’ति । ‘लाभा नो, आवुसो, सुलद्धं नो, आवुसो, ये मयं आयस्मन्तं तादिसं सब्रह्मचारिं पस्साम । इति याहं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेमि, तं त्वं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरसि । यं त्वं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरसि, तमहं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेमि । इति याहं धम्मं जानामि तं त्वं धम्मं जानासि; यं त्वं धम्मं जानासि तमहं धम्मं जानामि । इति यादिसो अहं, तादिसो तुवं; यादिसो तुवं तादिसो अहं । एहि दानि, आवुसो, उभोव सन्ता इमं गणं परिहरामा’ति । इति खो, राजकुमार, आळारो कालामो आचरियो मे समानो (अत्तनो) [( ) नत्थि (सी० स्या० कं० पी०)] अन्तेवासिं मं समानं अत्तना [अत्तनो (सी० पी०)] समसमं ठपेसि, उळाराय च मं पूजाय पूजेसि । तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘नायं धम्मो निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्ति, यावदेव आकिञ्चज्जायतनूपपत्तिया’ति । सो खो अहं, राजकुमार, तं धम्मं अनलङ्कित्वा तस्मा धम्मा निब्बिज्ज अपक्कमिं ।

३२८. “सो खो अहं, राजकुमार, किंकुसलगवेसी अनुत्तरं सन्तिवरपदं परियेसमानो येन उदको [उदको (सी० स्या० कं० पी०)] रामपुत्तो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा उदकं रामपुत्तं एतदवोचं — ‘इच्छामहं, आवुसो [आवुसो राम (सी० स्या० कं० क०)] पस्स मं नि० १.२७८ पासरासिसुत्ते], इमस्मिं धम्मविनये ब्रह्मचरियं चरितुं’न्ति । एवं वुत्ते, राजकुमार, उदको रामपुत्तो मं एतदवोच — ‘विहरतायस्मा, तादिसो अयं धम्मो यत्थ विज्जू पुरिसो नचिरस्सेव सकं आचरियकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या’ति । सो खो अहं, राजकुमार, नचिरस्सेव खिप्पमेव तं धम्मं परियापुणिं । सो खो अहं, राजकुमार, तावतकेनेव ओट्टपहतमत्तेन लपितलापनमत्तेन जाणवादच्च वदामि, थेरवादच्च जानामि पस्सामीति च पटिजानामि, अहञ्चेव अज्जे च । तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘न खो रामो इमं धम्मं केवलं सद्धामत्तकेन सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामीति पवेदेसि; अद्धा रामो इमं धम्मं जानं पस्सं विहासी’ति । अथ ख्वाहं,

राजकुमार, येन उदको रामपुत्तो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा उदकं रामपुत्तं एतदवोचं — ‘कितावता नो, आवुसो, रामो इमं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामीति पवेदेसी’ति? एवं वुत्ते, राजकुमार, उदको रामपुत्तो नेवसज्जानासज्जायतनं पवेदेसि। तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘न खो रामस्सेव अहोसि सद्धा, मय्हंपत्थि सद्धा; न खो रामस्सेव अहोसि वीरियं... पे०... सति... समाधि... पज्जा, मय्हंपत्थि पज्जा। यंनूनाहं यं धम्मं रामो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामीति पवेदेति तस्स धम्मस्स सच्छिकिरियाय पदहेय्य’न्ति। सो खो अहं, राजकुमार, नचिरस्सेव खिप्पमेव तं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासिं।

“अथ ख्वाहं, राजकुमार, येन उदको रामपुत्तो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा उदकं रामपुत्तं एतदवोचं — ‘एतावता नो, आवुसो, रामो इमं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी’ति? ‘एतावता खो, आवुसो, रामो इमं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी’ति। ‘अहमि खो, आवुसो, एतावता इमं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी’ति। ‘लाभा नो, आवुसो, सुलद्धं नो, आवुसो, ये मयं आयस्मन्तं तादिसं सब्रह्मचारिं पस्साम। इति यं धम्मं रामो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसि तं त्वं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरसि। यं त्वं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरसि तं धम्मं रामो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसि। इति यं धम्मं रामो अभिज्जासि तं त्वं धम्मं जानासि; यं त्वं धम्मं जानासि तं धम्मं रामो अभिज्जासि। इति यादिसो रामो अहोसि तादिसो तुवं, यादिसो तुवं तादिसो रामो अहोसि। एहि दानि, आवुसो, तुवं इमं गणं परिहरा’ति। इति खो, राजकुमार, उदको रामपुत्तो सब्रह्मचारी मे समानो आचरियद्धाने मं ठपेसि, उळाराय च मं पूजाय पूजेसि। तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘नायं धम्मो निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति, यावदेव नेवसज्जानासज्जायतनूपपत्तिया’ति। सो खो अहं, राजकुमार, तं धम्मं अनलङ्कित्वा तस्मा धम्मा निब्बिज्ज अपक्कमिं।

३२९. “सो खो अहं, राजकुमार, किंकुसलगवेसी अनुत्तरं सन्तिवरपदं परियेसमानो, मगधेसु अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो, येन उरुवेला सेनानिगमो तदवसरिं। तत्थदसं रमणीयं भूमिभागं, पासादिकज्च वनसण्डं, नदीज्च सन्दन्तिं सेतकं सुपतित्थं, रमणीयं समन्ता च गोचरगामं। तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘रमणीयो वत, भो, भूमिभागो, पासादिको च वनसण्डो, नदिज्च सन्दन्तिं सेतका सुपतित्था, रमणीया समन्ता [सामन्ता (?) पुरिमपिट्ठेपि] च गोचरगामो। अलं वतित्थं कुलपुत्तस्स पधानत्थिकस्स पधानाया’ति। सो खो अहं, राजकुमार, तत्थेव निसीदिं — ‘अलमित्थं पधानाया’ति। अपिस्सु मं, राजकुमार, तिस्सो उपमा पटिभंसु अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा।

“सेय्यथापि, राजकुमार, अल्लं कट्ठं सस्नेहं उदके निक्खित्तं। अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणिं आदाय — ‘अग्णिं अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ति। तं किं मज्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो अमुं अल्लं कट्ठं सस्नेहं उदके निक्खित्तं उत्तरारणिं आदाय अभिमन्थेन्तो [अभिमन्थन्तो (स्या० कं० क०)] अग्णिं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या’ति? “नो हिदं, भन्ते। तं किस्स हेतु? अदुज्झि, भन्ते, अल्लं कट्ठं सस्नेहं तज्च पन उदके निक्खित्तं, यावदेव च पन सो पुरिसो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा”ति। “एवमेव खो, राजकुमार, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा कायेन चैव चित्तेन च कामेहि अवूपकट्ठा विहरन्ति, यो च नेसं कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च अज्झत्तं न सुप्पहीनो होति, न सुप्पटिप्पस्सद्धो। ओपक्कमिका चेपि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बाव ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय। नो चेपि ते भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बाव ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय। अयं खो मं, राजकुमार,

पठमा उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

३३०. “अपरापि खो मं, राजकुमार, दुतिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा । सेय्यथापि, राजकुमार, अल्लं कट्ठं सस्नेहं आरका उदका थले निक्खित्तं । अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणिं आदाय — ‘अग्गिं अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ति । तं किं मज्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो अमुं अल्लं कट्ठं सस्नेहं आरका उदका थले निक्खित्तं उत्तरारणिं आदाय अभिमन्थेन्तो अग्गिं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या’ति? “नो हिदं, भन्ते । तं किस्स हेतु? अदुज्झि, भन्ते, अल्लं कट्ठं सस्नेहं किञ्चापि आरका उदका थले निक्खित्तं, यावदेव च पन सो पुरिसो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा’ति । “एवमेव खो, राजकुमार, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा कायेन चैव चित्तेन च कामेहि वूपकट्ठा विहरन्ति, यो च नेसं कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च अज्झत्तं न सुप्पहीनो होति, न सुप्पटिप्पस्सद्दो । ओपक्कमिका चेपि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बाव ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । नो चेपि ते भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बाव ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । अयं खो मं, राजकुमार, दुतिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

३३१. “अपरापि खो मं, राजकुमार, ततिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा । सेय्यथापि, राजकुमार, सुक्खं कट्ठं कोळापं आरका उदका थले निक्खित्तं । अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणिं आदाय — ‘अग्गिं अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ति । तं किं मज्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो अमुं सुक्खं कट्ठं कोळापं आरका उदका थले निक्खित्तं उत्तरारणिं आदाय अभिमन्थेन्तो अग्गिं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या’ति? “एवं, भन्ते” । तं किस्स हेतु? अदुज्झि, भन्ते, सुक्खं कट्ठं कोळापं, तज्च पन आरका उदका थले निक्खित्तं”न्ति । “एवमेव खो, राजकुमार, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा कायेन चैव चित्तेन च कामेहि वूपकट्ठा विहरन्ति, यो च नेसं कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च अज्झत्तं सुप्पहीनो होति सुप्पटिप्पस्सद्दो । ओपक्कमिका चेपि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, भब्बाव ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । नो चेपि ते भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, भब्बाव ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । अयं खो मं, राजकुमार, ततिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा । इमा खो मं, राजकुमार, तिस्रो उपमा पटिभंसु अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

३३२. “तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं दन्तेभिदन्तमाधाय [पस्स म० नि० १.२२० वितक्कसण्ठानसुत्ते], जिह्वाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिग्गणहेय्यं अभिनिप्पीळेय्यं अभिसन्तापेय्य’न्ति । सो खो अहं, राजकुमार, दन्तेभिदन्तमाधाय, जिह्वाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिग्गणहामि अभिनिप्पीळेमि अभिसन्तापेमि । तस्स मय्हं, राजकुमार, दन्तेभिदन्तमाधाय, जिह्वाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिग्गणहतो अभिनिप्पीळयतो अभिसन्तापयतो कच्छेहि सेदा मुच्चन्ति । सेय्यथापि, राजकुमार, बलवा पुरिसो दुब्बलतरं पुरिसं सीसे वा गहेत्वा खन्धे वा गहेत्वा अभिनिग्गणहेय्य अभिनिप्पीळेय्य अभिसन्तापेय्य; एवमेव खो मे, राजकुमार, दन्तेभिदन्तमाधाय, जिह्वाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिग्गणहतो अभिनिप्पीळयतो अभिसन्तापयतो कच्छेहि सेदा मुच्चन्ति । आरद्धं खो पन मे, राजकुमार, वीरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्दो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

३३३. “तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं अप्पाणकंयेव ज्ञानं ज्ञायेय्य’न्ति । सो खो अहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्हं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु कण्णसोतेहि वातानं निक्खमन्तानं अधिमत्तो सद्दो होति । सेय्यथापि नाम कम्मरगगगरिया धममानाय अधिमत्तो सद्दो होति, एवमेव खो मे, राजकुमार, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु कण्णसोतेहि वातानं निक्खमन्तानं अधिमत्तो सद्दो होति । आरद्धं खो पन मे, राजकुमार, वीरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं अप्पाणकंयेव ज्ञानं ज्ञायेय्य’न्ति । सो खो अहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्हं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता मुद्धनि ऊहनन्ति [ऊहन्ति (सी०), ओहनन्ति (स्या० कं०), उहनन्ति (क०)] । सेय्यथापि, राजकुमार, बलवा पुरिसो तिण्हेन सिखरेन मुद्धनि अभिमत्थेय्य [मुद्धानं अभिमत्थेय्य (सी० पी०), मुद्धानं अभिमत्थेय्य (स्या० कं०)], एवमेव खो मे, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता मुद्धनि ऊहनन्ति । आरद्धं खो पन मे, राजकुमार, वीरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं अप्पाणकंयेव ज्ञानं ज्ञायेय्य’न्ति । सो खो अहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्हं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता सीसे सीसवेदना होन्ति । सेय्यथापि, राजकुमार, बलवा पुरिसो दळ्हेन वरत्तक्खण्डेन [वरत्तकबन्धनेन (सी०)] सीसे सीसवेठं ददेय्य; एवमेव खो मे, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता सीसे सीसवेदना होन्ति । आरद्धं खो पन मे, राजकुमार, वीरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं अप्पाणकंयेव ज्ञानं ज्ञायेय्य’न्ति । सो खो अहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्हं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता कुच्छिं परिकन्तन्ति । सेय्यथापि, राजकुमार, दक्खो गोघातको वा गोघातकन्तेवासी वा तिण्हेन गोविकन्तनेन कुच्छिं परिकन्तेय्य, एवमेव खो मे, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता, वाता कुच्छिं परिकन्तन्ति । आरद्धं खो पन मे, राजकुमार, वीरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं अप्पाणकंयेव ज्ञानं ज्ञायेय्य’न्ति । सो खो अहं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्हं, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्तो कायस्मिं डाहो होति । सेय्यथापि, राजकुमार, द्वे बलवन्तो पुरिसा दुब्बलतरं पुरिसं नानाबाहासु गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्तापेय्युं सम्परितापेय्युं, एवमेव खो मे, राजकुमार, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्तो कायस्मिं डाहो होति । आरद्धं खो पन मे, राजकुमार, वीरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

“अपिस्सु मं, राजकुमार, देवता दिस्वा एवमाहंसु — ‘कालङ्गतो समणो गोतमो’ति । एकच्चा देवता एवमाहंसु — ‘न

कालङ्कतो समणो गोतमो, अपि च कालङ्करोतीति । एकच्चा देवता एवमाहंसु — ‘न कालङ्कतो समणो गोतमो, नापि कालङ्करोति । अरहं समणो गोतमो । विहारोत्वेव सो [विहारोत्वेवसो (सी०)] अरहतो एवरूपो होतीति [विहारोत्वेवसो अरहतो]ति (?) ।

३३४. “तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जेय्य’न्ति । अथ खो मं, राजकुमार, देवता उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं — ‘मा खो त्वं, मारिस, सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जि । सचे खो त्वं, मारिस, सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जिस्ससि, तस्स ते मयं दिब्बं ओजं लोमकूपेहि अज्झोहारेस्साम [अज्झोहरिस्साम (स्या० कं० पी० क०)], ताय त्वं यापेस्ससीति । तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘अहज्चेव खो पन सब्बसो अजज्जितं [अज्झुकं (सी० पी०), जद्धुकं (स्या० कं०)] पटिजानेय्यं । इमा च मे देवता दिब्बं ओजं लोमकूपेहि अज्झोहारेय्युं [अज्झोहारेय्युं (स्या० कं० पी० क०)], ताय चाहं यापेय्यं, तं ममस्स मुसाति । सो खो अहं, राजकुमार, ता देवता पच्चाचिक्खामि । ‘हल’न्ति वदामि ।

“तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं थोकं थोकं आहारं आहारेय्यं पसतं पसतं, यदि वा मुग्गयूसं यदि वा कुलत्थयूसं यदि वा कळाययूसं यदि वा हरेणुकयूसंति । सो खो अहं, राजकुमार, थोकं थोकं आहारं आहारसि पसतं पसतं, यदि वा मुग्गयूसं यदि वा कुलत्थयूसं यदि वा कळाययूसं यदि वा हरेणुकयूसं । तस्स मय्हं, राजकुमार, थोकं थोकं आहारं आहारयतो पसतं पसतं, यदि वा मुग्गयूसं यदि वा कुलत्थयूसं यदि वा कळाययूसं यदि वा हरेणुकयूसं, अधिमत्तकसिमानं पत्तो कायो होति । सेय्यथापि नाम आसीतिकपब्बानि वा काळपब्बानि वा, एवमेवस्सु मे अङ्गपच्चङ्गानि भवन्ति तायेवप्पाहारताय । सेय्यथापि नाम ओट्टपदं, एवमेवस्सु मे आनिसदं होति तायेवप्पाहारताय । सेय्यथापि नाम वट्टनावळी, एवमेवस्सु मे पिट्टिकण्टको उण्णतावनतो होति तायेवप्पाहारताय । सेय्यथापि नाम जरसालाय गोपानसियो ओलुग्गविलुग्गा भवन्ति, एवमेवस्सु मे फासुळियो ओलुग्गविलुग्गा भवन्ति तायेवप्पाहारताय । सेय्यथापि नाम गम्भीरे उदपाने उदकतारका गम्भीरगता ओक्खायिका दिस्सन्ति, एवमेवस्सु मे अक्खिकूपेसु अक्खितारका गम्भीरगता ओक्खायिका दिस्सन्ति तायेवप्पाहारताय । सेय्यथापि नाम तित्तकालाबु आमकच्छिन्नो वातातपेन संफुटितो [सम्फुसितो (स्या० कं०), संपुटीतो (क०) संफुटितोति एत्थ सङ्कुचितोति अत्थो] होति सम्मिलातो, एवमेवस्सु मे सीसच्छवि संफुटिता होति सम्मिलाता तायेवप्पाहारताय । सो खो अहं, राजकुमार, ‘उदरच्छविं परिमसिस्सामीति पिट्टिकण्टकंयेव परिगण्हामि, ‘पिट्टिकण्टकं परिमसिस्सामीति उदरच्छवियेव परिगण्हामि । यावस्सु मे, राजकुमार, उदरच्छवि पिट्टिकण्टकं अल्लीना होति तायेवप्पाहारताय । सो खो अहं, राजकुमार, ‘वच्चं वा मुत्तं वा करिस्सामीति तत्थेव अवकुज्जो पपतामि तायेवप्पाहारताय । सो खो अहं, राजकुमार, इममेव कायं अस्सासेन्तो पाणिना गत्तानि अनुमज्जामि । तस्स मय्हं, राजकुमार, पाणिना गत्तानि अनुमज्जतो पूतिमूलानि लोमानि कायस्मा पपतन्ति तायेवप्पाहारताय । अपिस्सु मं, राजकुमार, मनुस्सा दिस्वा एवमाहंसु — ‘काळो समणो गोतमोति, एकच्चे मनुस्सा एवमाहंसु — ‘न काळो समणो गोतमो, सामो समणो गोतमोति । एकच्चे मनुस्सा एवमाहंसु — ‘न काळो समणो गोतमो, नपि सामो, मङ्गुरच्छवि समणो गोतमोति । यावस्सु मे, राजकुमार, ताव परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो उपहतो होति तायेवप्पाहारताय ।

३३५. “तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘ये खो केचि अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा [तिप्पा (सी० पी०)] खरा कटुका वेदना वेदयिंसु, एतावपरमं नयितो भिय्यो । येपि हि केचि अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयिस्सन्ति, एतावपरमं नयितो भिय्यो । येपि हि केचि एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, एतावपरमं नयितो भिय्यो ।

न खो पनाहं इमाय कटुकाय दुक्करकारिकाय अधिगच्छामि उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं; सिया नु खो अज्जो मग्गो बोधायांति। तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘अभिजानामि खो पनाहं पितु सक्कस्स कम्मन्ते सीताय जम्बुच्छायाय निसिन्नो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मोहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरिता; सिया नु खो एसो मग्गो बोधायांति। तस्स मय्हं, राजकुमार, सतानुसारि विज्जाणं अहोसि — ‘एसेव मग्गो बोधायांति। तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘किं नु खो अहं तस्स सुखस्स भायामि यं तं सुखं अज्जत्रेव कामेहि अज्जत्र अकुसलेहि धम्मोहीति? तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘न खो अहं तस्स सुखस्स भायामि यं तं सुखं अज्जत्रेव कामेहि अज्जत्र अकुसलेहि धम्मोहीति।

“तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘न खो तं सुकरं सुखं अधिगन्तुं एवं अधिमत्तकसिमानं पत्तकायेन। यन्नूनाहं ओळारिकं आहारं आहारेय्यं ओदनकुम्मासंति। सो खो अहं, राजकुमार, ओळारिकं आहारं आहारेसिं ओदनकुम्मासं। तेन खो पन मं, राजकुमार, समयेन पञ्चवगिया भिक्खू पच्चुपट्टिता होन्ति — ‘यं खो समणो गोतमो धम्मं अधिगमिस्सति तं नो आरोचेस्सतीति। यतो खो अहं, राजकुमार, ओळारिकं आहारं आहारेसिं ओदनकुम्मासं, अथ मे ते पञ्चवगिया भिक्खू निब्बिज्ज पक्कमिंसु — ‘बाहुल्लिको [बाहुलिको (सी० पी०) सारत्थटीकाय संघभेदसिक्खापदवण्णनाय समेति] समणो गोतमो पधानविब्भन्तो, आवत्तो बाहुल्लायांति।

३३६. “सो खो अहं, राजकुमार, ओळारिकं आहारं आहारेत्वा बलं गहेत्वा विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहासिं। वितक्कविचारानं वूपसमा... दुतियं ज्ञानं... ततियं ज्ञानं... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहासिं। सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेसिं। सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि। अयं खो मे, राजकुमार, रत्तिया पठमे यामे पठमा विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो — यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपातजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेसिं। सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामि ...पे०... अयं खो मे, राजकुमार, रत्तिया मज्झिमे यामे दुतिया विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो — यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेसिं। सो ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं अब्भज्जासिं...पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं; ‘इमे आसवा’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं...पे०... ‘अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं। तस्स मे एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवापि चित्तं विमुच्चित्थ, भवासवापि चित्तं विमुच्चित्थ, अविज्जासवापि चित्तं विमुच्चित्थ। विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं अहोसि। ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति अब्भज्जासिं। अयं खो मे, राजकुमार, रत्तिया पच्छिमे यामे ततिया विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो — यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो।

३३७. “तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘अधिगतो खो म्यायं धम्मो गम्भीरो दुद्दसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो निपुणो पण्डितवेदनीयो । आलयरामा खो पनायं पजा आलयरता आलयसम्मुदिता । आलयरामाय खो पन पजाय आलयरताय आलयसम्मुदिताय दुद्दसं इदं ठानं यदिदं — इदप्पच्चयतापटिच्चसमुप्पादो । इदम्पि खो ठानं दुद्दसं — यदिदं सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बानं । अहञ्चेव खो पन धम्मं देसेय्यं, परे च मे न आजानेय्युं, सो ममस्स किलमथो, सा ममस्स विहेसा’ति । अपिस्सु मं, राजकुमार, इमा अनच्छरिया गाथायो पटिभंसु पुब्बे अस्सुतपुब्बा —

‘किच्छेन मे अधिगतं, हलं दानि पकासितुं ।

रागदोसपरेतेहि, नायं धम्मो सुसम्बुधो ॥

‘पटिसोतगामिं निपुणं, गम्भीरं दुद्दसं अणुं ।

रागरत्ता न दक्खन्ति, तमोखन्धेन आवुटा’ [आवटा (सी०), आवुता (स्या० कं०)] ति ॥

“इतिह मे, राजकुमार, पटिसञ्चिक्खतो अप्पोस्सुक्कताय चित्तं नमति नो धम्मदेसनाय ।

३३८. “अथ खो, राजकुमार, ब्रह्मनो सहम्पतिस्स मम चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय एतदहोसि — ‘नस्सति वत, भो, लोको; विनस्सति वत, भो, लोको । यत्र हि नाम तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स अप्पोस्सुक्कताय चित्तं नमति [नमिस्सति (?)] नो धम्मदेसनाया’ति । अथ खो, राजकुमार, ब्रह्मा सहम्पति — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जितं वा बाहं पसारेय्य पसारितं वा बाहं समिञ्जेय्य, एवमेव — ब्रह्मलोके अन्तरहितो मम पुरतो पातुरहोसि । अथ खो, राजकुमार, ब्रह्मा सहम्पति एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येनाहं तेनज्जलिं पणामेत्वा मं एतदवोच — ‘देसेतु, भन्ते, भगवा धम्मं, देसेतु सुगतो धम्मं । सन्ति सत्ता अप्परजक्खजातिका अस्सवनताय धम्मस्स परिहायन्ति; भविस्सन्ति धम्मस्स अज्जातारो’ति । इदमवोच, राजकुमार, ब्रह्मा सहम्पति; इदं वत्वा अथापरं एतदवोच —

‘पातुरहोसि मगधेसु पुब्बे,

धम्मो असुद्धो समलेहि चिन्तितो ।

अपापुरेतं [अवापुरेतं (सी०)] अमतस्स द्वारं,

सुणन्तु धम्मं विमलेनानुबुद्धं ॥

‘सेले यथा पब्बतमुद्धनिड्डितो,

यथापि पस्से जनतं समन्ततो ।

तथूपमं धम्ममयं सुमेध,

पासादमारुह समन्तचक्खु ॥

‘सोकावतिण्णं [सोकावकिण्णं (स्या०)] जनतमपेतसोको,

अवेक्खस्सु जातिजराभिभूतं ।

उट्ठेहि वीर, विजितसङ्गाम,

सत्थवाह अण्ण [अण्ण (सी० स्या० कं० पी० कं०)], विचर लोके ।

देसस्सु [देसेतु (स्या० कं० क०)] भगवा धम्मं,
अज्जातारो भविस्सन्तीति॥

३३९. “अथ ख्वाहं, राजकुमार, ब्रह्मनो च अज्जेसनं विदित्वा सत्तेसु च कारुज्जतं पटिच्च बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेसिं। अहसं खो अहं, राजकुमार, बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेन्तो सत्ते अप्परजक्खे महारजक्खे तिक्खिन्द्रिये मुदिन्द्रिये स्वाकारे द्वाकारे सुविज्जापये दुविज्जापये अप्पेकच्चे परलोकवज्जभयदस्साविने [दस्साविनो (स्या० कं० क०)] विहरन्ते, अप्पेकच्चे न परलोकवज्जभयदस्साविने विहरन्ते। सेय्यथापि नाम उप्पलिनियं वा पदुमिनियं वा पुण्डरीकिनियं वा अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि उदके संवट्ठानि उदकानुगगतानि अन्तोनिमुग्गपोसीनि, अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि उदके संवट्ठानि उदकानुगगतानि समोदकं ठितानि, अप्पेकच्चानि उप्पलानि वा पदुमानि वा पुण्डरीकानि वा उदके जातानि उदके संवट्ठानि उदका अच्चुग्गम्म ठितानि [तिट्ठन्ति (सी० स्या० कं० पी०)] अनुपलित्तानि उदकेन, एवमेव खो अहं, राजकुमार, बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेन्तो अहसं सत्ते अप्परजक्खे महारजक्खे तिक्खिन्द्रिये मुदिन्द्रिये स्वाकारे द्वाकारे सुविज्जापये दुविज्जापये, अप्पेकच्चे परलोकवज्जभयदस्साविने विहरन्ते, अप्पेकच्चे न परलोकवज्जभयदस्साविने विहरन्ते। अथ ख्वाहं, राजकुमार, ब्रह्मानं सहम्पतिं गाथाय पच्चभासिं —

‘अपारुता तेसं अमतस्स द्वारा,
ये सोतवन्तो पमुज्चन्तु सद्धं।
विहिंससज्जी पगुणं न भासिं,
धम्मं पणीतं मनुजेसु ब्रह्मे’ति॥

३४०. “अथ खो, राजकुमार, ब्रह्मा सहम्पतिं ‘कतावकासो खोम्हि भगवता धम्मदेसनाया’ति मं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायि।

“तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘कस्स नु खो अहं पठमं धम्मं देसेय्यं? को इमं धम्मं खिप्पमेव आजानिस्सती’ति? तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘अयं खो आळारो कालामो पण्डितो वियत्तो मेधावी दीघरत्तं अप्परजक्खजातिको। यंनूनाहं आळारस्स कालामस्स पठमं धम्मं देसेय्यं; सो इमं धम्मं खिप्पमेव आजानिस्सती’ति। अथ खो मं, राजकुमार, देवता उपसङ्कमित्वा एतदवोच — ‘सत्ताहकालङ्कतो, भन्ते, आळारो कालामो’ति। जाणञ्च पन मे दस्सनं उदपादि — ‘सत्ताहकालङ्कतो आळारो कालामो’ति। तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘महाजानियो खो आळारो कालामो। सचे हि सो इमं धम्मं सुणेय्य, खिप्पमेव आजानेय्या’ति। तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘कस्स नु खो अहं पठमं धम्मं देसेय्यं? को इमं धम्मं खिप्पमेव आजानिस्सती’ति? तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘अयं खो उदको रामपुत्तो पण्डितो वियत्तो मेधावी दीघरत्तं अप्परजक्खजातिको। यंनूनाहं उदकस्स रामपुत्तस्स पठमं धम्मं देसेय्यं; सो इमं धम्मं खिप्पमेव आजानिस्सती’ति। अथ खो मं, राजकुमार, देवता उपसङ्कमित्वा एतदवोच — ‘अभिदोसकालङ्कतो, भन्ते, उदको रामपुत्तो’ति। जाणञ्च पन मे दस्सनं उदपादि — ‘अभिदोसकालङ्कतो उदको रामपुत्तो’ति। तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘महाजानियो खो उदको रामपुत्तो। सचे हि सो इमं धम्मं सुणेय्य, खिप्पमेव आजानेय्या’ति।

३४१. “तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘कस्स नु खो अहं पठमं धम्मं देसेय्यं? को इमं धम्मं खिप्पमेव आजानिस्सती’ति? तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘बहुकारा खो मे पञ्चवगिया भिक्खू ये मं पधानपहितत्तं

उपट्ठहिंसु। यंनूनाहं पञ्चवग्नियानं भिक्खून् पठमं धम्मं देसेय्यन्ति। तस्स मय्हं, राजकुमार, एतदहोसि — ‘कहं नु खो एतरहि पञ्चवग्निया भिक्खू विहरन्ती’ति। अदसं ख्वाहं, राजकुमार, दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन पञ्चवग्निये भिक्खू बाराणसियं विहरन्ते इसिपतने मिगदाये। अथ ख्वाहं, राजकुमार, उरुवेलायं यथाभिरन्तं विहरित्वा येन बाराणसी तेन चारिकं पक्कमिं।

“अदसा खो मं, राजकुमार, उपको आजीवको अन्तरा च गयं अन्तरा च बोधिं अद्धानमग्गप्पटिपन्नं। दिस्वान मं एतदवोच — ‘विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो, इन्द्रियाणि, परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो। कंसि त्वं, आवुसो, उद्दिस्स पब्बजितो? को वा ते सत्था? कस्स वा त्वं धम्मं रोचेसी’ति? एवं वुत्ते, अहं, राजकुमार, उपकं आजीवकं गाथाहि अज्झभासिं —

‘सब्बाभिभू सब्बविदूहमस्मि,
सब्बेसु धम्मेसु अनूपलित्तो।
सब्बज्जहो तण्हाक्खये विमुत्तो,
सयं अभिज्जाय कमुद्दिसेय्यं॥

‘न मे आचरियो अत्थि, सदिसो मे न विज्जति।
सदेवकस्मिं लोकस्मिं, नत्थि मे पटिपुग्गलो॥

‘अहज्झि अरहा लोके, अहं सत्था अनुत्तरो।
एकोम्हि सम्मासम्बुद्धो, सीतिभूतोस्मि निब्बुतो॥

‘धम्मचक्कं पवत्तेतुं, गच्छामि कासिनं पुरं।
अन्धीभूतस्मिं [अन्धभूतस्मिं (सी० स्या० पी०)] लोकस्मिं, आहज्झं [आहज्झिं (स्या० कं० क०)]
अमतदुन्दुभिन्ति॥

‘यथा खो त्वं, आवुसो, पटिजानासि अरहसि अनन्तजिनो’ति।

‘मादिसा वे जिना होन्ति, ये पत्ता आसवक्खयं।
जिता मे पापका धम्मा, तस्माहमुपक [तस्माहं उपका (सी० स्या० कं० पी०)] जिनो’ति॥

“एवं वुत्ते, राजकुमार, उपको आजीवको ‘हुपेय्यपावुसो’ति [हुवेय्यपावुसो (सी० पी०), हुवेय्यावुसो (स्या० कं०)]
वत्वा सीसं ओक्कम्पेत्वा उम्मगं गहेत्वा पक्कामि।

३४२. “अथ ख्वाहं, राजकुमार, अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन बाराणसी इसिपतनं मिगदायो येन पञ्चवग्निया भिक्खू तेनुपसङ्गमिं। अदसंसु खो मं, राजकुमार, पञ्चवग्निया भिक्खू दूरतोव आगच्छन्तं। दिस्वान अज्जमज्जं सण्ठपेसुं — ‘अयं खो, आवुसो, समणो गोतमो आगच्छति बाहुल्लिको पधानविम्भन्तो आवत्तो बाहुल्लाय। सो नेव अभिवादेतब्बो, न पच्चुट्ठातब्बो, नास्स पत्तचीवरं पटिग्गहेतब्बं; अपि च खो आसनं ठपेतब्बं — सचे सो आकङ्खिस्सति निसीदिस्सती’ति। यथा यथा खो अहं, राजकुमार, पञ्चवग्निये भिक्खू उपसङ्गमिं [उपसङ्गमामि (सी० पी०)], तथा तथा पञ्चवग्निया भिक्खू

नासक्खिंसु सकाय कतिकाय सण्ठातुं। अप्पेकच्चे मं पच्चुगन्त्वा पत्तचीवरं पटिग्गहेसुं। अप्पेकच्चे आसनं पज्जपेसुं। अप्पेकच्चे पादोदकं उपट्ठपेसुं। अपि च खो मं नामेन च आवुसोवादेन च समुदाचरन्ति। एवं वुत्ते, अहं, राजकुमार, पञ्चवगिये भिक्खू एतदवोचं — ‘मा, भिक्खवे, तथागतं नामेन च आवुसोवादेन च समुदाचरथ [समुदाचरित्थ (सी० स्या० कं० पी०)]; अरहं, भिक्खवे, तथागतो सम्मासम्बुद्धो। ओदहथ, भिक्खवे, सोतं। अमतमधिगतं। अहमनुसासामि, अहं धम्मं देसेमि। यथानुसिद्धं तथा पटिपज्जमाना नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’ति। एवं वुत्ते, राजकुमार, पञ्चवगिया भिक्खू मं एतदवोचुं — ‘तायपि खो त्वं, आवुसो गोतम, इरियाय [चरियाय (स्या० कं०)] ताय पटिपदाय ताय दुक्करकारिकाय नाज्झगमा उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं; किं पन त्वं एतरहि बाहुल्लिको पधानविब्भन्तो आवत्तो बाहुल्लाय अधिगमिस्ससि उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेस’न्ति? एवं वुत्ते, अहं, राजकुमार, पञ्चवगिये भिक्खू एतदवोचं — ‘न, भिक्खवे, तथागतो बाहुल्लिको न पधानविब्भन्तो न आवत्तो बाहुल्लाय। अरहं, भिक्खवे, तथागतो सम्मासम्बुद्धो। ओदहथ, भिक्खवे, सोतं। अमतमधिगतं। अहमनुसासामि, अहं धम्मं देसेमि। यथानुसिद्धं तथा पटिपज्जमाना नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’ति। दुतियम्पि खो, राजकुमार, पञ्चवगिया भिक्खू मं एतदवोचुं — ‘तायपि खो त्वं, आवुसो गोतम, इरियाय ताय पटिपदाय ताय दुक्करकारिकाय नाज्झगमा उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं; किं पन त्वं एतरहि बाहुल्लिको पधानविब्भन्तो आवत्तो बाहुल्लाय अधिगमिस्ससि उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेस’न्ति? दुतियम्पि खो अहं, राजकुमार, पञ्चवगिये भिक्खू एतदवोचं — ‘न, भिक्खवे, तथागतो बाहुल्लिको न पधानविब्भन्तो न आवत्तो बाहुल्लाय। अरहं, भिक्खवे, तथागतो सम्मासम्बुद्धो। ओदहथ, भिक्खवे, सोतं। अमतमधिगतं। अहमनुसासामि, अहं धम्मं देसेमि। यथानुसिद्धं तथा पटिपज्जमाना नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’ति। ततियम्पि खो, राजकुमार, पञ्चवगिया भिक्खू मं एतदवोचुं — ‘तायपि खो त्वं, आवुसो गोतम, इरियाय ताय पटिपदाय ताय दुक्करकारिकाय नाज्झगमा उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं; किं पन त्वं एतरहि बाहुल्लिको पधानविब्भन्तो आवत्तो बाहुल्लाय अधिगमिस्ससि उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेस’न्ति? एवं वुत्ते, अहं, राजकुमार, पञ्चवगिये भिक्खू एतदवोचं — ‘अभिजानाथ मे नो तुम्हे, भिक्खवे, इतो पुब्बे एवरूपं पभावितमेत’न्ति [भासितमेतन्ति (सी० स्या० विनयेपि)]? ‘नो हेतं, भन्ते’। ‘अरहं, भिक्खवे, तथागतो सम्मासम्बुद्धो। ओदहथ, भिक्खवे, सोतं। अमतमधिगतं। अहमनुसासामि, अहं धम्मं देसेमि। यथानुसिद्धं तथा पटिपज्जमाना नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा’ति।

“असक्खिं खो अहं, राजकुमार, पञ्चवगिये भिक्खू सज्जापेतुं। द्वेपि सुदं, राजकुमार, भिक्खू ओवदामि। तयो भिक्खू पिण्डाय चरन्ति। यं तयो भिक्खू पिण्डाय चरित्वा आहरन्ति, तेन छब्बगिया [छब्बग्गा (सी० स्या० कं०), छब्बग्गो (पी०)] यापेम। तयोपि सुदं, राजकुमार, भिक्खू ओवदामि, द्वे भिक्खू पिण्डाय चरन्ति। यं द्वे भिक्खू पिण्डाय चरित्वा आहरन्ति तेन छब्बगिया यापेम।

३४३. “अथ खो, राजकुमार, पञ्चवगिया भिक्खू मया एवं ओवदियमाना एवं अनुसासियमाना नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा

सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिंसू'ति । एवं वुत्ते, बोधि राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच — “कीव चिरेन नु खो, भन्ते, भिक्खु तथागतं विनायकं [नायकं (?)] लभमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या”ति? “तेन हि, राजकुमार, तंयेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते खमेय्य, तथा नं ब्याकरेय्यासि । तं किं मज्जसि, राजकुमार, कुसलो त्वं हत्थारूळहे [हत्थारूळहे (सी० पी०)] अङ्कुसगय्हे [अङ्कुसगण्हे (स्या० कं०)] सिप्पे’ति? “एवं, भन्ते, कुसलो अहं हत्थारूळहे अङ्कुसगय्हे सिप्पे’ति । “तं किं मज्जसि, राजकुमार, इध पुरिसो आगच्छेय्य — ‘बोधि राजकुमारो हत्थारूळहं अङ्कुसगय्हे सिप्पं जानाति; तस्साहं सन्तिके हत्थारूळहं अङ्कुसगय्हे सिप्पं सिक्खिस्सामी’ति । सो चस्स अस्सद्दो; यावतकं सद्धेन पत्तब्बं तं न सम्पापुणेय्य । सो चस्स बह्वाबाधो; यावतकं अप्पाबाधेन पत्तब्बं तं न सम्पापुणेय्य । सो चस्स सठो मायावी; यावतकं असठेन अमायाविना पत्तब्बं तं न सम्पापुणेय्य । सो चस्स कुसीतो; यावतकं आरद्धवीरियेन पत्तब्बं तं न सम्पापुणेय्य । सो चस्स दुप्पज्जो; यावतकं पज्जवता पत्तब्बं तं न सम्पापुणेय्य । तं किं मज्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो तव सन्तिके हत्थारूळहं अङ्कुसगय्हे सिप्पं सिक्खेय्या’ति? “एकमेकेनापि, भन्ते, अङ्गेन समन्नागतो सो पुरिसो न मम सन्तिके हत्थारूळहं अङ्कुसगय्हे सिप्पं सिक्खेय्य, को पन वादो पज्जहङ्गेही’ति!

३४४. “तं किं मज्जसि, राजकुमार, इध पुरिसो आगच्छेय्य — ‘बोधि राजकुमारो हत्थारूळहं अङ्कुसगय्हे सिप्पं जानाति; तस्साहं सन्तिके हत्थारूळहं अङ्कुसगय्हे सिप्पं सिक्खिस्सामी’ति । सो चस्स सद्दो; यावतकं सद्धेन पत्तब्बं तं सम्पापुणेय्य । सो चस्स अप्पाबाधो; यावतकं अप्पाबाधेन पत्तब्बं तं सम्पापुणेय्य । सो चस्स असठो अमायावी; यावतकं असठेन अमायाविना पत्तब्बं तं सम्पापुणेय्य । सो चस्स आरद्धवीरियो; यावतकं आरद्धवीरियेन पत्तब्बं तं सम्पापुणेय्य । सो चस्स पज्जवा; यावतकं पज्जवता पत्तब्बं तं सम्पापुणेय्य । तं किं मज्जसि, राजकुमार, अपि नु सो पुरिसो तव सन्तिके हत्थारूळहं अङ्कुसगय्हे सिप्पं सिक्खेय्या’ति? “एकमेकेनापि, भन्ते, अङ्गेन समन्नागतो सो पुरिसो मम सन्तिके हत्थारूळहं अङ्कुसगय्हे सिप्पं सिक्खेय्य, को पन वादो पज्जहङ्गेही’ति! “एवमेव खो, राजकुमार, पज्जिमानि पधानियङ्गानि । कतमानि पज्ज? इध, राजकुमार, भिक्खु सद्दो होति; सद्धति तथागतस्स बोधिं — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति; अप्पाबाधो होति अप्पातङ्को समवेपाकिनिया गहणिया समन्नागतो नातिसीताय नाच्चुण्हाय मज्झिमाय पधानक्खमाय; असठो होति अमायावी यथाभूतं अत्तानं आविकत्ता सत्थरि वा विज्जूसु वा सब्रह्मचारीसु; आरद्धवीरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्ळपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु; पज्जवा होति उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मादुक्खक्खयगामिनिया । इमानि खो, राजकुमार, पज्ज पधानियङ्गानि ।

३४५. “इमेहि, राजकुमार, पज्जहि पधानियङ्गेहि समन्नागतो भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य सत्त वस्सानि । तिट्ठन्तु, राजकुमार, सत्त वस्सानि । इमेहि पज्जहि पधानियङ्गेहि समन्नागतो भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य छब्बस्सानि... पज्ज वस्सानि... चत्तारि वस्सानि... तीणि वस्सानि... द्वे वस्सानि... एकं वस्सं । तिट्ठतु, राजकुमार, एकं वस्सं । इमेहि पज्जहि पधानियङ्गेहि समन्नागतो भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य सत्त मासानि । तिट्ठन्तु, राजकुमार,

सत्त मासानि । इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागतो भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य छ मासानि... पञ्च मासानि... चत्तारि मासानि... तीणि मासानि... द्वे मासानि... एकं मासं... अट्ठमासं । तिट्ठतु, राजकुमार, अट्ठमासो । इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागतो भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य सत्त रत्तिन्दिवानि । तिट्ठन्तु, राजकुमार, सत्त रत्तिन्दिवानि । इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागतो भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य छ रत्तिन्दिवानि... पञ्च रत्तिन्दिवानि... चत्तारि रत्तिन्दिवानि... तीणि रत्तिन्दिवानि... द्वे रत्तिन्दिवानि... एकं रत्तिन्दिवं । तिट्ठतु, राजकुमार, एको रत्तिन्दिवो । इमेहि पञ्चहि पधानियङ्गेहि समन्नागतो भिक्खु तथागतं विनायकं लभमानो सायमनुसिद्धो पातो विसेसं अधिगमिस्सति, पातमनुसिद्धो सायं विसेसं अधिगमिस्सती”ति । एवं वुत्ते, बोधि राजकुमारो भगवन्तं एतदवोच — “अहो बुद्धो, अहो धम्मो, अहो धम्मस्स स्वाक्खातता! यत्र हि नाम सायमनुसिद्धो पातो विसेसं अधिगमिस्सति, पातमनुसिद्धो सायं विसेसं अधिगमिस्सती”ति।

३४६. एवं वुत्ते, सज्जिकापुत्तो माणवो बोधिं राजकुमारं एतदवोच — “एवमेव पनायं भवं बोधि — ‘अहो बुद्धो, अहो धम्मो, अहो धम्मस्स स्वाक्खातता’ति च वदेति [वदेसि (सी०), पवेदेति (स्या० कं०)]; अथ च पन न तं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छति धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च”ति । “मा हेवं, सम्म सज्जिकापुत्त, अवच; मा हेवं, सम्म सज्जिकापुत्त, अवच । सम्मुखा मेतं, सम्म सज्जिकापुत्त, अय्याय सुतं, सम्मुखा पटिग्गहितं” । “एकमिदं, सम्म सज्जिकापुत्त, समयं भगवा कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । अथ खो मे अय्या कुच्छिमती येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्ना खो मे अय्या भगवन्तं एतदवोच — ‘यो मे अयं, भन्ते, कुच्छिगतो कुमारको वा कुमारिका वा सो भगवन्तं सरणं गच्छति धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासकं तं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं’ति । एकमिदं, सम्म सज्जिकापुत्त, समयं भगवा इधेव भग्गेसु विहरति सुसुमारगिरे भेसकळावने मिगदाये । अथ खो मं धाति अङ्केन हरित्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठिता खो मं धाति भगवन्तं एतदवोच — ‘अयं, भन्ते, बोधि राजकुमारो भगवन्तं सरणं गच्छति धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासकं तं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं’ति । एसाहं, सम्म सज्जिकापुत्त, ततियकम्पि भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं’ति ।

बोधिराजकुमारसुत्तं निद्धितं पञ्चमं ।

६. अङ्गुलिमालसुत्तं

३४७. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन रज्जो पसेनदिसस्स कोसलस्स विजिते चोरो अङ्गुलिमालो नाम होति लुद्धो लोहितपाणि हतपहते निविद्धो अदयापन्नो पाणभूतेसु । तेन गामापि अगामा कता, निगमापि अनिगमा कता, जनपदापि अजनपदा कता । सो मनुस्से वधित्वा वधित्वा अङ्गुलीनं मालं धारेति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थियं पिण्डाय पाविसि । सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन चोरो अङ्गुलिमालो तेनद्धानमग्गं

पटिपज्जि । अदसासुं खो गोपालका पसुपालका कस्सका पथाविनो भगवन्तं येन चोरो अङ्गुलिमालो तेनद्वानमगपटिपन्नं । दिस्वान भगवन्तं एतदवोचुं — “मा, समण, एतं मग्गं पटिपज्जि । एतस्मिं, समण, मग्गे चोरो अङ्गुलिमालो नाम लुट्ठो लोहितपाणि हतपहते निविट्ठो अदयापन्नो पाणभूतेसु । तेन गामापि अगामा कता, निगमापि अनिगमा कता, जनपदापि अजनपदा कता । सो मनुस्से वधित्वा वधित्वा अङ्गुलीनं मालं धारेति । एतज्झि, समण, मग्गं दसपि पुरिसा वीसम्पि पुरिसा तिसम्पि पुरिसा चत्तारीसम्पि पुरिसा पञ्चासम्पि पुरिसा सङ्करित्वा सङ्करित्वा [संहरित्वा संहरित्वा (सी० पी०), सङ्करित्वा (स्या० कं०)] पटिपज्जन्ति । तेपि चोरस्स अङ्गुलिमालस्स हत्थत्थं गच्छन्ती”ति । एवं वुत्ते, भगवा तुण्हीभूतो अगमासि । दुतियम्पि खो गोपालका...पे०... ततियम्पि खो गोपालका पसुपालका कस्सका पथाविनो भगवन्तं एतदवोचुं — “मा, समण, एतं मग्गं पटिपज्जि, एतस्मिं समण मग्गे चोरो अङ्गुलिमालो नाम लुट्ठो लोहितपाणि हतपहते निविट्ठो अदयापन्नो पाणभूतेसु, तेन गामापि अगामा कता, निगमापि अनिगमा कता, जनपदापि अजनपदा कता । सो मनुस्से वधित्वा वधित्वा अङ्गुलीनं मालं धारेति । एतज्झि समण मग्गं दसपि पुरिसा वीसम्पि पुरिसा तिसम्पि पुरिसा चत्तारीसम्पि पुरिसा पञ्चासम्पि पुरिसा सङ्करित्वा सङ्करित्वा पटिपज्जन्ति । तेपि चोरस्स अङ्गुलिमालस्स हत्थत्थं गच्छन्ती”ति ।

३४८. अथ खो भगवा तुण्हीभूतो अगमासि । अदसा खो चोरो अङ्गुलिमालो भगवन्तं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वानस्स एतदहोसि — “अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो! इमज्झि मग्गं दसपि पुरिसा वीसम्पि पुरिसा तिसम्पि पुरिसा चत्तारीसम्पि पुरिसा पञ्चासम्पि पुरिसा सङ्करित्वा सङ्करित्वा पटिपज्जन्ति । तेपि मम हत्थत्थं गच्छन्ति । अथ च पनायं समणो एको अदुतियो पसय्ह मज्जे आगच्छति । यंनूनाहं इमं समणं जीविता वोरोपेय्य”न्ति । अथ खो चोरो अङ्गुलिमालो असिचम्मं गहेत्वा धनुकलापं सन्नयित्वा भगवन्तं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धि । अथ खो भगवा तथारूपं इद्वाभिसङ्खारं अभिसङ्खारसि [अभिसङ्खारेसि (स्या० कं० क०)] यथा चोरो अङ्गुलिमालो भगवन्तं पकतिया गच्छन्तं सब्बथामेन गच्छन्तो न सक्कोति सम्पापुणितुं । अथ खो चोरस्स अङ्गुलिमालस्स एतदहोसि — “अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो! अहज्झि पुब्बे हत्थिम्पि धावन्तं अनुपतित्वा गण्हामि, अस्सम्पि धावन्तं अनुपतित्वा गण्हामि, रथम्पि धावन्तं अनुपतित्वा गण्हामि, मिगम्पि धावन्तं अनुपतित्वा गण्हामि; अथ च पनाहं इमं समणं पकतिया गच्छन्तं सब्बथामेन गच्छन्तो न सक्कोमि सम्पापुणितुं”न्ति! ठितोव भगवन्तं एतदवोच — “तिट्ठ, तिट्ठ, समणा”ति । “ठितो अहं, अङ्गुलिमाल, त्वज्च तिट्ठा”ति । अथ खो चोरस्स अङ्गुलिमालस्स एतदहोसि — “इमे खो समणा सक्कपुत्तिया सच्चवादिनो सच्चपटिज्जा । अथ पनायं समणो गच्छं येवाह — ‘ठितो अहं, अङ्गुलिमाल, त्वज्च तिट्ठा’ति । यंनूनाहं इमं समणं पुच्छेय्य”न्ति ।

३४९. अथ खो चोरो अङ्गुलिमालो भगवन्तं गाथाय अज्झभासि —

“गच्छं वदेसि समण ठितोमि,
ममज्च ब्रूसि ठितमट्ठितोति ।
पुच्छामि तं समण एतमत्थं,
कथं ठितो त्वं अहमट्ठितोम्ही”ति ॥

“ठितो अहं अङ्गुलिमाल सब्बदा,
सब्बेसु भूतेसु निधाय दण्डं ।
तुवज्च पाणेसु असज्जतोसि,

तस्मा ठितोहं तुवमड्डितोसी”ति ॥

“चिरस्सं वत मे महितो महेसी,
महावनं पापुणि सच्चवादी [महावनं समणोयं पच्चुपादि (सी०), महावनं समण पच्चुपादि (स्या० कं०)] ।
सोहं चरिस्सामि पहाय पापं [सोहं चिरस्सापि पहास्सं पापं (सी०), सोहं चरिस्सामि पजहिस्सं पापं (स्या० कं०)],
सुत्त्वान गाथं तव धम्मयुत्तं” ॥

इत्वेव चोरो असिमावुधञ्च,
सोब्भे पपाते नरके अकिरि ।
अवन्दि चोरो सुगतस्स पादे,
तत्थेव नं पब्बज्जं अयाचि ॥

बुद्धो च खो कारुणिको महेसि,
यो सत्था लोकस्स सदेवकस्स ।
‘तमेहि भिक्खू’ति तदा अवोच,
एसेव तस्स अहु भिक्खुभावोति ॥

३५०. अथ खो भगवा आयस्मता अङ्गुलिमालेन पच्छासमणेन येन सावत्थि तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन सावत्थि तदवसरि । तत्र सुदं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स अन्तेपुरद्वारे महाजनकायो सन्निपतित्वा उच्चासद्दो महासद्दो होति — “चोरो ते, देव, विजिते अङ्गुलिमालो नाम लुद्धो लोहितपाणि हतपहते निविद्धो अदयापन्नो पाणभूतेसु । तेन गामापि अगामा कता, निगमापि अनिगमा कता, जनपदापि अजनपदा कता । सो मनुस्से वधित्वा वधित्वा अङ्गुलीनं मालं धारेति । तं देवो पटिसेधेतू”ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो पञ्चमत्तेहि अस्ससतेहि सावत्थिया निक्खमि दिवा दिवस्स । येन आरामो तेन पाविसि । यावतिका यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिकोव येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो राजानं पसेनदिं कोसलं भगवा एतदवोच — “किं नु ते, महाराज, राजा वा मागधो सेनियो बिम्बिसारो कुपितो वेसालिका वा लिच्छवी अज्जे वा पटिराजानो”ति? “न खो मे, भन्ते, राजा मागधो सेनियो बिम्बिसारो कुपितो, नापि वेसालिका लिच्छवी, नापि अज्जे पटिराजानो । चोरो मे, भन्ते, विजिते अङ्गुलिमालो नाम लुद्धो लोहितपाणि हतपहते निविद्धो अदयापन्नो पाणभूतेसु । तेन गामापि अगामा कता, निगमापि अनिगमा कता, जनपदापि अजनपदा कता । सो मनुस्से वधित्वा वधित्वा अङ्गुलीनं मालं धारेति । ताहं, भन्ते, पटिसेधिस्सामी”ति । “सचे पन त्वं, महाराज, अङ्गुलिमालं पस्सेय्यासि केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितं, विरतं पाणातिपाता, विरतं अदिन्नादाना, विरतं मुसावादा, एकभक्तिकं, ब्रह्मचारिं, सीलवन्तं, कल्याणधम्मं, किन्ति नं करेय्यासी”ति? “अभिवादेय्याम वा, भन्ते, पच्चुट्टेय्याम वा आसनेन वा निमन्तेय्याम, अभिनिमन्तेय्याम वा नं चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेहि, धम्मिकं वा अस्स रक्खावरणगुत्तिं संविदहेय्याम । कुतो पनस्स, भन्ते, दुस्सीलस्स पापधम्मस्स एवरूपो सीलसंयमो भविस्सती”ति?

तेन खो पन समयेन आयस्मा अङ्गुलिमालो भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति । अथ खो भगवा दक्खिणं बाहुं पग्गहेत्वा राजानं पसेनदिं कोसलं एतदवोच — “एसो, महाराज, अङ्गुलिमालो”ति । अथ खो रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स अहुदेव भयं, अहु छम्भितत्तं, अहु लोमहंसो । अथ खो भगवा राजानं पसेनदिं कोसलं भीतं संविग्गं लोमहट्टजातं विदित्वा राजानं पसेनदिं कोसलं एतदवोच — “मा भायि, महाराज, नत्थि ते इतो भयं”न्ति । अथ खो रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स यं अहोसि भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा सो पटिप्पस्सम्भि । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येनायस्मा अङ्गुलिमालो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं अङ्गुलिमालं एतदवोच — “अय्यो नो, भन्ते, अङ्गुलिमालो”ति? “एवं, महाराजा”ति । “कथंगोत्तो अय्यस्स पिता, कथंगोत्ता माता”ति? “गग्गो खो, महाराज, पिता, मन्ताणी माता”ति । “अभिरमतु, भन्ते, अय्यो गग्गो मन्ताणिपुत्तो । अहमय्यस्स गग्गस्स मन्ताणिपुत्तस्स उस्सुक्कं करिस्सामि चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान”न्ति ।

३५१. तेन खो पन समयेन आयस्मा अङ्गुलिमालो आरज्जिको होति पिण्डपातिको पंसुकूलिको तेचीवरिको । अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो राजानं पसेनदिं कोसलं एतदवोच — “अलं, महाराज, परिपुण्णं मे चीवर”न्ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! यावज्जिदं, भन्ते, भगवा अदन्तानं दमेता, असन्तानं समेता, अपरिनिब्बुतानं परिनिब्बापेता । यज्झि मयं, भन्ते, नासक्खिम्हा दण्डेनपि सत्थेनपि दमेतुं सो भगवता अदण्डेन असत्थेनेव [असत्थेन (स्या० कं०)] दन्तो । हन्द च दानि [हन्द दानि (स्या० कं० पी०)] मयं, भन्ते, गच्छाम; बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया”ति । “यस्सदानि, महाराज, कालं मज्जसी”ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थियं पिण्डाय पाविसि । अद्वसा खो आयस्मा अङ्गुलिमालो सावत्थियं सपदानं पिण्डाय चरमानो अज्जतरं इत्थिं मूळहगब्भं विघातगब्भं [विसातगब्भं (स्या० कं० पी० क०)] । दिस्वानस्स एतदहोसि — “किलिस्सन्ति वत, भो, सत्ता; किलिस्सन्ति वत, भो, सत्ता”ति! अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा अङ्गुलिमालो भगवन्तं एतदवोच — “इधाहं, भन्ते, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसिं । अद्वसं खो अहं, भन्ते, सावत्थियं सपदानं पिण्डाय चरमानो अज्जतरं इत्थिं मूळहगब्भं विघातगब्भं” । दिस्वान मय्हं एतदहोसि — “किलिस्सन्ति वत, भो, सत्ता; किलिस्सन्ति वत, भो, सत्ता”ति!

“तेन हि त्वं, अङ्गुलिमाल, येन सा इत्थी तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं इत्थिं एवं वदेहि — ‘यतोहं, भगिनि, जातो [भगिनि जातिया जातो (सी०)] नाभिजानामि सज्जिच्च पाणं जीविता वोरोपेता, तेन सच्चेन सोत्थि ते होतु, सोत्थि गब्भस्सा”ति ।

“सो हि नून मे, भन्ते, सम्पजानमुसावादो भविस्सति । मया हि, भन्ते, बहू सज्जिच्च पाणा जीविता वोरोपिता”ति । “तेन हि त्वं, अङ्गुलिमाल, येन सा इत्थी तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं इत्थिं एवं वदेहि — ‘यतोहं, भगिनि, अरियाय जातिया जातो, नाभिजानामि सज्जिच्च पाणं जीविता वोरोपेता, तेन सच्चेन सोत्थि ते होतु, सोत्थि गब्भस्सा”ति ।

“एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा अङ्गुलिमालो भगवतो पटिस्सुत्वा येन सा इत्थी तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं इत्थिं

एतदवोच — “यतोहं, भगिनि, अरियाय जातिया जातो, नाभिजानामि सञ्चिच्च पाणं जीविता वोरोपेता, तेन सच्चेन सोत्थि ते होतु, सोत्थि गम्भस्सा”ति । अथ ख्वास्सा इत्थिया सोत्थि अहोसि, सोत्थि गम्भस्स ।

अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति अब्भज्जासि । अज्जतरो खो पनायस्मा अङ्गुलिमालो अरहतं अहोसि ।

३५२. अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पाविसि । तेन खो पन समयेन अज्जेनपि लेट्ठु खित्तो आयस्मतो अङ्गुलिमालस्स काये निपतति, अज्जेनपि दण्डो खित्तो आयस्मतो अङ्गुलिमालस्स काये निपतति, अज्जेनपि सक्खरा खित्तो आयस्मतो अङ्गुलिमालस्स काये निपतति । अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो भिन्नेन सीसेन, लोहितेन गळन्तेन, भिन्नेन पत्तेन, विष्फालिताय सङ्घाटिया येन भगवा तेनुपसङ्गमि । अदसा खो भगवा आयस्मन्तं अङ्गुलिमालं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान आयस्मन्तं अङ्गुलिमालं एतदवोच — “अधिवासेहि त्वं, ब्राह्मण, अधिवासेहि त्वं, ब्राह्मण । यस्स खो त्वं, ब्राह्मण, कम्मस्स विपाकेन बहूनि वस्सानि बहूनि वस्ससतानि बहूनि वस्ससहस्सानि निरये पच्चेय्यासि तस्स त्वं, ब्राह्मण, कम्मस्स विपाकं दिट्ठेव धम्मे पटिसंवेदेसी”ति । अथ खो आयस्मा अङ्गुलिमालो रहोगतो पटिसल्लीनो विमुत्तिसुखं पटिसंवेदि; तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“यो पुब्बेव [यो च पुब्बे (सी० स्या० कं० पी०)] पमज्जित्वा, पच्छा सो नप्पमज्जति ।
सोमं [सो इमं (सी०)] लोकं पभासेति, अब्भा मुत्तोव चन्दिमा ॥

“यस्स पापं कतं कम्मं, कुसलेन पिधीयति [पिथीयति (सी० स्या० कं० पी०)] ।
सोमं लोकं पभासेति, अब्भा मुत्तोव चन्दिमा ॥

“यो हवे दहरो भिक्खु, युज्जति बुद्धसासने ।
सोमं लोकं पभासेति, अब्भा मुत्तोव चन्दिमा ॥

“दिसा हि मे धम्मकथं सुणन्तु,
दिसा हि मे युज्जन्तु बुद्धसासने ।
दिसा हि मे ते मनुजा भजन्तु,
ये धम्ममेवादपयन्ति सन्तो ॥

“दिसा हि मे खन्तिवादानं, अविरोधप्पसंसीनं ।
सुणन्तु धम्मं कालेन, तज्च अनुविधीयन्तु ॥

“न हि जातु सो ममं हिंसे, अज्जं वा पन किञ्चि नं [कञ्चि नं (सी० स्या० कं० पी०), कञ्चनं (?)] ।
पप्पुय्य परमं सन्तिं, रक्खेय्य तसथावरे ॥

“उदकज्झि नयन्ति नेत्तिका, उसुकारा नमयन्ति [दमयन्ति (क०)] तेजनं ।

दारुं नमयन्ति तच्छका, अत्तानं दमयन्ति पण्डिता ॥

“दण्डेनेके दमयन्ति, अङ्कुसेहि कसाहि च ।
अदण्डेन असत्थेन, अहं दन्तोमि तादिना ॥

“अहिंसकोति मे नामं, हिंसकस्स पुरे सतो ।
अज्जाहं सच्चनामोमि, न नं हिंसामि किञ्चि नं [कञ्चि नं (सी० स्या० कं० पी०), कञ्चनं (?)] ॥

“चोरो अहं पुरे आसिं, अङ्गुलिमालोति विस्सुतो ।
वुहमानो महोघेन, बुद्धं सरणमागमं ॥

“लोहितपाणि पुरे आसिं, अङ्गुलिमालोति विस्सुतो ।
सरणगमनं पस्स, भवनेत्ति समूहता ॥

“तादिसं कम्मं कत्वान, बहुं दुग्गतिगामिनं ।
फुट्ठो कम्मविपाकेन, अणणो भुज्जामि भोजनं ॥

“पमादमनुयुज्जन्ति, बाला दुम्मेधिनो जना ।
अप्पमादञ्च मेधावी, धनं सेट्ठं रक्खति ॥

“मा पमादमनुयुज्जेथ, मा कामरति सन्थवं ।
अप्पमतो हि ज्ञायन्तो, पप्पोति विपुलं [परमं (क०)] सुखं ॥

“स्वागतं [सागतं (सी० पी०)] नापगतं [नाम सगतं (क०)], नयिदं दुम्मन्तितं मम ।
संविभत्तेसु [सुविभत्तेसु (स्या० कं०), सविभत्तेसु (सी० क०), पटिभत्तेसु (पी०)] धम्मेसु, यं सेट्ठं तदुपागमं ॥

“स्वागतं नापगतं, नयिदं दुम्मन्तितं मम ।
तिस्सो विज्जा अनुप्पत्ता, कतं बुद्धस्स सासनं”न्ति ॥

अङ्गुलिमालसुत्तं निद्धितं छट्ठं ।

७. पियजातिकसुत्तं

३५३. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन अज्जतरस्स गहपतिस्स एकपुत्तको पियो मनापो कालङ्कतो होति । तस्स कालंकिरियाय नेव कम्मन्ता पटिभन्ति न भत्तं पटिभाति । सो आळाहनं गन्त्वा कन्दति — “कहं, एकपुत्तक, कहं, एकपुत्तका”ति! अथ खो सो गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो तं गहपतिं भगवा एतदवोच — “न खो ते, गहपति, सके चित्ते ठितस्स इन्द्रियाणि, अत्थि ते इन्द्रियानं अज्जथत्तं”न्ति । “किञ्चि मे, भन्ते, इन्द्रियानं नाज्जथत्तं भविस्सति; मय्हज्जि, भन्ते, एकपुत्तो पियो मनापो कालङ्कतो । तस्स कालंकिरियाय नेव कम्मन्ता पटिभन्ति, न

भत्तं पटिभाति । सोहं आळाहनं गन्त्वा कन्दामि — ‘कहं, एकपुत्तक, कहं, एकपुत्तका’”ति! “एवमेतं, गहपति, एवमेतं, गहपति [एवमेतं गहपति (पी० सकिदेव), एवमेव (सी० सकिदेव)]! पियजातिका हि, गहपति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका”ति । “कस्स खो [किस्स नु खो (सी०)] नामेतं, भन्ते, एवं भविस्सति — ‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ति? पियजातिका हि खो, भन्ते, आनन्दसोमनस्सा पियप्पभविका”ति । अथ खो सो गहपति भगवतो भासितं अनभिनन्दित्वा पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना पक्कामि ।

३५४. तेन खो पन समयेन सम्बहुला अक्खधुत्ता भगवतो अविदूरे अक्खेहि दिब्बन्ति । अथ खो सो गहपति येन ते अक्खधुत्ता तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा अक्खधुत्ते एतदवोच — “इधाहं, भोन्तो, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा समणं गोतमं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिं । एकमन्तं निसिन्नं खो मं, भोन्तो, समणो गोतमो एतदवोच — ‘न खो ते, गहपति, सके चित्ते ठितस्स इन्द्रियाणि, अत्थि ते इन्द्रियानं अज्जथत्त’न्ति । एवं वुत्ते, अहं, भोन्तो, समणं गोतमं एतदवोचं — ‘किञ्चि मे, भन्ते, इन्द्रियानं नाज्जथत्तं भविस्सति; मद्दञ्चि, भन्ते, एकपुत्तको पियो मनापो कालङ्कतो । तस्स कालंकिरियाय नेव कम्मन्ता पटिभन्ति, न भत्तं पटिभाति । सोहं आळाहनं गन्त्वा कन्दामि — कहं, एकपुत्तक, कहं, एकपुत्तका’ति! ‘एवमेतं, गहपति, एवमेतं, गहपति! पियजातिका हि, गहपति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ति । ‘कस्स खो नामेतं, भन्ते, एवं भविस्सति — पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका? पियजातिका हि खो, भन्ते, आनन्दसोमनस्सा पियप्पभविका’ति । अथ ख्वाहं, भोन्तो, समणस्स गोतमस्स भासितं अनभिनन्दित्वा पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना पक्कमि”न्ति । “एवमेतं, गहपति, एवमेतं, गहपति! पियजातिका हि, गहपति, आनन्दसोमनस्सा पियप्पभविका”ति । अथ खो सो गहपति “समेति मे अक्खधुत्तेही”ति पक्कामि । अथ खो इदं कथावत्थु अनुपुब्बेन राजन्तेपुरं पाविसि ।

३५५. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो मल्लिकं देविं आमन्तेसि — “इदं ते, मल्लिके, समणेन गोतमेन भासितं — ‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’”ति । “सचेतं, महाराज, भगवता भासितं, एवमेत”न्ति । “एवमेव पनायं मल्लिका यज्जदेव समणो गोतमो भासति तं तदेवस्स अब्भनुमोदति” । “सचेतं, महाराज, भगवता भासितं एवमेतन्ति । सेय्यथापि नाम, यज्जदेव आचरियो अन्तेवासिस्स भासति तं तदेवस्स अन्तेवासी अब्भनुमोदति — ‘एवमेतं, आचरिय, एवमेतं, आचरिया’”ति । “एवमेव खो त्वं, मल्लिके, यज्जदेव समणो गोतमो भासति तं तदेवस्स अब्भनुमोदसि” । “सचेतं, महाराज, भगवता भासितं एवमेत”न्ति । “चरपि, रे मल्लिके, विनस्सा”ति । अथ खो मल्लिका देवी नाळिजङ्घं ब्राह्मणं आमन्तेसि — “एहि त्वं, ब्राह्मण, येन भगवा तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छ — ‘मल्लिका, भन्ते, देवी भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छती’ति । एवञ्च वदेहि — ‘भासिता नु खो, भन्ते, भगवता एसा वाचा — पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ति । यथा ते भगवा ब्याकरोति तं साधुकं उग्गहेत्वा मम आरोचेय्यासि । न हि तथागता वितथं भणन्ती”ति । “एवं, भोती”ति खो नाळिजङ्घो ब्राह्मणो मल्लिकाय देविया पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो नाळिजङ्घो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “मल्लिका, भो गोतम, देवी भोतो गोतमस्स पादे सिरसा वन्दति; अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छति; एवञ्च वदेति — ‘भासिता नु खो, भन्ते, भगवता एसा वाचा — पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’”ति ।

३५६. “एवमेतं, ब्राह्मण, एवमेतं, ब्राह्मण! पियजातिका हि, ब्राह्मण, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा

पियप्पभविकाति । तदमिनापेतं, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका । भूतपुब्बं, ब्राह्मण, इमिस्सायेव सावत्थिया अज्जतरिस्सा इत्थिया माता कालमकासि । सा तस्सा कालकिरियाय उम्मत्तिका खित्तचित्ता रथिकाय रथिकं [रथियाय रथियं (सी० स्या० कं० पी०)] सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्कमित्वा एवमाह — ‘अपि मे मातरं अदस्सथ [अदस्सथ (सी० पी०)], अपि मे मातरं अदस्सथा’ति? इमिनापि खो एतं, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविकाति ।

“भूतपुब्बं, ब्राह्मण, इमिस्सायेव सावत्थिया अज्जतरिस्सा इत्थिया पिता कालमकासि... भाता कालमकासि... भगिनी कालमकासि... पुत्तो कालमकासि... धीता कालमकासि... सामिको कालमकासि । सा तस्स कालकिरियाय उम्मत्तिका खित्तचित्ता रथिकाय रथिकं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्कमित्वा एवमाह — ‘अपि मे सामिकं अदस्सथ, अपि मे सामिकं अदस्सथा’ति? इमिनापि खो एतं, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविकाति ।

“भूतपुब्बं, ब्राह्मण, इमिस्सायेव सावत्थिया अज्जतरिस्स पुरिसस्स माता कालमकासि । सो तस्सा कालकिरियाय उम्मत्तको खित्तचित्तो रथिकाय रथिकं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्कमित्वा एवमाह — ‘अपि मे मातरं अदस्सथ, अपि मे मातरं अदस्सथा’ति? इमिनापि खो एतं, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविकाति ।

“भूतपुब्बं, ब्राह्मण, इमिस्सायेव सावत्थिया अज्जतरिस्स पुरिसस्स पिता कालमकासि... भाता कालमकासि... भगिनी कालमकासि... पुत्तो कालमकासि... धीता कालमकासि... पजापति कालमकासि । सो तस्सा कालकिरियाय उम्मत्तको खित्तचित्तो रथिकाय रथिकं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्कमित्वा एवमाह — ‘अपि मे पजापतिं अदस्सथ, अपि मे पजापतिं अदस्सथा’ति? इमिनापि खो एतं, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविकाति ।

“भूतपुब्बं, ब्राह्मण, इमिस्सायेव सावत्थिया अज्जतरा इत्थी जातिकुलं अगमासि । तस्सा ते जातका सामिकं [सामिका (सी०)] अच्छिन्दित्वा अज्जस्स दातुकामा । सा च तं न इच्छति । अथ खो सा इत्थी सामिकं एतदवोच — ‘इमे, मं [मम (स्या० कं० पी०)], अय्यपुत्त, जातका त्वं [तया (सी०), तं (स्या० कं० पी०)] अच्छिन्दित्वा अज्जस्स दातुकामा । अहज्ज तं न इच्छामी’ति । अथ खो सो पुरिसो तं इत्थिं द्विधा छेत्वा अत्तानं उप्फालेसि [उप्पाटेसि (सी० पी०), ओफारेसि (क०)] — ‘उभो पेच्च भविस्सामा’ति । इमिनापि खो एतं, ब्राह्मण, परियायेन वेदितब्बं यथा पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ति ।

३५७. अथ खो नाळिजङ्घो ब्राह्मणो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना येन मल्लिका देवी तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा यावतको अहोसि भगवता सद्धिं कथासल्लापो तं सब्बं मल्लिकाय देविया आरोचेसि । अथ खो मल्लिका देवी येन राजा पसेनदि कोसलो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा राजानं पसेनदिं कोसलं एतदवोच — “तं किं मज्जसि, महाराज, पिया ते वजिरी कुमारी’ति? “एवं, मल्लिके, पिया मे वजिरी कुमारी’ति । “तं किं मज्जसि, महाराज, वजिरिया ते कुमारिया विपरिणामज्जथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा’ति? “वजिरिया मे, मल्लिके, कुमारिया विपरिणामज्जथाभावा जीवितस्सपि सिया अज्जथत्तं, किं पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा’ति? “इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय

भासितं — ‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ति ।

“तं किं मज्जसि, महाराज, पिया ते वासभा खत्तिया”ति? “एवं, मल्लिके, पिया मे वासभा खत्तिया”ति । “तं किं मज्जसि, महाराज, वासभाय ते खत्तियाय विपरिणामज्जथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा”ति? “वासभाय मे, मल्लिके, खत्तियाय विपरिणामज्जथाभावा जीवितस्सपि सिया अज्जथत्तं, किं पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा”ति? “इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं — ‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ति ।

“तं किं मज्जसि, महाराज, पियो ते विटटूभो [विडूडभो (सी० स्या० कं० पी०)] सेनापती”ति? “एवं, मल्लिके, पियो मे विटटूभो सेनापती”ति । “तं किं मज्जसि, महाराज, विटटूभस्स ते सेनापतिस्स विपरिणामज्जथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा”ति? “विटटूभस्स मे, मल्लिके, सेनापतिस्स विपरिणामज्जथाभावा जीवितस्सपि सिया अज्जथत्तं, किं पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा”ति? “इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं — ‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ति ।

“तं किं मज्जसि, महाराज, पिया ते अह”न्ति? “एवं, मल्लिके, पिया मेसि त्व”न्ति । “तं किं मज्जसि, महाराज, मय्हं ते विपरिणामज्जथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा”ति? “तुहहि मे, मल्लिके, विपरिणामज्जथाभावा जीवितस्सपि सिया अज्जथत्तं, किं पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा”ति? “इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं — ‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’ति ।

“तं किं मज्जसि, महाराज, पिया ते कासिकोसला”ति? “एवं, मल्लिके, पिया मे कासिकोसला । कासिकोसलानं, मल्लिके, आनुभावेन कासिकचन्दनं पच्चनुभोम, मालागन्धविलेपनं धारेमा”ति । “तं किं मज्जसि, महाराज, कासिकोसलानं ते विपरिणामज्जथाभावा उप्पज्जेय्युं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा”ति? “कासिकोसलानज्हि, मल्लिके, विपरिणामज्जथाभावा जीवितस्सपि सिया अज्जथत्तं, किं पन मे न उप्पज्जिस्सन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा”ति? “इदं खो तं, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सन्धाय भासितं — ‘पियजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पियप्पभविका’”ति ।

“अच्छरियं, मल्लिके, अब्भुतं, मल्लिके! यावच्च सो भगवा पज्जाय अतिविज्झ मज्जे [पटिविज्झ पज्जाय (क०)] पस्सति । एहि, मल्लिके, आचमेही”ति [आचमेहीति (सी० पी०)] । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा तिक्खत्तुं उदानं उदानेसि — “नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स, नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स, नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा”ति ।

पियजातिकसुत्तं निट्ठितं सत्तमं ।

८. बाहितिकसुत्तं

३५८. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थियं पिण्डाय पाविसि । सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं

पिण्डपातपटिक्कन्तो येन पुब्बारामो मिंगारमातुपासादो तेनुपसङ्कमि दिवाविहाराय । तेन खो पन समयेन राजा पसेनदि कोसलो एकपुण्डरीकं नागं अभिरुहित्वा सावत्थिया निव्याति दिवा दिवस्स । अहसा खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्तं आनन्दं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान सिरिवड्ढं महामत्तं आमन्तेसि — “आयस्मा नो एसो, सम्म सिरिवड्ढ, आनन्दो”ति । “एवं, महाराज, आयस्मा एसो आनन्दो”ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अज्जतरं पुरिसं आमन्तेसि — “एहि त्वं, अम्भो पुरिस, येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दाहि — ‘राजा, भन्ते, पसेनदि कोसलो आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दती’ति । एवञ्च वदेहि — ‘सचे किर, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स न किञ्चि अच्चायिकं करणीयं, आगमेतु किर, भन्ते, आयस्मा आनन्दो मुहुत्तं अनुकम्पं उपादाया’”ति । “एवं, देवा”ति खो सो पुरिसो रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिस्सुत्वा येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो सो पुरिसो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “राजा, भन्ते, पसेनदि कोसलो आयस्मतो आनन्दस्स पादे सिरसा वन्दति; एवञ्च वदेति — ‘सचे किर, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स न किञ्चि अच्चायिकं करणीयं, आगमेतु किर, भन्ते, आयस्मा आनन्दो मुहुत्तं अनुकम्पं उपादाया’”ति । अधिवासेसि खो आयस्मा आनन्दो तुण्हीभावेन । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो यावतिका नागस्स भूमि नागेन गन्त्वा नागा पच्चोरोहित्वा पत्तिकोव येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “सचे, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स न किञ्चि अच्चायिकं करणीयं, साधु, भन्ते, आयस्मा आनन्दो येन अचिरवतिया नदिया तीरं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया”ति । अधिवासेसि खो आयस्मा आनन्दो तुण्हीभावेन ।

३५९. अथ खो आयस्मा आनन्दो येन अचिरवतिया नदिया तीरं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा अज्जतरस्मिं रुक्खमूले पज्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो यावतिका नागस्स भूमि नागेन गन्त्वा नागा पच्चोरोहित्वा पत्तिकोव येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “इध, भन्ते, आयस्मा आनन्दो हत्थत्थरे निसीदतू”ति । “अलं, महाराज । निसीद त्वं; निसिन्नो अहं सके आसने”ति । निसीदि खो राजा पसेनदि कोसलो पज्जत्ते आसने । निसज्ज खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “किं नु खो, भन्ते आनन्द, सो भगवा तथारूपं कायसमाचारं समाचरेय्य, खास्स कायसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेही”ति [\[ब्राह्मणेहि विज्जूहीति \(सब्बत्थ\) अट्ठकथा टीका ओलोकेतब्बा\]](#)? “न खो, महाराज, सो भगवा तथारूपं कायसमाचारं समाचरेय्य, खास्स कायसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूही”ति ।

“किं पन, भन्ते आनन्द, सो भगवा तथारूपं वचीसमाचारं...पे... मनोसमाचारं समाचरेय्य, खास्स मनोसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेही”ति [\[ब्राह्मणेहि विज्जूहीति \(सब्बत्थ\) अट्ठकथा टीका ओलोकेतब्बा\]](#)? “न खो, महाराज, सो भगवा तथारूपं मनोसमाचारं समाचरेय्य, खास्स मनोसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूही”ति ।

“अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! यज्झि मयं, भन्ते, नासक्खिम्हा पज्जेन परिपूरेतुं तं, भन्ते, आयस्मता आनन्देन पज्जस्स वेय्याकरणेन परिपूरितं । ये ते, भन्ते, बाला अब्यत्ता अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा परेसं वण्णं वा अवण्णं वा भासन्ति, न मयं तं सारतो पच्चागच्छाम; ये पन [\[ये च खो \(सी० स्या० कं० पी०\)\]](#) ते, भन्ते, पण्डिता वियत्ता [\[व्यत्ता \(सी० स्या० कं० पी०\)\]](#) मेधाविनो अनुविच्च परियोगाहेत्वा परेसं वण्णं वा अवण्णं वा भासन्ति, मयं तं सारतो पच्चागच्छाम” ।

३६०. “कतमो पन, भन्ते आनन्द, कायसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही”ति? “यो खो, महाराज, कायसमाचारो अकुसलो” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो अकुसलो”? “यो खो, महाराज, कायसमाचारो सावज्जो” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो सावज्जो”? “यो खो, महाराज, कायसमाचारो सब्याबज्झो” [सब्यापज्झो (सी० स्या० कं० पी०), सब्यापज्जो (क०)] ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो सब्याबज्झो”? “यो खो, महाराज, कायसमाचारो दुक्खविपाको” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो दुक्खविपाको”? “यो खो, महाराज, कायसमाचारो अत्तब्याबाधायपि संवत्तति, परब्याबाधायपि संवत्तति, उभयब्याबाधायपि संवत्तति तस्स अकुसला धम्मा अभिवट्ठन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति; एवरूपो खो, महाराज, कायसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही”ति ।

“कतमो पन, भन्ते आनन्द, वचीसमाचारो...पे०... मनोसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही”ति? “यो खो, महाराज, मनोसमाचारो अकुसलो” ।

“कतमो पन, भन्ते, मनोसमाचारो अकुसलो”? “यो खो, महाराज, मनोसमाचारो सावज्जो” ।

“कतमो पन, भन्ते, मनोसमाचारो सावज्जो”? “यो खो, महाराज, मनोसमाचारो सब्याबज्झो” ।

“कतमो पन, भन्ते, मनोसमाचारो सब्याबज्झो”? “यो खो, महाराज, मनोसमाचारो दुक्खविपाको” ।

“कतमो पन, भन्ते, मनोसमाचारो दुक्खविपाको”? “यो खो, महाराज, मनोसमाचारो अत्तब्याबाधायपि संवत्तति, परब्याबाधायपि संवत्तति, उभयब्याबाधायपि संवत्तति तस्स अकुसला धम्मा अभिवट्ठन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति; एवरूपो खो, महाराज, मनोसमाचारो ओपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही”ति ।

“किं नु खो, भन्ते आनन्द, सो भगवा सब्बेसंयेव अकुसलानं धम्मानं पहानं वण्णेती”ति? “सब्बाकुसलधम्मपहीनो खो, महाराज, तथागतो कुसलधम्मसमन्नागतो”ति ।

३६१. “कतमो पन, भन्ते आनन्द, कायसमाचारो अनोपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही”ति? “यो खो, महाराज, कायसमाचारो कुसलो” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो कुसलो”? “यो खो, महाराज, कायसमाचारो अनवज्जो” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो अनवज्जो”? “यो खो, महाराज, कायसमाचारो अब्याबज्झो” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो अब्याबज्झो”? “यो खो, महाराज, कायसमाचारो सुखविपाको” ।

“कतमो पन, भन्ते, कायसमाचारो सुखविपाको”?

“यो खो, महाराज, कायसमाचारो नेवत्तब्याबाधायपि संवत्तति, न परब्याबाधायपि संवत्तति, न उभयब्याबाधायपि संवत्तति तस्स अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवट्ठन्ति; एवरूपो खो, महाराज, कायसमाचारो अनोपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूही”ति ।

“कतमो पन, भन्ते आनन्द, वचीसमाचारो...पे० ... मनोसमाचारो अनोपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूही”ति? “यो खो, महाराज, मनोसमाचारो कुसलो” ।

“कतमो पन, भन्ते, मनोसमाचारो कुसलो”? “यो खो, महाराज, मनोसमाचारो अनवज्जो” ।

“कतमो पन, भन्ते, मनोसमाचारो अनवज्जो”? “यो खो, महाराज, मनोसमाचारो अब्याबज्झो” ।

“कतमो पन, भन्ते, मनोसमाचारो अब्याबज्झो”? “यो खो, महाराज, मनोसमाचारो सुखविपाको” ।

“कतमो पन, भन्ते, मनोसमाचारो सुखविपाको”? “यो खो, महाराज, मनोसमाचारो नेवत्तब्याबाधायपि संवत्तति, न परब्याबाधायपि संवत्तति, न उभयब्याबाधायपि संवत्तति । तस्स अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवट्ठन्ति । एवरूपो खो, महाराज, मनोसमाचारो अनोपारम्भो समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूही”ति ।

“किं पन, भन्ते आनन्द, सो भगवा सब्बेसंयेव कुसलानं धम्मानं उपसम्पदं वण्णेती”ति? “सब्बाकुसलधम्मपहीनो खो, महाराज, तथागतो कुसलधम्मसमन्नागतो”ति ।

३६२. “अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! याव सुभासितं चिदं [सुभासितमिदं (सी०)], भन्ते, आयस्मता आनन्देन । इमिना च मयं, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स सुभासितेन अत्तमनाभिरद्धा । एवं अत्तमनाभिरद्धा च मयं, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स सुभासितेन । सचे, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स हत्थिरतनं कप्पेय्य, हत्थिरतनमि मयं आयस्मतो आनन्दस्स ददेय्याम । सचे, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स अस्सरतनं कप्पेय्य, अस्सरतनमि मयं आयस्मतो आनन्दस्स ददेय्याम । सचे, भन्ते, आयस्मतो आनन्दस्स गामवरं कप्पेय्य, गामवरमि मयं आयस्मतो आनन्दस्स ददेय्याम । अपि च, भन्ते, मयम्पेतं [मयमेव तं (सी०), मयम्पनेतं (स्या० कं०)] जानाम — ‘नेतं आयस्मतो आनन्दस्स कप्पती’ति । अयं मे, भन्ते, बाहितिका रज्जा मागधेन अजातसत्तुना वेदेहिपुत्तेन वत्थनाळिया [छत्तनाळिया (स्या० कं० पी०)] पक्खिपित्वा पहिता सोळससमा आयामेन, अट्टसमा वित्थारेन । तं, भन्ते, आयस्मा आनन्दो पटिग्गणहातु अनुकम्पं उपादाया”ति । “अलं, महाराज, परिपुण्णं मे तिचीवर”न्ति ।

“अयं, भन्ते, अचिरवती नदी दिट्ठा आयस्मता चेव आनन्देन अम्हेहि च । यदा उपरिपब्बते महामेघो अभिप्पवुट्ठो होति, अथायं अचिरवती नदी उभतो कूलानि संविस्सन्दन्ती गच्छति; एवमेव खो, भन्ते, आयस्मा आनन्दो इमाय बाहितिकाय अत्तनो तिचीवरं करिस्सति । यं पनायस्मतो आनन्दस्स पुराणं तिचीवरं तं सब्रह्मचारीहि संविभजिस्सति । एवायं अम्हाकं दक्खिणा संविस्सन्दन्ती मज्जे गमिस्सति । पटिग्गणहातु, भन्ते, आयस्मा आनन्दो बाहितिक”न्ति । पटिग्गहेसि खो आयस्मा आनन्दो बाहितिकं ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “हन्द च दानि मयं, भन्ते आनन्द, गच्छाम; बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया”ति । “यस्सदानि त्वं, महाराज, कालं मज्जसी”ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो आयस्मतो आनन्दस्स भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

३६३. अथ खो आयस्मा आनन्दो अचिरपक्कन्तस्स रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो यावतको अहोसि रज्जो पसेनदिना कोसलेन सद्धिं कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि । तज्ज बाहितिकं भगवतो पादासि । अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “लाभा, भिक्खवे, रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स, सुलद्धलाभा, भिक्खवे, रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स; यं राजा पसेनदि कोसलो लभति आनन्दं दस्सनाय, लभति पयिरुपासनाया”ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति ।

बाहितिकसुत्तं निद्धितं अट्ठमं ।

९. धम्मचेतियसुत्तं

३६४. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति मेदाळुपं [मेतळुपं (सी०), मेदळुम्पं (पी०)] नाम सक्क्यानं निगमो । तेन खो पन समयेन राजा पसेनदि कोसलो नगरकं अनुप्पत्तो होति केनचिदेव करणीयेन । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो दीघं कारायनं आमन्तेसि — “योजेहि, सम्म कारायन, भद्रानि भद्रानि यानानि, उय्यानभूमिं गच्छाम सुभूमिं दस्सनाया”ति [सुभूमिदस्सनायाति (दी० नि० २.४३)] । “एवं, देवा”ति खो दीघो कारायनो रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिस्सुत्वा भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिवेदेसि — “युत्तानि खो ते, देव, भद्रानि भद्रानि यानानि । यस्सदानि कालं मज्जसी”ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भद्रं यानं अभिरुहित्वा भद्रेहि भद्रेहि यानेहि नगरकम्हा निव्यासि महच्चा राजानुभावेन । येन आरामो तेन पायासि । यावतिका यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिकोव आरामं पाविसि । अद्वसा खो राजा पसेनदि कोसलो आरामे जङ्घाविहारं अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो रुक्खमूलानि पासादिकानि पसादनीयानि अप्पसद्धानि अप्पनिग्घोसानि विजनवातानि मनुस्सराहस्सेय्यकानि [मनुस्सराहस्सेय्यकानि (सी० पी०)] पटिसल्लानसारुपानि । दिस्वान भगवन्तंयेव आरब्ध सति उदपादि — “इमानि खो तानि रुक्खमूलानि पासादिकानि पसादनीयानि अप्पसद्धानि अप्पनिग्घोसानि विजनवातानि मनुस्सराहस्सेय्यकानि पटिसल्लानसारुपानि, यत्थ सुदं मयं तं भगवन्तं पयिरुपासाम अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं”न्ति ।

३६५. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो दीघं कारायनं आमन्तेसि — “इमानि खो, सम्म कारायन, तानि रुक्खमूलानि पासादिकानि पसादनीयानि अप्पसद्धानि अप्पनिग्घोसानि विजनवातानि मनुस्सराहस्सेय्यकानि पटिसल्लानसारुपानि, यत्थ सुदं मयं तं भगवन्तं पयिरुपासाम अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं । कहं नु खो, सम्म कारायन, एतरहि सो भगवा विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो”ति? “अत्थि, महाराज, मेदाळुपं नाम सक्क्यानं निगमो । तत्थ सो भगवा एतरहि विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो”ति । “कीवदूरे [कीवदूरो (सी० स्या० कं० पी०)] पन, सम्म कारायन, नगरकम्हा मेदाळुपं नाम सक्क्यानं निगमो होती”ति? “न दूरे, महाराज; तीणि योजनानि; सक्का दिवसावसेसेन गन्तु”न्ति । “तेन हि, सम्म कारायन, योजेहि भद्रानि भद्रानि यानानि, गमिस्साम मयं तं भगवन्तं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं”न्ति । “एवं, देवा”ति खो दीघो

कारायनो रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिस्सुत्वा भद्रानि भद्रानि यानानि योजापेत्वा रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिवेदेसि — “युत्तानि खो ते, देव, भद्रानि भद्रानि यानानि । यस्सदानि कालं मज्जसी”ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भद्रं यानं अभिरुहित्वा भद्रेहि भद्रेहि यानेहि नगरकम्हा येन मेदाळुपं नाम सक्क्यानं निगमो तेन पायासि । तेनेव दिवसावसेसेन मेदाळुपं नाम सक्क्यानं निगमं सम्पापुणि । येन आरामो तेन पायासि । यावतिका यानस्स भूमि यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिकोव आरामं पाविसि ।

३६६. तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू अब्भोकासे चङ्कमन्ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच — “कहं नु खो, भन्ते, एतरहि सो भगवा विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो? दस्सनकामा हि मयं तं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं”न्ति । “एसो, महाराज, विहारो संवुतद्वारो । तेन अप्पसद्दो उपसङ्कमित्वा अतरमानो आळिन्दं पविसित्वा उक्कासित्वा अगगळं आकोटेहि । विवरिस्सति भगवा ते द्वारं”न्ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो तत्थेव खगगच्च उण्हीसच्च दीघस्स कारायनस्स पादासि । अथ खो दीघस्स कारायनस्स एतदहोसि — “रहायति खो दानि राजा [महाराजा (सी० स्या० कं० पी०)], इधेव [तेनिधेव (सी०)] दानि मया ठातब्बं”न्ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन सो विहारो संवुतद्वारो तेन अप्पसद्दो उपसङ्कमित्वा अतरमानो आळिन्दं पविसित्वा उक्कासित्वा अगगळं आकोटेसि । विवरि भगवा द्वारं । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो विहारं पविसित्वा भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवतो पादानि मुखेन च परिचुम्बति, पाणीहि च परिसम्बाहति, नामच्च सावेति — “राजाहं, भन्ते, पसेनदि कोसलो; राजाहं, भन्ते, पसेनदि कोसलो”ति ।

३६७. “किं पन त्वं, महाराज, अत्थवसं सम्पस्समानो इमस्मिं सरीरे एवरूपं परमनिपच्चकारं करोसि, मित्तूपहारं [चित्तूपहारं (सी०)] उपदंसेसी”ति? “अत्थि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो — ‘होति सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो’ति । इधाहं, भन्ते, पस्सामि एके समणब्राह्मणे परियन्तकतं ब्रह्मचरियं चरन्ते दसपि वस्सानि, वीसपि वस्सानि, तिसपि वस्सानि, चत्तारीसपि वस्सानि । ते अपरेन समयेन सुन्हाता सुविलित्ता कप्पितकेसमस्सू पज्जहि कामगुणेहि समप्पिता समङ्गीभूता परिचारेन्ति । इध पनाहं, भन्ते, भिक्खू पस्सामि यावजीवं आपाणकोटिकं परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं चरन्ते । न खो पनाहं, भन्ते, इतो बहिद्धा अज्जं एवं परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं समनुपस्सामि । अयमपि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति — ‘सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो’ति ।

३६८. “पुन चपरं, भन्ते, राजानोपि राजूहि विवदन्ति, खत्तियापि खत्तियेहि विवदन्ति, ब्राह्मणापि ब्राह्मणेहि विवदन्ति, गहपतयोपि गहपतीहि विवदन्ति, मातापि पुत्तेन विवदति, पुत्तोपि मातरा विवदति, पितापि पुत्तेन विवदति, पुत्तोपि पितरा विवदति, भातापि भगिनिया विवदति, भगिनीपि भातरा विवदति, सहायोपि सहायेन विवदति । इध पनाहं, भन्ते, भिक्खू पस्सामि समग्गे सम्मोदमाने अविवदमाने खीरोदकीभूते अज्जमज्जं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ते विहरन्ते । न खो पनाहं, भन्ते, इतो बहिद्धा अज्जं एवं समग्गं परिसं समनुपस्सामि । अयमपि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति — ‘सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो’ति ।

३६९. “पुन चपराहं, भन्ते, आरामेन आरामं, उय्यानेन उय्यानं अनुचङ्कमामि अनुविचरामि । सोहं तत्थ पस्सामि एके समणब्राह्मणे किसे लूखे दुब्बण्णे उप्पण्डुप्पण्डुकजाते धमनिसन्थतगत्ते, न विय मज्जे चक्खुं बन्धन्ते जनस्स दस्सनाय । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘अद्धा इमे आयस्मन्तो अनभिरता वा ब्रह्मचरियं चरन्ति, अत्थि वा तेसं किञ्चि पापं कम्मं

कतं पटिच्छन्; तथा हि इमे आयस्मन्तो किसान लूखा दुब्बणा उप्पण्डुप्पण्डुकजाता धमनिसन्थतगत्ता, न विय मज्जे चक्खुं बन्धन्ति जनस्स दस्सनाया'ति । त्याहं उपसङ्कमित्वा एवं वदामि — 'किं नु खो तुम्हे आयस्मन्तो किसान लूखा दुब्बणा उप्पण्डुप्पण्डुकजाता धमनिसन्थतगत्ता, न विय मज्जे चक्खुं बन्धथ जनस्स दस्सनाया'ति? ते एवमाहं सु — 'बन्धुकुरोगो नो [पण्डुकुरोगिनो (क०)], महाराजा'ति । इध पनाहं, भन्ते, भिक्खू पस्सामि हट्ठपहट्ठे उदग्गुदग्गे अभिरतरूपा पीणिन्द्रिये [पीणिन्तिन्द्रिये (सी० पी०)] अप्पोस्सुक्के पन्नलोमे परदत्तवुत्ते मिगभूतेन चेतसा विहरन्ते । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — 'अद्धा इमे आयस्मन्तो तस्स भगवतो सासने उळारं पुब्बेनापरं विसेसं जानन्ति; तथा हि इमे आयस्मन्तो हट्ठपहट्ठा उदग्गुदग्गा अभिरतरूपा पीणिन्द्रिया अप्पोस्सुक्का पन्नलोमा परदत्तवुत्ता मिगभूतेन चेतसा विहरन्ती'ति । अयम्पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति — 'सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो'ति ।

३७०. “पुन चपराहं, भन्ते, राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो; पहोमि घातेतायं वा घातेतुं, जापेतायं वा जापेतुं, पब्बाजेतायं वा पब्बाजेतुं । तस्स मय्हं, भन्ते, अड्डकरणे निसिन्नस्स अन्तरन्तरा कथं ओपातेन्ति । सोहं न लभामि — ‘मा मे भोन्तो अड्डकरणे निसिन्नस्स अन्तरन्तरा कथं ओपातेथ [ओपातेन्तु (सी०) उपरिसेलसुत्ते पन “ओपातेथा”तियेव दिस्सति], कथापरियोसानं मे भोन्तो आगमेन्तू'ति । तस्स मय्हं, भन्ते, अन्तरन्तरा कथं ओपातेन्ति । इध पनाहं, भन्ते, भिक्खू पस्सामि; यस्मिं समये भगवा अनेकसताय परिसाय धम्मं देसेति, नेव तस्मिं समये भगवतो सावकानं खिपितसद्दो वा होति उक्कासितसद्दो वा । भूतपुब्बं, भन्ते, भगवा अनेकसताय परिसाय धम्मं देसेति । तत्रज्जतरो भगवतो सावको उक्कासि । तमेनं अज्जतरो सब्रह्मचारी जण्णुकेन घट्टेसि — ‘अप्पसद्दो आयस्मा होतु, मायस्मा सहमकासि; सत्था नो भगवा धम्मं देसेती'ति । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो! अदण्डेन वत किर, भो, असत्थेन एवं सुविनीता परिसा भविस्सती'ति! न खो पनाहं, भन्ते, इतो बहिद्धा अज्जं एवं सुविनीतं परिसं समनुपस्सामि । अयम्पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति — ‘सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो'ति ।

३७१. “पुन चपराहं, भन्ते, पस्सामि इधेकच्चे खत्तियपण्डिते निपुणे कतपरप्पवादे वालवेधिरूपे । ते भिन्दन्ता [वोभिन्दन्ता (सी०)] मज्जे चरन्ति पज्जागतेन दिट्ठिगतानि । ते सुणन्ति — ‘समणो खलु, भो, गोतमो अमुकं नाम गामं वा निगमं वा ओसरिस्सती'ति । ते पज्जं अभिसङ्खरोन्ति — ‘इमं मयं पज्जं समणं गोतमं उपसङ्कमित्वा पुच्छिस्साम । एवं चे नो पुट्ठो एवं ब्याकरिस्सति, एवमस्स मयं वादं आरोपेस्साम; एवं चेपि नो पुट्ठो एवं ब्याकरिस्सति, एवम्पिस्स मयं वादं आरोपेस्सामा'ति । ते सुणन्ति — ‘समणो खलु, भो, गोतमो अमुकं नाम गामं वा निगमं वा ओसटो'ति । ते येन भगवा तेनुपसङ्कमन्ति । ते भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । ते भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समादपिता समुत्तेजिता सम्पहंसिता न चेव भगवन्तं पज्जं पुच्छन्ति, कुतो वादं आरोपेस्सन्ति? अज्जदत्थु भगवतो सावका सम्पज्जन्ति । अयम्पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति — ‘सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो'ति ।

३७२. “पुन चपराहं, भन्ते, पस्सामि इधेकच्चे ब्राह्मणपण्डिते... पे०... गहपतिपण्डिते... पे०... समणपण्डिते निपुणे कतपरप्पवादे वालवेधिरूपे । ते भिन्दन्ता मज्जे चरन्ति पज्जागतेन दिट्ठिगतानि । ते सुणन्ति — ‘समणो खलु, भो, गोतमो अमुकं नाम गामं वा निगमं वा ओसरिस्सती'ति । ते पज्जं अभिसङ्खरोन्ति — ‘इमं मयं पज्जं समणं गोतमं उपसङ्कमित्वा पुच्छिस्साम । एवं चे नो पुट्ठो एवं ब्याकरिस्सति, एवमस्स मयं वादं आरोपेस्साम; एवं चेपि नो पुट्ठो एवं ब्याकरिस्सति,

एवम्पिस्स मयं वादं आरोपेस्सामा'ति । ते सुणन्ति — 'समणो खलु, भो, गोतमो अमुकं नाम गामं वा निगमं वा ओसटो'ति । ते येन भगवा तेनुपसङ्कमन्ति । ते भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । ते भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समादपिता समुत्तेजिता सम्पहंसिता न चेव भगवन्तं पज्झं पुच्छन्ति, कुतो वादं आरोपेस्सन्ति? अज्जदत्थु भगवन्तंयेव ओकासं याचन्ति अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जाय । ते भगवा पब्बाजेति । ते तथापब्बजिता समाना एका वूपकट्ठा अप्पमत्ता आतापिनो पहितत्ता विहरन्ता नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । ते एवमाहंसु — 'मनं वत, भो, अनस्साम; मनं वत, भो, पनस्साम' । मयज्झि पुब्बे अस्समणाव समाना समणाम्हाति पटिजानिम्हा, अब्राह्मणाव समाना ब्राह्मणाम्हाति पटिजानिम्हा, अनरहन्तोव समाना अरहन्ताम्हाति पटिजानिम्हा । 'इदानीं खोम्ह समणा, इदानीं खोम्ह ब्राह्मणा, इदानीं खोम्ह अरहन्तो'ति । अयम्पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति — 'सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो'ति ।

३७३. "पुन चपराहं, भन्ते, इमे इसिदत्तपुराणा थपतयो ममभत्ता ममयाना, अहं नेसं जीविकाय [जीवितस्स (सी०), जीविकं (सी० अट्ठ०), जीवितं (स्या० कं० पी० क०)] दाता, यसस्स आहत्ता; अथ च पन नो तथा मयि निपच्चकारं करोन्ति यथा भगवति । भूतपुब्बाहं, भन्ते, सेनं अब्भुय्यातो समानो इमे च इसिदत्तपुराणा थपतयो वीमंसमानो अज्जतरस्मिं सम्बाधे आवसथे वासं उपगच्छिं । अथ खो, भन्ते, इमे इसिदत्तपुराणा थपतयो बहुदेव रत्तिं धम्मिया कथाय वीतिनामेत्वा, यतो अहोसि भगवा [अस्सोसुं खो भगवन्तं (सी० स्या० कं० पी०)] ततो सीसं कत्वा मं पादतो करित्वा निपज्जिंसु । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — 'अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो! इमे इसिदत्तपुराणा थपतयो ममभत्ता ममयाना, अहं नेसं जीविकाय दाता, यसस्स आहत्ता; अथ च पन नो तथा मयि निपच्चकारं करोन्ति यथा भगवति । अद्धा इमे आयस्मन्तो तस्स भगवतो सासने उळारं पुब्बेनापरं विसेसं जानन्ती'ति । अयम्पि खो मे, भन्ते, भगवति धम्मन्वयो होति — 'सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो'ति ।

३७४. "पुन चपरं, भन्ते, भगवापि खत्तियो, अहम्पि खत्तियो; भगवापि कोसलो, अहम्पि कोसलो; भगवापि आसीतिको, अहम्पि आसीतिको । यम्पि, भन्ते, भगवापि खत्तियो अहम्पि खत्तियो, भगवापि कोसलो अहम्पि कोसलो, भगवापि आसीतिको अहम्पि आसीतिको; इमिनावारहामेवाहं [इमिनापाहं (क०)], भन्ते, भगवति परमनिपच्चकारं कातुं, मित्तूपहारं उपदंसेतुं । हन्द, च दानि मयं, भन्ते, गच्छाम; बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया'ति । "यस्सदानि त्वं, महाराज, कालं मज्जसी'ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो भगवा अचिरपक्कन्तस्स रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स भिक्खू आमन्तेसि — "एसो, भिक्खवे, राजा पसेनदि कोसलो धम्मचेतियानि भासित्वा उट्ठायासना पक्कन्तो । उगगण्हथ, भिक्खवे, धम्मचेतियानि; परियापुणाथ, भिक्खवे, धम्मचेतियानि; धारेथ, भिक्खवे, धम्मचेतियानि । अत्थसंहितानि, भिक्खवे, धम्मचेतियानि आदिब्रह्मचरियकानी'ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति ।

धम्मचेतियसुत्तं निट्ठितं नवमं ।

१०. कण्णकत्थलसुत्तं

३७५. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा उरुज्जायं [उजुज्जायं (सी० पी०), उदज्जायं (स्या० कं०)] विहरति

कण्णकत्थले मिगदाये । तेन खो पन समयेन राजा पसेनदि कोसलो उरुज्जं अनुप्पत्तो होति केनचिदेव करणीयेन । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अज्जतरं पुरिसं आमन्तेसि — “एहि त्वं, अम्भो पुरिस, येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छ — ‘राजा, भन्ते, पसेनदि कोसलो भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छती’ति । एवञ्च वदेहि — ‘अज्ज किर, भन्ते, राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्तं भुत्तपातरासो भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती’”ति । “एवं, देवा”ति खो सो पुरिसो रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो पुरिसो भगवन्तं एतदवोच — “राजा, भन्ते, पसेनदि कोसलो भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छति; एवञ्च वदेति — ‘अज्ज किर भन्ते, राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्तं भुत्तपातरासो भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती’”ति । अस्सोसुं खो सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी — “अज्ज किर राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्तं भुत्तपातरासो भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती”ति । अथ खो सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी राजानं पसेनदिं कोसलं भत्ताभिहारे उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं — “तेन हि, महाराज, अम्हाकम्पि वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छ — ‘सोमा च, भन्ते, भगिनी सकुला च भगिनी भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छती’”ति ।

३७६. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्तं भुत्तपातरासो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “सोमा च, भन्ते, भगिनी सकुला च भगिनी भगवतो पादे सिरसा वन्दति [वन्दन्ति (सी० स्या० कं० पी०)], अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छती”ति [पुच्छन्तीति (सी० स्या० कं० पी०)] । “किं पन, महाराज, सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी अज्जं दूतं नालत्थु”न्ति? “अस्सोसुं खो, भन्ते, सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी — ‘अज्ज किर राजा पसेनदि कोसलो पच्छाभत्तं भुत्तपातरासो भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती’ति । अथ खो, भन्ते, सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी मं भत्ताभिहारे उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं — ‘तेन हि, महाराज, अम्हाकम्पि वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छ — सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छती’”ति । “सुखिनियो होन्तु ता, महाराज, सोमा च भगिनी सकुला च भगिनी”ति ।

३७७. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “सुतं मेतं, भन्ते, समणो गोतमो एवमाह — ‘नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सब्बज्जू सब्बदस्सावी अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानिस्सति, नेतं ठानं विज्जती’ति । ये ते, भन्ते, एवमाहंसु — ‘समणो गोतमो एवमाह — नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सब्बज्जू सब्बदस्सावी अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानिस्सति, नेतं ठानं विज्जती’ति; कच्चि ते, भन्ते, भगवतो वुत्तवादिनो, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारहं ठानं आगच्छती’ति? “ये ते, महाराज, एवमाहंसु — ‘समणो गोतमो एवमाह — नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सब्बज्जू सब्बदस्सावी अपरिसेसं जाणदस्सनं पटिजानिस्सति, नेतं ठानं विज्जती’ति; न मे ते वुत्तवादिनो, अब्भाचिक्खन्ति च पन मं ते असता अभूतेना’”ति ।

३७८. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो विटटूभं सेनापतिं आमन्तेसि — “को नु खो, सेनापति, इमं कथावत्थुं राजन्तेपुरे अब्भुदाहासी”ति? “सज्जयो, महाराज, ब्राह्मणो आकासगोत्तो”ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अज्जतरं पुरिसं आमन्तेसि — “एहि त्वं, अम्भो पुरिस, मम वचनेन सज्जयं ब्राह्मणं आकासगोत्तं आमन्तेहि — ‘राजा तं, भन्ते,

पसेनदि कोसलो आमन्तेती”ति । “एवं, देवा”ति खो सो पुरिसो रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिस्सुत्वा येन सज्जयो ब्राह्मणो आकासगोत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा सज्जयं ब्राह्मणं आकासगोत्तं एतदवोच — “राजा तं, भन्ते, पसेनदि कोसलो आमन्तेती”ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “सिया नु खो, भन्ते, भगवता अज्जदेव किञ्चि सन्धाय भासितं, तज्ज जनो अज्जथापि पच्चागच्छेय्य [पच्चागच्छेय्याति, अभिजानामि महाराज वाचं भासिताति (सी०)] । यथा कथं पन, भन्ते, भगवा अभिजानाति वाचं भासिता”ति? “एवं खो अहं, महाराज, अभिजानामि वाचं भासिता — ‘नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सकिदेव सब्बं जस्सति, सब्बं दक्खिति, नेतं ठानं विज्जती’”ति । “हेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह; सहेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह — ‘नत्थि सो समणो वा ब्राह्मणो वा यो सकिदेव सब्बं जस्सति, सब्बं दक्खिति, नेतं ठानं विज्जती’”ति । “चत्तारोमे, भन्ते, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुद्धा । इमेसं नु खो, भन्ते, चतुन्नं वण्णानं सिया विसेसो सिया नानाकरण”न्ति? “चत्तारोमे, महाराज, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुद्धा । इमेसं खो, महाराज, चतुन्नं वण्णानं द्वे वण्णा अगमक्खायन्ति — खत्तिया च ब्राह्मणा च — यदिदं अभिवादनपच्चुट्टानअज्जलिकम्मसामीचिकम्मानि”ति [सामिचिकम्मानन्ति (सी०)] । “नाहं, भन्ते, भगवन्तं दिट्ठधम्मिकं पुच्छामि; सम्परायिकाहं, भन्ते, भगवन्तं पुच्छामि । चत्तारोमे, भन्ते, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुद्धा । इमेसं नु खो, भन्ते, चतुन्नं वण्णानं सिया विसेसो सिया नानाकरण”न्ति?

३७९. “पज्जिमानि, महाराज, पधानियङ्गानि । कतमानि पज्ज? इध, महाराज, भिक्खु सद्धो होति, सद्धति तथागतस्स बोधिं — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा”ति; अप्पाबाधो होति अप्पातङ्को समवेपाकिनिया गहणिया समन्नागतो नातिसीताय नाच्चुण्हाय मज्झिमाय पधानक्खमाय; असठो होति अमायावी यथाभूतं अत्तानं आविकत्ता सत्थरि वा विज्जूसु वा सब्रह्मचारीसु; आरद्धवीरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहाणाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्ळपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु; पज्जवा होति उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मादुक्खक्खयगामिनिया — इमानि खो, महाराज, पज्ज पधानियङ्गानि । चत्तारोमे, महाराज, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुद्धा । ते चस्सु इमेहि पज्जहि पधानियङ्गेहि समन्नागता; एत्थ पन नेसं अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया”ति । “चत्तारोमे, भन्ते, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुद्धा । ते चस्सु इमेहि पज्जहि पधानियङ्गेहि समन्नागता; एत्थ पन नेसं, भन्ते, सिया विसेसो सिया नानाकरण”न्ति? “एत्थ खो नेसाहं, महाराज, पधानवेमत्ततं वदामि । सेय्यथापिस्सु, महाराज, द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा सुदन्ता सुविनीता, द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा अदन्ता अविनीता । तं किं मज्जसि, महाराज, ये ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा सुदन्ता सुविनीता, अपि नु ते दन्ताव दन्तकारणं गच्छेय्युं, दन्ताव दन्तभूमिं सम्पापुणेय्यु”न्ति? “एवं, भन्ते” । “ये पन ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा अदन्ता अविनीता, अपि नु ते अदन्ताव दन्तकारणं गच्छेय्युं, अदन्ताव दन्तभूमिं सम्पापुणेय्युं, सेय्यथापि ते द्वे हत्थिदम्मा वा अस्सदम्मा वा गोदम्मा वा सुदन्ता सुविनीता”ति? “नो हेतं, भन्ते” । “एवमेव खो, महाराज, यं तं सद्धेन पत्तब्बं अप्पाबाधेन असठेन अमायाविना आरद्धवीरियेन पज्जवता तं वत [तं तथा सो (क०)] अस्सद्धो बह्वाबाधो सठो मायावी कुसीतो दुप्पज्जो पापुणिस्सतीति — नेतं ठानं विज्जती”ति ।

३८०. “हेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह; सहेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह । चत्तारोमे, भन्ते, वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुद्धा । ते चस्सु इमेहि पज्जहि पधानियङ्गेहि समन्नागता ते चस्सु सम्मपधाना; एत्थ पन नेसं, भन्ते, सिया विसेसो सिया नानाकरण”न्ति? “एत्थ खो [एत्थ खो पन (सी०)] नेसाहं, महाराज, न किञ्चि नानाकरणं वदामि — यदिदं विमुत्तिया विमुत्तिं । सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो सुक्खं साककट्टं आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य; अथापरो पुरिसो

सुखं सालकट्टं आदाय अग्निं अभिनिब्वत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य; अथापरो पुरिसो सुखं अम्बकट्टं आदाय अग्निं अभिनिब्वत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य; अथापरो पुरिसो सुखं उदुम्बरकट्टं आदाय अग्निं अभिनिब्वत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्य । तं किं मज्जसि, महाराज, सिया नु खो तेसं अग्गीनं नानादारुतो अभिनिब्वत्तानं किञ्चि नानाकरणं अच्चिया वा अच्चिं, वण्णेन वा वण्णं, आभाय वा आभं”न्ति? “नो हेतं, भन्ते” । “एवमेव खो, महाराज, यं तं तेजं वीरिया निम्मथितं पधानाभिनिब्वत्तं [विरियं निप्परति, तं पच्छाभिनिब्वत्तं (सी०)], नाहं तत्थ किञ्चि नानाकरणं वदामि — यदिदं विमुत्तिया विमुत्ति”न्ति । “हेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह; सहेतुरूपं, भन्ते, भगवा आह । किं पन, भन्ते, अत्थि देवा”ति? “किं पन त्वं, महाराज, एवं वदेसि — ‘किं पन, भन्ते, अत्थि देवा’”ति? “यदि वा ते, भन्ते, देवा आगन्तारो इत्थत्तं यदि वा अनागन्तारो इत्थत्तं”? “ये ते, महाराज, देवा सब्बाबज्झा ते देवा आगन्तारो इत्थत्तं, ये ते देवा अब्बाबज्झा ते देवा अनागन्तारो इत्थत्तं”न्ति ।

३८१. एवं वुत्ते, विट्ठूभो सेनापति भगवन्तं एतदवोच — “ये ते, भन्ते, देवा सब्बाबज्झा आगन्तारो इत्थत्तं ते देवा, ये ते देवा अब्बाबज्झा अनागन्तारो इत्थत्तं ते देवे तम्हा ठाना चावेस्सन्ति वा पब्बाजेस्सन्ति वा”ति?

अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि — “अयं खो विट्ठूभो सेनापति रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स पुत्तो; अहं भगवतो पुत्तो । अयं खो कालो यं पुत्तो पुत्तेन मन्तेय्या”ति । अथ खो आयस्मा आनन्दो विट्ठूभं सेनापतिं आमन्तेसि — “तेन हि, सेनापति, तं येवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि; यथा ते खमेय्य तथा नं ब्याकरेय्यासि । तं किं मज्जसि, सेनापति, यावता रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स विजितं यत्थ च राजा पसेनदि कोसलो इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेति, पहोति तत्थ राजा पसेनदि कोसलो समणं वा ब्राह्मणं वा पुज्जवन्तं वा अपुज्जवन्तं वा ब्रह्मचरियवन्तं वा अब्रह्मचरियवन्तं वा तम्हा ठाना चावेतुं वा पब्बाजेतुं वा”ति? “यावता, भो, रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स विजितं यत्थ च राजा पसेनदि कोसलो इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेति, पहोति तत्थ राजा पसेनदि कोसलो समणं वा ब्राह्मणं वा पुज्जवन्तं वा अपुज्जवन्तं वा ब्रह्मचरियवन्तं वा अब्रह्मचरियवन्तं वा तम्हा ठाना चावेतुं वा पब्बाजेतुं वा”ति ।

“तं किं मज्जसि, सेनापति, यावता रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स अविजितं यत्थ च राजा पसेनदि कोसलो न इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेति, तत्थ पहोति राजा पसेनदि कोसलो समणं वा ब्राह्मणं वा पुज्जवन्तं वा अपुज्जवन्तं वा ब्रह्मचरियवन्तं वा अब्रह्मचरियवन्तं वा तम्हा ठाना चावेतुं वा पब्बाजेतुं वा”ति? “यावता, भो, रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स अविजितं यत्थ च राजा पसेनदि कोसलो न इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेति, न तत्थ पहोति राजा पसेनदि कोसलो समणं वा ब्राह्मणं वा पुज्जवन्तं वा अपुज्जवन्तं वा ब्रह्मचरियवन्तं वा अब्रह्मचरियवन्तं वा तम्हा ठाना चावेतुं वा पब्बाजेतुं वा”ति ।

“तं किं मज्जसि, सेनापति, सुता ते देवा तावत्तिसा”ति? “एवं, भो । सुता मे देवा तावत्तिसा । इधापि भोता रज्जा पसेनदिना कोसलेन सुता देवा तावत्तिसा”ति । “तं किं मज्जसि, सेनापति, पहोति राजा पसेनदि कोसलो देवे तावत्तिसे तम्हा ठाना चावेतुं वा पब्बाजेतुं वा”ति? “दस्सनम्पि, भो, राजा पसेनदि कोसलो देवे तावत्तिसे नप्पहोति, कुतो पन तम्हा ठाना चावेस्सति वा पब्बाजेस्सति वा”ति? “एवमेव खो, सेनापति, ये ते देवा सब्बाबज्झा आगन्तारो इत्थत्तं ते देवा, ये ते देवा अब्बाबज्झा अनागन्तारो इत्थत्तं ते देवे दस्सनायपि नप्पहोन्ति; कुतो पन तम्हा ठाना चावेस्सन्ति वा पब्बाजेस्सन्ति वा”ति?

३८२. अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “कोनामो अयं, भन्ते, भिक्खू”ति? “आनन्दो नाम, महाराजा”ति । “आनन्दो वत, भो, आनन्दरूपो वत, भो! हेतुरूपं, भन्ते, आयस्मा आनन्दो आह; सहेतुरूपं, भन्ते, आयस्मा आनन्दो आह । किं पन, भन्ते, अत्थि ब्रह्मा”ति? “किं पन त्वं, महाराज, एवं वदेसि — ‘किं पन, भन्ते, अत्थि

ब्रह्मा”’ति? “यदि वा सो, भन्ते, ब्रह्मा आगन्ता इत्थत्तं, यदि वा अनागन्ता इत्थत्तं”’न्ति? “यो सो, महाराज, ब्रह्मा सब्बाबज्झो सो ब्रह्मा आगन्ता इत्थत्तं, यो सो ब्रह्मा अब्बाबज्झो सो ब्रह्मा अनागन्ता इत्थत्तं”’न्ति । अथ खो अज्जतरो पुरिसो राजानं पसेनदिं कोसलं एतदवोच — “सज्जयो, महाराज, ब्राह्मणो आकासगोत्तो आगतो”’ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो सज्जयं ब्राह्मणं आकासगोत्तं एतदवोच — “को नु खो, ब्राह्मण, इमं कथावत्थुं राजन्तेपुरे अब्भुदाहासी”’ति? “विटटूभो, महाराज, सेनापती”’ति । विटटूभो सेनापति एवमाह — “सज्जयो, महाराज, ब्राह्मणो आकासगोत्तो”’ति । अथ खो अज्जतरो पुरिसो राजानं पसेनदिं कोसलं एतदवोच — “यानकालो, महाराजा”’ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच — “सब्बज्जुतं मयं, भन्ते, भगवन्तं अपुच्छिम्हा, सब्बज्जुतं भगवा ब्याकासि; तज्ज पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । चातुवणिसुद्धिं मयं, भन्ते, भगवन्तं अपुच्छिम्हा, चातुवणिसुद्धिं भगवा ब्याकासि; तज्ज पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । अधिदेवे मयं, भन्ते, भगवन्तं अपुच्छिम्हा, अधिदेवे भगवा ब्याकासि; तज्ज पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । अधिब्रह्मानं मयं, भन्ते, भगवन्तं अपुच्छिम्हा, अधिब्रह्मानं भगवा ब्याकासि; तज्ज पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । यं यदेव च मयं भगवन्तं अपुच्छिम्हा तं तदेव भगवा ब्याकासि; तज्ज पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च, तेन चम्हा अत्तमना । हन्द, च दानि मयं, भन्ते, गच्छाम; बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया”’ति । “यस्सदानि त्वं, महाराज, कालं मज्जसी”’ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामीति ।

कण्णकत्थलसुत्तं निद्धितं दसमं ।

राजवग्गो निद्धितो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

घटिकारो रट्टपालो, मघदेवो मधुरियं ।

बोधि अङ्गुलिमालो च, पियजातं बाहितिकं ।

धम्मचेतियसुत्तज्ज, दसमं कण्णकत्थलं ॥

५. ब्राह्मणवग्गो

१. ब्रह्मायुसुत्तं

३८३. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा विदेहेसु चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि । तेन खो पन समयेन ब्रह्मायु ब्राह्मणो मिथिलायं पटिवसति जिण्णो वुड्ढो महल्लको अद्भगतो वयोअनुप्पत्तो, वीसवस्ससतिको जातिया, तिण्णं वेदानं [वेदानं (क०)] पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो । अस्सोसि खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो — “समणो खलु भो, गोतमो सक्खपुत्तो सक्खकुला पब्बजितो विदेहेसु चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो — इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो

लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यज्जनं, केवलपरिपुणं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती”ति ।

३८४. तेन खो पन समयेन ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स उत्तरो नाम माणवो अन्तेवासी होति तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेषु अनवयो । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो उत्तरं माणवं आमन्तेसि — “अयं, तात उत्तर, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो विदेहेसु चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पञ्चमत्तेहि भिक्खुसतेहि । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुगगतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो...पे०... साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती’ति । एहि त्वं, तात उत्तर, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा समणं गोतमं जानाहि यदि वा तं भवन्तं गोतमं तथा सन्तंयेव सद्धो अब्भुगगतो, यदि वा नो तथा; यदि वा सो भवं गोतमो तादिसो, यदि वा न तादिसो । तथा मयं तं भवन्तं गोतमं वेदिस्सामा”ति । “यथा कथं पनाहं, भो, तं भवन्तं गोतमं जानिस्सामि यदि वा तं भवन्तं गोतमं तथा सन्तंयेव सद्धो अब्भुगगतो, यदि वा नो तथा; यदि वा सो भवं गोतमो तादिसो, यदि वा न तादिसो”ति । “आगतानि खो, तात उत्तर, अम्हाकं मन्तेसु द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येहि समन्नागतस्स महापुरिसस्स द्वेयेव गतियो भवन्ति अनज्जा । सचे अगारं अज्झावसति, राजा होति चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा चातुरन्तो विजितावी जनपदत्थावरियप्पत्तो सत्तरतनसमन्नागतो । तस्सिमानि सत्त रतनानि भवन्ति, सेय्यथिदं — चक्करतनं, हत्थिरतनं, अस्सरतनं, मणिरतनं, इत्थिरतनं, गहपतिरतनं, परिणायकरतनमेव सत्तमं । परोसहस्सं खो पनस्स पुत्ता भवन्ति सूरा वीरङ्गरूपा परसेनप्पमद्वना । सो इमं पथविं सागरपरियन्तं अदण्डेन असत्थेन धम्मेन [धम्मेन समेन (क०)] अभिविजिय अज्झावसति । सचे खो पन अगारस्मा अनगारियं पब्बजति, अरहं होति सम्मासम्बुद्धो लोके विवट्छदो । अहं खो पन, तात उत्तर, मन्तानं दाता; त्वं मन्तानं पटिग्गहेता”ति ।

३८५. “एवं, भो”ति खो उत्तरो माणवो ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना ब्रह्मायुं ब्राह्मणं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा विदेहेसु येन भगवा तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो उत्तरो माणवो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि समन्नेसि । अद्वसा खो उत्तरो माणवो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभ्य्येन थपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेषु कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्ये, पहूतजिक्कताय च । अथ खो भगवतो एतदहोसि — “पस्सति खो मे अयं उत्तरो माणवो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभ्य्येन थपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेषु कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्ये, पहूतजिक्कताय चा”ति । अथ खो भगवा तथारूपं इद्धाभिसङ्गारं अभिसङ्गसि यथा अद्वस उत्तरो माणवो भगवतो कोसोहितं वत्थगुह्यं । अथ खो भगवा जिक्कं निन्नामेत्वा उभोपि कण्णसोतानि अनुमसि पटिमसि [परिमसि (सी० क०)]; उभोपि नासिकसोतानि [नासिकासोतानि (सी०)] अनुमसि पटिमसि; केवलम्पि नलाटमण्डलं जिक्कया छादेसि । अथ खो उत्तरस्स माणवस्स एतदहोसि — “समन्नागतो खो समणो गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि । यंनूनाहं समणं गोतमं अनुबन्धेय्यं, इरियापथमस्स पस्सेय्य”न्ति । अथ खो उत्तरो माणवो सत्तमासानि भगवन्तं अनुबन्धि छायाव अनपायिनी [अनुपायिनी (स्या० कं० क०)] ।

३८६. अथ खो उत्तरो माणवो सत्तन्नं मासानं अच्चयेन विदेहेसु येन मिथिला तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन मिथिला येन ब्रह्मायु ब्राह्मणो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ब्रह्मायुं ब्राह्मणं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो उत्तरं माणवं ब्रह्मायु ब्राह्मणो एतदवोच — “कच्चि, तात उत्तर, तं भवन्तं गोतमं तथा सन्तंयेव सद्धो अब्भुग्गतो, नो अज्जथा? कच्चि पन सो भवं गोतमो तादिसो, नो अज्जादिसो”ति? “तथा सन्तंयेव, भो, तं भवन्तं गोतमं सद्धो अब्भुग्गतो, नो अज्जथा; तादिसोव [तादिसोव भो (सी० पी०), तादिसो च खो (स्या० कं० क०)] सो भवं गोतमो, नो अज्जादिसो । समन्नागतो च [समन्नागतो च भो (सब्बत्थ)] सो भवं गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि ।

“सुप्पतिट्ठितपादो खो पन भवं गोतमो; इदम्पि तस्स भोतो गोतमस्स महापुरिसस्स महापुरिसलक्खणं भवति ।

“हेट्ठा खो पन तस्स भोतो गोतमस्स पादतलेसु चक्कानि जातानि सहस्सारानि सनेमिकानि सनाभिकानि सब्बाकारपरिपूरानि...

“आयतपण्हि खो पन सो भवं गोतमो...

“दीघङ्गुलि खो पन सो भवं गोतमो...

“मुदुतलुनहत्थपादो खो पन सो भवं गोतमो...

“जालहत्थपादो खो पन सो भवं गोतमो...

“उस्सङ्खपादो खो पन सो भवं गोतमो...

“एणिजङ्घो खो पन सो भवं गोतमो...

“ठितको खो पन सो भवं गोतमो अनोनमन्तो उभोहि पाणितलेहि जण्णुकानि परिमसति परिमज्जति...

“कोसोहितवत्थगुहो खो पन सो भवं गोतमो...

“सुवण्णवण्णो खो पन सो भवं गोतमो कच्चनसन्निभत्तचो...

“सुखुमच्छवि खो पन सो भवं गोतमो । सुखुमत्ता छविया रजोजल्लं काये न उपलिम्पति...

“एकेकलोमो खो पन सो भवं गोतमो; एकेकानि लोमानि लोमकूपेसु जातानि...

“उद्धग्गलोमो खो पन सो भवं गोतमो; उद्धग्गानि लोमानि जातानि नीलानि अज्जनवण्णानि कुण्डलावट्टानि दक्खिणावट्टकजातानि...

“ब्रह्मजुगतो खो पन सो भवं गोतमो...

“सत्तुस्सदो खो पन सो भवं गोतमो...

“सीहपुब्बद्धकायो खो पन सो भवं गोतमो...

“चितन्तरंसो खो पन सो भवं गोतमो...

“निग्रोधपरिमण्डलो खो पन सो भवं गोतमो; यावतक्वस्स कायो तावतक्वस्स ब्यामो, यावतक्वस्स ब्यामो तावतक्वस्स कायो...

“समवट्टक्खन्धो खो पन सो भवं गोतमो...

“रसग्गसग्गी खो पन सो भवं गोतमो...

“सीहहनु खो पन सो भवं गोतमो...

“चत्तालीसदन्तो खो पन सो भवं गोतमो...

“समदन्तो खो पन सो भवं गोतमो...

“अविरळदन्तो खो पन सो भवं गोतमो...

“सुसुक्कदाठो खो पन सो भवं गोतमो...

“पहूतजिह्वो खो पन सो भवं गोतमो...

“ब्रह्मस्सरो खो पन सो भवं गोतमो करविकभाणी...

“अभिनीलनेत्तो खो पन सो भवं गोतमो...

“गोपखुमो खो पन सो भवं गोतमो...

“उण्णा खो पनस्स भोतो गोतमस्स भमुकन्तरे जाता ओदाता मुदुतूलसन्निभा...

“उण्हीससीसो खो पन सो भवं गोतमो; इदम्पि तस्स भोतो गोतमस्स महापुरिसस्स महापुरिसलक्खणं भवति ।

“इमेहि खो, भो, सो भवं गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि समन्नागतो ।

३८७. “गच्छन्तो खो पन सो भवं गोतमो दक्खिण्णेनेव पादेन पठमं पक्कमति । सो नातिदूरे पादं उद्धरति, नाच्चासन्ने पादं निक्खिपति; सो नातिसीधं गच्छति, नातिसिणिकं गच्छति; न च अहुवेन अहुवं सङ्घट्टेन्तो गच्छति, न च गोप्फकेन गोप्फकं सङ्घट्टेन्तो गच्छति । सो गच्छन्तो न सत्थिं उन्नामेति, न सत्थिं ओनामेति; न सत्थिं सन्नामेति, न सत्थिं विनामेति ।

गच्छतो खो पन तस्स भोतो गोतमस्स अधरकायोव [अङ्गुकायोव (क०), आरद्धकायोव (स्या० कं०)] इज्जति, न च कायबलेन गच्छति । अपलोकेन्तो खो पन सो भवं गोतमो सब्बकायेनेव अपलोकेति; सो न उद्धं उल्लोकेति, न अधो ओलोकेति; न च विपेक्खमानो गच्छति, युगमत्तञ्च पेक्खति; ततो चस्स उत्तरि अनावटं जाणदस्सनं भवति । सो अन्तरघरं पविसन्तो न कायं उन्नामेति, न कायं ओनामेति; न कायं सन्नामेति, न कायं विनामेति । सो नातिदूरे नाच्चासन्ने आसनस्स परिवत्तति, न च पाणिना आलम्बित्वा आसने निसीदति, न च आसनस्मिं कायं पक्खिपति । सो अन्तरघरे निसिन्नो समानो न हत्थकुक्कुच्चं आपज्जति, न पादकुक्कुच्चं आपज्जति; न अद्दुवेन अद्दुवं आरोपेत्वा निसीदति; न च गोप्फकेन गोप्फकं आरोपेत्वा निसीदति; न च पाणिना हनुकं उपदहित्वा [उपादियित्वा (सी० पी०)] निसीदति । सो अन्तरघरे निसिन्नो समानो न छम्भति न कम्पति न वेधति न परितस्सति । सो अछम्भी अकम्पी अवेधी अपरितस्सी विगतलोमहंसो । विवेकवत्तो च सो भवं गोतमो अन्तरघरे निसिन्नो होति । सो पत्तोदकं पटिग्गणहन्तो न पत्तं उन्नामेति, न पत्तं ओनामेति; न पत्तं सन्नामेति, न पत्तं विनामेति । सो पत्तोदकं पटिग्गणहाति नातिथोकं नातिबहुं । सो न खुलुखुलुकारकं [बुलुबुलुकारकं (सी०)] पत्तं धोवति, न सम्परिवत्तकं पत्तं धोवति, न पत्तं भूमियं निक्खिपित्वा हत्थे धोवति; हत्थेसु धोतेसु पत्तो धोतो होति, पत्ते धोते हत्था धोता होन्ति । सो पत्तोदकं छुट्टेति नातिदूरे नाच्चासन्ने, न च विच्छड्डयमानो । सो ओदनं पटिग्गणहन्तो न पत्तं उन्नामेति, न पत्तं ओनामेति; न पत्तं सन्नामेति, न पत्तं विनामेति । सो ओदनं पटिग्गणहाति नातिथोकं नातिबहुं । ब्यज्जनं खो पन भवं गोतमो ब्यज्जनमत्ताय आहारेति, न च ब्यज्जनेन आलोपं अतिनामेति । द्वत्तिक्खत्तुं खो भवं गोतमो मुखे आलोपं सम्परिवत्तेत्वा अज्झोहरति; न चस्स काचि ओदनमिज्जा असम्भिन्ना कायं पविसति, न चस्स काचि ओदनमिज्जा मुखे अवसिद्धा होति; अथापरं आलोपं उपनामेति । रसपटिसंवेदी खो पन सो भवं गोतमो आहारं आहारेति, नो च रसरागपटिसंवेदी ।

“अट्ठङ्गसमन्नागतं [अट्ठङ्गसमन्नागतो (क०)] खो पन सो भवं गोतमो आहारं आहारेति — नेव दवाय, न मदाय न मण्डनाय न विभूसनाय, यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया यापनाय, विहिंसूपरतिया ब्रह्मचरियानुग्गहाय — ‘इति पुराणञ्च वेदनं पटिहङ्गामि नवञ्च वेदनं न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे भविस्सति अनवज्जता च फासुविहारो चा’ति । सो भुत्तावी पत्तोदकं पटिग्गणहन्तो न पत्तं उन्नामेति, न पत्तं ओनामेति; न पत्तं सन्नामेति, न पत्तं विनामेति । सो पत्तोदकं पटिग्गणहाति नातिथोकं नातिबहुं । सो न खुलुखुलुकारकं पत्तं धोवति, न सम्परिवत्तकं पत्तं धोवति, न पत्तं भूमियं निक्खिपित्वा हत्थे धोवति; हत्थेसु धोतेसु पत्तो धोतो होति, पत्ते धोते हत्था धोता होन्ति । सो पत्तोदकं छुट्टेति नातिदूरे नाच्चासन्ने, न च विच्छड्डयमानो । सो भुत्तावी न पत्तं भूमियं निक्खिपति नातिदूरे नाच्चासन्ने, न च अनत्थिको पत्तेन होति, न च अतिवेलानुरक्खी पत्तस्मिं । सो भुत्तावी मुहुत्तं तुण्ही निसीदति, न च अनुमोदनस्स कालमतिनामेति । सो भुत्तावी अनुमोदति, न तं भत्तं गरहति, न अज्जं भत्तं पटिकङ्कति; अज्जदत्थु धम्मिया कथाय तं परिसं सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । सो तं परिसं धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा उट्ठायासना पक्कमति । सो नातिसीधं गच्छति, नातिसणिकं गच्छति, न च मुच्चितुकामो गच्छति; न च तस्स भोतो गोतमस्स काये चीवरं अच्चुक्कट्ठं होति न च अच्चोक्कट्ठं, न च कायस्मिं अल्लीनं न च कायस्मा अपक्कट्ठं; न च तस्स भोतो गोतमस्स कायम्हा वातो चीवरं अपवहति; न च तस्स भोतो गोतमस्स काये रजोजल्लं उपलिम्पति । सो आरामगतो निसीदति पज्जत्ते आसने । निसज्ज पादे पक्खालेति; न च सो भवं गोतमो पादमण्डनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । सो पादे पक्खालेत्वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्टपेत्वा । सो नेव अत्तब्याबाधाय चेतेंति, न परब्याबाधाय चेतेंति, न उभयब्याबाधाय चेतेंति; अत्तहितपरहितउभयहितसब्बलोकहितमेव सो भवं गोतमो चिन्तेन्तो निसिन्नो होति । सो आरामगतो परिसति धम्मं देसेति, न तं परिसं उस्सादेति, न तं परिसं अपसादेति; अज्जदत्थु धम्मिया कथाय तं परिसं सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति ।

“अट्टङ्गसमन्नागतो खो पनस्स भोतो गोतमस्स मुखतो घोसो निच्छरति — विस्सट्ठो च, विज्जेय्यो च, मज्जु च, सवनीयो च, बिन्दु च, अविशारी च, गम्भीरो च, निन्नादी च । यथापरिसं खो पन सो भवं गोतमो सरेन विज्जापेति, न चस्स बहिद्धा परिसाय घोसो निच्छरति । ते तेन भोता गोतमेन धम्मिया कथाय सन्दस्सिता समादपिता समुत्तेजिता सम्पहंसिता उट्ठायासना पक्कमन्ति अवलोकयमानायेव [अपलोकयमानायेव (सी० क०)] अविजहितत्ता [अविजहन्ताभावेन (सी० स्या० कं० पी०)] । अट्टसाम खो मयं, भो, तं भवन्तं गोतमं गच्छन्तं, अट्टसाम ठितं, अट्टसाम अन्तरघरं पविसन्तं, अट्टसाम अन्तरघरे निसिन्नं तुण्हीभूतं, अट्टसाम अन्तरघरे भुज्जन्तं, अट्टसाम भुत्ताविं निसिन्नं तुण्हीभूतं, अट्टसाम भुत्ताविं अनुमोदन्तं, अट्टसाम आरामं गच्छन्तं, अट्टसाम आरामगतं निसिन्नं तुण्हीभूतं, अट्टसाम आरामगतं परिसति धम्मं देसेन्तं । एदिसो च एदिसो च सो भवं गोतमो, ततो च भिय्यो”ति ।

३८८. एवं वुत्ते, ब्रह्मायु ब्राह्मणो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा तिकखत्तुं उदानं उदानेति —

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा”ति ।

“अप्पेव नाम मयं कदाचि करहचि तेन भोता गोतमेन समागच्छेय्याम? अप्पेव नाम सिया कोचिदेव कथासल्लापो”ति!

३८९. अथ खो भगवा विदेहेसु अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन मिथिला तदवसरि । तत्र सुदं भगवा मिथिलायं विहरति मघदेवम्बवने । अस्सोसुं खो मिथिलेय्यका [मेथिलेय्यका (सी० पी०)] ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो विदेहेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं पच्चमत्तेहि भिक्खुसत्तेहि मिथिलं अनुप्पत्तो, मिथिलायं विहरति मघदेवम्बवने । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुग्गतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यज्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती”ति ।

अथ खो मिथिलेय्यका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे भगवता सद्धिं सम्मोदिसु, सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे भगवतो सन्तिके नामगोत्तं सावेत्वा एकमन्तं निसीदिसु; अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्तं निसीदिसु ।

३९०. अस्सोसि खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो — “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो मिथिलं अनुप्पत्तो, मिथिलायं विहरति मघदेवम्बवने”ति । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो सम्बहुलेहि सावकेहि सद्धिं येन मघदेवम्बवनं

तेनुपसङ्कमि । अथ खो ब्रह्मायुनो ब्राह्मणस्स अविदूरे अम्बवनस्स एतदहोसि — “न खो मेतं पतिरूपं योहं पुब्बे अप्पटिसंविदितो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमेय्य” न्ति । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो अज्जतरं माणवकं आमन्तेसि — “एहि त्वं, माणवक, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन समणं गोतमं अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छ — ‘ब्रह्मायु, भो गोतम, ब्राह्मणो भवन्तं गोतमं अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छती’ति । एवञ्च वदेहि — ‘ब्रह्मायु, भो गोतम, ब्राह्मणो जिण्णो वुट्ठो महल्लको अद्भगतो वयोअनुप्पत्तो, वीसवस्ससतिको जातिया, तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेषु अनवयो । यावता, भो, ब्राह्मणगहपतिका मिथिलायं पटिवसन्ति, ब्रह्मायु तेसं ब्राह्मणो अगमक्खायति — यदिदं भोगेहि; ब्रह्मायु तेसं ब्राह्मणो अगमक्खायति — यदिदं मन्तेहि; ब्रह्मायु तेसं ब्राह्मणो अगमक्खायति — यदिदं आयुना चेव यससा च । सो भोतो गोतमस्स दस्सनकामो”’ति ।

“एवं, भो”ति खो सो माणवको ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो सो माणवको भगवन्तं एतदवोच — “ब्रह्मायु, भो गोतम, ब्राह्मणो भवन्तं गोतमं अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्ठानं बलं फासुविहारं पुच्छति; एवञ्च वदेति — ‘ब्रह्मायु, भो गोतम, ब्राह्मणो जिण्णो वुट्ठो महल्लको अद्भगतो वयोअनुप्पत्तो, वीसवस्ससतिको जातिया, तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेषु अनवयो । यावता, भो, ब्राह्मणगहपतिका मिथिलायं पटिवसन्ति, ब्रह्मायु तेसं ब्राह्मणो अगमक्खायति — यदिदं भोगेहि; ब्रह्मायु तेसं ब्राह्मणो अगमक्खायति — यदिदं मन्तेहि; ब्रह्मायु तेसं ब्राह्मणो अगमक्खायति — यदिदं आयुना चेव यससा च । सो भोतो गोतमस्स दस्सनकामो”’ति । “यस्सदानि, माणव, ब्रह्मायु ब्राह्मणो कालं मज्जती”ति । अथ खो सो माणवको येन ब्रह्मायु ब्राह्मणो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ब्रह्मायुं ब्राह्मणं एतदवोच — “कतावकासो खोम्हि भवता समणेन गोतमेन । यस्सदानि भवं कालं मज्जती”ति ।

३९१. अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि । अहसा खो सा परिसा ब्रह्मायुं ब्राह्मणं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान ओरमिय [ओरमत्थ (स्या० कं० पी०), ओरमथ, ओरमति (क०), अथ नं (सी०), ओरमियाति पन त्वापच्चयन्ततथसंवण्णनानुरूपं विसोधितपदं] ओकासमकासि यथा तं जातस्स यसस्सिनो । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो तं परिसं एतदवोच — “अलं, भो! निसीदथ तुम्हे सके आसने । इधाहं समणस्स गोतमस्स सन्तिके निसीदिस्सामी”ति ।

अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि समन्नेसि । अहसा खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभ्य्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेषु कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्मे, पहूतजिक्कताय च । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो भगवन्तं गाथाहि अज्झभासि —

“ये मे द्वत्तिसाति सुता, महापुरिसलक्खणा ।
दुवे तेसं न पस्सामि, भोतो कायस्मिं गोतम ॥

“कच्चि कोसोहितं भोतो, वत्थगुहं नरुत्तम ।

नारीसमानसक्कया, कच्चि जिक्का न दस्सका [नारीसहनाम सक्कया, कच्चि जिक्का नरस्सिका । (सी० स्या० कं०

पी०)॥

“कच्चि पहूतजिहोसि, यथा तं जानियामसे ।
निन्नामयेतं पहूतं, कङ्खं विनय नो इसे ॥

“दिट्ठधम्महितत्थाय, सम्परायसुखाय च ।
कतावकासा पुच्छाम, यं किञ्चि अभिपत्थित”न्ति ॥

३९२. अथ खो भगवतो एतदहोसि — “पस्सति खो मे अयं ब्रह्मायु ब्राह्मणो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभ्य्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेसु कङ्खति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्ये, पहूतजिह्वताय चा”ति । अथ खो भगवा तथारूपं इद्वाभिसङ्खारं अभिसङ्खासि यथा अदस ब्रह्मायु ब्राह्मणो भगवतो कोसोहितं वत्थगुह्यं । अथ खो भगवा जिह्वं निन्नामेत्वा उभोपि कण्णसोतानि अनुमसि पटिमसि; उभोपि नासिकसोतानि अनुमसि पटिमसि; केवलमपि नलाटमण्डलं जिह्वाय छादेसि । अथ खो भगवा ब्रह्मायुं ब्राह्मणं गाथाहि पच्चभासि —

“ये ते द्वत्तिसाति सुता, महापुरिसलक्खणा ।
सब्बे ते मम कायस्मिं, मा ते [मा वो (क०)] कङ्खाहु ब्राह्मण ॥

“अभिज्जेय्यं अभिज्जातं, भावेतब्बज्ज भावितं ।
पहातब्बं पहीनं मे, तस्मा बुद्धोस्मि ब्राह्मण ॥

“दिट्ठधम्महितत्थाय, सम्परायसुखाय च ।
कतावकासो पुच्छस्सु, यं किञ्चि अभिपत्थित”न्ति ॥

३९३. अथ खो ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — “कतावकासो खोम्हि समणेन गोतमेन । किं नु खो अहं समणं गोतमं पुच्छेय्यं — “दिट्ठधम्मिकं वा अत्थं सम्परायिकं वा”ति । अथ खो ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — “कुसलो खो अहं दिट्ठधम्मिकानं अत्थानं । अज्जेपि मं दिट्ठधम्मिकं अत्थं पुच्छन्ति । यंनूनाहं समणं गोतमं सम्परायिकंयेव अत्थं पुच्छेय्य”न्ति । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो भगवन्तं गाथाहि अज्झभासि —

“कथं खो ब्राह्मणो होति, कथं भवति वेदगू ।
तेविज्जो भो कथं होति, सोत्थियो किन्ति वुच्चति ॥

“अरहं भो कथं होति, कथं भवति केवली ।
मुनि च भो कथं होति, बुद्धो किन्ति पवुच्चती”ति ॥

३९४. अथ खो भगवा ब्रह्मायुं ब्राह्मणं गाथाहि पच्चभासि —

“पुब्बेनिवासं यो वेदि, सग्गापायज्ज पस्सति ।
अथो जातिक्खयं पत्तो, अभिज्जा वोसितो मुनि ॥

“चित्तं विसुद्धं जानाति, मुत्तं रागेहि सब्बसो ।
पहीनजातिमरणो, ब्रह्मचरियस्स केवली ।
पारगू सब्बधम्मनं, बुद्धो तादी पवुच्चती”ति ॥

एवं वृत्ते, ब्रह्मायु ब्राह्मणो उट्टयासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवतो पादानि मुखेन च परिचुम्बति, पाणीहि च परिसम्बाहति, नामञ्च सावेति — “ब्रह्मायु अहं, भो गोतम, ब्राह्मणो; ब्रह्मायु अहं, भो गोतम, ब्राह्मणो”ति । अथ खो सा परिसा अच्छरियम्भुतचित्तजाता अहोसि — “अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो! यत्र हि नामायं ब्रह्मायु ब्राह्मणो जातो यसस्सी एवरूपं परमनिपच्चकारं करिस्सती”ति । अथ खो भगवा ब्रह्मायुं ब्राह्मणं एतदवोच — “अलं, ब्राह्मण, उट्टह निसीद त्वं सके आसने यतो ते मयि चित्तं पसन्न”न्ति । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो उट्टहित्वा सके आसने निसीदि ।

३९५. अथ खो भगवा ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स अनुपुब्बिं कथं कथेसि, सेय्यथिदं — दानकथं, सीलकथं, सग्गकथं; कामानं आदीनवं ओकारं संकिलेसं नेक्खम्मे आनिसंसं पकासेसि । यदा भगवा अज्जासि ब्रह्मायुं ब्राह्मणं कल्लचित्तं मुदुचित्तं विनीवरणचित्तं उदग्गचित्तं पसन्नचित्तं, अथ या बुद्धानं सामुक्कंसिका धम्मदेसना तं पकासेसि — दुक्खं, समुदयं, निरोधं, मग्गं । सेय्यथापि नाम सुद्धं वत्थं अपगतकाळकं सम्मदेव रजनं पटिग्गणहेय्य, एवमेव ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स तस्मिंयेव आसने विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादि — “यं किञ्चि समुदयधम्मं सब्बं तं निरोधधम्म”न्ति । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो दिट्ठधम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो परियोगाळ्हधम्मो तिण्णविचिकिच्छो विगतकथंकथो वेसारज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो सत्थुसासने भगवन्तं एतदवोच — “अभिककन्तं, भो गोतम, अभिककन्तं, भो गोतम! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति — एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं । अधिवासेतु च मे भवं गोतमो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्गेना”ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्टयासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा भगवतो कालं आरोचापेसि — “कालो, भो गोतम, निट्ठितं भत्त”न्ति ।

अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन ब्रह्मायुस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि सद्धिं भिक्खुसङ्गेन । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो सत्ताहं बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्गं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ खो भगवा तस्स सत्ताहस्स अच्चयेन विदेहेसु चारिकं पक्कामि । अथ खो ब्रह्मायु ब्राह्मणो अचिरपक्कन्तस्स भगवतो कालमकासि । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “ब्रह्मायु, भन्ते, ब्राह्मणो कालङ्कतो । तस्स का गति, को अभिसम्परायो”ति? “पण्डितो, भिक्खवे, ब्रह्मायु ब्राह्मणो पच्चपादि धम्मस्सानुधम्मं, न च मं धम्माधिकरणं विहेसेसि । ब्रह्मायु, भिक्खवे, ब्राह्मणो पज्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति, तत्थ परिनिब्बायी, अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका”ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति ।

ब्रह्मायुसुत्तं निद्धितं पठमं ।

२. सेलसुत्तं

३९६. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा अङ्गुत्तरापेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं अट्टतेळसेहि भिक्खुसतेहि येन आपणं नाम अङ्गुत्तरापानं निगमो तदवसरि । अस्सोसि खो केणियो जटिलो — “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो अङ्गुत्तरापेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं अट्टतेळसेहि भिक्खुसतेहि आपणं अनुप्पत्तो । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुगतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवाति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यज्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती”ति ।

अथ खो केणियो जटिलो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो केणियं जटिलं भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । अथ खो केणियो जटिलो भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहंसितो भगवन्तं एतदवोच — “अधिवासेतु मे भवं गोतमो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना”ति । एवं वुत्ते, भगवा केणियं जटिलं एतदवोच — “महा खो, केणिय, भिक्खुसङ्घो अट्टतेळसानि भिक्खुसतानि, त्वञ्च ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो”ति । दुतियम्पि खो केणियो जटिलो भगवन्तं एतदवोच — “किञ्चापि खो, भो गोतम, महा भिक्खुसङ्घो अट्टतेळसानि भिक्खुसतानि, अहञ्च ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो; अधिवासेतु मे भवं गोतमो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना”ति । दुतियम्पि खो भगवा केणियं जटिलं एतदवोच — “महा खो, केणिय, भिक्खुसङ्घो अट्टतेळसानि भिक्खुसतानि, त्वञ्च ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो”ति । ततियम्पि खो केणियो जटिलो भगवन्तं एतदवोच — “किञ्चापि खो, भो गोतम, महा भिक्खुसङ्घो अट्टतेळसानि भिक्खुसतानि, अहञ्च ब्राह्मणेसु अभिप्पसन्नो; अधिवासेतु मे भवं गोतमो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना”ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो केणियो जटिलो भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना येन सको अस्समो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा मित्तामच्चे जातिसालोहिते आमन्तेसि — “सुणन्तु मे भोन्तो, मित्तामच्चा जातिसालोहिता; समणो मे गोतमो निमन्तितो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेन । येन मे कायवेय्यावटिकं [कायवेय्यावटिकं (सी० स्या० कं०), कायवेय्यावतिकं (क०)] करेय्याथा”ति । “एवं, भो”ति खो केणियस्स जटिलस्स मित्तामच्चा जातिसालोहिता केणियस्स जटिलस्स पटिस्सुत्वा अप्पेकच्चे उद्धनानि खणन्ति, अप्पेकच्चे कट्टानि फालेन्ति, अप्पेकच्चे भाजनानि धोवन्ति, अप्पेकच्चे उदकमणिकं पतिट्ठापेन्ति, अप्पेकच्चे आसनानि पज्जपेन्ति । केणियो पन जटिलो सामंयेव मण्डलमालं पटियादेति ।

३९७. तेन खो पन समयेन सेलो ब्राह्मणो आपणे पटिवसति तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो, तीणि च माणवकसतानि मन्ते वाचेति । तेन खो पन समयेन केणियो जटिलो सेले ब्राह्मणे अभिप्पसन्नो होति । अथ खो सेलो ब्राह्मणो तीहि माणवकसतेहि परिवुतो जङ्घाविहारं अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो येन केणियस्स जटिलस्स अस्समो तेनुपसङ्गमि । अदसा खो सेलो ब्राह्मणो केणियस्स जटिलस्स अस्समे अप्पेकच्चे उद्धनानि खणन्ते, अप्पेकच्चे कट्टानि फालेन्ते, अप्पेकच्चे भाजनानि धोवन्ते,

अप्येकच्चे उदकमणिकं पतिट्ठापेन्ते, अप्येकच्चे आसनानि पञ्जपेन्ते, केणियं पन जटिलं सामंयेव मण्डलमालं पटियादेन्तं । दिस्वान केणियं जटिलं एतदवोच — “किं नु भोतो केणियस्स आवाहो वा भविस्सति विवाहो वा भविस्सति महायज्जो वा पच्चुपट्ठितो, राजा वा मागधो सेनियो बिम्बिसारो निमन्तितो स्वातनाय सद्धिं बलकायेना”ति? “न मे, भो सेल, आवाहो भविस्सति नपि विवाहो भविस्सति नपि राजा मागधो सेनियो बिम्बिसारो निमन्तितो स्वातनाय सद्धिं बलकायेन; अपि च खो मे महायज्जो पच्चुपट्ठितो । अत्थि, भो, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो अङ्गुत्तरापेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं अट्ठतेळसेहि भिक्खुसतेहि आपणं अनुप्पत्तो । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्वो अब्भुगगतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । सो मे निमन्तितो स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्घेना”ति ।

“बुद्धोति — भो केणिय, वदेसि”?

“बुद्धोति — भो सेल, वदामि” ।

“बुद्धोति — भो केणिय, वदेसि”?

“बुद्धोति — भो सेल, वदामी”ति ।

३९८. अथ खो सेलस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — “घोसोपि खो एसो दुल्लभो लोकस्मिं — यदिदं ‘बुद्धो’ति [यदिदं बुद्धो बुद्धोति (क०)] । आगतानि खो पनम्हाकं मन्तेसु द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येहि समन्नागतस्स महापुरिसस्स द्वेयेव गतियो भवन्ति अनज्जा । सचे अगारं अज्झावसति, राजा होति चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा चातुरन्तो विजितावी जनपदत्थावरियप्पत्तो सत्तरतनसमन्नागतो । तस्सिमानि सत्त रतनानि भवन्ति, सेय्यथिदं — चक्करतनं, हत्थिरतनं, अस्सरतनं, मणिरतनं, इत्थिरतनं, गहपतिरतनं, परिणायकरतनमेव सत्तमं । परोसहस्सं खो पनस्स पुत्ता भवन्ति सूरा वीरङ्गरूपा परसेनप्पमद्दना । सो इमं पथविं सागरपरियन्तं अदण्डेन असत्थेन धम्मेन अभिविजिय अज्झावसति । सचे पन अगारस्मा अनगारियं पब्बजति, अरहं होति सम्मासम्बुद्धो लोके विवट्ठच्छदो” ।

“कहं पन, भो केणिय, एतरहि सो भवं गोतमो विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो”ति? एवं वुत्ते, केणियो जटिलो दक्खिणं बाहुं पगगहेत्वा सेलं ब्राह्मणं एतदवोच — “येनेसा, भो सेल, नीलवनराजी”ति । अथ खो सेलो ब्राह्मणो तीहि माणवकसतेहि सद्धिं येन भगवा तेनुपसङ्गमि । अथ खो सेलो ब्राह्मणो ते माणवके आमन्तेसि — “अप्पसद्दा भोन्तो आगच्छन्तु पदे पदं [पादे पादं (सी०)] निक्खिपन्ता; दुरासदा [दूरसद्दा (क०)] हि ते भगवन्तो सीहाव एकचरा । यदा चाहं, भो, समणेन गोतमेन सद्धिं मन्तेय्यं, मा मे भोन्तो अन्तरन्तरा कथं ओपातेथ । कथापरियोसानं मे भवन्तो आगमेन्तू”ति । अथ खो सेलो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सेलो ब्राह्मणो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि समन्नेसि ।

अदसा खो सेलो ब्राह्मणो भगवतो काये द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभ्य्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेषु कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्हे, पहूतजिह्वताय च । अथ खो भगवतो एतदहोसि — “पस्सति खो मे अयं सेलो ब्राह्मणो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि, येभ्य्येन ठपेत्वा द्वे । द्वीसु महापुरिसलक्खणेषु कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — कोसोहिते च वत्थगुह्हे, पहूतजिह्वताय चा”ति ।

अथ खो भगवा तथारूपं इद्धाभिसङ्खारं अभिसङ्खासि, यथा अदस सेलो ब्राह्मणो भगवतो कोसोहितं वत्थगुहं । अथ खो भगवा जिहं निन्नामेत्वा उभोपि कण्णसोतानि अनुमसि पटिमसि; उभोपि नासिकसोतानि अनुमसि पटिमसि; केवलम्पि नलाटमण्डलं जिह्वाय छादेसि । अथ खो सेलस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि — “समन्नागतो खो समणो गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि परिपुण्णेहि, नो अपरिपुण्णेहि; नो च खो नं जानामि बुद्धो वा नो वा । सुतं खो पन मेतं ब्राह्मणानं वुद्धानं महल्लकानं आचरियपाचरियानं भासमानानं — ‘ये ते भवन्ति अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा ते सके वण्णे भञ्जमाने अत्तानं पातुकरोन्ती’ति । यन्नूनाहं समणं गोतमं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवेय्य”न्ति ।

३९९. अथ खो सेलो ब्राह्मणो भगवन्तं सम्मुखा सारुप्पाहि गाथाहि अभित्थवि —

“परिपुण्णकायो सुरुचि, सुजातो चारुदस्सनो ।
सुवण्णवण्णोसि भगवा, सुसुक्कदाठोसि वीरियवा [विरियवा (सी० स्या० कं० पी०)] ॥

“नरस्स हि सुजातस्स, ये भवन्ति वियज्जना ।
सब्बे ते तव कायस्मिं, महापुरिसलक्खणा ॥

“पसन्ननेत्तो सुमुखो, ब्रह्मा [ब्रह्मा (स्या० कं० क०)] उज्जु पतापवा ।
मज्झे समणसङ्घस्स, आदिच्चोव विरोचसि ॥

“कल्याणदस्सनो भिक्खु, कञ्चनसन्निभत्तचो ।
किं ते समणभावेन, एवं उत्तमवण्णिनो ॥

“राजा अरहसि भवितुं, चक्कवत्ती रथेसभो ।
चातुरन्तो विजितावी, जम्बुसण्डस्स [जम्बुमण्डस्स (क०)] इस्सरो ॥

“खत्तिया भोगिराजानो, अनुयन्ता [अनुयुत्ता (सी० स्या० कं० पी०)] भवन्तु ते ।
राजाभिराजा मनुजिन्दो, रज्जं कारेहि गोतम” ॥

“राजाहमस्मि सेलाति, धम्मराजा अनुत्तरो ।
धम्मेन चक्कं वत्तेमि, चक्कं अण्णटिवत्तियं” ॥

“सम्बुद्धो पटिजानासि, धम्मराजा अनुत्तरो ।
‘धम्मेन चक्कं वत्तेमि’, इति भाससि गोतम ॥

“को नु सेनापति भोतो, सावको सत्थुरन्वयो ।
को ते तमनुवत्तेति, धम्मचक्कं पवत्तितं” ॥

“मया पवत्तितं चक्कं, (सेलाति भगवा धम्मचक्कं अनुत्तरं ।
सारिपुत्तो अनुवत्तेति, अनुजातो तथागतं ॥

“अभिज्जेय्यं अभिज्जातं, भावेतब्बज्ज भावितं ।
पहातब्बं पहीनं मे, तस्मा बुद्धोस्मि ब्राह्मण ॥

“विनयस्सु मयि कङ्खं, अधिमुच्चस्सु ब्राह्मण ।
दुल्लभं दस्सनं होति, सम्बुद्धानं अभिण्हसो ॥

“येसं वे दुल्लभो लोके, पातुभावो अभिण्हसो ।
सोहं ब्राह्मण सम्बुद्धो, सल्लकत्तो अनुत्तरो ॥

“ब्रह्मभूतो अतितुलो, मारसेनप्पमद्दनो ।
सब्बामित्ते वसी कत्वा, मोदामि अकुतोभयो” ॥

“इमं भोन्तो निसामेथ, यथा भासति चक्खुमा ।
सल्लकत्तो महावीरो, सीहोव नदती वने ॥

“ब्रह्मभूतं अतितुलं, मारसेनप्पमद्दनं ।
को दिस्वा नप्पसीदेय्य, अपि कण्हाभिजातिको ॥

“यो मं इच्छति अन्वेतु, यो वा निच्छति गच्छतु ।
इधाहं पब्बजिस्सामि, वरपज्जस्स सन्तिके” ॥

“एतज्जे [एवज्जे (स्या० कं०)] रुच्चति भोतो, सम्मासम्बुद्धसासनं [सम्मासम्बुद्धसासने (कत्थचि सुत्तनिपाते)]
।

मयम्पि पब्बजिस्सामि, वरपज्जस्स सन्तिके” ॥

“ब्राह्मणा तिसता इमे, याचन्ति पज्जलीकता ।
ब्रह्मचरियं चरिस्साम, भगवा तव सन्तिके” ॥

“स्वाक्खातं ब्रह्मचरियं, (सेलाति भगवा सन्दिट्टिकमकालिकं ।
यत्थ अमोघा पब्बज्जा, अप्पमत्तस्स सिक्खतो”ति ॥

अलत्थ खो सेलो ब्राह्मणो सपरिसो भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, अलत्थ उपसम्पदं ।

४००. अथ खो केणियो जटिलो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके अस्समे पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा भगवतो कालं आरोचापेसि — “कालो, भो गोतम, निड्ढितं भत्त”न्ति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन केणियस्स जटिलस्स अस्समो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि सङ्घिं भिक्खुसङ्गेन । अथ खो केणियो जटिलो बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्गं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि, सम्पवारेसि । अथ खो केणियो जटिलो भगवन्तं भुत्ताविं ओनीतपत्तपाणिं अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

एकमन्तं निसिन्नं खो केणियं जटिलं भगवा इमाहि गाथाहि अनुमोदि —

“अग्निहोतृमुखा यज्जा, सावित्री छन्दसो मुखं ।
राजा मुखं मनुस्सानं, नदीनं सागरो मुखं ॥

“नक्खत्तानं मुखं चन्दो, आदिच्चो तपतं मुखं ।
पुज्जं आकङ्खमानानं, सङ्गो वे यजतं मुखं”न्ति ॥

अथ खो भगवा केणियं जटिलं इमाहि गाथाहि अनुमोदित्वा उट्ठायासना पक्कामि ।

अथ खो आयस्मा सेलो सपरिसो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति अब्भज्जासि । अज्जतरो खो पनायस्मा सेलो सपरिसो अरहतं अहोसि । अथ खो आयस्मा सेलो सपरिसो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा एकंसं चीवरं कत्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं गाथाहि अज्झभासि —

“यं तं सरणमागम्म, इतो अट्ठमि चक्खुमा ।
सत्तरत्तेन [अनुत्तरेन (क०)] भगवा, दन्तम्ह तव सासने ॥

“तुवं बुद्धो तुवं सत्था, तुवं माराभिभू मुनि ।
तुवं अनुसये छेत्वा, तिण्णो तारेसिमं पजं ॥

“उपधी ते समतिक्कन्ता, आसवा ते पदालिता ।
सीहोव अनुपादानो, पहीनभयभेरवो ॥

“भिक्खवो तिसता इमे, तिट्ठन्ति पज्जलीकता ।
पादे वीर पसारेहि, नागा वन्दन्तु सत्थुनो”ति ॥

सेलसुत्तं निट्ठितं दुतियं ।

३. अस्सलायनसुत्तं

४०१. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन नानावेरज्जकानं ब्राह्मणानं पञ्चमत्तानि ब्राह्मणसतानि सावत्थियं पटिवसन्ति केनचिदेव करणीयेन । अथ खो तेसं ब्राह्मणानं एतदहोसि — “अयं खो समणो गोतमो चातुवण्णिं सुद्धिं पज्जपेति । को नु खो पहोति समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतु”न्ति? तेन खो पन समयेन अस्सलायनो नाम माणवो सावत्थियं पटिवसति दहरो, वुत्तसिरो, सोळसवस्सुद्देसिको जातिया, तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेषु अनवयो । अथ खो तेसं ब्राह्मणानं एतदहोसि — “अयं खो अस्सलायनो माणवो सावत्थियं

पटिवसति दहरो, वुत्तसिरो, सोळसवस्सुद्धेसिको जातिया, तिण्णं वेदानं पारगू...पे०... अनवयो । सो खो प्होति समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतु”न्ति ।

अथ खो ते ब्राह्मणा येन अस्सलायनो माणवो तेनुपङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा अस्सलायनं माणवं एतदवोचुं — “अयं, भो अस्सलायन, समणो गोतमो चातुवणिं सुद्धिं पज्जपेति । एतु भवं अस्सलायनो समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतु”ति [पटिमन्तेतुन्ति (पी० क०)] ।

एवं वुत्ते, अस्सलायनो माणवो ते ब्राह्मणे एतदवोच — “समणो खलु, भो, गोतमो धम्मवादी; धम्मवादिनो च पन दुप्पटिमन्तिया भवन्ति । नाहं सक्कोमि समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतु”न्ति । दुतियमि खो ते ब्राह्मणा अस्सलायनं माणवं एतदवोचुं — “अयं, भो अस्सलायन, समणो गोतमो चातुवणिं सुद्धिं पज्जपेति । एतु भवं अस्सलायनो समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतु [पटिमन्तेतुं (सी० पी० क०)] । चरितं खो पन भोता अस्सलायनेन परिब्बाजक”न्ति । दुतियमि खो अस्सलायनो माणवो ते ब्राह्मणे एतदवोच — “समणो खलु, भो, गोतमो धम्मवादी; धम्मवादिनो च पन दुप्पटिमन्तिया भवन्ति । नाहं सक्कोमि समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतु”न्ति । ततियमि खो ते ब्राह्मणा अस्सलायनं माणवं एतदवोचुं — “अयं, भो अस्सलायन, समणो गोतमो चातुवणिं सुद्धिं पज्जपेति । एतु भवं अस्सलायनो समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतु [पटिमन्तेतुं (सी० पी० क०)] । चरितं खो पन भोता अस्सलायनेन परिब्बाजकं । मा भवं अस्सलायनो अयुद्धपराजितं पराजयी”ति ।

एवं वुत्ते, अस्सलायनो माणवो ते ब्राह्मणे एतदवोच — “अद्धा खो अहं भवन्तो न लभामि । समणो खलु, भो, गोतमो धम्मवादी; धम्मवादिनो च पन दुप्पटिमन्तिया भवन्ति । नाहं सक्कोमि समणेन गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतुन्ति । अपि चाहं भवन्तानं वचनेन गमिस्सामी”ति ।

४०२. अथ खो अस्सलायनो माणवो महता ब्राह्मणगणेन सद्धिं येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो अस्सलायनो माणवो भगवन्तं एतदवोच — “ब्राह्मणा, भो गोतम, एवमाहंसु — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणोव सुक्को वण्णो, कण्हो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणोव सुज्झन्ति, नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणाव ब्रह्मनो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा’ति । इध भवं गोतमो किमाहा”ति? “दिस्सन्ति [दिस्सन्ते (सी० स्या० कं० पी०)] खो पन, अस्सलायन, ब्राह्मणानं ब्राह्मणियो उतुनियोपि गब्भिनियोपि विजायमानापि पायमानापि । ते च ब्राह्मणियोनिजाव समाना एवमाहंसु — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणोव सुक्को वण्णो, कण्हो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणाव सुज्झन्ति, नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणाव ब्रह्मनो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा’”ति । “किञ्चापि भवं गोतमो एवमाह, अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेतं मज्जन्ति — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो...पे०... ब्रह्मदायादा’”ति ।

४०३. “तं किं मज्जसि, अस्सलायन, सुतं ते — ‘योनकम्बोजेसु अज्जेसु च पच्चन्तिमेसु जनपदेसु द्वेव वण्णा — अय्यो चेव दासो च; अय्यो हुत्वा दासो होति, दासो हुत्वा अय्यो होती’”ति? “एवं, भो, सुतं तं मे — ‘योनकम्बोजेसु अज्जेसु च पच्चन्तिमेसु जनपदेसु द्वेव वण्णा — अय्यो चेव दासो च; अय्यो हुत्वा दासो होति, दासो हुत्वा अय्यो होती’”ति । “एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणानं किं बलं, को अस्सासो यदेत्थ ब्राह्मणा एवमाहंसु — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो...पे०... ब्रह्मदायादा’”ति? “किञ्चापि भवं गोतमो एवमाह, अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेतं मज्जन्ति — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो...पे०... ब्रह्मदायादा’”ति ।

४०४. “तं किं मज्जसि, अस्सलायन, खत्तियोव नु खो पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी अभिज्झालु ब्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य, नो ब्राह्मणो? वेस्सोव नु खो...पे०... सुद्धोव नु खो पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी अभिज्झालु ब्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य, नो ब्राह्मणो”ति? “नो हिदं, भो गोतम। खत्तियोपि हि, भो गोतम, पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी अभिज्झालु ब्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य। ब्राह्मणोपि हि, भो गोतम...पे०... वेस्सोपि हि, भो गोतम...पे०... सुद्धोपि हि, भो गोतम...पे०... सब्बेपि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पाणातिपातिनो अदिन्नादायिनो कामेसुमिच्छाचारिनो मुसावादिनो पिसुणवाचा फरुसवाचा सम्फप्पलापिनो अभिज्झालू ब्यापन्नचित्ता मिच्छादिट्ठी कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्यु”न्ति। “एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणानं किं बलं, को अस्सासो यदेत्थ ब्राह्मणा एवमाहंसु — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो...पे०... ब्रह्मदायादा’”ति? “किञ्चापि भवं गोतमो एवमाह, अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेतं मज्जन्ति — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो...पे०... ब्रह्मदायादा’”ति।

४०५. “तं किं मज्जसि, अस्सलायन, ब्राह्मणोव नु खो पाणातिपाता पटिविरतो अदिन्नादाना पटिविरतो कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो मुसावादा पटिविरतो पिसुणाय वाचाय पटिविरतो फरुसाय वाचाय पटिविरतो सम्फप्पलापा पटिविरतो अनभिज्झालु अब्यापन्नचित्तो सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य, नो [नो च (क०)] खत्तियो नो वेस्सो, नो सुद्धो”ति? “नो हिदं, भो गोतम! खत्तियोपि हि, भो गोतम, पाणातिपाता पटिविरतो अदिन्नादाना पटिविरतो कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो मुसावादा पटिविरतो पिसुणाय वाचाय पटिविरतो फरुसाय वाचाय पटिविरतो सम्फप्पलापा पटिविरतो अनभिज्झालु अब्यापन्नचित्तो सम्मादिट्ठि कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य। ब्राह्मणोपि हि, भो गोतम...पे०... वेस्सोपि हि, भो गोतम...पे०... सुद्धोपि हि, भो गोतम...पे०... सब्बेपि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पाणातिपाता पटिविरता अदिन्नादाना पटिविरता कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता मुसावादा पटिविरता पिसुणाय वाचाय पटिविरता फरुसाय वाचाय पटिविरता सम्फप्पलापा पटिविरता अनभिज्झालू अब्यापन्नचित्ता सम्मादिट्ठी कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्यु”न्ति। “एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणानं किं बलं, को अस्सासो यदेत्थ ब्राह्मणा एवमाहंसु — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो...पे०... ब्रह्मदायादा’”ति? “किञ्चापि भवं गोतमो एवमाह, अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेतं मज्जन्ति — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो...पे०... ब्रह्मदायादा’”ति।

४०६. “तं किं मज्जसि, अस्सलायन, ब्राह्मणोव नु खो प्होति अस्मिं पदेसे अवेरं अब्याबज्झं मेत्तचित्तं भावेतुं, नो खत्तियो, नो वेस्सो नो सुद्धो”ति? “नो हिदं, भो गोतम! खत्तियोपि हि, भो गोतम, प्होति अस्मिं पदेसे अवेरं अब्याबज्झं मेत्तचित्तं भावेतुं; ब्राह्मणोपि हि, भो गोतम... वेस्सोपि हि, भो गोतम... सुद्धोपि हि, भो गोतम... सब्बेपि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा प्होन्ति अस्मिं पदेसे अवेरं अब्याबज्झं मेत्तचित्तं भावेतु”न्ति। “एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणानं किं बलं, को अस्सासो यदेत्थ ब्राह्मणा एवमाहंसु — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो...पे०... ब्रह्मदायादा’”ति? “किञ्चापि भवं गोतमो एवमाह, अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेतं मज्जन्ति — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो...पे०... ब्रह्मदायादा’”ति।

४०७. “तं किं मज्जसि, अस्सलायन, ब्राह्मणोव नु खो प्होति सोत्तिसिनानिं आदाय नदिं गन्त्वा रजोजल्लं पवाहेतुं, नो खत्तियो, नो वेस्सो, नो सुद्धो”ति? “नो हिदं, भो गोतम! खत्तियोपि हि, भो गोतम, प्होति सोत्तिसिनानिं आदाय नदिं

गन्त्वा रजोजल्लं पवाहेतुं, ब्राह्मणोपि हि, भो गोतम... वेस्सोपि हि, भो गोतम... सुद्धोपि हि, भो गोतम... सब्बेपि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पवोन्ति सोत्तिसिनाणि आदाय नदिं गन्त्वा रजोजल्लं पवाहेतुं”न्ति । “एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणानं किं बलं, को अस्सासो यदेत्थ ब्राह्मणा एवमाहंसु — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो...पे०... ब्रह्मदायादा’”ति? “किञ्चापि भवं गोतमो एवमाह, अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेतं मज्जन्ति — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो... पे०... ब्रह्मदायादा’”ति ।

४०८. “तं किं मज्जसि, अस्सलायन, इध राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो नानाजच्चानं पुरिसानं पुरिससतं सन्निपातेय्य — ‘आयन्तु भोन्तो ये तत्थ खत्तियकुला ब्राह्मणकुला राजज्जकुला उप्पन्ना, साकस्स वा सालस्स वा [उप्पन्ना सालस्स वा (सी० पी०)] सलळस्स वा चन्दनस्स वा पदुमकस्स वा उत्तरारणिं आदाय, अग्गिं अभिनिब्बत्तेन्तु, तेजो पातुकरोन्तु । आयन्तु पन भोन्तो ये तत्थ चण्डालकुला नेसादकुला वेनकुला [वेणकुला (सी० पी०), वेणुकुला (स्या० कं०)] रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्ना, सापानदोणिया वा सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्टस्स वा उत्तरारणिं आदाय, अग्गिं अभिनिब्बत्तेन्तु, तेजो पातुकरोन्तु”ति ।

“तं किं मज्जसि, अस्सलायन, यो एवं नु खो सो [यो च नु खो (स्या० कं० कं०)] खत्तियकुला ब्राह्मणकुला राजज्जकुला उप्पन्नेहि साकस्स वा सालस्स वा सलळस्स वा चन्दनस्स वा पदुमकस्स वा उत्तरारणिं आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तो, तेजो पातुकतो, सो एव नु ख्वास्स अग्गिं अच्चिमा चेव [च (सी० पी०)] वण्णवा [वणिमा (स्या० कं० पी० कं०)] च पभस्सरो च, तेन च सक्का अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं; यो पन सो चण्डालकुला नेसादकुला वेनकुला रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्नेहि सापानदोणिया वा सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्टस्स वा उत्तरारणिं आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तो, तेजो पातुकतो स्वास्स अग्गिं न चेव अच्चिमा न च वण्णवा न च पभस्सरो, न च तेन सक्का अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं”न्ति? “नो हिदं, भो गोतम! योपि हि सो [यो सो (सी० पी०)], भो गोतम, खत्तियकुला ब्राह्मणकुला राजज्जकुला उप्पन्नेहि साकस्स वा सालस्स वा सलळस्स वा चन्दनस्स वा पदुमकस्स वा उत्तरारणिं आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तो, तेजो पातुकतो स्वास्स [सो चस्स (सी० पी०), सोपिस्स (स्या० कं०)] अग्गिं अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च, तेन च सक्का अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं; योपि सो चण्डालकुला नेसादकुला वेनकुला रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्नेहि सापानदोणिया वा सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्टस्स वा उत्तरारणिं आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तो, तेजो पातुकतो, स्वास्स अग्गिं अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च, तेन च सक्का अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं । सब्बोपि हि, भो गोतम, अग्गिं अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च, सब्बेनपि सक्का अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं”न्ति । “एत्थ, अस्सलायन, ब्राह्मणानं किं बलं, को अस्सासो यदेत्थ ब्राह्मणा एवमाहंसु — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणोव सुक्को वण्णो, कण्हो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणाव सुज्झन्ति, नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणाव ब्रह्मनु पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा’”ति? “किञ्चापि भवं गोतमो एवमाह, अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा एवमेतं मज्जन्ति — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो...पे०... ब्रह्मदायादा’”ति ।

४०९. “तं किं मज्जसि, अस्सलायन, इध खत्तियकुमारो ब्राह्मणकज्जाय सद्धिं संवासं कप्पेय्य, तेसं संवासमन्वाय पुत्तो जायेथ; यो सो खत्तियकुमारेन ब्राह्मणकज्जाय पुत्तो उप्पन्नो, सिया सो मातुपि सदिसो पितुपि सदिसो, ‘खत्तियो’तिपि वत्तब्बो ‘ब्राह्मणो’तिपि वत्तब्बो”ति? “यो सो, भो गोतम, खत्तियकुमारेन ब्राह्मणकज्जाय पुत्तो उप्पन्नो, सिया सो मातुपि सदिसो पितुपि सदिसो, ‘खत्तियो’तिपि वत्तब्बो ‘ब्राह्मणो’तिपि वत्तब्बो”ति ।

“तं किं मज्जसि, अस्सलायन, इध ब्राह्मणकुमारो खत्तियकज्जाय सद्धिं संवासं कप्पेय्य, तेसं संवासमन्वाय पुत्तो जायेथ; यो सो ब्राह्मणकुमारेन खत्तियकज्जाय पुत्तो उप्पन्नो, सिया सो मातुपि सदिसो पितुपि सदिसो, ‘खत्तियो’तिपि वत्तब्बो ‘ब्राह्मणो’तिपि वत्तब्बो’ति? “यो सो, भो गोतम, ब्राह्मणकुमारेन खत्तियकज्जाय पुत्तो उप्पन्नो, सिया सो मातुपि सदिसो पितुपि सदिसो, ‘खत्तियो’तिपि वत्तब्बो ‘ब्राह्मणो’तिपि वत्तब्बो’ति ।

“तं किं मज्जसि, अस्सलायन इध वळवं गद्रभेन सम्पयोजेय्युं [संयोजेय्य (क०)], तेसं सम्पयोगमन्वाय किसोरो जायेथ; यो सो वळवाय गद्रभेन किसोरो उप्पन्नो, सिया सो मातुपि सदिसो पितुपि सदिसो, ‘अस्सो’तिपि वत्तब्बो ‘गद्रभो’तिपि वत्तब्बो’ति? “कुण्डज्झि सो [वेकुरज्जाय हि सो (सी० पी०), सो कुमारण्डुपि सो (स्या० कं०), वेकुलजो हि सो (?)], भो गोतम, अस्सतरो होति । इदं हिस्स, भो गोतम, नानाकरणं पस्सामि; अमुत्र च पनेसानं न किञ्चि नानाकरणं पस्सामी’ति ।

“तं किं मज्जसि, अस्सलायन, इधास्सु द्वे माणवका भातरो सउदरिया, एको अज्झायको उपनीतो एको अनज्झायको अनुपनीतो । कमेत्थ ब्राह्मणा पठमं भोजेय्युं सद्धे वा थालिपाके वा यज्जे वा पाहुने वा’ति? “यो सो, भो गोतम, माणवको अज्झायको उपनीतो तमेत्थ ब्राह्मणा पठमं भोजेय्युं सद्धे वा थालिपाके वा यज्जे वा पाहुने वा । किञ्चि, भो गोतम, अनज्झायके अनुपनीते दिन्नं महप्फलं भविस्सती’ति?

“तं किं मज्जसि, अस्सलायन, इधास्सु द्वे माणवका भातरो सउदरिया, एको अज्झायको उपनीतो दुस्सीलो पापधम्मो, एको अनज्झायको अनुपनीतो सीलवा कल्याणधम्मो । कमेत्थ ब्राह्मणा पठमं भोजेय्युं सद्धे वा थालिपाके वा यज्जे वा पाहुने वा’ति? “यो सो, भो गोतम, माणवको अनज्झायको अनुपनीतो सीलवा कल्याणधम्मो तमेत्थ ब्राह्मणा पठमं भोजेय्युं सद्धे वा थालिपाके वा यज्जे वा पाहुने वा । किञ्चि, भो गोतम, दुस्सीले पापधम्मे दिन्नं महप्फलं भविस्सती’ति?

“पुब्बे खो त्वं, अस्सलायन, जातिं अगमासि; जातिं गन्त्वा मन्ते अगमासि; मन्ते गन्त्वा तपे अगमासि; तपे गन्त्वा [मन्ते गन्त्वा तमेतं त्वं (सी० पी०), मन्ते गन्त्वा तमेव ठपेत्वा (स्या० कं०)] चातुवण्णिं सुद्धिं पच्चागतो, यमहं पज्जपेमी’ति । एवं वुत्ते, अस्सलायनो माणवो तुण्हीभूतो मङ्कुभूतो पत्तकखन्धो अधोमुखो पज्झायन्तो अप्पटिभानो निसीदि ।

४१०. अथ खो भगवा अस्सलायनं माणवं तुण्हीभूतं मङ्कुभूतं पत्तकखन्धं अधोमुखं पज्झायन्तं अप्पटिभानं विदित्वा अस्सलायनं माणवं एतदवोच — “भूतपुब्बं, अस्सलायन, सत्तन्नं ब्राह्मणिसीनं अरज्जायतने पण्णकुटीसु सम्मन्तानं [वसन्तानं (सी०)] एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं होति — ‘ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो...पे... ब्रह्मदायादा’ति । अस्सोसि खो, अस्सलायन, असितो देवलो इसि — ‘सत्तन्नं किर ब्राह्मणिसीनं अरज्जायतने पण्णकुटीसु सम्मन्तानं एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं — ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो...पे... ब्रह्मदायादा’ति । अथ खो, अस्सलायन, असितो देवलो इसि केसमस्सुं कप्पेत्वा मज्झिद्ववण्णानि दुस्सानि निवासेत्वा पटलियो [अटलियो (सी० पी०), अगलियो (स्या० कं०)] उपाहना आरुहित्वा जातरूपमयं दण्डं गहेत्वा सत्तन्नं ब्राह्मणिसीनं पत्थण्डिले पातुरहोसि । अथ खो, अस्सलायन, असितो देवलो इसि सत्तन्नं ब्राह्मणिसीनं पत्थण्डिले चङ्कममानो एवमाह — ‘हन्द, को नु खो इमे भवन्तो ब्राह्मणिसयो गता [गन्ता (स्या० कं० क०)]; हन्द, को नु खो इमे भवन्तो ब्राह्मणिसयो गता’ति? अथ खो, अस्सलायन, सत्तन्नं ब्राह्मणिसीनं एतदहोसि — ‘को नायं गामण्डलरूपो विय सत्तन्नं ब्राह्मणिसीनं पत्थण्डिले चङ्कममानो एवमाह — ‘हन्द, को नु खो इमे भवन्तो ब्राह्मणिसयो गता; हन्द, को नु खो इमे भवन्तो ब्राह्मणिसयो गता’ति? हन्द, नं अभिसपामा’ति । अथ खो, अस्सलायन, सत्त ब्राह्मणिसयो असितं देवलं इसिं अभिसपिंसु — ‘भस्मा, वसल [वसली (पी०), वसलि (क०), चपली

(स्या० कं०)], होहि; भस्मा, वसल, होहीति [भस्मा वसल होहीति अभिसपवचनं सी० पी० पोत्थकेसु सकिदेव आगतं]। यथा यथा खो, अस्सलायन, सत्त ब्राह्मणिसयो असितं देवलं इसिं अभिसपिंसु तथा तथा असितो देवलो इसि अभिरूपतरो चेव होति दस्सनीयतरो च पासादिकतरो च। अथ खो, अस्सलायन, सत्तन्नं ब्राह्मणिसीनं एतदहोसि — ‘मोघं वत नो तपो, अफलं ब्रह्मचरियं। मयहि पुब्बे यं अभिसपाम — भस्मा, वसल, होहि; भस्मा, वसल, होहीति भस्माव भवति एकच्चो। इमं पन मयं यथा यथा अभिसपाम तथा तथा अभिरूपतरो चेव होति दस्सनीयतरो च पासादिकतरो चा’ति। ‘न भवन्तानं मोघं तपो, नाफलं ब्रह्मचरियं। इद्ध भवन्तो, यो मयि मनोपदोसो तं पजहथा’ति। ‘यो भवति मनोपदोसो तं पजहाम। को नु भवं होती’ति? ‘सुतो नु भवतं — असितो देवलो इसी’ति? ‘एवं, भो’। ‘सो ख्वाहं, भो, होमी’ति। अथ खो, अस्सलायन, सत्त ब्राह्मणिसयो असितं देवलं इसिं अभिवादेतुं उपक्कमिंसु।

४११. “अथ खो, अस्सलायन, असितो देवलो इसि सत्त ब्राह्मणिसयो एतदवोच — ‘सुतं मेतं, भो, सत्तन्नं किर ब्राह्मणिसीनं अरज्जायतने पण्णकुटीसु सम्मन्तानं एवरूपं पापकं दिट्ठिगतं उप्पन्नं — ब्राह्मणोव सेट्ठो वण्णो, हीनो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणोव सुक्को वण्णो, कण्हो अज्जो वण्णो; ब्राह्मणाव सुज्झन्ति, नो अब्राह्मणा; ब्राह्मणाव ब्रह्मनो पुत्ता ओरसा मुखतो जाता ब्रह्मजा ब्रह्मनिम्मिता ब्रह्मदायादा’ति। ‘एवं, भो’।

“‘जानन्ति पन भोन्तो — या जनिका माता [जनिमाता (सी० स्या० कं० पी०)] ब्राह्मणंयेव अगमासि, नो अब्राह्मणंन्ति? ‘नो हिदं, भो’।

“‘जानन्ति पन भोन्तो — या जनिकामातु [जनिमातु (सी० स्या० कं० पी०)] माता याव सत्तमा मातुमातामहयुगा ब्राह्मणंयेव अगमासि, नो अब्राह्मणंन्ति? ‘नो हिदं, भो’।

“‘जानन्ति पन भोन्तो — यो जनको पिता [जनिपिता (सी० स्या० कं० पी०)] ब्राह्मणंयेव अगमासि, नो अब्राह्मणंन्ति? ‘नो हिदं, भो’।

“‘जानन्ति पन भोन्तो — यो जनकपितु [जनिपितु (सी० स्या० कं० पी०)] पिता याव सत्तमा पितुपितामहयुगा ब्राह्मणंयेव अगमासि, नो अब्राह्मणंन्ति? ‘नो हिदं, भो’।

“‘जानन्ति पन भोन्तो — यथा गब्भस्स अवक्कन्ति होती’ति [न मयं जानाम भो यथा गब्भस्स अवक्कन्ति होतीति। यथा कथं पन भो गब्भस्स अवक्कन्ति होतीति। (क०)]? ‘जानाम मयं, भो — यथा गब्भस्स अवक्कन्ति होती [न मयं जानाम भो यथा गब्भस्स अवक्कन्ति होतीति। यथा कथं पन भो गब्भस्स अवक्कन्ति होतीति। (क०)]। इध मातापितरो च सन्निपतिता होन्ति, माता च उतुनी होति, गन्धब्बो च पच्चुपट्ठितो होति; एवं तिण्णं सन्निपाता गब्भस्स अवक्कन्ति होती’ति।

“‘जानन्ति पन भोन्तो — तग्घ [यग्घे (सी० स्या० कं० पी०)], सो गन्धब्बो खत्तियो वा ब्राह्मणो वा वेस्सो वा सुद्धो वा’ति? ‘न मयं, भो, जानाम — तग्घ सो गन्धब्बो खत्तियो वा ब्राह्मणो वा वेस्सो वा सुद्धो वा’ति। ‘एवं सन्ते, भो, जानाथ — के तुम्हे होथा’ति? ‘एवं सन्ते, भो, न मयं जानाम — के मयं होमा’ति। ते हि नाम, अस्सलायन, सत्त ब्राह्मणिसयो असितेन देवलेन इसिना सके जातिवादे समनुयुज्जीयमाना समनुगगाहीयमाना समनुभासीयमाना न सम्पायिस्सन्ति; किं पन त्वं एतरहि मया सकस्मिं जातिवादे समनुयुज्जीयमानो समनुगगाहीयमानो समनुभासीयमानो सम्पायिस्ससि, येसं त्वं

साचरियको न पुण्णो दब्बिगाहो'ति ।

एवं वुत्ते, अस्सलायनो माणवो भगवन्तं एतदवोच — “अभिव्वन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

अस्सलायनसुत्तं निद्धितं ततियं ।

४. घोटमुखसुत्तं

४१२. एवं मे सुत्तं — एकं समयं आयस्मा उदेनो बाराणसियं विहरति खेमियम्बवने । तेन खो पन समयेन घोटमुखो ब्राह्मणो बाराणसिं अनुपत्तो होति केनचिदेव करणीयेन । अथ खो घोटमुखो ब्राह्मणो जङ्घाविहारं अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो येन खेमियम्बवनं तेनुपसङ्कमि । तेन खो पन समयेन आयस्मा उदेनो अब्भोकासे चङ्कमति । अथ खो घोटमुखो ब्राह्मणो येनायस्मा उदेनो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता उदेनेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा आयस्मन्तं उदेनं चङ्कमन्तं अनुचङ्कममानो एवमाह — “अम्भो समण, ‘नत्थि धम्मिको परिब्बजो’ [परिब्बाजो (सी० पी०)] — एवं मे एत्थ होति । तज्ज खो भवन्तरूपानं वा अदस्सना, यो वा पनेत्थ धम्मो”ति ।

एवं वुत्ते, आयस्मा उदेनो चङ्कमा ओरोहित्वा विहारं पविसित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । घोटमुखोपि खो ब्राह्मणो चङ्कमा ओरोहित्वा विहारं पविसित्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितं खो घोटमुखं ब्राह्मणं आयस्मा उदेनो एतदवोच — “संविज्जन्ति [संविज्जन्ते (बहूसु)] खो, ब्राह्मण, आसनाणि । सचे आकङ्खसि, निसीदा”ति । “एतदेव खो पन मयं भोतो उदेनस्स आगमयमाना (न) निसीदाम । कथञ्चि नाम मादिसो पुब्बे अनिमन्तितो आसने निसीदितब्बं मज्जेय्या”ति? अथ खो घोटमुखो ब्राह्मणो अज्जतरं नीचं आसनं गहेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो घोटमुखो ब्राह्मणो आयस्मन्तं उदेनं एतदवोच — “अम्भो समण, ‘नत्थि धम्मिको परिब्बजो’ — एवं मे एत्थ होति । तज्ज खो भवन्तरूपानं वा अदस्सना, यो वा पनेत्थ धम्मो”ति । “सचे खो पन मे त्वं, ब्राह्मण, अनुज्जेय्यं अनुजानेय्यासि, पटिक्कोसितब्बज्ज पटिक्कोसेय्यासि; यस्स च पन मे भासितस्स अत्थं न जानेय्यासि, ममंयेव तत्थ उत्तरि पटिपुच्छेय्यासि — ‘इदं, भो उदेन, कथं, इमस्स क्वत्थो’ति? एवं कत्वा सिया नो एत्थ कथासल्लापो”ति । “अनुज्जेय्यं ख्वाहं भोतो उदेनस्स अनुजानिस्सामि, पटिक्कोसितब्बज्ज पटिक्कोसिस्सामि; यस्स च पनाहं भोतो उदेनस्स भासितस्स अत्थं न जानिस्सामि, भवन्तंयेव तत्थ उदेनं उत्तरि पटिपुच्छिस्सामि — ‘इदं, भो उदेन, कथं, इमस्स क्वत्थो’ति? एवं कत्वा होतु नो एत्थ कथासल्लापो”ति ।

४१३. “चत्तारोमे, ब्राह्मण, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे चत्तारो? इध, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो अत्तन्तपो होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो परन्तपो होति परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो अत्तन्तपो च होति अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो नेवत्तन्तपो होति नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति । इमेसं, ब्राह्मण, चतुन्नं पुग्गलानं कतमो ते पुग्गलो चित्तं आराधेती”ति?

“ख्यायं, भो उदेन, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो अयं मे पुग्गलो चित्तं नाराधेति; योपायं, भो उदेन, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो अयम्पि मे पुग्गलो चित्तं नाराधेति; योपायं, भो उदेन, पुग्गलो अत्तन्तपो च

अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो अयम्पि मे पुग्गलो चित्तं नाराधेति; यो च खो अयं, भो उदेन, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति । अयमेव मे पुग्गलो चित्तं आराधेती”ति ।

“कस्मा पन ते, ब्राह्मण, इमे तयो पुग्गला चित्तं नाराधेन्ती”ति? “व्यायं, भो उदेन, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अत्तानं सुखकामं दुक्खपटिक्कूलं आतापेति परितापेति; इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं नाराधेति । योपायं, भो उदेन, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो परं सुखकामं दुक्खपटिक्कूलं आतापेति परितापेति; इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं नाराधेति । योपायं, भो उदेन, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अत्तानञ्च परञ्च सुखकामं दुक्खपटिक्कूलं आतापेति परितापेति; इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं नाराधेति । यो च खो अयं, भो उदेन, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति, सो अत्तानञ्च परञ्च सुखकामं दुक्खपटिक्कूलं नेव आतापेति न परितापेति; इमिना मे अयं पुग्गलो चित्तं आराधेती”ति ।

४१४. “द्वेमा, ब्राह्मण, परिसा । कतमा द्वे? इध, ब्राह्मण, एकच्चा परिसा सारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु पुत्तभरियं परियेसति, दासिदासं परियेसति, खेत्तवत्थुं परियेसति, जातरूपरजतं परियेसति ।

“इध पन, ब्राह्मण, एकच्चा परिसा असारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु पुत्तभरियं पहाय, दासिदासं पहाय, खेत्तवत्थुं पहाय, जातरूपरजतं पहाय, अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता । स्वायं, ब्राह्मण, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति । इध कतमं त्वं, ब्राह्मण, पुग्गलं कतमाय परिसाय बहुलं समनुपस्ससि — या चायं परिसा सारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु पुत्तभरियं परियेसति दासिदासं परियेसति खेत्तवत्थुं परियेसति जातरूपरजतं परियेसति, या चायं परिसा असारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु पुत्तभरियं पहाय दासिदासं पहाय खेत्तवत्थुं पहाय जातरूपरजतं पहाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता”ति?

“व्यायं, भो उदेन, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरति; इमाहं पुग्गलं यायं परिसा असारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु पुत्तभरियं पहाय दासिदासं पहाय खेत्तवत्थुं पहाय जातरूपरजतं पहाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजिता इमिस्सं परिसायं बहुलं समनुपस्सामी”ति ।

“इदनेव खो पन ते, ब्राह्मण, भासितं — ‘मयं एवं आजानाम — अम्भो समण, नत्थि धम्मिको परिब्बजो, एवं मे एत्थ होति । तञ्च खो भवन्तरूपानं वा अदस्सना, यो वा पनेत्थ धम्मो”’ति । “अद्धा मेसा, भो उदेन, सानुग्गहा वाचा भासिता । ‘अत्थि धम्मिको परिब्बजो’ — एवं मे एत्थ होति । एवञ्च पन मं भवं उदेनो धारेतु । ये च मे भोता उदेनेन चत्तारो पुग्गला संखित्तेन वुत्ता वित्थारेन अविभत्ता, साधु मे भवं, उदेनो इमे चत्तारो पुग्गले वित्थारेन विभजतु अनुकम्पं उपादाया”ति । “तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि, भासिस्सामी”ति । “एवं, भो”ति खो घोटमुखो ब्राह्मणो आयस्मतो उदेनस्स पच्चस्सोसि । आयस्मा उदेनो एतदवोच —

४१५. “कतमो च, ब्राह्मण, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? इध, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो अचेलको होति मुत्ताचारो हत्थापलेखनो नएहिभदन्तिको नतिट्ठभदन्तिको, नाभिहटं न उद्दिस्सकतं न निमन्तनं सादियति । सो न कुम्भिमुखा पटिग्गणाति, न कळोपिमुखा पटिग्गणाति, न एळकमन्तरं, न दण्डमन्तरं, न मुसलमन्तरं, न द्विन्नं भुञ्जमानानं, न गब्भिनिया, न पायमानाय, न पुरिसन्तरगताय, न सङ्कित्तीसु, न यत्थ सा उपड्डितो होति, न यत्थ मक्खिका सण्डसण्डचारिनी, न मच्छं न मंसं, न सुरं न मेरयं न थुसोदकं पिवति । सो एकागारिको वा होति एकालोपिको, द्वागारिको वा होति द्वालोपिको...पे०... सत्तागारिको वा होति सत्तालोपिको; एकिस्सापि दत्तिया यापेति, द्वीहिपि दत्तीहि यापेति...पे०... सत्तहिपि दत्तीहि यापेति; एकाहिकम्पि आहारं आहारेति, द्वीहिकम्पि आहारं आहारेति...पे०... सत्ताहिकम्पि आहारं आहारेति — इति एवरूपं अद्धमासिकं परियायभत्तभोजनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । सो साकभक्खो वा होति, सामाकभक्खो वा होति, नीवारभक्खो वा होति, दह्लुभक्खो वा होति, हटभक्खो वा होति, कणभक्खो वा होति, आचामभक्खो वा होति, पिञ्जाकभक्खो वा होति, तिणभक्खो वा होति, गोमयभक्खो वा होति, वनमूलफलाहारो यापेति पवत्तफलभोजी । सो साणानिपि धारेति, मसाणानिपि धारेति, छवदुस्सानिपि धारेति, पंसुकूलानिपि धारेति, तिरीटानिपि धारेति, अजिनम्पि धारेति, अजिनक्खिपम्पि धारेति, कुसचीरम्पि धारेति, वाकचीरम्पि धारेति, फलकचीरम्पि धारेति, केसकम्बलम्पि धारेति, वाळकम्बलम्पि धारेति, उलूकपक्खम्पि धारेति; केसमस्सुलोचकोपि होति केसमस्सुलोचनानुयोगमनुयुत्तो, उब्भट्ठकोपि होति आसनपटिक्खित्तो, उक्कुटिकोपि होति उक्कुटिकप्पधानमनुयुत्तो, कण्टकापस्सयिकोपि होति कण्टकापस्सये सेय्यं कप्पेति; सायततियकम्पि उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरति — इति एवरूपं अनेकविहितं कायस्स आतापनपरितापनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । अयं वुच्चति, ब्राह्मण, पुग्गलो अत्तन्तपो अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

४१६. “कतमो च, ब्राह्मण, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? इध, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो ओरब्भिको होति सूकरिको साकुणिको मागविको लुद्धो मच्छघातको चोरो चोरघातको गोघातको बन्धनागारिको — ये वा पनज्जेपि केचि कुरुरकम्मन्ता । अयं वुच्चति, ब्राह्मण, पुग्गलो परन्तपो परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

४१७. “कतमो च, ब्राह्मण, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो? इध, ब्राह्मण, एकच्चो पुग्गलो राजा वा होति खत्तियो मुद्दावसित्तो, ब्राह्मणो वा महासालो । सो पुरत्थिमेन नगरस्स नवं सन्थागारं कारापेत्वा केसमस्सुं ओहारेत्वा खराजिनं निवासेत्वा सप्पितेलेन कायं अब्भज्जित्वा मगविसाणेन पिट्ठिं कण्डुवमानो नवं सन्थागारं पविसति सद्धिं महेसिया ब्राह्मणेन च पुरोहितेन । सो तत्थ अनन्तरहिताय भूमिया हरितुपलित्ताय सेय्यं कप्पेति । एकिस्साय गाविया सरूपवच्छाय यं एकस्मिं थने खीरं होति तेन राजा यापेति, यं दुतियस्मिं थने खीरं होति तेन महेसी यापेति, यं ततियस्मिं थने खीरं होति तेन ब्राह्मणो पुरोहितो यापेति, यं चतुत्थस्मिं थने खीरं होति तेन अग्गिं जुहति, अवसेसेन वच्छको यापेति । सो एवमाह — ‘एत्तका उसभा हज्जन्तु यज्जत्थाय, एत्तका वच्छतरा हज्जन्तु यज्जत्थाय, एत्तका वच्छतरियो हज्जन्तु यज्जत्थाय, एत्तका अजा हज्जन्तु यज्जत्थाय’, एत्तका उरब्भा हज्जन्तु यज्जत्थाय, एत्तका अस्सा हज्जन्तु यज्जत्थाय, एत्तका रुक्खा छिज्जन्तु यूपत्थाय, एत्तका दब्भा लूयन्तु बरिहिसत्थाया’ति । येपिस्स ते होन्ति ‘दासा’ति वा ‘पेस्सा’ति वा ‘कम्मकरा’ति वा तेपि दण्डतज्जिता भयतज्जिता अस्सुमुखा रुदमाना परिकम्मानि करोन्ति । अयं वुच्चति, ब्राह्मण, पुग्गलो अत्तन्तपो च अत्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, परन्तपो च परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो ।

४१८. “कतमो च, ब्राह्मण, पुग्गलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो; सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन

अत्तना विहरति? इध, ब्राह्मण, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्बज्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । तं धम्मं सुणाति गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अज्जतरस्मिं वा कुले पच्चाजातो । सो तं धम्मं सुत्वा तथागते सद्धं पटिलभति । सो तेन सद्धापटिलाभेन समन्नागतो इति पटिसज्चिक्खति — ‘सम्बाधो घरावासो रजोपथो अब्भोकासो पब्बज्जा । नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सद्धलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं । यन्नूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यन्ति । सो अपरेन समयेन अप्पं वा भोगक्खन्धं पहाय महन्तं वा भोगक्खन्धं पहाय, अप्पं वा जातिपरिवट्टं पहाय महन्तं वा जातिपरिवट्टं पहाय, केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजति । सो एवं पब्बजितो समानो भिक्खून् सिक्खासाजीवसमापन्नो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति, निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति ।

“अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति दिन्नादायी दिन्नपाटिकङ्घी । अथेनेन सुचिभूतेन अत्तना विहरति ।

“अब्रह्मचरियं पहाय ब्रह्मचारी होति आराचारी विरतो मेथुना गामधम्मा ।

“मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति सच्चवादी सच्चसन्धो थेतो पच्चयिको अविसंवादको लोकस्स ।

“पिसुणं वाचं पहाय पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति; इतो सुत्वा न अमुत्र अक्खाता इमेसं भेदाय, अमुत्र वा सुत्वा न इमेसं अक्खाता अमूसं भेदाय । इति भिन्नानं वा सन्धाता सहितानं वा अनुप्पदाता, समगारामो समग्गरतो समग्गनन्दी समग्गकरणं वाचं भासिता होति ।

“फरुसं वाचं पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति । या सा वाचा नेला कण्णसुखा पेमनीया हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा तथारूपिं वाचं भासिता होति ।

“सम्फप्पलापं पहाय सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, कालवादी भूतवादी अत्थवादी धम्मवादी विनयवादी, निधानवतिं वाचं भासिता कालेन सापदेसं परियन्तवतिं अत्थसंहितं ।

“सो बीजगामभूतगामसमारम्भा पटिविरतो होति । एकभक्तिको होति रत्तूपरतो विरतो विकालभोजना । नच्चगीतवादितविसूकदस्सना पटिविरतो होति । मालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्टाना पटिविरतो होति । उच्चासयनमहासयना पटिविरतो होति । जातरूपरजतपटिग्गहणा पटिविरतो होति । आमकधज्जपटिग्गहणा पटिविरतो होति । आमकमंसपटिग्गहणा पटिविरतो होति । इत्थिकुमारिकपटिग्गहणा पटिविरतो होति । दासिदासपटिग्गहणा पटिविरतो होति । अजेळकपटिग्गहणा पटिविरतो होति । कुक्कुटसूकरपटिग्गहणा पटिविरतो होति । हत्थिगवस्सवळवपटिग्गहणा पटिविरतो होति । खेत्तवत्थुपटिग्गहणा पटिविरतो होति । दूतेय्यपहिणगमनानुयोगा पटिविरतो होति । कयविक्कया पटिविरतो होति । तुलाकूटकंसकूटमानकूटा पटिविरतो होति । उक्कोटनवज्जननिकतिसाचियोगा पटिविरतो होति । छेदनवधबन्धनविपरामोसआलोपसहसाकारा पटिविरतो होति ।

“सो सन्तुडो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन, कुच्छिपरिहारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति समादायेव पक्कमति । सेय्यथापि नाम पक्खी सकुणो येन येनेव डेति सपत्तभारोव डेति, एवमेव भिक्खु सन्तुडो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन, कुच्छिपरिहारिकेन पिण्डपातेन । सो येन येनेव पक्कमति समादायेव पक्कमति । सो इमिना अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो अज्झत्तं अनवज्जसुखं पटिसंवेदेति ।

४१९. “सो चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जति । सो तेन सहं सुत्वा... पे० ... घानेन गन्धं घायित्वा... जिह्वाय रसं सायित्वा... कायेन फोडुब्बं फुसित्वा... मनसा धम्मं विज्जायन न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये संवरं आपज्जति । सो इमिना अरियेन इन्द्रियसंवरेन समन्नागतो अज्झत्तं अब्यासेकसुखं पटिसंवेदेति ।

“सो अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति, आलोकिते विलोकिते सम्पजानकारी होति, समिज्जिते पसारिते सम्पजानकारी होति, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी होति, असिते पीते खायिते सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी होति, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति ।

“सो इमिना च अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो, (इमाय च अरियाय सन्तुडिया समन्नागतो,) [पस्स म० नि० १.२९६] इमिना च अरियेन इन्द्रियसंवरेन समन्नागतो, इमिना च अरियेन सतिसम्पजज्जेन समन्नागतो विवित्तं सेनासनं भजति अरज्जं रुक्खमूलं पब्बतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुज्जं । सो पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा, उजुं कायं पणिधाय, परिमुखं सतिं उपट्टपेत्वा । सो अभिज्झं लोके पहाय विगताभिज्झेन चेतसा विहरति, अभिज्झाय चित्तं परिसोधेति; ब्यापादपदोसं पहाय अब्यापन्नचित्तो विहरति सव्वपाणभूतहितानुकम्पी, ब्यापादपदोसा चित्तं परिसोधेति; थिनमिद्धं पहाय विगतथीनमिद्धो विहरति आलोकसज्जी सतो सम्पजानो, थीनमिद्धा चित्तं परिसोधेति; उद्धच्चकुक्कुच्चं पहाय अनुद्धतो विहरति अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो, उद्धच्चकुक्कुच्चा चित्तं परिसोधेति; विचिकिच्छं पहाय तिण्णविचिकिच्छो विहरति अकथंकथी कुसलेसु धम्मेषु, विचिकिच्छाय चित्तं परिसोधेति ।

“सो इमे पज्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पज्जाय दुब्बलीकरणे विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मोहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो, सुखज्च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना, पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा, अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।

४२०. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो तिस्सोपि जातियो चतस्सोपि जातियो पज्चपि जातियो दसपि जातियो वीसम्पि जातियो तिसम्पि जातियो चत्तालीसम्पि जातियो पज्जासम्पि जातियो जातिसतम्पि जातिसहस्सम्पि जातिसतसहस्सम्पि, अनेकेपि संवट्टकप्पे अनेकेपि

विवट्टकप्पे अनेकेपि संवट्टविवट्टकप्पे — ‘अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो; सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो; सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपातजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति — ‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता...पे०... अरियानं उपवादका मिच्छादिट्टिका मिच्छादिट्टिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना । इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता...पे०... अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्टिका सम्मादिट्टिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना’ति । इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति; ‘इमे आसवा’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवसमुदयो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवनिरोधो’ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवापि चित्तं विमुच्चति, भवासवापि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवापि चित्तं विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति पजानाति ।

“अयं वुच्चति, ब्राह्मण, पुगलो नेवत्तन्तपो नात्तपरितापनानुयोगमनुयुत्तो, न परन्तपो न परपरितापनानुयोगमनुयुत्तो । सो अनत्तन्तपो अपरन्तपो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतीभूतो सुखप्पटिसंवेदी ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरती’ति ।

४२१. एवं वुत्ते, घोटमुखो ब्राह्मणो आयस्मन्तं उदेनं एतदवोच — “अभिककन्तं, भो उदेन, अभिककन्तं, भो उदेन! सेय्यथापि, भो उदेन, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मगं आचिकखेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति — एवमेवं भोता उदेनेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं उदेनं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च । उपासकं मं भवं उदेनो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत’न्ति । “मा खो मं त्वं, ब्राह्मण, सरणं अगमासि । तमेव भगवन्तं सरणं गच्छाहि यमहं सरणं गतो’ति । “कहं पन, भो उदेन, एतरहि सो भवं गोतमो विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो’ति? “परिनिब्बुतो खो, ब्राह्मण, एतरहि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो’ति ।

“सचेपि [सचे हि (सी० स्या० कं० पी०)] मयं, भो उदेन, सुणेय्याम तं भवन्तं गोतमं दससु योजनेसु, दसपि मयं योजनानि गच्छेय्याम तं भवन्तं गोतमं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं । सचेपि [सचे (सी० पी०), सचे हि (स्या० कं०)] मयं, भो उदेन, सुणेय्याम तं भवन्तं गोतमं वीसतिया योजनेसु... तिंसाय योजनेसु... चत्तारीसाय योजनेसु... पज्जासाय योजनेसु, पज्जासम्पि मयं योजनानि गच्छेय्याम तं भवन्तं गोतमं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं । योजनसते चेपि [योजनसतेपि (सी० स्या० कं० पी०)] मयं, भो उदेन, सुणेय्याम तं भवन्तं गोतमं, योजनसतम्पि मयं गच्छेय्याम तं भवन्तं

गोतमं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं ।

“यतो च खो, भो उदेन, परिनिब्बुतो सो भवं गोतमो, परिनिब्बुतमि मयं तं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छाम धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च । उपासकं मं भवं उदेनो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं । अत्थि च मे, भो उदेन, अङ्गराजा देवसिकं निच्चभिक्खं ददाति, ततो अहं भोतो उदेनस्स एकं निच्चभिक्खं ददामी”ति । “किं पन ते, ब्राह्मण, अङ्गराजा देवसिकं निच्चभिक्खं ददाती”ति? “पञ्च, भो उदेन, कहापणसतानी”ति । “न खो नो, ब्राह्मण, कप्पति जातरूपरजतं पटिगहेतु”न्ति । “सचे तं भोतो उदेनस्स न कप्पति विहारं भोतो उदेनस्स कारापेस्सामी”ति । “सचे खो मे त्वं, ब्राह्मण, विहारं, कारापेतुकामो, पाटलिपुत्ते सङ्घस्स उपट्ठानसालं कारापेही”ति । “इमिनापाहं भोतो उदेनस्स भिय्योसोमत्ताय अत्तमनो अभिरद्धो यं मं भवं उदेनो सङ्घे दाने समादपेति । एसाहं, भो उदेन, एतिस्सा च निच्चभिक्खाय अपराय च निच्चभिक्खाय पाटलिपुत्ते सङ्घस्स उपट्ठानसालं कारापेस्सामी”ति । अथ खो घोटमुखो ब्राह्मणो एतिस्सा च निच्चभिक्खाय अपराय च निच्चभिक्खाय पाटलिपुत्ते सङ्घस्स उपट्ठानसालं कारापेसि । सा एतरहि ‘घोटमुखी’ति वुच्चतीति ।

घोटमुखसुत्तं निट्ठितं चतुत्थं ।

५. चङ्कीसुत्तं

४२२. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन ओपासादं नाम कोसलानं ब्राह्मणगामो तदवसरि । तत्र सुदं भगवा ओपासादे विहरति उत्तरेन ओपासादं देववने सालवने । तेन खो पन समयेन चङ्की ब्राह्मणो ओपासादं अज्झावसति सत्तुस्सदं सतिणकट्टोदकं सधञ्जं राजभोगं रज्जा पसेनदिना कोसलेन दिन्नं राजदायं ब्रह्मदेय्यं । अस्सोसुं खो ओपासादका ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु, भो, गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं ओपासादं अनुप्पत्तो, ओपासादे विहरति उत्तरेन ओपासादं देववने सालवने । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्वो अब्भुग्गतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती”ति ।

४२३. अथ खो ओपासादका ब्राह्मणगहपतिका ओपासादा निक्खमित्वा सङ्घसङ्घी गणीभूता उत्तरेनमुखा गच्छन्ति येन देववनं सालवनं । तेन खो पन समयेन चङ्की ब्राह्मणो उपरिपासादे दिवासेय्यं उपगतो । अद्दसा खो चङ्की ब्राह्मणो ओपासादके ब्राह्मणगहपतिके ओपासादा निक्खमित्वा सङ्घसङ्घी गणीभूते उत्तरेन मुखं येन देववनं सालवनं तेनुपसङ्कमन्ते । दिस्वा खत्तं आमन्तेसि — “किं नु खो, भो खत्ते, ओपासादका ब्राह्मणगहपतिका ओपासादा निक्खमित्वा सङ्घसङ्घी गणीभूता उत्तरेनमुखा गच्छन्ति येन देववनं सालवनं”न्ति? “अत्थि, भो चङ्की, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं ओपासादं अनुप्पत्तो, ओपासादे विहरति उत्तरेन ओपासादं देववने सालवने । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्वो अब्भुग्गतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । तमेते भवन्तं गोतमं दस्सनाय गच्छन्ती”ति । “तेन हि, भो खत्ते, येन ओपासादका ब्राह्मणगहपतिका तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा ओपासादके ब्राह्मणगहपतिके एवं वदेहि — ‘चङ्की, भो, ब्राह्मणो एवमाह — आगमेन्तु किर भोन्तो, चङ्कीपि ब्राह्मणो समणं गोतमं

दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती”ति । “एवं, भो”ति खो सो खत्तो चङ्कीस्स ब्राह्मणस्स पटिस्सुत्वा येन ओपासादका ब्राह्मणगहपतिका तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ओपासादके ब्राह्मणगहपतिके एतदवोच — “चङ्की, भो, ब्राह्मणो एवमाह — ‘आगमेन्तु किर भोन्तो, चङ्कीपि ब्राह्मणो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती”ति ।

४२४. तेन खो पन समयेन नानावेरज्जकानं ब्राह्मणानं पञ्चमत्तानि ब्राह्मणसत्तानि ओपासादे पटिवसन्ति केनचिदेव करणीयेन । अस्सोसुं खो ते ब्राह्मणा — “चङ्की किर ब्राह्मणो समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती”ति । अथ खो ते ब्राह्मणा येन चङ्की ब्राह्मणो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा चङ्किं ब्राह्मणं एतदवोचुं — “सच्चं किर भवं चङ्की समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सती”ति? “एवं खो मे, भो, होति — ‘अहं समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सामी”ति । “मा भवं चङ्की समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमि । न अरहति भवं चङ्की समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं; समणोत्वेव गोतमो अरहति भवन्तं चङ्किं दस्सनाय उपसङ्कमितुं । भवज्झि चङ्की उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन । यम्पि भवं चङ्की उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन, इमिनापङ्गेन न अरहति भवं चङ्की समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं; समणोत्वेव गोतमो अरहति भवन्तं चङ्किं दस्सनाय उपसङ्कमितुं । भवज्झि चङ्की अट्ठो महद्धनो महाभोगो...पे०... भवज्झि चङ्की तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो...पे०... भवज्झि चङ्की अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो ब्रह्मवण्णी ब्रह्मवच्छसी [ब्रह्मवच्छसी (सी० पी०)] अखुद्दावकासो दस्सनाय...पे०... भवज्झि चङ्की सीलवा वुद्धसीली वुद्धसीलेन समन्नागतो...पे०... भवज्झि चङ्की कल्याणवाचो कल्याणवाक्करणो पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विज्जापनिया...पे०... भवज्झि चङ्की बहूनां आचरियपाचरियो, तीणि माणवकसत्तानि मन्ते वाचेति...पे०... भवज्झि चङ्की रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो...पे०... भवज्झि चङ्की ब्राह्मणस्स पोक्खरसातिस्स सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो...पे०... भवज्झि चङ्की ओपासादं अज्झावसति सत्तुस्सदं सतिणकट्ठोदकं सधज्जं राजभोगं रज्जा पसेनदिना कोसलेन दिन्नं राजदायं ब्रह्मदेय्यं । यम्पि भवं चङ्की ओपासादं अज्झावसति सत्तुस्सदं सतिणकट्ठोदकं सधज्जं राजभोगं रज्जा पसेनदिना कोसलेन दिन्नं राजदायं ब्रह्मदेय्यं, इमिनापङ्गेन न अरहति भवं चङ्की समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं; समणोत्वेव गोतमो अरहति भवन्तं चङ्किं दस्सनाय उपसङ्कमितुं”न्ति ।

४२५. एवं वुत्ते, चङ्की ब्राह्मणो ते ब्राह्मणे एतदवोच — “तेन हि, भो, ममपि सुणाथ, यथा मयमेव अरहाम तं समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं; नत्वेव अरहति सो भवं गोतमो अम्हाकं दस्सनाय उपसङ्कमितुं । समणो खलु, भो, गोतमो उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन । यम्पि, भो, समणो गोतमो उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन, इमिनापङ्गेन न अरहति सो भवं गोतमो अम्हाकं दस्सनाय उपसङ्कमितुं; अथ खो मयमेव अरहाम तं भवन्तं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं [एत्थ दी० नि० १.३०४ अज्जम्पि गुणपदं दिस्सति] । समणो खलु, भो, गोतमो पहूतं हिरज्जसुवण्णं ओहाय पब्बजितो भूमिगतज्ज वेहासट्ठज्ज...पे०... समणो खलु, भो, गोतमो दहरोव समानो युवा सुसुकाळकेसो भद्रेन योब्बनेन समन्नागतो पठमेन वयसा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो...पे०... समणो खलु, भो, गोतमो अकामकानं मातापितूनं अस्सुमुखानं रुदन्तानं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो...पे०... समणो खलु, भो, गोतमो अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो ब्रह्मवण्णी ब्रह्मवच्छसी अखुद्दावकासो दस्सनाय...पे०... समणो खलु, भो, गोतमो सीलवा अरियसीली कुसलसीली

कुसलेन सीलेन समन्नागतो...पे०... समणो खलु, भो, गोतमो कल्याणवाचो कल्याणवाक्करणो पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सद्वाय अनेलगलाय अत्थस्स विज्जापनिया...पे०... समणो खलु, भो, गोतमो बहून् आचरियपाचरियो...पे०... समणो खलु, भो, गोतमो खीणकामरागो विगतचापल्लो...पे०... समणो खलु, भो, गोतमो कम्मवादी किरियवादी अपापपुरेक्खारो ब्रह्मज्जाय पजाय...पे०... समणो खलु, भो, गोतमो उच्चा कुला पब्बजितो असम्भिन्ना खत्तियकुला...पे०... समणो खलु, भो, गोतमो अट्ठा कुला पब्बजितो महद्धना महाभोगा...पे०... समणं खलु, भो, गोतमं तिरोरट्ठा तिरोजनपदा संपुच्छित्तुं आगच्छन्ति...पे०... समणं खलु, भो, गोतमं अनेकानि देवतासहस्सानि पाणेहि सरणं गतानि...पे०... समणं खलु, भो, गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुगतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति...पे०... समणो खलु, भो, गोतमो द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि समन्नागतो...पे०... [एत्थापि दी० नि० १.३०४ अज्जानिपि गुणपदानं दिस्सन्ति] समणं खलु, भो, गोतमं राजा मागधो सेनियो बिम्बिसारो सपुत्तदारो पाणेहि सरणं गतो...पे०... समणं खलु, भो, गोतमं राजा पसेनदि कोसलो सपुत्तदारो पाणेहि सरणं गतो...पे०... समणं खलु, भो, गोतमं ब्राह्मणो पोक्खरसाति सपुत्तदारो पाणेहि सरणं गतो...पे०... समणो खलु, भो, गोतमो ओपासादं अनुप्पत्तो ओपासादे विहरति उत्तरेन ओपासादं देववने सालवने । ये खो ते समणा वा ब्राह्मणा वा अम्हाकं गामक्खेत्तं आगच्छन्ति, अतिथी नो ते होन्ति । अतिथी खो पनम्हेहि सक्कातब्बा गरुकातब्बा मानेतब्बा पूजेतब्बा । यम्पि समणो गोतमो ओपासादं अनुप्पत्तो ओपासादे विहरति उत्तरेन ओपासादं देववने सालवने, अतिथिम्हाकं समणो गोतमो । अतिथि खो पनम्हेहि सक्कातब्बो गरुकातब्बो मानेतब्बो पूजेतब्बो । इमिनापङ्गेन न अरहति सो भवं गोतमो अम्हाकं दस्सनाय उपसङ्कमितुं; अथ खो मयमेव अरहाम तं भवन्तं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं । एत्तके खो अहं, भो, तस्स भोतो गोतमस्स वण्णे परियापुणामि, नो च खो सो भवं गोतमो एत्तकवण्णो; अपरिमाणवण्णो हि सो भवं गोतमो । एकमेकेनपि तेन [एकमेकेनपि भो (सी० स्या० कं० पी०)] अङ्गेन समन्नागतो न अरहति, सो, भवं गोतमो अम्हाकं दस्सनाय उपसङ्कमितुं; अथ खो मयमेव अरहाम तं भवन्तं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुन्ति । तेन हि, भो, सब्बेव मयं समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सामा’ति ।

४२६. अथ खो चङ्की ब्राह्मणो महता ब्राह्मणगणेन सद्धिं येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । तेन खो पन समयेन भगवा बुद्धेहि बुद्धेहि ब्राह्मणेहि सद्धिं किञ्चि किञ्चि कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा निसिन्नो होति । तेन खो पन समयेन कापटिको [कापटिको (सी० पी०), कापटिको (स्या० कं०)] नाम माणवो दहरो वुत्तसिरो सोळसवस्सुद्धेसिको जातिया, तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो तस्सं परिसायं निसिन्नो होति । सो वुद्धानं वुद्धानं ब्राह्मणानं भगवता सद्धिं मन्तयमानानं अन्तरन्तरा कथं ओपातेति । अथ खो भगवा कापटिकं माणवं अपसादेति — “मायस्मा भारद्वाजो वुद्धानं वुद्धानं ब्राह्मणानं मन्तयमानानं अन्तरन्तरा कथं ओपातेतु । कथापरियोसानं आयस्मा भारद्वाजो आगमेतू’ति । एवं वुत्ते, चङ्की ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “मा भवं गोतमो कापटिकं माणवं अपसादेसि । कुलपुत्तो च कापटिको माणवो, बहुस्सुतो च कापटिको माणवो, पण्डितो च कापटिको माणवो, कल्याणवाक्करणो च कापटिको माणवो, पहाति च कापटिको माणवो भोता गोतमेन सद्धिं अस्मिं वचने पटिमन्तेतु’न्ति । अथ खो भगवतो एतदहोसि — “अद्धा खो कापटिकस्स [एतदहोसि “कापटिकस्स (क०)] माणवस्स तेविज्जके पावचने कथा [कथं (सी० क०), कथं (स्या० कं० पी०)] भविस्सति । तथा हि नं ब्राह्मणा संपुरेक्खरोन्ती’ति । अथ खो कापटिकस्स माणवस्स एतदहोसि — “यदा मे समणो गोतमो चक्खुं उपसंहरिस्सति, अथाहं समणं गोतमं पज्झं पुच्छिस्सामी’ति । अथ खो भगवा कापटिकस्स माणवस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय येन कापटिको माणवो तेन चक्खूनि उपसंहासि ।

४२७. अथ खो कापटिकस्स माणवस्स एतदहोसि — “समन्नाहरति खो मं समणो गोतमो । यंनूनाहं समणं गोतमं पज्जं पुच्छेय्य”न्ति । अथ खो कापटिको माणवो भगवन्तं एतदवोच — “यदिदं, भो गोतम, ब्राह्मणानं पोरणं मन्तपदं इतिहिहिपरम्पराय पिटकसम्पदाय, तत्थ च ब्राह्मणा एकंसेन निट्ठं गच्छन्ति — ‘इदमेव सच्चं, मोघमज्ज’न्ति । इध भवं गोतमो किमाहा”ति? “किं पन, भारद्वाज, अत्थि कोचि ब्राह्मणानं एकब्राह्मणोपि यो एवमाह — ‘अहमेतं जानामि, अहमेतं पस्सामि । इदमेव सच्चं, मोघमज्ज’”न्ति? “नो हिदं, भो गोतम” । “किं पन, भारद्वाज, अत्थि कोचि ब्राह्मणानं एकाचरियोपि, एकाचरियपाचरियोपि, याव सत्तमा आचरियमहयुगापि, यो एवमाह — ‘अहमेतं जानामि, अहमेतं पस्सामि । इदमेव सच्चं, मोघमज्ज’”न्ति? “नो हिदं, भो गोतम” । “किं पन, भारद्वाज, येपि ते ब्राह्मणानं पुब्बका इसयो मन्तानं कत्तारो मन्तानं पवत्तारो येसमिदं एतरहि ब्राह्मणा पोरणं मन्तपदं गीतं पवुत्तं समिहितं तदनुगायन्ति तदनुभासन्ति भासितमनुभासन्ति वाचितमनुवाचेन्ति सेय्यथिदं — अट्ठको वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमतग्गि अङ्गीरसो भारद्वाजो वासेट्ठो कस्सपो भगु, तेपि एवमाहंसु — ‘मयमेतं जानाम, मयमेतं पस्साम । इदमेव सच्चं, मोघमज्ज’”न्ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

“इति किर, भारद्वाज, नत्थि कोचि ब्राह्मणानं एकब्राह्मणोपि यो एवमाह — ‘अहमेतं जानामि, अहमेतं पस्सामि । इदमेव सच्चं, मोघमज्ज’न्ति; नत्थि कोचि ब्राह्मणानं एकाचरियोपि एकाचरियपाचरियोपि, याव सत्तमा आचरियमहयुगापि, यो एवमाह — ‘अहमेतं जानामि, अहमेतं पस्सामि । इदमेव सच्चं, मोघमज्ज’न्ति; येपि ते ब्राह्मणानं पुब्बका इसयो मन्तानं कत्तारो मन्तानं पवत्तारो येसमिदं एतरहि ब्राह्मणा पोरणं मन्तपदं गीतं पवुत्तं समिहितं तदनुगायन्ति तदनुभासन्ति भासितमनुभासन्ति वाचितमनुवाचेन्ति सेय्यथिदं — अट्ठको वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमतग्गि अङ्गीरसो भारद्वाजो वासेट्ठो कस्सपो भगु, तेपि न एवमाहंसु — ‘मयमेतं जानाम, मयमेतं पस्साम । इदमेव सच्चं, मोघमज्ज’न्ति ।

४२८. “सेय्यथापि, भारद्वाज, अन्धवेणि परम्परासंसत्ता पुरिमोपि न पस्सति मज्झिमोपि न पस्सति पच्छिमोपि न पस्सति; एवमेव खो, भारद्वाज, अन्धवेणूपमं मज्जे ब्राह्मणानं भासितं सम्पज्जति — पुरिमोपि न पस्सति मज्झिमोपि न पस्सति पच्छिमोपि न पस्सति । तं किं मज्जसि, भारद्वाज, ननु एवं सन्ते ब्राह्मणानं अमूलिका सद्धा सम्पज्जती”ति? “न ख्वेत्य, भो गोतम, ब्राह्मणा सद्धायेव पयिरुपासन्ति, अनुस्सवापेत्य ब्राह्मणा पयिरुपासन्ती”ति । “पुब्बेव खो त्वं, भारद्वाज, सद्धं अगमासि, अनुस्सवं इदानि वदेसि । पज्ज खो इमे, भारद्वाज, धम्मा दिट्ठेव धम्मे द्वेधा विपाका । कतमे पज्ज? सद्धा, रुचि, अनुस्सवो, आकारपरिवितक्को, दिट्ठिनिज्झानक्खन्ति — इमे खो, भारद्वाज, पज्ज धम्मा दिट्ठेव धम्मे द्वेधा विपाका । अपि च, भारद्वाज, सुसद्धहितंयेव होति, तज्ज होति रित्तं तुच्छं मुसा; नो चेपि सुसद्धहितं होति, तज्ज होति भूतं तच्छं अनज्जथा । अपि च, भारद्वाज, सुरुचितंयेव होति...पे०... स्वानुस्सुतंयेव होति...पे०... सुपरिवितक्कितंयेव होति...पे०... सुनिज्झायितंयेव होति, तज्ज होति रित्तं तुच्छं मुसा; नो चेपि सुनिज्झायितं होति, तज्ज होति भूतं तच्छं अनज्जथा । सच्चमनुरक्खता, भारद्वाज, विज्जुना पुरिसेन नालमेत्थ एकंसेन निट्ठं गन्तुं — ‘इदमेव सच्चं, मोघमज्ज’”न्ति ।

४२९. “कित्तावता पन, भो गोतम, सच्चानुरक्खणा होति, कित्तावता सच्चमनुरक्खति? सच्चानुरक्खणं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा”ति । “सद्धा चेपि, भारद्वाज, पुरिसस्स होति; ‘एवं मे सद्धा’ति — इति वदं सच्चमनुरक्खति [एवमेव सिज्झतीति इति वा, तं सच्चमनुरक्खति (क०)], नत्वेव ताव एकंसेन निट्ठं गच्छति — ‘इदमेव सच्चं, मोघमज्ज’न्ति ( ) [(एत्तावता खो भारद्वाज सच्चानुरक्खणा होति, एत्तावता सच्चमनुरक्खति, एत्तावता च मयं सच्चानुरक्खणं पज्जापेम, न त्वेव ताव सच्चानुबोधो होति) (सी० स्या० कं० पी०)] । रुचि चेपि, भारद्वाज, पुरिसस्स होति...पे०... अनुस्सवो चेपि, भारद्वाज, पुरिसस्स होति...पे०... आकारपरिवितक्को चेपि, भारद्वाज, पुरिसस्स होति...पे०... दिट्ठिनिज्झानक्खन्ति चेपि,

भारद्वाज, पुरिसस्स होति; ‘एवं मे दिट्ठिनिज्झानक्खन्ती’ति — इति वदं सच्चमनुरक्खति, नत्वेव ताव एकंसेन निट्ठं गच्छति — ‘इदमेव सच्चं, मोघमज्ज’न्ति । एत्तावता खो, भारद्वाज, सच्चानुरक्खणा होति, एत्तावता सच्चमनुरक्खति, एत्तावता च मयं सच्चानुरक्खणं पज्जपेम; न त्वेव ताव सच्चानुबोधो होती’ति ।

४३०. “एत्तावता, भो गोतम, सच्चानुरक्खणा होति, एत्तावता सच्चमनुरक्खति, एत्तावता च मयं सच्चानुरक्खणं पेक्खाम । कित्तावता पन, भो गोतम, सच्चानुबोधो होति, कित्तावता सच्चमनुबुज्झति? सच्चानुबोधं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा’ति । “इध [इध किर (स्या० कं० क०)], भारद्वाज, भिक्खु अज्जतरं गामं वा निगमं वा उपनिस्साय विहरति । तमेनं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपसङ्कमित्वा तीसु धम्मेषु समन्नेसति — लोभनीयेसु धम्मेषु, दोसनीयेसु धम्मेषु, मोहनीयेसु धम्मेषु । अत्थि नु खो इमस्सायस्मतो तथारूपा लोभनीया धम्मा यथारूपेहि लोभनीयेहि धम्मेहि परियादिन्नचित्तो अजानं वा वदेय्य — जानामीति, अपस्सं वा वदेय्य — पस्सामीति, परं वा तदत्थाय समादपेय्य यं परेसं अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खायाति? तमेनं समन्नेसमानो एवं जानाति — ‘नत्थि खो इमस्सायस्मतो तथारूपा लोभनीया धम्मा यथारूपेहि लोभनीयेहि धम्मेहि परियादिन्नचित्तो अजानं वा वदेय्य — जानामीति, अपस्सं वा वदेय्य — पस्सामीति, परं वा तदत्थाय समादपेय्य यं परेसं अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय [दुक्खायाति (सब्बत्थ)] । तथारूपो [तथा (सी० स्या० कं० पी०)] खो पनिमस्सायस्मतो कायसमाचारो तथारूपो [तथा (सी० स्या० कं० पी०)] वचीसमाचारो यथा तं अलुद्धस्स । यं खो पन अयमायस्मा धम्मं देसेति, गम्भीरो सो धम्मो दुद्दसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो निपुणो पण्डितवेदनीयो; न सो धम्मो सुदेसियो लुद्धेना’”ति ।

४३१. “यतो नं समन्नेसमानो विसुद्धं लोभनीयेहि धम्मेहि समनुपस्सति ततो नं उत्तरि समन्नेसति दोसनीयेसु धम्मेषु । अत्थि नु खो इमस्सायस्मतो तथारूपा दोसनीया धम्मा यथारूपेहि दोसनीयेहि धम्मेहि परियादिन्नचित्तो अजानं वा वदेय्य — जानामीति, अपस्सं वा वदेय्य — पस्सामीति, परं वा तदत्थाय समादपेय्य यं परेसं अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खायाति? तमेनं समन्नेसमानो एवं जानाति — ‘नत्थि खो इमस्सायस्मतो तथारूपा दोसनीया धम्मा यथारूपेहि दोसनीयेहि धम्मेहि परियादिन्नचित्तो अजानं वा वदेय्य — जानामीति, अपस्सं वा वदेय्य — पस्सामीति, परं वा तदत्थाय समादपेय्य यं परेसं अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय । तथारूपो खो पनिमस्सायस्मतो कायसमाचारो तथारूपो वचीसमाचारो यथा तं अदुद्धस्स । यं खो पन अयमायस्मा धम्मं देसेति, गम्भीरो सो धम्मो दुद्दसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो निपुणो पण्डितवेदनीयो; न सो धम्मो सुदेसियो दुद्धेना’”ति ।

४३२. “यतो नं समन्नेसमानो विसुद्धं दोसनीयेहि धम्मेहि समनुपस्सति, ततो नं उत्तरि समन्नेसति मोहनीयेसु धम्मेषु । अत्थि नु खो इमस्सायस्मतो तथारूपा मोहनीया धम्मा यथारूपेहि मोहनीयेहि धम्मेहि परियादिन्नचित्तो अजानं वा वदेय्य — जानामीति, अपस्सं वा वदेय्य — पस्सामीति, परं वा तदत्थाय समादपेय्य यं परेसं अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खायाति? तमेनं समन्नेसमानो एवं जानाति — ‘नत्थि खो इमस्सायस्मतो तथारूपा मोहनीया धम्मा यथारूपेहि मोहनीयेहि धम्मेहि परियादिन्नचित्तो अजानं वा वदेय्य — जानामीति, अपस्सं वा वदेय्य — पस्सामीति, परं वा तदत्थाय समादपेय्य यं परेसं अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय । तथारूपो खो पनिमस्सायस्मतो कायसमाचारो तथारूपो वचीसमाचारो यथा तं अमूहस्स । यं खो पन अयमायस्मा धम्मं देसेति, गम्भीरो सो धम्मो दुद्दसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो निपुणो पण्डितवेदनीयो; न सो धम्मो सुदेसियो मूह्हेना’”ति ।

“यतो नं समन्नेसमानो विसुद्धं मोहनीयेहि धम्मेहि समनुपस्सति; अथ तम्हि सद्धं निवेसेति, सद्धाजातो उपसङ्कमति,

उपसङ्कमन्तो पयिरुपासति, पयिरुपासन्तो सोतं ओदहति, ओहितसोतो धम्मं सुणाति, सुत्वा धम्मं धारेति, धतानं [धारितानं (क०)] धम्मानं अत्थं उपपरिक्खति, अत्थं उपपरिक्खतो धम्मा निज्झानं खमन्ति, धम्मनिज्झानक्खन्तिया सति छन्दो जायति, छन्दजातो उस्सहति, उस्सहित्वा तुलेति, तुलयित्वा पदहति, पहितत्तो समानो कायेन चैव परमसच्चं सच्छिकरोति पज्जाय च नं अतिविज्झ पस्सति । एत्तावता खो, भारद्वाज, सच्चानुबोधो होति, एत्तावता सच्चमनुबुज्झति, एत्तावता च मयं सच्चानुबोधं पज्जपेम; न त्वेव ताव सच्चानुप्पत्ति होती’ति ।

४३३. “एत्तावत्ता, भो गोतम, सच्चानुबोधो होति, एत्तावता सच्चमनुबुज्झति, एत्तावता च मयं सच्चानुबोधं पेक्खाम । कित्तावता पन, भो गोतम, सच्चानुप्पत्ति होति, कित्तावता सच्चमनुपापुणाति? सच्चानुप्पत्तिं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा’ति । “तेसंये, भारद्वाज, धम्मानं आसेवना भावना बहुलीकम्मं सच्चानुप्पत्ति होति । एत्तावता खो, भारद्वाज, सच्चानुप्पत्ति होति, एत्तावता सच्चमनुपापुणाति, एत्तावता च मयं सच्चानुप्पत्तिं पज्जपेमा’ति ।

४३४. “एत्तावता, भो गोतम, सच्चानुप्पत्ति होति, एत्तावता सच्चमनुपापुणाति, एत्तावता च मयं सच्चानुप्पत्तिं पेक्खाम । सच्चानुप्पत्तिया पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो? सच्चानुप्पत्तिया बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा’ति । “सच्चानुप्पत्तिया खो, भारद्वाज, पधानं बहुकारं । नो चेत्तं पदहेय्य, नयिदं सच्चमनुपापुणेय्य । यस्मा च खो पदहति तस्मा सच्चमनुपापुणाति । तस्मा सच्चानुप्पत्तिया पधानं बहुकार’न्ति ।

“पधानस्स पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो? पधानस्स बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा’ति । “पधानस्स खो, भारद्वाज, तुलना बहुकारा । नो चेत्तं तुलेय्य, नयिदं पदहेय्य । यस्मा च खो तुलेति तस्मा पदहति । तस्मा पधानस्स तुलना बहुकारा’ति ।

“तुलनाय पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो? तुलनाय बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा’ति । “तुलनाय खो, भारद्वाज, उस्साहो बहुकारो । नो चेत्तं उस्सहेय्य, नयिदं तुलेय्य । यस्मा च खो उस्सहति तस्मा तुलेति । तस्मा तुलनाय उस्साहो बहुकारो’ति ।

“उस्साहस्स पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो? उस्साहस्स बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा’ति । “उस्साहस्स खो, भारद्वाज, छन्दो बहुकारो । नो चेत्तं छन्दो जायेथ, नयिदं उस्सहेय्य । यस्मा च खो छन्दो जायति तस्मा उस्सहति । तस्मा उस्साहस्स छन्दो बहुकारो’ति ।

“छन्दस्स पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो? छन्दस्स बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा’ति । “छन्दस्स खो, भारद्वाज, धम्मनिज्झानक्खन्ति बहुकारा । नो चेते धम्मा निज्झानं खमेय्युं, नयिदं छन्दो जायेथ । यस्मा च खो धम्मा निज्झानं खमन्ति तस्मा छन्दो जायति । तस्मा छन्दस्स धम्मनिज्झानक्खन्ति बहुकारा’ति ।

“धम्मनिज्झानक्खन्तिया पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो? धम्मनिज्झानक्खन्तिया बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा’ति । “धम्मनिज्झानक्खन्तिया खो, भारद्वाज, अत्थूपपरिक्खा बहुकारा । नो चेत्तं अत्थं उपपरिक्खेय्य, नयिदं धम्मा निज्झानं खमेय्युं । यस्मा च खो अत्थं उपपरिक्खति तस्मा धम्मा निज्झानं खमन्ति । तस्मा धम्मनिज्झानक्खन्तिया अत्थूपपरिक्खा बहुकारा’ति ।

“अत्थूपपरिक्खाय पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो? अत्थूपपरिक्खाय बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा”ति । “अत्थूपपरिक्खाय खो, भारद्वाज, धम्मधारणा बहुकारा । नो चेतं धम्मं धारेय्य, नयिदं अत्थं उपपरिक्खेय्य । यस्मा च खो धम्मं धारेति तस्मा अत्थं उपपरिक्खति । तस्मा अत्थूपपरिक्खाय धम्मधारणा बहुकारा”ति ।

“धम्मधारणाय पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो? धम्मधारणाय बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा”ति । “धम्मधारणाय खो, भारद्वाज, धम्मस्सवनं बहुकारं । नो चेतं धम्मं सुणेय्य, नयिदं धम्मं धारेय्य । यस्मा च खो धम्मं सुणाति तस्मा धम्मं धारेति । तस्मा धम्मधारणाय धम्मस्सवनं बहुकार”न्ति ।

“धम्मस्सवनस्स पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो? धम्मस्सवनस्स बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा”ति । “धम्मस्सवनस्स खो, भारद्वाज, सोतावधानं बहुकारं । नो चेतं सोतं ओदहेय्य, नयिदं धम्मं सुणेय्य । यस्मा च खो सोतं ओदहति तस्मा धम्मं सुणाति । तस्मा धम्मस्सवनस्स सोतावधानं बहुकार”न्ति ।

“सोतावधानस्स पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो? सोतावधानस्स बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा”ति । “सोतावधानस्स खो, भारद्वाज, पयिरुपासना बहुकारा । नो चेतं पयिरुपासेय्य, नयिदं सोतं ओदहेय्य । यस्मा च खो पयिरुपासति तस्मा सोतं ओदहति । तस्मा सोतावधानस्स पयिरुपासना बहुकारा”ति ।

“पयिरुपासनाय पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो? पयिरुपासनाय बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा”ति । “पयिरुपासनाय खो, भारद्वाज, उपसङ्कमनं बहुकारं । नो चेतं उपसङ्कमेय्य, नयिदं पयिरुपासेय्य । यस्मा च खो उपसङ्कमति तस्मा पयिरुपासति । तस्मा पयिरुपासनाय उपसङ्कमनं बहुकार”न्ति ।

“उपसङ्कमनस्स पन, भो गोतम, कतमो धम्मो बहुकारो? उपसङ्कमनस्स बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं पुच्छामा”ति । “उपसङ्कमनस्स खो, भारद्वाज, सद्भा बहुकारा । नो चेतं सद्भा जायेथ, नयिदं उपसङ्कमेय्य । यस्मा च खो सद्भा जायति तस्मा उपसङ्कमति । तस्मा उपसङ्कमनस्स सद्भा बहुकारा”ति ।

४३५. “सच्चानुरक्खणं मयं भवन्तं गोतमं अपुच्छिम्ह, सच्चानुरक्खणं भवं गोतमो ब्याकासि; तज्ज पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च तेन चम्ह अत्तमना । सच्चानुबोधं मयं भवन्तं गोतमं अपुच्छिम्ह, सच्चानुबोधं भवं गोतमो ब्याकासि; तज्ज पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च तेन चम्ह अत्तमना । सच्चानुप्पत्तिं मयं भवन्तं गोतमं अपुच्छिम्ह, सच्चानुप्पत्तिं भवं गोतमो ब्याकासि; तज्ज पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च तेन चम्ह अत्तमना । सच्चानुप्पत्तिया बहुकारं धम्मं मयं भवन्तं गोतमं अपुच्छिम्ह, सच्चानुप्पत्तिया बहुकारं धम्मं भवं गोतमो ब्याकासि; तज्ज पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च तेन चम्ह अत्तमना । यंयदेव च मयं भवन्तं गोतमं अपुच्छिम्ह तंतदेव भवं गोतमो ब्याकासि; तज्ज पनम्हाकं रुच्चति चेव खमति च तेन चम्ह अत्तमना । मयज्झि, भो गोतम, पुब्बे एवं जानाम — ‘के च मुण्डका समणका इब्भा कण्हा बन्धुपादापच्चा, के च धम्मस्स अज्जातारो’ति? अजनेसि वत मे भवं गोतमो समणेषु समणपेमं, समणेषु समणपसादं, समणेषु समणगारवं । अभिक्कन्तं, भो गोतम...पे... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत’न्ति ।

चङ्कीसुत्तं निट्ठितं पज्जमं ।

६. एसुकारीसुत्तं

४३६. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो एसुकारी ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सङ्घिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो एसुकारी ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “ब्राह्मणा, भो गोतम, चतस्सो पारिचरिया पज्जपेन्ति — ब्राह्मणस्स पारिचरियं पज्जपेन्ति, खत्तियस्स पारिचरियं पज्जपेन्ति, वेस्सस्स पारिचरियं पज्जपेन्ति, सुद्धस्स पारिचरियं पज्जपेन्ति । तत्रिदं, भो गोतम, ब्राह्मणा ब्राह्मणस्स पारिचरियं पज्जपेन्ति — ‘ब्राह्मणो वा ब्राह्मणं परिचरेय्य, खत्तियो वा ब्राह्मणं परिचरेय्य, वेस्सो वा ब्राह्मणं परिचरेय्य, सुद्धो वा ब्राह्मणं परिचरेय्या’ति । इदं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा ब्राह्मणस्स पारिचरियं पज्जपेन्ति । तत्रिदं, भो गोतम, ब्राह्मणा खत्तियस्स पारिचरियं पज्जपेन्ति — ‘खत्तियो वा खत्तियं परिचरेय्य, वेस्सो वा खत्तियं परिचरेय्य, सुद्धो वा खत्तियं परिचरेय्या’ति । इदं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा खत्तियस्स पारिचरियं पज्जपेन्ति । तत्रिदं, भो गोतम, ब्राह्मणा वेस्सस्स पारिचरियं पज्जपेन्ति — ‘वेस्सो वा वेस्सं परिचरेय्य, सुद्धो वा वेस्सं परिचरेय्या’ति । इदं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा वेस्सस्स पारिचरियं पज्जपेन्ति । तत्रिदं, भो गोतम, ब्राह्मणा सुद्धस्स पारिचरियं पज्जपेन्ति — ‘सुद्धो वा सुद्धं परिचरेय्य । को पनज्जो सुद्धं परिचरिस्सती’ति? इदं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा सुद्धस्स पारिचरियं पज्जपेन्ति । ब्राह्मणा, भो गोतम, इमा चतस्सो पारिचरिया पज्जपेन्ति । इध भवं गोतमो किमाहा’ति?

४३७. “किं पन, ब्राह्मण, सब्बो लोको ब्राह्मणानं एतदब्भनुजानाति — ‘इमा चतस्सो पारिचरिया पज्जपेन्तू’”ति [पज्जपेन्तीति (सी० क०)]? “नो हिदं, भो गोतम” । “सेय्यथापि, ब्राह्मण, पुरिसो दलिद्धो [दळिद्धो (सी० स्या० कं० पी०)] अस्सको अनाळिहयो । तस्स अकामस्स बिलं ओलगेय्युं — ‘इदं ते, अम्भो पुरिस, मंसं खादितब्बं, मूलज्च अनुप्पदातब्ब’न्ति । एवमेव खो, ब्राह्मण, ब्राह्मणा अप्पटिज्जाय तेसं समणब्राह्मणानं, अथ च पनिमा चतस्सो पारिचरिया पज्जपेन्ति । नाहं, ब्राह्मण, ‘सब्बं परिचरितब्ब’न्ति वदामि; नाहं, ब्राह्मण, ‘सब्बं न परिचरितब्ब’न्ति वदामि । यं हिस्स, ब्राह्मण, परिचरतो पारिचरियाहेतु पापियो अस्स न सेय्यो, नाहं तं ‘परिचरितब्ब’न्ति वदामि; यज्च ख्वास्स, ब्राह्मण, परिचरतो पारिचरियाहेतु सेय्यो अस्स न पापियो तमहं ‘परिचरितब्ब’न्ति वदामि । खत्तियं चेपि, ब्राह्मण, एवं पुच्छेय्युं — ‘यं वा ते परिचरतो पारिचरियाहेतु पापियो अस्स न सेय्यो, यं वा ते परिचरतो पारिचरियाहेतु सेय्यो अस्स न पापियो; कमेत्थ परिचरेय्यासी’ति, खत्तियोपि हि, ब्राह्मण, सम्मा ब्याकरमानो एवं ब्याकरेय्य — ‘यज्हि मे परिचरतो पारिचरियाहेतु पापियो अस्स न सेय्यो, नाहं तं परिचरेय्यं; यज्च खो मे परिचरतो पारिचरियाहेतु सेय्यो अस्स न पापियो तमहं परिचरेय्य’न्ति । ब्राह्मणं चेपि, ब्राह्मण...पे०... वेस्सं चेपि, ब्राह्मण...पे०... सुद्धं चेपि, ब्राह्मण, एवं पुच्छेय्युं — ‘यं वा ते परिचरतो पारिचरियाहेतु पापियो अस्स न सेय्यो, यं वा ते परिचरतो पारिचरियाहेतु सेय्यो अस्स न पापियो; कमेत्थ परिचरेय्यासी’ति, सुद्धोपि हि, ब्राह्मण, सम्मा ब्याकरमानो एवं ब्याकरेय्य — ‘यज्हि मे परिचरतो पारिचरियाहेतु पापियो अस्स न सेय्यो, नाहं तं परिचरेय्यं; यज्च खो मे परिचरतो पारिचरियाहेतु सेय्यो अस्स न पापियो तमहं परिचरेय्य’न्ति । नाहं, ब्राह्मण, ‘उच्चाकुलीनता सेय्यंसो’ति वदामि, न पनाहं, ब्राह्मण, ‘उच्चाकुलीनता पापियंसो’ति वदामि; नाहं, ब्राह्मण, ‘उळारवण्णता सेय्यंसो’ति वदामि, न पनाहं, ब्राह्मण, ‘उळारवण्णता पापियंसो’ति वदामि; नाहं, ब्राह्मण, ‘उळारभोगता सेय्यंसो’ति वदामि, न पनाहं, ब्राह्मण, ‘उळारभोगता पापियंसो’ति वदामि ।

४३८. “उच्चाकुलीनोपि हि, ब्राह्मण, इधेकच्चो पाणातिपाती होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति, पिसुणावाचो होति, फरुसावाचो होति, सम्फप्पलापी होति, अभिज्झालु होति, ब्यापन्नचित्तो होति, मिच्छादिट्ठि होति । तस्मा ‘न उच्चाकुलीनता सेय्यंसो’ति वदामि । उच्चाकुलीनोपि हि, ब्राह्मण, इधेकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, अनभिज्झालु होति,

अव्यापन्नचित्तो होति, सम्मादिट्ठि होति । तस्मा ‘न उच्चाकुलीनता पापियंसो’ति वदामि ।

४३९. “उत्सारवण्णोपि हि, ब्राह्मण...पे०... उत्सारभोगोपि हि, ब्राह्मण, इधेकच्चो पाणातिपाती होति...पे०... मिच्छादिट्ठि होति । तस्मा ‘न उत्सारभोगता सेय्यंसो’ति वदामि । उत्सारभोगोपि हि, ब्राह्मण, इधेकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति... पे०... सम्मादिट्ठि होति । तस्मा ‘न उत्सारभोगता पापियंसो’ति वदामि । नाहं, ब्राह्मण, ‘सब्बं परिचरितब्ब’न्ति वदामि, न पनाहं, ब्राह्मण, ‘सब्बं न परिचरितब्ब’न्ति वदामि । यं हिस्स, ब्राह्मण, परिचरतो पारिचरियाहेतु सद्धा वड्ढति, सीलं वड्ढति, सुतं वड्ढति, चागो वड्ढति, पज्जा वड्ढति, तमहं ‘परिचरितब्ब’न्ति (वदामि । यं हिस्स, ब्राह्मण, परिचरतो पारिचरियाहेतु न सद्धा वड्ढति, न सीलं वड्ढति, न सुतं वड्ढति, न चागो वड्ढति, न पज्जा वड्ढति, नाहं तं ‘परिचरितब्ब’न्ति) [( ) एत्थन्तरे पाठो सी० स्या० कं० पी० पोत्थकेसु नत्थि] वदामी’ति ।

४४०. एवं वृत्ते, एसुकारी ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “ब्राह्मणा, भो गोतम, चत्तारि धनानि पज्जपेन्ति — ब्राह्मणस्स सन्धनं पज्जपेन्ति, खत्तियस्स सन्धनं पज्जपेन्ति, वेस्सस्स सन्धनं पज्जपेन्ति, सुहस्स सन्धनं पज्जपेन्ति । तत्रिदं, भो गोतम, ब्राह्मणा ब्राह्मणस्स सन्धनं पज्जपेन्ति भिक्खाचरियं; भिक्खाचरियञ्च पन ब्राह्मणो सन्धनं अतिमज्जमानो अकिच्चकारी होति गोपोव अदिन्नं आदियमानोति । इदं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा ब्राह्मणस्स सन्धनं पज्जपेन्ति । तत्रिदं, भो गोतम, ब्राह्मणा खत्तियस्स सन्धनं पज्जपेन्ति धनुकलापं; धनुकलापञ्च पन खत्तियो सन्धनं अतिमज्जमानो अकिच्चकारी होति गोपोव अदिन्नं आदियमानोति । इदं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा खत्तियस्स सन्धनं पज्जपेन्ति । तत्रिदं, भो गोतम, ब्राह्मणा वेस्सस्स सन्धनं पज्जपेन्ति कसिगोरक्खं; कसिगोरक्खञ्च पन वेस्सो सन्धनं अतिमज्जमानो अकिच्चकारी होति गोपोव अदिन्नं आदियमानोति । इदं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा वेस्सस्स सन्धनं पज्जपेन्ति । तत्रिदं, भो गोतम, ब्राह्मणा सुहस्स सन्धनं पज्जपेन्ति असितव्याभङ्गिं; असितव्याभङ्गिञ्च पन सुहो सन्धनं अतिमज्जमानो अकिच्चकारी होति गोपोव अदिन्नं आदियमानोति । इदं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा सुहस्स सन्धनं पज्जपेन्ति । ब्राह्मणा, भो गोतम, इमानि चत्तारि धनानि पज्जपेन्ति । इध भवं गोतमो किमाहा’ति?

४४१. “किं पन, ब्राह्मण, सब्बो लोको ब्राह्मणानं एतदब्भनुजानाति — ‘इमानि चत्तारि धनानि पज्जपेन्तू’”ति? “नो हिदं, भो गोतम” । “सेय्यथापि, ब्राह्मण, पुरिसो दलिहो अस्सको अनाळ्हियो । तस्स अकामस्स बिलं ओलगोय्युं — इदं ते, अम्भो पुरिस, मंसं खादितब्बं, मूलञ्च अनुप्पदातब्ब’न्ति । एवमेव खो, ब्राह्मण, ब्राह्मणा अप्पटिज्जाय तेसं समणब्राह्मणानं, अथ च पनिमानि चत्तारि धनानि पज्जपेन्ति । अरियं खो अहं, ब्राह्मण, लोकुत्तरं धम्मं पुरिसस्स सन्धनं पज्जपेमि । पोरणं खो पनस्स मातापेत्तिकं कुलवंसं अनुस्सरतो यत्थ यत्थेव अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति तेन तेनेव सङ्ख्यं गच्छति । खत्तियकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति ‘खत्तियो’त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; ब्राह्मणकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति ‘ब्राह्मणो’त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; वेस्सकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति ‘वेस्सो’त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; सुहकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति ‘सुहो’त्वेव सङ्ख्यं गच्छति । सेय्यथापि, ब्राह्मण, यंयदेव पच्चयं पटिच्च अग्गि जलति तेन तेनेव सङ्ख्यं गच्छति । कट्ठञ्चे पटिच्च अग्गि जलति ‘कट्ठग्गि’त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; सकलिकञ्चे पटिच्च अग्गि जलति ‘सकलिकग्गि’त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; तिणञ्चे पटिच्च अग्गि जलति ‘तिणग्गि’त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; गोमयञ्चे पटिच्च अग्गि जलति ‘गोमयग्गि’त्वेव सङ्ख्यं गच्छति । एवमेव खो अहं, ब्राह्मण, अरियं लोकुत्तरं धम्मं पुरिसस्स सन्धनं पज्जपेमि । पोरणं खो पनस्स मातापेत्तिकं कुलवंसं अनुस्सरतो यत्थ यत्थेव अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति तेन तेनेव सङ्ख्यं गच्छति ।

“खत्तियकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति ‘खत्तियो’त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; ब्राह्मणकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति ‘ब्राह्मणो’त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; वेस्सकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति ‘वेस्सो’त्वेव सङ्ख्यं गच्छति; सुद्धकुले चे अत्तभावस्स अभिनिब्बत्ति होति ‘सुद्धो’त्वेव सङ्ख्यं गच्छति ।

“खत्तियकुला चेपि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, अब्रह्मचरिया पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, अनभिज्झालु होति, अब्यापन्नचित्तो होति, सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं ।

“ब्राह्मणकुला चेपि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं ।

“वेस्सकुला चेपि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं ।

“सुद्धकुला चेपि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं ।

४४२. “तं किं मज्जसि, ब्राह्मण, ब्राह्मणोव नु खो पहोति अस्मिं पदेसे अवेरं अब्याबज्झं मेत्तचित्तं भावेतुं, नो खत्तियो नो वेस्सो नो सुद्धो’ति? “नो हिदं, भो गोतम । खत्तियोपि हि, भो गोतम, पहोति अस्मिं पदेसे अवेरं अब्याबज्झं मेत्तचित्तं भावेतुं; ब्राह्मणोपि हि, भो गोतम... वेस्सोपि हि, भो गोतम... सुद्धोपि हि, भो गोतम... सब्बेपि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पहोन्ति अस्मिं पदेसे अवेरं अब्याबज्झं मेत्तचित्तं भावेतुं’न्ति । “एवमेव खो, ब्राह्मण, खत्तियकुला चेपि अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं ।

“ब्राह्मणकुला चेपि, ब्राह्मण... वेस्सकुला चेपि, ब्राह्मण... सुद्धकुला चेपि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं ।

४४३. “तं किं मज्जसि, ब्राह्मण, ब्राह्मणोव नु खो पहोति सोत्तिसिनानिं आदाय नदिं गन्त्वा रजोजल्लं पवाहेतुं, नो खत्तियो नो वेस्सो नो सुद्धो’ति? “नो हिदं, भो गोतम । खत्तियोपि हि, भो गोतम, पहोति सोत्तिसिनानिं आदाय नदिं गन्त्वा रजोजल्लं पवाहेतुं; ब्राह्मणोपि हि, भो गोतम... वेस्सोपि हि, भो गोतम ... सुद्धोपि हि, भो गोतम... सब्बेपि हि, भो गोतम, चत्तारो वण्णा पहोन्ति सोत्तिसिनानिं आदाय नदिं गन्त्वा रजोजल्लं पवाहेतुं’न्ति । “एवमेव खो, ब्राह्मण, खत्तियकुला चेपि अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं ।

“ब्राह्मणकुला चेपि, ब्राह्मण... वेस्सकुला चेपि, ब्राह्मण... सुद्धकुला चेपि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो

होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं ।

४४४. “तं किं मज्जसि, ब्राह्मण, इध राजा खत्तियो मुद्दावसित्तो नानाजच्चानं पुरिसानं पुरिससतं सन्निपातेय्य — ‘आयन्तु भोन्तो ये तत्थ खत्तियकुला ब्राह्मणकुला राजज्जकुला उप्पन्ना साकस्स वा सालस्स वा सलळस्स वा चन्दनस्स वा पदुमकस्स वा उत्तरारणिं आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तेन्तु, तेजो पातुकरोन्तु; आयन्तु पन भोन्तो ये तत्थ चण्डालकुला नेसादकुला वेनकुला रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्ना सापानदोणिया वा सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्ठस्स वा उत्तरारणिं आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तेन्तु, तेजो पातुकरोन्तु’”ति?

“तं किं मज्जसि, ब्राह्मण, यो एवं नु खो सो खत्तियकुला ब्राह्मणकुला राजज्जकुला उप्पन्नेहि साकस्स वा सालस्स वा सलळस्स वा चन्दनस्स वा पदुमकस्स वा उत्तरारणिं आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तो तेजो पातुकतो सो एव नु ख्वास्स अग्गिं अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च तेन च सक्का अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं; यो पन सो चण्डालकुला नेसादकुला वेनकुला रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्नेहि सापानदोणिया वा सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्ठस्स वा उत्तरारणिं आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तो तेजो पातुकतो स्वास्स अग्गिं न चेव अच्चिमा न च वण्णवा न च पभस्सरो न च तेन सक्का अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं”न्ति? “नो हिदं, भो गोतम । योपि हि सो, भो गोतम, खत्तियकुला ब्राह्मणकुला राजज्जकुला उप्पन्नेहि साकस्स वा सालस्स वा सलळस्स वा चन्दनस्स वा पदुमकस्स वा उत्तरारणिं आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तो तेजो पातुकतो स्वास्स अग्गिं अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च तेन च सक्का अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं; योपि सो चण्डालकुला नेसादकुला वेनकुला रथकारकुला पुक्कुसकुला उप्पन्नेहि सापानदोणिया वा सूकरदोणिया वा रजकदोणिया वा एरण्डकट्ठस्स वा उत्तरारणिं आदाय अग्गिं अभिनिब्बत्तो तेजो पातुकतो स्वास्स अग्गिं अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च तेन च सक्का अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं । सब्बोपि हि, भो गोतम, अग्गिं अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो च सब्बेनपि सक्का अग्गिना अग्गिकरणीयं कातुं”न्ति ।

“एवमेव खो, ब्राह्मण, खत्तियकुला चेपि अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं । ब्राह्मणकुला चेपि, ब्राह्मण... वेस्सकुला चेपि, ब्राह्मण... सुद्धकुला चेपि, ब्राह्मण, अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति, सो च तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, अब्रह्मचरिया पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, अनभिज्झालु होति, अब्यापन्नचित्तो होति, सम्मादिट्ठि होति, आराधको होति जायं धम्मं कुसलं”न्ति ।

एवं वुत्ते, एसुकारी ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “अभिव्वकन्तं, भो गोतम, अभिव्वकन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं”न्ति ।

एसुकारीसुत्तं निड्डितं छट्ठं ।

७. धनज्जानिसुत्तं

४४५. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा

सारिपुत्तो दक्खिणागिरिस्मिं चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्गेन सङ्घिं । अथ खो अज्जतरो भिक्खु राजगहे वस्संवुट्ठो [वस्संवुत्थो (सी० स्या० कं० पी०)] येन दक्खिणागिरि येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सङ्घिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो तं भिक्खुं आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच — “कच्चावुसो, भगवा अरोगो च बलवा चा”ति? “अरोगो चावुसो, भगवा बलवा चा”ति । “कच्चि पनावुसो, भिक्खुसङ्गे अरोगो च बलवा चा”ति? “भिक्खुसङ्गेपि खो, आवुसो, अरोगो च बलवा चा”ति । “एत्थ, आवुसो, तण्डुलपालिद्वाराय धनज्जानि [धानज्जानि (सी० पी०)] नाम ब्राह्मणो अत्थि । कच्चावुसो, धनज्जानि ब्राह्मणो अरोगो च बलवा चा”ति? “धनज्जानिपि खो, आवुसो, ब्राह्मणो अरोगो च बलवा चा”ति । “कच्चि पनावुसो, धनज्जानि ब्राह्मणो अप्पमत्तो”ति? “कुतो पनावुसो, धनज्जानिस्स ब्राह्मणस्स अप्पमादो? धनज्जानि, आवुसो, ब्राह्मणो राजानं निस्साय ब्राह्मणगहपतिके विलुम्पति, ब्राह्मणगहपतिके निस्साय राजानं विलुम्पति । यापिस्स भरिया सद्धा सद्धकुला आनीता सापि कालङ्कता; अज्जास्स भरिया अस्सद्धा अस्सद्धकुला आनीता” । “दुस्सुतं वतावुसो, अस्सुम्ह, दुस्सुतं वतावुसो, अस्सुम्ह; ये मयं धनज्जानिं ब्राह्मणं पमत्तं अस्सुम्ह । अप्पेव च नाम मयं कदाचि करहचि धनज्जानिना ब्राह्मणेन सङ्घिं समागच्छेय्याम, अप्पेव नाम सिया कोचिदेव कथासल्लापो”ति?

४४६. अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो दक्खिणागिरिस्मिं यथाभिरन्तं विहरित्वा येन राजगहं तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन राजगहं तदवसरि । तत्र सुदं आयस्मा सारिपुत्तो राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि । तेन खो पन समयेन धनज्जानि ब्राह्मणो बहिनगरे गावो गोठे दुहापेति । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन धनज्जानि ब्राह्मणो तेनुपसङ्गमि । अद्दसा खो धनज्जानि ब्राह्मणो आयस्मन्तं सारिपुत्तं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — “इतो, भो सारिपुत्त, पयो, पीयतं ताव भत्तस्स कालो भविस्सती”ति । “अलं, ब्राह्मण । कतं मे अज्ज भत्तकिच्चं । अमुकस्मिं मे रुक्खमूले दिवाविहारो भविस्सति । तत्थ आगच्छेय्यासी”ति । “एवं, भो”ति खो धनज्जानि ब्राह्मणो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसि । अथ खो धनज्जानि ब्राह्मणो पच्छाभत्तं भुत्तपातरासो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सङ्घिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो धनज्जानिं ब्राह्मणं आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच — “कच्चासि, धनज्जानि, अप्पमत्तो”ति? “कुतो, भो सारिपुत्त, अम्हाकं अप्पमादो येसं नो मातापितरो पोसेतब्बा, पुत्तदारो पोसेतब्बो, दासकम्मकरा पोसेतब्बा, मित्तामच्चानं मित्तामच्चकरणीयं कातब्बं, जातिसालोहितानं जातिसालोहितकरणीयं कातब्बं, अतिथीनं अतिथिकरणीयं कातब्बं, पुब्बपेतानं पुब्बपेतकरणीयं कातब्बं, देवतानं देवताकरणीयं कातब्बं, रज्जो राजकरणीयं कातब्बं, अयम्पि कायो पीणेतब्बो ब्रूहेतब्बो”ति?

४४७. “तं किं मज्जसि, धनज्जानि, इधेकच्चो मातापितूनं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, तमेन अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु निरयं निरयपाला उपकट्ठेय्युं । लभेय्य नु खो सो ‘अहं खो मातापितूनं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसिं, मा मं निरयं निरयपाला’ति, मातापितरो वा पनस्स लभेय्युं ‘एसो खो अम्हाकं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसिं, मा नं निरयं निरयपाला’”ति? “नो हिदं, भो सारिपुत्त । अथ खो नं विक्कन्दन्तंयेव निरये निरयपाला पक्खिपेय्युं” ।

“तं किं मज्जसि, धनज्जानि, इधेकच्चो पुत्तदारस्स हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, तमेन

“तं किं मज्जसि, धनज्जानि, इधेकच्चो रज्जो हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, तमेनं अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु निरयं निरयपाला उपकट्टेयुं। लभेय्य नु खो सो ‘अहं खो रज्जो हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसिं, मा मं निरयं निरयपाला’ति, राजा वा पनस्स लभेय्य ‘एसो खो अम्हाकं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसिं, मा नं निरयं निरयपाला’”ति? “नो हिदं, भो सारिपुत्त। अथ खो नं विक्कन्दन्तंयेव निरये निरयपाला पक्खिपेय्युं”।

“तं किं मज्जसि, धनज्जानि, इधेकच्चो कायस्स पीणनाहेतु ब्रूहनाहेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, तमेनं अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु निरयं निरयपाला उपकट्टेयुं। लभेय्य नु खो सो ‘अहं खो कायस्स पीणनाहेतु ब्रूहनाहेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसिं, मा मं निरयं निरयपाला’ति, परे वा पनस्स लभेय्युं ‘एसो खो कायस्स पीणनाहेतु ब्रूहनाहेतु अधम्मचारी विसमचारी अहोसिं, मा नं निरयं निरयपाला’”ति? “नो हिदं, भो सारिपुत्त। अथ खो नं विक्कन्दन्तंयेव निरये निरयपाला पक्खिपेय्युं”।

४४८. “तं किं मज्जसि, धनज्जानि, यो वा मातापितूनं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा मातापितूनं हेतु धम्मचारी समचारी अस्स; कतमं सेय्यो”ति? “यो हि, भो सारिपुत्त, मातापितूनं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न तं सेय्यो; यो च खो, भो सारिपुत्त, मातापितूनं हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो। अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरियासमचरिया सेय्यो”ति। “अत्थि खो, धनज्जानि, अज्जेसं हेतुका धम्मिका कम्मन्ता, येहि सक्का मातापितरो चेव पोसेतुं, न च पापकम्मं कातुं, पुज्जञ्च पटिपदं पटिपज्जितुं।

“तं किं मज्जसि, धनज्जानि, यो वा पुत्तदारस्स हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा पुत्तदारस्स हेतु धम्मचारी समचारी अस्स; कतमं सेय्यो”ति? “यो हि, भो सारिपुत्त, पुत्तदारस्स हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न तं सेय्यो; यो च खो, भो सारिपुत्त, पुत्तदारस्स हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो। अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरियासमचरिया सेय्यो”ति। “अत्थि खो, धनज्जानि, अज्जेसं हेतुका धम्मिका कम्मन्ता येहि सक्का पुत्तदारञ्चेव पोसेतुं, न च पापकम्मं कातुं, पुज्जञ्च पटिपदं पटिपज्जितुं।

“तं किं मज्जसि, धनज्जानि, यो वा दासकम्मकरपोरिसस्स हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा दासकम्मकरपोरिसस्स हेतु धम्मचारी समचारी अस्स; कतमं सेय्यो”ति? “यो हि, भो सारिपुत्त, दासकम्मकरपोरिसस्स हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न तं सेय्यो; यो च खो, भो सारिपुत्त, दासकम्मकरपोरिसस्स हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो। अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरियासमचरिया सेय्यो”ति। “अत्थि खो, धनज्जानि, अज्जेसं हेतुका धम्मिका कम्मन्ता, येहि सक्का दासकम्मकरपोरिसे चेव पोसेतुं, न च पापकम्मं कातुं, पुज्जञ्च पटिपदं पटिपज्जितुं।

“तं किं मज्जसि, धनज्जानि, यो वा मित्तामच्चानं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा मित्तामच्चानं हेतु धम्मचारी समचारी अस्स; कतमं सेय्यो”ति? “यो हि, भो सारिपुत्त, मित्तामच्चानं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, न तं सेय्यो; यो च खो, भो सारिपुत्त, मित्तामच्चानं हेतु धम्मचारी समचारी अस्स, तदेवेत्थ सेय्यो। अधम्मचरियाविसमचरियाहि, भो सारिपुत्त, धम्मचरियासमचरिया सेय्यो”ति। “अत्थि खो, धनज्जानि, अज्जेसं हेतुका धम्मिका कम्मन्ता, येहि सक्का मित्तामच्चानञ्चेव मित्तामच्चकरणीयं कातुं, न च पापकम्मं कातुं, पुज्जञ्च पटिपदं पटिपज्जितुं।

“तं किं मज्जसि, धनज्जानि, यो वा जातिसालोहितानं हेतु अधम्मचारी विसमचारी अस्स, यो वा जातिसालोहितानं

४४९. अथ खो धनञ्जानि ब्राह्मणो आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उद्धायासना पक्कामि। अथ खो धनञ्जानि ब्राह्मणो अपरेन समयेन आबाधिको अहोसि दुक्खितो बाळ्हगिलानो। अथ खो धनञ्जानि ब्राह्मणो अज्जतरं पुरिसं आमन्तेसि — “एहि त्वं, अम्भो पुरिस, येन भगवा तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि — ‘धनञ्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो। सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती’ति। येन चायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा वन्दाहि — ‘धनञ्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो। सो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा वन्दती’ति। एवञ्च वदेहि — ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो येन धनञ्जानिस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’”ति। “एवं, भन्ते”ति खो सो पुरिसो धनञ्जानिस्स ब्राह्मणस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो सो पुरिसो भगवन्तं एतदवोच — “धनञ्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो। सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती”ति। येन चायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो सो पुरिसो आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच — “धनञ्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो। सो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पादे सिरसा वन्दति, एवञ्च वदेति — ‘साधु किर, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो येन धनञ्जानिस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’”ति। अधिवासेसि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्हीभावेन।

४५०. अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन धनञ्जानिस्स ब्राह्मणस्स निवेसनं तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि। निसज्ज खो आयस्मा सारिपुत्तो धनञ्जानिं ब्राह्मणं एतदवोच — “कच्चि ते, धनञ्जानि, खमनीयं, कच्चि यापनीयं? कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति? पटिक्कमोसानं पज्जायति, नो अभिक्कमो”ति? “न मे, भो सारिपुत्त, खमनीयं न यापनीयं। बाळ्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति। अभिक्कमोसानं पज्जायति, नो पटिक्कमो। सेय्यथापि, भो सारिपुत्त, बलवा पुरिसो तिण्हेन सिखरेन मुद्दनि [मुद्धानं (सी० स्या० कं० पी०)] अभिमत्थेय्य; एवमेव खो, भो सारिपुत्त, अधिमत्ता वाता मुद्दनि च ऊहनन्ति। न मे, भो सारिपुत्त, खमनीयं, न यापनीयं। बाळ्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति। अभिक्कमोसानं पज्जायति, नो पटिक्कमो। सेय्यथापि, भो सारिपुत्त, बलवा पुरिसो दळ्हेन वरत्तक्खण्डेन [वरत्तबन्धनेन (सी० पी०)] सीसे सीसवेठं ददेय्य; एवमेव खो, भो सारिपुत्त, अधिमत्ता सीसे सीसवेदना। न मे, भो सारिपुत्त, खमनीयं न यापनीयं। बाळ्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति। अभिक्कमोसानं पज्जायति, नो पटिक्कमो। सेय्यथापि, भो सारिपुत्त, दक्खो गोघातको वा गोघातकन्तेवासी वा तिण्हेन गोविकन्तनेन कुच्छिं परिकन्तेय्य; एवमेव खो, भो सारिपुत्त, अधिमत्ता वाता कुच्छिं परिकन्तन्ति। न मे, भो सारिपुत्त, खमनीयं, न यापनीयं। बाळ्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति। अभिक्कमोसानं पज्जायति, नो पटिक्कमो। सेय्यथापि, भो सारिपुत्त, द्वे बलवन्तो पुरिसा दुब्बलतरं पुरिसं नानाबाहासु गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्तापेय्युं सम्परितापेय्युं; एवमेव खो, भो सारिपुत्त, अधिमत्तो कायस्मिं डाहो। न मे, भो सारिपुत्त, खमनीयं न यापनीयं। बाळ्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति। अभिक्कमोसानं पज्जायति, नो पटिक्कमो”ति।

४५१. “तं किं मज्जसि, धनञ्जानि, कतमं सेय्यो — निरयो वा तिरच्छानयोनि वा”ति? “निरया, भो सारिपुत्त, तिरच्छानयोनि सेय्यो”ति। “तं किं मज्जसि, धनञ्जानि, कतमं सेय्यो — तिरच्छानयोनि वा पेत्तिविसयो वा”ति? “तिरच्छानयोनिवा, भो सारिपुत्त, पेत्तिविसयो सेय्यो”ति। “तं किं मज्जसि, धनञ्जानि, कतमं सेय्यो — पेत्तिविसयो वा मनुस्सा वा”ति? “पेत्तिविसया, भो सारिपुत्त, मनुस्सा सेय्यो”ति। “तं किं मज्जसि, धनञ्जानि, कतमं सेय्यो — मनुस्सा वा

चातुमहाराजिका [चातुम्महाराजिका (सी० स्या० कं० पी०)] वा देवा'ति? “मनुस्सेहि, भो सारिपुत्त, चातुमहाराजिका देवा सेय्यो'ति। “तं किं मज्जसि, धनज्जानि, कतमं सेय्यो — चातुमहाराजिका वा देवा तावतिसा वा देवा'ति? “चातुमहाराजिकेहि, भो सारिपुत्त, देवेहि तावतिसा देवा सेय्यो'ति। “तं किं मज्जसि, धनज्जानि, कतमं सेय्यो — तावतिसा वा देवा यामा वा देवा'ति? “तावतिसेहि, भो सारिपुत्त, देवेहि यामा देवा सेय्यो'ति। “तं किं मज्जसि, धनज्जानि, कतमं सेय्यो — यामा वा देवा तुसिता वा देवा'ति? “यामेहि, भो सारिपुत्त, देवेहि तुसिता देवा सेय्यो'ति। “तं किं मज्जसि, धनज्जानि, कतमं सेय्यो — तुसिता वा देवा निम्मानरती वा देवा'ति? “तुसितेहि, भो सारिपुत्त, देवेहि निम्मानरती देवा सेय्यो'ति। “तं किं मज्जसि, धनज्जानि, कतमं सेय्यो — निम्मानरती वा देवा परनिम्मितवसवत्ती वा देवा'ति? “निम्मानरतीहि, भो सारिपुत्त, देवेहि परनिम्मितवसवत्ती देवा सेय्यो'ति। “तं किं मज्जसि, धनज्जानि, कतमं सेय्यो परनिम्मितवसवत्ती वा देवा ब्रह्मलोको वा'ति? “ब्रह्मलोको'ति [भवं सारिपुत्तो आहाति, कतमं सारिपुत्तो आह ब्रह्मलोकोति। (क०)] — भवं सारिपुत्तो आह; ‘ब्रह्मलोको'ति — भवं सारिपुत्तो आहा'ति [भवं सारिपुत्तो आहाति, कतमं सारिपुत्तो आह ब्रह्मलोकोति। (क०)]।

अथ खो आयस्मतो सारिपुत्तस्स एतदहोसि — “इमे खो ब्राह्मणा ब्रह्मलोकाधिमुत्ता। यंनूनाहं धनज्जानिस्स ब्राह्मणस्स ब्रह्मानं सहव्यताय मग्गं देसेय्य'न्ति। “ब्रह्मानं ते, धनज्जानि, सहव्यताय मग्गं देसेस्सामि; तं सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि, भासिस्सामी'ति। “एवं, भो'ति खो धनज्जानि ब्राह्मणो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसि। आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच — “कतमो च, धनज्जानि, ब्रह्मानं सहव्यताय मग्गो? इध, धनज्जानि, भिक्खु मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बाबज्जेन फरित्वा विहरति। अयं खो, धनज्जानि, ब्रह्मानं सहव्यताय मग्गो'ति।

४५२. “पुन चपरं, धनज्जानि, भिक्खु करुणासहगतेन चेतसा...पे०... मुदितासहगतेन चेतसा... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बाबज्जेन फरित्वा विहरति। अयं खो, धनज्जानि, ब्रह्मानं सहव्यताय मग्गो'ति। तेन हि, भो सारिपुत्त, मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि — ‘धनज्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो। सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती'ति। अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो धनज्जानिं ब्राह्मणं सति उत्तरिकरणीये हीने ब्रह्मलोके पतिट्ठापेत्वा उट्ठायासना पक्कामि। अथ खो धनज्जानि ब्राह्मणो अचिरपक्कन्ते आयस्मन्ते सारिपुत्ते कालमकासि, ब्रह्मलोकञ्च उपपज्जि।

४५३. अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “एसो, भिक्खवे, सारिपुत्तो धनज्जानिं ब्राह्मणं सति उत्तरिकरणीये हीने ब्रह्मलोके पतिट्ठापेत्वा उट्ठायासना पक्कन्तो'ति। अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “धनज्जानि, भन्ते, ब्राह्मणो आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो, सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती'ति। “किं पन त्वं सारिपुत्त धनज्जानिं ब्राह्मणं सति उत्तरिकरणीये हीने ब्रह्मलोके पतिट्ठापेत्वा उट्ठायासना पक्कन्तो'ति? “मय्हं खो, भन्ते, एवं अहोसि — ‘इमे खो ब्राह्मणा ब्रह्मलोकाधिमुत्ता, यंनूनाहं धनज्जानिस्स ब्राह्मणस्स ब्रह्मानं सहव्यताय मग्गं देसेय्य'न्ति। “कालङ्कतोच [कालङ्कतोव (स्या० कं० क०)], सारिपुत्त, धनज्जानि ब्राह्मणो, ब्रह्मलोकञ्च उपपन्नो'ति।

धनञ्जानिसुत्तं निद्धितं सत्तमं ।

८. वासेट्टसुत्तं

४५४. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा इच्छानङ्गले [इच्छानङ्गले (सी० पी०)] विहरति इच्छानङ्गलवनसण्डे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला अभिज्जाता अभिज्जाता ब्राह्मणमहासाला इच्छानङ्गले पटिवसन्ति, सेय्यथिदं — चङ्की ब्राह्मणो, तारुक्खो ब्राह्मणो, पोक्खरसाति ब्राह्मणो, जाणुस्सोणि [जाणुस्सोणी (पी०), जाणुसोणी (क०)] ब्राह्मणो, तोदेय्यो ब्राह्मणो, अज्जे च अभिज्जाता अभिज्जाता ब्राह्मणमहासाला । अथ खो वासेट्टभारद्वाजानं माणवानं जङ्गाविहारं अनुचङ्कमन्तानं अनुविचरन्तानं [अनुचङ्कममानानं अनुविचरमानानं (सी० पी०)] अयमन्तराकथा उदपादि — “कथं, भो, ब्राह्मणो होती”ति? भारद्वाजो माणवो एवमाह — “यतो खो, भो, उभतो सुजातो मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्टो जातिवादेन — एत्तावता खो, भो, ब्राह्मणो होती”ति । वासेट्टो माणवो एवमाह — “यतो खो, भो, सीलवा च होति वत्तसम्पन्नो [वत्तसम्पन्नो (पी०)] च — एत्तावता खो, भो, ब्राह्मणो होती”ति । नेव खो असक्खि भारद्वाजो माणवो वासेट्टं माणवं सज्जापेतुं, न पन असक्खि वासेट्टो माणवो भारद्वाजं माणवं सज्जापेतुं । अथ खो वासेट्टो माणवो भारद्वाजं माणवं आमन्तेसि — “अयं खो, भो भारद्वाज, समणो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो इच्छानङ्गले विहरति इच्छानङ्गलवनसण्डे । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुगतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । आयाम, भो भारद्वाज, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्गमिस्साम; उपसङ्गमित्वा समणं गोतमं एतमत्थं पुच्छिस्साम । यथा नो समणो गोतमो ब्याकरिस्सति तथा नं धारेस्सामा”ति । “एवं, भो”ति खो भारद्वाजो माणवो वासेट्टस्स माणवस्स पच्चस्सोसि ।

४५५. अथ खो वासेट्टभारद्वाजा माणवा येन भगवा तेनुपसङ्गमिंसु; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदिंसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्नो खो वासेट्टो माणवो भगवन्तं गाथाहि अज्झभासि —

“अनुज्जातपटिज्जाता, तेविज्जा मयमस्मुभो ।
अहं पोक्खरसातिस्स, तारुक्खस्सायं माणवो ॥

“तेविज्जानं यदक्खातं, तत्र केवलिनोस्मसे ।
पदकस्मा वेय्याकरणा [नो ब्याकरणा (स्या० कं० क०)], जप्पे आचरियसादिसा ।
तेसं नो जातिवादस्मिं, विवादो अत्थि गोतम ॥

“जातिया ब्राह्मणो होति, भारद्वाजो इति भासति ।
अहज्ज कम्मना [कम्मना (सी० पी०)] ब्रूमि, एवं जानाहि चक्खुम ॥

“ते न सक्कोम जापेतुं [सज्जत्तुं (पी०), सज्जापेतुं (क०)], अज्जमज्जं मयं उभो ।
भवन्तं पुट्टमागमा, सम्बुद्धं इति विस्सुतं ॥

“चन्दं यथा खयातीतं, पेच्च पज्जलिका जना ।

वन्दमाना नमस्सन्ति, लोकस्मिं गोतमं ॥

“चक्खुं लोके समुप्पन्नं, मयं पुच्छाम गोतमं ।

जातिया ब्राह्मणो होति, उदाहु भवति कम्मना [कम्मना (सी० पी०)] ।

अजानतं नो पबूहि, यथा जानेमु ब्राह्मणं’न्ति ॥

४५६: तेसं वो अहं ब्यक्खिस्सं, (वासेट्ठाति भगवा)

अनुपुब्बं यथातथं ।

जातिविभङ्गं पाणानं, अज्जमज्जाहि जातियो ॥

“तिणरुक्खेपि जानाथ, न चापि पटिजानरे ।

लिङ्गं जातिमयं तेसं, अज्जमज्जा हि जातियो ॥

“ततो कीटे पटङ्गे च, याव कुन्थकिपिल्लिके ।

लिङ्गं जातिमयं तेसं, अज्जमज्जा हि जातियो ॥

“चतुप्पदेपि जानाथ, खुदके च महल्लके ।

लिङ्गं जातिमयं तेसं, अज्जमज्जा हि जातियो ॥

“पादुदरेपि जानाथ, उरगे दीघपिट्टिके ।

लिङ्गं जातिमयं तेसं, अज्जमज्जा हि जातियो ॥

“ततो मच्छेपि जानाथ, उदके वारिगोचरे ।

लिङ्गं जातिमयं तेसं, अज्जमज्जा हि जातियो ॥

“ततो पक्खीपि जानाथ, पत्तयाने विहङ्गमे ।

लिङ्गं जातिमयं तेसं, अज्जमज्जा हि जातियो ॥

“यथा एतासु जातीसु, लिङ्गं जातिमयं पुथु ।

एवं नत्थि मनुस्सेसु, लिङ्गं जातिमयं पुथु ॥

“न केसेहि न सीसेहि, न कण्णेहि न अक्खीहि ।

न मुखेन न नासाय, न ओट्ठेहि भमूहि वा ॥

“न गीवाय न अंसेहि, न उदरेन न पिड्डिया ।

न सोणिया न उरसा, न सम्बाधे न मेथुने [न सम्बाधा न मेथुना (क०)] ॥

“न हत्थेहि न पादेहि, नङ्गुलीहि नखेहि वा ।

न जङ्घाहि न ऊरूहि, न वण्णेन सरेन वा ।
लिङ्गं जातिमयं नेव, यथा अज्जासु जातिसु ॥

४५७: पच्चत्तञ्च सरीरेसु [पच्चत्तं ससरीरेसु (सी० पी०)], मनुस्सेस्वेतं न विज्जति ।
वोकारञ्च मनुस्सेसु, समज्जाय पवुच्चति ॥

“यो हि कोचि मनुस्सेसु, गोरक्खं उपजीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, कस्सको सो न ब्राह्मणो ॥

“यो हि कोचि मनुस्सेसु, पुथुसिप्पेन जीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, सिप्पिको सो न ब्राह्मणो ॥

“यो हि कोचि मनुस्सेसु, वोहारं उपजीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, वाणिजो सो न ब्राह्मणो ॥

“यो हि कोचि मनुस्सेसु, परपेस्सेन जीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, पेस्सको [पेस्सिको (सी० स्या० कं० पी०)] सो न ब्राह्मणो ॥

“यो हि कोचि मनुस्सेसु, अदिन्नं उपजीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, चोरो एसो न ब्राह्मणो ॥

“यो हि कोचि मनुस्सेसु, इस्सत्थं उपजीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, योधाजीवो न ब्राह्मणो ॥

“यो हि कोचि मनुस्सेसु, पोरोहिच्चेन जीवति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, याजको सो न ब्राह्मणो ॥

“यो हि कोचि मनुस्सेसु, गामं रट्ठञ्च भुज्जति ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, राजा एसो न ब्राह्मणो ॥

“न चाहं ब्राह्मणं बूमि, योनिजं मत्तिसम्भवं ।
भोवादि [भोवादी (स्या० कं०)] नाम सो होति, सचे होति सकिञ्चनो ।
अकिञ्चनं अनादानं, तमहं बूमि ब्राह्मणं ॥

४५८: सव्वसंयोजनं छेत्वा, यो वे न परितस्सति ।
सङ्गातिगं विसंयुत्तं [विसञ्जुत्तं (क०)], तमहं बूमि ब्राह्मणं ॥

“छेत्वा नद्धि [नद्धि (सी० पी०)] वरत्तञ्च, सन्दानं सहनुक्कमं ।

उक्खित्तपलिघं बुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“अक्कोसं वधबन्धञ्च, अदुद्धो यो तितिक्खति ।
खन्तीबलं बलानीकं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“अक्कोधनं वतवन्तं, सीलवन्तं अनुस्सदं ।
दन्तं अन्तिमसारीरं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“वारिपोक्खरपत्तेव, आरगोरिव सासपो ।
यो न लिम्पति कामेसु, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“यो दुक्खस्स पजानाति, इधेव खयमत्तनो ।
पन्नभारं विसंयुत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“गम्भीरपज्जं मेधाविं, मग्गामग्गस्स कोविदं ।
उत्तमत्थमनुप्पत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“असंसद्वं गहट्ठेहि, अनागारेहि चूभयं ।
अनोकसारिमप्पिच्छं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“निधाय दण्डं भूतेसु, तसेसु थावरेसु च ।
यो न हन्ति न घातेति, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“अविरुद्धं विरुद्धेसु, अत्तदण्डेसु निब्बुतं ।
सादानेसु अनादानं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“यस्स रागो च दोसो च, मानो मक्खो च ओहितो ।
सासपोरिव आरग्गा, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

४५९: “अक्कसं विज्जापनिं, गिरं सच्चं उदीरये ।
याय नाभिसज्जे किञ्चि, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“यो च दीघं व रस्सं वा, अणुं थूलं सुभासुभं ।
लोके अदिन्नं नादेति [नादियति (सी० पी०)], तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“आसा यस्स न विज्जन्ति, अस्मिं लोके परमिह च ।
निरासासं [निरासयं (सी० पी०)] विसंयुत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“यस्सालया न विज्जन्ति, अज्जाय अकथंकथिं ।

अमतोगधं अनुप्पत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“योधपुञ्जञ्च पापञ्च, उभो सङ्गं उपच्चगा ।
असोकं विरजं सुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“चन्दं व विमलं सुद्धं, विप्पसन्नं अनाविलं ।
नन्दीभवपरिक्खीणं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“यो इमं पलिपथं दुग्गं, संसारं मोहमच्चगा ।
तिण्णो पारङ्गतो ज्ञायी, अनेजो अकथंकथी ।
अनुपादाय निब्बुतो, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“योधकामे पहन्त्वान [\[पहत्त्वान \(सी०\)\]](#), अनागारो परिब्बजे ।
कामभवपरिक्खीणं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“योधतण्हं पहन्त्वान, अनागारो परिब्बजे ।
तण्हाभवपरिक्खीणं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“हित्वा मानुसकं योगं, दिब्बं योगं उपच्चगा ।
सब्बयोगविसंयुत्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“हित्वा रतिञ्च अरतिं, सीतीभूतं निरूपधिं ।
सब्बलोकाभिभुं वीरं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“चुतिं यो वेदि सत्तानं, उपपत्तिञ्च सब्बसो ।
असत्तं सुगतं बुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“यस्स गतिं न जानन्ति, देवा गन्धब्बमानुसा ।
खीणासवं अरहन्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“यस्स पुरे च पच्छा च, मज्झे च नत्थि किञ्चनं ।
अकिञ्चनं अनादानं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“उसभं पवरं वीरं, महेसिं विजिताविनं ।
अनेजं न्हातकं [\[नहातकं \(सी० पी०\)\]](#) बुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

“पुब्बेनिवासं यो वेदि, सग्गापायञ्च पस्सति ।
अथो जातिक्खयं पत्तो, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

४६०: “समञ्जा हेसा लोकस्मिं, नामगोत्तं पकप्पितं ।
सम्मुच्चा समुदागतं, तत्थ तत्थ पकप्पितं ॥

“दीघरत्तानुसयितं, दिट्ठिगतमजानतं ।
अजानन्ता नो [अजानन्ता नोति अजानन्ता एव (टीका)] पबुन्ति [पबुवन्ति (सी० पी०)], जातिया होति
ब्राह्मणो ॥

“न जच्चा ब्राह्मणो [वसलो (स्या० कं० क०)] होति, न जच्चा होति अब्राह्मणो [ब्राह्मणो (स्या० कं० क०)] ।
कम्मुना ब्राह्मणो [वसलो (स्या० कं० क०)] होति, कम्मुना होति अब्राह्मणो [ब्राह्मणो (स्या० कं० क०)] ॥

“कस्सको कम्मुना होति, सिप्पिको होति कम्मुना ।
वाणिजो कम्मुना होति, पेस्सको होति कम्मुना ॥

“चोरोपि कम्मुना होति, योधाजीवोपि कम्मुना ।
याजको कम्मुना होति, राजापि होति कम्मुना ॥

“एवमेतं यथाभूतं, कम्मं पस्सन्ति पण्डिता ।
पटिच्चसमुप्पाददस्सा, कम्मविपाककोविदा ॥

“कम्मुना वत्तति लोको, कम्मुना वत्तति पजा ।
कम्मनिबन्धना सत्ता, रथस्साणीव यायतो ॥

“तपेन ब्रह्मचरियेन, संयमेन दमेन च ।
एतेन ब्राह्मणो होति, एतं ब्राह्मणमुत्तमं ॥

“तीहि विज्जाहि सम्पन्नो, सन्तो खीणपुनब्भवो ।
एवं वासेट्ठ जानाहि, ब्रह्मा सक्को विजानत’न्ति ॥

४६१. एवं वुत्ते, वासेट्ठभारद्वाजा माणवा भगवन्तं एतदवोचुं — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम!
सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा
तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति — एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एते
मयं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छाम धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासके नो भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं
गते’ति ।

वासेट्ठसुत्तं निट्ठितं अट्ठमं ।

९. सुभसुत्तं

४६२. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो सावत्थियं पटिवसति अज्जतरस्स गहपतिस्स निवेसने केनचिदेव करणीयेन । अथ खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो यस्स गहपतिस्स निवेसने पटिवसति तं गहपतिं एतदवोच — “सुतं मेतं, गहपति — ‘अविवित्ता सावत्थी अरहन्तेही’ति । कं नु ख्वज्ज समणं वा ब्राह्मणं वा पयिरुपासेय्यामा”ति? “अयं, भन्ते, भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तं, भन्ते, भगवन्तं पयिरुपासस्सू”ति । अथ खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो तस्स गहपतिस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “ब्राह्मणा, भो गोतम, एवमाहंसु — ‘गहट्ठो आराधको होति जायं धम्मं कुसलं, न पब्बजितो आराधको होति जायं धम्मं कुसल’न्ति । इध भवं गोतमो किमाहा”ति?

४६३. “विभज्जवादो खो अहमेत्थ, माणव; नाहमेत्थ एकंसवादो । गिहिस्स वाहं, माणव, पब्बजितस्स वा मिच्छापटिपत्तिं न वण्णेमि । गिही वा हि, माणव, पब्बजितो वा मिच्छापटिपन्नो मिच्छापटिपत्ताधिकरणहेतु न आराधको होति जायं धम्मं कुसलं । गिहिस्स वाहं, माणव, पब्बजितस्स वा सम्मापटिपत्तिं वण्णेमि । गिही वा हि, माणव, पब्बजितो वा सम्मापटिपन्नो सम्मापटिपत्ताधिकरणहेतु आराधको होति जायं धम्मं कुसल”न्ति ।

“ब्राह्मणा, भो गोतम, एवमाहंसु — ‘महट्ठमिदं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं घरावासकम्मट्ठानं महप्फलं होति; अप्पट्ठमिदं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं पब्बज्जा कम्मट्ठानं अप्पफलं होती’ति । इध भवं गोतमो किमाहा”ति ।

“एत्थापि खो अहं, माणव, विभज्जवादो; नाहमेत्थ एकंसवादो । अत्थि, माणव, कम्मट्ठानं महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं विपज्जमानं अप्पफलं होति; अत्थि, माणव, कम्मट्ठानं महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होति; अत्थि, माणव, कम्मट्ठानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं विपज्जमानं अप्पफलं होति; अत्थि, माणव, कम्मट्ठानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होति । कतमज्ज, माणव, कम्मट्ठानं महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं विपज्जमानं अप्पफलं होति? कसि खो, माणव, कम्मट्ठानं महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं विपज्जमानं अप्पफलं होति । कतमज्ज, माणव, कम्मट्ठानं महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होति? कसियेव खो, माणव, कम्मट्ठानं महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होति । कतमज्ज, माणव, कम्मट्ठानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं विपज्जमानं अप्पफलं होति? वणिज्जा खो, माणव, कम्मट्ठानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं विपज्जमानं अप्पफलं होति । कतमज्ज माणव, कम्मट्ठानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होति? वणिज्जायेव खो, माणव, कम्मट्ठानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होति ।

४६४. “सेय्यथापि, माणव, कसि कम्मट्ठानं महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं विपज्जमानं अप्पफलं होति; एवमेव खो, माणव, घरावासकम्मट्ठानं महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं विपज्जमानं अप्पफलं होति । सेय्यथापि, माणव, कसियेव कम्मट्ठानं महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होति; एवमेव खो, माणव, घरावासकम्मट्ठानं महट्ठं महाकिच्चं महाधिकरणं महासमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होति । सेय्यथापि,

माणव, वणिज्जा कम्मट्ठानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं विपज्जमानं अप्पफलं होति; एवमेव खो, माणव, पब्बज्जा कम्मट्ठानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं विपज्जमानं अप्पफलं होति । सेय्यथापि, माणव, वणिज्जायेव कम्मट्ठानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होति; एवमेव खो, माणव, पब्बज्जा कम्मट्ठानं अप्पट्ठं अप्पकिच्चं अप्पाधिकरणं अप्पसमारम्भं सम्पज्जमानं महप्फलं होती”ति ।

“ब्राह्मणा, भो गोतम, पञ्च धम्मे पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाया”ति । “ये ते, माणव, ब्राह्मणा पञ्च धम्मे पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय — सचे ते अगरु — साधु ते पञ्च धम्मे इमस्मिं परिसति भासस्सू”ति । “न खो मे, भो गोतम, गरु यत्थस्सु भवन्तो वा निसिन्नो भवन्तरूपो वा”ति [निसिन्ना भवन्तरूपा वाति (सी० स्या० कं० पी०)] । “तेन हि, माणव, भासस्सू”ति । “सच्चं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा पठमं धम्मं पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय । तपं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा दुतियं धम्मं पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय । ब्रह्मचरियं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा ततियं धम्मं पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय । अज्जेनं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा चतुत्थं धम्मं पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय । चागं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा पञ्चमं धम्मं पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनाय । ब्राह्मणा, भो गोतम, इमे पञ्च धम्मे पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय, कुसलस्स आराधनायाति । इध भवं गोतमो किमाहा”ति?

४६५. “किं पन, माणव, अत्थि कोचि ब्राह्मणानं एकब्राह्मणोपि यो एवमाह — ‘अहं इमेसं पञ्चन्नं धम्मानं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा विपाकं पवेदेमी’”ति? “नो हिदं, भो गोतम” । “किं पन, माणव, अत्थि कोचि ब्राह्मणानं एकाचरियोपि एकाचरियपाचरियोपि याव सत्तमा आचरियमहयुगापि यो एवमाह — ‘अहं इमेसं पञ्चन्नं धम्मानं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा विपाकं पवेदेमी’”ति? “नो हिदं, भो गोतम” । “किं पन, माणव, येपि ते ब्राह्मणानं पुब्बका इसयो मन्तानं कत्तारो मन्तानं पवत्तारो येसमिदं एतरहि ब्राह्मणा पोराणं मन्तपदं गीतं पवुत्तं समिहितं तदनुगायन्ति तदनुभासन्ति भासितमनुभासन्ति वाचितमनुवाचेन्ति, सेय्यथिदं — अट्ठको वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमतग्गि अङ्गीरसो भारद्वाजो वासेट्ठो कस्सपो भगु, तेपि एवमाहंसु — ‘मयं इमेसं पञ्चन्नं धम्मानं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा विपाकं पवेदेमी’”ति? “नो हिदं, भो गोतम” ।

“इति किर, माणव, नत्थि कोचि ब्राह्मणानं एकब्राह्मणोपि यो एवमाह — ‘अहं इमेसं पञ्चन्नं धम्मानं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा विपाकं पवेदेमी’ति; नत्थि कोचि ब्राह्मणानं एकाचरियोपि एकाचरियपाचरियोपि याव सत्तमा आचरियमहयुगापि यो एवमाह — ‘अहं इमेसं पञ्चन्नं धम्मानं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा विपाकं पवेदेमी’ति; येपि ते ब्राह्मणानं पुब्बका इसयो मन्तानं कत्तारो मन्तानं पवत्तारो, येसमिदं एतरहि ब्राह्मणा पोराणं मन्तपदं गीतं पवुत्तं समिहितं, तदनुगायन्ति तदनुभासन्ति भासितमनुभासन्ति वाचितमनुवाचेन्ति, सेय्यथिदं — अट्ठको वामको वामदेवो वेस्सामित्तो यमतग्गि अङ्गीरसो भारद्वाजो वासेट्ठो कस्सपो भगु । तेपि न एवमाहंसु — ‘मयं इमेसं पञ्चन्नं धम्मानं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा विपाकं पवेदेमी’ति ।

“सेय्यथापि, माणव, अन्धवेणि परम्परासंसत्ता पुरिमोपि न पस्सति मज्झिमोपि न पस्सति पच्छिमोपि न पस्सति; एवमेव खो, माणव, अन्धवेणूपमं मज्जे ब्राह्मणानं भासितं सम्पज्जति — पुरिमोपि न पस्सति मज्झिमोपि न पस्सति पच्छिमोपि न पस्सती”ति ।

४६६. एवं वुत्ते, सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवता अन्धवेणूपमेन वुच्चमानो कुपितो अनत्तमनो भगवन्तं येव खुंसेन्तो

भगवन्तंयेव वम्भेन्तो भगवन्तंयेव वदमानो — ‘समणो गोतमो पापितो भविस्सती’ति भगवन्तं एतदवोच — “ब्राह्मणो, भो गोतम, पोक्खरसाति ओपमज्जो सुभगवनिको एवमाह — ‘एवमेव पनिधेकच्चे [पनिमेके (सब्बत्थ)] समणब्राह्मणा उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं पटिजानन्ति । तेसमिदं भासितं हस्सकंयेव सम्पज्जति, नामकंयेव सम्पज्जति, रिक्तकंयेव सम्पज्जति, तुच्छकंयेव सम्पज्जति । कथञ्चि नाम मनुस्सभूतो उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं जस्सति वा दक्खति वा सच्छि वा करिस्सतीति — नेतं ठानं विज्जती”’ति?

“किं पन, माणव, ब्राह्मणो पोक्खरसाति ओपमज्जो सुभगवनिको सब्बेसंयेव समणब्राह्मणानं चेतसा चेतो परिच्च पजानाती”ति? “सकायपि हि, भो गोतम, पुण्णिकाय दासिया ब्राह्मणो पोक्खरसाति ओपमज्जो सुभगवनिको चेतसा चेतो परिच्च न पजानाति, कुतो पन सब्बेसंयेव समणब्राह्मणानं चेतसा चेतो परिच्च पजानिस्सती”ति?

“सेय्यथापि, माणव, जच्चन्धो पुरिसो न पस्सेय्य कण्हसुक्कानि रूपानि, न पस्सेय्य नीलकानि रूपानि, न पस्सेय्य पीतकानि रूपानि, न पस्सेय्य लोहितकानि रूपानि, न पस्सेय्य मज्जिङ्गकानि रूपानि, न पस्सेय्य समविसमं, न पस्सेय्य तारकरूपानि, न पस्सेय्य चन्दिमसूरिये । सो एवं वदेय्य — ‘नत्थि कण्हसुक्कानि रूपानि, नत्थि कण्हसुक्कानं रूपानं दस्सावी; नत्थि नीलकानि रूपानि, नत्थि नीलकानं रूपानं दस्सावी; नत्थि पीतकानि रूपानि, नत्थि पीतकानं रूपानं दस्सावी; नत्थि लोहितकानि रूपानि, नत्थि लोहितकानं रूपानं दस्सावी; नत्थि मज्जिङ्गकानि रूपानि, नत्थि मज्जिङ्गकानं रूपानं दस्सावी; नत्थि समविसमं, नत्थि समविसमस्स दस्सावी; नत्थि तारकरूपानि, नत्थि तारकरूपानं दस्सावी; नत्थि चन्दिमसूरिया, नत्थि चन्दिमसूरियानं दस्सावी । अहमेतं न जानामि, अहमेतं न पस्सामि; तस्मा तं नत्थी’ति । सम्मा नु खो सो, माणव, वदमानो वदेय्या’ति?

“नो हिदं, भो गोतम । अत्थि कण्हसुक्कानि रूपानि, अत्थि कण्हसुक्कानं रूपानं दस्सावी; अत्थि नीलकानि रूपानि, अत्थि नीलकानं रूपानं दस्सावी; अत्थि पीतकानि रूपानि, अत्थि पीतकानं रूपानं दस्सावी; अत्थि लोहितकानि रूपानि, अत्थि लोहितकानं रूपानं दस्सावी; अत्थि मज्जिङ्गकानि रूपानि, अत्थि मज्जिङ्गकानं रूपानं दस्सावी; अत्थि समविसमं, अत्थि समविसमस्स दस्सावी; अत्थि तारकरूपानि, अत्थि तारकरूपानं दस्सावी; अत्थि चन्दिमसूरिया, अत्थि चन्दिमसूरियानं दस्सावी । ‘अहमेतं न जानामि, अहमेतं न पस्सामि; तस्मा तं नत्थी’ति; न हि सो, भो गोतम, सम्मा वदमानो वदेय्या’ति ।

“एवमेव खो, माणव, ब्राह्मणो पोक्खरसाति ओपमज्जो सुभगवनिको अन्धो अचक्खुको । सो वत उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं जस्सति वा दक्खति वा सच्छि वा करिस्सतीति — नेतं ठानं विज्जति” ।

४६७. “तं किं मज्जसि, माणव, ये ते कोसलका ब्राह्मणमहासाला, सेय्यथिदं — चङ्की ब्राह्मणो तारुक्खो ब्राह्मणो पोक्खरसाति ब्राह्मणो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो पिता च [वा (सी० स्या० कं० पी०)] ते तोदेय्यो, कतमा नेसं सेय्यो [सेय्या (स्या० कं०)], यं वा ते सम्मुच्चा [सम्मुसा (सी० पी०)] वाचं भासेय्युं यं वा असम्मुच्चा’ति? “सम्मुच्चा, भो गोतम” ।

“कतमा नेसं सेय्यो, यं वा ते मन्ता वाचं भासेय्युं यं वा अमन्ता’ति? “मन्ता, भो गोतम” ।

“कतमा नेसं सेय्यो, यं वा ते पटिसङ्घाय वाचं भासेय्युं यं वा अप्पटिसङ्घाया’ति? “पटिसङ्घाय, भो गोतम” ।

“कतमा नेसं सेय्यो, यं वा ते अत्थसंहितं वाचं भासेय्युं यं वा अनत्थसंहितं”न्ति? “अत्थसंहितं, भो गोतम” ।

“तं किं मज्जसि, माणव, यदि एवं सन्ते, ब्राह्मणेन पोक्खरसातिना ओपमज्जेन सुभगवनिकेन सम्मुच्चा वाचा भासिता असम्मुच्चा”ति [\[असम्मुसा वाति \(पी०\) एवमितरपज्जत्तयेपि वासदेन सह दिस्सति\]](#)? “असम्मुच्चा, भो गोतम” ।

“मन्ता वाचा भासिता अमन्ता वा”ति? “अमन्ता, भो गोतम” ।

“पटिसङ्घाय वाचा भासिता अप्पटिसङ्घाया”ति? “अप्पटिसङ्घाय, भो गोतम” ।

“अत्थसंहिता वाचा भासिता अनत्थसंहिता”ति? “अनत्थसंहिता, भो गोतम” ।

“पज्ज खो इमे, माणव, नीवरणा । कतमे पज्ज? कामच्छन्दनीवरणं, ब्यापादनीवरणं, थीनमिद्धनीवरणं उद्धच्चकुक्कुच्चनीवरणं, विचिकिच्छानीवरणं — इमे खो, माणव, पज्ज नीवरणा । इमेहि खो माणव, पज्जहि नीवरणेहि ब्राह्मणो पोक्खरसाति ओपमज्जो सुभगवनिको आवुतो निवुतो ओफुटो [\[ओवुतो \(सी०\), ओफुतो \(स्या० कं० पी०\)\]](#) परियोनद्धो । सो वत उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं जस्सति वा दक्खति वा सच्छि वा करिस्सतीति — नेतं ठानं विज्जति ।

४६८. “पज्ज खो इमे, माणव, कामगुणा । कतमे पज्ज? चक्खुविज्जेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया, सोतविज्जेय्या सद्दा... पे०... घानविज्जेय्या गन्धा... जिक्का विज्जेय्या रसा... कायविज्जेय्या फोडुब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया — इमे खो, माणव, पज्ज कामगुणा । इमेहि खो, माणव, पज्जहि कामगुणेहि ब्राह्मणो पोक्खरसाति ओपमज्जो सुभगवनिको गथितो मुच्छितो अज्झोपन्नो अनादीनवदस्सावी अनिस्सरणपज्जो परिभुज्जति । सो वत उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं जस्सति वा दक्खति वा सच्छि वा करिस्सतीति — नेतं ठानं विज्जति ।

“तं किं मज्जसि, माणव, यं वा तिणकट्टुपादानं पटिच्च अग्निं जालेय्य यं वा निस्सट्ठतिणकट्टुपादानं अग्निं जालेय्य, कतमो नु ख्वास्स अग्नि अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो चा”ति? “सचे तं, भो गोतम, ठानं निस्सट्ठतिणकट्टुपादानं अग्निं जालेतुं, स्वास्स अग्नि अच्चिमा चेव वण्णवा च पभस्सरो चा”ति । “अट्ठानं खो एतं, माणव, अनवकासो यं निस्सट्ठतिणकट्टुपादानं अग्निं जालेय्य अज्जत्र इद्धिमता । सेय्यथापि, माणव, तिणकट्टुपादानं पटिच्च अग्नि जलति तथूपमाहं, माणव, इमं पीतिं वदामि यायं पीति पज्ज कामगुणे पटिच्च । सेय्यथापि, माणव, निस्सट्ठतिणकट्टुपादानो [\[निस्सट्ठतिणकट्टुपादानं पटिच्च \(सी० पी० क०\)\]](#) अग्नि जलति तथूपमाहं, माणव, इमं पीतिं वदामि यायं पीति अज्जत्रेव कामेहि अज्जत्र अकुसलेहि धम्मेहि ।

“कतमा च, माणव, पीति अज्जत्रेव कामेहि अज्जत्र अकुसलेहि धम्मेहि? इध, माणव, भिक्खु विविच्चेव कामेहि... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयम्पि खो, माणव, पीति अज्जत्रेव कामेहि अज्जत्र अकुसलेहि धम्मेहि । पुन चपरं, माणव, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा... पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयम्पि खो, माणव, पीति अज्जत्रेव कामेहि अज्जत्र अकुसलेहि धम्मेहि ।

४६९. “ये ते, माणव, ब्राह्मणा पज्ज धम्मे पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, कतमेत्थ [\[कमेत्थ](#)

(क० सी० स्या० कं० पी०)] ब्राह्मणा धम्मं महप्फलतरं पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाया”ति? “येमे, भो गोतम, ब्राह्मणा पज्ज धम्मे पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, चागमेत्थ ब्राह्मणा धम्मं महप्फलतरं पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाया”ति ।

“तं किं मज्जसि, माणव, इध अज्जतरस्स ब्राह्मणस्स महायज्जो पच्चुपट्टितो अस्स । अथ द्वे ब्राह्मणा आगच्छेयुं — ‘इत्थन्नामस्स ब्राह्मणस्स महायज्जं अनुभविस्सामा’ति । तत्रेकस्स [तथ्येकस्स (पी०)] ब्राह्मणस्स एवमस्स — ‘अहो वत! अहमेव लभेय्यं भत्तगे अग्गासनं अग्गोदकं अग्गपिण्डं, न अज्जो ब्राह्मणो लभेय्यं भत्तगे अग्गासनं अग्गोदकं अग्गपिण्डं’ति । ठानं खो पनेतं, माणव, विज्जति यं अज्जो ब्राह्मणो लभेय्यं भत्तगे अग्गासनं अग्गोदकं अग्गपिण्डं, न सो ब्राह्मणो लभेय्यं भत्तगे अग्गासनं अग्गोदकं अग्गपिण्डं । ‘अज्जो ब्राह्मणो लभति भत्तगे अग्गासनं अग्गोदकं अग्गपिण्डं, नाहं लभामि भत्तगे अग्गासनं अग्गोदकं अग्गपिण्डं’ति — इति सो कुपितो होति अनत्तमनो । इमस्स पन, माणव, ब्राह्मणा किं विपाकं पज्जपेन्ती”ति? “न ख्वेत्थ, भो गोतम, ब्राह्मणा एवं दानं देन्ति — ‘इमिना परो कुपितो होतु अनत्तमनो’ति । अथ ख्वेत्थ ब्राह्मणा अनुकम्पाजातिकंयेव [अनुकम्पाजातिकंयेव (स्या० कं० क०)] दानं देन्ती”ति । “एवं सन्ते, खो, माणव, ब्राह्मणानं इदं छट्ठं पुज्जकिरियवत्थु होति — यदिदं अनुकम्पाजातिकं”ति । “एवं सन्ते, भो गोतम, ब्राह्मणानं इदं छट्ठं पुज्जकिरियवत्थु होति — यदिदं अनुकम्पाजातिकं”ति ।

“ये ते, माणव, ब्राह्मणा पज्ज धम्मे पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, इमे त्वं पज्ज धम्मे कत्थ बहुलं समनुपस्ससि — गहट्ठेसु वा पब्बजितेसु वा”ति? “येमे, भो गोतम, ब्राह्मणा पज्ज धम्मे पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, इमाहं पज्ज धम्मे पब्बजितेसु बहुलं समनुपस्सामि अप्पं गहट्ठेसु । गहट्ठो हि, भो गोतम, महट्ठो महाकिच्चो महाधिकरणो महासमारम्भो, न सततं समितं सच्चवादी होति; पब्बजितो खो पन, भो गोतम, अप्पट्ठो अप्पकिच्चो अप्पाधिकरणो अप्पसमारम्भो, सततं समितं सच्चवादी होति । गहट्ठो हि, भो गोतम, महट्ठो महाकिच्चो महाधिकरणो महासमारम्भो न सततं समितं तपस्सी होति... ब्रह्मचारी होति... सज्झायबहुलो होति... चागबहुलो होति; पब्बजितो खो पन, भो गोतम, अप्पट्ठो अप्पकिच्चो अप्पाधिकरणो अप्पसमारम्भो सततं समितं तपस्सी होति... ब्रह्मचारी होति... सज्झायबहुलो होति... चागबहुलो होति । येमे, भो गोतम, ब्राह्मणा पज्ज धम्मे पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, इमाहं पज्ज धम्मे पब्बजितेसु बहुलं समनुपस्सामि अप्पं गहट्ठेसू”ति ।

“ये ते, माणव, ब्राह्मणा पज्ज धम्मे पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय चित्तस्साहं एते परिक्खारे वदामि — यदिदं चित्तं अवेरं अब्याबज्झं तस्स भावनाय । इध, माणव, भिक्खु सच्चवादी होति । सो ‘सच्चवादीम्ही’ति लभति अत्थवेदं, लभति धम्मवेदं, लभति धम्मूपसंहितं पामोज्जं । यं तं कुसलूपसंहितं पामोज्जं, चित्तस्साहं एतं परिक्खारं वदामि — यदिदं चित्तं अवेरं अब्याबज्झं तस्स भावनाय । इध, माणव, भिक्खु तपस्सी होति... पे० ... ब्रह्मचारी होति... पे० ... सज्झायबहुलो होति... पे० ... चागबहुलो होति । सो ‘चागबहुलोम्ही’ति लभति अत्थवेदं, लभति धम्मवेदं, लभति धम्मूपसंहितं पामोज्जं । यं तं कुसलूपसंहितं पामोज्जं, चित्तस्साहं एतं परिक्खारं वदामि — यदिदं चित्तं अवेरं अब्याबज्झं तस्स भावनाय । ये ते माणव, ब्राह्मणा, पज्ज धम्मे पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय, चित्तस्साहं एते परिक्खारे वदामि — यदिदं चित्तं अवेरं अब्याबज्झं तस्स भावनाया”ति ।

४७०. एवं वुत्ते, सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “सुतं मेतं, भो गोतम — ‘समणो गोतमो ब्रह्मानं सहव्यताय मगं जानाती’”ति ।

“तं किं मञ्जसि, माणव, आसन्ने इतो नळकारगामो, न यितो दूरे नळकारगामो”ति?

“एवं, भो, आसन्ने इतो नळकारगामो, न यितो दूरे नळकारगामो”ति ।

“तं, किं मञ्जसि माणव, इधस्स पुरिसो नळकारगामे जातवद्धो [जातवद्धो (स्या० कं० क०)]; तमेनं नळकारगामतो तावदेव अवसटं [अपसक्कं (स्या० कं० क०)] नळकारगामस्स मग्गं पुच्छेय्युं; सिया नु खो, माणव, तस्स पुरिसस्स नळकारगामे जातवद्धस्स नळकारगामस्स मग्गं पुट्टस्स दन्थायितत्तं वा वित्थायितत्तं वा”ति?

“नो हिदं, भो गोतम” ।

“तं किस्स हेतु”?

“अमु हि, भो गोतम, पुरिसो नळकारगामे जातवद्धो । तस्स सब्बानेव नळकारगामस्स मग्गानि सुविदितानी”ति ।
“सिया नु खो, माणव, तस्स पुरिसस्स नळकारगामे जातवद्धस्स नळकारगामस्स मग्गं पुट्टस्स दन्थायितत्तं वा वित्थायितत्तं वाति, न त्वेव तथागतस्स ब्रह्मलोकं वा ब्रह्मलोकगामिनिं वा पटिपदं पुट्टस्स दन्थायितत्तं वा वित्थायितत्तं वा । ब्रह्मानञ्चाहं, माणव, पजानामि ब्रह्मलोकञ्च ब्रह्मलोकगामिनिञ्च पटिपदं; यथापटिपन्नो च ब्रह्मलोकं उपपन्नो तञ्च पजानामी”ति ।

“सुतं मेतं, भो गोतम — ‘समणो गोतमो ब्रह्मानं सहब्यताय मग्गं देसेती’ति । साधु मे भवं गोतमो ब्रह्मानं सहब्यताय मग्गं देसेतू”ति ।

“तेन हि, माणव, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि, भासिस्सामी”ति । “एवं भो”ति खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

४७१. “कतमो च, माणव, ब्रह्मानं सहब्यताय मग्गो? इध, माणव, भिक्खु मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्जेन फरित्वा विहरति । एवं भाविताय खो, माणव, मेत्ताय चेतोविमुत्तिया यं पमाणकतं कम्मं न तं तत्रावसिस्सति, न तं तत्रावतिट्ठति । सेय्यथापि, माणव, बलवा सङ्खधमो अप्पकसिरेनेव चातुदिसा विज्जापेय्य [एवमेव खो माणव एवं भाविताय मेत्ताय (सी० स्या० कं० पी० दी० नि० १.५५६) तथापि इध पाठोयेव उपमाय संसन्दियमानो परिपुण्णो विय दिस्सति]; एवमेव खो, माणव...पे०... एवं भाविताय खो, माणव, मेत्ताय [एवमेव खो माणव एवं भाविताय मेत्ताय (सी० स्या० कं० पी० दी० नि० १.५५६) तथापि इध पाठोयेव उपमाय संसन्दियमानो परिपुण्णो विय दिस्सति] चेतोविमुत्तिया यं पमाणकतं कम्मं न तं तत्रावसिस्सति, न तं तत्रावतिट्ठति । अयम्पि खो, माणव, ब्रह्मानं सहब्यताय मग्गो । “पुन चपरं, माणव, भिक्खु करुणासहगतेन चेतसा...पे०... मुदितासहगतेन चेतसा... पे०... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं; इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्जेन फरित्वा विहरति । एवं भाविताय खो, माणव, उपेक्खाय चेतोविमुत्तिया यं पमाणकतं कम्मं न तं तत्रावसिस्सति, न तं तत्रावतिट्ठति । सेय्यथापि, माणव, बलवा सङ्खधमो अप्पकसिरेनेव चातुदिसा विज्जापेय्य; एवमेव खो, माणव...पे०... एवं भाविताय खो, माणव, उपेक्खाय चेतोविमुत्तिया यं पमाणकतं कम्मं न तं तत्रावसिस्सति, न तं तत्रावतिट्ठति । अयम्पि खो, माणव, ब्रह्मानं

सहव्यताय मगो'ति ।

४७२. एवं वुत्ते, सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मगं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति — एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतगो पाणुपेतं सरणं गतं । हन्द, च दानि मयं, भो गोतम, गच्छाम; बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया”ति । “यस्सदानि त्वं, माणव, कालं मज्जसी”ति । अथ खो सुभो माणवो तोदेय्यपुत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

तेन खो पन समयेन जाणुस्सोणि ब्राह्मणो सब्बसेतेन वळवाभिरथेन [वळभीरथेन (सी०)] सावत्थिया निव्याति दिवा दिवस्स । अदसा खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो सुभं माणवं तोदेय्यपुत्तं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान सुभं माणवं तोदेय्यपुत्तं एतदवोच — “हन्द, कुतो नु भवं भारद्वाजो आगच्छति दिवा दिवस्सा”ति? “इतो हि खो अहं, भो, आगच्छामि समणस्स गोतमस्स सन्तिका”ति । “तं किं मज्जसि, भवं भारद्वाजो, समणस्स गोतमस्स पज्जावेय्यत्तियं पण्डितो मज्जेति”? “को चाहं, भो, को च समणस्स गोतमस्स पज्जावेय्यत्तियं जानिस्सामि? सोपि नूनस्स तादिसोव यो समणस्स गोतमस्स पज्जावेय्यत्तियं जानेय्या”ति । “उळाराय खलु, भवं भारद्वाजो, समणं गोतमं पसंसाय पसंसती”ति । “को चाहं, भो, को च समणं गोतमं पसंसिस्सामि? पसत्थपसत्थोव सो भवं गोतमो सेट्ठो देवमनुस्सानं । ये चिमे, भो, ब्राह्मणा पञ्च धम्मे पज्जपेन्ति पुज्जस्स किरियाय कुसलस्स आराधनाय; चित्तस्सेते समणो गोतमो परिकखारे वदेति — यदिदं चित्तं अवेरं अब्याबज्झं तस्स भावनाया”ति ।

एवं वुत्ते, जाणुस्सोणि ब्राह्मणो सब्बसेता वळवाभिरथा ओरोहित्वा एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा उदानं उदानेसि — “लाभा रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स, सुलद्धलाभा रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स यस्स विजिते तथागतो विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो”ति ।

सुभसुत्तं निट्ठितं नवमं ।

१०. सङ्गारवसुत्तं

४७३. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं । तेन खो पन समयेन धनज्जानी [धानज्जानी (सी० पी०)] नाम ब्राह्मणी चञ्चलिकप्पे [मण्डलकप्पे (सी०), पच्चलकप्पे (स्या० कं०), चण्डलकप्पे (पी०)] पटिवसति अभिप्पसन्ना बुद्धे च धम्मे च सङ्गे च । अथ खो धनज्जानी ब्राह्मणी उपक्खलित्वा तिक्खत्तुं उदानं उदानेसि — “नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा”ति ।

तेन खो पन समयेन सङ्गारवो नाम माणवो चञ्चलिकप्पे पटिवसति तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो । अस्सोसि खो सङ्गारवो माणवो धनज्जानिया ब्राह्मणिया एवं वाचं भासमानाय । सुत्वा धनज्जानिं ब्राह्मणिं एतदवोच — “अवभूताव अयं [अवभूता

चयं (सी० स्या० कं० पी०)] धनञ्जानी ब्राह्मणी, परभूताव अयं [पराभूता चयं (सी० स्या० कं० पी०)] धनञ्जानी ब्राह्मणी, विज्जमानानं (तेविज्जानं) [( ) सी० स्या० कं० पी० पोत्थकेसु नत्थि] ब्राह्मणानं, अथ च पन तस्स मुण्डकस्स समणकस्स वण्णं भासिस्सती”ति [भासतीति (सी० स्या० कं० पी०)] । “न हि पन त्वं, तात भद्रमुख, तस्स भगवतो सीलपञ्चाणं जानासि । सचे त्वं, तात भद्रमुख, तस्स भगवतो सीलपञ्चाणं जानेय्यासि, न त्वं, तात भद्रमुख, तं भगवन्तं अक्कोसितब्बं परिभासितब्बं मज्जेय्यासी”ति । “तेन हि, भोति, यदा समणो गोतमो चञ्चलिकप्पं अनुप्पत्तो होति अथ मे आरोचेय्यासी”ति । “एवं, भद्रमुखा”ति खो धनञ्जानी ब्राह्मणी सङ्गारवस्स माणवस्स पच्चस्सोसि ।

अथ खो भगवा कोसलेसु अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन चञ्चलिकप्पं तदवसरि । तत्र सुदं भगवा चञ्चलिकप्पे विहरति तोदेय्यानं ब्राह्मणानं अम्बवने । अस्सोसि खो धनञ्जानी ब्राह्मणी — “भगवा किर चञ्चलिकप्पं अनुप्पत्तो, चञ्चलिकप्पे विहरति तोदेय्यानं ब्राह्मणानं अम्बवने”ति । अथ खो धनञ्जानी ब्राह्मणी येन सङ्गारवो माणवो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा सङ्गारवं माणवं एतदवोच — “अयं, तात भद्रमुख, सो भगवा चञ्चलिकप्पं अनुप्पत्तो, चञ्चलिकप्पे विहरति तोदेय्यानं ब्राह्मणानं अम्बवने । यस्सदानि, तात भद्रमुख, कालं मज्जसी”ति ।

४७४. “एवं, भो”ति खो सङ्गारवो माणवो धनञ्जानिया ब्राह्मणिया पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सङ्गारवो माणवो भगवन्तं एतदवोच — “सन्ति खो, भो गोतम, एके समणब्राह्मणा दिट्ठधम्माभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरियं पटिजानन्ति । तत्र, भो गोतम, ये ते समणब्राह्मणा दिट्ठधम्माभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरियं पटिजानन्ति, तेसं भवं गोतमो कतमो”ति? “दिट्ठधम्माभिज्जावोसानपारमिप्पत्तानं, आदिब्रह्मचरियं पटिजानन्तानम्पि खो अहं, भारद्वाज, वेमत्तं वदामि । सन्ति, भारद्वाज, एके समणब्राह्मणा अनुस्सविका । ते अनुस्सवेन दिट्ठधम्माभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरियं पटिजानन्ति; सेय्यथापि ब्राह्मणा तेविज्जा । सन्ति पन, भारद्वाज, एके समणब्राह्मणा केवलं सद्धामत्तकेन दिट्ठधम्माभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरियं पटिजानन्ति; सेय्यथापि तक्की वीमंसी । सन्ति, भारद्वाज, एके समणब्राह्मणा पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु सामंयेव धम्मं अभिज्जाय दिट्ठधम्माभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरियं पटिजानन्ति । तत्र, भारद्वाज, ये ते समणब्राह्मणा पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु सामंयेव धम्मं अभिज्जाय दिट्ठधम्माभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरियं पटिजानन्ति, तेसाहमस्मि । तदमिनापेतं, भारद्वाज, परियायेन वेदितब्बं, यथा ये ते समणब्राह्मणा पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु सामंयेव धम्मं अभिज्जाय दिट्ठधम्माभिज्जावोसानपारमिप्पत्ता, आदिब्रह्मचरियं पटिजानन्ति, तेसाहमस्मि ।

४७५. “इध मे, भारद्वाज, पुब्बेव सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘सम्बाधो घरावासो रजापथो, अब्भोकासो पब्बज्जा । नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सङ्गलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं । यंनूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यं’ति । सो खो अहं, भारद्वाज, अपरेन समयेन दहरोव समानो सुसुकाळकेसो भद्रेन योब्बनेन समन्नागतो पठमेन वयसा अकामकानं मातापितूनं अस्सुमुखानं रुदन्तानं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिं । सो एवं पब्बजितो समानो किंकुसलगवेसी अनुत्तरं सन्तिवरपदं परियेसमानो येन आळारो कालामो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आळारं कालामं एतदवोच — ‘इच्छामहं, आवुसो कालाम, इमस्मिं धम्मविनये ब्रह्मचरियं चरितुं’ति । एवं वुत्ते, भारद्वाज, आळारो कालामो मं एतदवोच — ‘विहरतायस्मा । तादिसो अयं धम्मो यत्थ विज्जू पुरिसो नचिरस्सेव सकं आचरियकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या’ति । सो खो अहं, भारद्वाज, नचिरस्सेव खिप्पमेव तं धम्मं परियापुणिं । सो खो

अहं, भारद्वाज, तावतकेनेव ओट्टपहतमत्तेन लपितलापनमत्तेन ‘जाणवादञ्च वदामि, थेरवादञ्च जानामि, पस्सामी’ति च पटिजानामि, अहञ्चेव अञ्जे च । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘न खो आळारो कालामो इमं धम्मं केवलं सद्धामत्तकेन सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामीति पवेदेति; अद्धा आळारो कालामो इमं धम्मं जानं पस्सं विहरती’ति ।

“अथ ख्वाहं, भारद्वाज, येन आळारो कालामो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा आळारं कालामं एतदवोचं — ‘कितावता नो, आवुसो कालाम, इमं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामीति पवेदेसी’ति? एवं वुत्ते, भारद्वाज, आळारो कालामो आकिञ्चज्जायतनं पवेदेसि । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘न खो आळारस्सेव कालामस्स अत्थि सद्धा, मय्हंपत्थि सद्धा; न खो आळारस्सेव कालामस्स अत्थि वीरियं...पे०... सति... समाधि... पज्जा, मय्हंपत्थि पज्जा । यंनूनाहं यं धम्मं आळारो कालामो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामीति पवेदेति तस्स धम्मस्स सच्छिकिरियाय पदहेय्य’न्ति । सो खो अहं, भारद्वाज, नचिरस्सेव खिप्पमेव तं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासिं । अथ ख्वाहं, भारद्वाज, येन आळारो कालामो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा आळारं कालामं एतदवोचं — ‘एत्तावता नो, आवुसो कालाम, इमं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी’ति? ‘एत्तावता खो अहं, आवुसो, इमं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेमी’ति । ‘अहमि खो, आवुसो, एत्तावता इमं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी’ति । ‘लाभा नो, आवुसो, सुलद्धं नो, आवुसो, ये मयं आयस्मन्तं तादिसं सब्रह्मचारिं पस्साम । इति याहं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेमि तं त्वं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरसि; यं त्वं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरसि तमहं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेमि । इति याहं धम्मं जानामि तं त्वं धम्मं जानासि, यं त्वं धम्मं जानासि तमहं धम्मं जानामि । इति यादिसो अहं तादिसो तुवं, यादिसो तुवं तादिसो अहं । एहि दानि, आवुसो, उभोव सन्ता इमं गणं परिहरामा’ति । इति खो, भारद्वाज, आळारो कालामो आचरियो मे समानो अत्तनो अन्तेवासिं मं समानं अत्तना समसमं ठपेसि, उळाराय च मं पूजाय पूजेसि । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘नायं धम्मो निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति, यावदेव आकिञ्चज्जायतनूपपत्तिया’ति । सो खो अहं, भारद्वाज, तं धम्मं अनलङ्कित्वा तस्मा धम्मा निब्बिज्ज अपक्कमिं ।

४७६. “सो खो अहं, भारद्वाज, किंकुसलगवेसी अनुत्तरं सन्तिवरपदं परियेसमानो येन उदको रामपुत्तो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा उदकं रामपुत्तं एतदवोचं — ‘इच्छामहं, आवुसो [पस्स म० नि० १.२७८ पासरासिसुत्ते], इमस्मिं धम्मविनये ब्रह्मचरियं चरितु’न्ति । एवं वुत्ते, भारद्वाज, उदको रामपुत्तो मं एतदवोच — ‘विहरतायस्मा । तादिसो अयं धम्मो यत्थ विज्जू पुरिसो नचिरस्सेव सकं आचरियकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या’ति । सो खो अहं, भारद्वाज, नचिरस्सेव खिप्पमेव तं धम्मं परियापुणिं । सो खो अहं, भारद्वाज, तावतकेनेव ओट्टपहतमत्तेन लपितलापनमत्तेन ‘जाणवादञ्च वदामि, थेरवादञ्च जानामि, पस्सामी’ति च पटिजानामि, अहञ्चेव अञ्जे च । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘न खो रामो इमं धम्मं केवलं सद्धामत्तकेन सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामीति पवेदेसि; अद्धा रामो इमं धम्मं जानं पस्सं विहासी’ति । अथ ख्वाहं, भारद्वाज, येन उदको रामपुत्तो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा उदकं रामपुत्तं एतदवोचं — ‘कितावता नो, आवुसो, रामो इमं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामीति पवेदेसी’ति? एवं वुत्ते, भारद्वाज, उदको रामपुत्तो नेवसज्जानासज्जायतनं पवेदेसि । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘न खो रामस्सेव अहोसि सद्धा, मय्हंपत्थि सद्धा; न खो रामस्सेव अहोसि वीरियं...पे०... सति... समाधि... पज्जा, मय्हंपत्थि पज्जा । यंनूनाहं यं धम्मं रामो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामीति पवेदेसि तस्स धम्मस्स सच्छिकिरियाय

पदहेय्यन्ति । सो खो अहं, भारद्वाज, नचिरस्सेव खिप्पमेव तं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासिं ।

“अथ ख्वाहं, भारद्वाज, येन उदको रामपुत्तो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा उदकं रामपुत्तं एतदवोचं — ‘एत्तावता नो, आवुसो, रामो इमं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी’ति? ‘एत्तावता खो, आवुसो, रामो इमं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसी’ति । ‘अहमिं खो, आवुसो, एत्तावता इमं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामी’ति । ‘लाभा नो, आवुसो, सुलद्धं नो, आवुसो, ये मयं आयस्मन्तं तादिसं सब्रह्मचारिं पस्साम । इति यं धम्मं रामो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसि तं त्वं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरसि; यं त्वं धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरसि तं धम्मं रामो सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज पवेदेसि । इति यं धम्मं रामो अभिज्जासि तं त्वं धम्मं जानासि, यं त्वं धम्मं जानासि तं धम्मं रामो अभिज्जासि । इति यादिसो रामो अहोसि तादिसो तुवं, यादिसो तुवं तादिसो रामो अहोसि । एहि दानि, आवुसो, तुवं इमं गणं परिहरा’ति । इति खो, भारद्वाज, उदको रामपुत्तो सब्रह्मचारी मे समानो आचरियद्धाने मं ठपेसि, उळाराय च मं पूजाय पूजेसि । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘नायं धम्मो निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्ति, यावदेव नेवसज्जानासज्जायतनूपपत्तिया’ति । सो खो अहं, भारद्वाज, तं धम्मं अनलङ्कित्वा तस्मा धम्मा निब्बिज्ज अपक्कमिं ।

४७७. “सो खो अहं, भारद्वाज, किंकुसलगवेसी अनुत्तरं सन्तिवरपदं परियेसमानो मगधेसु अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन उरुवेळा सेनानिगमो तदवसरिं । तत्थदसं रमणीयं भूमिभागं, पासादिकञ्च वनसण्डं, नदिञ्च सन्दन्तिं सेतकं सुपतित्थं रमणीयं, समन्ता च गोचरगामं । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘रमणीयो वत, भो, भूमिभागो, पासादिको च वनसण्डो, नदी च सन्दति सेतका सुपतित्था रमणीया, समन्ता च गोचरगामो । अलं वतिदं कुलपुत्तस्स पधानत्थिकस्स पधानाया’ति । सो खो अहं, भारद्वाज, तत्थेव निसीदिं — ‘अलमिदं पधानाया’ति । अपिस्सु मं, भारद्वाज, तिस्सो उपमा पटिभंसु अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

“सेय्यथापि, भारद्वाज, अल्लं कट्ठं सस्नेहं उदके निक्खित्तं । अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणिं आदाय — ‘अग्गिं अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ति । तं किं मज्जसि, भारद्वाज, अपि नु सो पुरिसो अमुं अल्लं कट्ठं सस्नेहं उदके निक्खित्तं उत्तरारणिं आदाय अभिमन्थेन्तो अग्गिं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या’ति? “नो हिदं, भो गोतम । तं किस्स हेतु? अदुज्झि, भो गोतम, अल्लं कट्ठं सस्नेहं, तञ्च पन उदके निक्खित्तं; यावदेव च पन सो पुरिसो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा’ति । “एवमेव खो, भारद्वाज, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा कायेन चेव चित्तेन च कामेहि अवूपकट्ठा विहरन्ति, यो च नेसं कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च अज्झत्तं न सुप्पहीनो होति न सुप्पटिप्पस्सद्धो, ओपक्कमिका चेपि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बाव ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । नो चपि ते भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति अभब्बाव ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । अयं खो मं, भारद्वाज, पठमा उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

४७८. “अपरापि खो मं, भारद्वाज, दुतिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा । सेय्यथापि, भारद्वाज, अल्लं कट्ठं सस्नेहं आरका उदका थले निक्खित्तं । अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणिं आदाय — ‘अग्गिं अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ति । तं किं मज्जसि, भारद्वाज, अपि नु सो पुरिसो अमुं अल्लं कट्ठं सस्नेहं आरका

उदका थले निक्खित्तं उत्तरारणिं आदाय अभिमन्थेन्तो अग्णिं अभिनिब्बत्तेय्य तेजो पातुकरेय्या”ति? “नो हिदं, भो गोतम । तं किस्स हेतु? अदुज्झि, भो गोतम, अल्लं कट्ठं सस्नेहं, किञ्चापि आरका उदका थले निक्खित्तं; यावदेव च पन सो पुरिसो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा”ति । “एवमेव खो, भारद्वाज, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा कायेन चेव चित्तेन च कामेहि वूपकट्ठा विहरन्ति, यो च नेसं कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च अज्झत्तं न सुप्पहीनो होति न सुप्पटिप्पस्सद्धो, ओपक्कमिका चेपि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बाव ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । नो चेपि ते भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, अभब्बाव ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । अयं खो मं, भारद्वाज, दुतिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

४७९. “अपरापि खो मं, भारद्वाज, ततिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा । सेय्यथापि, भारद्वाज, सुक्खं कट्ठं कोळापं आरका उदका थले निक्खित्तं । अथ पुरिसो आगच्छेय्य उत्तरारणिं आदाय — ‘अग्णिं अभिनिब्बत्तेस्सामि, तेजो पातुकरिस्सामी’ति । तं किं मज्जसि, भारद्वाज, अपि नु सो पुरिसो अमुं सुक्खं कट्ठं कोळापं आरका उदका थले निक्खित्तं उत्तरारणिं आदाय अभिमन्थेन्तो अग्णिं अभिनिब्बत्तेय्य, तेजो पातुकरेय्या”ति? “एवं भो गोतम । तं किस्स हेतु? अदुज्झि, भो गोतम, सुक्खं कट्ठं कोळापं, तज्च पन आरका उदका थले निक्खित्तं”न्ति । “एवमेव खो, भारद्वाज, ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा कायेन चेव चित्तेन च कामेहि वूपकट्ठा विहरन्ति, यो च नेसं कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपिपासा कामपरिळाहो सो च अज्झत्तं सुप्पहीनो होति सुप्पटिप्पस्सद्धो, ओपक्कमिका चेपि ते भोन्तो समणब्राह्मणा दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, भब्बाव ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । नो चेपि ते भोन्तो समणब्राह्मणा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, भब्बाव ते जाणाय दस्सनाय अनुत्तराय सम्बोधाय । अयं खो मं, भारद्वाज, ततिया उपमा पटिभासि अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा । इमा खो मं, भारद्वाज, तिस्सो उपमा पटिभंसु अनच्छरिया पुब्बे अस्सुतपुब्बा ।

४८०. “तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं दन्तेभिदन्तमाधाय, जिह्वाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिग्गण्हेय्यं अभिनिप्पीळेय्यं अभिसन्तापेय्यं’न्ति । सो खो अहं, भारद्वाज, दन्तेभिदन्तमाधाय, जिह्वाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिग्गण्हामि अभिनिप्पीळेमि अभिसन्तापेमि । तस्स मय्हं, भारद्वाज, दन्तेभिदन्तमाधाय, जिह्वाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिग्गण्हतो अभिनिप्पीळयतो अभिसन्तापयतो कच्छेहि सेदा मुच्चन्ति । सेय्यथापि, भारद्वाज, बलवा पुरिसो दुब्बलतरं पुरिसं सीसे वा गहेत्वा खन्धे वा गहेत्वा अभिनिग्गण्हेय्य अभिनिप्पीळेय्य अभिसन्तापेय्य, एवमेव खो मे, भारद्वाज, दन्तेभिदन्तमाधाय, जिह्वाय तालुं आहच्च, चेतसा चित्तं अभिनिग्गण्हतो अभिनिप्पीळयतो अभिसन्तापयतो कच्छेहि सेदा मुच्चन्ति । आरद्धं खो पन मे, भारद्वाज, वीरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा; सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

४८१. “तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं अप्पाणकंयेव ज्ञानं ज्ञायेय्यं’न्ति । सो खो अहं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्हं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु कण्णसोतेहि वातानं निक्खमन्तानं अधिमत्तो सद्दो होति । सेय्यथापि नाम कम्मारागगरिया धममानाय अधिमत्तो सद्दो होति, एवमेव खो मे, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु कण्णसोतेहि वातानं निक्खमन्तानं अधिमत्तो सद्दो होति । आरद्धं खो पन मे, भारद्वाज, वीरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा; सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं अप्पाणकंयेव ज्ञानं ज्ञायेय्य’न्ति । सो खो अहं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्हं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता मुद्धनि ऊहनन्ति । सेय्यथापि, भारद्वाज, बलवा पुरिसो, तिण्हेन सिखरेन मुद्धनि अभिमत्थेय्य, एवमेव खो मे, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता मुद्धनि ऊहनन्ति । आरद्धं खो पन मे, भारद्वाज, वीरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा; सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं अप्पाणकंयेव ज्ञानं ज्ञायेय्य’न्ति । सो खो अहं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्हं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता सीसे सीसवेदना होन्ति । सेय्यथापि, भारद्वाज, बलवा पुरिसो दळ्हेन वरत्तक्खण्डेन सीसे सीसवेदं ददेय्य, एवमेव खो, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता सीसे सीसवेदना होन्ति । आरद्धं खो पन मे, भारद्वाज, वीरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा; सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं अप्पाणकंयेव ज्ञानं ज्ञायेय्य’न्ति । सो खो अहं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्हं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता कुच्छिं परिकन्तन्ति । सेय्यथापि, भारद्वाज, दक्खो गोघातको वा गोघातकन्तेवासी वा तिण्हेन गोविकन्तनेन कुच्छिं परिकन्तेय्य, एवमेव खो मे, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्ता वाता कुच्छिं परिकन्तन्ति । आरद्धं खो पन मे, भारद्वाज, वीरियं होति असल्लीनं उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा; सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो ।

“तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं अप्पाणकंयेव ज्ञानं ज्ञायेय्य’न्ति । सो खो अहं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासे उपरुन्धिं । तस्स मय्हं, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्तो कायस्मिं डाहो होति । सेय्यथापि, भारद्वाज, द्वे बलवन्तो पुरिसा दुब्बलतरं पुरिसं नानाबाहासु गहेत्वा अङ्गारकासुया सन्तापेय्युं सम्परितापेय्युं, एवमेव खो मे, भारद्वाज, मुखतो च नासतो च कण्णतो च अस्सासपस्सासेसु उपरुद्धेसु अधिमत्तो कायस्मिं डाहो होति । आरद्धं खो पन मे, भारद्वाज, वीरियं होति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, सारद्धो च पन मे कायो होति अप्पटिप्पस्सद्धो, तेनेव दुक्खप्पधानेन पधानाभितुन्नस्स सतो । अपिस्सु मं, भारद्वाज, देवता दिस्वा एवमाहंसु — ‘कालङ्कतो समणो गोतमो’ति । एकच्चा देवता एवमाहंसु — ‘न कालङ्कतो समणो गोतमो, अपि च कालङ्करोती’ति । एकच्चा देवता एवमाहंसु — ‘न कालङ्कतो समणो गोतमो, नापि कालङ्करोति; अरहं समणो गोतमो, विहारोत्वेव सो अरहतो एवरूपो होती’ति ।

“तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जेय्य’न्ति । अथ खो मं, भारद्वाज, देवता उपसङ्कमित्वा एतदवोचुं — ‘मा खो त्वं, मारिस, सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जि । सचे खो त्वं, मारिस, सब्बसो आहारुपच्छेदाय पटिपज्जिस्ससि, तस्स ते मयं दिब्बं ओजं लोमकूपेहि अज्झोहारेस्साम । ताय त्वं यापेस्ससी’ति । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘अहञ्चेव खो पन सब्बसो अजज्जितं पटिजानेय्यं, इमा च मे देवता दिब्बं ओजं लोमकूपेहि अज्झोहारेय्युं, ताय चाहं यापेय्यं । तं ममस्स मुसा’ति । सो खो अहं, भारद्वाज, ता देवता पच्चाचिक्खामि, ‘हल’न्ति वदामि ।

“तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘यंनूनाहं थोकं थोकं आहारं आहारेय्यं पसतं पसतं, यदि वा मुग्गयूसं, यदि वा कुलत्थयूसं, यदि वा कळाययूसं, यदि वा हरेणुकयूसं’न्ति । सो खो अहं, भारद्वाज, थोकं थोकं आहारं आहारेसिं पसतं पसतं, यदि वा मुग्गयूसं, यदि वा कुलत्थयूसं, यदि वा कळाययूसं, यदि वा हरेणुकयूसं । तस्स मय्हं, भारद्वाज, थोकं थोकं आहारं आहारयतो पसतं पसतं, यदि वा मुग्गयूसं, यदि वा कुलत्थयूसं, यदि वा कळाययूसं, यदि वा हरेणुकयूसं, अधिमत्तकसिमानं पत्तो कायो होति । सेय्यथापि नाम आसीतिकपब्बानि वा काळपब्बानि वा, एवमेवस्सु मे अङ्गपच्चङ्गानि भवन्ति तायेवप्पाहारताय; सेय्यथापि नाम ओट्टपदं, एवमेवस्सु मे आनिसदं होति तायेवप्पाहारताय; सेय्यथापि नाम वट्टनावळी, एवमेवस्सु मे पिट्टिकण्टको उण्णतावनतो होति तायेवप्पाहारताय; सेय्यथापि नाम जरसालाय गोपानसियो ओलुगगविलुग्गा भवन्ति, एवमेवस्सु मे फासुळियो ओलुगगविलुग्गा भवन्ति तायेवप्पाहारताय; सेय्यथापि नाम गम्भीरे उदपाने उदकतारका गम्भीरगता ओक्खायिका दिस्सन्ति, एवमेवस्सु मे अक्खिकूपेसु अक्खितारका गम्भीरगता ओक्खायिका दिस्सन्ति तायेवप्पाहारताय; सेय्यथापि नाम तित्तकालाबु आमकच्छिन्नो वातातपेन संफुटितो होति सम्मिलातो, एवमेवस्सु मे सीसच्छवि संफुटिता होति सम्मिलाता तायेवप्पाहारताय । सो खो अहं, भारद्वाज, ‘उदरच्छविं परिमसिस्सामी’ति पिट्टिकण्टकं येव परिगण्हामि, ‘पिट्टिकण्टकं परिमसिस्सामी’ति उदरच्छविं येव परिगण्हामि; यावस्सु मे, भारद्वाज, उदरच्छवि पिट्टिकण्टकं अल्लीना होति तायेवप्पाहारताय । सो खो अहं, भारद्वाज, ‘वच्चं वा मुत्तं वा करिस्सामी’ति तत्थेव अवकुज्जो पपतामि तायेवप्पाहारताय । सो खो अहं, भारद्वाज, इममेव कायं अस्सासेन्तो पाणिना गत्तानि अनुमज्जामि । तस्स मय्हं, भारद्वाज, पाणिना गत्तानि अनुमज्जतो पूतिमूलानि लोमानि कायस्मा पपतन्ति तायेवप्पाहारताय । अपिस्सु मं, भारद्वाज, मनुस्सा दिस्वा एवमाहंसु — ‘काळो समणो गोतमो’ति । एकच्चे मनुस्सा एवमाहंसु — ‘न काळो समणो गोतमो, सामो समणो गोतमो’ति । एकच्चे मनुस्सा एवमाहंसु — ‘न काळो समणो गोतमो नपि सामो, मङ्गुरच्छवि समणो गोतमो’ति; यावस्सु मे, भारद्वाज, ताव परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो उपहतो होति तायेवप्पाहारताय ।

४८२. “तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘ये खो केचि अतीतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयिंसु, एतावपरमं, नयितो भिय्यो; येपि हि केचि अनागतमद्धानं समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयिस्सन्ति, एतावपरमं, नयितो भिय्यो; येपि हि केचि एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा ओपक्कमिका दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति, एतावपरमं, नयितो भिय्यो । न खो पनाहं इमाय कटुकाय दुक्करकारिकाय अधिगच्छामि उत्तरि मनुस्सधम्मा अलमरियजाणदस्सनविसेसं । सिया नु खो अज्जो मग्गो बोधाया’ति? तस्स मय्हं भारद्वाज, एतदहोसि — ‘अभिजानामि खो पनाहं पितु सक्कस्स कम्मन्ते सीताय जम्बुच्छायाय निसिन्नो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरिता । सिया नु खो एसो मग्गो बोधाया’ति? तस्स मय्हं, भारद्वाज, सतानुसारि विज्जाणं अहोसि — ‘एसेव मग्गो बोधाया’ति । तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘किं नु खो अहं तस्स सुखस्स भायामि यं तं सुखं अज्जत्रेव कामेहि अज्जत्र अकुसलेहि धम्मेही’ति? तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘न खो अहं तस्स सुखस्स भायामि यं तं सुखं अज्जत्रेव कामेहि अज्जत्र अकुसलेहि धम्मेही’ति ।

४८३. “तस्स मय्हं, भारद्वाज, एतदहोसि — ‘न खो तं सुकरं सुखं अधिगन्तुं एवं अधिमत्तकसिमानं पत्तकायेन । यंनूनाहं ओळारिकं आहारं आहारेय्यं ओदनकुम्मासं’न्ति । सो खो अहं, भारद्वाज, ओळारिकं आहारं आहारेसिं ओदनकुम्मासं । तेन खो पन मं, भारद्वाज, समयेन पच्चवगिया भिक्खू पच्चुपट्टिता होन्ति — ‘यं खो समणो गोतमो धम्मं अधिगमिस्सति तं नो आरोचेस्सती’ति । यतो खो अहं, भारद्वाज, ओळारिकं आहारं आहारेसिं ओदनकुम्मासं, अथ मे ते

पञ्चवगिया भिक्खू निब्बिज्ज पक्कमिंसु — ‘बाहुल्लिको समणो गोतमो पधानविब्भन्तो आवत्तो बाहुल्लाया’ति ।

“सो खो अहं, भारद्वाज, ओळारिकं आहारं आहारेत्वा बलं गहेत्वा विविच्चेव कामेहि...पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहासिं । वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं... ततियं ज्ञानं... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहासिं ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेसिं । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउदेसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि । अयं खो मे, भारद्वाज, रत्तिया पठमे यामे पठमा विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो; यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

४८४. “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चतुपपातजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेसिं । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामि...पे०... अयं खो मे, भारद्वाज, रत्तिया मज्झिमे यामे दुतिया विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो; यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेसिं । सो ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं अब्भज्जासिं, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं; ‘इमे आसवा’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं, ‘अयं आसवसमुदयो’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं, ‘अयं आसवनिरोधो’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं, ‘अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं । तस्स मे एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवापि चित्तं विमुच्चित्थ, भवासवापि चित्तं विमुच्चित्थ, अविज्जासवापि चित्तं विमुच्चित्थ । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं अहोसि । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति अब्भज्जासिं । अयं खो मे, भारद्वाज, रत्तिया पच्छिमे यामे ततिया विज्जा अधिगता, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो; यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो’ति ।

४८५. एवं वुत्ते, सङ्गारवो माणवो भगवन्तं एतदवोच — “अट्ठितवतं [अट्ठित वत (सी० स्या० कं० पी०)] भोतो गोतमस्स पधानं अहोसि, सप्पुरिसवतं [सप्पुरिस वत (सी० स्या० कं० पी०)] भोतो गोतमस्स पधानं अहोसि; यथा तं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । किं नु खो, भो गोतम, अत्थि देवा’ति [अधिदेवाति (क०) एवं सब्बेसु ‘अत्थि देवा’तिपदेसु]? “ठानसो मेतं [खो पनेतं (स्या० कं० क०)], भारद्वाज, विदितं यदिदं — अधिदेवा’ति [अत्थि देवाति (सी० स्या० कं० पी०), अतिदेवाति (?) एवं सब्बेसु ‘अधिदेवा’तिपदेसु] । “किं नु खो, भो गोतम, ‘अत्थि देवा’ति पुट्ठो समानो ‘ठानसो मेतं, भारद्वाज, विदितं यदिदं अधिदेवा’ति वदेसि । ननु, भो गोतम, एवं सन्ते तुच्छा मुसा होती’ति? “‘अत्थि देवा’ति, भारद्वाज, पुट्ठो समानो ‘अत्थि देवा’ति यो वदेय्य, ‘ठानसो मे विदिता’ति [ठानसो विदिता मे विदिताति (सी० स्या० कं० पी०), ठानसो मे विदिता अतिदेवाति (?) यो वदेय्य; अथ ख्वेत्थ विज्जुना पुरिसेन एकंसेन निट्ठं गन्तब्बं [गन्तुं (क०), गन्तुं वा (स्या० कं०)] यदिदं — ‘अत्थि देवा’ति । “किस्स पन मे भवं गोतमो आदिकेनेव न ब्याकासी’ति [गोतमो आदिकेनेव

ब्याकासीति (क०), गोतमो अत्थि देवाति न ब्याकासीति (?)]]? “उच्चेन सम्मतं खो एतं, भारद्वाज, लोकस्मिं यदिदं — ‘अत्थि देवा’”ति ।

४८६. एवं वृत्ते, सङ्गारवो माणवो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति — एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

सङ्गारवसुत्तं निट्ठितं दसमं ।

ब्राह्मणवग्गो निट्ठितो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

ब्रह्मायु सेलस्सलायनो, घोटमुखो च ब्राह्मणो ।
चङ्की एसु धनज्जानि, वासेट्ठो सुभगारवोति ॥

इदं वग्गानमुद्धानं —

वग्गो गहपति भिक्खु, परिब्बाजकनामको ।
राजवग्गो ब्राह्मणोति, पञ्च मज्झिमआगमे ॥

मज्झिमपण्णासकं समत्तं ।